

Farkas Judit

A finn nyelv (indexelt) generatív szintaxisa

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Pécs, 2009

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Nyelvtudományi Doktori iskola

Alkalmazott Nyelvészet Doktori Program

Farkas Judit

A FINN NYELV (INDEXELT) GENERATÍV SZINTAXISA

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Témavezető:

Dr. Alberti Gábor

Pécs, 2009

TÉMAVEZETŐI NYILATKOZAT

Farkas Judit doktorjelölt *A finn nyelv (indexelt) generatív szintaxisa* című készülőben lévő doktori értekezéséről

- az elmúlt két tanévben havonta legalább négy alkalommal konzultáltunk,
- majd az értekezés legvégső változatát 2009. március 25-én kézhez vettem,
- azt kellő figyelemmel áttekintettem,
- és javaslom a benyújtását,
- illetve a bírálati folyamat megindítását.

Pécsett, 2009. május 26-án

Dr. Alberti Gábor
a nyelvtudomány doktora

Tartalomjegyzék

0. Bevezetés	1
1. A modell	3
1.1. Az indexelt nyelvtan	3
1.2. A transzformációs komponens	8
2. Egyeztetési jelenségek a finn nyelvben	10
2.1. Egyeztetés az igei csoportban	10
2.2. Egyeztetési jelenségek a finn főnévi csoportban	12
3. A finn mondat szerkezete	15
3.1. Finn kutatók elképzelései a finn finit mondat szerkezetéről	15
3.2. A finn finit mondat frázisszerkezete indexelt nyelvtani keretben	19
3.3. Konkrét igei szerkezetek	21
3.4. Különleges igei szerkezetek	49
3.4.1. <i>Ön, Önök</i>	49
3.4.2. <i>Személytelen, általános (arb) alanyú (ún. „passzív”) szerkezetek</i>	51
3.4.3. <i>pro alanyú mondatok</i>	61
3.4.4. <i>Default formájú igt tartalmazó mondatok</i>	64
3.4.5. <i>Felszólító mondatok szerkezete</i>	74
3.4.6. <i>Névszói állítmányt tartalmazó mondatok szerkezete</i>	87
3.4.7. <i>A mielellä- típusú szabad bővítmények egyeztetése</i>	89
3.4.8. <i>Igén megjelenő partikulák</i>	92
3.4.9. <i>A tárgy esete</i>	108
3.5. Összefoglalás	130
4. A finn főnévi csoport szerkezete	131
4.1. A finn főnévi csoport alapszerkezete	131
4.2. A számnevet is tartalmazó főnévi kifejezések szerkezete	142
4.3. Birtokost tartalmazó főnévi szerkezetek	154
4.4. Mellérendelő szerkezetek	171
4.5. Névszókön megjelenő partikulák	183
4.6. Névtós szerkezetek	198
4.7. Összefoglalás	204

5. A finn igenevek szerkezete	207
5.1. A finn főnévi igenevek szerkezete	207
5.2. A participiumok szerkezete	228
5.3. A lauseenvastikék	250
<i>5.3.1. A referatiivirakenne szerkezete</i>	250
<i>5.3.2. A temporaalirakenne szerkezete</i>	265
<i>5.3.3. A finaalirakenne szerkezete</i>	282
5.4. Összefoglalás	286
6. A finn beszélt nyelv	287
6.1. Igeragozás a beszélt nyelvben	287
6.2. A névszóknál megfigyelhető beszélt nyelvi jellegzetességek	298
6.3. Összefoglalás	302
7. Összefoglalás	304
8. Summary	318
BIBLIOGRÁFIA	352
FÜGGELÉK	356

0. Bevezetés

Jelen disszertáció témája a finn nyelv, közelebbről a finn nyelv irodalmi változatának (*kirjakieli*) generatív szemléletű leírása.

Viszonylag kevesen foglalkoznak ma generatív szintaxissal a finn nyelvvel kapcsolatban (néhány jelentősebb kutató: Anders Holmberg, Urpo Nikanne, Satu Manninen, Anne Vainikka, Maria Vilkuna¹). A legátfogóbb, a finn nyelvet ilyen keretben tárgyaló mű, Auli Hakulinen és Fred Karlsson *Nykysuomen lauseoppia* (1979) című munkája óta már eltelt néhány évtized, és azóta több területen is történtek jelentős változások. Természetesen ezek jórészt beépültek a korábban felsorolt kutatók munkáiba is, de a magyar nyelv, illetve az erről készített leírások alkalmasak lehetnek arra, hogy segítségükkel néhány problémát újfajta módon közelítsünk meg. A két nyelv között genetikai és tipológiai rokonság is van: mindkettő az uráli nyelvcsaládba tartozó agglutináló nyelv. A magyarról igen sok leírás született és születik máig transzformációs generatív keretben: a teljesség igénye nélkül ilyenek például a *Strukturális magyar nyelvtan* mondattani és morfológiai kötetei (Kiefer (1992, 2000a)), vagy É. Kiss Katalin különböző munkái (pl. É. Kiss (1998, 2002, 2007)), de megemlíthetjük Bródy Mihály (pl. Bródy 1990), Szabolcsi Anna (pl. Szabolcsi-Laczkó 1992), Surányi Balázs (2002), Kenesei István (2000, 2001), Bartos Huba (pl. Bartos 2000), valamint Alberti Gábor és Medve Anna (Alberti-Medve 2002) ebben a tárgykörben végzett kutatásait is. Sok részlet, amelyet a magyar nyelv leírásában az egyes kutatók kidolgoztak, a finn nyelvre is alkalmazhatónak látszik. Például a magyarra sikeresen alkalmazott DP-elmélet a (jelenleg) explicit névelővel (még) nem rendelkező finn esetében is hasznosítható; a névutós, illetve a birtokos szerkezetek között is nagyfokú hasonlóság mutatható ki a két nyelv között; de a mondat élén semleges esetben megjelenő összetevők kiválasztásának elvei is lényegében azonosak a finnben és a magyarban.

Az első fejezetben a finn irodalmi nyelv leírásában alkalmazott modellt mutatom be; a második részben a finn nyelv néhány jellemző vonásáról lesz szó, amelyek segítségével alátámasztom, miért éppen az adott modellt tekintem alkalmasnak e nyelv leírására; a harmadik fejezet a finit ige körül kiépülő lehetséges szerkezeteket mutatja be; a negyedik rész a főnévi csoport leírásának részleteit tárgyalja; míg az ötödik fejezet a különböző igenevek szerkezetével foglalkozik. A hatodik fejezet témája a finn nyelv beszélt változata: itt azt mutatom be, hogyan lehetséges bizonyos irodalmi nyelvváltozattól való eltéréseket indexelt

---

¹ Műveik közül néhány, amely a jelen témához kapcsolódik: Holmberg – Nikanne (1993, 2002); Holmberg (2005); Manninen (2003a-b), Manninen – Nelson (2003); Vainikka (1989, 1992, 2003); Vilkuna (1989, 1995).

nyelvtannal megragadni. A disszertáció legfontosabb gondolatait a hetedik fejezet foglalja össze.

Ezúton (is) szeretnék köszönetet mondani Anja Haaparantának, a PTE finn lektorának, aki átnézte a disszertáció (általam írt) finn nyelvű példamondatait, és anyanyelvi beszélőként rengeteget segített abban, hogy ez a munka elkészülhessen, valamint szintén köszönet illeti az OTKA 60595 projektet ezen munka támogatásáért.

1. A modell

Az ebben a munkában alkalmazott mondattani modell alapvetően két alkotórészből áll: egy transzformációs komponensből és egy indexelt nyelvtanból. Míg az előbbit meglehetősen sokan és változatosan alkalmazzák a nyelvek leírásában, addig az utóbbi meglehetősen ritkán fordul elő a magyar generatív nyelvészeti munkákban – kivételként megemlíteném Kornai András *A főnévi csoport egyeztetése* című cikkét (Kornai 1989), amely a magyar főnévi csoport egyeztetési jelenségeit tárgyalja ilyen keretben. A modell indexelt nyelvtani része nem csupán a finnben olyan gyakran és változatosan előforduló egyeztetési jelenségek hatékonyabb leírására szolgál: azzal, hogy a jelenség lényegét (a másolást) ragadja meg, a leírást magyarázóan adekvátabbá teszi. Mivel azonban én nem használom ki az indexelt nyelvtanoknak azt a tulajdonságát, hogy indexfüzérük hossza korlátlan lehet (a finn egyeztetési jelenségek megragadásához egy elemen legfeljebb öt index jelenik meg), a nyelvtannak ez a része átfogalmazható nem indexelt környezetfüggetlen nyelvtanná. Így pedig amellet, hogy ez a leírás az egyeztetési jelenségek lényegét jobban megragadja, a „hagyományosabb” chomskyánus keretben gondolkodók számára is felhasználhatóvá válik.

1.1. Az indexelt nyelvtan

Az indexelt nyelvtanok az egyeztetési jelenségek leírásánál hasznosíthatóak a leginkább. A kongruencia szintaktikai kezeléséről a transzformációs generatív grammatika képviselői meglehetősen hasonlóan gondolkoznak: a problémára jegyellenőrzéses megoldást javasolnak, melyhez megfelelő szintaktikai szerkezet szükséges. Carstens (2000) alapján megállapítható, hogy abban már nincs teljes egyetértés, hogy mi is a megfelelő szintaktikai szerkezet, hiszen egyes tanulmányokban csak a specifikáló – fej relációt fogadják el megfelelő szintaktikai konfigurációnak (pl. Chomsky 1986, Koopman 1992, Kinyalolo 1991), míg például a *Minimalista Programban* (Chomsky 1995) háromféle szerkezettípusban is megengedett a jegyellenőrzés: (a) specifikáló és fej közötti relációban; (b) két fej (α és β) relációjában, amennyiben α β -ra van csatolva; (c) a csatolt α és a β specifikálójában álló γP viszonylatában. Az valamennyi elgondolásban közös, hogy meglehetősen bonyolult szintaktikai szerkezeteket kell létrehozni a megfelelő konfiguráció eléréséhez, és többször olyan csomópont(ok) bevezetése is szükségessé válik, melyek kevésbé motiválhatóak (pl. nP Carstens (2000)-ben – lásd (194a)), hiszen ahogyan arra Kornai (1989, 183) felhívja a figyelmet, „az egyeztetési jelenségek transzformációs tárgyalása nem „mozgatást”, hanem „másolást” igényel, és az ilyen transzformációknak nincs független motivációjuk”. Az indexelt nyelvtanok pontosan a másolásban jeleskednek, alkalmazásukkal a jelenségek lényege jobban megragadható,

valamint több (a jegyellenőrzésen alapuló rendszerekben szükségesnek tartott) csomópont, illetve mozgató is szükségtelenné válik². Ez a rendszer az „olcsóbb” *Merge* műveletet alkalmazza, így gazdaságosabb is azoknál, amelyek alapvetően a *Move*-ra épülnek.

Most pedig térjünk rá az indexelt nyelvtanok jellemzőire, működési sajátosságaira.

Egy indexelt nyelvtan (Partee és mtsai (1990, 536–542), Alberti (2006b, 251–258)) öt összetevőből épül fel: $G = \langle V_T, V_N, I, S, R \rangle$, ahol V_T és V_N diszjunkt véges halmazok – V_T a G nyelvtan terminális ábécéje (a konkrét lexikai elemek); V_N a G nyelvtan nem-terminális ábécéje (ezek a kategóriák); I : az indexek halmaza (a konkrét modellben ezek az egyeztetés szempontjából releváns jegyek lesznek); az S szimbólum a V_N halmaz egy kitüntetett eleme – a nyelvtan kezdőszimbóluma; R pedig a G nyelvtan szabályainak halmaza.

Index(ek)et a nem-terminális szimbólumok viselhetnek magukon: például $A(ij)$, melynek konkrét megvalósulása lehet például N (Pl Elat), amely egy többes számú, elativusi esetű főnevet jelöl. Levezetés során az alábbi szabályok szerint keletkezhetnek és tűnhetnek el indexek:

- (1) Keletkezés és törlés csak az indexfüzér bal szélén játszódhat le.
- (2) Az indexfüzér hosszának nincs felső korlátja.
- (3) Az indexek a nem-terminális szimbólumokon öröklődnek.
- (4) Terminális szimbólum sosem viselhet indexet (terminális szimbólummá alakulás során az indexek elvesznek).
- (5) „*Dobj ki és másold!*” (az indexek eltüntetésére vonatkozó szabály): $A(i) \rightarrow \alpha$, ahol i egy index, A egy nem-terminális szimbólum, α pedig egy terminális és nem-terminális szimbólumokból összeállított vegyes füzér. (Csak akkor alkalmazható, ha i éppen az indexfüzér első tagja.)
- (6) „*Told el és másold!*” (az indexek keletkezésére vonatkozó szabály): $A \rightarrow B(i)$, ahol A és B nem-terminális szimbólumok, i pedig egy index. (Némi megszorítást jelent az, hogy a kimeneti oldalon csak egyetlen nem-terminális szimbólum engedélyezett.)

Egy indexelt nyelvtannal akkor generálható egy V_T fölötti füzér, ha létezik olyan S -től induló levezetés, amelynek utolsó átmeneti füzére már csak terminális szimbólumokat tartalmaz, nem-terminális szimbólumokat és indexeket nem.

---

² Ez azonban nem azt jelenti, hogy az említett teóriákban alkalmazott megoldásokat (pl. komplex fejek építése) teljesen elvetném, pusztán másként és másra használnom fel azokat.

Az indexelt nyelvtanok az enyhén környezetfüggő nyelvtanok osztályába tartoznak, a természetes nyelveket pedig a közkeletű hipotézis szerint az enyhén környezetfüggő nyelvek között találjuk. Ez utóbbi besorolást látszanak igazolni a formális bizonyítások is (lásd Partee és mtsai (1990, 503–505), Alberti (2006b, 212–213)). Egy indexelt nyelvtan teljes kapacitását akkor éri el, amikor például egy $a^n b^n c^n$ típusú nyelvet generálunk vele, melynek során az indexfüzér hossza valóban korlátlan lehet. Ez a nyelv bizonyíthatóan nem írható le környezetfüggetlen szabályrendszerrel (lásd a *Pumpálási tételt* (Alberti 2006b, 209–210)). Lássuk, hogyan írhatjuk le ezt a nyelvet indexelt nyelvtan felhasználásával.

(7a) az $L = \{x \in \{a, b, c\}^* : x = a^n b^n c^n, \text{ ahol } n \in \mathbf{N}\}$ nyelv generálása indexelt nyelvtannal

$$\begin{aligned} V_T &= \{a, b, c\} \\ V_N &= \{S, T, A, B, C\} \\ I &= \{i, j\} \\ R &= \{S \rightarrow T(j), T \rightarrow T(i), T \rightarrow ABC; \\ &\quad A(i) \rightarrow aA, A(j) \rightarrow e; \\ &\quad B(i) \rightarrow bB, B(j) \rightarrow e; \\ &\quad C(i) \rightarrow cC, C(j) \rightarrow e\} \end{aligned}$$

Mivel az indexelt nyelvtanok meglehetősen ritkán fordulnak elő magyar nyelvészeti leírásokban, egy kicsit részletesebben is szeretném megmagyarázni, mi is a (7a)-ban foglaltak konkrét tartalma.

A V_T a nyelvtan terminális ábécéje: ez tartalmazza azokat az elemeket, amelyekből az adott nyelvbe tartozó grammatikus szósorok felépülhetnek. Ebben a nyelvben azok a füzérek jólformáltak, amelyekben pontosan annyi a elem szerepel, mint amennyi b , illetve c , és bármelyik a megelőzi bármelyik b -t, továbbá bármelyik b megelőzi bármelyik c -t. Konkrét nyelvreírás során a nyelvtan terminális ábécéjét a lexikai elemek képviselik.

A V_N a nyelvtan nem-terminális ábécéje: az itt felsorolt kategóriákra van szükségünk a konkrét füzérek levezetéséhez. A fenn nyelv leírásakor ezen elemek megfelelői az egyes szintaktikai kategóriák (pl. VP, N stb.) lesznek.

I az indexek halmaza: az $a^n b^n c^n$ nyelv valamennyi grammatikus füzérének generálásához mindössze két indexre van szükségünk: az egyik, a j azt biztosítja, hogy a levezetés egyszer lezárul – hiszen egy ilyen absztrakt nyelvnél is, mint amilyen az $a^n b^n c^n$, a mondatoknak egyszer végük van (bár a bennük szereplő a -k, b -k és c -k száma korlátlan). Az i indexek száma a konkrét levezetéseknél azt határozza meg, hogy pontosan hány a , b , illetve c lesz a füzérben: ha az $a^2 b^2 c^2$ füzért generáljuk, az egyes nem-terminális elemeken két i index

jelenik meg, míg például az $a^5b^5c^5$ mondat levezetéséhez arra van szükség, hogy a nem-terminális elemeken öt i index tűnjön fel.

Az R a nyelvtan szabályainak halmaza: a generálás folyamatát fogalmazza meg a korábban felsorolt elemek (terminális és nem-terminális szimbólumok, indexek) felhasználásával. Lássuk, hogy mi az egyes szabályok konkrét tartalma.

Az $S \rightarrow T(j)$ azt ragadja meg, amikor a nyelvtan kezdőszimbóluma (az S nem-terminális szimbólum) felvesz egy j indexet (amely a levezetés végét fogja meghatározni az üres fűzér megjelenítésével), és egyszersmind átalakul egy másik nem-terminális szimbólummá (T -vé). Ha nem vezetnénk be egy új nem-terminális szimbólumot, akkor az i és j indexek a generálások során keveredhetnének egymással és mindkettő korlátlan számban fordulhatna elő³, pedig nekünk mindössze egy j indexre van szükségünk – hiszen a levezetésnek csak egyszer lesz vége.

A $T \rightarrow T(i)$ egy rekurzív szabály: ahányszor egy konkrét levezetés során alkalmazzuk, annyi a , b , illetve c elemet fog tartalmazni a fűzérünk a generálás végén, hiszen a (nem-terminális szimbólumokon szereplő) i indexekből lesznek majd az egyes terminális elemek.

A $T \rightarrow ABC$ szabály azt a pillanatot ragadja meg, amikor az indexek felvételének végeztével egy nem-terminális szimbólumból három lesz. Mivel az A , B és C nem-terminális szimbólumok már nem vehetnek fel indexeket, biztosítva van, hogy ugyanannyi a elem lesz a fűzérünkben, mint b és c – pontosan annyi, ahány i index átöröklődik a T -ről az A -ra, a B -re és a C -re. Az a , b és c elemek rögzített sorrendjét szintén ez a szabály kódolja.

Az $A(i) \rightarrow aA$, a $B(i) \rightarrow bB$, valamint a $C(i) \rightarrow cC$ szabályokban a generálásnak az a fázisa látszik, amikor az egyes nem-terminális szimbólumok „terminalizálódnak”: eltűnésekor minden egyes index pontosan egy terminális elemnek adja át a helyét (az A -ból a , a B -ből b , a C -ből pedig c lesz).

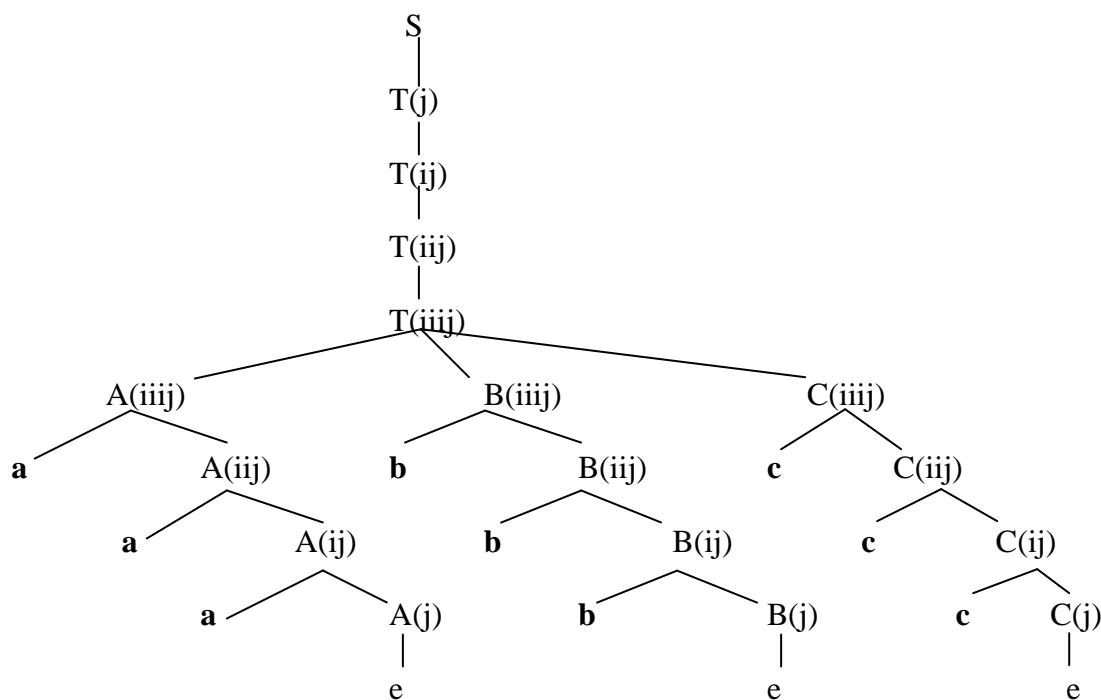
Az $A(j) \rightarrow e$, $B(j) \rightarrow e$, illetve a $C(j) \rightarrow e$ szabályok a levezetések végének pillanatát rögzítik: a nem-terminális szimbólumok eltűnnek helyüket egy üres elemnek adva át.

³ Az alternatíva tehát az lenne, ha az első két szabály helyett az $S \rightarrow S(j)$, $S \rightarrow S(i)$ szabályokat foglalnánk meg. A generálás során ezek alkalmazásával előállhatna például a következő konkrét levezetés: $S \rightarrow S(i) \rightarrow S(ii) \rightarrow S(jii) \rightarrow S(ijii) \rightarrow A(ijii)B(ijii)C(ijii) \rightarrow aA(jii)bB(jii)cC(jii) \rightarrow aeA(ii)beB(ii)ceC(ii) \rightarrow aeaA(i)bebB(i)cecC(i) \rightarrow aeaabebbbecc$, ahol e az üres fűzér jele. Látható, hogy ez a szabályrendszer is generálna valamennyi grammatikus fűzért, agrammatikusokat ellenben egyet sem vezetne le, a generálások viszont kevésbé lennének átláthatóak a rapszodikus fel-felbukkanó üres fűzerek miatt. Az eredeti szabályrendszerrel ellenben az i indexek egymás után állnak, és így első ránézésre is egyértelműen kiderül, hogy mit is generál éppen a szabályrendszerünk.

A szabályrendszer⁴ működésének illusztrálására példaként bemutatom az L nyelvbe tartozó $a^3b^3c^3$ füzér generálását (7b), amelyet indexelt nyelvtannal ellátott összetevős szerkezeti fával is ábrázolhatunk (7c). Ez utóbbi nagyban segíti a generálás menetének átlátását.

(7b) $S \rightarrow T(j) \rightarrow T(ij) \rightarrow T(iij) \rightarrow T(iijj) \rightarrow A(iijj)B(iijj)C(iijj) \rightarrow aA(iij)bB(iij)cC(iij) \rightarrow aaA(ij)bbB(ij)ccC(ij) \rightarrow aaaA(j)bbbB(j)cccC(j) \rightarrow aaabbbccc$

(7c)

Abban a rendszerben, amelyet én fogok javasolni a finn nyelvvel kapcsolatban, ötnél több indexet egyik elem sem viselhet, és az indexek sorrendje sem tetszőleges: igék esetében *mód – idő – szám és személy (alany)* vagy *személytelenség – tagadás/folyamatosság – felszólítás*, főneveknél pedig *szám – eset – szám és személy (birtokos)* sorrend lehetséges csak (és nyilvánvalóan egyikféle indexből sem lehet egynél több). Az indexsorozatok korlátosságával (vö. (2)) egy környezetfüggetlen kapacitásúra redukált indexelt nyelvtant kapunk, melyet egy olyan transzformációs modellel kombináltam, amelyben a morfológia szintjét is érintik a szintaktikai szabályok. A modell ezen komponensének bemutatását a következő alfejezet tartalmazza.

⁴ A szóban forgó $a^n b^n c^n$ nyelv indexelt nyelvtannal történő levezetése alig bonyolultabb, mint az $a^n b^n$ nyelv, mely jellegzetes példája a környezetfüggetlen nyelveknek: valamennyi grammatikus füzérének generálásához mindössze két (környezetfüggetlen) szabály megadására van szükség: $S \rightarrow aSb$; $S \rightarrow e$. Az $a^n b^n$ -hez nagyon hasonlóan tűnő $a^n b^n c^n$ nyelvet azonban nem lehet (kizárólag) ilyen szabályok segítségével generálni (vö. az Albertinél (2006b, 209–210) látható *Pumpálási tétellel*), míg indexek alkalmazásával mindkét nyelv hasonló módon és kifejezetten egyszerűen megragadható.

1.2. A transzformációs komponens

Az általam alkalmazott modell transzformációs komponense a klasszikus kétlépcsős X'-elméleten alapul, és nagyjából azon elvek mentén építkezik, amelyeket Alberti Gábor és Medve Anna alkalmaznak *Generatív grammatikai gyakorlókönyvükben* (Alberti-Medve (2002a), a továbbiakban *GGG*). A modell megalkotásánál irányadónak tekintettem az említett mű szigorú következetességét, amely például a következőkben érhető tetten. Lexikális frázisok módosítói pozíciójába csak vonzatok kerülhetnek (amelyek régensük komplementumában születnek). A vonzatokra és a szabad bővítményekre eltérő szabályok vonatkoznak: a *GGG*-ben egy vonzat mozgatási végpontjaként csak valamely specifikálói pozíció (vagy hamisvonzathely) jöhet számításba, csatolt pozícióban sohasem bukkanhatnak fel ilyen elemek. Ezeket az elveket attól az egyetlen kivételtől eltekintve én is betartom a finn nyelv leírása során, hogy az általam alkalmazott rendszerben lexikális frázisok specifikálójában születhet vonzat. Az az összetevő jelenhet meg ilyen pozícióban, amellyel az adott fej számban és személyben egyeztetődni képes: így például az igei kifejezések esetében az alanyi funkciójú, a főnévi csoportnál pedig a birtokosi vonzat kerül be ebben a pozícióban a szerkezetbe.

Az általam javasolt modell azonban bizonyos pontokon jelentősen eltér mind a *GGG*-től, mind a többi olyan modellől, amelyben a szintaxis kész szóalakokat kap a lexikonból. Jelen rendszerben ugyanis (Bartos (2000)-hez hasonlóan) a szintaktikai szabályok a morfológia szintjét is érintik. Minden produktív morfológiai művelet a szintaxisban történik: így a produktív képzés is itt kap helyet az inflexiós morfológia kezelésével együtt. Erre azért van szükség, mert a modell másik komponensében, az indexelt nyelvtanban index formájában öröklődnek azok a jegyek, amelyek részt vesznek a különböző egyeztetésekben, és ezek csak az elemzések végén, a terminalizálódáskor válnak konkrét toldalékmorfémákká, amelyeknek a szótőre kell agglutinálódniuk. És mivel így például a V fejben csak a puszta igező „születhet meg”, ezt felhasználhatjuk arra, hogy a különböző ige neveket és participiumokat kétarcúságát megragadjuk azáltal, hogy ezek esetében is azt feltételezzük, hogy csak egy igező születik a mélyben, amely azután a generálás bizonyos lépésénél összekapcsolódik egy képzővel ahhoz hasonlóan, ahogy például az igei struktúrában a múlt időt vagy a feltételes módot képviselő szóelemmel teszi. Ennek megfelelően igen gyakori ebben a rendszerben a fejmozgatás: egy adott fő a szerkezeti hierarchiában egyre magasabbra mozogva több más fejjel kapcsolódik össze komplex fejeket hozva ezáltal létre. Az ezekben lévő absztrakt morfémák az indexekből származó jegyekkel együtt a hangtani komponensben nyerik el végső alakjukat: itt történik

tehát a magánhangzók illeszkedése és a fokváltakozás⁵ is. A morfémák terminalizálódásáról a konkrét szerkezetek kapcsán még lesz szó, de a hangtani jelenségek részletesebb tárgyalására ez a disszertáció nem vállalkozik.

Minden olyan jegy, amelynek szerepe van bármilyen egyeztetésben, indexként jelenik meg a szerkezetben, míg a csak egyszer releváns dolgok számára az X'-elméletnek megfelelően csomópont épül ki. Az indexek, illetve a szükséges csomópontok részletesebb kifejtését a harmadik fejezettől tárgyalom.

Mindezek előtt azonban vegyük alaposabban szemügyre a leírás témájául szolgáló finn nyelvet, illetve azon jelenségeit, amelyek alátámasztják, miért az egyeztetések kezelésére kiválóan alkalmas indexelt nyelvtannal egészítettem ki a szokásos a transzformációs eszköztárat.

---

⁵ Mivel a finn nyelv nem tartozik a nagyon széles körben ismert nyelvek közé, a fokváltakozás jelensége nem biztos, hogy ismert az olvasó előtt, így némi magyarázatot igényel. A fokváltakozás egy morfofonológiai mássalhangzó-alternáció, amely a *p*, *t*, illetve *k* hangokat tartalmazó szavakat érinti. A jelenség lényege az, hogy nyílt (magánhangzóra végződő) szótagok esetében a felsorolt mássalhangzóknak, illetve ezek bizonyos kapcsolatainak más formáját találjuk, mint zárt (mássalhangzóra végződő) szótagok esetében. Például a *lukea* 'olvasni' ige ragozása a következőképpen alakul jelen idő kijelentő módban: *luen*, *luet*, *lukee*, *luemme*, *luette*, *lukevat* 'olvasok/olvasom, olvasol/olvasod, olvas/olvassa, olvasunk/olvassuk, olvastok/olvassátok, olvasnak/olvassák. (A finnben az ige nem érzékeny a tárgy határozottságára, ebben a nyelvben nincs a magyarban tapasztalható két igeragozási paradigma.) A fokváltakozás (hangtani jelenséggént) nem érzékeny a szófajra, így a névszók esetében is ugyanúgy előfordul, ahogyan az igéknél. A fokváltakozás részletesebb leírása bármelyik finn nyelvkönyvben megtalálható: pl. Lepämaa-Silfverberg (2001, 55-59).

2. Egyeztetési jelenségek a finn nyelvben

A finn nyelv, legalábbis annak irodalmi változata, meglehetősen gazdag egyeztetésekben (lásd Hakulinen (2004⁶, 1215–1251)), míg a beszélt nyelvben az ilyen jelenségek ritkábban fordulnak elő. A két nyelvváltozat közötti ilyen természetű különbségeket indexek meglétére, illetve hiányára való hivatkozással is megragadhatjuk. Erre a kérdésre a dolgozat hatodik fejezetében még vissza fogok térni.

A 2.1. alfejezetben az igei csoportokat érintő egyeztetésekről lesz szó, majd 2.2-ben sorra veszem a főnévi csoportban megfigyelhető ilyen eseteket.

2.1. Egyeztetés az igei csoportban

Az igei frázisok esetében egyeztetés van az ige és nominativusi vonzata között számban és személyben. Amennyiben tagadás vagy más módon összetett igeidő (praesens perfectum vagy plusquamperfectum) szerepel a mondatban, úgy a segédigével (a tagadóigével illetve a létigével) kell a szám- és személybeli egyeztetést végrehajtani, valamint további egyeztetés(ek) is szükséges(ek), mert az alany száma megjelenik a participium(ok)on is⁷:

(8a) Lue- n . olvas-SG1 'Olvasok.'	Lue- mme . olvas-PL1 'Olvasunk.'
(8b) E- n lue. neg-SG1 olvas 'Nem olvasok.'	E- mme lue. neg-PL1 olvas 'Nem olvasunk.'
(9a) Lu-i- n . olvas-IMPF-SG1 'Olvastam.'	Lu-i- mme . olvas-IMPF-PL1 'Olvastunk.'
(9b) E- n luke-nut. neg-SG1 olvas-PTC.SG ⁸ 'Nem olvastam.'	E- mme luke-neet. neg-PL1 olvas-PTC.PL 'Nem olvastunk.'
(10a) Ole- n jo luke-nut. van-SG1 már olvas-PTC.SG 'Már olvastam.'	Ole- mme jo luke-neet. van-PL1 már olvas-PTC.PL 'Már olvastunk.'

⁶ Hakulinen (2004)-re a továbbiakban *ISK* (2004)-ként fogok utalni – inkább a mű címe (*Iso suomen kielioppi*), mint a főszerkesztőjére hivatkozva.

⁷ A példák annotációiban szereplő rövidítések feloldása a következő: IMPF = imperfectum (9a) és (11a) példákban; PTC = participium (9b), (10) és (11) példákban. A finn igeidők múlt időben a következőképpen épülnek fel: az imperfectum tagadása (9b) tartalmazza a tagadóigét és a főige ún. 2. aktív participiumi alakját; a praesens perfectumban (10) a létige jelen idejű alakja mellett a főigének az említett participiuma szerepel, ennek tagadó változatát (10b) a tagadóige, valamint a létige jelen idejű töve és a főige participiuma alkotja; plusquamperfectum esetén (11) a létige imperfectumban lévő alakjára és a főige participiumára van szükség, míg ennek tagadásához (11b) a tagadóígen kívül a létige említett participiuma, valamint a főige participiuma szükséges.

⁸ Az annotációkban ott szerepel a morfémák között pont, ahol egy adott szóelem egyszerre több információt hordoz, amelyek egymástól nem választhatók szét: pl. *–neet*: participium és többes szám (PTC.PL).

(10b) E-n ole vielä luke-nut.
neg-SG1 van még olvas-PTC.SG
'Még nem olvastam.'

E-mme ole vielä luke-neet.
neg-SG1 van még olvas-PTC.PL
'Még nem olvastunk.'

(11a) Ol-i-n luke-nut aikaisemmin.
van-IMPF-SG1 olvas-PTC.SG korábban
'Korábban olvastam.'

Ol-i-mme luke-neet aikaisemmin.
van-IMPF-PL1 olvas-PTC.PL korábban
'Korábban olvastunk.'

(11b) E-n ol-lut luke-nut aikaisemmin.
neg-SG1 van-PTC.SG olvas-PTC.SG korábban
'Nem olvastam korábban.'

E-mme ol-leet luke-neet aikaisemmin.
neg-PL1 van-PTC.PL olvas-PTC.PL korábban
'Nem olvastunk korábban.'

A (8)-(11) példákból az is látható, hogy az igeidő is többször megjelenhet az igei csoporton belül; a participiumok száma árulhatja el, milyen igeidőről is van szó éppen.

Magázás esetén (a finnben a magázást a Pl2 alakkal fejezik ki) egy összetett igealakot tartalmazó mondatban az egyeztetés két formája jelenik meg: az alany és a segédige között *formai egyeztetés* történik⁹, azaz a segédigének Pl2-ben kell megjelennie, míg a participiumok a nominativusi bővítménnyel *szemantikailag egyeztetődnek*:

(12) Te lue-tte.
Ön-NOM olvas-PL2
'Ön / Önök olvas / olvasnak.'¹⁰

(13a) Te e-tte ol-lut luke-nut aikaisemmin.
Ön-NOM neg-PL2 van-PTC.SG olvas-PTC.SG korábban
'Ön nem olvasott korábban.'

(13b) Te e-tte ol-leet luke-neet aikaisemmin.
Ön-NOM neg-PL2 van-PTC.PL olvas-PTC.PL korábban
'Önök nem olvastak korábban.'

Egyeztetési szempontból az igemód kérdése is érdekes. Ha a mondatban csak a főige szerepel, akkor a módot azon kell jelölni; ha viszont létigével alkotott összetett igealakról van szó, akkor a létigén jelenik meg a módot kifejező morféma. Tagadás esetén két lehetőség van: (a) imperativum esetén a tagadóigének az eddigiekben említettektől különböző alakja jelenik meg, és a főigén is — a Sg2-t leszámítva — megjelenik a felszólító módra utaló morféma; (b) más mód (indikativus, conditionalis, potentialis) esetén a főige (összetett igeidő esetén a segédige) az, amely megjeleníti a módot.

(14) Luk-isi-n.
olvas-COND-SG1
'Olvassék.'

E-n luk-isi.
neg-SG1 olvas-COND
'Nem olvassék.'

⁹ Csak formai egyeztetés van, ha nincs segédige a mondatban.

¹⁰ Természetesen a mondat azt is jelentheti, hogy 'Ti olvastok', és (13b) esetében is lehetséges a 'Ti nem olvastatok korábban' olvasat.

(15) Ol-isi-n luke-nut. van-COND-SG1 olvas-PTC.SG 'Olvastam volna.'	E-n ol-isi luke-nut. neg-SG1 van-COND olvas-PTC.SG 'Nem olvastam volna'
(16) Lue! olvas 'Olvass!'	Älä lue! neg-IMP.SG2 olvas 'Ne olvass!'
(17) Luke-kaa! olvas-IMP.PL2 'Olvassatok!'	Äl-kää luke-ko! neg-IMP.PL2 olvas-IMP 'Ne olvassatok!'
(18) Luke-koon! olvas-IMP.SG3 'Olvasson!'	Äl-köön luke-ko! neg-IMP.SG3 olvas-IMP 'Ne olvasson!'

Az igei csoporttal kapcsolatban még egy egyeztetési jelenséget kell megemlíteni: bizonyos szabad bővítményeket kötelező számban és személyben egyeztetni az alanyesetű bővítménnyel. Ilyen például a *mielellään* 'szívesen' határozószó esete:

- (19a) **Minä** lue-**n** mielellä-**ni** tämä-n kirja-n.
       én-NOM olvas-SG1 szívesen-SG1 ez-ACC könyv-ACC
       'Én szívesen elolvasom ezt a könyvet.'
- (19b) **He** luke-**vat** mielellä-**än** tämä-n kirja-n.
       ők-NOM olvas-PL3 szívesen-PL3 ez-ACC könyv-ACC
       'Ők szívesen elolvassák ezt a könyvet.'

2.2. Egyeztetési jelenségek a finn főnévi csoportban

Akárcsak az igei csoport esetén, az irodalmi finn nyelv főnévi szerkezeteiben is meglehetősen sok egyeztetés található. Elsőként a birtokos és a birtok szám- és személybeli egyeztetését említem meg, amely (a magyartól eltérően) csak abban az esetben történik meg, ha személyes névmás a birtokos¹¹.

- (20a) **minun** kirja-**ni**
       én-GEN könyv-SG1
       'az én könyvem'

¹¹ Ebben a tekintetben az irodalmi finn főnévi szerkezetei a magyar névutós szerkezetekkel mutatnak nagyfokú hasonlóságot. Egyébként a finn névutós szerkezetek is pontosan a főnévi csoportok mintájára viselkednek: genitivusi vonzatukkal (amennyiben az személyes névmás) a névutói fejet (is) egyeztetni kell számban és személyben. A birtokosokkal kapcsolatban meg kell továbbá jegyezni, hogy a finnben a birtoklásmondatokban nem találunk egyeztetést birtokos és birtok között (vö. magyar *Nekem van hajóm, Neked van hajód stb*); továbbá ezen szerkezetekben a birtokos általában nem genitivusban áll, hanem adessivusi esettel rendelkezik. Ez felveti azt a kérdést, hogy hol is vegyük fel a mélyszerkezetben a birtoklásmondatban szereplő birtokost. Az esete és az egyeztetés hiánya miatt az N-specifikálójá nem jön számításba (az az egyeztetni képes genitivusi esetű birtokosok számára lesz fenntartva), megfelelőnek erre inkább az N-fej komplementuma látszik; vagy akár az ige vonzatának is tekinthetnénk ezt az elemet. Erről a kérdésről a 3.4.4. alfejezetben még lesz szó.

(20b) **meidän kirja-mme**
 mi-GEN könyv-PL1
 'a mi könyvünk'

(20c) **Kaisa-n kirja**
 Kaisa-GEN könyv
 'Kaisa könyve'

A jelzői helyzetben álló melléknéven illetve melléknévi igenéven, valamint a mutató névmásokon megjelenik a főnévi fej száma és esete:

(21) (Puhu-n) **nä-i-stä** luke-v-**i-sta** suomalais-**i-sta** tytö-**i-stä**.
 (beszél-SG1) ez-PL-ELAT olvas-PTC-PL-ELAT finn-PL-ELAT lány-PL-ELAT
 '(Beszélek) ezekről az olvasó finn lányokról.'

A számnéven, amennyiben a főnévi csoport nem nominativusi vagy accusativusi esetben áll, megjelenik a főnév esete (22), a száma viszont csak bizonyos számneveken jelölődik (23). Amennyiben a főnévi csoport nominativusi vagy accusativusi esetben áll, úgy a számnév a szótári alakjában jelenik meg, utána pedig (bizonyos kivételektől eltekintve) a főnévi fej, és annak valamennyi, a számnév után álló bővítménye egyes szám partitivusi esetben áll — a számnév előtt álló mutató névmás viszont még a szerkezet szemantikáját mutatva többes számban szerepel (24).

(22) (Puhu-n) **kahde-sta** runo-**sta**.
 (beszél-SG1) két-ELAT vers-ELAT
 '(Beszélek) két versről.'

(23) (Puhu-n) **mon-i-sta** runo-**i-sta**.
 (beszél-SG1) sok-PL-ELAT vers-PL-ELAT
 '(Beszélek) sok versről.'

(24) **Nämä** kaksi suomalais-ta nais-ta mene-vät Budapesti-in.
 ez-PL.NOM két finn-PART nő-PART megy-PL3 Budapest-ILL
 'Ez a két finn nő Budapestre megy.'

Az említett eseteken kívül számban egyeztetni kell a főnévi csoportokhoz kapcsolódó mellékmondatok vonatkozó névmásait a főnévi csoport szemantikájával¹².

(25) **Nämä** kaksi nais-ta, jo-**t-ka** mene-vät Budapesti-in, asu-vat Pécsi-ssä.
 ez-PL.NOM két nő-PART aki-PL-NOM megy-PL3 Budapest-ILL lakik-PL3 Pécs-INESS
 'Ez a két nő, aki Budapestre megy, Pécsen lakik.'

¹² A szemantika itt azért érdekes, mert (a magyartól eltérően) a számnevet is tartalmazó főnévi csoportokhoz kapcsolódó mellékmondatok vonatkozó névmásai többes számban kell, hogy álljanak; nincs lehetőség a restriktív ~ nem-restriktív mellékmondatok következő elkülönítésére: *Eljött mindhárom barátom, aki külföldön él. Eljött mindhárom barátom, akik külföldön élnek* (vö. GGG 2002, 186-189 (P7.5 ii, iii)). Mivel jelen dolgozat kizárólag egyszerű mondatokkal foglalkozik, (25) és (28) szerkezetét nem fogom tárgyalni.

A fent bemutatott példákon kívül további egyeztetési jelenségek is találhatók a finn irodalmi nyelvben. Például számbeli egyeztetést találunk a nominativusi bővítmény és a névszói állítmány között (lásd (26)), akárcsak bizonyos predikatív bővítmények és azok alanya között (lásd (27)), valamint bizonyos mellékmondatok esetén (a magyar megfelelőkhöz hasonlóan) szám- és személybeli egyeztetés van a főmondatban a nominativusi vonzat és a mellékmondat igéje között (lásd (28)):

(26a) *Minä ole-n suomalaisen.*

én-NOM van-SG1 finn

'Én finn vagyok.'

(26b) *Me ole-mme suomalais-i-a.*

mi-NOM van-PL1 finn-PL-PART

'Mi finnek vagyunk.'

(27a) *Pidä-n tyttö-ä suomalaise-na.*

tart-SG1 lány-PART finn-ESS

'Finnek tartom a lányt.'

(27b) *Pidä-n tyttö-j-ä suomalais-i-na.*

tart-SG1 lány-PL-PART finn-PL-ESS

'Finnek tartom a lányokat.'

(28) *Me, jo-t-ka ole-mme suomalais-i-a, rakasta-mme kahvi-a.*

mi-NOM, aki-PL-NOM van-PL1 finn-PL-PART, szeret-PL1 kávé-PART

'Mi, akik finnek vagyunk, szeretjük a kávé.'

A felsorolt példákból látható, hogy a finn irodalmi nyelv valóban bővelkedik egyeztetésekben, ezért hasznos a leírásában az ezen jelenségek megragadására kiválóan alkalmas indexelt nyelvtant (is) használni.

3. A finn mondat szerkezete

Ennek a fejezetnek a felépítése a következőképpen alakul. Először bemutatok több finn kutató elképzelését a finn finit mondat szerkezetéről (3.1.), majd felvázolom azt a frázisstruktúrát, amelyre ennek kezeléséhez egy indexelt generatív szintaxisban szükség van (3.2.). 3.3-ban az egyes konkrét igei szerkezetek kezelését tárgyalom szisztematikusan végigtekintve az egyes igeidőkben és igemódokban kiépülő struktúrákat, 3.4-ben pedig a valamilyen szempontból különleges igei szerkezeteket veszem szemügyre.

3.1. Finn kutatók elképzelései a finn finit mondat szerkezetéről

A finn mondat felépítését tekintve egyes finn kutatók álláspontja (Vainikka 1989, Vilkuna 1989, Holmberg és mtsai 1993, Manninen 2003a) nagyfokú hasonlóságokat mutat, ugyanakkor a javasolt szerkezetek között különbségek is felfedezhetőek. Abban többnyire egyetértés van, hogy a ragozott ige előtt két kitölthető pozíció van. Az elsőre általában CP-ként utalnak, amelynek fejében az alárendelő kötőszók állhatnak (29a), illetve eldöntendő kérdésnél az igét találhatjuk itt egy megfelelő partikulával (-*ko/-kö*) összekapcsolódva (29b). A CP specifikálójában az X'-elméletnek megfelelően csak XP-k állhatnak: az ide kerülő összetevő lehet kérdőszó (30a), vagy az az összetevő, amelyre az eldöntendő kérdésnél rákérdezünk (amennyiben az különbözik az igétől) (30b) – a finn nyelvben kitöltött CP-specifikáló esetén az ige nem mozog a C-fejbe. A CP specifikálójához kötődnek a különböző kontrasztív jelentésárnyalatot hordozó XP-k is (kontrasztív topik, korrigáló fókusz). Ezeket a jelentésárnyalatokat bizonyos partikulák megjelenése egyértelművé teheti: ilyen mondatéli pozícióhoz kötődő partikula a már említett -*ko/-kö*-n kívül a -*han/-hän* (30c), valamint a -*pa/-pä* (30d) is (ISK 2004, 796-801: §829-835). A -*han/-hän* partikulát tartalmazó mondat olyan implikációt von maga után, hogy a benne kifejezett helyzet a beszélők számára közös, ilyen vagy olyan módon ismert tudás; a kijelentő mondatban foglalt állítás ismert, magától értetődő tény¹³. Az ilyen elemet tartalmazó mondat kifejezhet meglepődést vagy hirtelen felismerést is¹⁴. A -*pa/-pä* megjelenése egy mondat élén álló összetevőn megerősíti annak kontrasztivitását, illetve akkor használatos, ha azt szeretnénk kifejezni, hogy valami a várakozásokkal szemben történt¹⁵. A -*ko/-kö* kérdőpartikulához hasonlóan ezek is megjelenhetnek (akár egyszerre) az igei is; ebben az esetben az igei fej a korábbiaknak

¹³ „Liitepartikkelin -*hAn* tehtävänä on tuoda lausumaan implikaatio, että lauseen ilmaisema asiaintila on puhujille yhteistä, tavalla tai toisella tuttua tietoa. [...] Väitelauseessa partikkeli merkitsee lauseen sisältämän väitteen tunnetuksi, itsestään selväksi tosiasiaksi.” (ISK 2004, 797: §830)

¹⁴ „Toisaalta lause voi ilmaista hämmästyttä tai äkillistä oivallusta.” (ISK 2004, 797: §830)

¹⁵ „Selvin *pA*-partikkelin lausumaan tuoma sävy on tilanteissa, joissa se vahvistaa kontrastiivista tai odotuksenvastaista merkitystä.” (ISK, 2004, 799: §833)

megfelelően a C fejbe mozog (30e). Az igeen megjelenő partikulák értelmezése függ az ige személyétől és módjától¹⁶: ha a *-han/-hän* az igehez kapcsolódik, a mondat indoklasként és beleegyezésként is értelmezhető (az igevel kezdődő szerkezetek gyakran partikulá(k) nélkül is ezt a jelentésárnyalatot hívják elő)¹⁷; míg a *-pa/-pä* ilyen pozícióban való feltűnése például kijelentő módú ige esetén csodálkozást, míg feltételes módúnál kívánságot fejezhet ki¹⁸.

A CP specifikálójá és feje nem lehetnek egyszerre kitöltve a finnben: amennyiben az alárendelt mellékmondat (eldöntendő vagy kiegészítendő) kérdés, a *hogy* kötőszó nem jelenhet meg a C fejben (31a). Azonban ahogyan arra például Vainikka (1989, 2.3.3. alfejezet) is rámutat¹⁹, a beszélt nyelvben vannak ezzel ellentétes adatok is (31b és 31b')²⁰, de (mint ahogy azt korábban már említettem) én a vizsgálódásaimat elsősorban az irodalmi nyelvre korlátozom, a beszélt változattal csak a hatodik fejezetben foglalkozom, akkor is csak az egyeztetési jelenségekben megjelenő különbségeket tárgyalva.

(29a) *Matti tietä-ä, että mene-n Helsinki-in.*
 Matti-NOM tud-SG3 **hogy** megy-SG1 Helsinki-ILL
 'Matti tudja, hogy elmegyek Helsinkibe.'

(29b) *Mene-t-kö Helsinki-in?*
 megy-SG2-**QP**²¹ Helsinki-ILL
 'Elmész Helsinkibe?'

(30a) *Kene-t Pekka tunte-e täällä?*
ki-ACC Pekka-NOM ismer-SG3 itt
 'Pekka kit ismer itt?'

(30b) *Kirja-n-ko Pekka anta-a Mati-lle?*
 könyv-ACC-**QP** Pekka-NOM ad-SG3 Matti-ALL
 'Pekka könyvet ad Mattinak?'

(30c) *Kaisa-a(-han)²² Pekka rakasta-a.*
 Kaisa-PART-**KrstP**²³ Pekka-NOM szeret-SG3
 'Pekka "Kaisát szereti.'

(30d) *"Mati-lle(-pa) Pekka anta-a kirja-n.*
 Matti-ALL- **KrstP** Pekka-NOM ad-SG3 könyv-ACC
 'Mattinak# Pekka odaadja a könyvet.'

(30e) *On-pa-han hän kasva-nut.*
 vanSG3-**KrstP-KrstP** ő-NOM nő-PTC
 'Hogy megnőtt!'

¹⁶ ISK 2004, 800: §834

¹⁷ ISK 2004, 797–798: §830

¹⁸ ISK 2004, 800: §834

¹⁹ Hasonló *että* 'hogy' kérdőszót és mondatéli partikulát egyszerre tartalmazó példákat Manninennél (2003, 2.3.2. alfejezet) is találunk.

²⁰ (31b és 31b') Vainikka (1989) példamondatai.

²¹ Az annotációkban a QP az eldöntendő kérdést jelölő *-ko/-kö* partikulára utal.

²² A zárójel azt jelzi, hogy a partikula megjelenése nem kötelező.

²³ Az annotációkban a KrstP a kontrasztív *-han/-hän*, illetve *-pa/-pä* partikulát jelöli.

(31a) Pekka kysy-i, (*että) mi-tä Kirsi ol-i teh-nyt.
 Pekka-NOM kérdez-IMPF-SG3 (hogy) mi-PART Kirsi-NOM van-IMPF-SG3 csinál-PTC.SG
 'Pekka megkérdezte, hogy mit csinált Kirsi.'

(31b) Maija kysy-i, (että) mi-tä Pekka ol-i syö-nyt.
 Maija-NOM kérdez-IMPF-SG3 (hogy) mi-PART Pekka-NOM van-IMPF-SG3 eszik-PTC.SG
 'Maija megkérdezte, hogy mit evett Pekka.'

(31b') Leena kysy-i, että Jukka-ko hattu-nsa ol-i huka-nnut.
 Leena-NOM kérdez-IMPF-SG3 (hogy) Jukka-NOM-QP kalap-SG3 van-IMPF-SG3 elveszít-PTC.SG
 'Leena megkérdezte, hogy Jukka elvesztette-e a kalapját.'

Az egyes szerzők abban is egyetértenek, hogy a finnben az igét közvetlenül megelőző pozíció a default topik helye, a frázis elnevezését illetően azonban már nincs teljes konszenzus az egyes kutatók között. Míg Vainikka (1989) IP-ként említi, addig a Holmberg és munkatársai (1993) által írt cikkben, valamint Manninen-nél (2003a) FinP/FP-ként, azaz finit projekcióként találkozunk ezzel a frázissal. Utóbbi elnevezés onnan adódik (Holmberg és mtsai 1993, 182–183), hogy vannak olyan finitséget jelölő morféma-k, amelyek nem mutatnak egyeztetést (ezért nem tartották szerencsésnek Agr-nak nevezni a szóban forgó projekciót). Ilyen nem egyeztető, de finitséget kifejező morfémat találunk az ún. passzív²⁴ mondatokon (32a) kívül a genitivusos (32b), vagy például a birtoklásmondatos szerkezetekben (32c).

(32a) Sinu-t tunne-ta-an.
 te-Acc ismer-PASS-ARB
 'Ismernek téged.'

(32b) Minu-n täyty-y mennä.
 én-GEN kell-SG3 menni
 'Mennem kell.'

(32c) Minu-lla on koir-i-a.
 én-ALL van kutya-PL-PART
 'Vannak kutyáim.'

A (32)-es példasorból is látszik, hogy a finnben ezt a bizonyos ige előtti pozíciót nem kizárólag alany esetű vonzat töltheti be: (32a-c) a szósorokban nincs is nominativusi esetben álló összetevő. Ilyen esetekben a magyarhoz nagyon hasonló szabályok alapján dől el, hogy melyik elem kerül erre a helyre: a default topik kiválasztásakor ugyanis fontos az összetevő

²⁴ Már a disszertáció ezen pontján jelezni kívánom, hogy Shore (1986) érveit elfogadva nem értek egyet azzal, hogy a finn nyelv-tanokban/nyelv-könyvekben (lásd pl. Lepämaa-Silfverberg (2001, 156-185)) sokszor *passzív*ként hivatkoznak egy olyan konstrukcióra, amelynek jellemzői jelentősen eltérnek az indoeurópai nyelvekben ezzel a névvel illetett szerkezetek jellemzőitől. Éppen ezért a későbbiekben általános (*arb*) alanyú szerkezetként fogom említeni ezeket a mondatokat. Az annotációkban (lásd pl. (32a)) azonban célszerűnek látszik megmaradni a PASS formula mellett (a -TV morféma kapcsán), de a finitséget jelölő -Vn ARB-ként lesz jelölve ebben a munkában.

[+/- humán], illetve [+/- élő] volta, specifikussága, tematikus szerepe, valamint a szövegkörnyezet is (É. Kiss 1992, 106–108).

A mondat szerkezetet alkotó többi frázisról is nagyjából hasonlóképpen gondolkodnak az egyes szerzők. Holmberg és munkatársai (1993, 180) a következő szerkezetet javasolták a finn finit mondat szerkezeti felépítésének a megragadására:

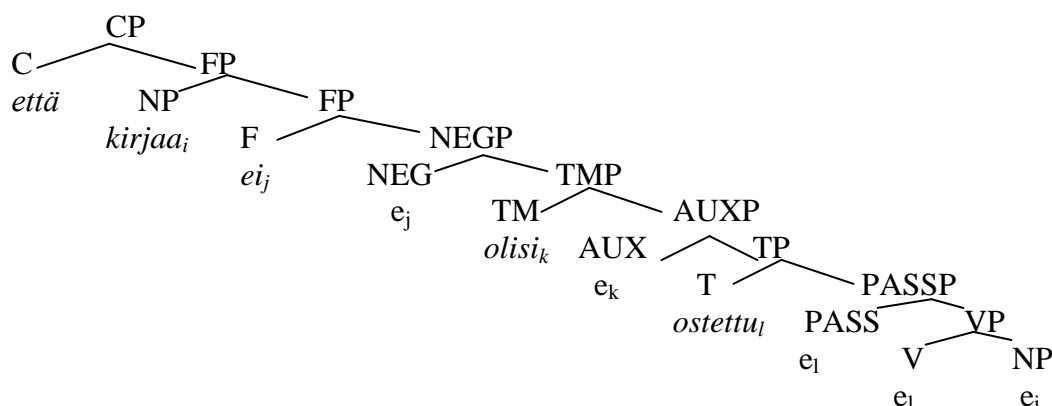
(33a) [CP [FP [NegP [TMP [AuxP [TP [PassP [VP ...]]]]]]]]]

Lássuk, mire is szolgálnak a (33a)-ban megjelenő projekciók. A CP-ről és az FP-ről már volt szó, a NegP a tagadás frázisa (a fejében generálódik a tagadóige), a TMP projekció fejében az idő- és módjegyek jelennek meg, az AuxP a segédige számára épül ki, a TP-re pedig akkor van szükség, ha van olyan reprezentánsa az időnek, amely külön jelenne meg a módtól. Ilyen esettel akkor találkozhatunk, amikor a mondatban analitikusan felépülő igealak szerepel, ahol a segédigeként jelen lévő létigén tűnik fel a módot kifejező morféma, a főige pedig participiumi alakban a szóban forgó TP-nek a fejébe mozog be. PassP kiépülésére passzív morféma megjelenése esetén van szükség.

A szerzők ebben a munkában amellet érveltek, hogy a (33a)-ban látható teljes mondat szerkezet csak bizonyos esetekben épül ki (33b). Minden mondatban csak az FP és a TMP megjelenése kötelező, míg a többi frázis elmaradhat, ha nincs rá szükség (33c).

(33b) **Maximálisan kiépült szerkezet** (Holmberg és mtsai 1993, 180)

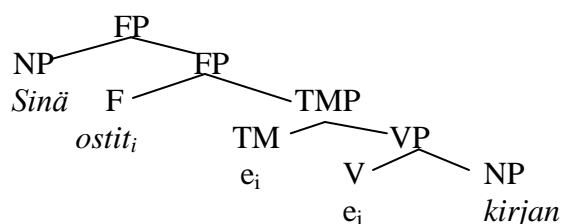
...että kirja-a ei ol-isi oste-ttu
 hogy könyv-PART neg-SG3 van-COND vesz-PTC.ARB
 '...hogy a könyvet nem vették volna meg'

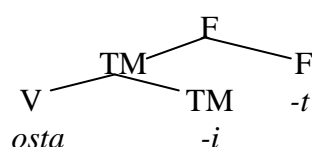

(33c) **A finn finit mondat minimális szerkezete** (Holmberg és mtsai 1993, 180)

Sinä ost-i-t kirja-n.
 te-NOM vesz-IMPF-SG2 könyv-ACC
 'Te vettél egy könyvet / Te megvetted a könyvet.'

(33d) **Az ostit finit ige belső szerkezete** (Holmberg és mtsai 1993, 181):

Manninen (2003a, 67) is egy ehhez nagyon hasonló szerkezetet javasol a finn finit mondat szerkezet reprezentálására (34), csak nála TP helyett PcpP szerepel (megragadva azt, hogy a főige participiumi alakja kerül ide), valamint a PassP helyén AspectP frázis tűnik fel. Ez utóbbira azért van szükség, hogy ellenőrizze a főige jegyeit, valamint a direkt tárgyat²⁵. Manninen Holmbergékhez hasonlóan amellet érvel, hogy FinP és Tense/MoodP minden finn mondatban kötelezően jelen van, míg a NegP, az AuxP és a PcpP csak akkor épül ki, ha szükséges (vagyis ha a mondatban megjelenik a tagadóige, a segédige, illetve ezekkel összhangban a főige participiumi formája).

(34) [CP [FinP [NegP [Tense/MoodP [AuxP [PcpP [AspectP [VP ...]]]]]]]]]

3.2. A finn finit mondat frázisszerkezete indexelt nyelvtani keretben

Ha a finn finit mondat szerkezetének leírásához indexelt nyelvtant használunk, akkor a következő hat frázisra van szükség: CP, TP, NegP, IP, VoiceP, VP.

(35) [CP [TP [NegP [IP [VoiceP [VP ...]]]]]]]

²⁵ A finnben az imperfektív ~ perfektív aspektus különbségét nem az igei morfológia, hanem a tárgyon megjelenő accusativus ~ partitivus esetalternáció jelöli.

Látható, hogy ez két projekcióval kevesebb, mint amennyire Holmbergnek és munkatársainak (1993), illetve Manninennek (2003a) szüksége volt. Ez azzal magyarázható, hogy a hiányzó frázisok feladatát indexek veszik át. A szükséges hat projekció közül több szerepelt már az előző alfejezetben: tartalmuk az ott elmondottakéval többnyire megegyező, de röviden összefoglalom még egyszer, hogy én pontosan mire is használok fel őket.

A CP fejében jelenik meg az alárendelő kötőszó; eldöntendő kérdés esetén a *-ko/-kö* partikulával összekapcsolódott (fő-, segéd- vagy tagadó-)ige, amennyiben a kérdés egy szituáció fennállására, nem pedig a mondat egy szereplőjére vonatkozik; valamint ebben a pozícióban tűnik fel a szám-személy toldalékkal ellátott igei fej akkor is, ha felszólító módban áll, vagy ha a *-han/-hän* és/vagy a *-pa/-pä* partikula rajta jelenik meg (illetve ha ezek nincsenek is ott expliciten, de kitehetők lennének). A CP specifikálójába kerülnek a kérdőszók; valamint a most említett három, mondatéli pozícióhoz kötődő partikulával megjelenő XP-k.

A Holmberg és munkatársai (1993), valamint Manninen (2003a) által javasolt F(in)P helyett a magyar nyelvelírásban használatos TP címkét javaslom annak a frázisnak a jelölésére, amelynek specifikálójában a mondat topikja, fejében pedig a finitség jelét valamilyen formában magán viselő²⁶ (komplex) igei fej jelenik meg. Kétségtelen, hogy erre a frázisra inkább szemantikai, mint szintaktikai okok miatt van szükség: a default topik számára ugyanis az IP, illetve a NegP specifikálója is megfelelő lenne mozgatósi célpontként. Ebben az esetben azonban ez a mondatbeli összetevő nem mindig ugyanannak a frázisnak a specifikálójában tűnne fel, és a felszíni szerkezetet leolvasó szemantika számára „körmönfontabban” kellene definiálni a topikot. Ezt a következőképpen lehetne például megoldani: a topik (1) az első, CP-től különböző frázis specifikálójában álló összetevő; vagy (2) az első olyan projekció specifikálójában álló összetevőt, amelyen idő, mód stb. indexek is megjelennek. Ha a szerkezetben van TP, akkor a topik definíciója igen egyszerű: a TP specifikálójában álló összetevő – hiszen ekkor az ezt a szerepet betöltő XP ebben a pozícióban jelenne meg függetlenül attól, hogy a mondat tartalmaz-e tagadást vagy nem. A felvázolt másik alternatíva is védhető (TP nélküli szerkezet, topik az IP, illetve a NegP specifikálójában): hiszen igen nehéz érvet találni arra, hogy miért kell egy komplex igei fejnek T-be mozognia, ahol semmilyen morfémmal nem kell összekapcsolódnia. Az igei ezt a mozgását legfeljebb azzal lehet motiválni, hogy ha nem történik meg, a rendszer agrammatikus szósortokat is generálna: hiszen ahogy azt a 3.1. alfejezetben említettem,

---

²⁶ Lásd az előző alfejezetben mondottakat arról, hogy a finitség nem feltétlenül valamilyen egyeztető toldalék formájában ölt testet.

néhány beszélt nyelvi példát leszámítva egyértelműnek látszik, hogy a finit ige előtt két (XP-k által) betölthető pozíció van; és amennyiben az ige nem mozogna T-fejbe, akkor a szerkezetben három (CP-, TP-, illetve IP-specifikálójá), sőt tagadás esetén (a NegP specifikálójával együtt) négy ilyen pozíciót is kapnánk. Ha nincs TP, a probléma fel sem merül. Látható, hogy mindkét alternatíva mellett lehet érvelni, de az ágrajzok elkészítése miatt nekem döntenem kellett, így (fenntartva azt, hogy a másik megoldás is elképzelhető), én szemantikai okok miatt feltételezek egy TP-t is a finn finit mondat szerkezetében (ezáltal tehát a default topikot mindig azonos pozícióban jelenítve meg), amely a magyar nyelv leírásakor használatos T (topik), Q (kvantor), F (fókusz) projekciókhoz hasonló operátorzónát alkot a kontrasztív jelentésárnyalatot hordozó összetevők számára kiépült CP-vel (elkülönülve az igei szóalakok „összerakásáért” felelős többi frázistól).

A NegP fejében születik meg a tagadóige. Amennyiben a mondatban nincs tagadás, ez a frázis nem épül ki.

Az IP a mód jelölésével összekapcsolódó frázis: ennek a fejében lesz a mód indexből konkrét morféma. Azért van szükség arra, hogy a mód indexként legyen jelen a rendszerben, mert tagadást tartalmazó felszólítás esetén a tagadóígen és a főígen is megjelenhet módra utaló morféma (vö. (17-18) példa). Erről a kérdésről később részletesebben is szó lesz.

A VoiceP az aktív és a (finn típusú) „passzív” elkülönítésének frázisa: Holmbergékkel (1993) ellentétben, akik a PassP-t kizárólag akkor tartották szükségesnek, ha a mondatban passzív forma jelenik meg, én úgy gondolom, hogy minden mondatnak tartalmaznia kell ezt a projekciót. Ennek fejéig az igének mindig fel kell mozognia, így az megelőzheti a VP specifikálójában születő alanyt, és megmagyarázhatóvá válnak azon mondatok, amelyekben ez a kitüntetett vonzat az ige után jelenik meg.

Ahogy arról az imént volt (és még lesz) szó, a VP specifikálójában születik a mondat alanya, míg a V-fejben a puszta ige generálódik²⁷, amely a szerkezetben felfelé mozogva összekapcsolódik az egyes funkcionális fejekben megjelenő időt, módot, számot és személyt kifejező toldalékokkal. Ennek konkrét menetét a következő alfejezet mutatja be.

3.3. Konkrét igei szerkezetek

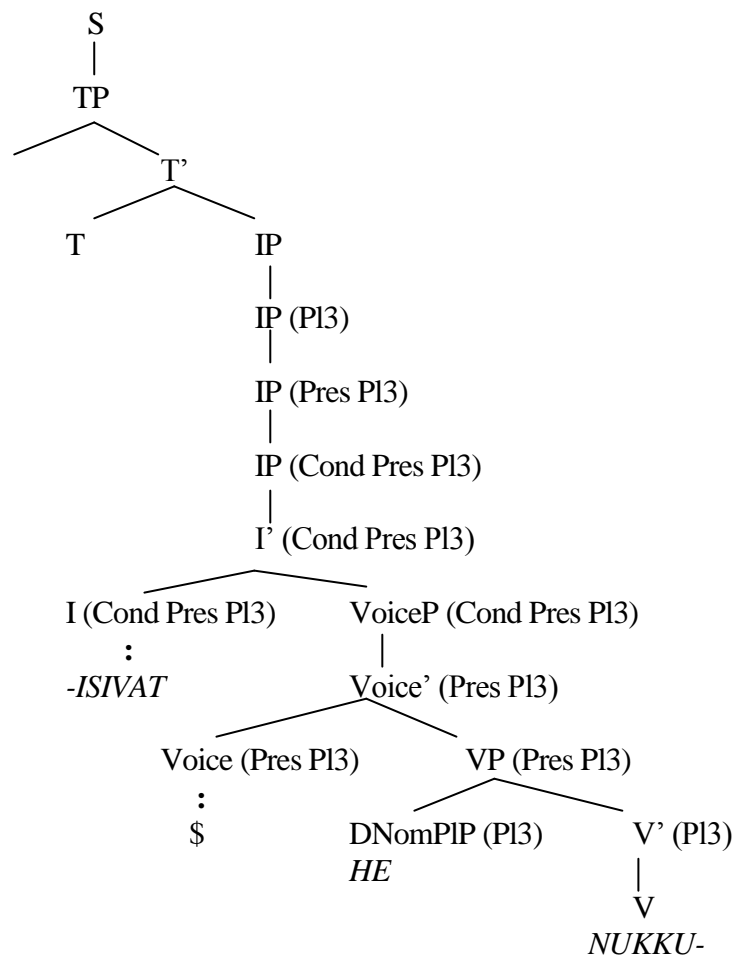
Ebben a részben először két viszonylag bonyolult (összetett) igei szerkezetet ((36), (38)) mutatok be azért, hogy megvilágítsam, hogyan is működik az eddigiekben felvázolt frázisstruktúra indexekkel kombinálva: a különböző mondatok generálásához milyen indexek szükségesek, ezek milyen sorrendben és mikor jelennek meg a szerkezetekben, illetve mikor

²⁷ Ez a megoldás látható még pl. Holmberg és mtsai (1993), illetve Vainikka (1989) és (1992) munkáiban is.

és hogyan tűnnek el. A bonyolultabb szerkezetekből rögtön világossá válhat az olvasó számára, mit és hogyan képes ez a rendszer megragadni. Az egyszerűbb struktúrák ennek a célnak ugyanis nem felelnek meg, így rájuk csak ezek után térek ki, majd a lehetséges szerkezeteket végignézve, az egyre bonyolultabb struktúrák és mondattípusok felé haladva mutatom be a finn finit mondat szerkezetét ebben az indexelt generatív keretben. A következő alfejezetben (3.4) kerül majd sor a valamilyen szempontból különleges szerkezetek tárgyalására: így például a személytelen (ún. „passzív”) szerkezetek, a birtoklásmondat, illetve a *pro* alannyal rendelkező mondatok struktúráját is ekkor veszem majd szemügyre.

- (36) He nukku-isi-vat.
 Ők-NOM alszik-COND-PL3
 'Ők aludnának.'

(36a) A *He nukkuisivat* mondat indexelt nyelvtani mélyszerkezete

Az általam ebben a dolgozatban alkalmazott grammatika moduláris felépítésű. Az anyanyelvi beszélő kompetenciáját leírni szándékozó nyelvtan akkor fogadja el az adott szósort mondatnak, ha azt a grammatika valamennyi komponense (és azok valamennyi modulja) elfogadja. Az itt részletezett indexelt nyelvtani és transzformációs modul igenlő

válasza mellett természetesen szükséges például a lexikális jólformáltság is, azaz valamennyi fejbe megfelelő régensnek kell kerülnie, amely régensnek pontosan a kellő számú és esetű vonzattal kell rendelkeznie; továbbá a szósort a szemantikai komponensnek is el kell fogadnia (vö. a mára klasszikussá vált Chomsky-féle mondattal: *A színtelen zöld eszmék dühödten alszanak* (Chomsky 2003, 17)).

Az általam kidolgozott modell érdekessége a hagyományos transzformációs nyelvtanokhoz képest az, hogy a mondatok mélyszerkezetén egy matematikailag kristálytiszta megfogalmazott indexelt nyelvtani ellenőrzés is lezajlik. Ennek feladata azt ellenőrizni, hogy egyeztetési szempontból a szósort grammatikus-e. Az indexek nem-terminális szimbólumokon való „öröklődése” tehát a mélyszerkezetben történik (lásd (36a)). A transzformációk azonban nem az így kialakuló struktúrán működnek, hanem egy olyanon, amelynek létrehozásában indexekre nem hivatkozó újráíró szabályok vesznek részt, és amely az indexekkel összefüggő különbségeken kívül semmiben sem tér el az indexeket is tartalmazó mélyszerkezettől (36c). A komponensek pontos egymás való viszonyát a dolgozat függelékében látható (F1) ábra mutatja be.

A (36a) ágrajzon nagybetűvel szereplő, a lexikai elemek helyén álló szóalakok nem-terminális elemek, amelyek az indexek felvételének végeztével alakulnak át terminális szimbólumokká (lásd (36b)). A nem-terminális elemek között tehát nemcsak a klasszikus szintaktikai kategóriákat találjuk, hanem ilyen jellegű elemeket is. Mivel belőlük kapjuk meg a levezetés végén a konkrét terminális lexikai elemeket, a továbbiakban *lexikai nem-terminálisként* fogok utalni rájuk. A terminálissá válás fonológiai vonatkozásait (mint azt korábban említettem) ez a disszertáció nem tárgyalja.

A (36a) ágrajzon látható, hogy az indexek az IP-nél jelennek meg a szerkezetben: ez az első olyan frázis, amelynek nem a szemantika szempontjából van szerepe (szemben a TP-vel és az ebben a mondatban jelen nem lévő CP-vel), hanem az ígén megjelenő információkkal kapcsolatos. Az indexek a Baker-féle *Tükörelv* (lásd pl. Bartos 2000, 654-659)²⁸ szellemében jelennek meg a szerkezetben: így először az alany számát és személyét jelző egyeztető toldalék indexe tűnik fel, majd az idő, végül pedig a mód következik. Terminalizálódásuk során így pontosan a kívánt (fordított) szuffixumsorrendet kapjuk. Természetesen felmerülhet a kérdés, hogy mi biztosítja azt, hogy az indexek pontosan a kívánt sorrendben jelennek meg a szerkezetben. Hiszen minden ilyen elem megjelenése az IP nem-terminális elemhez van kötve

---

²⁸ „*Tükörelv*: a morfológiai deriváció közvetlenül tükrözi a szintaktikai derivációt”, azaz a morféma sorrendje megegyezik azzal, ahogy a szintaktikailag releváns módosulások lépésenként végbemennek a szóalakon (Bartos 2000, 657).

(és a szabály bemeneti oldalán nem tudunk indexre hivatkozni), így akár az is előfordulhat, hogy több mód, vagy éppen szám-személy index is megjelenik egy mondatban, még hozzá teljesen véletlenszerű sorrendben. A túlgenerálásnak ezt a lehetőségét az indexek eltűnését megfogalmazó szabályok zárják ki (a (36) szempontjából releváns ilyen szabályokat lásd (37)): bizonyos pontokon a megfelelő indexnek kell az indexfüzér bal szélén szerepelnie, különben az adott szabály nem alkalmazható, és az adott levezetés elhal.

(36b) **Hogyan lesznek az igei indexekből morfémák**

nukkuisivat:

V → NUKKU-

Voice (Pres Pl3) → Voice (Pl3) → \$

I (Cond Pres Pl3) → -ISI- (Pres Pl3) → -ISI- (Pl3) → -ISIVAT

} NUKKU-\$-ISIVAT → *nukkuisivat*

Az csak az analitikus igealakok kapcsán válik majd érthetővé (lásd pl. (38)), hogy miért azokon a helyeken tűnnek el az egyes indexek, amelyeket ennél a szerkezetnél is javasoltam.

Mivel a célom valódi finn mondatok generálása volt, a pusztán a mélyszerkezeteken működő indexelt nyelvtani rendszer pedig ehhez önmagában nem elégséges eszköz, ezért kidolgoztam a modellnek a transzformációs komponensét is, amely ahhoz szükséges, hogy a felszínen tapasztalt szórendről is számot tudjunk adni. A finn nyelv leírásában szerepet játszó teljes szabályrendszer (indexelt nyelvtani, újraíró és transzformációs szabályokkal) a dolgozat függelékében található, a főszövegben csak az aktuálisan releváns részeket emelem ki.

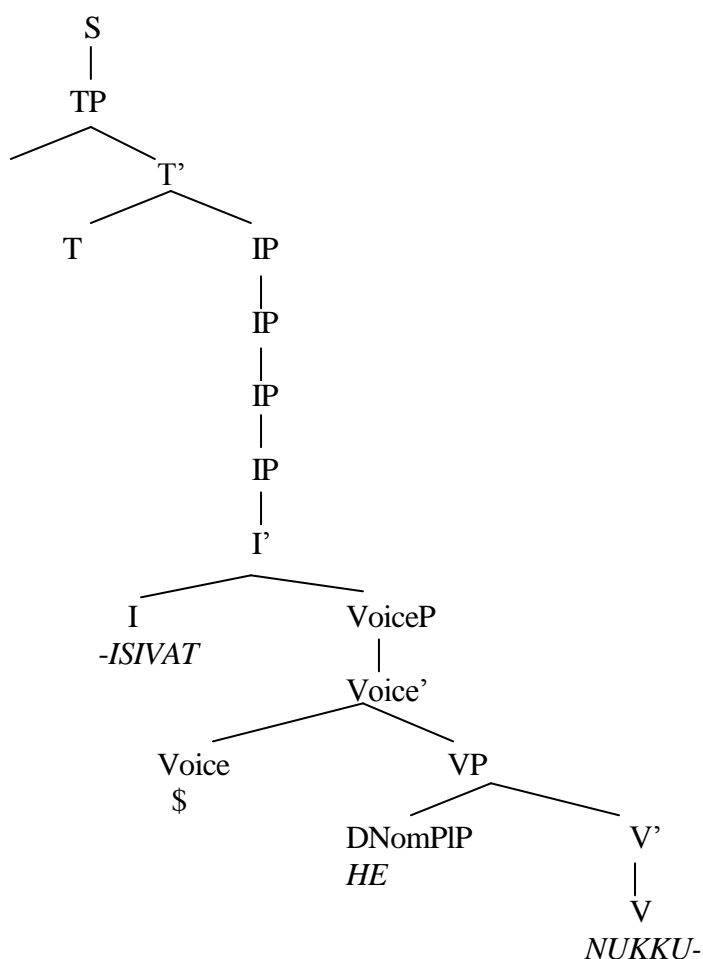
(37a) VoiceP (**Modus**) → Voice', ahol *Modus*=In, Cond, Imp, Pot

(37b) VP (**Tempus**) → DNomP V', ahol *Tempus*=Pres, Imperf, Perf, Pperf

(37c) V' (**Numerus-persona**) → V, ahol *Numerus-persona*=Sg1, Sg2, ...Pl3

A transzformációk tehát egy olyan mélyszerkezeten működnek, amely az indexekkel kapcsolatos különbségeket leszámítva semmiben sem tér el az indexeket tartalmazó mélyszerkezettől (36c).

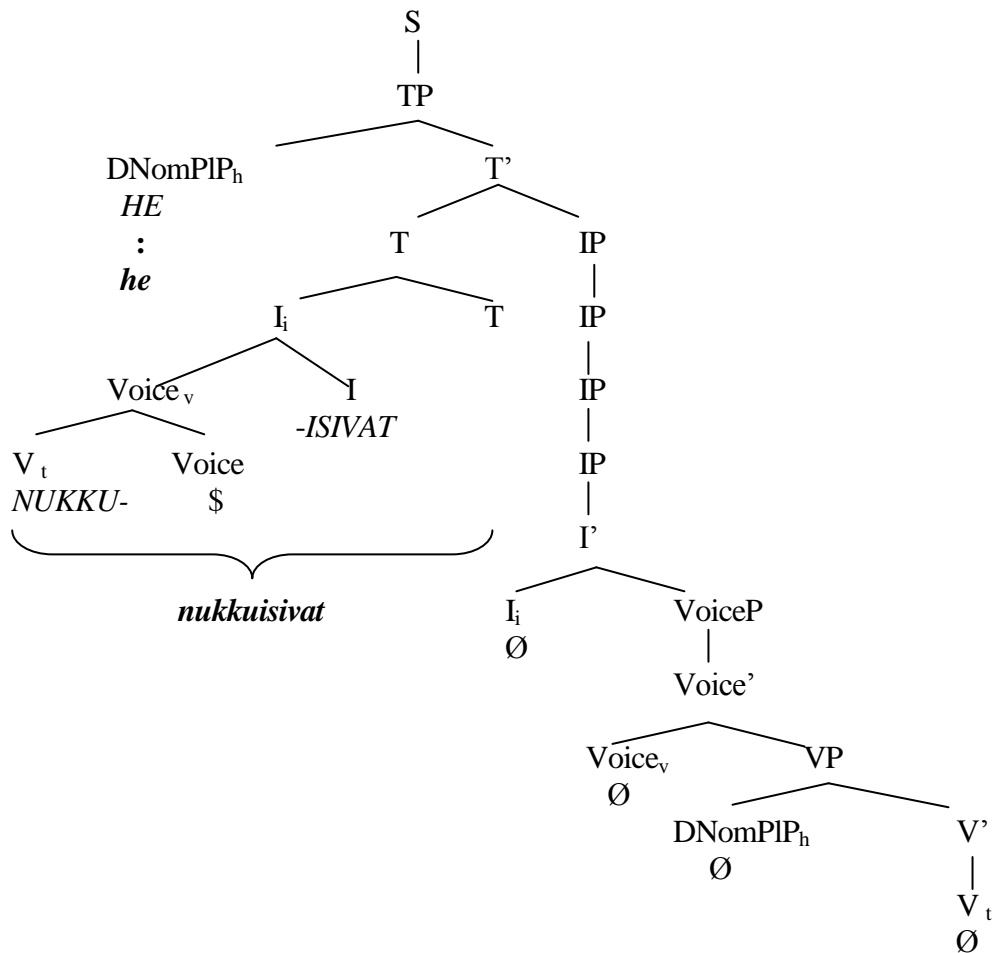
(36c) A *He nukkuisivat* mondat indexek nélküli mélyszerkezete

Ha a (36c)-t összevetjük a (36a)-ban megadott ábrával, láthatóvá válik, hogy a két mélyszerkezet között mindössze annyi eltérés fedezhető fel, hogy a (36a)-ban vannak indexek, míg a (36c)-ben nincsenek. Azért van szükség az utóbbiban is négy IP csomópontra, hogy a két mélyszerkezet közötti kapcsolat minél egyértelműbben megfeleltethető legyen egymásnak. Az indexek nélküli szerkezetek létrehozásában ehhez mindössze egy igen egyszerű újraíró szabályt kell megadnunk: $X^n \rightarrow X^n$, vagyis azt kell megengednünk, hogy egy adott kategória önmagaként újraírható legyen.

A modellnek a transzformációs komponense semmiben sem különbözik a klasszikus transzformációs rendszerektől: fejet csak fejbe lehet mozgatni, míg frázisok célpozíciói csak specifikálók, illetve fejek melletti ún. hamisvonzathelyek lehetnek (lásd GGG 2002, 50–51). Ezen szabályok teljes rendszerét is a dolgozat függeléke tartalmazza.

(36d) A *He nukkuisivat* mondat felszíni szerkezete²⁹

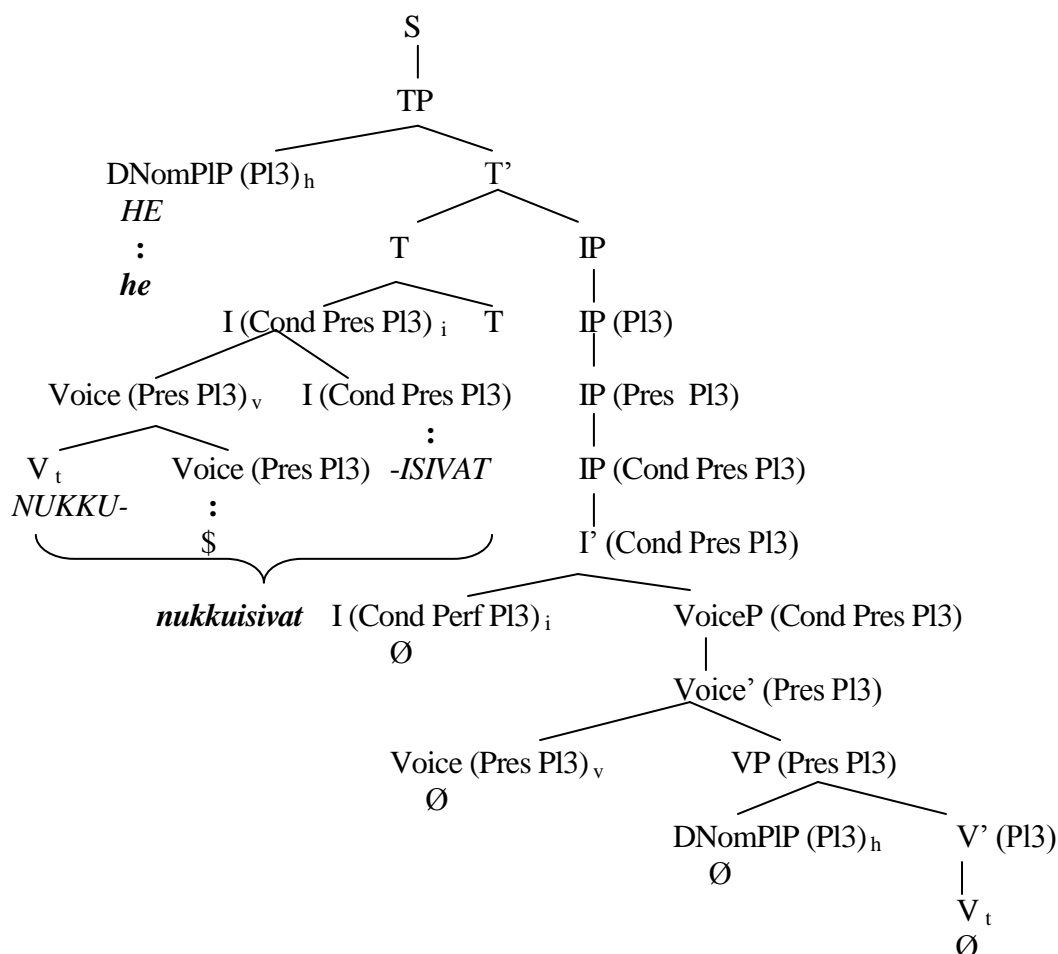

Mivel rendkívül sok helyet igényelne, ha minden egyes elemzett szósor esetében megadnám mind az indexelt nyelvtani működést bemutató mély-, illetve a transzformációk lezajlása után kapott felszíni szerkezetet is, az alább (36e)-ben látható megoldást fogom alkalmazni: mindkét rendszert ugyanabba az ábrába sűríttem bele annak ismételt hangsúlyozásával, hogy az indexek az általam javasolt (több párhuzamos szűrőn alapuló) keretben nincsenek jelen a felszíni szerkezetekben.

²⁹ A mozgásoknál általam alkalmazott indexelési technikáról: általában olyan indexeket használok, amelyek valamilyen módon utalnak az elmozdított összetevőre (pl. kezdőbetű). Ez (számomra) megkönnyíti az elemek azonosítását.

(36e) A *He nukkuisivat* mondat „kombinált” szerkezete

A (36d-e) ábrán főként az igei fej szerkezetben való mozgását és komplex fejjé való bővülését érdemes tanulmányozni. Ahogy erről korábban már volt szó, a V fejében csak a puszta igető születik, amely először a Voice, majd az I, végül a T fejébe mozog – természetesen a fejmozgatás szabályainak megfelelően rácsatolódva az egyes fejekre, majd azokkal együtt mozogva tovább. A *NUKKU-* igető a kialakuló komplex fejben először mindig a Voice-fejben terminalizálódó elemmel kapcsolódik össze, mely azonban minden jelen vagy imperfectum idejű nem „passzív”³⁰ esetben (így most is) üres nem-terminális elemként jelenik meg (ennek jele \$ (a *semmire* utalva) – lásd a dolgozat függeléke); majd ez kapcsolódik össze az I fejben indexekből terminalizálódó idő- és módjellel, illetve az alany számát és személyét jelző egyeztető toldalékkal. Az igei fej mozgását az indítja el, hogy az indexekből kötött morfémákká, még hozzá szuffixumokká terminalizálódó elemeknek töre van szükségük, amelyre rátapadhatnak; a T-fejbe való mozgatásra pedig a TP szükségessége kapcsán tárgyalt szórendi okok miatt kerül sor. Az alany a VP specifikálójából TP-specifikálóba mozog – ez a mozgatás az összes olyan később tárgyalandó mondatnál is megtörténik, amelyben az ige

³⁰ lásd 3.1. 24. lábjegyzet.

olyan alany esetű vonzattal rendelkezik, amely alkalmas a default topik szerepének betöltésére. Ettől eltérést csak a következő alfejezetben tárgyalt mondatok esetében tapasztalunk majd: például az ún. passzív és *pro* alanyos szósoroknál, vagy a birtoklásmondatoknál; ezért ezt a mozgatót (amíg így történik) nem emelem ki többször. Az alany (összetett) kategóriájával pedig a negyedik fejezetben (4.3.) foglalkozom.

Lássunk most egy analitikus igealakot tartalmazó szerkezetet, amelyben tagadás is van.

(38) He ei-vät ol-leet nukku-neet.
ők-NOM nem-PL3 van-PTC.PL alszik-PTC.PL
'Ők nem aludtak (korábban).'

Azért választottam egy plusquamperfectumban álló tagadott alakot példának, mert ennél pontosan látszik, hány helyen is lehet releváns a szerkezetben az idő, illetve az alany száma. Mivel azonban ez az igeidő csak indicativusban fordul elő a finnben, így ebben az esetben a módot (36)-tal szemben nem lehet explicit morfémaként látni.

Míg a (36) példa esetében az IP-nél jelentek meg az alany számát és személyét, az időt, illetve a módot képviselő indexek, (38) esetében ezek már a NegP-n feltűnnek. Bár a finn tagadóigén nem látszik a mondat ideje, a másik két, indexek által hordozott információt megjeleníti: az alany számát és személyét mindig kötelező kifejezni ezen az összetevőn, de a mód csak felszólítás esetében látszik egyértelműen rajta. A mód pontosan azért lett felvéve az indexek közé, mert többször is releváns (lehet) a finit mondat szerkezetében: a tagadóige ugyanis más alakban jelenik meg imperativusban (*älä, älkää* stb), mint a másik három mód (indicativus, conditionalis, potentialis) esetében (*en, et* stb.); továbbá felszólításkor a Sg2 kivételével a (segéd- vagy a fő-)igén is megjelenik az erre a módra utaló *-ko/-kö* morféma (lásd (16-18) példák); míg Sg2 esetén a segéd-, illetve a főigén megjelenő gégezárhang mutatja, hogy felszólításról van szó. A kötött indexsorrend miatt az alany számára és személyére, valamint a módra utaló index mellett az idő is feltűnik, de ennek a tagadóigénél nem lesz relevanciája.

A tagadás kapcsán további érdekességeket lehet megfigyelni az ábrán. Elsőként az S szintjén a szerkezetbe kerülő '~' indexről kell említést tenni ($S \rightarrow (S \sim)$), amely azt mutatja, hogy tagadást tartalmazó mondatról van szó. Ennek az indexnek azonban nem annyira az igéknél, mint inkább a névszóknál, pontosabban a tárgy esetének meghatározásánál lesz szerepe, így nem itt térek rá ki, hanem az igei szerkezetek témáját lezáró 3.4.9. alfejezetben foglalkozom részletesebben a működésével. Minthogy ezen index kapcsán olyan kérdések merülnek fel, amelyek az igei és a főnévi kifejezéseket egyaránt érintik, így logikusnak tűnik a két téma között, egyfajta átvezetésként tárgyalni őket. A szóban forgó '~' indexnek a

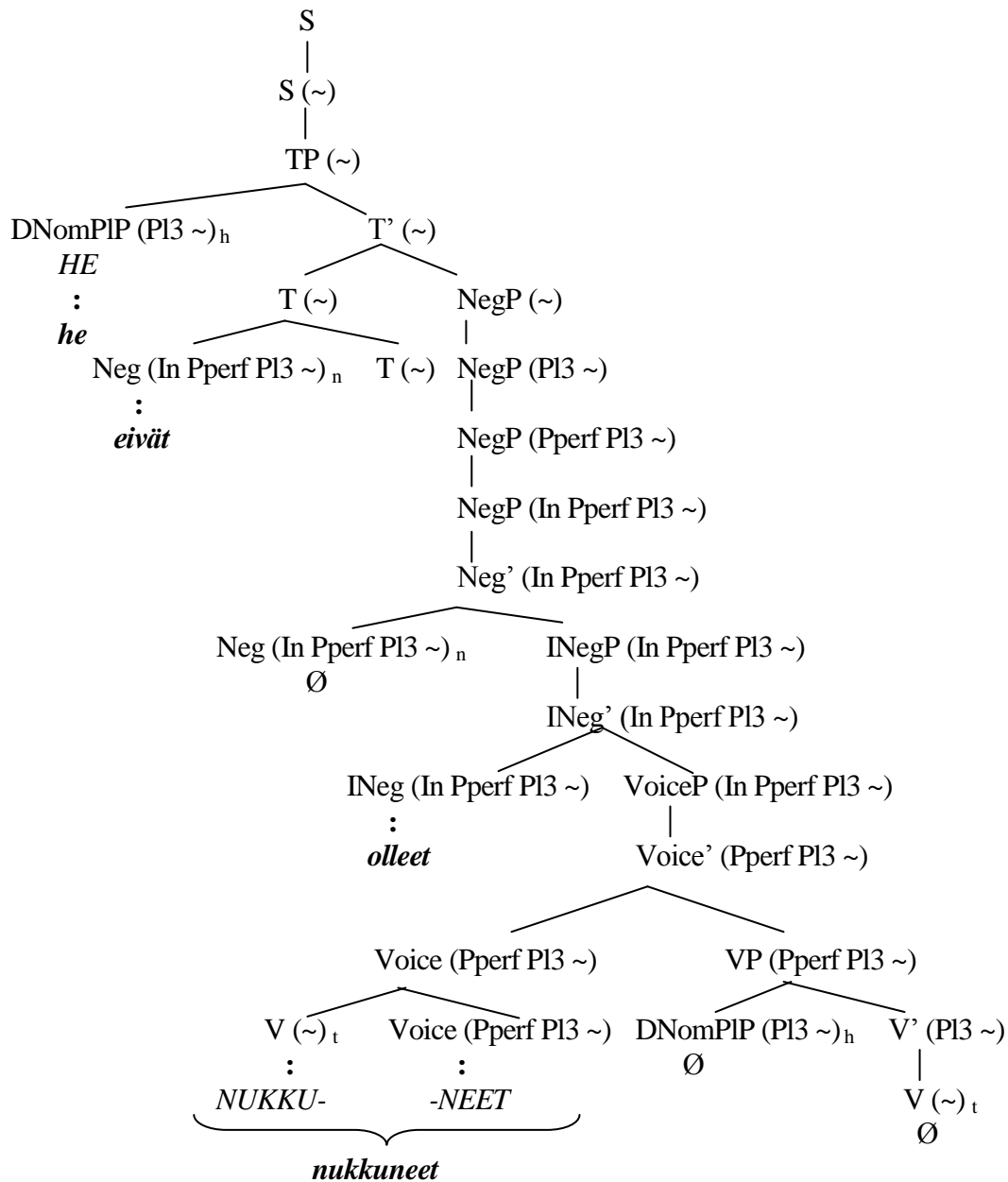
későbbi tárgyalását az is lehetővé teszi, hogy ennek a terminalizálódása semmilyen változást nem idéz elő az addig előálló igei lexikai nem-terminális elemeken (lásd alább, illetve a dolgozat függelékét).

A következő érdekesség, amely a tagadással összefüggésben jelenik meg a reprezentációkban, az, hogy a NegP komplementumában egy összetett kategóriát, INegP-t találunk. Ilyen összetett kategóriákkal máshol (főleg a főnévi kifejezések esetjelölésénél) is találkozni fogunk. Ezekre az egyszerre több információt is kifejező szintaktikai kategóriákra többnyire azért van szükség, mert az indexek keletkezésére (lásd (6)) vonatkozik egy megszorítás, amely a szabály kimeneti oldalán is csak egyetlen nem-terminális szimbólumot engedélyez, így új index megjelenítése a rendszerben sokszor csak ezeknek az összetett kategóriacímkeknek az alkalmazásával lehetséges. Például az ábrán VP specifikálójában megszülető alany is DNomP kategóriát kap, mert a rendszernek meg kell „jegyeznie”, hogy ez a főnév csak nominativus esettel rendelkezhet, ám az összetevő születési pozíciója nem teszi lehetővé, hogy az eset azonnal index formájában jelenjen meg rajta, hiszen a szabály kimeneti oldalán több nem-terminális elem is áll, ráadásul az idő indexe is pontosan ekkor tűnik el a szerkezetből (lásd (37b)). Ezt a példát csak az összetett kategóriacímkekkel kapcsolatos általános eljárás bemutatása végett hoztam fel, a főnévi csoporttal kapcsolatos kérdésekkel a dolgozat negyedik fejezetében foglalkozom részletesen.

A (38a)-ban szereplő INegP Neg részéből azonban a következő okokból nem lesz index. Ha indexszé alakulna át, akkor (legújabb ilyen elemként) mindenképpen az indexfüzér elején jelenne meg, így a terminalizálódás során ő tűnne el legelőször. A problémát az okozná, hogy ezen folyamat későbbi szakaszában is tudnia kell a rendszernek, hogy az alany számára és személyére utaló szuffixumot már egyszer megjelenítette (a tagadóigén), így ez az egyeztető toldalék többször már nem bukkanhat fel a szerkezetben. Az indexfüzér egyik utolsó tagjaként azonban ez a szám-személy index is terminalizálna agrammatikus szerkezet hozva ezáltal létre. Ha azonban a kategórianévben megtartjuk a tagadásra utaló részletet, más elem fog megjelenni a helyén, mintha pusztán I állna ebben a pozícióban. Ha a szerkezetben nincs tagadás, az alany számára és személyére utaló index eltűnéséig a lexikális elemet előkészítő nem-terminális kategóriacímke végén egy ‘-’ jelenik meg, amely arra utal, hogy a szóalak nincs befejezve: szám-személy toldalék megjelenítése szükséges rajta (lásd (36b) és vö. pl. (39b vagy 42b)). Ha azonban van tagadás, az INeg fejben megjelenő lexikai nem-terminális végén nem jelenik meg az említett kötőjel, ez fogja biztosítani, hogy a rendszer megjegyezze: nem lehetséges az adott összetevőn szám-személy szuffixumot megjeleníteni (lásd még pl. (39b, 42b, 44b, 46b, 48b, 51b)). Így a rendszer nem generál majd agrammatikus szósorokat.

A (39b-c)-ből látható, hogy a szám-személy index mindezekről függetlenül tagadás esetén is lehet releváns, hiszen az I vagy INeg fejében megjelenő (segéd- vagy fő-)ige participiumán ugyanúgy látszik az alany száma, mint a Voice fejben álló participiumon (vö. (9b-11b, 44-47, 50-51)). Mindezek mellett azt sem szabad elfelejteni, hogy a tagadóígen megjelenik az alany száma és személye, ezért (a rendszer egységességének elvében) a tagadóige nem-terminális megfelelőjének végén is feltüntettem a szóalak lezáratlanságára utaló előbb említett kötőjelet.

(38a) **A *He eivüt olleet nukkuneet* mondat szerkezete**

Lássuk a (38) mondat felszíni szerkezetének eddig nem tárgyalt érdekességeit. V-fejben természetesen továbbra is csak a puszta ige születik meg, amely jelen esetben is a *NUKKU-*

(‘alszik’). Ez felmozog a Voice-fejbe, hogy az ott indexekből terminalizálódó múlt idő és alany számára utaló szuffixum tőhöz jusson (ezek összekapcsolódásából jön létre a *nukkuneet* alak – lásd (39c)). A Voice-ban álló komplex fej a (36d-e)-ben tapasztaltakkal szemben itt nem mozog tovább I-fejbe (pontosabban ebben az esetben a tagadás miatt az I helyén INeg kategóriát találunk, így ennek az INeg-nek a fejébe), mert ott ebben a mondatban segédige jelenik meg, így az ebben a pozícióban indexből terminalizálódó módjelet már van, aki felvegye. Segédige perfectum, illetve plusquamperfectum igeidők esetén jelenik meg a szerkezetben: ez ott van belekódolva az indexek terminalizálódásába³¹, hogy amennyiben az I(Neg)-fejben *Perf* vagy *Pperf* index terminalizálódik, az adott nem-terminális elemet, amely általában valamilyen módot kifejező szuffixumra emlékeztető alak (*-ISI(-)*, *-NE(-)*, *-K(-)*, de kijelentő mód esetén maga az I(Neg) kategória³²), egy segédigei nem-terminális elem váltja fel: *OLISI(-)*, *LIENE(-)*, *OLEK(-)*, *OLE(-)*, *OLI-*, *OLLUT* (lásd a függelékét). Vagyis a segédige megjelenése a szerkezetben megíósolható: az igeidőhöz van kötve – perfectumban és plusquamperfectumban mindig, más időben viszont sosem bukkanhat fel ilyen elem, így a rendszer nem is generál ebből a szempontból agrammatikus szósorokat.

Ha a mód is jelölt (azaz az ige nem indicativusban áll), a segédigén jelenik meg az ezt kifejező szóelem, míg a múlt időt a főige participiuma³³ mutatja.

A tagadóige a Neg-fejben születik, innen a korábban említett szórendi okok miatt T fejébe mozog. Az igei alak összeállításában részt vevő frázisok közül a tagadás van a legmagasabban a hierarchiában, így ezúttal rajta jelenik meg az alany számát és személyét kifejező egyeztető toldalék. Az alany száma azonban más elemeken is feltűnik (vö. (9b-11b)): a korábban említetteknek megfelelően az INeg-ben álló segédigei participiumon, valamint a Voice-ban megjelenő főigei participiumon is látható, hogy a mondatnak többes számú alanya van.

(39) Igei indexek terminalizálódása (38) esetén

eivät olleet nukkuneet:

(39a)

eivät:

Neg (In Pperf Pl3 ~) → Neg (Pperf Pl3 ~) → E- (Pl3 ~) → EVAT (~) → EVAT → *eivät*

(39b)

olleet:

INeg (In Pperf Pl3 ~) → INeg (Pperf Pl3 ~) → OLLUT (Pl3 ~) → OLLEET (~) → OLLEET → *olleet*

³¹ Az indexek terminalizálódásának pontos folyamatát lásd a dolgozat függelékében.

³² Hogy az indicativust miért kezelem másképpen, mint a többi módot, arra a magyarázat alább következik (40) kapcsán.

³³ A kérdéshez érdekes adalékot jelenthet, amit Bartos (2000, 726–733) írt a magyar múlt idő feltételes módú igealakokról.

(39c)

nukkuneet:

V (~) → V → NUKKU-

Voice (Pperf Pl3 ~) → -NUT (Pl3 ~) → -NEET (~) → -NEET

NUKKU-NEET → **nukkuneet**

(39)-ből pontosan látszik, hogy milyen indexeknek van relevanciájuk azokban az esetekben, amikor a lehető leganalitikusabb az ige alakja, vagyis amikor a tagadóige, a segédige és a főige participiuma egyszerre van jelen a szerkezetben. A főige Voice-fejben található participiumán (39c) megjelenik a múlt időre utaló morféma, illetve ezen participium alakját az alany számához is igazítani kell.

A segédigén explicit módon nem érhetünk tetten módot kifejező szuffixumot, de az alapesetek jelöletlensége egy agglutináló nyelv esetében természetesnek tekinthető. Ezzel szemben a plusquamperfectum igeidő már látható a kialakuló szóalakon: a tagadás miatt a segédige participiuma kell, hogy megjelenjen itt (ha nincs tagadás, a segédige imperfectumban szám és személy toldalékkal ellátva áll ebben a pozícióban). Imperfectum esetében (lásd (44) később) a Voice-fejből továbbmozgatott főigei participiumot találjuk ezen a helyen, perfectum esetében (lásd (46) később) pedig a segédigének nem a participiuma állna itt, hanem annak jelen idejű, tagadás után használatos formája. Az alany személye – participiumról lévén szó – nem releváns, de a száma (39c)-hez hasonlóan kifejeződik ezen az alakon is.

Az indexek terminálissá válásának folyamatát részleteiben is megvizsgáló olvasó észrevehethet némi különbséget a (39)-ben látottak és a (36b)-ben I, valamint Voice kapcsán megfogalmazottak között. (36b)-nél azt tapasztaltuk, hogy az I (Cond Pres Pl3) már az első lépésben a feltételes módot megragadó nem-terminális elemmé alakul át (azaz *-ISI-* (Pres Pl3)-ként folytatódik), míg (39b)-ben az INeg (In Pperf Pl3)-ból INeg (Pperf Pl3) lesz, vagyis a kijelentő mód indexe tulajdonképpen nyom nélkül tűnik el a terminalizálódás során. A két levezetés közötti különbséget nem a tagadás, hanem a két igemód közötti eltérés okozza: az indicativus (az agglutináló nyelvekben megszokott módon) jelöletlen a finnben is, a másik három módot azonban konkrétan megtestesíti valamilyen morféma: conditionalisnál *-isi*, potentialisnál *-ne*, imperativusnál pedig valamilyen *-k*, vagy ezzel rokon morfémát találunk az ige. A kijelentő mód jelöletlenségét megjeleníthetnénk (lásd (40a)) például a $\$(-)^{34}$ nem-terminális szimbólummal is, de ekkor (az ún. „passzív” szerkezeteknél) abba a problémába ütköznénk, hogy ugyanazon nem-terminális elem két különböző módon alakulhatna tovább, és a rendszer, mivel már nem „látja” a kategóriát, ahol a terminalizálódás történik, nem tudná, melyik is a helyes folytatás az adott esetekben, és agrammatikus szósorokat is generálna. Ha

³⁴ A szimbólumon akkor jelenne meg kötőjel, ha I (In...) kategóriából származna, míg INeg (In...) esetén nem.

azonban kihasználjuk azt, hogy a finnben mind a kijelentő mód, mind pedig a jelen idő³⁵ jelöletlen, és ezen indexek terminalizálódásakor nem változtatunk az éppen adott nem-terminális elemen, csak grammatikus szósorokat tudunk majd előállítani szabályrendszerünk működtetésével (40c).

(40) A kijelentő mód és a jelen idő indexének terminalizálódási lehetőségei

(40a)

INeg (In Pres arb ~) → \$ (Pres arb ~) → \$ (arb ~) → \$ (~) → \$

Voice (Pres arb ~) → \$ (arb ~) → -TA- (~) → -TA-

(40b)

INeg (In Pres arb ~) → INeg (Pres arb ~) → \$ (arb ~) → \$ (~) → \$

Voice (Pres arb ~) → \$ (arb ~) → -TA- (~) → -TA-

(40c)

INeg (In Pres arb ~) → INeg (Pres arb ~) → INeg (arb ~) → \$ (~) → \$

Voice (Pres arb ~) → Voice (arb ~) → -TA- (~) → -TA-

(39a) a tagadóige terminalizálódásáról ad számot: ezen az igeen csak felszólító mód esetében láthatnánk bármiféle formai módosulást, így – mivel itt indicativusról van szó – nem történik változás az alakjában. A finn tagadóige idő megjelenítésére sem képes, így a plusquamperfectum indexe sem idéz elő semmilyen alaki módosulást rajta. Ellenben az alany számát és személyét a tagadóige megjeleníti.

Ezzel kapcsolatban jegyezném meg, hogy az általam javasolt rendszerben akkor játszódnak le a hangtani folyamatok (pl. fokváltakozás, magánhangzó-illeszkedés), amikor az indexeket már nem tartalmazó nem-terminális elem terminálissá alakul át. A tagadóige terminalizálódása kapcsán láthatunk is példát a hangtan tevékenységére. Először is a tagadóige tövét célszerű *E*-ként megadni, mivel hat alakjából négy ilyen: az első, illetve a második személyű alakok (*en*, *et*, *emme*, *ette*). Harmadik személyben a negáció *ei*, *eivät* formában jelenik meg – a most tárgyalt példamondatban is az utóbbi alak tűnik fel. Az *-i* megjelenését Sg3 esetén tekinthetjük egyeztető toldaléknak, míg Pl3-nál – vagyis a szóban forgó esetben – hivatkozhatunk egy hangtanban lejátszódó, a szintaxis szempontjából érdektelen folyamatra; ennek a következménye lenne az említett hang felbukkanása a konkrét terminális elemen. Másrészt többes szám harmadik személyben a finn igeragnak kétféle megvalósulása lehet: *-vat*, illetve *-vät*. A kettő közötti választás természetesen a szótő hangrendjétől függ. A nem-terminális elemen a konvencióknak megfelelően a veláris alakot tüntettem fel, de a

³⁵ Ugyanis a jelen idővel kapcsolatban pontosan ugyanaz a probléma merülne fel, mint a kijelentő mód kapcsán (lásd (40b)).

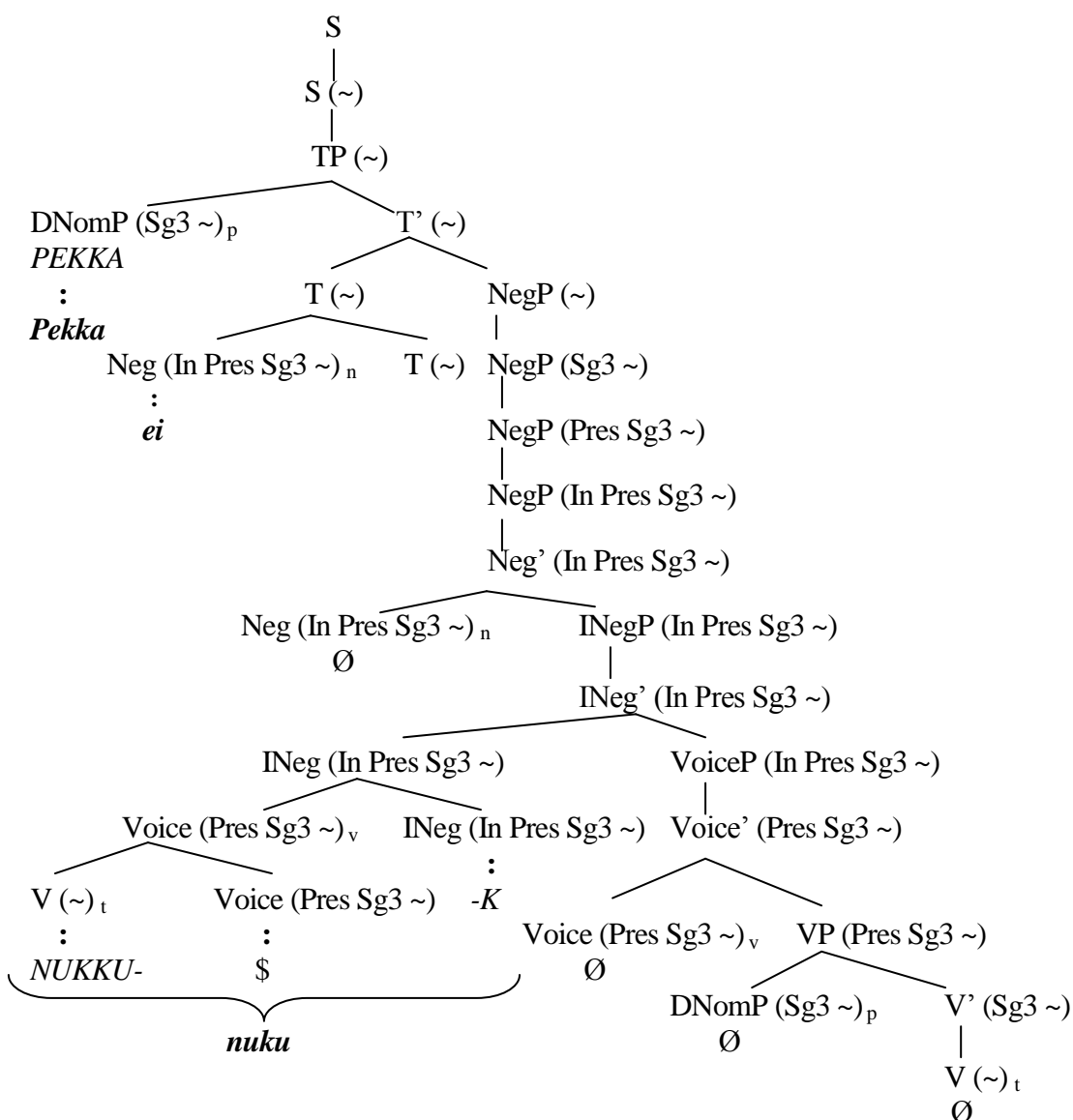

Ezen mondat szerkezetét illetően ugyanazon történéseket lehetne elmondani, amelyeket (36) kapcsán már tárgyaltam: a komplex fejjé alakuló V T-fejbe mozog természetesen Voice, illetve I fejének érintésével. (36)-hoz képest igazi eltérést tulajdonképpen csak az indexek terminalizálódása kapcsán tapasztalhatunk: az ebben a mondatban használt kijelentő mód jelöletlensége miatt ezúttal egy kevésbé összetett igealakot kapunk. A nem-terminális elem konkrét igealakká válásában ezúttal is szerepet játszik egy hangtani folyamat: a *NUKKUV* elem végén szereplő *V* tetszőleges vokálist jelöl, amely a hangtanban mindig a *tő* végén szereplő magánhangzó alakját ölti fel.

Nézzük meg, mi történik, ha ezt az egyszerű mondatot letagadjuk.

- (42) Pekka e-i nuku.
 Pekka-NOM neg-SG3 alszik
 'Pekka nem alszik.'

(42a) A *Pekka ei nuku* mondat szerkezete

(42b) Igei indexek terminalizálódása (42) esetén

ei nuku:

Neg (In Pres Sg3 ~) → Neg (Pres Sg3 ~) → Neg (Sg3 ~) → EI (~) → EI	} EI NUKU-\$-K → <i>ei nuku</i>
V (~) → V → NUKKU-	
Voice (Pres Sg3 ~) → Voice (Sg3 ~) → \$ (~) → \$	
INeg (In Pres Sg3 ~) → INeg (Pres Sg3 ~) → INeg (Sg3 ~) → -K (~) → -K	

Mivel a mondatban tagadás van, az ágrajz ezzel kapcsolatos része nagyfokú hasonlóságot mutat a (38a)-ban tapasztaltakkal: S szintjén megjelenik a tagadásra utaló ~ index, amely a korábban említettekkel összhangban ezúttal sem idéz elő semmilyen változást az igei indexek terminalizálódásának folyamatában; a Neg fejében megszülető tagadóige pedig a hierarchiában legmagasabban álló igeösszetevőként ezúttal is a T-fejbe mozog, és rajta jelenik meg az alany számát és személyét kifejező egyeztető toldalék.

Ebben a szerkezetben azonban az igei fej a Voice érintésével az INeg fejébe mozog, mivel nincs segédige, és az INeg fejében terminalizálódó módot és időt kifejező szuffixumoknak töre van szükségük – még akkor is, ha ezeket csak nagyon kevésbé lehet „tetten érni” a konkrét *nuku* alakon, hiszen mind a kijelentő mód, mind pedig a jelen idő jelöletlen a finnben. Az utal a jelenlétükre, hogy a tagadóige után álló jelen idejű igealakot egy helyesírásban nem jelölt gégezárhang zárja le (ezt reprezentálja a nem-terminális elemek szintjén a $-K^{36}$), és ez (mássalhangzó lévén) a szótag lezárásával bizonyos igéknél (így ennél is) kiváltja a fokváltakozást (így lesz a *NUKKU*-ból *nuku*).

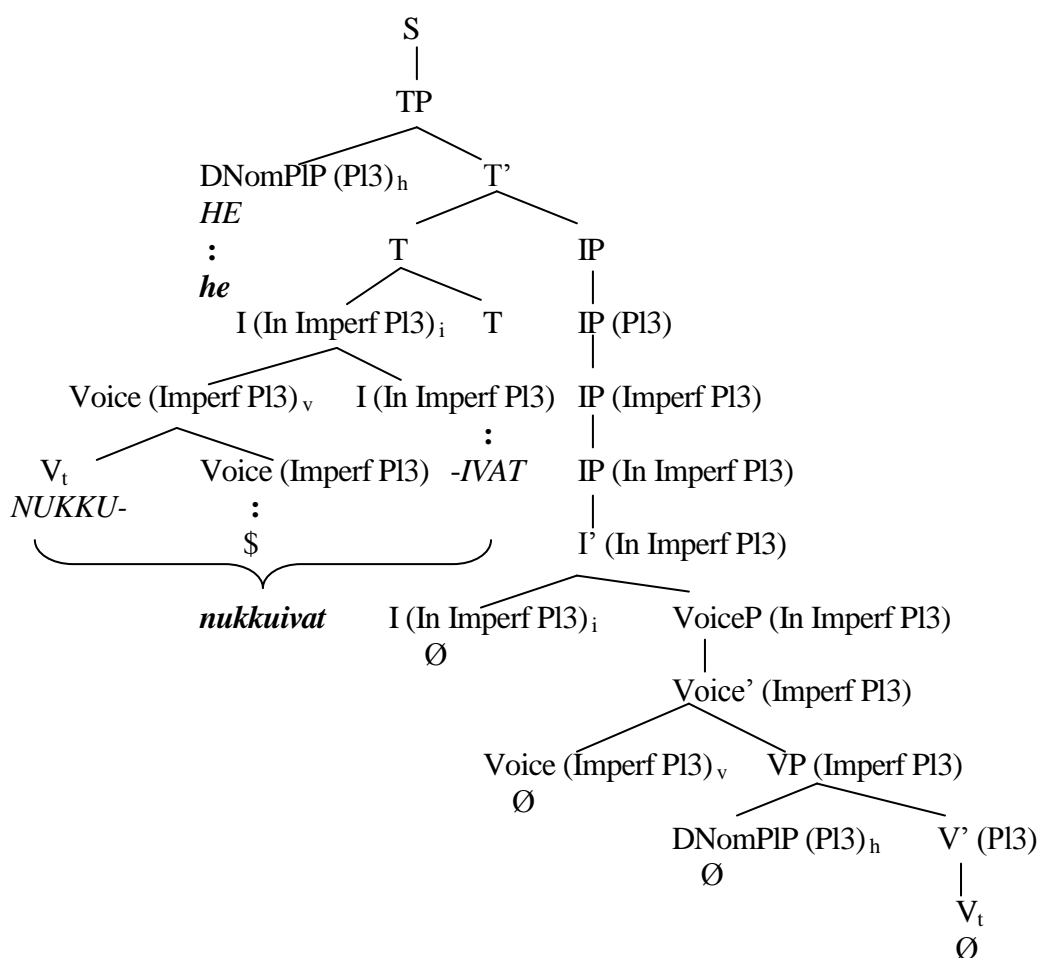
A jelen idejű kijelentő módú alapesetek áttekintése után térjünk át a múlt idejű igei szerkezetek tárgyalására.

(43) He   nukku-i-vat.
ők-NOM alszik-IMPERF-PL3
'Ők aludtak.'

A finnben az egyetlen szintetikus múlt idő az imperfectum, melynek jele *-i*. A kiépülő szerkezet az idő, illetve az alany számára és személyére utaló indexektől eltekintve tulajdonképpen nem különbözik a (41)-ben bemutatott *Pekka nukkuu* 'Péter alszik' mondatétól: itt is egyetlen szóalak mutatja meg az összes igei információt, így az igei fej ebben az esetben is ugyanazt az utat járja be, mint az említett jelen idejű mondatnál: V-fejből Voice-fejbe mozog, majd az itt kialakuló komplex fej I fején át T-be kerül. Az igei indexek terminalizálódása (43b)-ben látható.

³⁶ Ugyanez a *-K* elem a felszólításoknál is szerepet kap majd (lásd 3.4. alfejezet).

(43a) **A *He nukkuivat* mondat szerkezete**

(43b) **Igei indexek terminalizálódása (43) esetén**

nukkuivat:

V → NUKKU-

Voice (Imperf Pl3) → \$ (Pl3) → \$

I (In Imperf Pl3) → I (Imperf Pl3) → -I- (Pl3) → -IVAT

} NUKKU-\$-IVAT → **nukkuivat**

Lássuk, mi történik imperfectum tagadása esetén.

(44) He ei-vät nukku-neet.

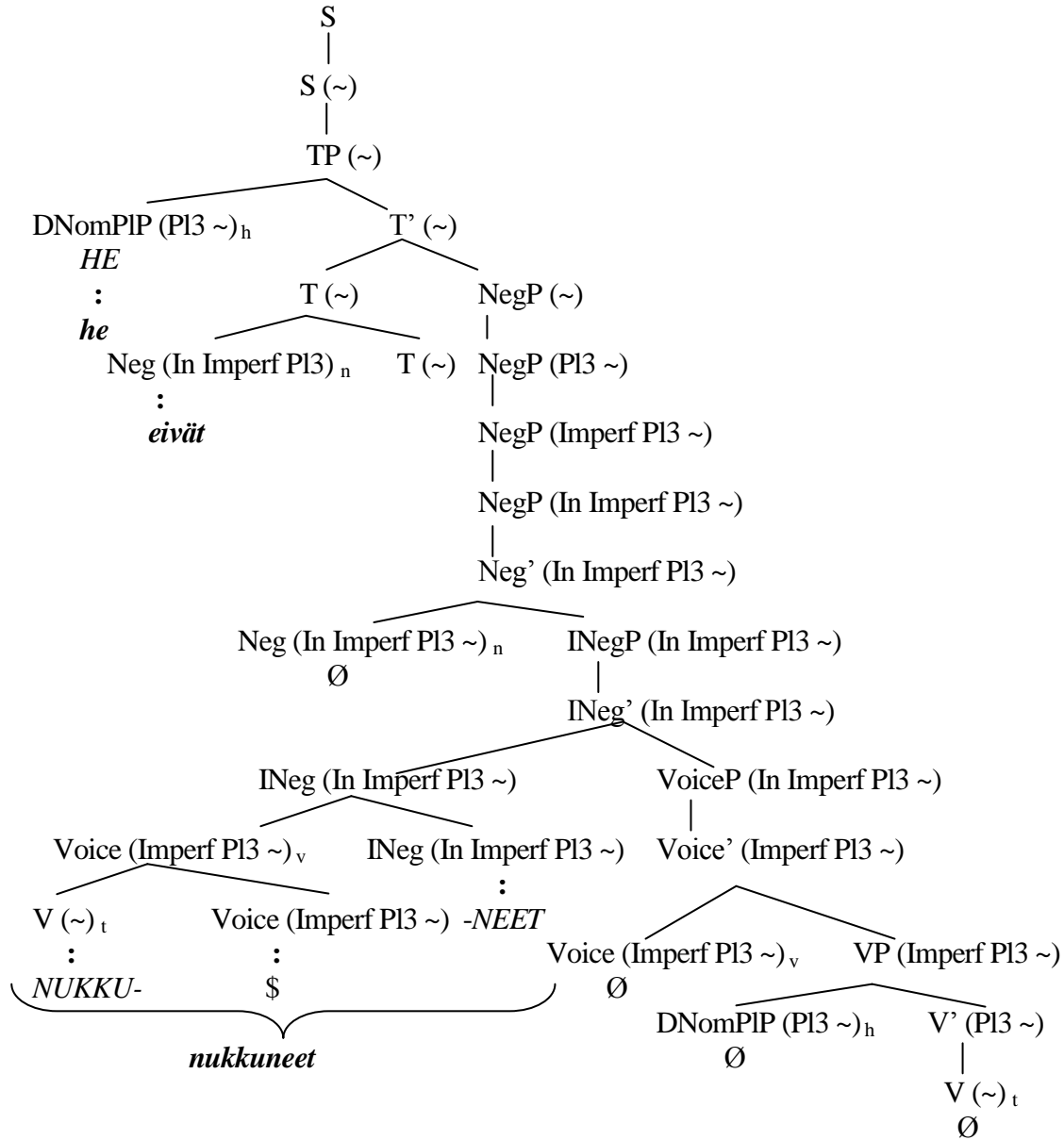
ők-NOM neg-Pl3 alszik-PTC.PL

'Ők nem aludtak.'

Az ehhez a mondatához rendelt szerkezet nagyfokú hasonlóságot mutat a (42)-ben látottal: hiszen a Neg-ben született, majd T-be mozgó tagadóige mellett itt is egyetlen igealak szerepel még, ezúttal ez a *nukkuneet*, amely az 'alszik' ige participiumi formája. Abból, hogy ez a főigei alak (Voice-on keresztül) INeg-fejbe mozog, derül ki a mondat imperfectum ideje – a másik két múlt időnél (perfectumnál, plusquamperfectumnál) ugyanis ebben a pozícióban a segédege valamelyik formája

jelenik meg. A participiumon az eddigiekkel összhangban megjelenik az ige alany esetű vonzatának száma (*nukkunut* 'alszik-PTC.SG' ~ *nukkuneet* 'alszik-PTC.PL'), valamint a múlt idő is (mely a participium alakjából derül ki). Az igei indexek terminálissá válását (44b) mutatja be.

(44a) **A *He eivüt nukkuneet* mondat szerkezete**

(44b) **Igei indexek terminalizálódása (44) esetén**

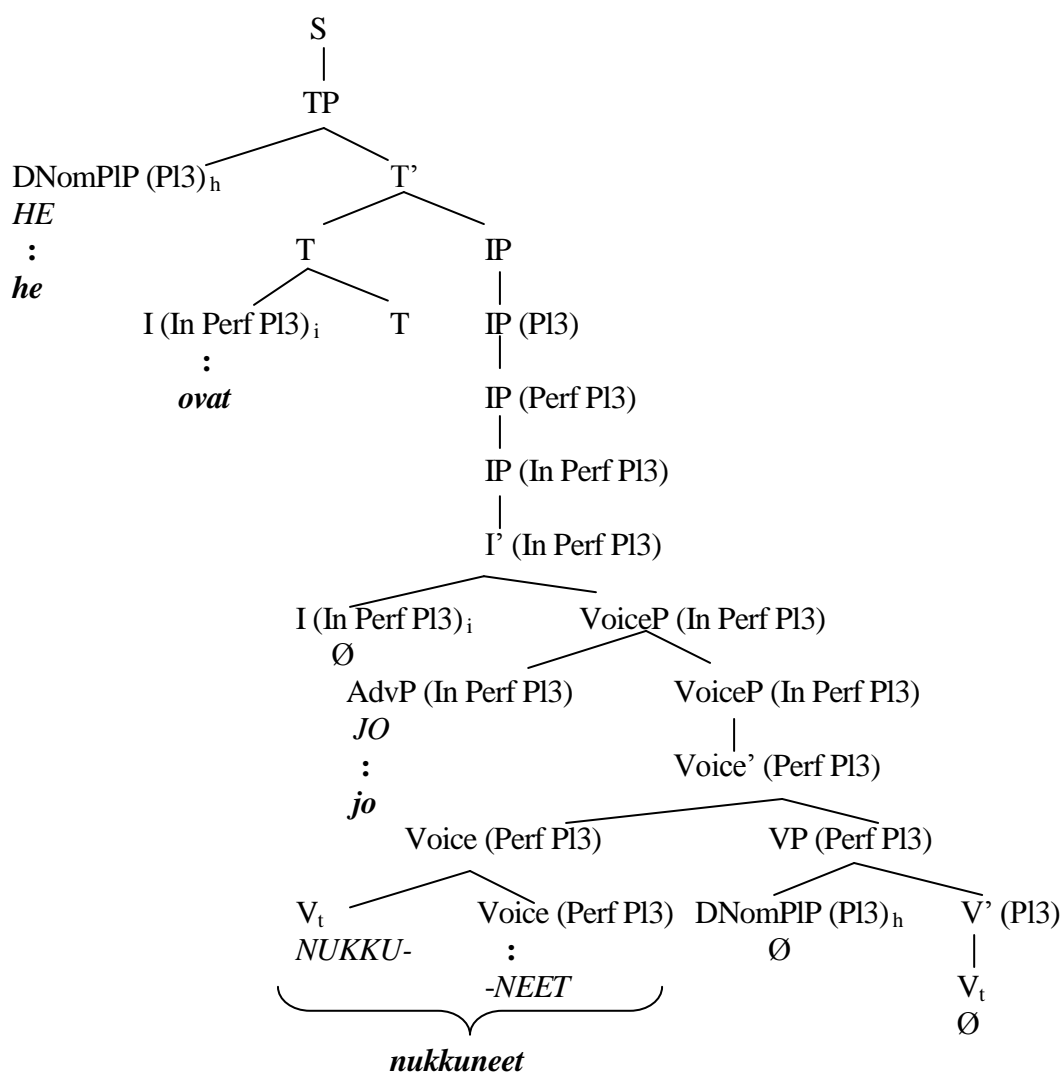
eivüt nukkuneet:

Neg (In Imperf Pl3 ~) → Neg (Imperf Pl3 ~) → E- (Pl3 ~) → EVAT (~) → EVAT	} EVAT NUKKU-\$-NEET → <i>eivüt nukkuneet</i>
V (~) → V → NUKKU-	
Voice (Imperf Pl3 ~) → \$ (Pl3 ~) → \$ (~) → \$	
INeg (In Imperf Pl3 ~) → INeg (Imperf Pl3 ~) → -NUT (Pl3 ~) → -NEET (~) → -NEET	

Mindezek után térjünk át a mindig analitikusan felépülő igei formák tárgyalására. Elsőként a kijelentő módú perfectumi alakokat veszem szemügyre (45-46), majd felvázolom a plusquamperfectum igeidejű állító mondatokhoz rendelhető szerkezetet (ennek tagadása már szerepelt – lásd (38)), ezt követően pedig rátérek a nem indicativusi alakok tárgyalására.

(45) He o-vat jo nukku-neet.
 Ők-NOM van-Pl3 már alszik-PTC.PL
 'Ők már (el)aludtak.'

(45a) **A *He ovat jo nukkuneet* mondat szerkezete**

(45b) **Igei indexek terminalizálódása (45) esetén**

ovat nukkuneet:

I (In Perf Pl3) → I (Perf Pl3) → OLE- (Pl3) → OLEVAT	} OLEVAT NUKKU-NEET → <i>ovat nukkuneet</i>
V → NUKKU-	
Voice (Perf Pl3) → -NUT (Pl3) → -NEET	

Perfectum esetén az I-fejben segédige áll, így a V-fej csak a Voice-ig mozog. Voice fejében az ige kizárólag participium formájában ölthet hangalakot, amelyen az eddigiekkel összhangban természetesen látható az alany száma és a múlt idő is. A segédige ezen igeidő esetén jelen időben jelenik meg, a szám-személy toldalékot (a hierarchiában legmagasabban álló igei összetevőként) ez viseli, és így ez lesz az is, aminek T-fejbe kell mozognia.

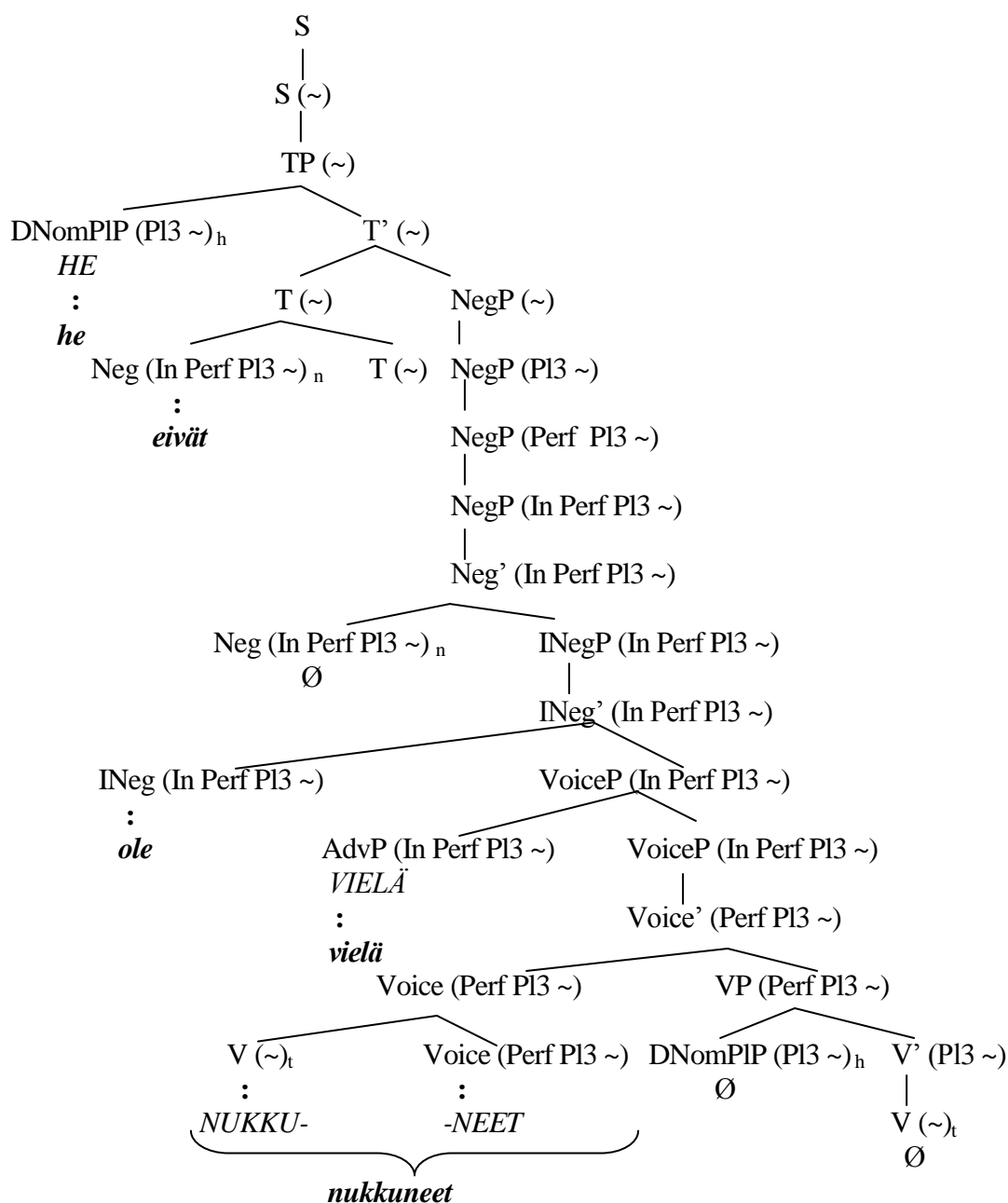
Az indexek terminalizálódása kapcsán mindenképpen érdemes rámutatni arra, hogy az *ovat* alakban megjelenő segédige nem-terminális előzménye még *OLEVAT*-ként van említve: a létige jelen idejű harmadik személyű alakjai ugyanis rendhagyóak, de ez a vonásuk ebben a rendszerben a szintaxisban még nem látható, ezen elemek (is) csak a hangtanban nyerik el végleges formájukat.

Ebben a mondatban található egy szabad bővítmény is: a 'már' jelentésű *jo*. Ezt azért írtam bele a mondatba, hogy a perfectum igeidő természetesebben hangozzék. Ezen összetevő VoiceP-re csatolt pozícióban jelenik meg, amelyre a következő, hasonló szerepű és helyű *vielä* 'még' összetevőt tartalmazó, tagadott perfectumban álló mondat alapján lehet következtetni (az egyes igei darabokhoz viszonyított helye alapján).

(46) He ei-vät ole vielä nukku-neet.
ők-NOM nem-PL3 van még alszik-PTC.PL
'Ők még nem aludtak (el).'

(46) szerkezete nem sokban tér el a korábban tárgyalt, tagadott plusquamperfectumot tartalmazó (38) struktúrájától: itt is egy összetett igealakkal van dolgunk (tagadóige, segédige, főige participiuma). Csak míg (38) esetében az INeg fejében a segédigének a participiumi alakja jelent meg, jelen példamondatnál (az igeidő különbsége miatt) a segédige jelen idejű, tagadás után használatos alakját találjuk. A perfectum igeidő természetesebbnek tűnik, ha szerepel benne egy megfelelő időhatározó: ezt a szerepet a *vielä* 'még' tölti be ebben a mondatban. És mint arra (45) kapcsán az imént rámutattam, ennek a szabad bővítménynek a szerkezetben elfoglalt helye ebből a mondatból tökéletesen megállapítható: ennél analitikusabb alakot nem lehet egy finn ige kapcsán létrehozni, itt (akárcsak tagadott plusquamperfectum esetében (38)) minden pozíció be van töltve, így láthatóvá válik, hogy ez az összetevő a segédige (I/INeg) után, de a főige participiuma (Voice) előtt áll. Az ilyen típusú szabad bővítmények esetében már lehet szerepe a szerkezetben S szintjén ezúttal is megjelenő tagadásra utaló ~ indexnek, méghozzá a következőképpen. Ennek az indexnek a jelenléte kizárja azt, hogy olyan terminális elemek jelenjenek meg tagadást tartalmazó szerkezetekben, amelyek nem kompatibilisek a negációval (ilyen például a (45)-ben szereplő *jo* 'már'). Ezt a kérdést részletesebben a 3.4.9. alfejezetben fejtem ki.

(46a) **A *He eivüt ole vielä nukkuneet* mondat szerkezete**

(46b) **Igei indexek terminalizálódása (46) esetén**

eivüt ole nukkuneet:

Neg (In Perf Pl3 ~) → Neg (Perf Pl3 ~) → E- (Pl3 ~) → EVAT (~) → EVAT
 INeg (In Perf Pl3 ~) → INeg (Perf Pl3 ~) → OLE (Pl3 ~) → OLE (~) → OLE
 V (~) → V → NUKKU-
 Voice (Perf Pl3 ~) → -NUT (Pl3 ~) → -NEET (~) → -NEET

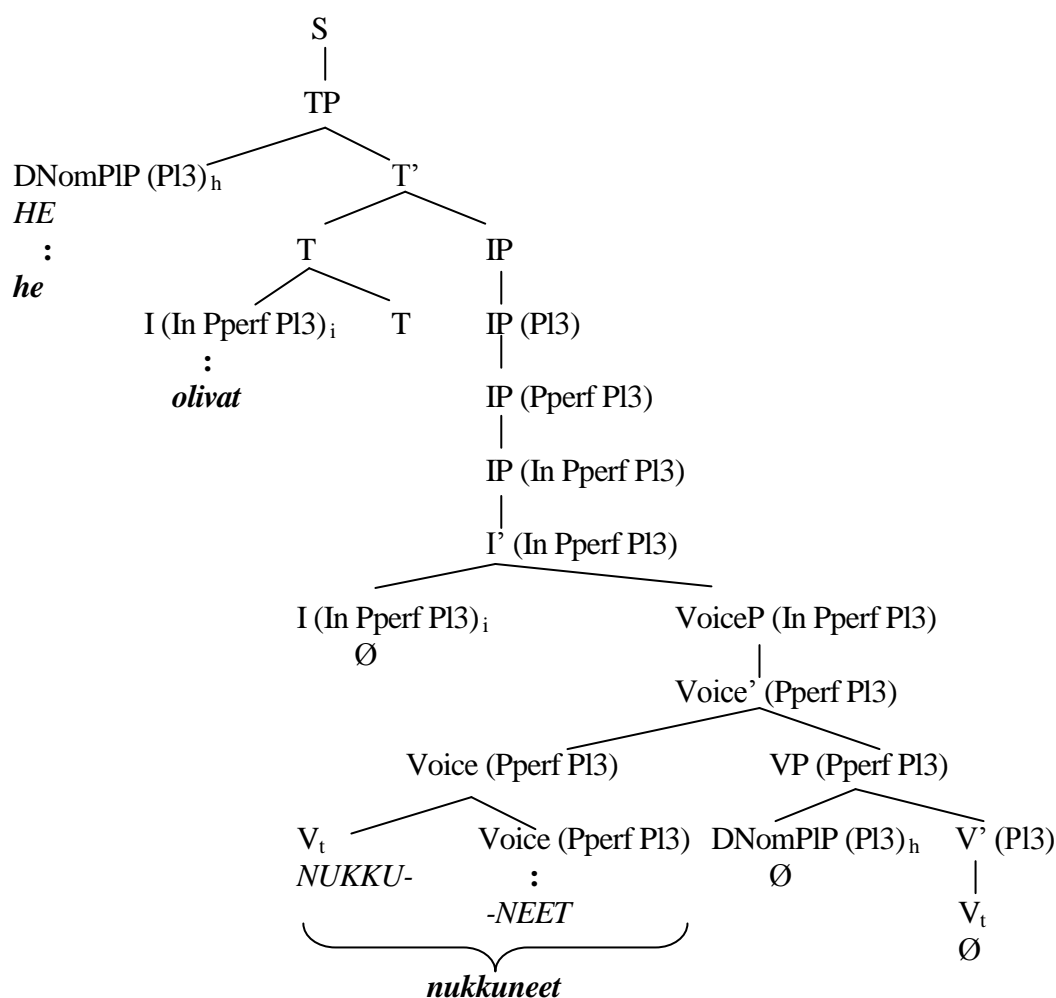
EVAT OLE NUKKU-NEET →
eivüt ole nukkuneet

A különböző (indicativusi) múlt idejű igealakok közül már csak egy olyan van, amelynek a szerkezetéről még nem volt szó: lássuk tehát a tagadást nem tartalmazó plusquamperfectumhoz rendelhető reprezentációt.

(47) He ol-i-vat nukku-neet.
 ők-NOM van-IMPERF-PL3 alszik-PTC.PL
 'Ők (korábban) aludtak.'

Az ilyen igealakot tartalmazó mondatok szerkezete nagyon hasonlít a (tagadás nélküli) perfectum idejű szósorok struktúrájához (lásd (45)). A különbség pusztán annyi, hogy a segédige, amely a plusquamperfectum igeidő miatt jelenik meg (és a hierarchiában legmagasabban álló igeösszetevőként I-fejből ezúttal is T-fejbe mozog, valamint megjeleníti az alany számát és személyét), ebben az esetben imperfectumban bukkan fel (az igeidők közti különbség ezen a ponton látszik a két szerkezet között). Az igei fej ezúttal is csak Voice-fejig mozog, ahol a korábbiakkal összhangban csak olyan participiumi alakban ölthet testet, amely a múlt időn kívül az alany számát is mutatja.

(47a) **A *He olivat nukkuneet* mondat szerkezete**

(47b) **Igei indexek terminalizálódása (47) esetén**

olivat nukkuneet:

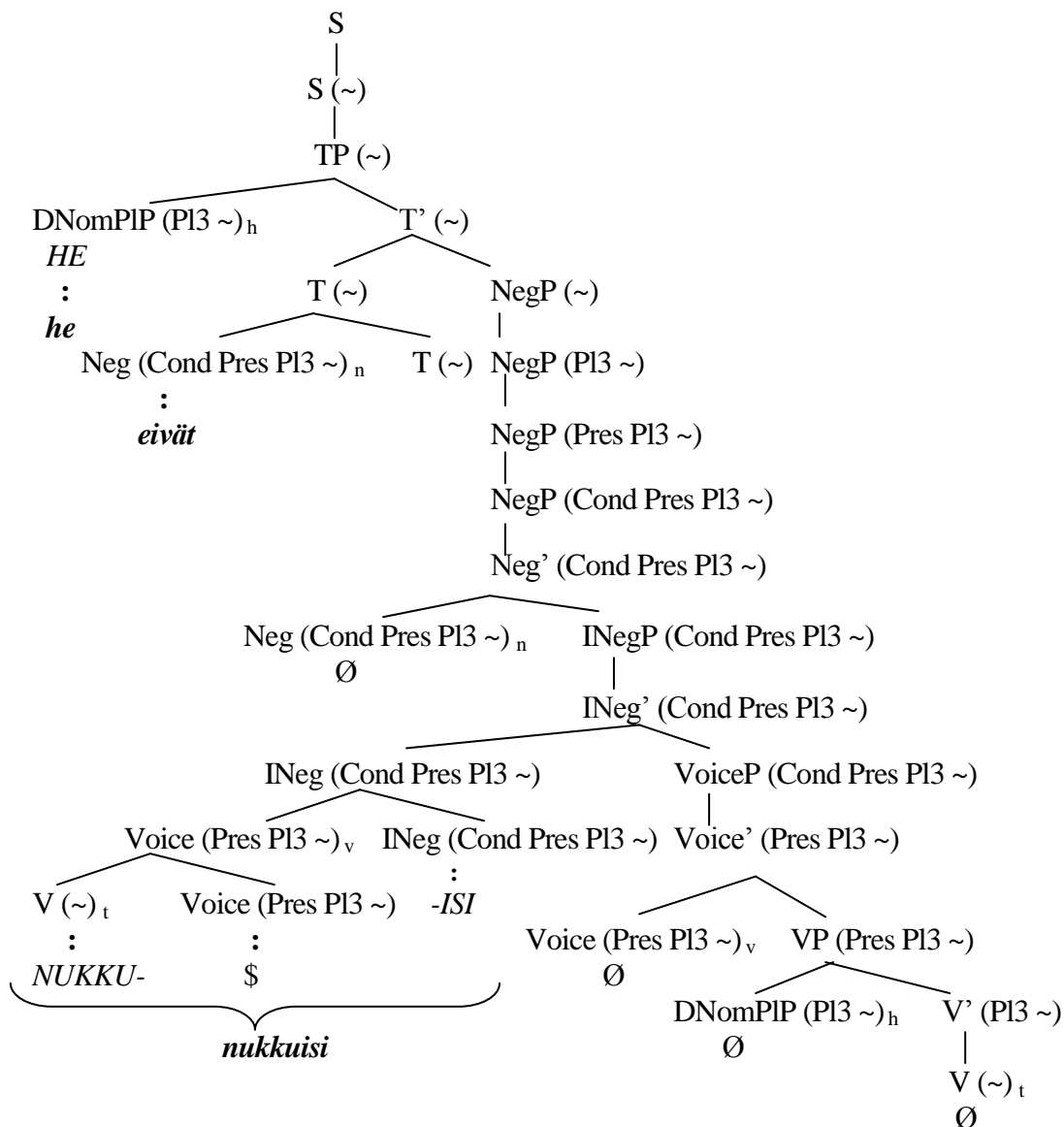
$I(\text{In Pperf Pl3}) \rightarrow I(\text{Pperf Pl3}) \rightarrow \text{OLI- (Pl3)} \rightarrow \text{OLIVAT}$
 $V \rightarrow \text{NUKKU-}$
 $\text{Voice (Pperf Pl3)} \rightarrow \text{-NUT (Pl3)} \rightarrow \text{-NEET}$

} OLIVAT NUKKU-NEET $\rightarrow$ *olivat nukkuneet*

Mindezek után térjünk rá az indicativustól különböző módon megjelenő igei szerkezetek tárgyalására. Egy ilyen példával már találkoztunk: (36)-ban egy jelen idejű feltételes módú igéhez tartozó reprezentációt mutattam be. Lássuk, milyen szerkezet rendelhető ezen mondat tagadott változatához.

(48) He ei-vät nukku-isi.
 ök-NOM nem-PL3 alszik-COND
 'Ők nem aludnának.'

(48a) **A He eivüt nukkuisi mondat szerkezete**

(48b) Igei indexek terminalizálódása (48) esetén

eivät nukkuisi:

Neg (Cond Pres Pl3 ~) → E- (Pres Pl3 ~) → E- (Pl3 ~) → EVAT (~) → EVAT	} EVAT NUKKU-\$-ISI → <i>eivät nukkuisi</i>
V (~) → V → NUKKU-	
Voice (Pres Pl3 ~) → \$ (Pl3 ~) → \$ (~) → \$	
INeg (Cond Pres Pl3 ~) → -ISI (Pres Pl3 ~) → -ISI (Pl3 ~) → -ISI (~) → ISI	

A jelen idejű feltételes módú igealakot tartalmazó mondatok szerkezete nem sokban tér el a jelen idejű kijelentő módú igékhez rendelt reprezentációktól (lásd (42)): megjelenik a tagadásra utaló ~ index; a tagadóige (a hierarchiában legmagasabban álló igei összetevőként) a megszokott módon Neg-ből T-fejbe mozog és rajta jelenik meg az ige alany esetű vonzatával számban és személyben való egyeztetésért felelős toldalék; a főige pedig (a tagadóígen kívül más segédige nem lévén a szerkezetben) Voice-on keresztül INeg fejbe kerül, így a feltételes mód szuffixuma rajta ölt testet.

Különbséget az indicativusi és az attól eltérő módú alakok között az indexek terminalizálódásában láthatunk: míg a kijelentő mód tulajdonképpen nyom nélkül tűnik el a nem-terminális I vagy INeg elemről (a nem-terminális elemet sem változtatva meg), addig a többi mód eltűnése rögtön előhívja a lexikai elem nem-terminális megfelelőjének adott módban álló alakját. A módok különböző kezelésére az agrammatikus szósorok kizárása miatt van szükség, ahogyan erről a korábbiakban (39b), valamint (40) kapcsán már szót ejtettem.

Feltételes, lehetőségi és felszólító mód a finnben a jelenen kívül csak perfectumban fordul elő. Az imperativus némileg eltér a másik kettőtől, így ennek tárgyalására később, a 3.4.5. alfejezetben kerül majd sor. A conditionalisban álló igealakok minden esetben teljesen azonos módon épülnek fel, mint a potentialisban megjelenő megfelelőik (lásd (49)), csak a módot megjelenítő konkrét morfémban van eltérés köztük. Ez a dolgozat éppen ezért nem is tartalmaz lehetőségi módban álló igéhez rendelt ágrajzi reprezentációt – mivel a megfelelő feltételes módú ábrák alapján ezek igen könnyen rekonstruálhatóak. Egy különbség azonban van a két mód között: a segédige alakja perfectumban más formában ölt testet. Feltételes módban a segédige teljesen transzparens: a létigen megjelenik a conditionalist jelző *-isi*; de potentialisban a létige megszokott alakja helyett a *liene(-)* tövet találjuk, amelyen azért észrevehető a lehetőségi módra utaló *-ne* szóelem (49c-d). Emiatt az alaki eltérés miatt úgy gondoltam, hogy (bár potentialisi ígét tartalmazó mondathoz ágrajzot nem adok meg) azt azért egy példán bemutatom, hogyan terminalizálódnak az igei indexek ezen mód perfectumi alakja esetén (lásd (50c)).

(49a) He nukku-isi-vat.
 ők-NOM alszik-COND-PL3
 'Ők aludnának.'

(49a') He nukku-ne-vat.
 ők-NOM alszik-POT-PL3
 'Ők talán alszanak.'

(49b) He ei-vät nukku-isi.
 ők-NOM nem-PL3 alszik-COND
 'Ők nem aludnának.'

(49b') He ei-vät nukku-ne.
 ők-NOM nem-PL3 alszik-POT-PL3
 'Ők talán nem alszanak.'

(49c) He ol-isi-vat nukku-neet.
 ők-NOM van-COND-PL3 alszik-PTC.PL
 'Ők aludtak volna.'

(49c') He lie-ne-vät nukku-neet.
 ők-NOM van-POT-PL3 alszik-PTC.PL
 'Ők talán aludtak.'

(49d) He ei-vät ol-isi nukku-neet.
 ők-NOM nem-PL3 van-COND alszik-PTC.PL
 'Ők nem aludtak volna.'

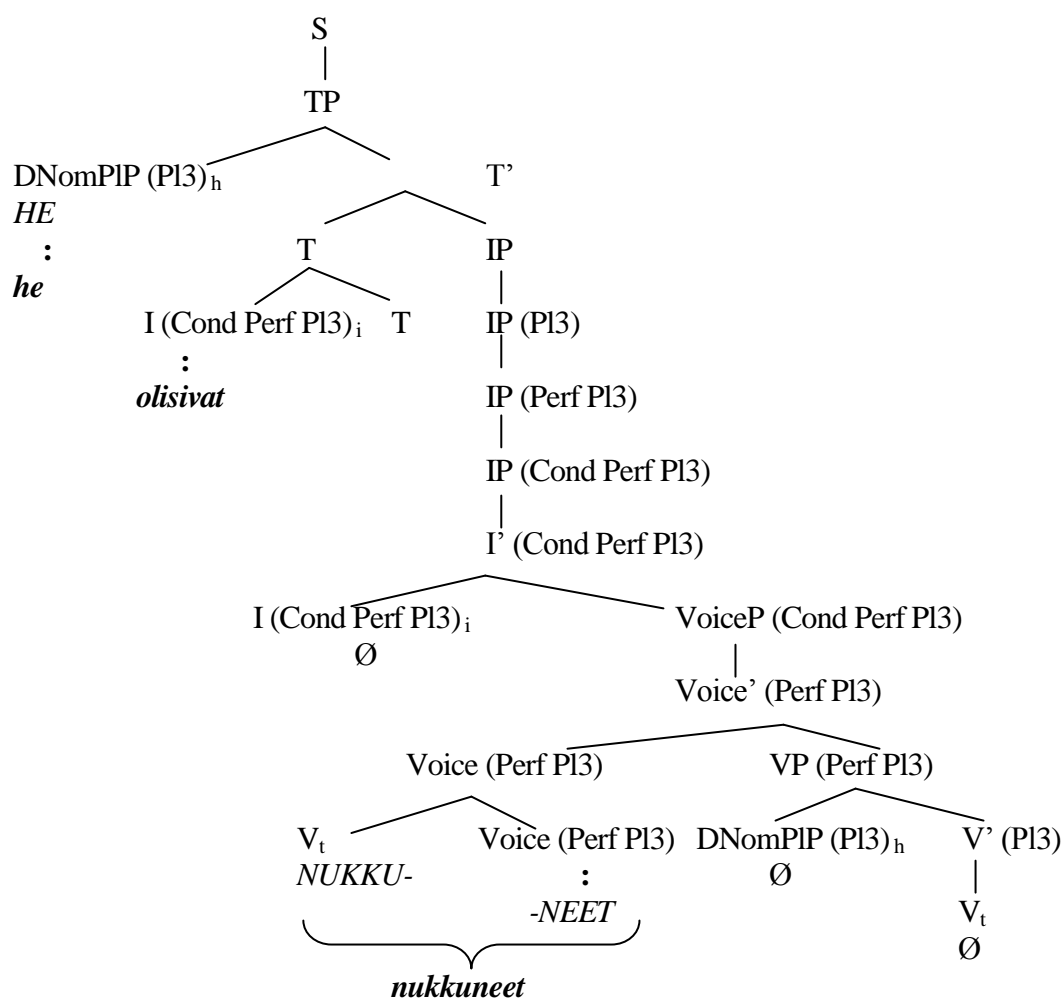
(49d') He ei-vät lie-ne nukku-neet.
 ők-NOM nem-PL3 van-POT alszik-PTC.PL
 'Ők talán nem aludtak.'

Lássunk tehát egy feltételes mód perfectumban álló igei szerkezetet.

(50) He ol-isi-vat nukku-neet.
 ők-NOM van-COND-PL3 alszik-PTC.PL
 'Ők aludtak volna.'

A feltételes (és lehetőségi) mód perfectumához tartozó reprezentáció ismét nagyfokú hasonlóságot mutat kijelentő módú megfelelőjével (vö. (45)). Perfectum esetén az I fejében segédige jelenik meg, amely a módon kívül megjeleníti az alany számát és személyét is; ami pedig a mozgását illeti: a hierarchiában legmagasabban álló igei összetevőként T fejébe kerül. A főigei tő (a segédige szerkezetben való jelenléte miatt) csak Voice fejéig mozog, ahol a már megszokott, az alany számát és a múlt időt is jelző participiumi alakban jelenik meg.

(50a) **A *He olisivat nukkuneet* mondat szerkezete**

(50b) **Igei indexek terminalizálódása (50) esetén**

olisivat nukkuneet:

I (Cond Perf Pl3) → -ISI- (Perf Pl3) → OLISI- (Pl3) → OLISIVAT

V → NUKKU-

Voice (Perf Pl3) → -NUT (Pl3) → -NEET

} OLISIVAT NUKKU-NEET → *olisivat nukkuneet*

(50c) **Igei indexek terminalizálódása a *He lienevät nukkuneet* (49c') mondat esetén**

lienevät nukkuneet:

I (Pot Perf Pl3) → -NE- (Perf Pl3) → LIENE- (Pl3) → LIENEVAT

V → NUKKU-

Voice (Perf Pl3) → -NUT (Pl3) → -NEET

} LIENEVAT NUKKU-NEET → *lienevät nukkuneet*

Hogy a rendszer egységes maradjon, a lehetségi módnál tapasztalható létigei töváltást akkor érdemes kezelni, amikor a perfectum igeidő indexe megjelenik a módot kifejező lexikai nem-terminálison: az I(Neg) (Pot...) mindig *-NE(-)* nem-terminálissá alakul, amely az aktuálisan

megjelenítendő igeidőtől függően vagy *-NE*-ként (presens) vagy *LIENE*(-)-ként (perfectum) folytatódhat. Természetesen úgy is meg lehetne oldani ezt a kérdést (50c'), ha a létigét képviselő nem-terminális elem továbbra is a megszokott *OLE*- tövet tartalmazná (*OLENE*(-) alakot mutatva), és csak a konkrét terminális elem megjelenése előtt, a hangtanban történne meg a szükséges töváltás. Én az első változat, a *LIENE*(-) nem-terminális szerepeltetését tartom jobbnak, mivel itt szuppletív tövekről van szó, nem pedig a magánhangzó-harmóniához, esetleg a fokváltakozáshoz hasonló jelenségről, és meglátásom szerint csak az utóbbiak elrendezése tartozik a hangtan hatáskörébe.

(50c')

lienevät nukkuneet:

I (Pot Perf Pl3) → -NE- (Perf Pl3) → *OLENE*- (Pl3) → *OLENEVAT*

V → *NUKKU*-

Voice (Perf Pl3) → -NUT (Pl3) → -NEET

} *OLENEVAT NUKKU-NEET* → *lienevät nukkuneet*

A feltételes (és közvetve a lehetőségi) módú alakok tárgyalását a tagadott múlt idejű alakhoz rendelt szerkezet bemutatásával zárom.

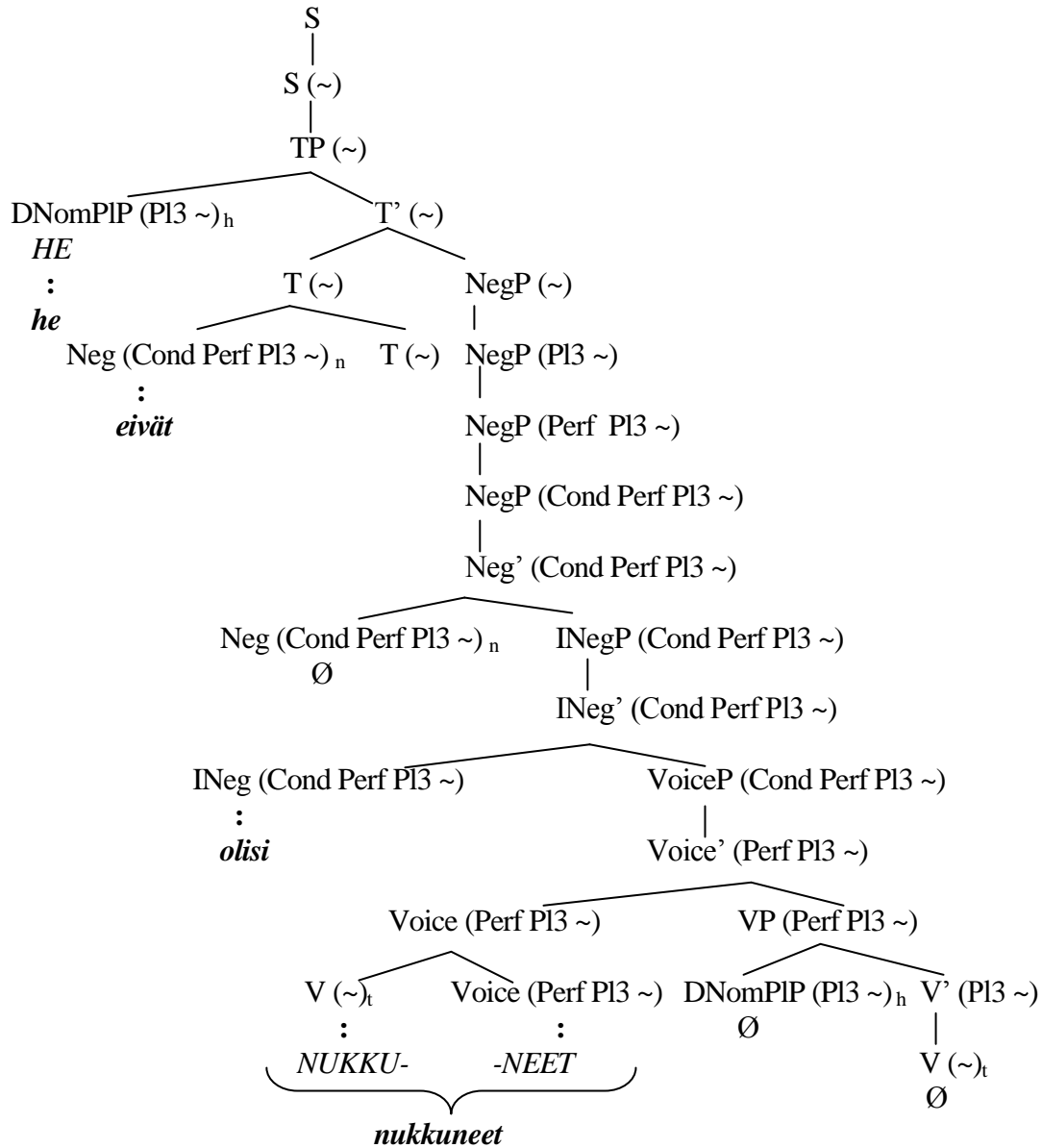
(51) He ei-vät ol-isi nukku-neet.

ők-NOM nem-PL3 van-COND alszik-PTC.PL

'Ők nem aludtak volna.'

Az eddig látottakkal összhangban ezúttal is nagy a hasonlóság a perfectumi feltételes (és a megfelelő lehetőségi) módú igealakhoz tartozó szerkezet, valamint ennek kijelentő módú párja között (vö. (46)). A Neg fejében megszülető tagadóige (a szerkezeti hierarchia legmagasabban álló igeösszetevőjeként) ezúttal is T fejébe mozog, valamint rajta jelenik meg az alany számát és személyét egyaránt mutató egyeztető toldalék. A Neg komplementumában – a korábbiakban látottaknak szintén megfelelően – INeg jelenik meg, amelynek fejében segédige születik a perfectum igeidő miatt. Ezen a segédigén látható a módot kifejező morféma. A V-fejben születő igei fő a segédige jelenléte miatt ezúttal is csak Voice fejéig mozog, ahol a már megszokott, az alany számát és a múlt időt egyaránt mutató participiumi alakban ölt testet.

(51a) **A *He eivät olisi nukkuneet* mondat szerkezete**

Ezen szerkezet tárgyalásának végén lássuk, hogyan lesznek terminális elemek az egyes igei indexekből.

(51b) **Igei indexek terminalizálódása (51) esetén**

eivät olisi nukkuneet:

Neg (Cond Perf Pl3 ~) → E- (Perf Pl3 ~) → E- (Pl3 ~) → EVAT(~) → EVAT	$\left. \begin{array}{l} \\ \\ \\ \end{array} \right\} \text{EVAT OLISI NUKKU-NEET} \rightarrow$ <i>eivät olisi nukkuneet</i>
INeg (Cond Perf Pl3 ~) → -ISI (Perf Pl3 ~) → OLISI (Pl3 ~) → OLISI (~) → OLISI	
V (~) → V → NUKKU-	
Voice (Perf Pl3 ~) → -NUT (Pl3 ~) → -NEET (~) → -NEET	

Miután áttekintettem a különböző igeidőkben lehetséges szerkezeteket, rátérek a valamilyen szempontból különleges szerkezetek tárgyalására.

3.4. Különleges igei szerkezetek

Ebben az alfejezetben azokról a mondattípusokról lesz szó, amelyek valamilyen szempontból „kilógnak” az eddig felvázolt rendszerből. Így itt esik szó a magázás kezeléséről; a különböző okokból alanytalan szerkezetekről; a felszólításról; a predikatív bővítményt tartalmazó szósorokról, amelyekben az igeen kívül más elem is megjeleníti az alany számát; valamint ezen rész zárásaként bemutatom azt, hogyan kezelhető indexelt nyelvtani keretben a tárgyi funkciójú összetevőn megfigyelhető (nominatív)accusativus ~ partitivus esetalternáció.

3.4.1. *Ön, Önök*

A 2.1. alfejezetben már esett néhány szó a magázásról, most felidézem az ezzel kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat, és bemutatom, hogy egy indexelt generatív keretben hogyan lehetséges kezelni az ezt érintő érdekes egyeztetési jelenséget.

A finnben a magázás a PL2 alakokkal történik – a *te* 'ti' névmásnak van 'Ön' és 'Önök' jelentése is. Az érdekességet az adja, hogy összetett igealakot tartalmazó mondatban az egyeztetés két formája jelenik meg: az alany és a segédige között *formai egyeztetés* történik, azaz a segédigének PL2-ben kell megjelenítenie; míg a participiumok az ige nominativusi vonzatával *szemantikailag egyeztetődnek* (13a-b), vagyis az alany számának tényleges voltához igazodnak. Abban az esetben, ha nincs sem tagadóige, sem létigei segédige a mondatban, csak formai egyeztetés történik.

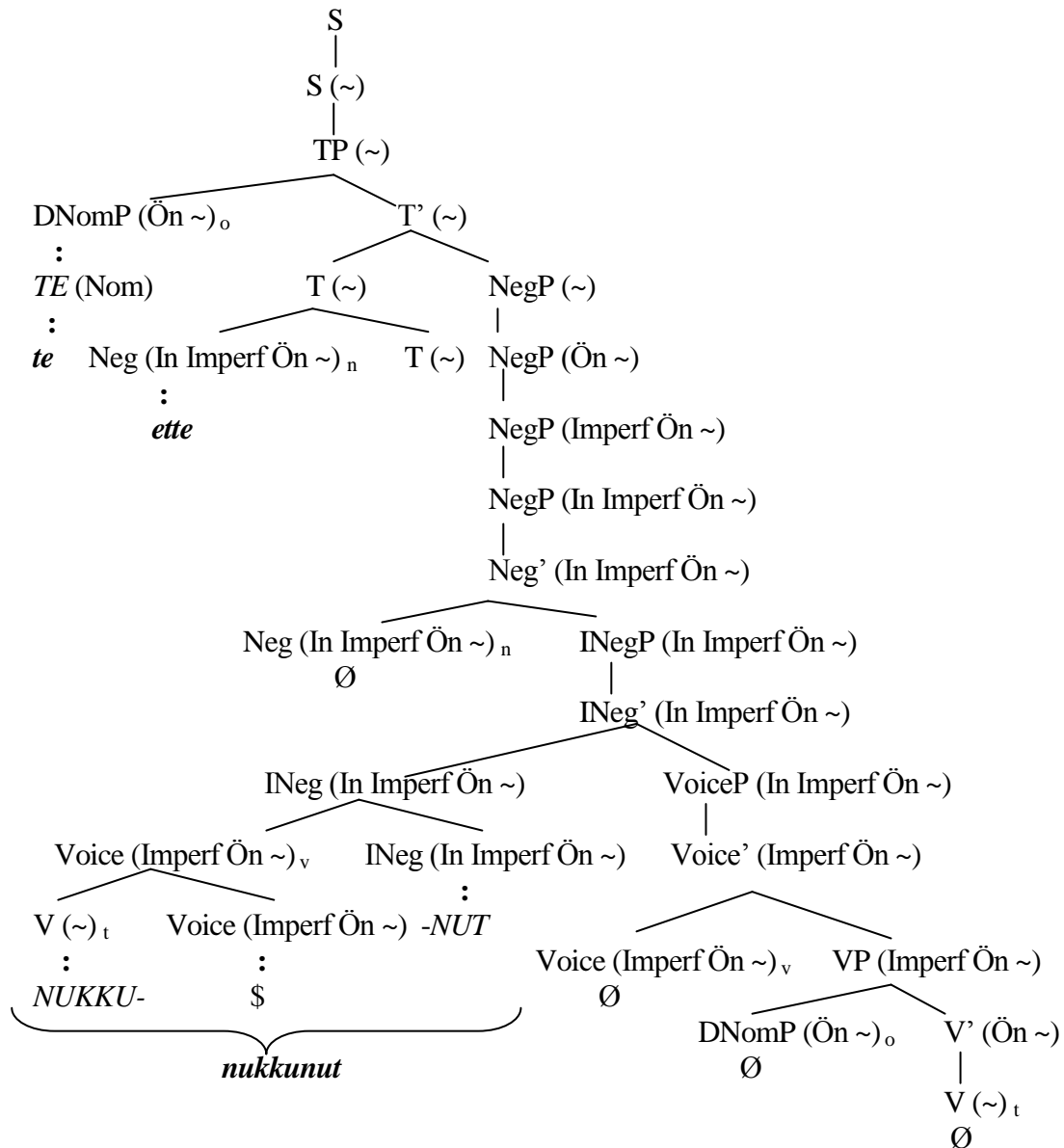
(52a) Te   e-**tte**   nukku-nut.
Ön-NOM neg-PL2   alszik-PTC.SG
'Ön nem aludt.'

(52b) Te   e-**tte**   nukku-neet.
Ön-NOM neg-PL2   alszik-PTC.PL
'Önök nem aludtak.'

Indexelt nyelvtan felhasználásával ez az érdekes egyeztetési kérdés igen egyszerűen kezelhető: be kell vezetni egy új *Ön*, illetve egy *PlÖn* (vagyis többes számú *Ön*) indexet, amely a szám-személy index helyén jelenik meg. Kétségtelenül jobban illeszkedne a rendszerbe egy nem magyar elnevezésű index, de a név maga a rendszer szempontjából nem olyan fontos, mint az, hogy pontosan kifejezze a közölni kívánt tartalmat (és ezt az *Ön* teljesíti), valamint a helyette természetesen adódó angol *you* nem tűnt alkalmasnak a feladat ellátására³⁷. Lássuk az egyeztetési szempontból érdekesebb (52a) mondathoz tartozó reprezentációt.

³⁷ Az angolban ugyanis a magázásnak nincs igeragozási vonatkozása, a *you* pedig mind 'te', mind 'ti' jelentéssel rendelkezik, így furcsa lenne egy *PlYou* index.

(53) **A *Te ette nukkunut* mondat szerkezete**

(54) **Igei indexek terminalizálódása (53) esetén**

ette nukkunut:

Neg(In Imperf Ön ~) → Neg(Imperf Ön ~) → E-(Ön ~) → ETTE(~) → ETTE
 V(~) → V → NUKKU-
 Voice(Imperf Ön ~) → \$ (Ön ~) → \$ (~) → \$
 INeg(In Imperf Ön ~) → INeg(Imperf Ön ~) → -NUT(Ön ~) → -NUT(~) → -NUT

ETTE NUKKU-\$-NUT →
 ette nukkunut

Ha ránézünk az (52b) példára, észrevehetjük, hogy a többes számú magázó alak és a „rendes” Pl2 között semmiféle formai különbség nincs. Adódhat a kérdés, hogy akkor szükség van-e PlÖn indexre is, vagy elég a már amúgy is létező Pl2. Én amellet érvelek, hogy igenis szükséges egy PlÖn, mert így a felszíni szerkezetet leolvadó szemantika számára egyértelmű lesz a mondatnak ez a jelentésárnyalata is – jelesül az, hogy magázásról van szó.

3.4.2. Személytelen³⁸, általános (arb) alanyú (ún. „passzív”) szerkezetek

Ahogy a 3.1. alfejezet 24. lábjegyzetében már említést tettem róla, a finn nyelvtanokban sokszor „passzív”-ként említett igealakra Shore (1986) érvelését elfogadva én sem alkalmaznám ezt az elnevezést, mert félrevezető. A finn nyelvnek ez a szerkezete ugyanis sok fontos ponton eltér az indoeurópai nyelvek *passzív* néven említett szerkezeteitől – tulajdonképpen egyetlen olyan tulajdonsága sincs, amelyben megegyezne velük, így semmi okunk sincs ezt a finn szerkezetípust *passzív*nak tartani (Shore, 1986, 10).

Miben térnek el a finn nyelv szóban forgó szerkezetei az indoeurópai nyelvekben található passzív mondatoktól? Először is: a mondat élén topik pozícióban megjelenő összetevő nem a mondat nyelvtani alanya, bár sokszor nagyon hasonlít rá. A TP specifikálójába kerülő ilyen összetevő ugyanis bár a felszínen sokszor nominativusi alakban ölt testet, mégsem alany, hanem tárgy. Ez úgy lehetséges, hogy ha egy ilyen személytelen igealak bekerül a mondatba, akkor az egyes számban álló tárgyról eltűnik az accusativust jelző *-n* esetrag, többes számban pedig a finnben nincs különbség a nominativusi és az accusativusi alakok között: a szótövön ugyanis egy *-t* morféma jelenik meg mindkét említett esetben (ami egy agglutináló nyelv esetében azért meglehetősen váratlan). Honnan lehet akkor tudni, hogy a TP-specifikálóban nominativusban álló igei vonzat nem alany, hanem tárgy? Onnan, hogy egyrészt az ige nem egyeztetődik számban és személyben az ide kerülő összetevővel, másrészt pedig ha ebbe a pozícióba személyes névmás kerül, akkor az továbbra is accusativusban jelenik meg, mivel ezen elemek tárgyragként nem *-n-t*, hanem *-t-t* kapnak, az pedig semmilyen körülmények között nem tűnik el róluk (lásd még (32a)).

(55) Häne-t tape-tt-i-in. (Shore 1986, 77 (230))

ő-ACC megöl-PASS-IMPERF-ARB
'Megölték.'

További különbség az indoeurópai nyelvek passzív szerkezeteihez képest, hogy a finnben az ilyen alakú igék alanya prototipikusan ember, míg ez nem feltétlenül igaz például az angol passzívra, ahogyan arra Shore (1986, 77) is rámutat. Az (55)-ben látható finn mondat angol megfelelőjénél (*He was killed*) az illető meghalhatott például balesetben is, de a finn variáció esetében egyértelmű, hogy gyilkosság áldozata lett.

A finnben nincs az angol *by* 'által' prepozíciónak megfelelő elem, amellyel az ágens „visszacsempészhető” lenne ezekbe a szerkezetekbe³⁹: ha (55) végére odatesszük, hogy *Kaisalla* 'Kaisa által', agrammatikus szósort kapunk.

³⁸ Az egyes finn személytelen szerkezetek, különösen az itt tárgyalt „passzív” tulajdonságainak rövid magyar nyelvű összefoglalását adja Kovács (2004).

Továbbá a finnben ilyen igealakja nem csak a tranzitív igéknek van, és ez szintén nem jellemző például az angol nyelv passzív szerkezeteire⁴⁰.

(56) Täällä tanssi-ta-an.

itt táncol-PASS-ARB

'Itt táncolnak ~ Itt táncolás folyik.'

Látható tehát, hogy a finn nyelv szóban forgó szerkezete egészen másként működik, mint az indoeurópai nyelvekben lévő passzívum. Shore (1986, 15-17) összefoglalja, hogy a szakirodalomban milyen terminusokat ajánlanak a jelölésére. Hakulinen és Karlsson (1979, 255) például egyfajta negyedik személyként kezeli ezt az alakot: olyan általános személyként, amelynél a számbeli oppozíció érvénytelenné válik; és ahogyan erre Holmberg és munkatársai (1993, 182-183) is rámutatnak, minden más személyranggal együtt ez a szuffixum is lényegében az ige finitségének kifejezésére szolgál. Találkozhatunk továbbá a *tekijätön*, *persoonaton*, *impersonaalinen* (azaz 'cselekvő nélküli', 'személytelen') elnevezésekkel, amelyek arra utalnak, hogy a mondatban nincs cselekvő vagy alany; akárcsak a Shore (1986) által ajánlott *indefiniitti* (a szóban forgó nyelvtani szerkezetben nincs megnevezve az ágens); de megtalálható az *yksipersonainen* 'egyszemélyű/egyalakú' terminus is, amely azt a vonást ragadja meg, hogy minden időben és módban csak egy-egy ilyen alakja van az igéknek. Utóbbi elnevezéssel kapcsolatban az *Iso suomen kieliooppi* szerzői rámutatnak (ISK 2004, 1254: §1313) arra, hogy a finn nyelvben vannak még olyan igék, amelyek szintén csak egy alakban fordulnak elő, de nem tartoznak ehhez a jelenségkörhöz: ilyen például a *täytyä* 'kell'. Ezek az igék mindig egyes szám harmadik személyben jelennek meg, nem pedig a szóban forgó általános alanyt jelző formában. Éppen ezért az 'egyszemélyű/egyalakú' elnevezés szintén félrevezető lehet, mert mindkét említett igitípusra egyaránt vonatkozhat. Én mindezeket megfontolva a továbbiakban a *személytelen, általános (arb⁴¹) alanyú* terminust fogom használni ennek a szerkezetnek a jelölésére.

³⁹ Ahogyan arra Shore (1986, 30) is rámutat, az ágens azért legalább részben „visszacsempészhető” a szerkezetbe például a *taholta* 'vki részéről', vagy a *toimesta* 'vki kezdeményezésére, vkinek a megbízásából, vkinek a közbenjárása folytán' alkalmazásával: pl. ***Yliopiston taholta tämä ongelma on tuotu esille 'Az egyetem részéről' szövé tették ezt a gondot'; Punaisen Ristin toimesta kriisialueelle saatiin nopeasti apua 'A Vöröskereszt részéről' gyorsan érkezett segély a válság sújtotta területre.*** (A példamondatok Anja Haaparantától származnak.)

⁴⁰ A németben azonban találunk (56)-nak megfelelő példát: *Hier ist getanzt* (Itt van-SG3 táncol-PTC) 'Itt táncolnak ~ Itt táncolás folyik'.

⁴¹ A finn „passzív” felsorolt tulajdonságait érdemes összevetni azzal, amit Komlósy (1992, 431–432) mond bizonyos magyar többes szám harmadik személyű igealakok általános értelmezése kapcsán (vö. még (63b) később). Komlósy a magyarban kifejezett tartalmak hordozójaként a *pro_{arb}* testetlen névmást javasolta (lásd még GGG (2002, 66: P2.6. ii)), és mivel én a most tárgyalt finn szerkezetekben ugyanazt a jelentést érzem, amit ő a magyar kapcsán megfogalmazott, ezért ezen szerkezetek VP specifikálójában az alany helyén *pro_{arb}*-ot feltételezek, illetve az ilyen szósorok reprezentációiban felbukkanó indexnek is az *arb* nevet adtam.

Milyen igealakok tartoznak ehhez a jelenséghez? Abban mindenki egyetért, hogy az alábbi módon felépülő szerkezetek feltétlenül vizsgálándók ezen szerkezet kapcsán:

(57) **személytelen szerkezetek igealakjai** (Shore 1986, 15)

- a, olyan igék, amelyekben a {T(T)A} morfémán kívül személyrag is van {Vn}: pl. *otetaan* 'elvesznek (vmit)', *mentiin* 'elementek';
- b, olyan igék, amelyek az *olla* ige Sg3 alakjából és {T(T)U}-morféma végű participiumokból állnak: pl. *on otettu* 'elvettek (vmit)', *on menty* 'elementek';

Az ISK-ban (2004, 1254: §1313, valamint 1270–1281: §1332–1346) azonban az (57)-ben látható, ott *yksipersonainen passiivi*-ként említett szerkezetek mellett felvesznek egy ún. *monipersonainen passiivi* ('többszemélyű/többalakú passzív') kategóriát is, amelynek három altípusát is megkülönböztetik (lásd (58)). Ezekben a szerkezetekben közös vonás, hogy a bennük valóban nyelvtani alanyként felbukkanó (így a finit igével számban és személyben egyeztetődő), ige előtt álló összetevő aktív mondatokban tárgyként jelenik meg. Ezek az alakok vagy meghatározott (segéd-)ige (*tulla* 'lesz, válik vmivé', *joutua* 'lesz, válik (vmivé)', *olla* 'van') és passzív participium együtteséből állnak (*muutos-* és *tilapassiivi* (változás- és helyzetpasszívum'), vagy a bennük szereplő igrén meghatározott képzők jelennek meg (*johdospassiivi* 'képzéses passzívum').

(58) ***monipersonainen passiivi*** (ISK 2004, 1254: §1313)

1. *muutospassiivi*: *Kosonen tuli valituksi*
 Kosonen-NOM válik-IMPERF.SG3 választ-PTC.ARB-TRL⁴²
 'Kosonent megválasztották.'
2. *tilapassiivi*: *Asia on hyvin hoidettu*
 ügy-NOM van-SG3 jól elintéz-PTC.ARB
 'Az ügy jól el lett intézve ~ Az ügyet jól elintézték.'
- Tapaukset ovat poliisin tutkittavana*
 eset-PL.NOM van-PL3 rendőrség-GEN vizsgál-PTC.ARB-ESS⁴³
 'Az eseteket a rendőrségnek kell kivizsgálni.'
3. *johdospassiivi*: *Asiat hoituvat*
 ügy-PL.NOM elintéződik-SG3
 'Az ügyek elintéződnek.'

Én az általános alanyú szerkezetek kapcsán kizárólag az (57) alapján felépülő igealakokkal foglalkozom, az (58)-ban bemutatott szerkezeteket egyfajta névszói állítmánynak (*muutos-* és *tilapassiivi*), illetve intranszítív igrének (*johdospassiivi*) tekintem.

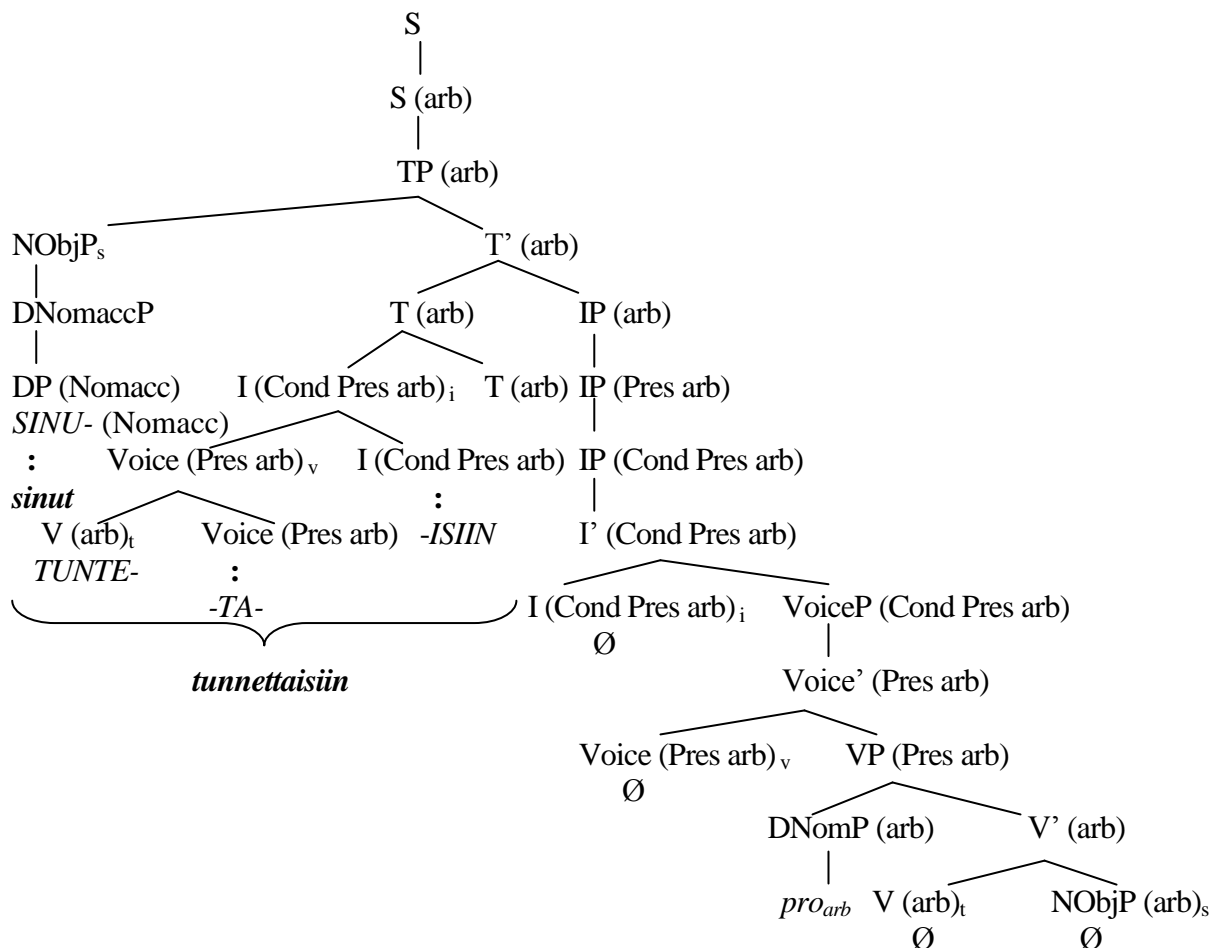
Lássunk néhány példát arra, milyen reprezentáció adható az ilyen szerkezetekhez. Az előző alfejezetben alkalmazott módszernek megfelelően elsőként tekintsünk egy szintetikus (feltételes mód jelen idejű) igealakot tartalmazó mondatot:

⁴² A PTC.ARB a passzív participium, míg a TRL a translativus rövidítése.

⁴³ Az ESS az essivus rövidítése.

(59) Sinu-t tunne-tta-isi-in.
 te-ACC ismer-PASS-COND-ARB
 'Ismernének téged.'

(59a) A *Sinu tunnettaisiin* mondat szerkezete

Az általános alanyú szerkezetekhez rendelt reprezentációk több ponton jelentősen eltérnek az eddig látott ágrajzoktól. S szintjén megjelenik egy *arb* index ($S \rightarrow S (arb)$), amely jelzi a mondat típusát, vagyis hogy általános alanyú szerkezet következik. Ez az index az alany számát és személyét jelző index helyén áll az indexfüzérben kifejezve azt a párhuzamot, hogy mindkét említett indexből finitségre utaló szuffixum terminalizálódik (vö. Holmberg és mtsai (1993)). A VP specifikálójában ezúttal egy *pro_{arb}*-ot találunk ($DNomP (arb) \rightarrow pro_{arb}$), amely olyan hangalak nélküli elem, amelynek a helyén nem is jelenhet meg hangalakkal rendelkező összetevő; hiszen ezekben a mondatokban pontosan ez a lényeg: a cselekvő ágens nem tehető ki. Mivel a *pro_{arb}*-nak nincs hangalakja, és a *GGG*-ből átvett elvek alapján hangalakot nem öltő elemeket én sem kívánok mozgatni⁴⁴, ez az elem a TP specifikálóját sem töltheti be. A

⁴⁴ Ugyanis egyetértek Alberti Gábor következő kijelentésével, miszerint „csak az szolgáltat elégséges érvet bármilyen transzformációra, hogy a felszíni szerkezetben nem ott hangzik el valami, ahol jó okunk van azt

finn azonban egy olyan nyelv, amely „törekedni látszik” arra, hogy betöltse ezt a pozíciót. A nyelv SVO alapszórendjéből következik, hogy a TP-specifikálóban elsősorban az ige nominativusi vonzatát találjuk, de amennyiben az valamiért nem jön szóba (például mert olyan hangalak nélküli összetevő jeleníti meg, amelynek a helyén soha nem is lehet semmilyen hanganyag, mint jelen esetben), akkor más vonzat, esetleg idő- vagy helyhatározó kerül ebbe a pozícióba (amennyiben a szintaktikai kategóriája és egyéb tulajdonságai erre alkalmassá teszik⁴⁵). Jelen esetben is ez történik: az ige tárgya, a *sinut* ’téged’ személyes névmás mozog ide. Ennek az összetevőnek a kategóriája igen érdekes: *NObjP*, vagyis tárgyi frázis, melyben az N alulspecifikált főnévi kategóriát jelöl (vö. É. Kiss 1998, 76–77), amelyből az adott szerkezetben lesz D, Num, illetve N (erre bizonyos mellérendelő konstrukciók kezelése miatt van szükség – a témáról bővebben a főnévi kifejezések kapcsán lesz szó (4.4.)). A tárgy esetében azért van szükség arra, hogy a funkció jelenjen meg a kategóriában, ne pedig a konkrét felszíni eset, mert így adhatunk számot arról, hogy ezt a grammatikai funkciót több eset is megjelenítheti: accusativus (mint jelenleg), nominativus, illetve partitivus. Ha a szerkezetben ~ index öröklődik, akkor a tárgy mindig partitivusban áll (vö. (60), (61), (72), illetve lásd 3.4.9.), de jelen esetben erről nincs szó, így az *NObjP* *DNomAccP*-vé alakul az *arb* alany szerkezetben való jelenléte miatt. A *Nomacc*, azaz nominativaccusativus⁴⁶ összetett esetmegjelölés arra utal, hogy attól függ az itt megjelenő összetevő felszíni esete, hogy milyen lexikális elem jelenik meg ezen a helyen. A személyes névmások és a *kuka* ’ki’ kérdő névmás ugyanis tárgyesetben tűnnek fel ilyenkor, míg az egyébként *-n* tárgyragot kapó elemek alany esetben állnak az ilyen szerkezetekben összefüggésben azzal, amiről korábban már szó volt ezen általános alanyú szerkezetek általános jellemzőinek tárgyalása kapcsán.

Áttérve az (59a)-ban szereplő indexekre: az eddig megszokott szám- és személy index helyén (mint ahogyan azt nemrég említettem) ezúttal *arb*-ot találunk: ez felelős az ezen szerkezetekben feltűnő különleges szuffixumokért (is): jelen esetben ilyen például a *-VN* és a *-TA*-, (60) esetében pedig a *-TU*. De ez az index felelős a VP specifikálójába kerülő *pro_{arb}*-ért is: *arb* index öröklődése esetén ebben a pozícióban ugyanis csak ilyen elem jelenhet meg. Ez az index azonban más szám-személy indexekkel ellentétben nem ’hal el’ a *V*’ és *V* között, hanem ráöröklődik a *V*-re, illetve az ennek komplementumában álló összetevő(k)re is. Erre

---

gondolni, hogy a mélyszerkezetben volt” (szóbeli közlés). Ez az elv a teljes *GGG*-t áthatja még akkor is, ha expliciten sehol sincs kimondva.

⁴⁵ A finn topikokról lásd Vilkuna (1989, 40–50).

⁴⁶ A *Nominativaccusativus* terminust Lepäsmä és Silfverberg (1991, 54) finn nyelvkönyvéből vettem át (ott *nominatiiviakkusatiivi*-ként szerepel), mert egy szóban összefoglalva kifejezi azt, amiről szó van.

azért van szükség, mert a tárgy különleges esetéről csak így tudunk számot adni. Az *arb* index lesz az, amelynek terminalizálódása az NObjP-ből a fent tárgyalt DNomaccP-t előhívja.⁴⁷

Az (59a)-ban megjelenő szerkezet tárgyalása kapcsán feltétlenül ki kell még térni az igei fej mozgására, pontosabban a komplex fejben megjelenő elemekre is. Az (59a)-ban látható fejmozgatás tulajdonképpen semmiben sem különbözik a (36d-e)-ben tapasztaltaktól: a V-fejben tőalakban megszülető ige a Voice-fejet érintve I-be kerül, onnan pedig T-be mozog tovább az eddigiekben látottaknak megfelelően. A különbség ott van, hogy a Voice-fej ezúttal nem üres: egy -TA- elem bukkan fel itt az *arb* index terminalizálódásakor (lásd (59b)), amely a hangtani komponensben nyeri el végleges alakját (-da, -dä, -ta, -tä, -tta, illetve -ttä formában – az adott ige típusától, idejétől és módjától függően).

(59b) Igei indexek terminalizálódása (59) esetén

tunnettaisiin:

V (arb) → V → TUNTE-

Voice (Pres arb) → Voice (arb) → -TA-

I (Cond Pres arb) → -ISI- (Pres arb) → -ISI- (arb) → -ISIIN

} TUNTE-TA-ISIIN → **tunnettaisiin**

A 3.3. alfejezet logikáját továbbra is követve tekintsünk a következőkben egy olyan szerkezetet, amelyben a lehető leganalitikusabb igealak szerepel: egy tagadást tartalmazó plusquamperfectumi forma ezúttal is megfelelőnek látszik erre a célra.

(60) Sinu-a ei ol-lut tunne-ttu.
 te-PART nem-SG3 van-PTC.SG ismer-PTC.ARB
 '(Korábban) nem ismertek téged.'

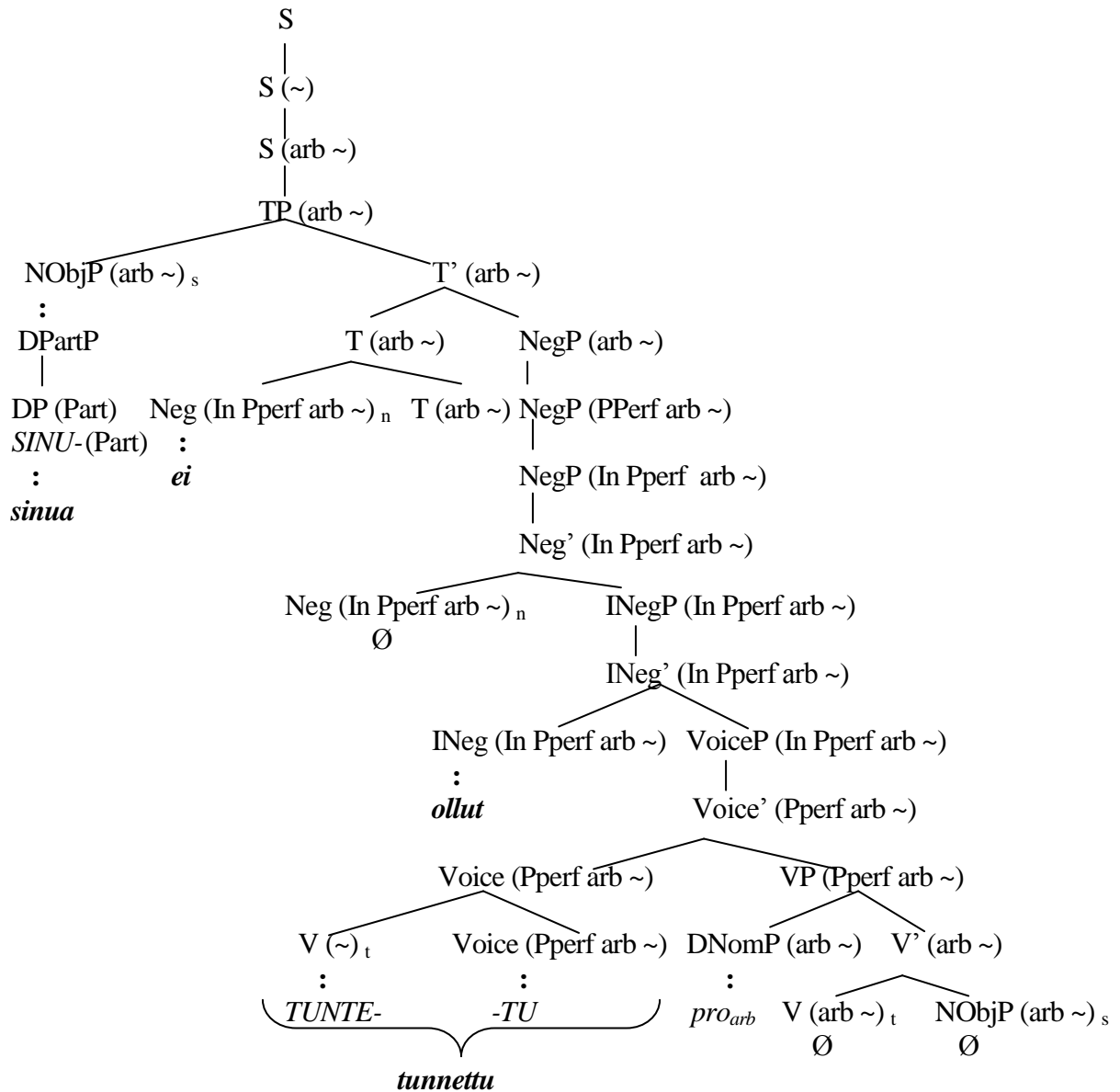
Az alább (60a)-ban látható ágrajz nagyon hasonlít arra, amit (38a)-ban láthattunk, hiszen mindkét mondatban tagadott plusquamperfectumi igealak szerepel. A két szerkezet közötti különbségeket a szám-személy indexben tapasztalható eltérés okozza: (38) esetén egy többes szám harmadik személyű alannyal rendelkező igeről volt szó; míg itt egy személytelen konstrukció áll előttünk, amelyből következik, hogy a VP specifikálójában csak *pro_{arb}* jelenhet meg, ami mivel nem rendelkezik hangalakkal, alkalmatlan arra, hogy betöltse a TP-specifikálót, így oda egy másik vonzat, a tagadás miatt ezúttal partitivusban álló *sinua* kerül.

A tárgyi vonzat kapcsán ebben a szerkezetben végre látható, hogy mi is a minden negatív konstrukcióban jelen lévő ~ index szerepe. Amint azt a dolgozat 3.4.9. alfejezetében részletesen ki fogom fejteni, a tárgy a finnben többféle esetben állhat: megjelenhet

⁴⁷ Ennek pontos menetét 3.4.9-ben ismertetem.

nominativusban, accusativusban és partitivusban is. Az általam felállított szabályrendszerben a tranzitív ige vonzatának kategóriája az alulspecifikált *Obj* elemet tartalmazza, amely attól függően alakul át az említett konkrét esetek valamelyikévé, hogy milyen szerkezetben jelenik meg. Ha a struktúrában $\sim$ index öröklődik, akkor a tárgy mindenképpen partitivusban kell, hogy álljon: vagyis ha $\sim$ indexet kell terminalizálni, akkor bármilyen tárgyat kifejező kategóriacímke-részlet (*Obj*, *Nomacc*) mindenképpen *Part*-tá alakul át (lásd (60b)). A folyamat részletesebb tárgyalására az említett 3.4.9. fejezetben kerül sor.

(60a) **A *Sinua ei ollut tunnettu* mondat szerkezete**

A szerkezetek eltérő alanyából következő különbségeket leszámítva minden mozgatus (60a) esetében is ugyanúgy történik, ahogyan azt (38a)-ban láthattuk: az igező V-fejből Voice-

fejbe mozog, ahonnan nem megy tovább, mert a plusquamperfectumi igeidő miatt INeg-fejben segédige jelenik meg. A Neg fejében születő tagadóige pedig a szerkezeti hierarchiában legmagasabban álló igei összetevőként ezúttal is T-be mozog. A Voice-fejben a plusquamperfectum, valamint az *arb* index terminalizálódása a *-TU* lexikai nem-terminális megjelenését írja elő, ez kapcsolódik össze a *TUNTE*- igezővel: a *tunnettu* terminális alak pedig a hangtanban alakul ki a fokváltakozás és a *-TU* elem megfelelő ige típushoz való igazításával. Az igei indexek terminalizálódásának pontos menetét (60b) mutatja.

Itt jegyezném meg, hogy a beszélt nyelvben léteznek olyan személytelen szerkezetek is, amelyekben az irodalmi nyelv normájától eltérően nem egyszer, hanem kétszer jelenik meg általános alanyra utaló morféma (*ISK* 2004, 1235–1236: §1292–1293): például *ollaan menty* vö. *on menty* 'elementek/elmentünk', vagy *ei oltu jaksettu* vö. *ei ollut jaksettu* 'nem bírták/nem bírtuk'. Erre a különleges egyeztetésre a hatodik, beszélt nyelvváltozattal foglalkozó fejezetben még visszatérek.

(60b) Indexek terminalizálódása (60) esetén

ei ollut tunnettu:

Neg (In Pperf arb ~) → Neg (Pperf arb ~) → E- (arb ~) → EI (~) → EI	$\left. \begin{array}{l} \text{EI OLLUT TUNTE-TU} \rightarrow \\ \text{ei ollut tunnettu} \end{array} \right\}$
INeg (In Pperf arb ~) → INeg (Pperf arb ~) → OLLUT (arb ~) → OLLUT (~) → OLLUT	
V (arb ~) → V (~) → V → TUNTE-	
Voice (Pperf arb ~) → -NUT (arb ~) → -TU (~) → -TU	

sinua:

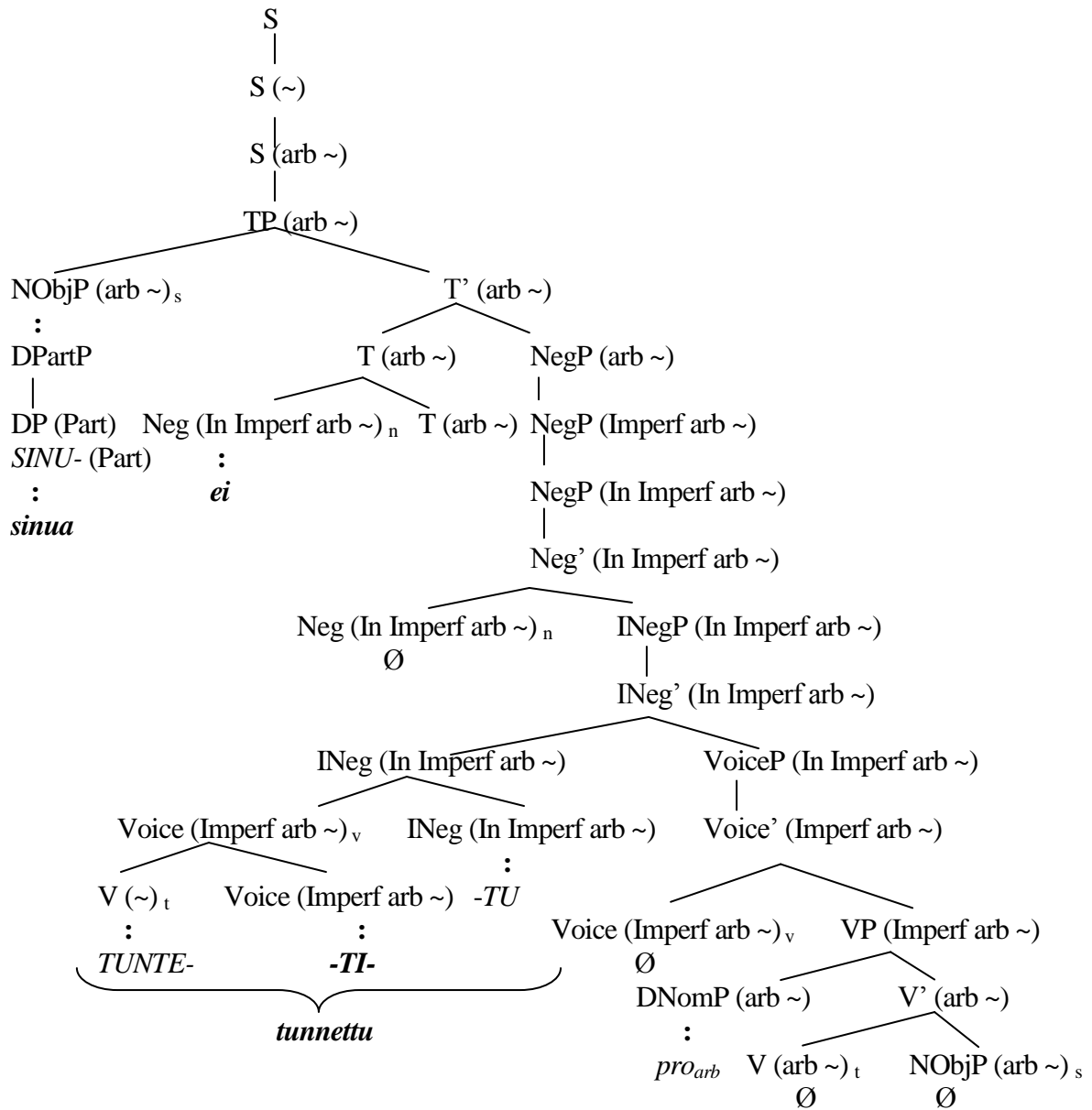
NObjP (arb ~) → DNomaccP (~) → DPartP → SINU- (Part) → SINUA → **sinua**

Általános alany minden igeidőben és -módban előfordul, az eddigi gyakorlattól eltérően azonban ezúttal nem fogom minden ilyen igealak szerkezeti felépítését bemutatni, mert úgy ítélem meg, hogy a 3.3. alfejezet, valamint az itt eddig bemutatott két (szélsőséget képviselő) reprezentáció alapján ezek az olvasó számára viszonylag egyszerűen elképzelhetők. Nem szeretném azonban megkerülni az egyetlen olyan szerkezetet, amely esetén az eddig felvázolt és a dolgozat függelékében részleteiben is megtekinthető szabályrendszer problémába ütközik. Ez a konstrukció tagadott imperfectum esetén bukkan fel, amennyiben az igenek általános alanya van.

(61) Sinu-a ei tunne-ttu.
 te-PART nem-SG3 ismer-PTC.ARB
 'Nem ismertek téged.'

(61a) A *Sinua ei tunnettu* mondat szerkezete

(61b) Igei indexek terminalizálódása (61) esetén

ei tunnettu:

Neg (In Imperf arb ~) → Neg (Imperf arb ~) → E- (arb ~) → EI (~) → EI

V (arb ~) → V (~) → V → TUNTE-

Voice (Imperf arb ~) → \$ (arb ~) → -TI- (~) → -TI-

INeg (In Imperf arb ~) → INeg (Imperf arb ~) → -NUT (arb ~) → -TU (~) → -TU

$$\left. \begin{array}{l} \text{EI TUNTE-} \mathbf{-TI-} \text{-TU} \rightarrow \\ \text{ei } \textit{tunnettu} \end{array} \right\}$$

A problémát a Voice-fejben megjelenő vastagon szedett morféma okozza. A szabályrendszerben azért szerepel a *Voice (Imperf arb) → \$ (arb) → -TI-* szabályrészlet, mert ha nem tagadjuk, az általános alanyú imperfectum idejű igealakokban valóban megjelenik egy *-TI-* elem:

(62) Sinu-t   tunne-tt-i-in.
       te-ACC ismer-PASS-IMPERF-ARB
       'Ismertek téged.'

(62b) Igei indexek terminalizálódása (62) esetén

tunnettiin:

V (arb) → V → TUNTE-

Voice (Imperf arb) → \$ (arb) → -**TI**-

I (In Imperf arb) → I(Imperf arb) → -I- (arb) → -IN

} TUNTE-**TI**-IN → *tunnettiin*

Hogyan lehet azt megoldani, hogy ez a bizonyos *-TI-* elem ne jelenjen meg a tagadott alakban? Először is be kell látni azt, hogy az imperfectum tagadása valamilyen módon „kilóg” a finn nyelv rendszeréből még hozzá nemcsak az általános alanyú igealakoknál, de a többi esetben is. Ugyanis a finnben a tagadott igealakok ezt az igeidőt kivéve úgy „képződnek” az állító formákból, hogy az (akár általános) alanyra utaló igerag eltűnik az ige végéről. Imperfectumban azonban például a *nukuin* 'aludtam' nem **en nukui*, ha letagadjuk, hanem *en nukkunut*, és az általános alanyú *tunnettiin* 'ismerték' sem **ei tunnetti*, hanem *ei tunnettu* alakban bukkan fel negáció esetén: azaz a tagadóige mellett a főigének valamelyik múlt idejű participiumát találjuk. Ennek kezelése a dolgozatban alkalmazott szabályrendszer számára csak az általános alanynál okoz gondot, mivel „normális” alany esetében imperfectumban a Voice-fejben nem jelenik meg semmi (lásd (44b)). A személytelen szerkezeteknél azonban igen.

Hogyan lehet elérni azt, hogy a szabályrendszer által előállított, teljesen agrammatikus **ei tunnettittu* alak a felszínen *ei tunnettu*-ként jelenjen meg? Meglátásom szerint a következőképpen: a *-TI* nem-terminális elem végére kötőjelet teszünk (*-TI-*), amely az eddigiekkel összhangban azt jelzi, hogy a szóalak nincs befejezve, rajta az általános alanyt jelző szám-személy toldalék megjelenítése szükséges. Ez, ha nincs negáció, meg is jelenik az I-fejben (az *arb* indexből terminalizálódva), és a komplex fejben rátapad a *-TI-* végére. Ha azonban a szerkezetben tagadás van, az INeg fejében az általános alanynál használatos múlt idejű *-TU* participium jelenik meg, amely az igei töre szeretne rátapadni – ezt azonban a köztük álló *-TI-* megakadályozza. Nyilvánvaló, hogy a *-TI-* és a *-TU* morféman egyaránt látszik mind az általános alany szerkezetben való jelenléte, mind a múlt idő, így a kettőre együtt nincs szükség, és a hangtanban az előbbi törlődik, minthogy nem találja meg a számára szükséges általános alanyt jelző igei szuffixumot.

Ezzel be is fejezem az általános alanyú szerkezetek tárgyalását, és áttérek a kimondott alannyal más okokból nem rendelkező mondatok struktúrájának ismertetésére.

3.4.3. *pro*⁴⁸ alanyú mondatok

Az irodalmi⁴⁹ finn részlegesen *pro-drop* nyelv: a harmadik személyű alanyi⁵⁰ névmások kitétele egyszerű mondatokban⁵¹ mindig kötelező, hacsak nem egy másfajta személytelenségről van szó, mint az eddig tekintett általános alanyú mondatok esetén. (63a) az ún. *nollapersoona* 'nulla személy' (ISK 2004, 1283–1300) alkalmazására mutat példát: ezekben a mondatokban az ige mindig egyes szám harmadik személyben bukkan fel, és a hiányzó alany tulajdonképpen bármilyen emberként értelmezhető. Vilkuna (1989, 48-49) a *missing person* elnevezést használja ezen szerkezet jelölésére, és megemlíti ennek generikus értelmezését; továbbá hogy ezeket a mondatokat gyakran használják úgy, hogy a beszélő magára referál, miközben fenntartja az általános színezetet. Ebben és az általános *arb* alanyú szerkezetekben közös az, hogy mindkettő TP specifikálójában állhat semlegesen valamilyen más igei bővítmény: (63a)-ban ilyen az *ovesta*, míg az *arb* alanyú szerkezeteknél ilyen volt a *hänet* (lásd (55)), a *täällä* (lásd (56)), a *sinua* (lásd (60, 61)), valamint a *sinut* (lásd (59, 62)).

(63a) Mikko huoma-si, ett-e-i ove-sta pääse. (ISK 2004, 1296: §1362 (e))
Mikko-NOM észrevesz-IMPERF.SG3 hogy-nem-SG3 ajtó-ELAT átjut
'Mikko észrevette, hogy az ajtón nem lehet átjutni.'

(63b) ellenben egy másfajta személytelen konstrukcióra mutat példát (Vilkuna 1989, 252: 12. jegyzet): ebben a viszonylag kevés igével használható szerkezetben az ige többes szám harmadik személyű alakja szerepel. Az ilyen szósorokban az ige előtti pozíciót nem lehet semmilyen bővítménnyel úgy kitölteni, hogy a mondat semleges maradjon. Ez a tulajdonság minden jelen alfejezetben később előkerülő, *pro*-t tartalmazó mondatban közös lesz, így ezt a szósort is az azokkal kapcsolatban leírtak alapján kezelem. A különbséget az adja a „hétköznapi”, *pro*-t tartalmazó szósorokhoz képest, hogy a harmadik személyű névmás a többtől eltérően „normális” esetben nem hagyható el, ha azonban mégis kimarad: a szerkezet személytelen jelentést kap. Az első és második személyű névmás elmaradásakor ezzel szemben nem figyelhető meg ilyen jelentéstöbblet felbukkanása.

⁴⁸ Holmberg (2005) amellet érvel, hogy bár az olyan finn finit mondatokban, mint amilyen például (65), lehetséges egy sajátos nulla alany megjelenése az IP módosítójában, az más tulajdonságokkal rendelkezik, mint a hagyományosan *pro*-ként említett elem. Holmberg *Minimalista Programra* (Chomsky (1995)) épülő érvrendszerében nagy szerepe van a beszélt nyelvnek (az abban megjelenő expletívumoknak), én viszont ezzel a nyelvváltozattal nem foglalkozom. Az írott finnben megjelenő ilyen (üres elemet tartalmazó) mondatokat pedig nagyon hasonlónak ítélem meg, mint amilyenekkel a magyarban is találkozhatunk, ahol ezek leírásában *pro*-t alkalmaznak (pl. GGG 2002, 56-60), így én megtartom a hagyományos *pro* elnevezést ezen hangalak nélküli elem jelölésére.

⁴⁹ A beszélt nyelvben minden alanyi névmást kötelező kitenni (lásd 6. fejezet).

⁵⁰ A birtokosi szerepben felbukkanó harmadik személyű névmásokat nem mindig kell kitenni, csak ha az alanytól különböző személyre utalnak: *Pekka pesee autonsa* 'Pekka lemossa a (saját) autóját' vö. *Pekka pesee hänen autonsa* 'Pekka lemossa az ő autóját'.

⁵¹ Az összetett mondatok szerkezetének tárgyalására ez a dolgozat nem vállalkozik, de az érdeklődők figyelmébe ajánlom Dezsőné Zemplényi Veronika (1983) magyar és finn névmásokkal foglalkozó disszertációját.

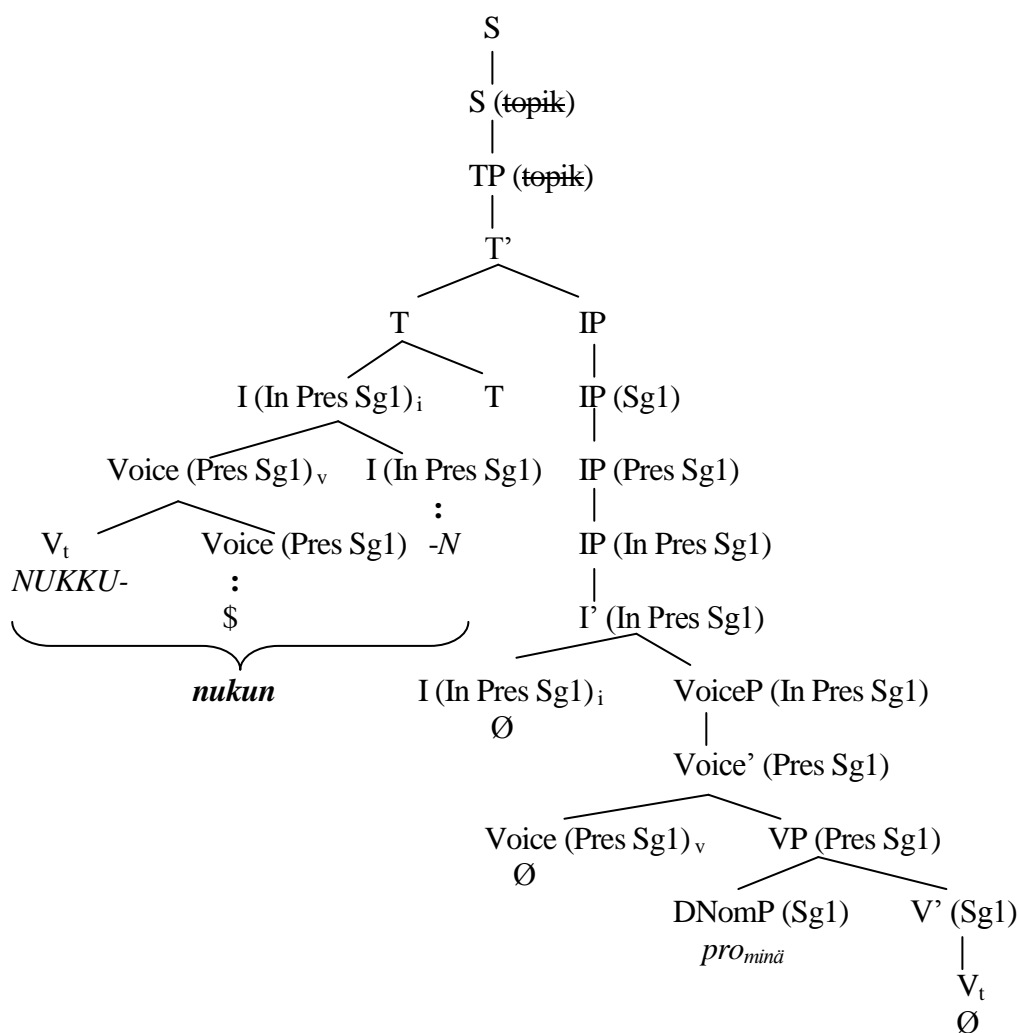
- (63b) Väittä-vät, että maito on terveellis-tä. (Vilkuna 1989, 252)
 állít-PL3 hogy tej-NOM van.SG3 egészséges-PART
 'Azt állítják, hogy a tej egészséges.'

Mindezek után térjünk rá azokra a szerkezetekre, amelyekben az ige alanya első vagy második személyű névmás, amelyek semleges esetben nem mondódnak ki, viszont a jelenlétükben a TP specifikálóját nem lehet semmilyen más igei bővítménnyel kitölteni – vagyis ha bármi ezen szósorkban az ige előtt bukkan fel, az biztosan hangsúlyos lesz, és CP specifikálójában áll (64).

- (64) **Tämä-n kirja-n** lue-n.
 ez-ACC könyv-ACC olvas-SG1
 'Ezt a könyvet olvasom el.'

- (65) Nuku-n.
 alszik-SG1
 'Alszom.'

- (65a) **A *Nukun* mondat szerkezete**

(65b) Igei indexek terminalizálódása (65) esetén

nukun:

$V \rightarrow \text{NUKKU-}$

$\text{Voice (Pres Sg1)} \rightarrow \text{Voice (Sg1)} \rightarrow \$$

$I (\text{In Pres Sg1}) \rightarrow I (\text{Pres Sg1}) \rightarrow I (\text{Sg1}) \rightarrow -N$

} $\text{NUKKU-}\$-N \rightarrow \text{nukun}$

A (65a)-ban látható ágrajz természetesen nagyon hasonlít a (41a)-ban látottakra, hiszen mindkét mondat jelen idejű kijelentő módú ige-t tartalmaz. Az igei fej mozgatózásában, komplex fejjé alakulásában, sőt az indexek terminalizálódásában sincs számottevő eltérés (41) és (65) között – ebben a tekintetben mindössze annyi különbséget fedezhetünk fel közöttük, hogy mivel (65)-ben egyes szám első személyű igealak szerepel, amelyre egy *-N* toldalék utal, a hangtani komponensben lejátszódik a fokváltakozás, amely (41) esetében nem történik meg.

A generálás első néhány lépésében azonban jelentős eltéréseket tapasztalunk, ha szemügyre vesszük a két szerkezetet: a (65)-ben szereplő *S* kategórián ugyanis megjelenik egy eddig nem látott ~~topik~~ index (66a). Ez lesz a felelős azért, hogy a *TP* specifikálójá üresen maradjon, hiszen a korábban említetteknek megfelelően *pro* alanyt tartalmazó mondatokban ebbe a pozícióba semmilyen összetevő nem kerülhet. Ezt szabály formájában (66b) fogalmazza meg.

(66a) $S \rightarrow S (\text{topik})$

(66b) $TP (\text{topik}) \rightarrow T'$

Vagyis a *TP*-ből triviálisan *T'* lesz, miközben a ~~topik~~ index eltűnik. Mivel ennek az indexnek a feladata *TP*-hez kötődik, nem lehet az eddig megszokott helyen, a szerkezeti hierarchiában a *TP* alatt álló *IP*-nél bevezetni a rendszerbe, ezért jelenik meg *S*-nél (amely pozícióval egyúttal az is kifejeződik, hogy ez a szerkezet másfajta mondatípust képvisel, mint az eddig tárgyaltak). Ez az index viszonylag hamar eltűnik (az igei struktúrához nem ér el), így felmerülhet a kérdés, hogy mi biztosítja azt, hogy a *VP* specifikálójába ilyenkor csak *pro*-t illeszthetünk be. A válasz erre mindössze annyi, hogy ha bármi mást próbálnánk az említett pozícióba tenni, akkor annak default topikként *TP*-specifikálójába kellene mozogni, az azonban (66b)-nek köszönhetően nem jön létre ilyen mondatokban, így a generálás ezen a ponton „lefulladna”. Ha azonban *pro* illesztődik a szerkezetbe, akkor az nem mozog annak a korábban említett elvnek megfelelően, miszerint hangalakot nem öltő elemet nem mozgattunk.

A (63b)-ben látható szósor is kezelhető az itt leírtak alapján annyi kiegészítéssel, hogy amennyiben többes szám harmadik személyű névmás helyén jelenik meg *pro*, a szerkezetet leolvasó szemantika általános jelentést társít a mondathoz.

Ennek a résznek a lezárásaként röviden megemlítenék egy másik alternatívát a *pro* alanyú mondatok kezelésére. Ha nem szeretnénk betartani azt az elvet, miszerint hangalakot nem öltő elemet nem mozgatunk, a *topik* indexre nincs szükség, és amennyiben a VP-specifikálóban ilyen hangalak nélküli névmás jelenik meg, azt is elmozgatjuk a megszokott módon TP-be így zárva ki azt, hogy bármilyen más bővítmény bekerülhessen ebbe a pozícióba. Én viszont az említett elvet fontosnak tartom (lásd 44. lábjegyzet), ezért választottam a másik megoldást.

3.4.4. Default formájú igét tartalmazó mondatok

Ebben az alfejezetben azokról a mondatokról lesz szó, amelyekben az ige nem azért jelenik meg Sg3 alakban, mert ilyen jellemzővel rendelkező alany szerepel a szerkezetben, és a vele való egyeztetés folytán kapja az adott személyragot, hanem azért, mert ez a finn igeik default alakja⁵². A dolgozatban alkalmazott keretben úgy lehet megragadni ezen mondatok közös vonását, hogy ilyenkor a VP-specifikálóban egy olyan DNomP jelenik meg, amely üres elemként (jele *e*) terminalizálódik, melyért egy *subj*⁵³ index lesz a felelős (lásd (69)). Azért nem lehet a VP-specifikálót ilyenkor üresen generálni, mint ahogyan a TP tekintetében arra (66b) mutatott példát, mert a *subj* index nem tűnik el a rendszerből a VP és a V' közti fázisban (vagyis amikor létrejön a VP-specifikáló), hanem a tárgyi funkciójú összetevővel kapcsolatos feladatai miatt ráöröklődik a V-re és a komplementumában álló összetevőkre (vö. az *arb* indexszel), így nem tudnánk erre az indexre hivatkozva üres VP-specifikálót generálni.

Azért van szükség egy teljesen új index, a *subj* S szintjén történő bevezetésére ($S \rightarrow S(\text{subj})$), mert ezek a szósorok nem hasonlítanak egyetlen ebben a fejezetben eddig tárgyalt alanytalan szerkezethez sem: nem jelenik meg bennük általános *arb* alanyra utaló szuffixum, mint az ún. „passzív” szerkezeteknél; esetükben nem is egy harmadik személyben jelölt módon elhagyott *pro*-ról van szó, hiszen nem kapnak általános értelmezést, valamint TP-specifikálójuk semlegesen betölthető az igeinek (67c-g) vagy egy vonzatának (67h) a vonzatával, esetleg (ilyen híján) egy idő- vagy helyhatározói összetevővel (67b). Ha nincs a topik szerepére alkalmas összetevő, a TP specifikálója üresen marad (67a). (67)-ben néhány tipikus példa látható az ilyen típusú mondatokra.

⁵² „... the default form of the verbs, third person singular.” (Vilkuna 1989, 48)

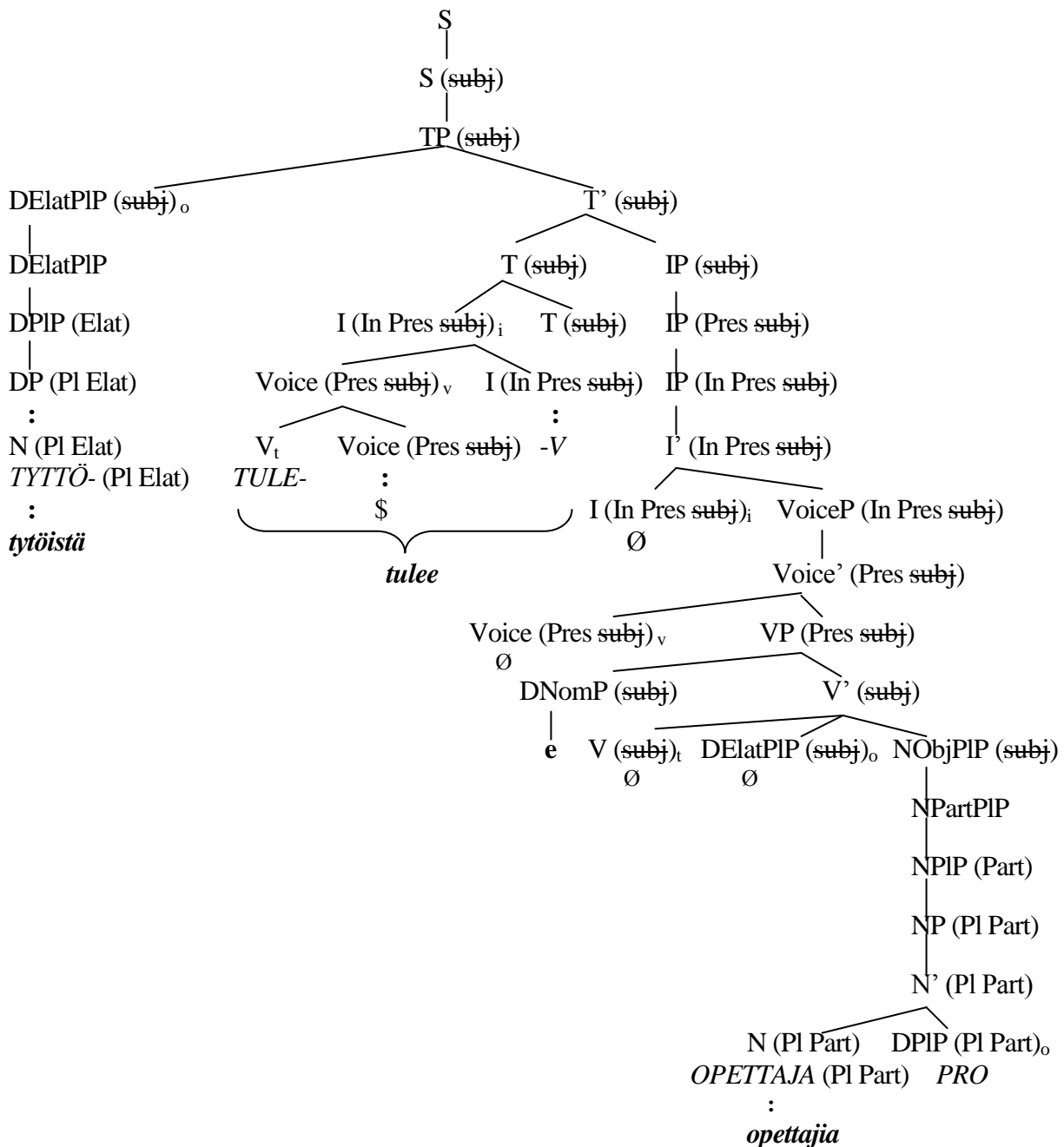
⁵³ Első látásra furcsa lehet, miért nem ~~Nom~~ lett ezen index neve, hiszen annak reprezentálására szolgál, hogy a mondatban nem jelenhet meg alany. A finnben azonban lehetséges (ahogyan azt 3.4.2-ben az *arb* alanyú szerkezetek kapcsán bemutattam, és ahogyan erről a birtoklásmondatok kapcsán lejjebb még lesz szó), hogy tárgyi funkciójú vonzat is nominativusban öltön testet a felszínen. Éppen ezért félrevezetőnek éreztem volna egy ~~Nom~~ elnevezést, amely azt sugallja, hogy a mondatban nem lehet alany esetű összetevő. Ezért lett az index neve *subj*, mely arra utal, hogy az alany funkcióját betöltő összetevő az, ami az ilyen mondatokból hiányzik.

- (67a) Sata-a vettä.
 esik-SG3 eső-PART
 'Esik az eső.'
- (67b) Täällä / Nyt on sata-nut. (Vilkuna 1989, 40 (37c))
 itt / most van-SG3 esik-PTC.SG
 'Itt / Most esett.'
- (67c) Tyttö-i-stä tule-e opettaj-i-a.
 lány-PL-ELAT lesz-SG3 tanár-PL-PART
 'A lányok(ból) tanárok lesznek.'
- (67c') Tyttö-stä tule-e opettaja.
 lány-ELAT lesz-SG3 tanár-NOM
 'A lány(ból) tanár lesz.'
- (67d) Minu-lla on koir-i-a.
 én-ADESS van-SG3 kutya-PL-PART
 'Vannak kutyáim.'
- (67d') Minu-lla on koir-a.
 én-ADESS van-SG3 kutya-NOM
 'Van kutyám.'
- (67e) Mei-tä on kolme.
 mi-PART van-SG3 három
 'Hárman vagyunk.'
- (67f) Talo-ssa asu-u suomalais-i-a ihmis-i-ä.
 ház-INESS lakik-SG3 finn-PL.PART ember-PL.PART
 'A házban finn emberek laknak.'
- (67f') Talo-ssa asu-u suomalainen ihminen.
 ház-INESS lakik-SG3 finn-NOM ember-NOM
 'A házban lakik egy finn ember.'
- (67g) Minu-a väsyttä-ä.
 én-PART fáraszt-SG3
 'Fáradt vagyok.'
- (67h) Minu-n täyty-y nukkua.
 én-GEN kell-SG3 aludni
 'Aludnom kell.'

Lássunk néhányat az ezen mondatokhoz tartozó reprezentációk közül. A (67)-ben szereplő szósorok közül azokat tárgyalom részletesebben, amelyek nem pusztán az említett *subj* index miatt különlegesek, hanem más érdekes vonást is tartalmaznak. (67c)-ben például egy újabb egyeztetési jelenségre figyelhetünk fel: az ige két vonzatának ilyen szerkezet esetén számban egyeznie kell egymással (vö. (27)). Ezt úgy lehet ebben a keretben megoldani, hogy a predikatív *opettajia* összetevőben N fej vonzataként felveszünk egy *PRO*-t, amelyet összeindexelünk az ige elativusi esetű vonzatával. A mondat csak akkor lesz elfogadható, ha az elativusban álló DP-n és az *opettajia* vonzataként felvett, a szóban forgó DP-vel koreferens

PRO-n egyaránt megjelenik a *Pl* index, illetve (egyes szám esetén (lásd (67c')⁵⁴) egyikükön sem jelenik meg számra utaló index⁵⁵. A főnévi csoport szerkezetével és az ott megjelenő indexekkel (azok sorrendjével és terminalizálódásával) a negyedik fejezet foglalkozik, ezért az ilyen jellegű részletekre most nem térek ki (az ágrajzon erre utal a kettőspont a TP-specifikálóban álló DP-nél DP és N között).

(68a) A *Tytöistä tulee opettajia* mondat szerkezete

⁵⁴ Felhívnom a figyelmet arra, hogy egyes szám esetén a (67c)-ben többes partitívusban álló összetevő helyén egyes számú alany esetű NP található. Ez a nominatívus ~ partitívus esetalternáció egyes és többes szám közötti váltás esetén nem egyedül ebben a szerkezetben fordul elő, hanem igen gyakori az ilyen helyzetű NP-knél (vö. (67d-d')-t és (67f-f')-t). A kérdéssel bővebben a 3.4.9. alfejezet foglalkozik.

⁵⁵ A későbbiekben (lásd 3.4.6.) ezzel a módszerrel fogom kezelni a névszói állítmányt tartalmazó mondatokat is.

Tekintsük át az ágrajzon szereplő legfontosabb mozgásokat. Az igei fej pontosan azt az utat járja be, amit (41a)-ban már láthattunk (hiszen mindkét esetben tagadás nélküli jelen idejű ígéről volt szó): azaz a V-fejből Voice-ba, onnan pedig I-be mozog, hogy az ott terminalizálódó igei személyrag tőhöz jusson. Ezt követően az így kialakult komplex fej az eddig megszokottaknak megfelelően T-be kerül.

A (68b)-ben szereplő igei indexek terminalizálódása is pontról pontra megegyezik a (41b)-ben látottakkal: hiszen a *subj* index ugyanúgy az egyes szám harmadik személyű igeragokat hívja elő, mint a *Sg3* index, mivel ez az ige default alakja. A két index, és ezzel összefüggésben a két mondat szerkezete között az a különbség, hogy míg a (41)-ben látott *Sg3* index a VP-specifikálóban olyan alany megjelenését hívja elő, amely (az általános jelentésárnyalatot eredményező *pro* esetét leszámítva – lásd (63a)) hangalakkal rendelkezik és a TP-specifikálóba mozog a mondat témájának szerepét betöltendő; addig a (68)-ban látható *subj* index ebben a pozícióban egy üres elem terminalizálódásához vezet (lásd (69)), valamint ennek kapcsán ahhoz, hogy mivel semmilyen hangalakot nem öltő elemet nem mozgatók, az így üresen maradt TP-specifikálóba egy másik, a téma szerepét betölteni képes összetevő, jelen esetben az elativusi esetű DP kerüljön V' alól. A *subj* index abban is eltér *Sg3* párjától, hogy nem hal el V' és V között, hanem a 3.4.2-ben megismert *arb*-hoz hasonlóan rácsorog a V-re és az ennek komplementumában álló elemekre is. Ennek a V' alatt szereplő NP esetének meghatározásában lesz szerepe: az itt felbukkanó összetevő ugyanis a tárgyakhoz hasonló esetalternációt mutat. A kérdést részletesen 3.4.9-ben tárgyalom.

A (68a)-ban látható reprezentációból kiderül, hogy a finn nyelvre is alkalmazhatónak vélem az É. Kiss (1992) által (a magyarra) megfogalmazott „lapos V-szerkezetet”, hiszen a finnben is szabad a vonzatsorrend az egyes fejek mögött, akárcsak a magyarban. Jelentős eltérés viszont a két nyelv leírásában az, hogy míg a magyarban az alanyt is általában a V' alatt veszik fel a kutatók (például É. Kiss (1992)⁵⁶, GGG), addig a finnben célszerűbbnek látszik ezen kitüntetett vonzat születési pozíciójaként a VP-specifikálót megjelölni⁵⁷, amint azt eddig is tettem összhangban például Vainikka (1992) álláspontjával.

⁵⁶ É. Kiss legújabb munkáiban (lásd pl. É. Kiss (2007)) a generálás kezdetében teljesen hierarchizált, binárisan építkező VP szerepel, amely később laposodik el, amint az ige a szerkezetben egyre feljebb mozogva elhagyja a vP-t és Pred-fejbe kerül.

⁵⁷ A VP-specifikáló mint az ige alanyesetű vonzatának születési helye a magyar nyelvreírásban sem ismeretlen: lásd pl. Bródy 1990.

(68b) Igei indexek terminalizálódása (68) esetén

tulee:

$$\left. \begin{array}{l} V(\text{subj}) \rightarrow V \rightarrow \text{TULE-} \\ \text{Voice (Pres subj)} \rightarrow \text{Voice (subj)} \rightarrow \$ \\ I(\text{In Pres subj}) \rightarrow I(\text{Pres subj}) \rightarrow I(\text{subj}) \rightarrow -V \end{array} \right\} \text{TULE-V} \rightarrow \text{tulee}$$

Az igei indexek (68b)-ben látható terminalizálódásával kapcsolatban emlékeztetnék arra, hogy mivel az ige default formája a Sg3, jelen időben (41)-gyel azonos módon ezúttal is egy $-V$ nem-terminális elemet találunk az I-fejben, amely a hangtanban nyeri el végső formáját a tövéghangzóhoz hasonlóan, annak alakját felöltve.

Még egy pillanatra a (68)-ban szereplő indexeknél maradva: (69)-ben fogalmaztam meg azt a már többször említett szabályt, amely a VP specifikálójában megjelenő üres elemért felelős.

$$(69) \text{DNomP (subj)} \rightarrow e$$

Mindezek után térjünk át a szintén default igealakot tartalmazó birtoklásmondatok szerkezetére. Míg a magyarban az ilyen szerkezetekben (is) egyeztetni kell a birtokot a birtokossal számban és személyben (70a-b), addig a finnben ez nincs így (71a-d). Éppen ezért a magyarban a névmási birtokos el is hagyható a mondatból, hiszen a birtokon szereplő egyeztető morfémből úgyis kiderül, kiről van szó; míg a finnben – egyeztetés híján – ez nem tehető meg. A birtokost a magyar birtoklásmondatban a birtok szerepét betöltő főnév szerkezetén belül célszerű generálni, hogy számot tudjunk adni az egyeztetésről (Szabolcsi-Laczkó 1992, 231-234, GGG 2002, 162-165); míg az ezúttal egyeztetést nem mutató finn szerkezetekben az angol mintájára akár feltételezhetnénk kétvonzatos létigét. Én azonban a következő okból mégsem ezt a megoldást választottam. A (61d')/(71a)-ban szereplő mondat ugyanis kétértelmű: a 'van kutyám' jelentés mellett lehetséges a 'nálam van egy kutya' értelmezés is, és a kétvonzatos létigés megoldást ez utóbbi jelentés reprezentálására használnom. A birtoklásmondatához pedig olyan szerkezetet rendelék (lásd (72a) alább), amelyben a birtokos az N-fej komplementumában születik.

Még egy, jelen disszertáció szempontjából jelentős különbséget fedezhetünk fel a két nyelv birtoklásmondatokhoz tartozó szerkezetei között: míg a magyarban a birtok az ilyen szósorokban mindig nominativusi esetben áll és az ige számban-személyben egyeztet vele, addig a finnben meglehetősen változatos ezen összetevő felszíni esete, az ige pedig – a birtok számától függetlenül – mindig Sg3-ban jelenik meg az utóbbi nyelvben. Ez a

következésképpen magyarázható. A finnben az ige csak nominativusi esetű DP-vel egyeztet, míg birtoklásmondatban a birtok nem lehet DP kategóriájú: ezen disszertáció főnévi csoporttal foglalkozó negyedik fejezetéből kiderül, hogy ez az összetevő ebben a keretben NP, vagy (számnév jelenléte esetén) NumP kategóriával rendelkezhet. Az ige tehát egyrészt a szintaktikai kategóriája miatt nem egyeztetődik a birtok szerepét betöltő összetevővel. Másrészt pedig azért nem, mert ennek az esete sem „tisztán” nominativusi: személyes névmás esetében accusativust találunk ezen a helyen (71b), tagadásnál, többes számnál pedig partitivust (71c-d). Ennek az esetalternációnak a kezelésében az igei struktúrába S szintjén bekerülő, onnan egészen a V-ig és annak komplementumában álló elemekig jutó *subj* indexnek lesz szerepe (lásd 3.4.9.). Ez az összetevő az esetét tekintve tehát inkább a személytelen, *arb* alanyú mondatokban szereplő tárgyra (59-62) és az imént a (68)-ban V' alatt látott NP-re emlékeztet, mintsem a VP-specifikálóban megjelenő alanyokra – ezt kifejezendő a V' alatt célszerű felvenni; a felszínen nominativust öltő összetevők esetét pedig logikus ezúttal is *Nomacc* kategóriával jelölni.

(70a) (Nekem) van kutyám.

(70b) (Nekem) vannak kutyáim.

(71a/67d') Minu-lla on koir-a.
 én-ADESS van.SG3 kutya-NOM
 'Van kutyám.'

(71b) Minu-lla on sinu-t.
 én-ADESS van.SG3 te-ACC
 'Te az enyém vagy.'

(71c) Minu-lla e-i ole koir-a-a.
 én-ADESS nem-SG3 van kutya-PART
 'Nincs kutyám.'

(71d-67d) Minu-lla on koir-i-a.
 én-ADESS van.SG3 kutya-PL-PART
 'Vannak kutyáim.'

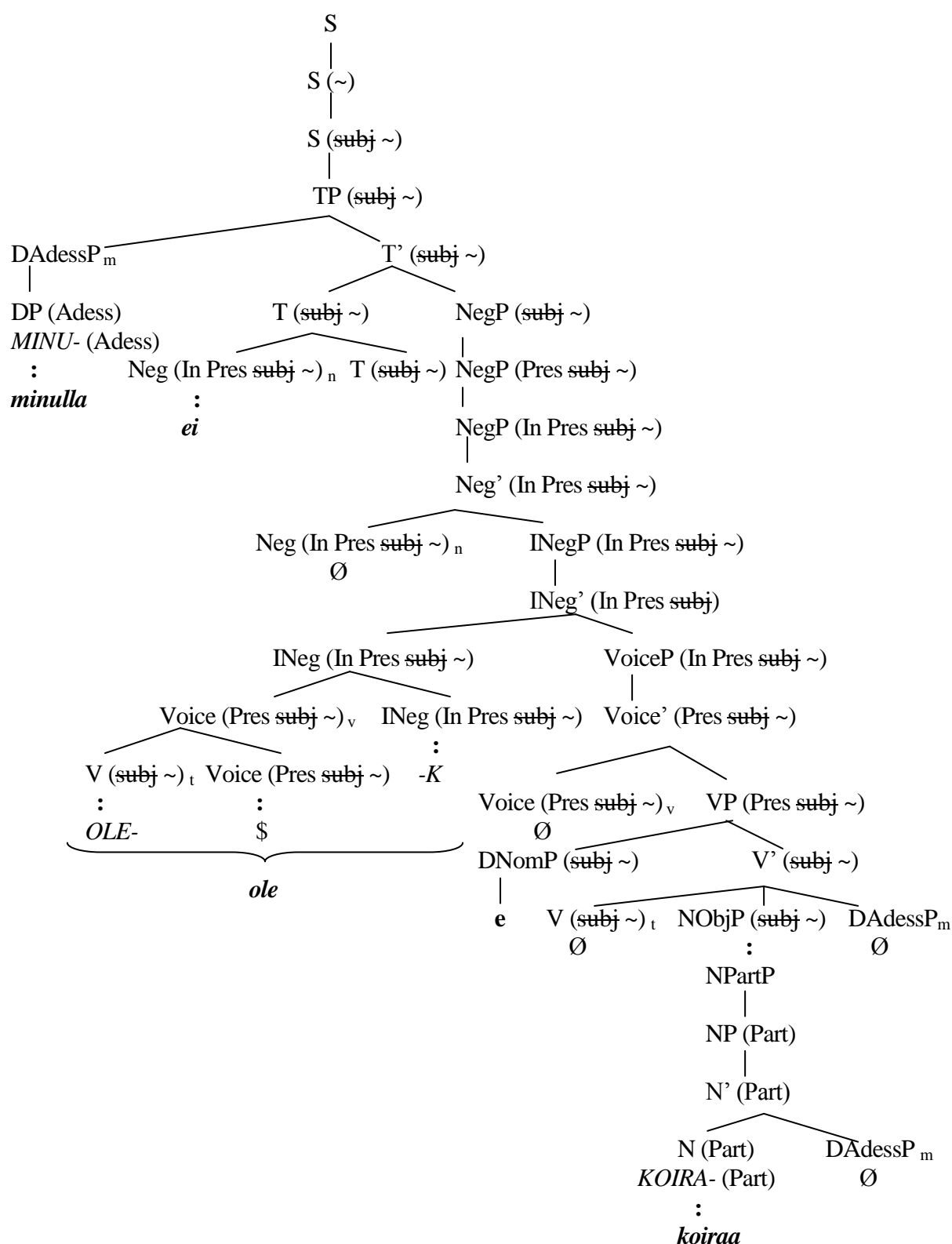
A birtoklásmondatok közül tekintsük a (71c) szósorhoz tartozó ágrajzot, mert ebben van tagadás, és ilyen default ígés szerkezetre még nem mutattam példát.

A (72a)-ban szereplő ábrát tanulmányozva nagyfokú hasonlóságot tapasztalhatunk a (42a)-ban látott, szintén tagadott jelen idejű Sg3 igealakot tartalmazó reprezentációval. (72) ott és úgy tér el (42)-től, ahol és ahogyan nem sokkal ezelőtt azt (68) és (41) kapcsán már láttuk: vagyis ha a szerkezetben Sg3 indexet találunk, a VP specifikálójában hangalakkal rendelkező alany jelenik meg, amely a TP-specifikálóba mozog ((41) és (42)); míg *subj* index

öröklődése esetén az említett pozícióban egy üres elem terminalizálódik ((68) és (72)), így a TP-be egy másik igevonzat kerül, mely szerepre (72) esetén egyedül az N komplementumában születő adessivusi esetű birtokos alkalmas. Ez először V' alá mozog egy ún. hamisvonzathelyre (vö. GGG 2002, 50–51), majd onnan kerül végleges felszíni szerkezeti pozíciójába, a TP specifikálójába. Kategóriája miatt a birtok nem kerülhetne ide, NP ugyanis nem jelenhet meg ebben a pozícióban – a téma szerepének betöltésére a DP-k a legalkalmasabbak. A birtok NObjP kategóriával kerül be a szerkezetbe, ugyanis csak így magyarázható a (71b)-ben megjelenő *sinut* accusativusi esete. Mivel (72)-ben negációra utaló ~ index öröklődik, az NObjP-ből ezen index terminalizálódásakor (egy átmeneti lépés után) NPartP lesz összhangban a 3.4.2-ben (60) kapcsán mondottakkal. DAdessP-n azért nem jelenik meg a ~ index, mert az mozgatóssal került V' alá, az indexek pedig kizárólag a mélyszerkezetben öröklődnek az egyes nem-terminális elemekre. Egyébként (az igeveket leszámítva) azoknál az összetevőknél, amelyek kategóriájában nem szerepel az *Obj* címkerészlet, a tagadás ~ indexe a terminalizálódás folyamán nyom nélkül tűnik el. Mint ahogyan azt már többször említettem, a tárgyi esetváltakozással a 3.4.9. alfejezet foglalkozik majd részletesen.

Az igei fejek is ugyanazon mozgásokat hajtják végre, mint (42) esetén: a V-fejben tőként megszülető ige a Voice-fejen át INeg-be kerül, ahonnan nem mehet tovább T-be, hiszen a szerkezeti hierarchiában van nála magasabban álló igei összetevő: a tagadóige, így annak kell ebbe a pozícióba mozognia, és rajta jelenik meg a szám-személy toldalék is, mely ezúttal a ~~subj~~ index miatt Sg3 formában bukkan fel.

(72a) A *Minulla ei ole koiraa* mondat szerkezete

Az igei indexek terminalizálódását illetően sincs eltérés (42) és (72) között: említést legfeljebb az I-fejben megjelenő $-K$ elem érdemel, amely a hangtanban ezúttal is gégezárhangként ölt testet.

(72b) Igei indexek terminalizálódása (72) esetén

ei ole:

Neg (In Pres ~~subj~~ ~) → Neg (Pres ~~subj~~ ~) → Neg (~~subj~~ ~) → EI (~) → EI	}	EI OLE-K → <i>ei ole</i>
V (~~subj~~ ~) → V (~) → V → OLE-		
Voice (Pres ~~subj~~ ~) → Voice (~~subj~~ ~) → \$ (~) → \$		
INeg (In Pres ~~subj~~ ~) → INeg (Pres ~~subj~~ ~) → INeg (~~subj~~ ~) → -K (~) → -K		

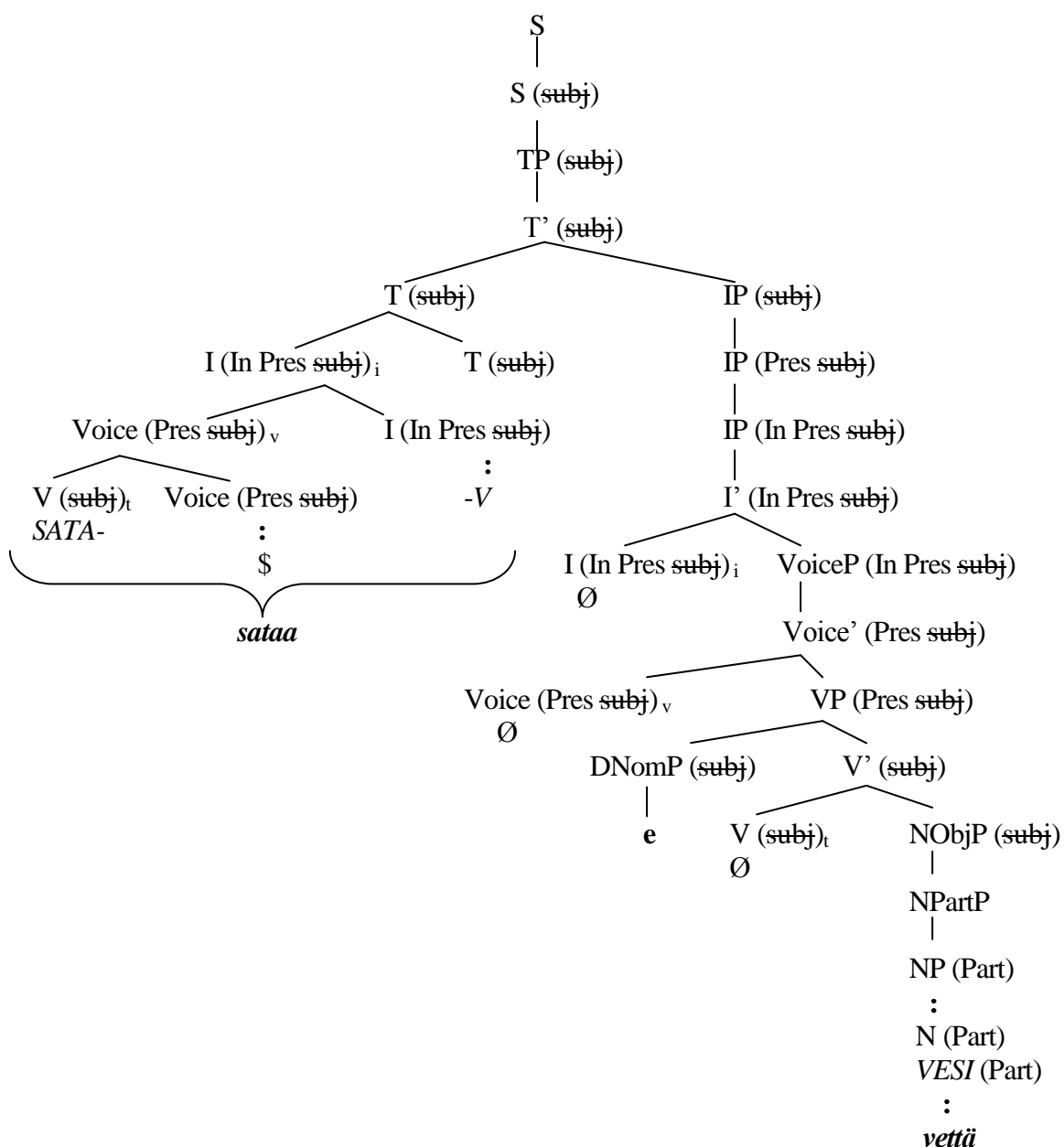
A default formájú igei tartalmazó mondatok tárgyalását a (67a)-ban szereplő szóssorral zárom, méghozzá azért, mert ez az egyetlen a felsoroltak közül, amelyben nincs téma, és ilyen szerkezetre eddig még csak a *pro* alanyú mondatok kapcsán láttunk példát (65).

(73/67a) Sata-a vet-tä.
esik-SG3 eső-PART
'Esik az eső.'

Az a különbség a *pro* alanyú és a téma nélküli default igealakot tartalmazó szóssorok között, hogy míg előbbieket esetében a TP specifikálóját nem is lehet kitölteni (ezt akadályozza meg a szerkezetbe S szinten bekerülő ~~topik~~ index (lásd (66))); addig utóbbiaknál ez lehetséges, amennyiben a mondatban van arra alkalmas összetevő (lásd (67b-h)). Éppen ezért a default igealakot tartalmazó mondatokban mindenképpen generálnunk kell ezt a pozíciót, amely legfeljebb üresen marad, mint ahogy azt (73a)-ban lehet látni.

Az igei fej mozgásáról ugyanazt lehet elmondani ez esetben is, mint amit (68) esetében már megtettem: V-fejből Voice érintésével I-fejbe, majd onnan T-be kerül; sőt az igei indexek terminalizálódásában sincs a két mondat között különbség (vö. (68b)-t (73b)-vel). Az egyetlen jelentős eltérés a két szerkezet között a topik pozíció már említett kitöltésében, illetve ki nem töltésében van: míg (68)-ban volt az igei olyan vonzata, amely alkalmas volt témának (*tytöistä*); addig (73) esetében nem találtunk ilyet: az egyetlen vonzat (*vettä*) NP kategóriája miatt nem jöhetett számításba ezzel a pozícióval kapcsolatban.

(73a) **A *Sataa vettü* mondat szerkezete**

(73b) **Igei indexek terminalizálódása (73) esetén**

sataa:

$V(\text{subj}) \rightarrow V \rightarrow \text{SATA-}$

$\text{Voice}(\text{Pres subj}) \rightarrow \text{Voice}(\text{subj}) \rightarrow \$$

$I(\text{In Pres subj}) \rightarrow I(\text{Pres subj}) \rightarrow I(\text{subj}) \rightarrow -V$

$\text{SATA-V} \rightarrow \text{sataa}$

Mindezek után vegyük szemügyre a szintén alany nélkül álló felszólító mondatok szerkezetét.

3.4.5. Felszólító mondatok szerkezete

Ebben az alfejezetben a felszólító módú igealakot tartalmazó mondatok szerkezetéről lesz szó. Az imperativusi ígét tartalmazó szósorok abban különböznek az eddig látott igei kifejezésektől, hogy szerkezetükben a mód többször releváns, több összetevőn is megjelenik valamilyen formában; tulajdonképpen a felszólító igealakok ezen tulajdonsága miatt volt szükség arra, hogy a mód indexként legyen jelen a szabályrendszerben.

Az is megkülönbözteti az imperativusi mondatokat a bármelyik más módban álló igealakot tartalmazó szósoroktól, hogy S szintjén minden alkalmommal megjelenik bennük egy ! index, amely azt jelzi, hogy felszólítás következik ($S \rightarrow S (!)$); továbbá hogy az ilyen mondatokban sosem lehet téma, azaz nem lehet kitöltve a TP-specifikálójuk. Ilyen szósorokban ugyanis csak személyes névmás születhet VP-specifikálóban, és ezek ilyen igealak esetén sosem öltenek hangalakot (még a harmadik személyű névmások sem), amiben nyilvánvalóan közrejátszik az, hogy a felszólító módú igék alakjából (is) egyértelműen látszik, hogy milyen szám-személyű alanyról van szó az adott esetben, és ezek a mondatok nem az alanyról, hanem az alanyhoz szólnak. A felszólító mondatok nagyfokú hasonlóságot mutatnak a *pro* alanyú szósorokkal: a TP-specifikáló létre nem hozására 3.4.3-ban alkalmazott ~~topik~~ indexes módszer (lásd (66b)) itt is alkalmazható. Azt azonban látni kell, hogy felszólító mondatok esetében nem arról van szó, hogy mivel az alanyi személyes névmásnak nincs hangalakja, ez nem kerülhet a TP-specifikálóba, mivel hangalak nélküli elemeket nem mozgatok; ezekben a szósorokban semmilyen téma nem lehet. Ezt a (valóban) *arb* alanyú felszólításoknál lehet a legtisztábban látni ((80a-b) és (86a-b)): ezekben a mondatokban ugyanis sosincs ágens (a VP-specifikálóban *pro_{arb}* áll), így általában más bővítmény szokta elfoglalni a TP-specifikálót (lásd 3.4.2.), mely azonban imperativus esetén nem kerülhet ebbe a pozícióba⁵⁸.

A VP specifikálójába felszólítások esetén tehát általában valamilyen *pro* illesztődik be, hiszen az ige alakja mindig egyértelműsíti, milyen szám-személyű alanyról is van szó éppen, míg a valóban *arb* alanyú (80a-b) és (86a-b) mondatok esetében a 3.4.2-ben mondottakkal összhangban *pro_{arb}* jelenik meg ebben a pozícióban. Mi zárja ki azt, hogy hangalakot öltő összetevő jelenhessen meg a VP specifikálójában? Az, hogy amennyiben ilyen elemet próbálnánk a szerkezetbe illeszteni, az a finn nyelv eddig látott szabályainak megfelelően TP-specifikálóba szeretne mozogni, az azonban nem jön létre a (66b)-ben látható ~~topik~~ indexnek köszönhetően, így a generálás „elhal”.

⁵⁸ (79) és (85) esetében a szóban forgó bővítmény a *kirja(a)*, amely más módú igealakot tartalmazó *arb* alanyú mondatokban elfoglalja a TP specifikálóját, de amely imperativus esetén láthatóan mélyszerkezeti helyén marad.

És mi a helyzet az *arb* alanyú mondatokkal? Ezeknél – az imperativust leszámítva – amennyiben lehetséges, szokott lenni valamilyen téma. Miért nem „fullad le” akkor a generálás azokban az esetekben is, amelyekben egy ilyen nem alanyi téma a mélyszerkezeti helyén marad (lásd (80) és (86))? Erre mindössze annyi a magyarázat, hogy ezekből az elemekből nem *arb* alanyú mondatokban nem lesz téma, így nekik (a VP-specifikálóban született hangalakkal rendelkező összetevőtől eltérően) nem kötelező bemozogni a TP specifikálójába – csak akkor teszik ezt meg, ha az adott szósorban nincs más, a topik szerepének betöltésére náluk alkalmasabb frázis. Mivel pedig imperativusi mondatokban nem jön létre TP-specifikáló, nem is lenne hova mozogniuk, így a helyükön maradnak. De akár a felszólításokban mindig jelen lévő ! indexet is felhasználhatjuk ennek a jelenségnek a magyarázatához (is⁵⁹): azon elemek nem mozoghatnak TP specifikálójába, amelyekre ilyen index öröklődik.

Imperativus két időben (presens (75-80), perfectum (81-86)) és öt személyben (Sg2-3, Pl1-3) létezik a finnben – természetesen mindegyiknek van tagadóígit tartalmazó változata is (ezek a (b) verziók). Perfectumi igealakokkal (általánosságban nézve) a finnben több különböző helyzetben találkozhatunk. Főleg bizonyos múltban történt szituációk megfogalmazásakor kerülnek elő, de emellett van jövő idővel kapcsolatos használatuk is: ha két cselekvésről beszélünk, amelyek közül még egyik sem történt meg, de az egyik a jövőben előbb fog bekövetkezni a másiknál, akkor az azt kifejező ige perfectumban jelenik meg. Perfectumi felszólítás esetén mindig ez utóbbi jelentésárrnyalattal találkozhatunk (hiszen a múlt idő egyébként nem kompatibilis az imperativusszal).

(74) Älä   ole nous-sut ennen kuin tule-n aamu-lla!⁶⁰
 neg-IMP.SG2 van felkel-PTC mielőtt jön-SG1 reggel-ADESS
 'Ne kelj fel, amíg nem jövök reggel!'

Lássunk egy-egy példát a különböző felszólítási típusokra.

⁵⁹ A felszólításra utaló ! indexnek az *arb*-hoz és a ~~sub~~-hoz hasonlóan főként a tárgyi esetalternáció magyarázatában lesz szerepe – lásd 3.4.9.

⁶⁰ Maria Vilksuna szóbeli közlése alapján.

- (75a) Nuku!
alszik
'Aludj!'
- (75b) Äl-ä nuku!
neg-IMP.SG2 alszik
'Ne aludj!'
- (76a) Nukku-kaa!
alszik-IMP.PL2
'Aludjatok!'
- (76b) Äl-kää nukku-ko!
neg-IMP.PL2 alszik-IMP
'Ne aludjatok!'
- (77a) Luke-kaa-mme kirja!
olvas-IMP-PL1 könyv-NOM
'Olvassuk el a könyvet!'
- (77b) Äl-kää-mme luke-ko kirja-a!
neg-IMP-PL1 olvas-IMP könyv-PART
'Ne olvassuk el a könyvet!'
- (77a') Lue-ta-an kirja!
olvas-PASS-ARB könyv-NOM
'Olvassuk el a könyvet!'
- (77b') Ei lue-ta kirja-a!
neg-ARB olvas-PASS könyv-PART
'Ne olvassuk el a könyvet!'
- (78a) Nukku-koon!
alszik-IMP.SG3
'Aludjon!'
- (78b) Äl-köön nukku-ko!
neg-IMP.SG3 alszik-IMP
'Ne aludjon!'
- (79a) Nukku-koot!
alszik-IMP.PL3
'Aludjanak!'
- (79b) Äl-kööt nukku-ko!
neg-IMP.PL3 alszik-IMP
'Ne aludjanak!'
- (80a) Lue-tta-koon kirja!
olvas-PASS-ARB könyv-NOM
'Olvassák el a könyvet!'
- (80b) Äl-köön lue-tta-ko kirja-a!
neg-IMP.ARB olvas-PASS-IMP könyv-PART
'Ne olvassák el a könyvet!'
- (81a) Ole nukku-nut!
van alszik-PTC
'Aludj (, mielőtt...)!'
- (81b) Äl-ä ole nukku-nut!
neg-IMP.SG2 van alszik-PTC
'Ne aludj (, mielőtt...)!'
- (82a) Ol-kaa nukku-neet!
van-IMP.PL2 alszik-PTC.PL
'Aludjatok (, mielőtt...)!'
- (82b) Äl-kää ol-ko nukku-neet!
neg-IMP.PL2 van-IMP alszik-PTC
'Ne aludjatok (, mielőtt...)!'
- (83a) Ol-kaa-mme luke-neet kirja-n!
van-IMP-PL1 olvas-PTC.PL könyv-ACC
'Olvassuk el a könyvet (, mielőtt...)!'
- (83b) Äl-kää-mme ol-ko luke-neet kirja-a!
neg-IMP-PL1 van-IMP olvas-PTC könyv-PART
'Ne olvassuk el a könyvet (, mielőtt...)!'
- (83a') Ollaan lue-ttu kirja!
van-ARB olvas-PTC.ARB könyv-NOM
'Olvassuk el a könyvet (, mielőtt...)!'
- (83b') Ei olla lue-ttu kirja-a!
neg-ARB van-IMP olvas-PTC.ARB könyv-PART
'Ne olvassuk el a könyvet (, mielőtt...)!'
- (84a) Ol-koon nukku-nut!
van-IMP.SG3 alszik-PTC
'Aludjon (, mielőtt...)!'
- (84b) Äl-köön ol-ko nukku-nut!
neg-IMP.SG3 van-IMP alszik-PTC
'Ne aludjon (, mielőtt...)!'
- (85a) Ol-koot nukku-neet!
van-IMP.PL3 alszik-PTC.PL
'Aludjanak (, mielőtt...)!'
- (85b) Äl-kööt ol-ko nukku-neet!
neg-IMP.PL3 van-IMP alszik-PTC
'Ne aludjanak (, mielőtt...)!'
- (86a) Ol-koon lue-ttu kirja!
van-IMP-ARB olvas-PTC.ARB könyv-NOM
'Olvassák el a könyvet (, mielőtt...)!'
- (86b) Äl-köön ol-ko lue-ttu kirja-a!
neg-IMP.ARB van-IMP olvas-PTC.ARB könyv-PART
'Ne olvassák el a könyvet (, mielőtt...)!'

A példákból látható, hogy a felszólító módú alakok mindegyike tartalmaz valamilyen *-K* elemet (vö. függelékben szereplő szabályrendszer felszólítással foglalkozó részével), ha másképp nem, akkor gégezárhang formájában (Sg2). Szintaktikai szempontból a harmadik személyű felszólítások eltérnek a többitől: előbbieknél a tárgyi vonzat megjelenhet accusativusban, *-n* raggal is a felszínen; első és második személyű felszólításoknál azonban (az *arb* alanyú szerkezeteknél és a birtoklásmondatoknál látottakhoz hasonlóan) tárgyesetben csak a személyes névmások állhatnak (ezek tárgyként *-t* ragot viselnek), az *-n* accusativus ilyen imperativusi igealakokkal nem jelenhet meg egy szerkezeten belül⁶¹. Ezzel az esetalternációval részletesen a 3.4.9. alfejezet foglalkozik.

Érdekességgént megfigyelhető, hogy két különböző többes szám első személyű felszólító igealak létezik: (77a-b)-ben és (83a-b)-ben a leginkább irodalmi nyelvi változat szerepel; ezeket ma már nagyon ritkán használják – legfeljebb templomokban vagy ünnepi beszédekben lehet velük találkozni. (77a'-b') és (83a'-b') ellenben rendkívül gyakori: a beszélt nyelvben P11-ben általában is az ún. „passzív” igealakok használatosak, felszólításoknál pedig ez a forma ma már az irodalmi nyelv normái szerint is elfogadható⁶². A valódi *arb* alanyú felszólítások különböznek ezektől az alakoktól: ezekre egy-egy példát (80) és (86) mutat.

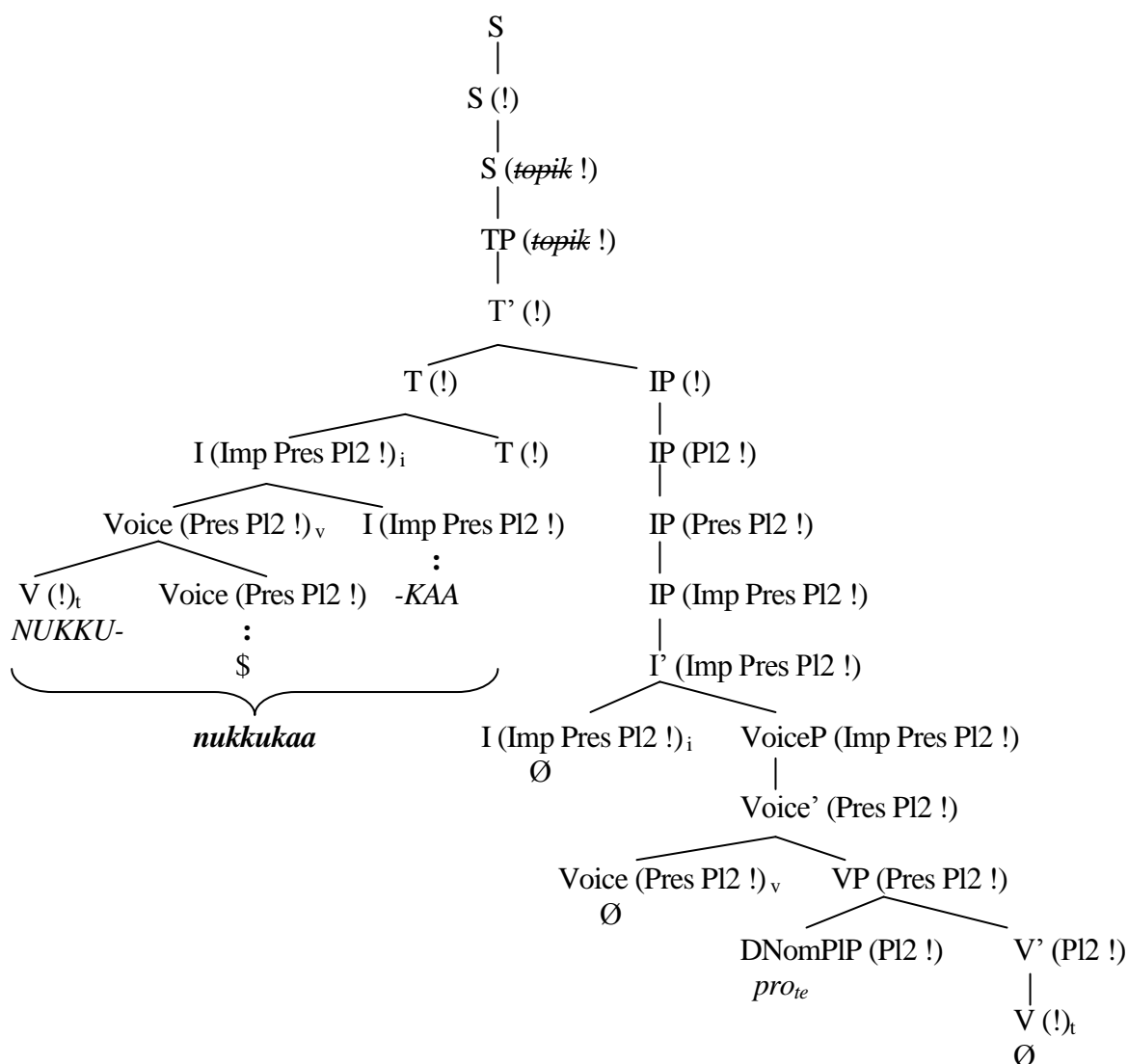
Mindezek után lássuk néhány felszólító igealakot tartalmazó szósor reprezentációját. Elsőként egy egyszerű, többes szám második személyű, tagadóigét nem tartalmazó mondat szerkezetét mutatom be, hogy a felszólítás általános jellemzői tisztán láthatóak legyenek, és a figyelmet ezekről a jegyekről ne vonja el egy összetett igealak a maga bonyolultabb belső felépítésével.

(87-76a) Nukku-kaa!
alszik-IMP.PL2
'Aludjatok!'

⁶¹ A P11 perfectumi felszólítás esetén (83a) azért jelenhet meg mégis az *-n* rag a tárgyon, mert az itt alkalmazott szerkezet nagyon emlékeztet a nem imperativusi perfectumra, ahol ez a rag minden további nélkül használható. (Anja Haaparanta személyes közlése alapján)

⁶² Ezért is szerepel itt, nem pedig a beszélt nyelvvel foglalkozó hatodik fejezetben.

(87a) A *Nukkukaa!* mondat szerkezete

Amint arról korábban már szót ejtettem, a felszólító mondatok TP-specifikálója kötelezően üres, és a *pro*-t tartalmazó mondatokhoz hasonlóan itt is az igealak egyértelműsíti, hogy milyen szám-személyű is ez a hiányzó összetevő. Éppen ezért az imperativusi igealakot tartalmazó szósorokat is a 3.4.3-ban láttak szerint kezelem: már az S szintjén megjelenik a *topik* index (a felszólításra utaló ! indexet követően), amely ezúttal is azt biztosítja majd, hogy az említett téma pozíció üresen maradjon (lásd (66)), a VP specifikálójába pedig ezúttal a Pl2 index miatt *pro_{te}* elem illeszkedik be.

(87b) Igei indexek terminalizálódása (87) esetén

nukkukaa

V(!) → V → NUKKU-

Voice (Pres Pl2 !) → Voice (Pl2 !) → \$(!) → \$

I (Imp Pres Pl2 !) → -K- (Pres Pl2 !) → -K- (Pl2 !) → -KAA(!) → -KAA

} NUKKU-KAA → **nukkukaa**

Miután bemutattam a felszólítást tartalmazó mondatok általános jellemzőit egy viszonylag egyszerű igei szerkezeten keresztül, tekintsünk egy analitikusan felépülő igealakhoz rendelt reprezentációt, amelyből az is kiderül, miért lett a mód is felvéve az indexek közé: imperativusszal kapcsolatos morféma (a többi módtól eltérően) ugyanis valóban többször megjelenhet egy mondaton belül.

Hol láthatunk a szerkezetben imperativusra utaló morfémát? Egyrészt a tagadóige felszólító módban nem a megszokott (*e-* tövű) alakban bukkan fel, hanem *äl-* tövel jelenik meg; másrészt az INeg-fejben (a perfectumi igeidő miatt) megjelenő segédigén is feltűnik egy *-ko* morféma, mely szintén ennek a módnak a kifejezésére szolgál. Tehát valóban több igei összetevőn is „tetten érhetünk” imperativust megjelenítő szóelemet. Egy ilyen (indexelt nyelvtannal dolgozó) rendszerben pedig ha egy információ többször is releváns a szerkezetben, akkor indexként célszerű kezelni: ezért lett a mód index.

(88/82b) Äl-kää ol-ko nukku-neet (ennen kuin saavu-n koti-in)!
 neg-IMP.PL2 van-IMP alszik-PTC (mielőtt megérkezik-SG1 otthon-ILL)
 'Ne aludjatok (, míg haza nem érek)!'

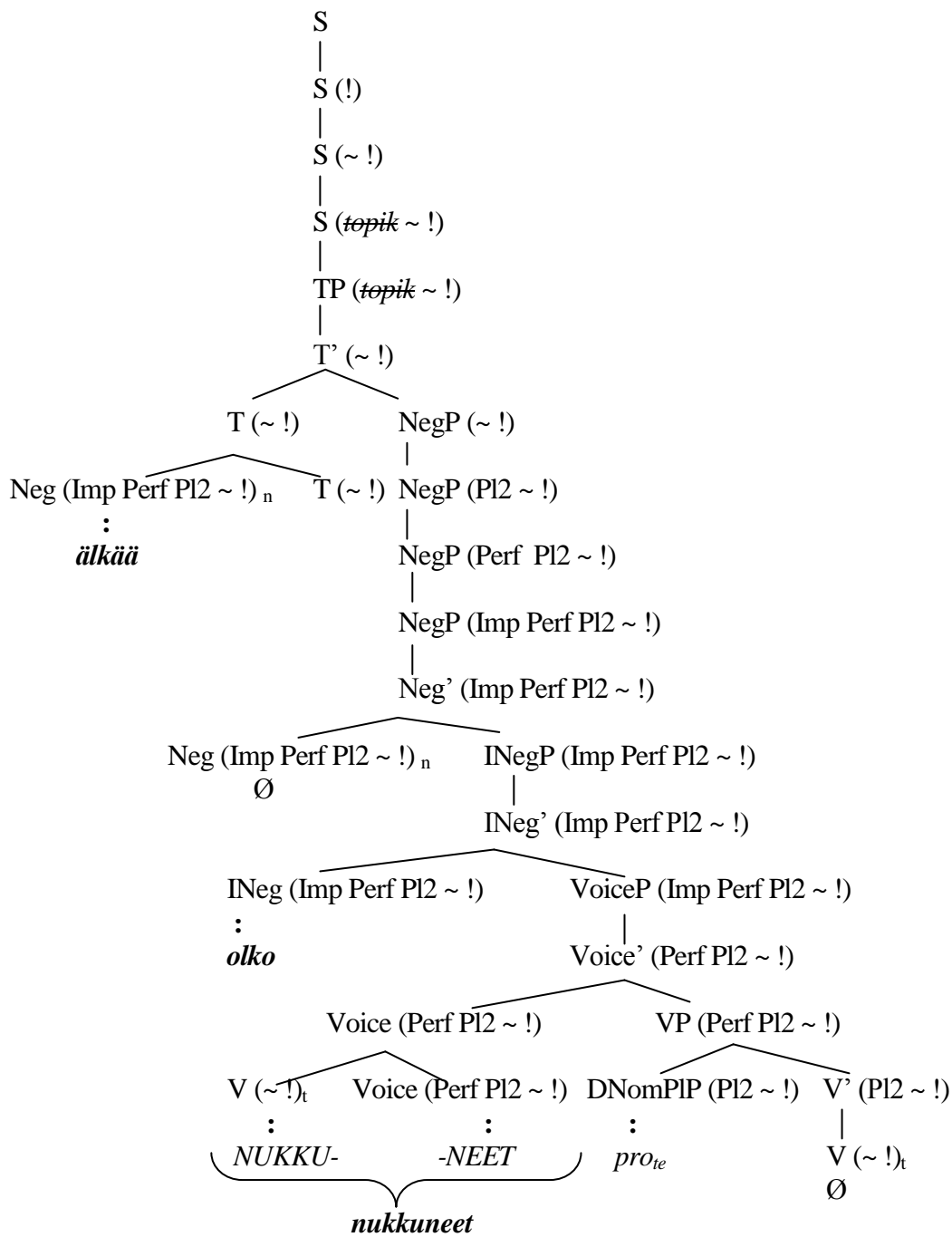
Ami az ágrajz részleteit illeti: hasonló módon felépült analitikus igealakokkal már találkozhattunk a (46), illetve az (51) példában szereplő, szintén tagadott perfectumot tartalmazó szósoroknál. A V-fejben megszülető igető ezúttal is csak a Voice-ig mozog fel, hiszen a perfectum igeidő miatt segédige jelenik meg az INeg fejben, így van *tõ*, amely képes felvenni az ott terminalizálódó módra utaló szuffixumot. Az ige a Voice-fejben az eddig megszokottaknak megfelelően participiumi alakban jelenik meg, amelyen természetesen ezúttal is látható az alany (többes) száma.

A Neg-fejben megszülető tagadóige a (46)-ben és (51)-ben látottakkal szintén megegyező módon ezúttal is T-be mozog.

A TP specifikálója a szerkezetben jelen lévő ~~topik~~ index miatt létre sem jön, így a finn nyelv szabályaival összhangban nem is töltődhet ki; a VP-specifikálóba pedig ezúttal is egy *pro_{te}* elemet illesztünk be, ahogyan azt (87) esetében is tettük, hiszen ezúttal is többes szám második személyű felszólításról van szó.

Az igei indexek terminalizálódásának pontos folyamatát (88b) mutatja.

(88a) **Az *Älkää olko nukkuneet!* mondat szerkezete**

(88b) Igei indexek terminalizálódása (86) esetén

älkää olko nukkuneet

Neg (Imp Perf Pl2 ~ !) → ÄL- (Perf Pl2 ~ !) → ÄL- (Pl2 ~ !) → ÄLKÄÄ (~ !) → ÄLKÄÄ (!) → ÄLKÄÄ

$$\text{INeg}(\text{Imp Perf Pl2} \sim !)\rightarrow -\text{K}(\text{Perf Pl2} \sim !)\rightarrow \text{OLEK}(\text{Pl2} \sim !)\rightarrow \text{OLKO}(\sim !)\rightarrow \text{OLKO}(!)\rightarrow \text{OLKO}$$

V(~ !) → V ! → V → NUKKU-

Voice (Perf Pl2 ~ !) → -NUT (Pl2 ~ !) → -NEET (~ !) → -NEET (!) → -NEET

ÄLKÄÄ OLKO NUKKU-NEET →
älkää olko nukkuneet

A felszólítással kapcsolatos kérdések bemutatását a P11-ben tapasztalt kettősség tárgyalásával folytatom. Az eredeti irodalmi nyelvi forma generálása az eddig elmondottak alapján könnyen elképzelhető: a P12 formához rendkívül hasonló képződményekről van szó, csak ezúttal az ott látott alakok végén megjelenik az erre a szám-személyre jellemző *-mme* szóelem. Ezért ágrajzot nem is adok ezen szerkezetek illusztrálására, mindössze az igei indexek terminalizálódásának folyamatát mutatom be, hogy valóban belátható legyen a P12-vel való párhuzam.

(89/77a) Luke-kaa-mme kirja!
 olvas-IMP-PL1 könyv-NOM
 'Olvassuk el a könyvet!'

lukekaamme

V (!) → V → LUKE-

Voice (Pres P11 !) → Voice (P11 !) → \$ (!) → \$

I (Imp Pres P11 !) → -K- (Pres P11 !) → -K- (P11 !) → -KAAMME (!) → -KAAMME

} LUKE-KAAMME →
lukekaamme

(90/77b) Äl-kää-mme luke-ko kirja-a!
 neg-IMP-PL1 olvas-IMP könyv-PART
 'Ne olvassuk el a könyvet!'

älkäämme lukeko

Neg (Imp Pres P11 ~ !) → ÄL- (Pres P11 ~ !) → ÄL- (P11 ~ !) → ÄLKÄÄMME (~ !) → ÄLKÄÄMME (!) → ÄLKÄÄMME

V (~ !) → V (!) → V → LUKE-

Voice (Pres P11 ~ !) → Voice (P11 ~ !) → \$ (~ !) → \$ (!) → \$

INeg (Imp Pres P11 ~ !) → -K (Pres P11 ~ !) → -K (P11 ~ !) → -KO (~ !) → KO (!) → -KO

} ÄLKÄÄMME LUKE-KO
 → *älkäämme lukeko*

(91/83a) Ol-kaa-mme luke-neet kirja-n!
 van-IMP-PL1 olvas-PTC.PL könyv-ACC
 'Olvassuk el a könyvet (, mielőtt...)!'

olkaamme lukeneet

I (Imp Perf P11 !) → -K- (Perf P11 !) → OLEK- (P11 !) → OLKAAMME (!) → OLKAAMME

V (!) → V → LUKE-

Voice (Perf P11 !) → -NUT (P11 !) → -NEET (!) → -NEET

} OLKAAMME LUKE-NEET →
olkaamme lukeneet

(92/83b) Äl-kää-mme ol-ko luke-neet kirja-a!
 neg-IMP-PL1 van-IMP alszik-PTC könyv-PART
 'Ne olvassuk el a könyvet (, mielőtt...)!'

älkäämme olko lukeneet

Neg (Imp Perf P11 ~ !) → ÄL- (Perf P11 ~ !) → ÄL- (P11 ~ !) → ÄLKÄÄMME (~ !) →

→ ÄLKÄÄMME (!) → ÄLKÄÄMME

INeg (Imp Perf P11 ~ !) → -K (Perf P11 ~ !) → OLEK (P11 ~ !) → OLKO (~ !) → OLKO (!) → OLKO

V (~ !) → V (!) → V → LUKE-

Voice (Perf P11 ~ !) → -NUT (P11 ~ !) → -NEET (~ !) → -NEET (!) → -NEET

} ÄLKÄÄMME OLKO LUKE-NEET →
älkäämme olko lukeneet

Az *arb* alanyú mondatoknál megszokott igealakok P11-ként való használatára azonban mindenképpen ki kell térni, még akkor is, ha a jelenség alapvetően a beszélt nyelvben tapasztalható. Ma már ugyanis az írott finnben is lehetséges ezen alakok P11-ként való alkalmazása, legalábbis felszólítás esetén.

Azt kell megoldani, hogy a felszíni szerkezetet leolvasó szemantika a (77a'-b'), valamint a (83a'-b') mondatokat ne személytelenként értelmezze, hanem P11 alanyt társítson hozzájuk, az igealakok és a tárgyi funkciójú összetevő viszont az *arb* alanyú szósoroknál megszokott formában generálódjon. Ha összevetjük ezen (77a'-b')-ben, valamint (83a'-b')-ben látható mondatokat a valódi *arb* alanyú felszólításokkal (lásd (80a-b), (86a-b)), jelentős különbségeket fedezhetünk fel az igealakok között, így nyilvánvalóan különböző indexekre van szükség a generálásukhoz. A valódi *arb* alanyú mondatoknál továbbra is *arb* index öröklődik a szerkezetekben (94), míg a beszélt nyelvi P11 felszólításhoz egy új, összetett index bevezetését javaslom: a szám-személy index helyén ilyen esetekben *P11arb* jelenik meg (93). Ebbe az összetett indexbe mindkét szükséges információ bele van kódolva: az igealakok és a tárgy alapvetően az *arb*-nak megfelelően generálódnak, de a VP specifikálójában ezúttal nem *pro_{arb}*, hanem *pro_{me}* jelenik meg az index *P11* részének köszönhetően. Felhívnam a figyelmet arra az érdekes tényre is, hogy ez a beszélt nyelvi P11 igealak az egyetlen olyan felszólító forma, amely nem tartalmazza azt az összes többi imperativusi alakban látható *-K* elemet, mely a felszólítás sajátja; így az ilyen igealakoknál szereplő indexek terminalizálódásának folyamata meglehetősen érdekes átalakulásokat is tartalmaz (lásd (93b)-t, valamint a függelékét), melynek végeredményeképpen a kijelentő módú *arb* alanyú mondatokban látott igealakokat kapjuk.

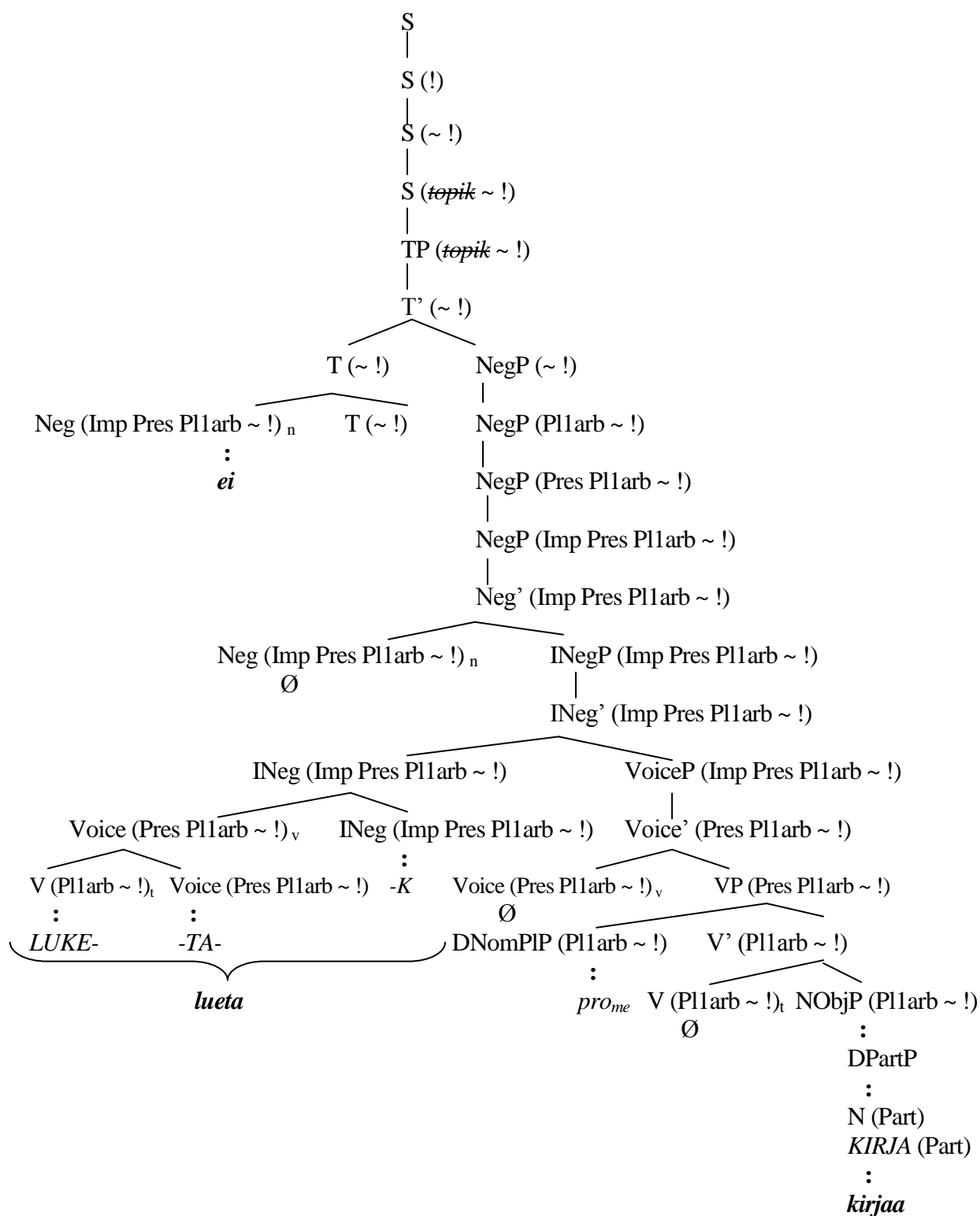
Lássunk egy konkrét példát erre a szerkezetre.

(93/77b') Ei lue-ta kirja-a!
 neg-ARB olvas-PASS könyv-PART
 'Ne olvassuk el a könyvet!'

Azért választottam jelen idejű tagadott alakot, mert ilyen az imperativusi igealakok tárgyalása kapcsán még nem szerepelt, és így ennek a szerkezetéről is esik néhány szó.

(93a) *Az Ei lueta kirjaa!* mondat szerkezete

A felszólításoknál eddig látottaknak megfelelően az S nem-terminális elemen először a ! index bukkan fel, ezt követően megjelenik a tagadásra utaló ~, végezetül pedig a *topik* index is feltűnik, amely ezúttal is azért felel, hogy ne jöjjön létre TP-specifikáló, így adva számot arról, hogy imperativusi igét tartalmazó mondatoknak nem lehet témájuk. A *kirjaa* így

mélyszerkezeti pozíciójában, V' alatt marad. Ennél az összetevőnél a (60, 61, 72) kapcsán már látott módon kap szerepet a ~ index arról adva számot, hogy negációt tartalmazó mondatokban a tárgy partitivusi esetben kell, hogy megjelenjen. Ezen kérdés részleteit 3.4.9. tárgyalja. Ugyanezzel összefüggésben figyelhetünk fel arra, hogy a *Pllarb* index a többi szám-személy indextől eltérően nem tűnik el a generálás V' és V közötti szakaszában a rendszerből, ugyanis a benne szereplő *arb* részlet a tárgyi funkciójú összetevő esetének kialakításában is komoly szereppel rendelkezik (erről bővebben szintén a 3.4.9. alfejezetben lesz szó). Így azt mondhatjuk, hogy *arb* részletet tartalmazó index sosem halhat el a V-fejre, illetve az annak komplementumában potenciálisan megjelenő tárgyra való ráöröklődés előtt.

Annál több index, mint ami ebben a mondatban az igei struktúrában látható (mód, idő, szám-személy, negáció, felszólítás), egyszerre egy elemen nem fordulhat elő. A szabályrendszer tehát tulajdonképpen ezt jósolja a legnehezebb szerkezetnek, amit alátámaszthat az a tény, hogy valóban szokatlanul sok minden sűrűsödik össze benne: „passzív” ragozás bukkan fel, de nem „passzív” értelemben, ezzel összefüggésben a tárgy is érdekes esetalternációkat mutat, valamint tagadást és felszólítást is találhatunk itt.

Ami a generálás további részleteit illeti: a tagadóige a Neg-fejből a megszokott módon T-be kerül.

A V-fejben tőalakban születő ige Voice-on át INeg-be mozog, hiszen presens igeidőről lévén szó az INeg-ben nem jelenik meg segédige, ami képes lenne felvenni az ott terminalizálódó -K szuffixumot, így a V-nek kell felmozognia oda, hogy ez a morféma (melyből a hangtanban gégezárhang lesz) tőhöz jusson. A Voice-fejben a *Pllarb* index *arb* része miatt (jelen időről lévén szó) egy -TA- lexikai nem-terminális elem generálódik, mely a komplex fejben az igei tő és az INeg-ben létrejövő -K között jelenik meg. A konkrét terminális elem (*lueta*) ezúttal is a hangtani komponensben nyeri el végső alakját a fokváltakozás lezajlása, a -TA- megfelelő igitípushoz való igazítása, valamint a -K gégezárhanggá való alakulása után. Az igei indexek terminalizálódásának részletei (93b)-ben láthatóak.

A VP-specifikálóba pedig a korábban kifejtetteknek megfelelően egy *pro_{me}* elem illesztődik be az összetett index *Pll* része miatt.

(93b) Igei indexek terminalizálódása (93) esetén

ei lueta

Neg (Imp Pres P11arb ~ !) → ÄL- (Pres P11arb ~ !) → ÄL- (P11arb ~ !) → EI (~ !) → EI (!) → EI	} EI LUKE-TA-K → ei lueta
V (P11arb ~ !) → V (~ !) → V (!) → V → LUKE-	
Voice (Pres P11arb ~ !) → Voice (P11arb ~ !) → -TA- (~ !) → -TA- (!) → -TA-	
INeg (Imp Pres P11arb ~ !) → -K (Pres P11arb ~ !) → -K (P11arb ~ !) → -K (~ !) → -K (!) → -K	

Végezetül lássuk egy (93)-hoz hasonlóan szintén jelen idejű tiltást tartalmazó, valóban *arb* alanyú felszólítás szerkezetét, hogy a *P11arb* és az *arb* indexet tartalmazó reprezentációk között lévő különbségek mindenki számára láthatóak legyenek.

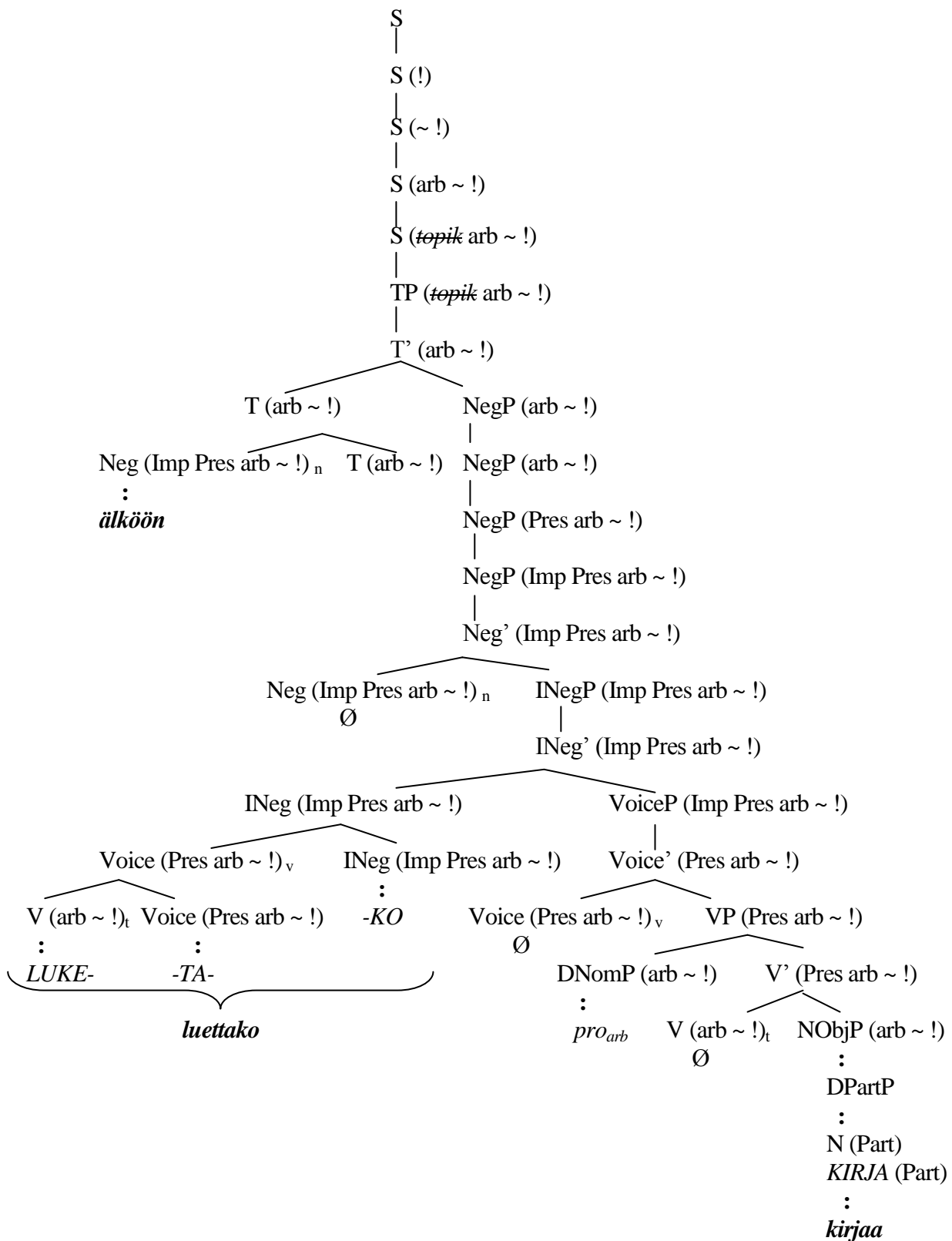
(94/80b) Äl-köön lue-tta-ko kirja-a!
neg-IMP.ARB olvas-PASS-IMP könyv-PART
'Ne olvassák el a könyvet!'

A *P11arb* és az *arb* indexet tartalmazó imperativusi mondatok reprezentációi között nagyon sok hasonlóság fedezhető fel. Az eddig látottaknak megfelelően az S nem-terminális elemen a felszólítást kifejező ! index után a tagadásra utaló ~ index jelenik meg, majd ezúttal is feltűnik a ~~topik~~, melynek köszönhetően nem jön létre a TP-specifikáló; az ezúttal a felszólításoknál jellemző *äl-* igetővel megjelenő tagadóige a Neg-fejből ebben az esetben is T-be mozog, és a V-fejben megszülető igető is ugyanazt az utat járja be INeg-fejig, amit a *P11arb* kapcsán már láttunk. Ezúttal is megjelenik a Voice-fejben az *arb* alanyú mondatoknál megszokott -TA- elem, de az INeg fejében ezúttal egy -KO elemet találunk a *P11arb*-nál tapasztalt (később gégezárhangként megjelenő) -K helyén. A konkrét terminális elem (*luettako*) pedig ezúttal is a hangtani komponensben nyeri el végső alakját a fokváltakozás lezajlása, valamint a -TA- megfelelő igetípushoz való igazítása után. Az igei indexek terminalizálódásának részletei (94b)-ben láthatóak.

A tárgy ezúttal is partitivusban jelenik meg a ~ index jelenléte miatt.

Különbség van azonban a VP-specifikálóban megjelenő elemek között: ezúttal (az *arb* index miatt) *pro_{arb}* jelenik meg ebben a pozícióban.

(94a) **Az Älköön luettako kirjaa!** mondat szerkezete

(94b) Igei indexek terminalizálódása (94) esetén

älköön luettako

Neg (Imp Pres arb ~ !) → ÄL- (Pres arb ~ !) → ÄL- (arb ~ !) → ÄLKÖÖN (~ !) →	} ÄLKÖÖN LUKE-TA-KO → älköön luettako
→ ÄLKÖÖN (!) → ÄLKÖÖN	
V (~ !) → V (!) → V → LUKE-	
Voice (Pres arb ~ !) → Voice (arb ~ !) → -TA- (~ !) → -TA- (!) → -TA-	
INeg (Imp Pres arb ~ !) → -K (Pres arb ~ !) → -K (arb ~ !) → -KO (~ !) → KO (!) → -KO	

Ezzel a végére értünk a felszólító igealakok tárgyalásának.

3.4.6. Névszói állítmányt tartalmazó mondatok szerkezete

Ebben a rövid részben a magyar nyelvészetben hagyományosan névszói(-igei) állítmánynak nevezett szerkezeteket fogom tárgyalni. Ezen szósorok legfőbb érdekessége jelen dolgozat szempontjából az, hogy a névszói predikátumot számban egyeztetni kell az alannyal⁶³.

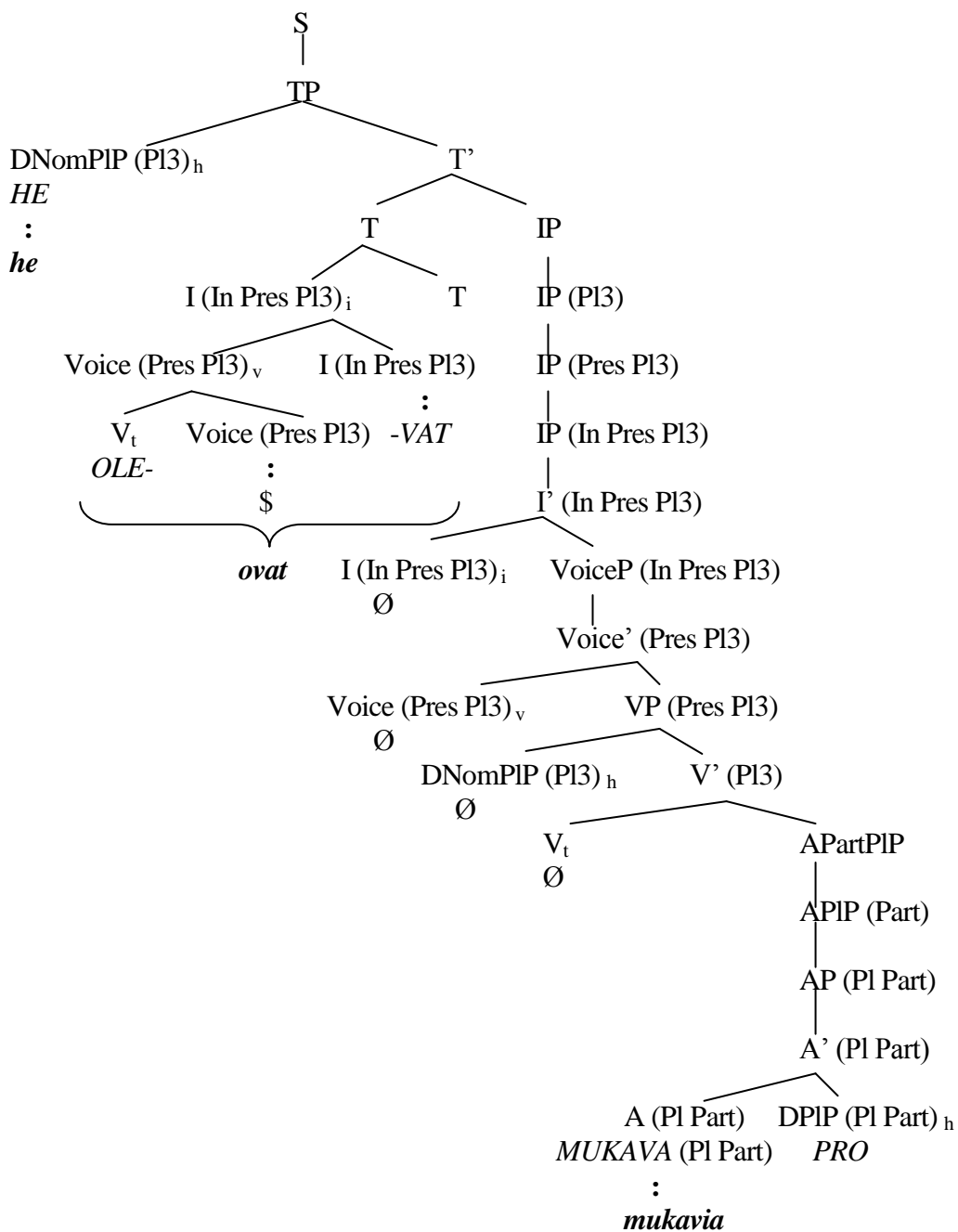
(95a-26a) Minä ole-n suomalaisen. én-NOM van-SG1 finn 'Én finn vagyok.'	(95b-26b) Me ole-mme suomalais-i-a. mi-NOM van-PL1 finn-PL-PART 'Mi finnek vagyunk.'
---	--

Ezt az egyeztetést úgy lehet ebben a keretben megoldani, hogy a névszói predikátum fejének komplementumában felveszünk egy *PRO*-t, amelyet összeindexelünk a mondat alanyával. A generált szósor csak akkor lesz elfogadható, ha a *PRO*-n és az alanyon is feltűnik a *Pl* index, vagy egyikükön sem látható. Bár ezt a módszert már korábban is alkalmaztam ugyanilyen jellegű egyeztetés kezelésére (lásd a (68) kapcsán mondottak), azért lássunk egy ilyen szórorhoz tartozó reprezentációt is.

(96) He o-vat mukav-i-a. ők-NOM van-PL3 kedves-PL-PART 'Ők kedvesek.'
---

⁶³ Természetesen az igték ezekben a mondatokban is egyeztetni kell az alannal számban és személyben, de erről az egyeztetési jelenségről már rengeteg szó esett eddig, így erre nem is fogok most részletesebben kitérni.

(96a) A *He ovat mukavia* mondat szerkezete

Ezen reprezentáció kapcsán még mindössze annyit jegyeznek meg, hogy a komplex igei fejben előálló *OLE-\$-VAT* lexikai nem-terminális elemekből a hangtani komponensben alakul ki a fülünk által hallható *ovat* forma: a létige ugyanis jelen idő kijelentő mód harmadik személyben rendhagyó alakú. Minden más, amit ezen ábrával kapcsolatban elmondhatnánk (mozgatások, igei indexek terminalizálódása) pontosan olyan, mint amivel eddig találkoztunk (különösen (41) kapcsán), így ezekről ezúttal nem is beszélek.

3.4.7. A *mielellä*- típusú szabad bővítmények egyeztetése

Ebben az alfejezetben azokról a szabad bővítményekről lesz szó, amelyeken az irodalmi⁶⁴ finnben megjelenik a mondat alanyának száma és személye. Ilyenek például: *mielellä*- 'szívesen'; *tahalla*- 'szándékosan'; *uhalla*- 'daczól', *hämillä*- 'zavarban, zavartan'; *varuilla*- 'résen van'; *kiusalla*- 'bosszantásból'. Ezeknek az alannal számban és személyben egyeztetődő elemeknek közös vonása, hogy valamennyien adessivusi esetraggal lexikalizálódott elemek (mely esettel szabad bővítmények lévén inherensen rendelkeznek), szintaktikai pozíciójuk pedig a létigei segédige (I/INeg) és a főige participiuma (Voice) között van (lásd (97c)), így ésszerű számukra egy VoiceP-re csatolt pozíciót feltételezni.

(97a) **Minä** lue-**n** mielellä-**ni** tämä-n kirja-n.
 én-NOM olvas-SG1 szívesen-SG1 ez-ACC könyv-ACC
 'Szívesen elolvasom ezt a könyvet.'

(97b/19b) **He** luke-**vat** mielellä-**än** tämä-n kirja-n.
 ők-NOM olvas-PL3 szívesen-PL3 ez-ACC könyv-ACC
 'Ők szívesen elolvassák ezt a könyvet.'

(97c) **Me** e-**mme** ol-leet mielellä-**mme** nukku-neet.
 mi-NOM nem-PL1 van-PTC.PL szívesen-PL1 alszik-PTC.PL
 'Nem szívesen aludtunk (korábban).'

(97d) Pudot-i-**t**-ko lasi-n tahalla-**si**?
 leejt-IMPERF-SG2-QP pohár-ACC szándékosan-SG2
 'Szándékosan ejtetted le a poharat?'

A jelen dolgozatban alkalmazott indexelt nyelvtani keretben az ilyen *mielellä*- típusú szabad bővítmények egyeztetése viszonylag egyszerűen megoldható. A VoiceP-re csatolt pozícióban már a mélyszerkezetben megszülető szabad bővítményre az indexelt nyelvtan szabályai szerint ráöröklődnek az igei struktúrában végigvonuló indexek, köztük az alany számának és személyének indexe is. Kétségtelen, hogy a szóban forgó összetevő mondat szerkezeti pozíciója miatt a mód és az idő indexe is feltűnik az NP-n, de ezek a nem igei kifejezéseknél nem relevánsak, így már az NP szintjén eltűnnek a szerkezetből (98a-b)⁶⁵. Az alany számának és személyének indexe azonban egészen az N-fejig leszivárog, és azon testet is ölt N lévén birtokos személyszuffixumok formájában – hiszen főnéven nem jelenhet meg igei személyrag (98c-d).

⁶⁴ A beszélt nyelvváltozatban – az alany személyétől függetlenül – többnyire a 3. személyű alakokat használják: pl. *mielellä-än* 'szívesen-SG/PL3'; *tahalla-an* 'szándékosan-SG/PL3'.

⁶⁵ Azért nem a konkrétan szóban forgó NAdessP szerepel a szabályokban NCasusP helyén, mert bármilyen esetben is jelenne meg a főnév, nem tudna sem idő, sem mód indexet megjeleníteni. Az esetre utaló *Casus* kategóriarészletet azért írtam vastagon szedve, mert ezzel emelem ki, hogy összefoglaló szabálysémáról van szó, amely a lényeg kiemelésével megkönnyíti a leírást. Hiszen a *Casus* helyére bármely esetcímke behelyettesíthető. A továbbiakban is minden ilyen változót félkövér betűtípussal adok meg a szabálysémákban.

(98a) NCasusP (**Modus**) → NCasusP, ahol **Casus**=Nom, Acc, Gen... és **Modus**=In, Cond...

(98b) NCasusP (**Tempus**) → NCasusP, ahol **Casus**=Nom, Acc, Gen... és **Tempus**=Pres, Perf...

(98c) N (Adess Sg1) → *MIELE*- (Adess Sg1) → *MIELELLÄ*- (Sg1) → *MIELELLÄNI*

(98d) N (Adess Pl1) → *KIUSA*- (Adess Pl1) → *KIUSALLA*- (Pl1) → *KIUSALLAMME*

Az NP specifikálójában ezen szerkezetekben mindig *pro* jelenik meg (lásd (100b)), ami csak harmadik személy esetén meglepő, hiszen ezeknek a névmásoknak a kimondása általában kötelező (kivéve az általános jelentéstartalmat hordozó mondatoknál (63a-b)); míg első és második személyben a magyarhoz hasonlóan az irodalmi finnben is az tekinthető semlegesnek, ha a személyes névmás nem ölt hangalakot (vö. 3.4.3.). A harmadik személyű névmások ki nem mondását ezeknél a szerkezeteknél a következőképpen lehet megmagyarázni. A (99)-ben szereplő példákat tanulmányozva erős párhuzam figyelhető meg a szóban forgó szerkezetekkel:

(99a) **Hän** pese-e auto-**nsa**.

ő-NOM mos-SG3 autó-SG3

'Lemossa a (saját) autóját.'

(99b) **Hän** pese-e **häne-n** auto-**nsa**.

ő-NOM mos-SG3 ő-GEN autó-SG3

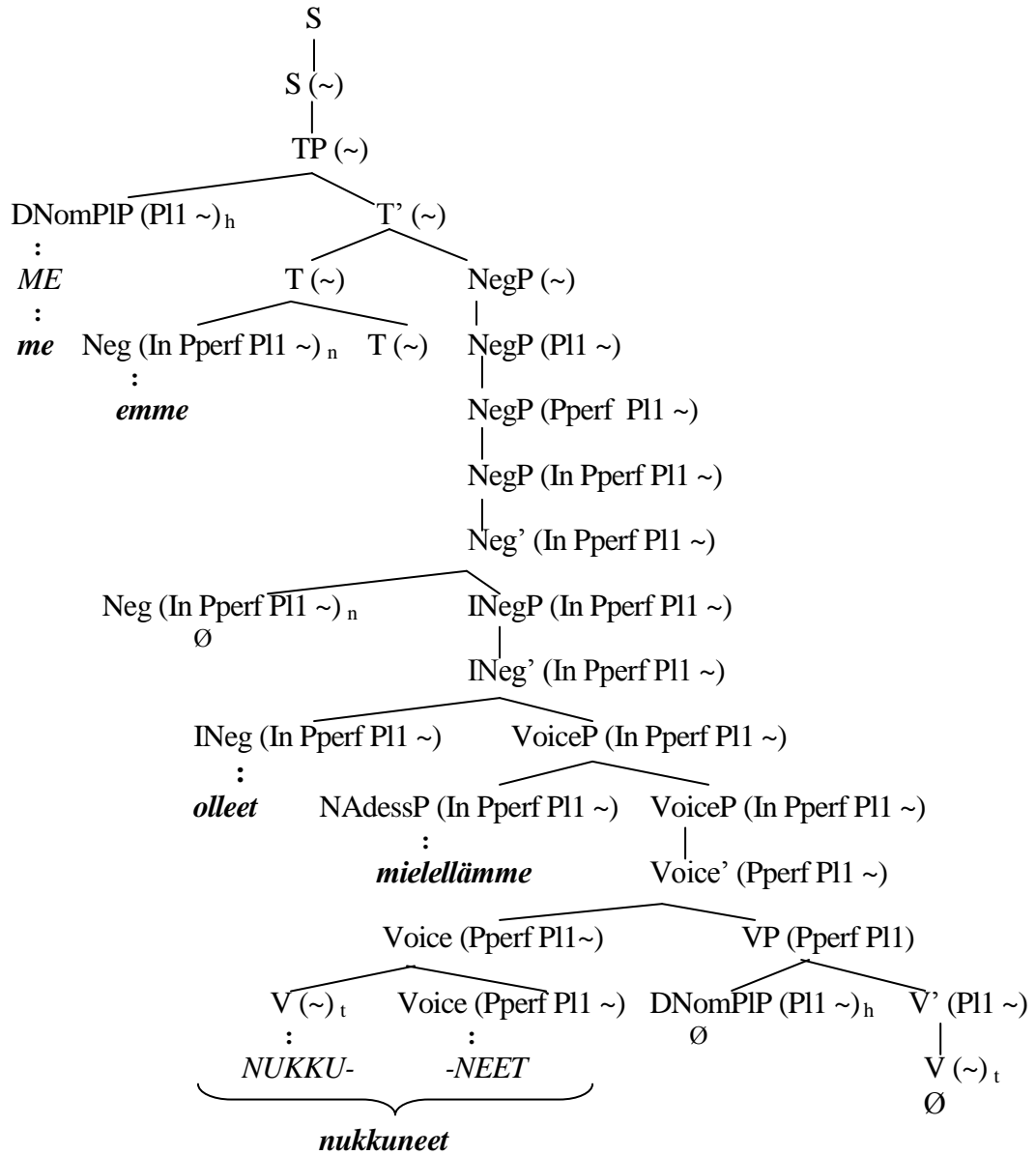
'Lemossa az ő (vki más) autóját.'

Azaz a harmadik személyű névmások kimondása kötelezően diszjunkt referenciát írna elő, míg a jelen alfejezet témáját képező szabad bővítményeknek kötelező koreferensnek lenniük a mondat alanyával. Ezért a birtokos a (99a)-ban látható szerkezethez hasonlóan az NP specifikálójában ezúttal is kizárólag hangalak nélküli személyes névmásként jelenhet meg.

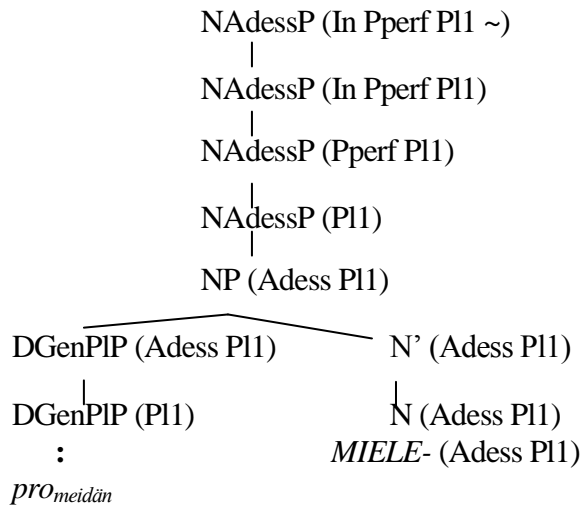
(97c) reprezentációja (100)-ban látható. Az igei szerkezetben történő mozgásokra és ezen indexek terminalizálódására ezúttal nem térek ki, ugyanis (38)-ban már bemutattam egy ehhez nagyon hasonló (csak az alany személyében eltérő) tagadott kijelentő módú plusquamperfectumi igealakhoz tartozó struktúrát.

(100a) A *Me emme olleet mielellämme nukkuneet* mondat szerkezete

(100b) A *mielellämme* belső szerkezete

(100c) **Indexek terminalizálódása a mielelläni esetén**

MIELE- (Adess Pl1) → *MIELELLA-* (Pl1) → *MIELELLAMME* → *mielellämme*

A főnévi és névmási indexek terminalizálódásának folyamatával részletesen a negyedik fejezetben foglalkozom, ezért itt mindössze egy hangtani jelenségre hívnám fel a figyelmet: az adessivus ragjában lévő magánhangzó a hangtanban lejátszódó magánhangzó-harmóniának köszönhetően nyeri el végső formáját.

3.4.8. *Igén megjelenő partikulák*

A konkrét igei szerkezetek tárgyalását azoknak a struktúráknak a bemutatásával folytatom, amelyekben az igén valamilyen partikula (*-kO*, *-hAn*, *-pA*, *-kin*) jelenik meg⁶⁶. Ahogyan azt 3.1. fejezetben már említettem, a *-kO*, a *-hAn* és a *-pA* megjelenése mindig a mondat első pozíciójához, vagyis a CP-hez kötődik; és amennyiben ezek a partikulák az igén jelennek meg, akkor C-fejben fognak hangalakot öltetni, mivel az ige fejkategóriaként ide tud bemozogni. A *-kin* partikula az előző hárommal ellentétben nem kötődik konkrét pozícióhoz: az őt tartalmazó összetevő bárhol megjelenhet a mondatban. A partikulák közül egyszerre több is megjelenhet ugyanazon összetevőn, ekkor sorrendjük kötött.

A partikulák tárgyalását a mondatélei pozícióhoz kötődő elemekkel kezdem, ezután térek rá a *-kin*-nel kapcsolatos kérdésekre.

A *-kO* partikula használatával fejezik ki a finn irodalmi nyelvben azt, hogy a mondat eldöntendő kérdés. Ezt az elemet leggyakrabban a ragozott (az alany számát és személyét kifejező toldalékot magán viselő) igéhez kapcsolva találjuk, amely ebben az esetben a mondat élén jelenik meg megelőzve az adott mondat témáját (amennyiben van). Mindezt indexelt nyelvtani keretben úgy oldhatjuk meg a legegyszerűbben, ha bevezetünk egy új *ek* indexet, mely az eldöntendő kérdésért lesz felelős. Ez az index akkor jelenik meg a szerkezetben, amikor az S kategóriából CP lesz – így lehet ugyanis biztosítani azt, hogy mindenképpen legyen CP a szerkezetben.

(101) S → CP (*ek*)

Ennek az *ek* indexnek a mintájára bevezethetünk egy másik indexet (jele: *kk*) a kiegészítendő kérdések kezelésére, mely szintén a CP szerkezetben való megjelenéséért lesz felelős:

---

⁶⁶ A nem igén megjelenő partikulákkal a főnévi kifejezések szerkezetét tárgyaló negyedik fejezetben foglalkozom (4.5.).

(102) $S \rightarrow CP$ (kk)

Különbség a két, kérdésért felelős index között a szerkezetből való eltűnésükben lesz. Az *ek* index két helyen törölődhet a rendszerből: CP és C' között abban az esetben, ha nem az igeire kérdezzünk rá, hanem a mondatnak valamely más összetevőjére, amelynek ekkor CP specifikálójában kell megjelennie (103-103'); illetve C-fejnél (104a) és ezzel összefüggésben az ő komplementumában szereplő TP-nél (104b). Ezzel biztosítjuk azt, hogy ne jelenhessen meg egy mondaton belül két *-kO*, mert ahogyan azt már 3.1-ben említettem, a C feje és specifikálója (legalábbis az irodalmi nyelv normái szerint) nem lehetnek egyszerre kitöltve. Mivel ebben a fejezetben az igei kifejezések szerkezetét tárgyalom, csak a (104)-ben megfogalmazott szabályok alkalmazását mutatom be részletesen, (103)-ra mindössze egy példát adok (103') – az ilyen típusú mondatokra majd a főnévi kifejezések kapcsán fogok visszatérni a 4.5. alfejezetben.

(103) CP (ek) $\rightarrow \mathbf{XKoP}$ C', ahol $\mathbf{X}=\mathbf{D, N, A, Adv...}$

(103') Pekka-a-ko Kaisa rakasta-a?
Pekka-PART-QP Kaisa-NOM szeret-SG3
'Kaisa "Pekkát szereti?'

(104a) C (ek) $\rightarrow -KO$

(104b) TP (ek) $\rightarrow TP$

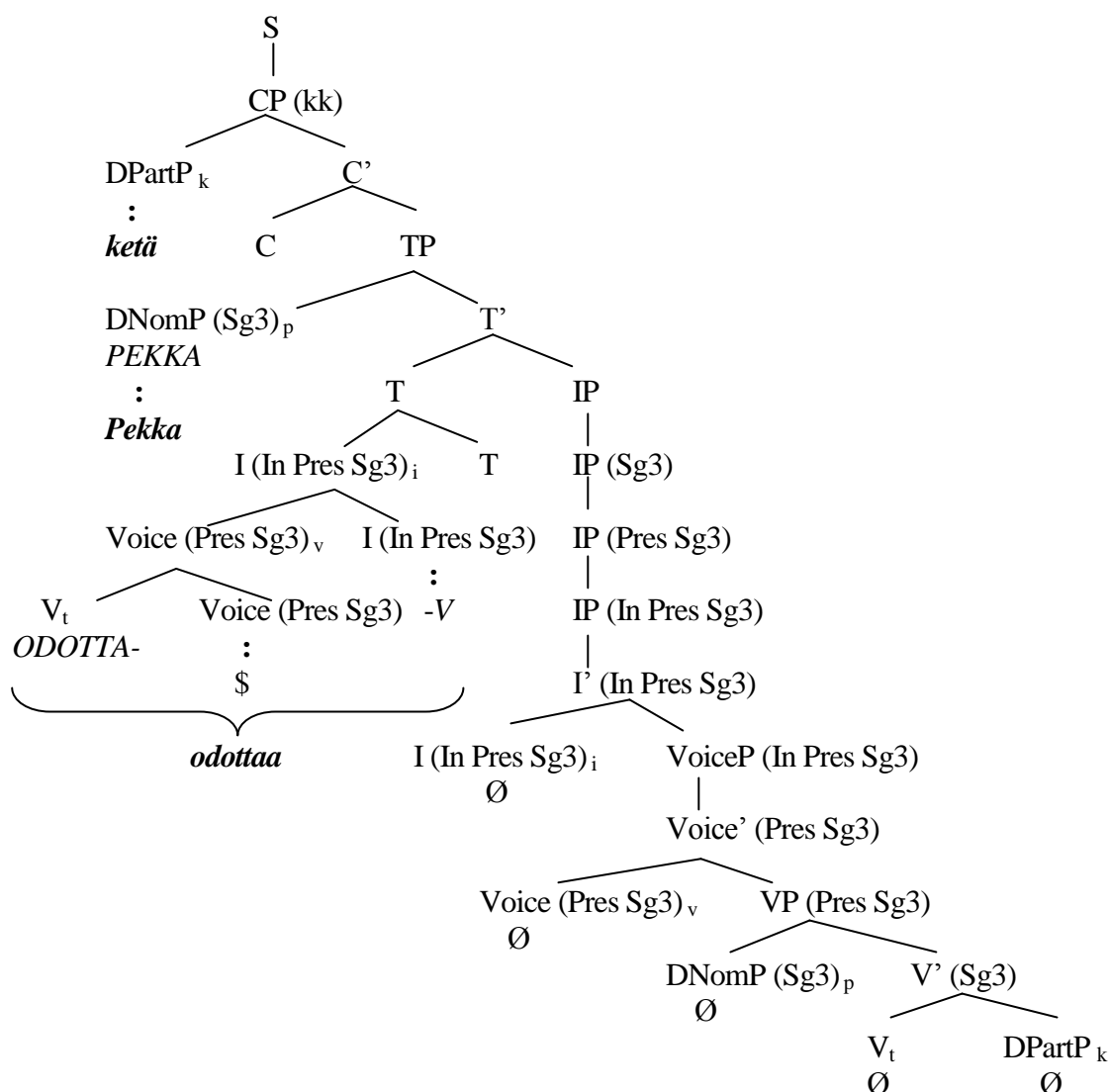
A kiegészítendő kérdések kezeléséhez csak a (103)-nak megfelelő szabályra lesz szükségünk, mivel az ilyen mondatok mindig tartalmazznak kérdőszót, amelynek a CP specifikálójában kell megjelennie (105). Az ilyen szósorok esetében az ige sosem mozog tovább T-fejből összefüggésben azzal, hogy nem lehet egyszerre kitöltve a C feje és specifikálója is.

(105) CP (kk) $\rightarrow \mathbf{XCasusP}$ C', ahol $\mathbf{X}=\mathbf{D, N, A, Adv...}$ és $\mathbf{Casus}=\mathbf{Nom, Acc, Gen...}$

Lássunk egy konkrét példát a kiegészítendő kérdésekhez rendelhető szerkezetre.

(106) Ke-tä Pekka odotta-a?
ki-PART Pekka-NOM vár-SG3
'Kire vár Pekka?'

(106a) A *Ketü Pekka odottaa?* mondat szerkezete

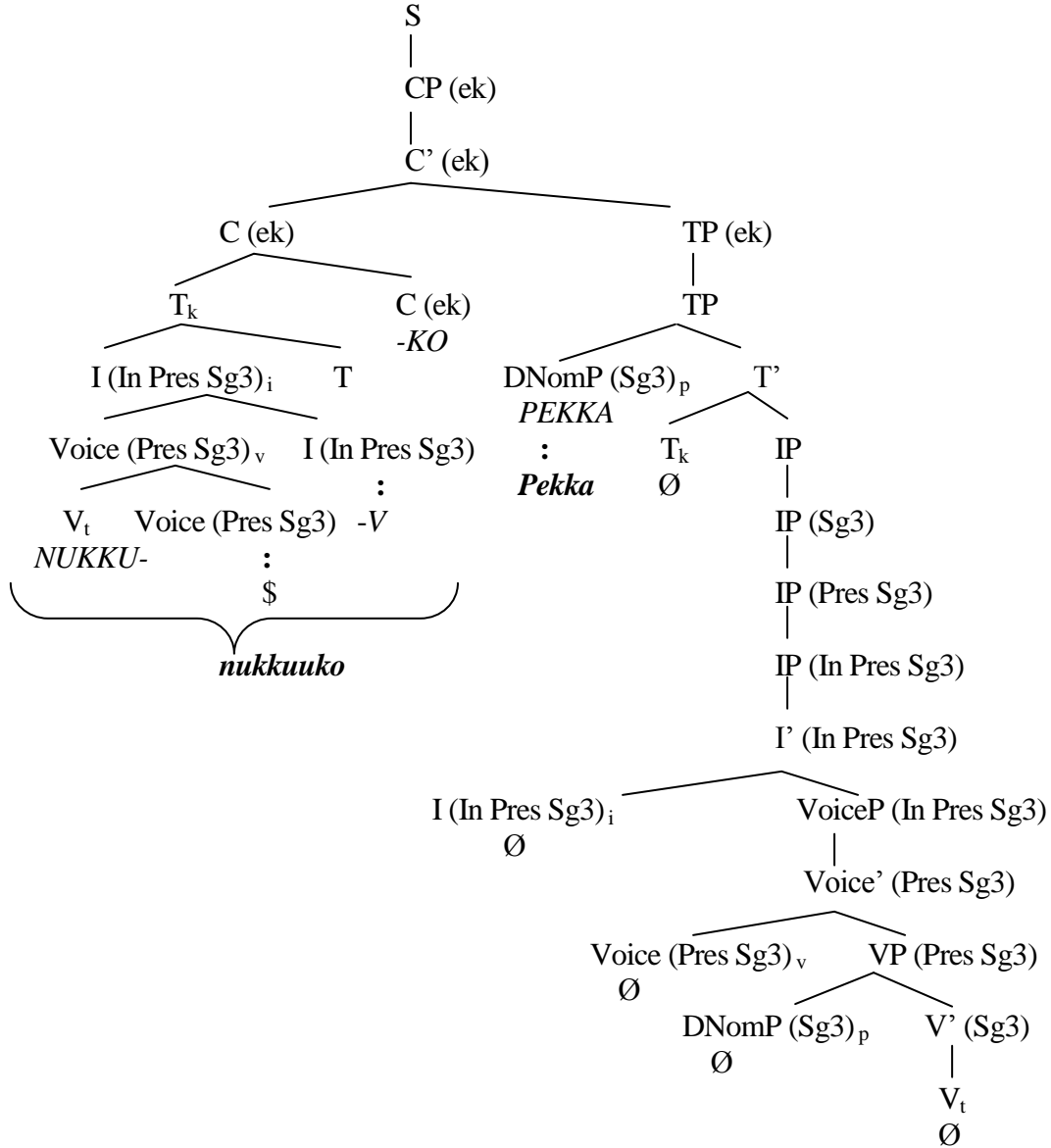

Mivel a kiegészítendő kérdések⁶⁷ kezelésnek nincs több olyan vonatkozása, amely szorosan kapcsolódna a dolgozat témájához (azaz az indexekhez), térjünk át a partikulát is tartalmazó eldöntendő kérdések tárgyalására. Lássunk egy konkrét szerkezetet.

⁶⁷ Néhány szót azért ejtenék általában a finn kiegészítendő kérdések szerkezetéről. A kérdőszavaknak, illetve az azokat tartalmazó összetevőknek az említetteknek megfelelően CP specifikálójában kell megjelenüek: a vonzatok mozgatással kerülnek ide mélyszerkezeti pozíciójukból (pl. *Ke-tüi Pekka rakasta-a Ø_i?* ki-PART Pekka-NOM szeret-SG3 'Kit szeret Pekka?'), a szabad bővítmények pedig itt születnek (pl. *Milloin Pekka tule-e?* mikor Pekka-NOM jön-SG3 'Mikor jön Pekka?'). Több kérdőszó esetén (lásd pl. Vilksuna 1989, 88–90) az angolhoz hasonlóan egy kérdőszó a mondat élén jelenik meg, a többi pedig a mélyszerkezetben elfoglalt helyén marad. Ha a többszörös kérdés tükörfókusz (lásd É. Kiss (1992, 146–147); GGG (2002, 125: P5.4)), vagyis a válaszban rendezett n-eseket keresünk, a kérdőszavakon nem jelenik meg semmi: pl. *Kuka kehu-i ke-tü?* ki dicsér-IMPERF.SG3 ki-PART 'Ki dicsért kit? (Vilksuna 1989, 88–89: (30–31)). Míg ha a magyar *Kinek mit vettél?* kérdés (vö. É. Kiss (1992, 144–146), GGG (2002, 123–124: P5.3) finn megfelelőjét vesszük szemügyre, azt láthatjuk, hogy a nagyobb hatókörű, univerzális kvantor értelmű kérdőszó mélyszerkezeti helyén maradv a *-kin* partikulával együtt jelenik meg, a magyarban fókusz pozíciót elfoglaló kérdőszó pedig a mondat élén, CP-specifikálóban tűnik fel: *Mi-tü sinä ost-i-t kene-ile-kin?* mi-PART te-NOM vesz-IMPERF-SG2 ki-ALL-is 'Kinek mit vettél?' (Vilksuna 1989, 89: (32)). Érdekes megfigyelni, hogy a magyarban az ige előtt megjelenő több kérdőszavas szerkezeteknél a nagyobb hatókörű elem disztributív operátorú kvantor

(107) Nukku-u-ko Pekka?
alszik-SG3-QP Pekka-NOM
'Pekka alszik?'

(107a) **A Nukkuuko Pekka? mondat szerkezete**

(107b) **Igei indexek terminalizálódása (107) esetén**

nukkuuko:

V → NUKKU-

Voice (Pres Sg3) → Voice (Sg3) → \$

I (In Pres Sg3) → I (Pres Sg3) → I (Sg3) → -V

C (ek) → -KO

} NUKKU-\$-V-KO → **nukkuuko**

módosítójában jelenik meg, és a finnben is a másik klasszikus kvantor operátor megtestesítőjét, az 'is' jelentésű *-kin* partikulát találjuk ennek megfelelőjén.

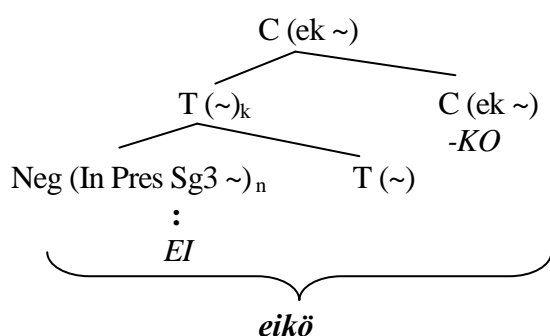
(107) a korábban (41)-ben látott *Pekka nukkuu* 'Pekka alszik' mondat eldöntendő kérdés megfelelője, így a két szerkezet között nagyfokú hasonlóságot tapasztalhatunk. Az egyetlen köztük felfedezhető különbség az, hogy a *-kO* partikulával összekapcsolódott ige ezúttal a mondat élén, a téma előtt áll a C-fejben öltve hangalakot. A komplex igei fejnek azért kell C-be mozognia igei eldöntendő kérdés esetén, mert a (104a) szabály alapján C fejében megjelenik egy szuffixum (*-KO*), amelynek töre van szüksége, és erre a szerepre kétségtelenül a szerkezeti hierarchiában közvetlenül a C frázis alatt található TP fejében álló ige a legalkalmasabb.

Hogyan biztosítható az, hogy a TP szintjén eltűnjön az *ek* index (104b)? Ha TP-hez érve nem alkalmazzuk az eldöntendő kérdés indexének eltüntetésére vonatkozó szabályt, akkor ezt az indexet máshol már nem fogjuk tudni törölni a rendszerből, mivel nincs más olyan később alkalmazható szabály, amelynek bemenetében szerepelne az *ek* index. Ha pedig ez az index megmarad, akkor az indexelt nyelvtan szabályainak megfelelően⁶⁸ a generálás elhal.

A tagadást tartalmazó eldöntendő kérdések szerkezete semmilyen újabb problémát nem vet fel: esetükben az eldöntendő kérdésekről, valamint a tagadásról eddig mondottak összekombinálását kell végrehajtani. Éppen ezért csak azt mutatom be, mi jelenik meg egy ilyen szósorban lévő C-fejben (vö. (42)-vel, amelynek (108) az eldöntendő kérdés változata).

(108) E-i-kö   Pekka   nuku?
 nem-SG3-QP Pekka-NOM alszik
 'Pekka nem alszik?'

(108a) **Az *Eikö Pekka nuku?* mondatban lévő C belső szerkezete**

(108b) **Indexek terminalizálódása (108) esetén**

eikö:

Neg(In Pres Sg3 ~) → Neg(Pres Sg3 ~) → Neg(Sg3 ~) → EI(~) → EI } EI-KO → **eikö**
 C(ek ~) → -KO(~) → -KO }

⁶⁸ Az indexelt nyelvtanokra általánosságban érvényes szabály (lásd 1.1.), miszerint egy indexelt nyelvtannal akkor generálható egy V_T fölötti füzér, ha létezik olyan S-től induló levezetés, amelynek utolsó átmeneti füzére már csak terminális szimbólumokat tartalmaz, nem-terminális szimbólumokat és indexeket (!!!) nem.

Ennél a szósornál az indexek terminalizálódása kapcsán mindössze annyit mondanék, hogy a *-KO* az eddig látottakkal összhangban a hangtani komponensben nyeri el végleges alakját (*-kő*) – a magánhangzó-harmónia ennél az elemnél is szerepet játszik.

Térjünk át a két másik mondatéli pozícióhoz kötődő partikulát tartalmazó szerkezetek tárgyalására. Az ezekre vonatkozó szabályok tulajdonképpen megegyeznek azokkal, amelyeket az eldöntendő kérdés kapcsán bevezettem, pusztán az indexek elnevezése más: az *ek* helyén ezúttal *hAn*, illetve *pA* található.

(109) $S \rightarrow CP(hAn)$

(109') $S \rightarrow CP(pA)$

(110) $CP(hAn) \rightarrow \mathbf{X}HanP\ C'$, ahol $\mathbf{X}=D, N, A, Adv...$

(110') $CP(pA) \rightarrow \mathbf{X}PaP\ C'$, ahol $\mathbf{X}=D, N, A, Adv...$

(111a) $C(hAn) \rightarrow -HAN$

(111a') $C(pA) \rightarrow -PA$

(111b) $TP(hAn) \rightarrow TP$

(111b') $TP(pA) \rightarrow TP$

(109) a generálásnak azt a mozzanatát írja le, amikor a partikuláért felelős index megjelenik a szerkezetben, miközben az *S* kategória CP-ként íródik újra (vö. (101)). Az eldöntendő kérdésnél már említettem, hogy a kategóriaváltásra azért van szükség az index feltűnésekor, hogy biztosítani tudjuk azt, hogy a szerkezetben legyen CP, hiszen a partikulát tartalmazó összetevőnek ennek fejében vagy specifikálójában kell megjelennie.

(110) alkalmazása azon szerkezetek generálásakor szükséges, amikor a partikula nem az igei fejen, hanem valamely más összetevőn jelenik meg – lásd például (112)-t. Ezeknek a szerkezeteknek a tárgyalására – mint azt korábban is jeleztem – a főnévi csoport kapcsán a 4.5. alfejezetben fogok visszatérni.

(112/30c) Kaisa-a-han   Pekka   rakasta-a.
                  Kaisa-PART-KrstP   Pekka-NOM   szeret-SG3
                  'Pekka "Kaisát szereti.'

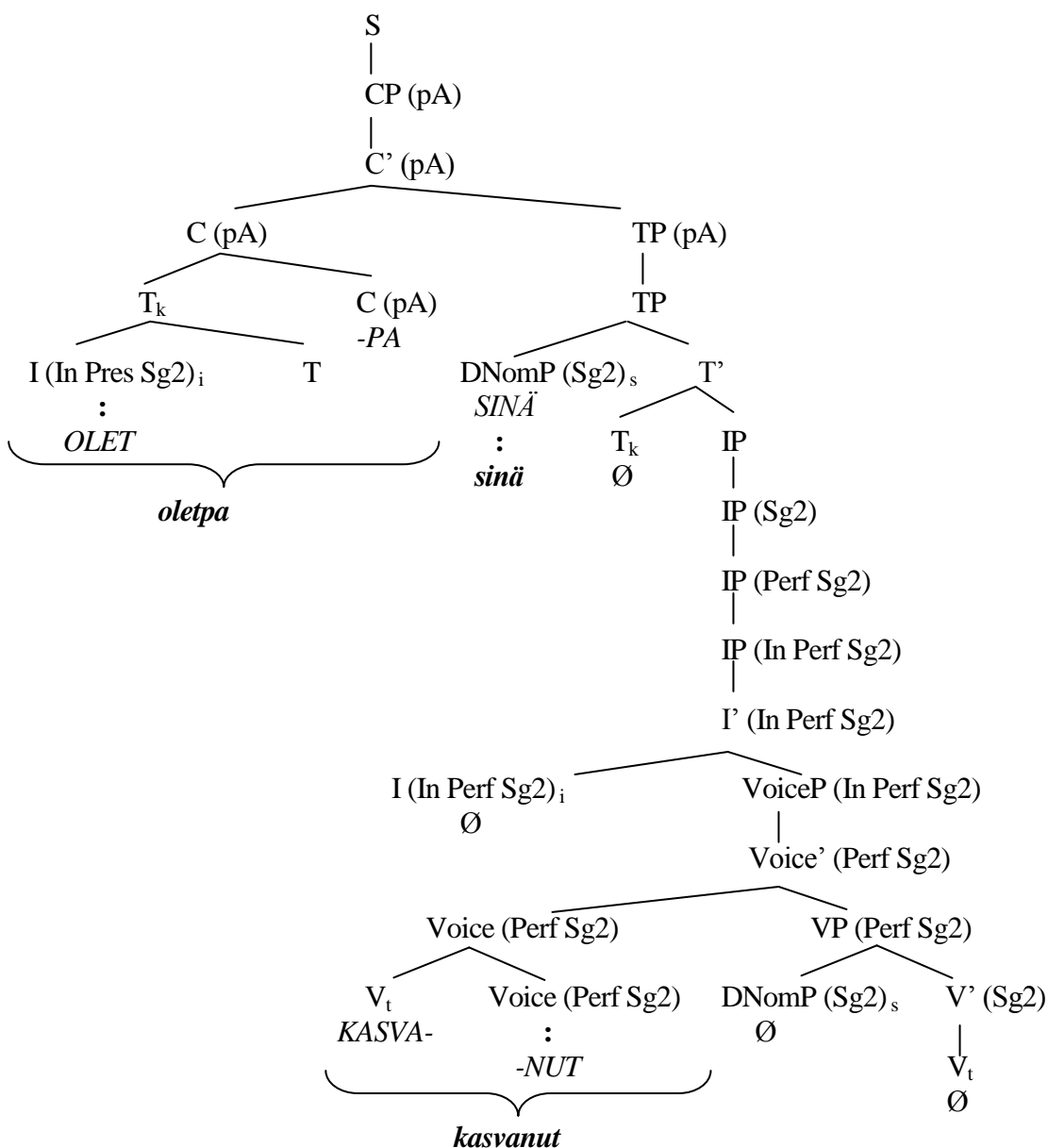
(111) ellenben azoknál a szerkezeteknél alkalmazandó, amelyeknél a partikula az igei fejen tűnik fel. Mivel a C-fejben terminalizálódó *-HAN*, illetve *-PA* szuffixumként kötött morféma, az igeinek az eldöntendő kérdésnél látottaknak megfelelően fel kell mozognia T-fejből C-be, hogy ezek a szuffixumok tőhöz juthassanak. Szintén az *ek* indexszel kapcsolatban mondottaknak megfelelően az biztosítja, hogy a *hAn* és a *pA* indexek is eltűnjenek a TP csomópontnál, hogy amennyiben ezt nem tennék meg, akkor ezen indexek a generálás végén

is jelen lennének (miután később már nem tudnak törölődni a rendszerből, több szabály bemenetében ugyanis nem szerepelnek ilyen indexek), és ez az indexelt nyelvtan szabályai szerint a generálás elhalását eredményezné.

Lássunk egy konkrét példát igei megjelenő partikulás szerkezetre is. Ezúttal perfectumi igealakot tartalmazó mondatot választottam, hogy látható legyen, bármilyen igeidejű, illetve igemódú alak kezelhető a felvázolt rendszer segítségével.

- (113) Ole-t-pa   sinä   kasva-nut. (ISK 2004, 800: §834 (b))
 van-SG2-KrstP te-NOM nő-PTC.SG
 'Hogy megnőttél!'

(113a) Az *Oletpa sinä kasvanut* mondat szerkezete

(113b) **Igei indexek terminalizálódása (113) esetén**

oletpa kasvanut:

I (In Perf Sg2) → I (Perf Sg2) → OLE- (Sg2) → OLET	}	OLET-PA KASVA-NUT → <i>oletpa kasvanut</i>
C (pA) → -PA		
V → KASVA-		
Voice (Perf Sg2) → -NUT (Sg2) → -NUT		

A partikulát tartalmazó szerkezetek tárgyalását azokkal a szósorokkal folytatom, amelyekben két ilyen elem egyszerre jelenik meg. Természetesen ezen esetekben is két lehetőség van: vagy a C-fejbe mozgó igeen tűnnek fel a partikulák (114a-b), vagy a CP specifikálójában álló XP-n jelennek meg (115). Továbbra sem lehetséges viszont az, hogy a CP feje és specifikálója egyszerre legyenek kitöltve – lehetetlen például, hogy a specifikálóban egy *-kO*-t, a fejben egy *-hAn*-t találjunk (116).

A partikulák sorrendje nem tetszőleges: az igehez legközelebb a *-kO* áll, utána következhet a *-pA* vagy a *-hAn* (114a és 115); és amennyiben a két utóbbi partikula jelenik meg egyszerre, akkor minden alkalommal a *-pA* + *-hAn* sorrendet találjuk (114b).

(114a) Ole-t-**ko-han**   ajatel-lut   asia-a?
van-SG2-QP-KrstP   gondol-PTC.SG   dolog-PART
'Meggondoltad a dolgot?'

(114b/30e) On-**pa-han**   hän   kasva-nut.
vanSG3-KrstP-KrstP   ő-NOM   nő-PTC.SG
'Hogy megnőtt!'

(115) Nyt-**kö-hän**   lähde-mme?
most-QP-KrstP   indul-PL1
'Most indulunk? (csodálkozás)'

(116) *Pekka-a-**ko**   rakasta-a-**han**   Kirsi?
Pekka-PART-QP   szeret-SG3-KrstP   Kirsi-NOM

Mindezekről az általam használt keretben a következőképpen lehet számot adni. Mivel a *-hAn* kötelezően második a több partikulát tartalmazó szerkezetekben, az ő megjelenésével kapcsolatban (109)-en kívül nincs szükség más szabály megadására. A *-pA*, illetve a *-kO* esetében azonban az alábbi szabályok szükségesek még, ha a szerkezetben megjelenik a *-hAn* is:

(117) CP → CP (ek)

(117') CP → CP (pA)

(118a) *-KO* (pA) → *-KOPA*

(118b) *-KO* (hAn) → *-KOHAN*

(118c) *-PA* (hAn) → *-PAHAN*

Az agrammatikus **-hAnpA*, **-hAnkO* partikulasorrendeket azzal zárjuk ki, hogy nincs (117)-ben látható típusú CP → CP (hAn) szabály, így lehetetlen, hogy a szóban forgó elemek rossz sorrendben jelenjenek meg (a *hAn* megjelenése ugyanis így mindig S CP-vé való átalakulásához van kötve, azután tudjuk csak alkalmazni a (117)-ben látható szabályokat).

Mi zárja ki azt, hogy több *ek*, vagy *pA* index tűnjön fel CP-n? Az, hogy ezek nem tudnának eltűnni a rendszerből, így a generálás lefulladna – lásd (119).

(119) indexek megjelenése: S → CP (hAn); CP → CP (ek); CP → CP (ek);

eredmény: CP (ek ek hAn)

indexek eltűnése: C (ek) → *-KO* (ek hAn) ~ nincs *-KO* (ek) bemenetű szabály!

Még egy agrammatikus szerkezet kizárásáról számot kell adnunk: arról, ami (116)-ban látható. Hiszen jelenlegi szabályainkkal lehetne generálni ezt a szósort: az *ek* index a (103)-ban látható *CP (ek) → XKoP C'* szabály alkalmazásával tűnne el a rendszerből (*Pekkaako*), míg a *-hAn*-t (111a) alkalmazásával törölnénk (C (hAn) → *-HAN: rakastaahan*). A finn nyelvnek az a korábban már többször említett jellemzője zárja ki ennek a szóornak az elfogadását, hogy ez esetben egyszerre lenne kitöltve a CP feje és specifikálója is⁶⁹, ami elfogadhatatlan az irodalmi nyelv normái szerint.

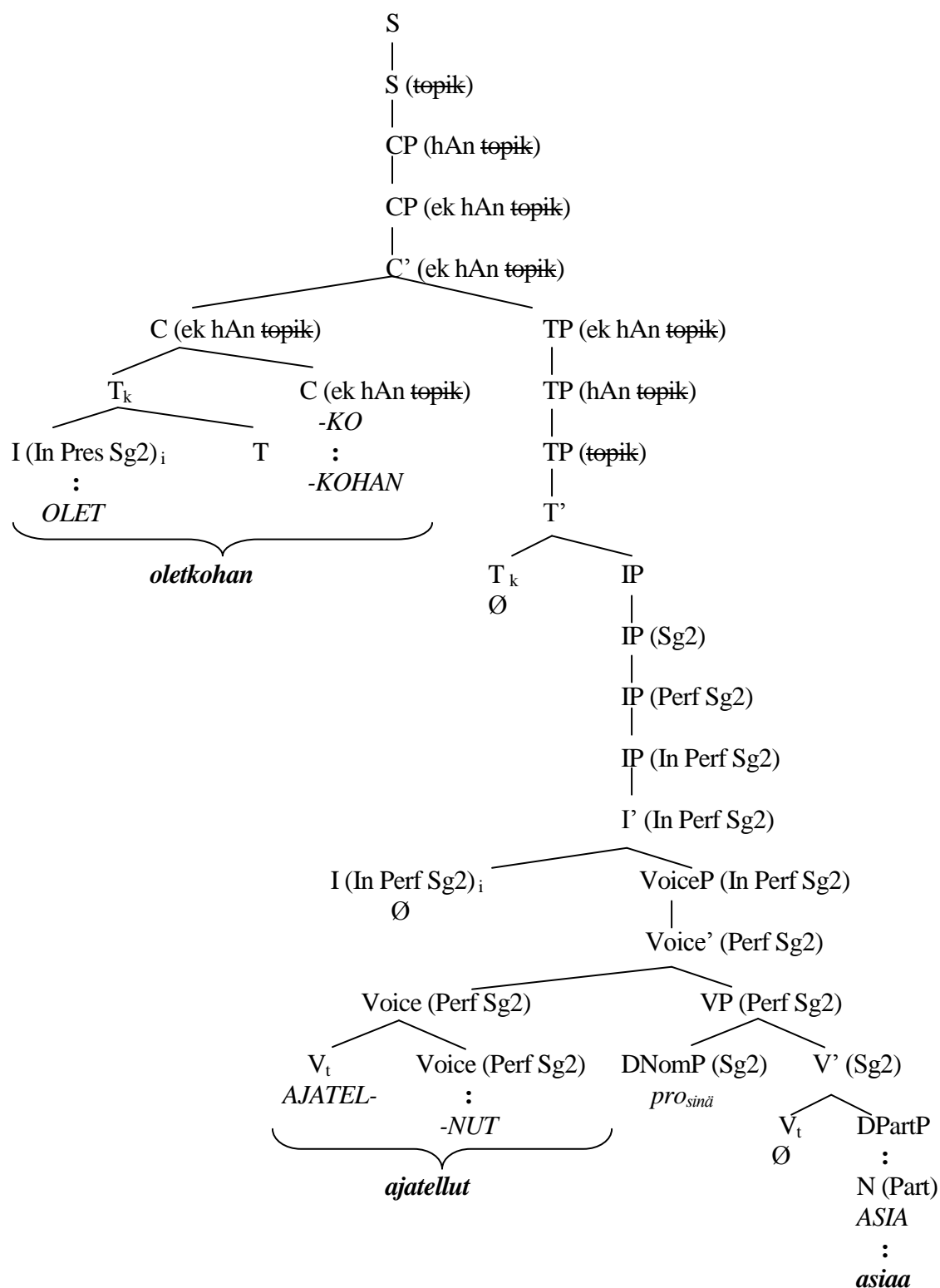
Lássunk egy konkrét példát grammatikus több partikulát tartalmazó szerkezetekre.

(120/114a) Ole-t-ko-han   ajatel-lut   asia-a?
van-SG2-QP-KrstP   gondol-PTC.SG   dolog-PART
'Meggondoltad a dolgot?'

Azért választottam *pro* alanyú példamondatot, hogy láthatóvá váljon, az alkalmazott szabályrendszernek nem okoz gondot az (sem), ha a korábban tárgyalt „különlegesebb” indexekkel együtt fordulnak elő a most bevezetett új indexek.

⁶⁹ Koopman és Szabolcsi (1998) az itt említett elvet, miszerint nem lehet egyszerre kitöltve a fej és specifikáló, minden frázis esetében alkalmazza.

(120a) *Az Oletkohan ajatellut asiaa?* mondat szerkezete

(120) szerkezete nagyon hasonló a (113)-ban látotthoz: ezúttal is egy egyes szám második személyű, perfectum idejű igét tartalmazó partikulás mondatról van szó; így a generálásnak csak azokra az elemekre térek ki, amelyek eltérnek a két szerkezet esetében. A legfontosabb különbség a generálás első lépéseiben látható: mivel a (113)-ban tárgyalt szóssorral ellentétben

(120) *pro* alanyú mondat (a VP-specifikálóban ennek megfelelően egy *pro_{sinā}* elemet találunk), az S kategórián megjelenik a ~~topik~~ index, amely a 3.4.3., valamint a 3.4.5. alfejezetben megismert módon azért lesz felelős, hogy ne jöjjön létre a TP specifikálói pozíciója. A ~~topik~~ után a *hAn* index megjelenését dokumentálhatjuk – ezzel párhuzamosan az S kategóriából (109)-nek megfelelően CP lesz. Ezután kerül sor (117) alkalmazására, amellyel immáron az *ek* index is bekerül a szerkezetbe. Az eldöntendő kérdés és a *hAn* index ebben a mondatban a C-fejben terminalizálódik (lásd (120b)) a megszokott módon a megjelenésükhöz képest fordított sorrendben, mely folyamatra a ~~topik~~ indexnek nincs semmilyen hatása, az ezen a ponton nyom nélkül tűnik el (121), mivel itt nem releváns. Mivel a C-ben lejátszódó folyamatok egy szuffixumot eredményeznek, amelynek töre van szüksége, az I-ből T-fejbe kerülő segédige továbbmozog C-be, hogy ezt a kívánalmat kielégítse.

A partikulákkal kapcsolatos *ek*, illetve *hAn* index a (104b)-ben, valamint a (111b)-ben megfogalmazottaknak megfelelően TP-nél tűnik el a rendszerből, míg a ~~topik~~ index akkor törlődik, amikor a TP triviálisan T'-sá alakul így biztosítva azt, hogy nem lesz a szerkezetben TP-specifikáló.

Ami a szerkezetben történt még nem tárgyalt mozgásokat illeti, nincs különbség (113) és (120) között: a V-fejben megszülető igező mindkét esetben csak Voice-fejig mozog, ahonnan nem megy tovább I-be, hiszen a perfectum igeidő miatt abban a pozícióban segédige jelenik meg. Voice-fejben az eddigiekkel összhangban az ige az alany számát mutató participium alakjában ölt testet, melynek végleges formája a hangtani komponensben alakul ki a *-NUT* első mássalhangzójának teljes hasonulásával az igező végén lévő mássalhangzóhoz.

(120b) Igei indexek terminalizálódása (120) esetén

oletkohan ajatellut:

I (In Perf Sg2) → I (Perf Sg2) → OLE- (Sg2) → OLET	}	OLET-KOHAN AJATEL-NUT → <i>oletkohan ajatellut</i>
C (ek <i>hAn</i> ~~topik~~) → -KO (<i>hAn</i> ~~topik~~) → -KOHAN (~~topik~~) → -KOHAN		
V → AJATEL-		
Voice (Perf Sg2) → -NUT (Sg2) → -NUT		

(121) -KO/-KOHAN/-KOPA/-PA/-PAHAN/-HAN (~~topik~~) → -KO/-KOHAN/-KOPA/-PA/-PAHAN/-HAN

Lezárva a mondatéli pozícióhoz kötődő partikulákkal kapcsolatos kérdések tárgyalását, térjünk át a *-kin* partikula kapcsán felmerülő kérdésekre.

Mint ahogyan azt ennek az alfejezetnek az elején már említettem, *-kin* partikulát tartalmazó összetevő a mondat bármely helyén feltűnhet: többnyire ott áll, ahol az adott elem

-kin nélkül is megjelenne. A korábban tárgyalt partikulák közül csak a *-kO*-val fordulhat elő egyszerre (kizárólag *-kin* + *-kO* sorrendben): ebben az esetben az eldöntendő kérdés kapcsán kifejtettekkel összhangban ennek az összetevőnek a CP specifikálójában kell megjelennie.

- (122) *Matti-a-kin-ko Pekka odotta-a?*
 Matti-PART-is-QP Pekka-NOM vár-SG3
 'Pekka Mattit is (meg)várja?'

(122) szerkezetére a főnévi kifejezések szerkezetét tárgyaló negyedik fejezetben (4.5-ben) fogok visszatérni.

A *-kin* partikula nemcsak névszókon tűnhet fel 'is' jelentésben, hanem (a tagadóige kivételével) különböző igei összetevőkön is megjelenhet. Amennyiben nem az I-fejben álló összetevőhöz kapcsolódik, hanem mondjuk egy Voice-fejben megjelenő participiumhoz (123), továbbra is 'is' jelentéssel rendelkezik; míg ha az I-fejben álló elemhez tapad hozzá, a mondat olyan jelentésárnyalatot kap, miszerint 'igenis megtörténik/megtörtént' a szóban forgó dolog (124). Az utóbbi összetevőn nem jelenhet meg a *-kO* partikula (sem), mivel ilyen mondatokból nem lehet eldöntendő kérdést csinálni.

- (123) *Ole-n nukku-nut-kin.*
 van-SG1 alszik-PTC.SG-is
 'Aludtam is (meg mást is csináltam).'

- (124) *Ole-n-kin nukku-nut.*
 van-SG1-is alszik-PTC.SG
 'Igenis aludtam (te lehet, hogy mást hittél, de így volt).'

A (123)-ban megjelenő *-kin* (122)-höz hasonlóan 'is' jelentésben szerepel, így ennek szerkezetére is akkor térek majd ki, amikor a többi ilyen jelentésű összetevő struktúráját tárgyalom (4.5. fejezet). Ebben az alfejezetben kizárólag az 'igenis' jelentésárnyalatot kifejező *-kin* partikulás mondatokkal foglalkozom. Ezek szerkezetét az indexelt nyelvtan indexek eltüntetésére vonatkozó szabályai miatt (lásd (5)) nem lehet olyan egyszerűen kezelni, mint azokat az eddig látott struktúrákat, amelyekben a partikulá(k) az igére tapadva jelen(nek) meg, ugyanis pusztán egy új *kin* index bevezetése nem oldja meg az összes felmerülő kérdést. Ennek az indexnek ugyanis I után kellene eltűnnie a rendszerből, ami mindössze egy index alkalmazásával nem lenne megoldható, mivel S szintjén a szerkezetbe kerülő elemként ez az index az indexfüzér jobb szélén állna (a mód, idő és szám-személy indexek mögött), törlés pedig csak a bal szélén lehetséges. Éppen ezért bár a *kin* indexként tűnik fel a generálás elején (125) – jelezve, hogy ilyen 'igenis' jelentésárnyalatú mondat típusról van szó –, az IP-nél már a kategóriacímke részeként jelenik meg, hogy az

által hordozott információt ne veszítsük el, de el is tudjuk tüntetni I után a szerkezetből (126) anélkül, hogy a többi I-n megjelenő indexet (mód, idő, illetve szám-személy) ez bármilyen módon is érintené. Természetesen az új kategóriacímke miatt a szabályrendszerbe fel kell vennünk azon szabályokat is, amelyek az említett mód, idő és szám-személy indexek megjelenését ezen az összetevőn is lehetségessé teszik (127). (126c) egy általános szabály, amely mindössze azt hivatott megragadni, hogy az IKin-ben történő terminalizálódási folyamatban – természetesen a mód, idő és szám-személy indexektől függően – mindig megjelenik egy *-kin* elem. Ennek pontos menetére alább (128b)-ben látható egy konkrét példa. Annak pedig, hogy a többi időben, módban, illetve szám-személyben ez a folyamat pontosan hogyan megy végbe, a dolgozat függelékében lehet utánanézni.

(125) $S \rightarrow S(kin)$

(126a) $T'(kin) \rightarrow T IKinP$

(126b) $IKin' \rightarrow IKin VoiceP$

(126c) $IKin \rightarrow -KIN$

(127a) $IKinP \rightarrow IKinP$ (**Numerus-persona**)

(127b) $IKinP \rightarrow IKinP$ (**Tempus**)

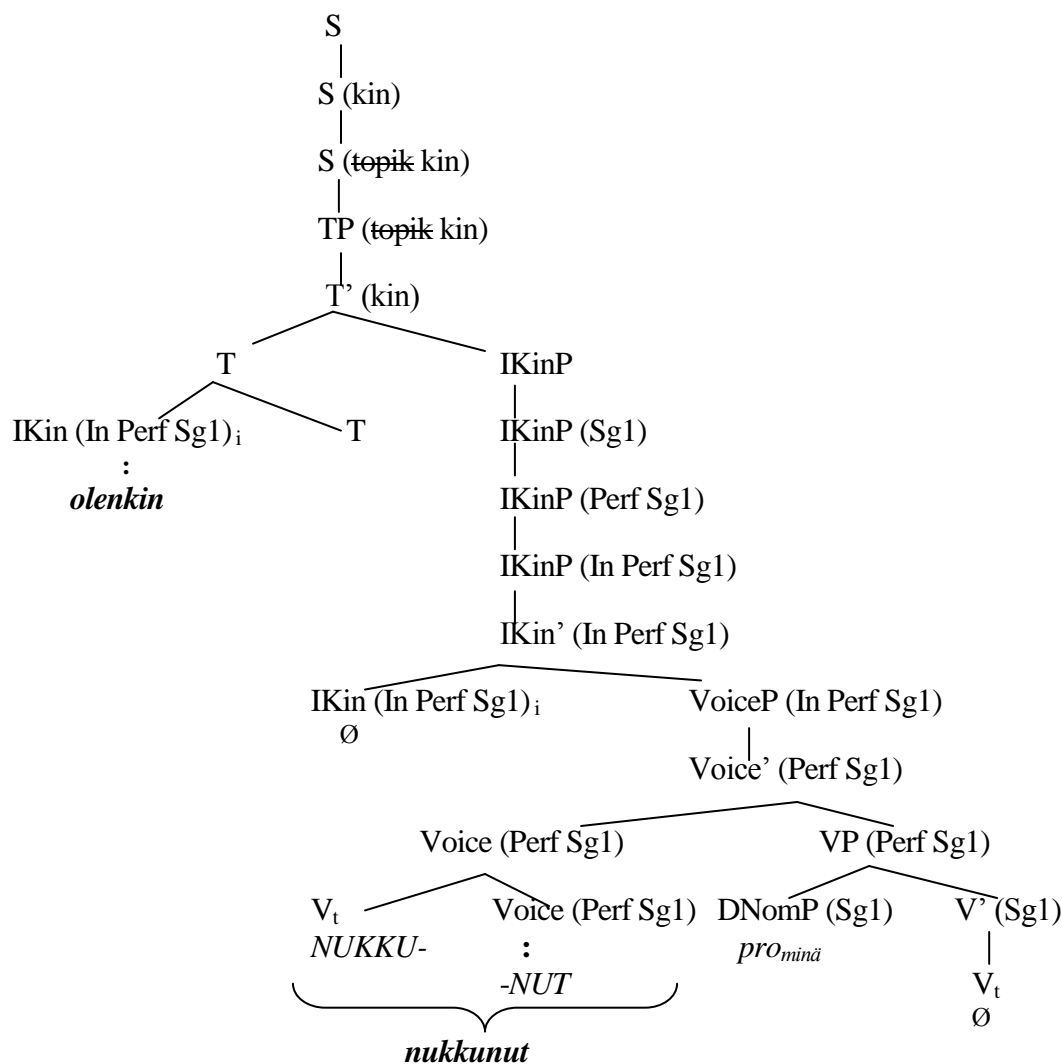
(127c) $IKinP \rightarrow IKinP$ (**Modus**)

Lássuk a (124)-hez tartozó felszíni szerkezetet. Azért választottam *pro* alanyos mondatot, hogy lehessen látni, az új indexnek semmilyen hatása nincs a másik S szintjén bekerülő indexnek, a ~~topik~~-nak a működésére, amely a *kin* után jelenik meg a szerkezetben, és pontosan az előtt tűnik el, hogy ez utóbbi kategóriacímkévé alakul át. Az biztosítja, hogy a szóban forgó két index a megfelelő sorrendben jelenjen meg, hogy amennyiben a szerkezetbe előbb kerülne be a ~~topik~~, mint a *kin*, akkor az előbbi nem tudna eltűnni a rendszerből. A ~~topik~~ ugyanis csak TP és T' közt törölhető, mivel ez az egyetlen olyan szabály, amely a bemenetében ilyen indexet tartalmaz. Ha azonban a *kin* az indexfüzérben a ~~topik~~ bal oldalán van, az említett törölő szabály nem alkalmazható, hiszen index csak a bal szélről törölhető. Ebben az esetben pedig a ~~topik~~ index a generálás végén is jelen lenne a szerkezetben, ami a levezetés elhalását eredményezné, hiszen indexelt nyelvtannal csak akkor generálható egy füzér, ha az utolsó átmeneti füzérben már csak terminális elemek vannak, nem-terminálisok és indexek nincsenek.

Ami a generálás további főbb lépéseit illeti: a szerkezetben S szintjén megjelenő ~~topik~~ index az eddigiekkel összhangban ott játszik szerepet, hogy a TP triviálisan T'-ként íródik

újra, a *pro* alany miatt ebben a levezetésben ugyanis nincs szükség a TP specifikálójára. A perfectum igeidő miatt IKin-fejben segédige jelenik meg, amely a megszokott módon T-be mozog. A főige a segédige jelenléte miatt csak Voice-fejig mozog fel, ahol ezúttal is participiumi alakban ölt testet. A VP specifikálójában pedig az egyes szám első személy miatt a semleges esetben megszokott *pro_{minä}* jelenik meg.

(128a) **Az *Olenkin nukkunut* mondat szerkezete**

(128b) **Igei indexek terminalizálódása (128a) esetén**

olenkin nukkunut:

IKin (In Perf Sg1) → IKin (Perf Sg1) → OLE-KIN (Sg1) → OLENKIN
V → NUKKU-
Voice (Perf Sg1) → -NUT (Sg1) → -NUT

} OLENKIN NUKKU-NUT →
olenkin nukkunut

A *-kin* partikula nemcsak abban különbözik a korábban látott *-hAn*, *-pA* és *-kO* elemektől, hogy a mondat bármelyik pozíciójában megjelenhet, hanem abban is, hogy a

magyarhoz hasonlóan más alakban bukkan fel tagadó, mint állító mondatokban⁷⁰. Míg állító mondatokban *-kin*-ként jelenik meg, addig a tagadó szósorokban *-kaan*, illetve *-kään* alakban találkozhatunk vele a magánhangzó-harmóniától függően. A tagadások esetében is igaz, hogy 'igenis' jelentésben az I-fejben álló összetevőhöz kapcsolódik hozzá; a tagadóigén ez a partikula nem jelenhet meg. Mindennek a kezeléséhez az alábbi szabályok, illetve kategóriák felvételére van szükségünk.

(126a') T' (kin) → T NegKinP

(126a'') NegKin' → NegKin INegKinP

(126b') INegKin' → INegKin VoiceP

(126c') INegKin → -KAAN

(126a') azt ragadja meg, hogy amennyiben a szerkezetben tagadás van, a *kin* index továbbra is akkor tűnik el a rendszerből (vö. 126a), amikor a T' T-vé alakul át, de ennek komplementumában ezúttal egy NegKinP kategóriát találunk. A NegKin egy újabb összetett kategória Neg és Kin komponensekből összerakva ugyanazon okokból, amelyeket az állító mondatokban előforduló IKin mellett érvelve már említettem: meg kell őriznünk a *kin* index által hordozott információt úgy, hogy INeg után törölni tudjuk ezt az elemet a rendszerből anélkül, hogy a többi, NegP szintjén a szerkezetbe kerülő és INeg-ben is megjelenő mód, idő, valamint szám-személy indexet ez bármilyen módon érintené. Ehhez természetesen arra is szükség van, hogy INeg mellé bevezessünk egy INegKin kategóriát is, mely a NegKin komplementumában tűnik fel (126a''). A NegKin frázis esetében a Kin címerészletnek a terminalizálódások során nem lesz szerepe (lásd (129b)-t alább, valamint a dolgozat függelékét), hiszen ahogyan azt említettem, a szóban forgó partikula nem bukkanhat fel a tagadóigéhez kapcsolva.

(126c') (126c)-hez hasonlóan azt ragadja meg általánosságban, hogy az INegKin-ben a terminálissá alakulás során mindig feltűnik egy -KAAN morféma, mely aztán a hangtanban nyeri el végleges *-kaan*, illetve *-kään* formáját.

Kétségtelen, hogy ezeket a szerkezeteket már csak ilyen bonyolult módon, meglehetősen összetett kategóriacímkek alkalmazásával lehet ebben a keretben megragadni, de az is nyilvánvaló, hogy maguk a leírandó struktúrák sem tartoznak az alapszerkezetek közé. Vagyis a szabályrendszer valóban ott válik bonyolulttá, ahol a szerkezetek is bonyolultak (elég, ha például a (93)-ban látható beszélt nyelvi P11 felszólításra gondolunk, amely tagadással van

⁷⁰ A magyarral kapcsolatban itt a *sem* ~ *is* alternálására gondolok.

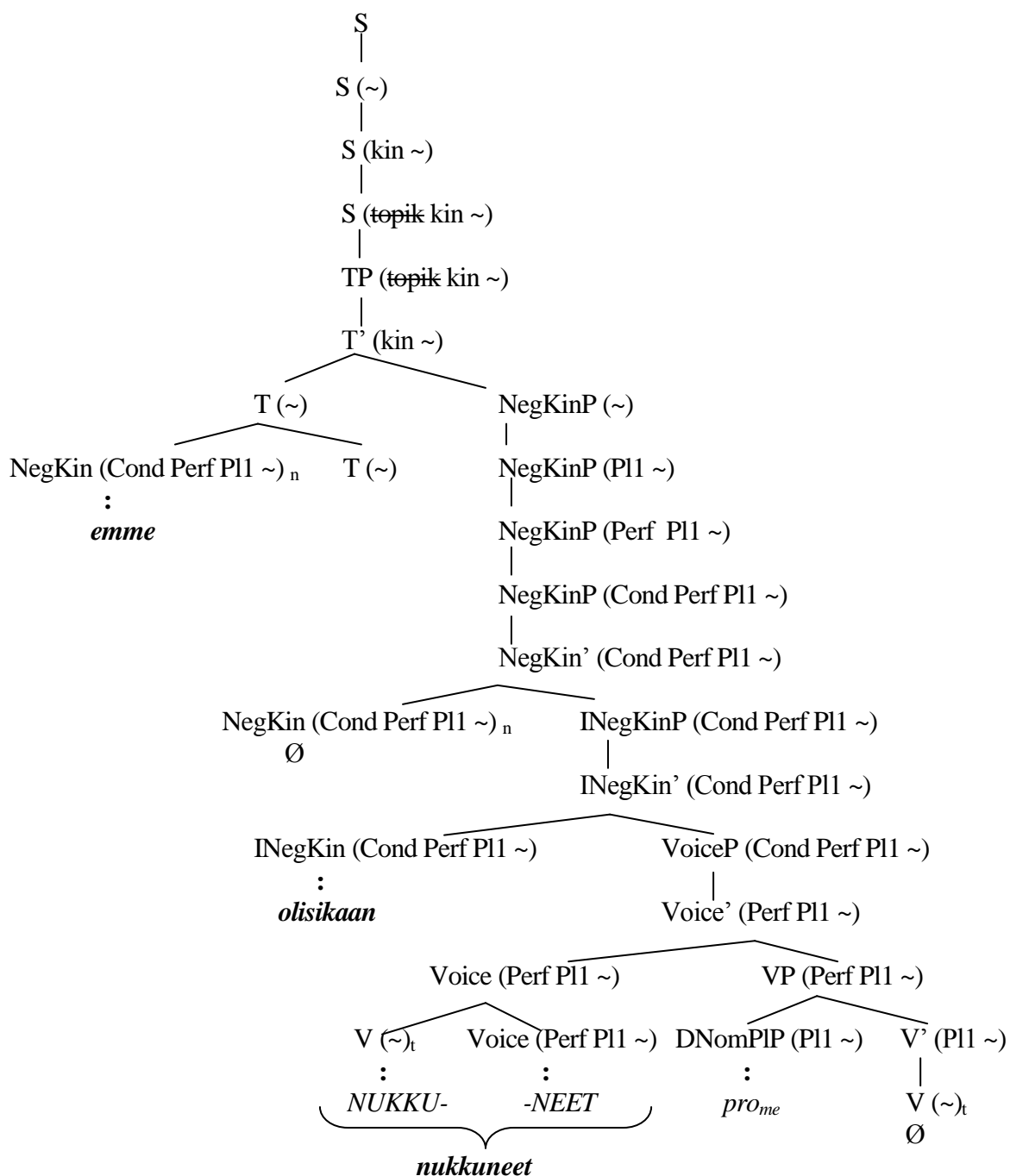

kombinálva); valamilyen szempontból kivételesek (vö. a 3.4.2. alfejezetben (61) kapcsán az *arb* alanyú imperfectum tagadásáról mondottakkal); illetve periférikusnak tekinthetők (lásd a birtokos személyszuffixumok kérdése a 4.3. fejezetben). A nyelvi jelenségek és az őket leírni kívánó szabályrendszer bonyolultsága tehát szép párhuzamot mutat.

Ezen alfejezet lezárásaképpen lássunk egy konkrét példát az ilyen szerkezetekre is.

- (129) E-mme ol-isi-kaan nukku-neet.
 nem-PL1 van-COND-sem alszik-PTC.PL
 'Igenis nem aludtunk volna (nem akartunk aludni, de kellett).'

(129a) **Az *Emme olisikaan nukkuneet* mondat szerkezete**

(129b) Igei indexek terminalizálódása (129) esetén

emme olisikaan nukkuneet

NegKin (Cond Perf PII ~) → E- (Perf PII ~) → E- (PII ~) → EMME (~) → EMME

INegKin (Cond Perf PII ~) → -ISIKAAN (Perf PII ~) → OLISIKAAN (PII ~) →

→ OLISIKAAN (~) → OLISIKAAN

V (~) → NUKKU- (~) → NUKKU-

Voice (Perf PII ~) → -NUT (PII ~) → -NEET (~) → -NEET

EMME OLISIKAAN NUKKU-NEET →

emme olisikaan nukkuneet

A (129)-ben látható szerkezet generálása az említett új NegKin, illetve INegKin kategóriákat leszámítva semmilyen újdonságot nem tartalmaz. S szintjén három index kerül a szerkezetbe: legelőször a tagadásra utaló ~, majd a *kin*, végül a ~~topik~~, mely utóbbi ezúttal is azért felel, hogy a szerkezetben ne épüljön ki a TP-specifikáló (hiszen a potenciális téma *pro* alanyként jelenik meg a VP-ben, amelyet hangalak nélkülsége miatt nem mozgatok). A tagadóige a szerkezeti hierarchiában legmagasabban álló igei összetevőként T-be mozog, INegKin-ben a perfectum igeidő miatt segédige jelenik meg, amelyen az 'igenis' jelentést a szerkezetbe hozó *-kaan* is testet ölt az indexek terminalizálódása során. A V-fejben megszülető ige ezúttal is csak Voice-fejig mozog, ahol az alany számát is mutató participium alakjában jelenik meg összekapcsolódva az itt terminalizálódó *-NUT* morfémaival.

3.4.9. A tárgy esete

Az igei struktúrákkal kapcsolatban felmerülő kérdések bemutatását egy olyan téma tárgyalásával zárom, amely az igei és a főnévi szerkezeteket egyaránt érinti, így köztük egyfajta átvezető szerepet is betölt ebben a dolgozatban. A tárgy esetjelölésének kérdése megkerülhetetlen egy finn nyelvtenban: az ebben a nyelvben megfigyelhető nominativus ~ accusativus ~ partitivus esetalternációról rengeteg írás született (lásd például Kiparsky 1998; Maling 1993; Reime 1993; Toivainen 1993; Vainikka 1989, 1993, 2003; Manninen 2003a). Én ebben a részben azt mutatom be, hogyan kezelhető a kérdés indexelt nyelvten segítségével.

Mindenekelőtt röviden bemutatom az említett esetalternációt. A finn nyelvben csak akkor jelenhet meg a tárgyon accusativusi eset (ragja: *-n*, személyes névmások és *kuka* 'ki' kérdő névmás esetén *-t*), ha az aspektus befejezett, a mondat nem tartalmaz tagadást, valamint a tárgy egyes számú és megszámlálható (130). Az, hogy a tárgyi funkciójú összetevő határozott vagy határozatlan főnévi kifejezés-e, ebből a szempontból nem releváns: ezek ragozása egyforma, és ebből kétértelműségek adódhatnak (lásd (135)). Bizonyos szerkezetek (*arb* alanyú mondatok, felszólítás, default formájú ígét tartalmazó szósorok: így például a birtoklásmondatok és a 'kell' ígét (pl. *täytyä, pitää*) tartalmazó necesszív szerkezetek) esetén

a *-t* ragot viselő tárgyak megtartják esetüket a felszínen is, míg a különben *-n* esetragos összetevők nominativusban jelennek meg (131). Utóbbi elemek annotációiban a *NOMACC* esetjelölést használom utalva arra, hogy ebben a pozícióban állhat accusativusi tárgy is. Folyamatos aspektus, tagadás és/vagy anyagnévi tárgy esetén az összetevő partitivusban jelenik meg (132).

Többes számban álló tárgyak folyamatos aspektus, illetve tagadás esetén továbbra is partitivusban jelennek meg, de ezúttal többes partitivusban (133a-b). Ezzel az esettel rendelkeznek a konkrét jelentésű főnevek is, amennyiben nem az összes olyan szóba jöhető dologról, hanem azoknak csak egy részéről van szó az adott szituációban (133c). Ha a konkrét tárgyak teljes mennyiségéről van szó (természetesen úgy, hogy nincs tagadás a mondatban, valamint az aspektus is befejezett), a tárgyon *-t* jelenik meg ugyanúgy, ahogyan a többes számban álló határozott alanyon is ezt a szuffixumot találjuk (134) – a két funkció megkülönböztetéséhez ilyen esetekben a szórend és az ige ragozása adhat támpontot.

(130a) Tapaa-n sinu-t / Jussi-n / tuo-n naise-n.

találkozik-SG1 te-ACC Jussi-ACC az-ACC nő-ACC

‘Találkozom veled / Jussival / azzal a nővel.’

(131a) Sinu-t / Jussi / Tuo nainen tavata-an.

te-ACC Jussi-NOMACC az-NOMACC nő-NOMACC találkozik-ARB

‘Találkoznak veled / Jussival / azzal a nővel.’

(131b) Valitse minu-t / Jussi / tuo nainen!

választ én-ACC Jussi-NOMACC az-NOMACC nő-NOMACC

‘Válassz engem / Válaszd Jussit / azt a nőt!’

(131c) Sinu-lla on minu-t / kissa / aika-a.

te-ADESS van-SG3 én-ACC macska-NOMACC idő-PART

‘Én a tiéd vagyok / Van egy macskád / Van időd.’

(131d) Kaisa-n täyty-y tavata sinu-t / Jussi / tuo nainen.

Kaisa-GEN kell-SG3 találkozni te-ACC Jussi-NOMACC az-NOMACC nő-NOMACC

‘Kaisának találkoznia kell veled / Jussival / azzal a nővel.’

(132a) Pese-n auto-a.

mos-SG1 autó-PART

‘(Éppen) mosom az autót ~ Autót mosok.’

(132b) E-n tapaa sinu-a / Jussi-a / tuo-ta nais-ta.

nem-SG1 találkozik te-PART Jussi-PART az-PART nő-PART

‘Nem találkozom veled / Jussival / azzal a nővel.’

(132c) Juo-n kahvi-a.

iszik-SG1 kávé-PART

‘Kávét iszom.’

(133a) Pese-n auto-j-a.

mos-SG1 autó-PL-PART

‘(Éppen) mosom az autókat ~ Autókat mosok.’

(133b) E-n tapaa suomalais-i-a ihmisi-i-ä.
nem-SG1 találkozik finn-PL-PART ember-PL-PART
'Nem találkozom finn emberekkel.'

(133c) Osta-n kirjo-j-a.
vásárol-SG1 könyv-PL-PART
'Könyveket vásárolok.'

(134a) Osta-n nuo kirja-t.
vásárol-SG1 az.PL.ACC könyv-PL.ACC
'Megvásárolok azokat a könyveket.'

(134b) Pese-n auto-t.
mos-SG1 autó-PL.ACC
'Lemosom az autókat.'

A jelenség bemutatása után térjünk rá arra, hogyan lehet mindezt indexelt nyelvtannal kezelni. A tárgy (amennyiben az ige vonzata) V' alatt születik⁷¹. Mivel többféle eset is megjelenítheti ezt a grammatikai funkciót a felszínen, célszerűnek látszik egy összefoglaló kategóriacímként adni az ezen a helyen álló összetevőnek: ez az *Obj*. A szintaktikai kategóriának ez a része fog átalakulni konkrét esetekre utaló címkérszletté a szerint, hogy milyen a főnév: anyagnév, határozatlan, határozott; illetve hogy milyen az igei szerkezet, amelybe bekerül: az aspektus folyamatos-e vagy befejezett, a mondat tartalmaz-e tagadást, illetve *arb* alanyú-e a szósor, esetleg felszólítás vagy default formájú ige szerepel-e benne. Az ilyen, igei szerkezetre vonatkozó információkat indexek kódolják, amelyek ráöröklődve az NObjP-re a megfelelő esetkategória kiváltásáért felelnek (természetesen amellett, hogy bizonyos igével kapcsolatos morfológiai vonatkozásaik is lehetnek⁷²). Az *Obj* a ráöröklődő indexek hatására háromféle konkrét kategóriává alakulhat: *Part* (partitívus), *Acc* (accusativus), illetve *Nomacc* (nominativaccusativus).

Még egy érdekesség figyelhető meg a tárgy kategóriája kapcsán: minden ilyen funkciójú elem NObjP-ként születik az általam alkalmazott rendszerben. Az *N* ebben az esetben a főnévi kifejezések alulspecifikált kategóriája, amelyet az adott szerkezetekben *N*, *Num*, illetve *D* jelenít meg. Azért van erre szükség, hogy azokat a mellérendelő konstrukciókat is kezelni lehessen majd, amelyekben eltérő kategóriájú főnévi kifejezések (tehát például *DP* és *NumP*) vannak koordinálva – ez ugyanis lehetséges a finnben. Ezzel bővebben a következő fejezetben (4.4) foglalkozom.

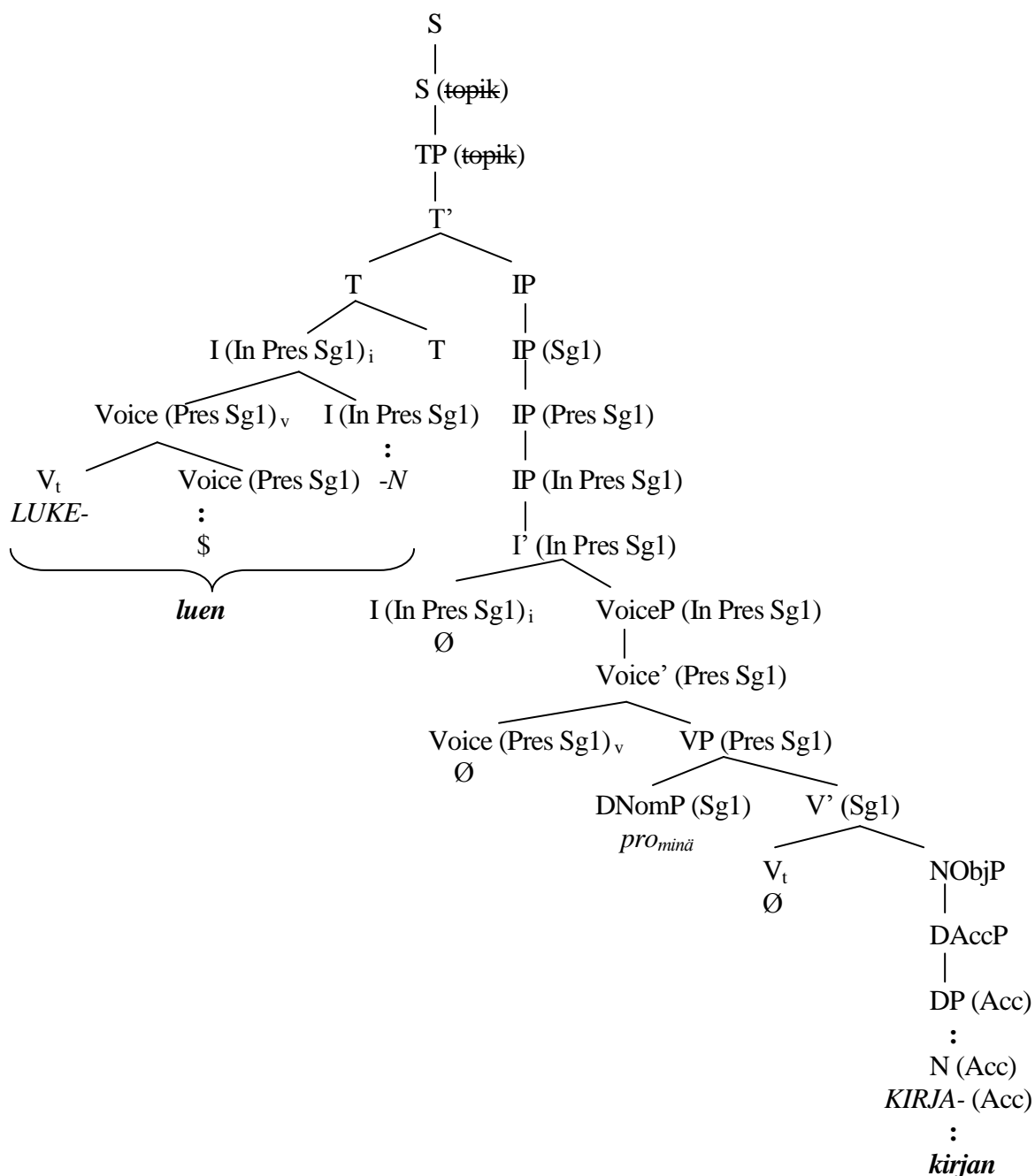
⁷¹ Ebben az alfejezetben csak olyan szerkezetekkel foglalkozom, amelyekben a tárgy(szerű) összetevő az ige vonzata. A főnévi igenevek tárgyával kapcsolatos kérdésekre az igenévi szerkezeteknél vissza fogok térni (ötödik fejezet); a tárgyi esetjelölésű szabad bővítményekkel (pl. *Lue-n tunni-n* olvas-SG1 óra-ACC 'Egy órát olvasok') pedig ez a disszertáció nem foglalkozik.

⁷² Az ige is releváns az általános alanyra utaló *arb*, a felszólítás (!), a negáció (~), illetve a default formájú igealakra utaló (~~subj~~) index, hiszen (más indexekkel együtt) ezek felelősek a megfelelő igealakok előhívásáért; a folyamatos aspektust kódoló *progr* azonban az ige nem, csak a tárgyon releváns – az aspektust ugyanis a finnben nem az ige formája, hanem a tárgyi funkciójú összetevő (partitívusi) esete mutatja.

Tekintsük végig a lehetséges szerkezeteket. Elsőként lássunk olyan mondatokat, amelyekben az aspektus befejezett, és amelyek nem tartalmaznak tagadást.

- (135) Lue-n kirja-n.
 olvas-SG1 könyv-ACC
 'Elovasom a könyvet / Elovasok egy könyvet.'⁷³

(135a) A *Luen kirjan* mondat szerkezete

⁷³ Ez a kétértelműség a jelen vizsgálat szempontjából nem releváns – a főnévi csoport kapcsán visszatérek majd rá.

A generálásnak csak a most releváns részleteire térek ki, vagyis kizárólag a V' alatt megjelenő tárggyal kapcsolatos kérdésekkel foglalkozom (a többi részlet megegyezik a (65)-tel kapcsolatban mondottakkal). A V' alatt egy NObjP jelenik meg, amelyre semmilyen index nem öröklődik az igei struktúrából. Az ilyen esetekben csak a főnév tulajdonságai alapján dől el, hogy a felszínen milyen esetben fog megjelenni a tárgy. Mivel itt egy konkrét egyes számban álló tárggyal állunk szemben, az NObjP-ből DAccP lesz a (136)-ban látható szabály alapján. Az, hogy az accusativus *-n* vagy *-t* rag formájában ölt-e testet, a lexikai nem-terminálistól függ – erre (137) mutat egy-egy példát.

(136) NObjP → XAccP, ahol X=N, Num, D

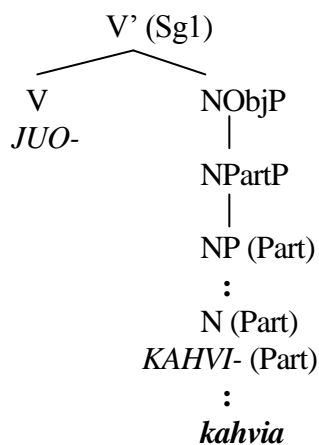
(137a) *SINU-* (Acc) → *SINUT* → *sinut*

(137b) *KIRJA-* (Acc) → *KIRJAN* → *kirjan*

(138) NObjP → XPartP, ahol X=N, Num, D

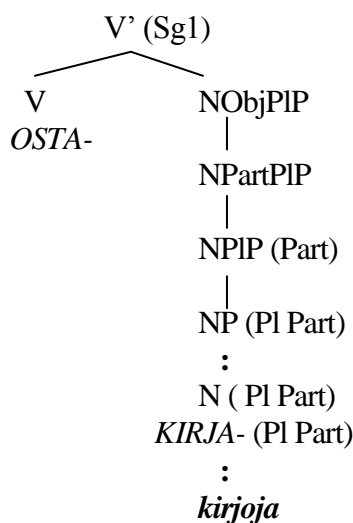
(138)-ra azon szósorok esetében van szükség, amikor a főnév valamilyen anyagnév (132c), vagy a több szóba jöhető megszámlálható tárgynak csak egy részéről teszünk állítást (133c). Ezen esetekben a következőképpen alakulna a V' alatti rész a mélyszerkezetben:

(139) A *Juon kahvia* mondat mélyszerkezetének V' alatti része

A főnévi kifejezések belső szerkezetével a következő (negyedik) fejezet foglalkozik, így ezekre a részletekre ezúttal nem térek ki. Most elsősorban az *Obj* kategóriarészlet különböző átalakulásai relevánsak, melyből a szóban forgó (132c, 133c) szósorok esetén *Part* lesz a korábban mondottak (anyagnévi tulajdonság, illetve részleges mennyiség) alapján.

(140) **Az *Ostan kirjoja* mondat mélyszerkezetének V' alatti része**

Lássuk, mi történik, ha a (135)-ben szereplő mondatot letagadjuk.

- (141) E-n lue kirja-a.
 nem-SG1 olvas könyv-Part
 'Nem olvasom el a könyvet / Nem olvasok el egy könyvet / Nem olvasok könyvet⁷⁴.'

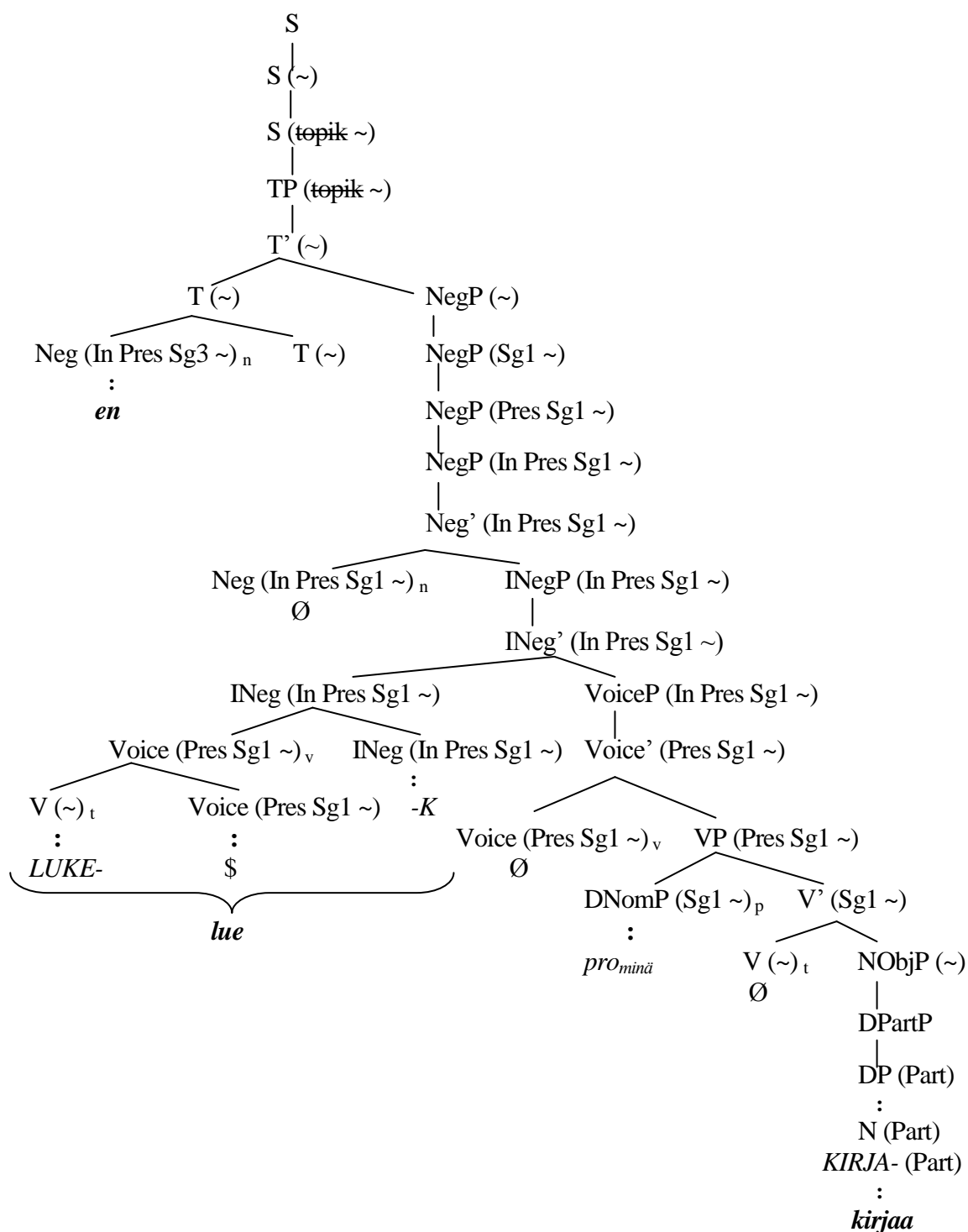
Az S szintjén (141) esetében két index jelenik meg a szerkezetben: a tagadásra utaló $\sim$ ($S \rightarrow S(\sim)$), majd a *pro* alany miatt a ~~topik~~ ($S \rightarrow S(\text{topik})$); utóbbi (mint mindig) azért felelős, hogy ne jöjjön létre a TP-specifikáló. Az biztosítja, hogy ezen indexek ebben a sorrendben tűnjenek fel, hogy különben a ~~topik~~-ot nem lehetne eltüntetni a rendszerből, amelynek eredményeképpen a generálás lefulladna (TP után nincs olyan szabály, amelynek bemenetében ez az index szerepelne). A $\sim$ index minden tagadást tartalmazó mondatban megjelenik többek között azért, hogy ha az igének lenne tárgyi vonzata, akkor a rendszer „emlékezzen” arra, hogy a negáció miatt ez az összetevő kizárólag partitivusi esetben jelenhet meg. Ezt fogalmazza meg (142).

- (142) NObjP ($\sim$) $\rightarrow$ XPartP, ahol $X=N, \text{Num}, D$

(141a) ágrajzot tanulmányozva látható, hogy a jelen kérdés, vagyis a tárgy esetének meghatározása szempontjából csak a generálás eleje (az S-en megjelenő esetleges indexek); illetve a vége, azaz a V' alatti rész releváns. A kettő közti szakasról az igei szerkezetek kapcsán már rengeteg szó esett, és ezek nem tartalmaznak semmilyen újdonságot, így innentől csak a „kezdettel” és a „véggel” foglalkozom részleteiben.

⁷⁴ Ezen jelentés esetében a V' alatt megjelölt NObjP NPartP-vé alakul át – ez a fejezet további részében, minden ilyen kétértelműség esetében érvényes.

(141a) *Az En lue kirjaa* mondat szerkezete

A negációs index (~) nemcsak a tárgy kapcsán juthat szerephez egy mondatban, hanem a segítségével azt is biztosíthatjuk, hogy bizonyos szabad bővítmények megfelelő formában jelenjenek meg. A finnben ugyanis igen sok olyan elem van, amelynek két megvalósulása lehet: az egyik állító, a másik tagadó mondatokban fordul elő. Ilyen például a *tietenkin* 'természetesen' és a *tietenkään* 'természetesen nem'; a *jo* 'már' és az *enää* 'már nem'. Mivel a ~ index a teljes igei struktúrán végigvonul, ráöröklődik ezekre a szabad bővítményekre is, és

ezt kihasználva megadhatunk olyan szabályokat, amelyek biztosítják, hogy az adott elem a megfelelő formában jelenjen meg az adott szósorban. Például a következőképpen:

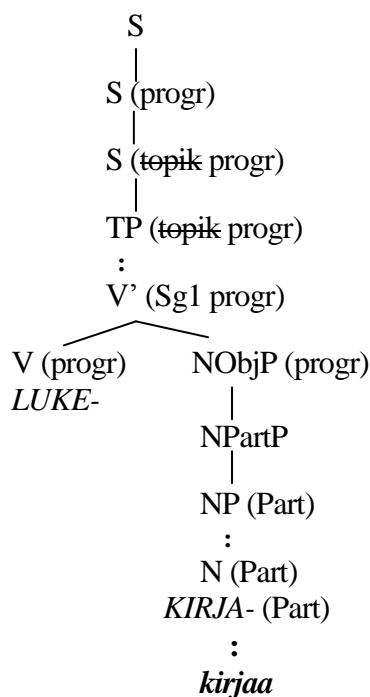
(143a) *TIETENKIN* (~) → *TIETENKÄÄN*

(143b) *JO* (~) → *ENÄÄ*

Ez után a rövid kitérő után térjünk vissza a tárgyi esetalternációkra. Eddig az alapeseteket vázoltam fel, a következőkben pedig röviden bemutatom, hogyan kezelhetők az általam alkalmazott rendszerben a folyamatos aspektusú szósorok (132a, 133a). A befejezett aspektust a szerkezetben nem jelöli index – ezt default esetként kezelem, vagyis ha nincs ellentétes információ, az aspektus befejezettként értelmeződik. A folyamatos aspektust ellenben az S szintjén a szerkezetbe kerülő *progr* index jeleníti meg. Ez (a ~ indexhez hasonlóan) rácsorog a V' alatt álló összetevőkre, de a finnben sok nyelvvel ellentétben nem az ige lesz releváns (vö. angol *I read a book* 'Elolvasok egy könyvet' ~ *I am reading a book* 'Éppen egy könyvet olvasok'), hanem a tárgyi funkciójú összetevőn. A folyamatos aspektus kifejezése ugyanis a finnben a tárgy partitivusi esetjelölésével történik. Ezt fogalmazza meg a (145)-ben látható szabály.

(144) Lue-n kirja-a.
 olvas-SG1 könyv-PART
 '(Éppen) könyvet olvasok.'

(144a) **A *Luen kirjaa* mondat mélyszerkezetének releváns részletei**

(145) NObjP (progr) $\rightarrow$ XPartP, ahol $X=N$, Num, D

Mivel tagadás esetén az aspektus mindenképpen folyamatos, nincs szükség arra, hogy a *progr* index a negációt tartalmazó szósorokban is megjelenjen – az általa hordozott információ a $\sim$ indexben is benne van.

A következőkben azokról a szerkezetekről lesz szó, amelyekben a máskor accusativusban álló tárgy nominativusban, pontosabban nominativaccusativusban jelenik meg. Ilyenek: a felszólítások (a harmadik személyt leszámítva), az *arb* alanyú mondatok, illetve a default formájú ígét tartalmazó szósorok. Ezek tárgyalását kezdjük a felszólítások elemzésével.

Az imperativusi ígét tartalmazó szósorokban csak a *-t* tárgyragú összetevők (a személyes névmások) jelenhetnek meg továbbra is accusativusban, az egyébként *-n* tárgyragot kapó elemek nominativusban tűnnek fel (146) – természetesen amennyiben nincs ok a partitivus használatára: például tagadás, anyagnévi tárgy stb. esetén (147). Harmadik személyű felszólítás esetén azonban a tárgy accusativusi raggal ölt testet (148) – természetesen továbbra is csak akkor, ha nincs ok a partitivus használatára.

(146) Valitse minu-t / kirja!
választ én-ACC könyv-NOMACC
'Válassz engem! / Válassz egy könyvet $\sim$ Válaszd a könyvet!'

(147) Äl-ä valitse minu-a / kirja-a!
neg-IMP.SG2 választ én-PART könyv-PART
'Ne válassz engem! / Ne válaszd a könyvet $\sim$ Ne válassz könyvet!'

(148) Valit-koon minu-t / kirja-n!
választ-IMP.SG3 én-ACC könyv-ACC
'Válasszon engem! / Válasszon egy könyvet $\sim$ Válassza a könyvet!'

Mindezt indexelt nyelvtani keretben akkor lehet kezelni, ha a rendszer a tárgynál még „emlékszik” arra, hogy milyen mondatról is van szó éppen: (146) esetében („normál”) felszólításról, amelynél a tárgyi összetevő nominativaccusativusban kell, hogy megjelenjen a felszínen; (147)-nél a tagadás miatt mindenképpen partitivusban kell állnia az ilyen funkciójú elemnek; míg (148)-ban olyan harmadik személyű felszólítással van dolgunk, amelyben a tárgyon accusativusi ragnak kell testet öltenie. A felszólító mondat típus jelölésére ezért bevezetünk egy új indexet (jele: !), amely S szintjén kerül a szerkezetbe.

(149) $S \rightarrow S (!)$

Ez az index lesz a legelső, amely megjelenik majd a nyelvtan kezdőszimbólumán, és így ez lesz a legutolsó, amelyik eltűnik majd az igei struktúrában végigvonuló indexek közül. Így még a V-fejre, valamint az ennek komplementumában esetlegesen felbukkanó tárgyra is ráöröklődik, és a következő átalakulásokat váltja ki:

(150) NObjP (!) → **X**NomaccP, ahol **X**=N, Num, D

(151a) *MINU*- (Nomacc) → *MINUT* → *minut*

(151b) *KIRJA*- (Nomacc) → *KIRJA* → *kirja*

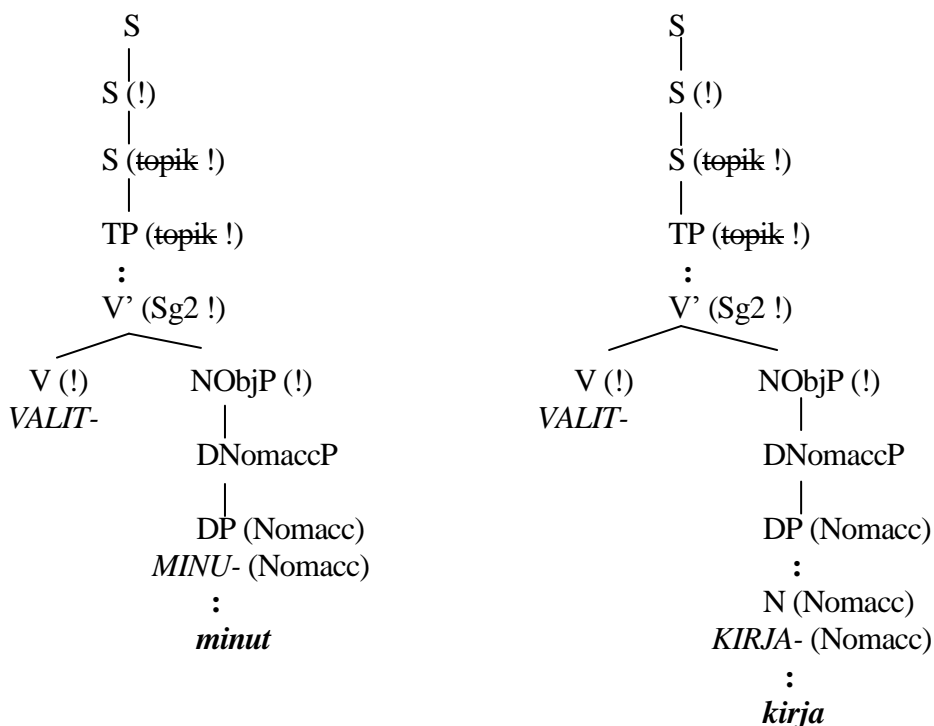
(152) NObjP (!) → **X**PartP, ahol **X**=N, Num, D

(150) azt biztosítja, hogy az egyébként accusativusban álló tárgy nominativaccusativusban jelenjen meg. Az, hogy ez konkrétan nominativust vagy accusativust jelent-e, a lexikai nem-terminális elemtől függ – vö. (151a)-t (151b)-vel. (152)-re pedig azért van szükség, mert tagadást nem tartalmazó felszólításoknál is lehetséges partitivusi tárgy – például azért, mert a tárgy anyagnév (153).

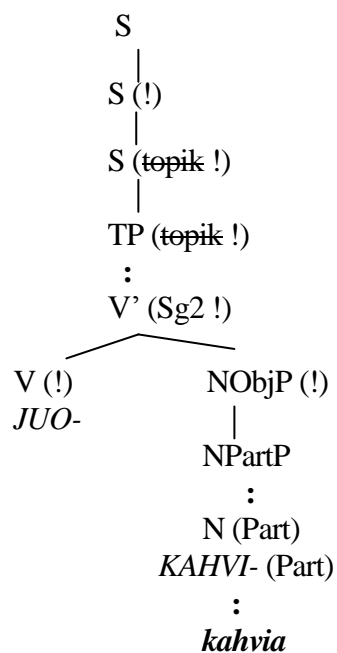
(153) Juo kahvi-a!
 iszik kávé-PART
 'Igyál kávét!'

Lássunk néhány konkrét elemzést ebből a tárgykörből – legalábbis ezek releváns részleteit.

(154) A *Valitse minut / kirja!* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

(155) A *Juo kahvia!* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

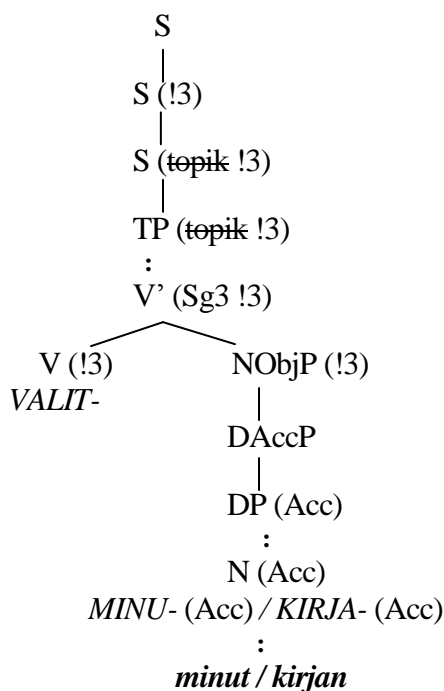
A ! index segítségével tehát kezelhetők a különböző (egyelőre tagadást nem tartalmazó) felszólítások – legalábbis az első és a második személyűek, valamint az *arb* alanyúak (hiszen ezeknél a tárgynak eleve ilyen esetalternációi vannak felszólítás nélkül is – lásd a 3.4.2-ben mondottakat, valamint ezen alfejezet egy későbbi részét).

Harmadik személyben álló imperativusi ige jelenlétekor azonban a tárgy megőrzi az igétől kapott accusativusi esetét. Ezt csak akkor lehet ebben a rendszerben kezelni, ha ezen felszólításoknál a ! index helyén egy másik index jelenik meg, amely egyszerre mutatja, hogy felszólításról van szó (ilyen típusú a mondat), és hogy az alany harmadik személyű. Erre a szerepre a !3 indexet javaslom, amely a következő átalakulásokat válthatja ki:

(156) NObjP (!3) → XAccP, ahol X=N, Num, D

(157) NObjP (!3) → XPartP, ahol X=N, Num, D

(158) A *Valitkoon minut / kirjan!* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

A felszólítás alapeseteinek megtárgyalása után térjünk rá arra, mi történik, ha az imperativus mellett tagadás is megjelenik a szerkezetben. A tárgynak a negáció miatt ilyen esetekben is mindenképpen partitívusban kell állnia, így logikusnak látszik, hogy az eddig erre a célra alkalmazott ~ indexet használjuk fel ismét a jelenség kezelésére. Vagyis S szintjén nemcsak a !, de a ~ index is megjelenik majd (természetesen a ~~topik~~ mellett, amely (többek között) a felszólításoknál is a TP-specifikáló generálását akadályozza meg, hiszen imperativusi igéjű mondatoknak nem lehet témájuk). Milyen legyen az S szintjén a szerkezetbe kerülő indexek egymáshoz viszonyított sorrendje? Akkor kapjuk a legegyszerűbb szabályrendszert, ha először a felszólításra utaló !, azután a tagadást megjelenítő ~, végül a ~~topik~~ jelenik meg. A ~~topik~~ indexnek mindenképpen utolsónak kell lennie, különben nem tud eltűnni TP és T' között a rendszerből, ami a generálás elhalását eredményezné. A negációra utaló ~ indexnek a ! indexnél későbbi felvétele pedig azért előnyös, mert tagadás esetén mindenképpen partitívusban kell a tárgynak megjelennie, és ezt a szerkezetbe később bekerülő, ezért előbb eltűnő ~ index biztosítja, amelyet a ! jelenléte nem befolyásol (159). De arra az esetre is kidolgozható szabályrendszer, ha előbb jelenik meg a ~, és csak ezután tűnik fel a !, de ez kicsit bonyolultabb, mint az előző alternatíva (160). Én éppen ezért a (159)-ben látható indexsorrenddel fogok dolgozni.

(159) NObjP (~ !): NObjP (~) → XPartP; XPartP (!) → XPartP, ahol X=N, Num, D

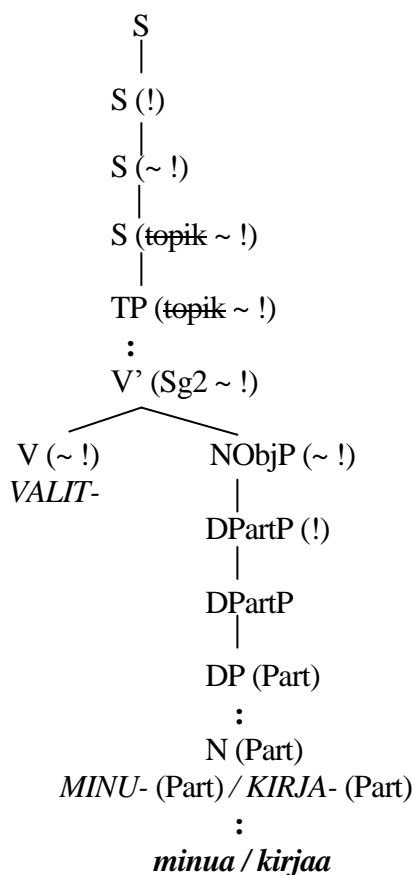
(160) NObjP (! ~): NObjP (!) → **X**NomaccP, illetve NObjP (!) → **X**PartP;

XNomaccP (~) → **X**PartP, **X**PartP (~) → **X**PartP, ahol **X**=N, Num, D

Lássunk egy konkrét, tagadást tartalmazó felszólító mondatot, például a (147)-ben szereplő szósort, valamint az ehhez tartozó szerkezetet (161):

(147) *Äl-ä valitse minu-a / kirja-a!*
 neg-IMP.SG2 választ én-PART könyv-PART
 'Ne válassz engem! / Ne válaszd a könyvet ~ Ne válassz könyvet!'

(161) *Az Älä valitse minua / kirjaa!* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

Ezzel befejeztem a felszólításokban megjelenő tárgyakkal kapcsolatos kérdések ismertetését, és áttérek az *arb* alanyú szósorokban megjelenő ilyen funkciójú összetevők tárgyalására.

Ahogy a 3.4.2-ben már említettem, az *arb* alanyú mondatokban az alany számára és személyére utaló index helyén az *arb* jelenik meg, amely (eltérően a tényleges szám-személy indexektől) már S szintjén feltűnik a szerkezetben mutatva azt, hogy ilyen típusú mondat következik. Ez az *arb* index abban is különbözik az indexfüzérnek ebben a pozíciójában megjelenő többi említett indextől, hogy nem hal el V' és V között, hanem

ráöröklődik a V-fejre és az annak komplementumában álló összetevőkre is. Ez biztosítja azt, hogy a rendszer emlékezzen⁷⁵ arra, hogy ilyen jellegű személytelen szerkezet generálása történik éppen, amelyben a tárgy ugyanazt a nominativus ~ accusativus ~ partitivus esetalternációt mutatja, amelyet éppen az imént láttunk a(z) első és második személyű felszólítások esetében is. Vagyis az *arb* tulajdonképpen ugyanúgy működik, mint a ! index a tárgy esetének meghatározásának folyamatában: lásd (163), valamint vö. (150) és (152).

(162a) Sinu-t / Jussi muiste-ta-an.
 te-ACC Jussi-NOMACC emlékszik-PASS-ARB
 'Emlékeznek rád / Jussira.'

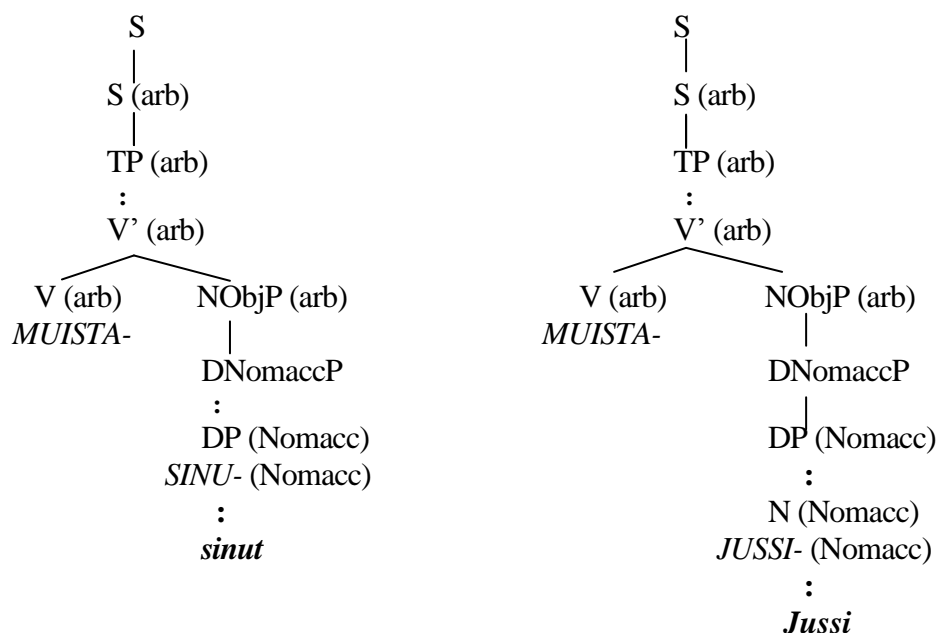
(162b) Kahvi-a juoda-an.
 káva-PART iszik-ARB
 'Kávét isznak.'

(163a) NObjP (*arb*) → XNomaccP, ahol X=N, Num, D

(163b) NObjP (*arb*) → XPartP, ahol X=N, Num, D

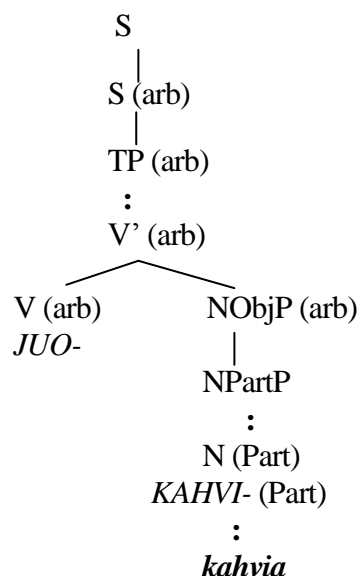
Lássuk a (162a-b)-hez tartozó reprezentációkat.

(164) A *Sinut / Jussi muistetaan* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

⁷⁵ Az indexek egyfajta memóriát képviselnek a nyelvtenban. Ha az általános alanyra utaló *arb*, illetve az ebben a részben tárgyalt többi index (a felszólításra utaló !, a negációt kódoló ~, valamint a default formájú igére utaló *subj*) nem hal el V'-nál, hanem ráöröklődik a V komplementumában álló összetevőkre, így a tárgyra is, akkor a bennük kódolt információra eze(k)nél az összetevő(k)nél is hivatkozni tudunk, így tudjuk biztosítani azt, hogy a tárgyi funkciójú összetevő az adott szerkezetben megkövetelt esetben jelenjen meg. A 3.4.5. alfejezetben (93a)-ban látott *PIarb* index is az általános alanyú szósoroknál megjelenő *arb* indexhez hasonlóan viselkedik: a benne lévő *arb* részlet miatt nem hal el a V' és V közötti szakaszon, hanem ráöröklődik a V-fejre és az annak komplementumában álló tárgyra, mely utóbbi összetevőn az *arb* indexszel megegyező esetek megjelenését váltja ki.

(165) A *Kahvia juodaan* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

Mint ahogyan az (163–165)-ből kiderül, a felszólítás ! indexe, és az *arb* alanyú szósorokban feltűnő *arb* index valóban azonos módon működik. Mi a helyzet akkor, ha a kettő egyszerre van jelen a szerkezetben, vagyis ha *arb* alanyú felszólítást kell generálni? Mivel a két index más-más információt hordoz (a ! azt, hogy felszólításról van szó, az *arb* pedig azt, hogy egy bizonyos, igemorfológiában is releváns személytelen szerkezet következik), mindkettő megjelenésére szükség van a szerkezetben. Mivel a tárgy esetének meghatározásban azonos módon működnek, egymáshoz viszonyított sorrendjük a generálás technikai menetét figyelembe véve tulajdonképpen mindegy (vö. a (166)-ban és a (167)-ben leírtakat)⁷⁶. De ha számításba vesszük azt, hogy az *arb* a szám-személy index helyén szokott megjelenni, azzal egyfajta rokonságot is mutat (lásd Hakulinen és Karlsson (1979, 255) negyedik személyre vonatkozó eszmeifuttatása), akkor célszerű a szabályrendszert úgy megadni, hogy előbb a ! kerüljön a szerkezetbe, majd ezt követően jelenjen meg az *arb*, így ez utóbbi továbbra is a szám-személy indexek helyén állhat – vagyis én emiatt a (166)-ban megadott sorrenddel fogok a továbbiakban dolgozni fenntartva azt, hogy (167) is alkalmazható lenne.

(166) NObjP (arb !): NObjP (arb) → **X**NomaccP, illetve NObjP (arb) → **X**PartP;

XNomaccP (!) → **X**NomaccP, illetve **X**PartP (!) → **X**PartP;

ahol **X**=N, Num, D;

⁷⁶ A ! és *arb* indexek sorrendjében megfigyelhető relatív „szabadság” természetesen nem érvényes a minden felszólításnál jelen lévő ~~topic~~ indexre, amelynek feltétlenül legutolsóként kell S-en megjelennie a korábban már többször elmondott okokból.

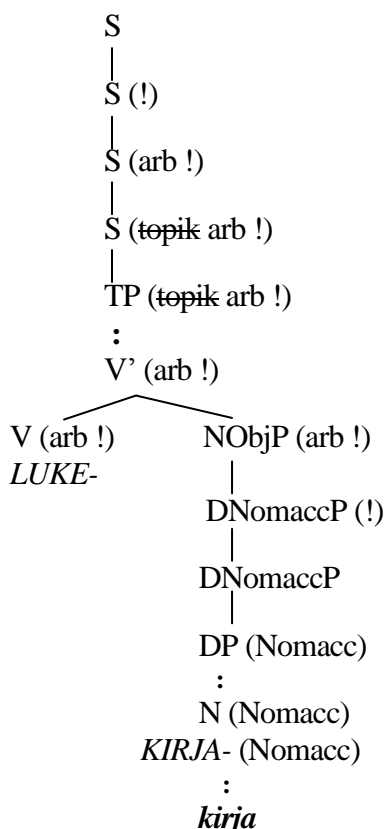

(167) NObjP (! arb): NObjP (!) → **X**NomaccP, illetve NObjP (!) → **X**PartP;
XNomaccP (arb) → **X**NomaccP, illetve **X**PartP (arb) → **X**PartP;
 ahol **X**=N, Num, D;

Mindezek illusztrálására lássunk egy konkrét szerkezetet is.

(168/80a) Lue-tta-koon kirja!
 olvas-PASS-ARB könyv-NOMACC
 'Olvassák el a könyvet! ~ Olvassanak el egy könyvet!'

(169) **A Luettakoon kirja! mondat mélyszerkezetének releváns részletei**

Miután áttekintettem a tárgy lehetséges esetjelöléseit tagadást nem tartalmazó *arb* alanyú mondatokban, rátérek arra, mi történik akkor, ha mindezekben a szerkezetekben megjelenik a negáció. Tagadást tartalmazó szósorokban a tárgynak partitívusban kell megjelenennie, így ismét a (159–160)-ban a felszólítások kapcsán már felvetett kérdéssel kerülünk szembe, vagyis: melyik index jelenjen meg előbb a szerkezetben, a tagadásra utaló ~, vagy az *arb*? Ebben az esetben nem olyan egyszerű a döntés, mint a felszólítások esetében volt, ugyanis mindkét variációnak van előnye és hátránya is. Ha a negációt kifejező ~ bukkan fel előbb, a szabályrendszer bonyolultabb lesz, mert az előbb eltűnő *arb* index mellett a tárgy többféle esetben állhat, és csak később lesz mindenből partitívus a ~ hatására (170). Ezzel a megoldással azonban fenntartható a (Modus < Tempus < Numerus-persona/*arb*)

indexsorrend, vagyis az *arb* továbbra is szerepelhet egyfajta szám-személy indexként (is). A (171)-ben látható sorrend (vagyis előbb megjelenő *arb*, azután feltűnő $\sim$) egyszerűbb szabályokat eredményez, hiszen az első lépésnél rögtön láthatóvá válik, hogy csak partitivusban állhat a tárgy; ám így (Modus < Tempus < $\sim$ < *arb*) indexsorrendet kapunk, vagyis az *arb* már nem a szám-személy indexek helyén áll. Én a (170)-ben leírt megoldást választom, mivel szeretném megőrizni az *arb*, valamint az alany számára és személyére utaló indexek közötti párhuzamot, hiszen az ezek terminalizálódásakor felbukkanó morféim egyfajta finitséget jelölnek (lásd Holmberg és mtsai (1993, 182–183)). Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a (171)-ben leírt megoldást rossznak ítélném; más nézőpontból közelítő kutatóknak lehet, hogy az sokkal inkább elfogadható.

(170) NObjP (*arb* $\sim$): NObjP (*arb*) $\rightarrow$ XNomaccP, illetve NObjP (*arb*) $\rightarrow$ XPartP;

XNomaccP ($\sim$) $\rightarrow$ XPartP, XPartP ($\sim$) $\rightarrow$ XPartP, ahol X=N, Num, D

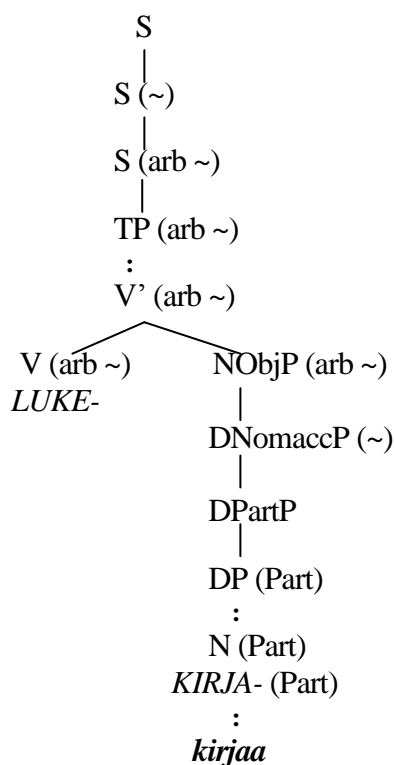
(171) NObjP ($\sim$ *arb*): NObjP ($\sim$) $\rightarrow$ XPartP;

XPartP (*arb*) $\rightarrow$ XPartP, ahol X=N, Num, D

Lássunk egy konkrét szerkezetet.

(172) Kirja-a e-i lue-ta.
 könyv-PART neg-ARB olvas-PASS
 'A könyvet nem olvassák el.'

(172a) A *Kirjaa ei lueta* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

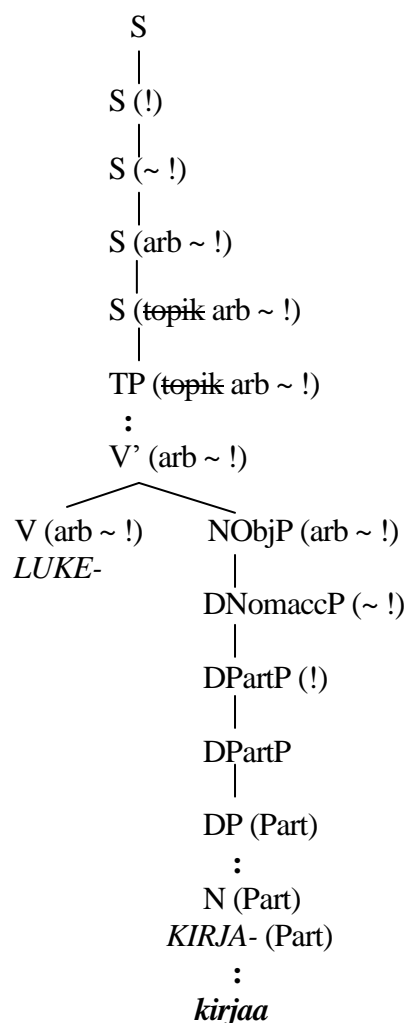

A legbonyolultabb szerkezeteket nyilvánvalóan akkor kapjuk, ha tagadást tartalmazó *arb* alanyú mondatban felszólítás is szerepel. Ebben az esetben S-en négy index fog megjelenni: *!*, *~*, *arb*, *topik*. Korábban már érveltem amellett, hogy a *topik* indexnek kell legutoljára megjelennie, mert ez tűnik el leghamarabb. A másik három index viszonylatában pedig kettő-kettő egymáshoz viszonyított sorrendje már tisztázott: a felszólításra utaló *!* előbb jelenik meg, mint a negációt kifejező *~*, a *~* pedig az általános alanyra utaló *arb* előtt kerül a szerkezetbe. Így alakul ki a (*! < ~ < arb < topik*) indexsorrend, ami a szemantika nyelvére lefordítva annyit jelent, hogy olyan mondatról lesz szó, amely felszólításként tagadást tartalmaz, *arb* alanyú és nincs témája.

Ilyen mondat felszíni szerkezete (94)-ben már szerepelt, de a mélyszerkezetet érintő releváns vonásokat itt is kiemelem.

(173/94a) *Äl-köön lue-tta-ko kirja-a!*
 neg-IMP.ARB alszik-PASS-IMP könyv-PART
 'Ne olvassák el a könyvet!'

(173a) **Az *Älköön luettako kirjaa* mondat mélyszerkezetének releváns részletei**

Még egy típusú szerkezetről kell a tárgy esetjelölése kapcsán beszélni: a default formájú ígét tartalmazó szósorokban⁷⁷ a V' alatt megjelenő összetevő esetjelölése ugyanis feltűnő párhuzamot mutat a(z első és második személyű) felszólításokkal, valamint az *arb* alanyú mondatokkal. Lássunk néhány birtoklásmondatot, amely szintén ebbe a típusba tartozik.

(174) Sinu-lla on kissa / aika-a.
 te-ADESS van-SG3 macska-NOMACC idő-PART
 'Van (egy) macskád / Van időd.'

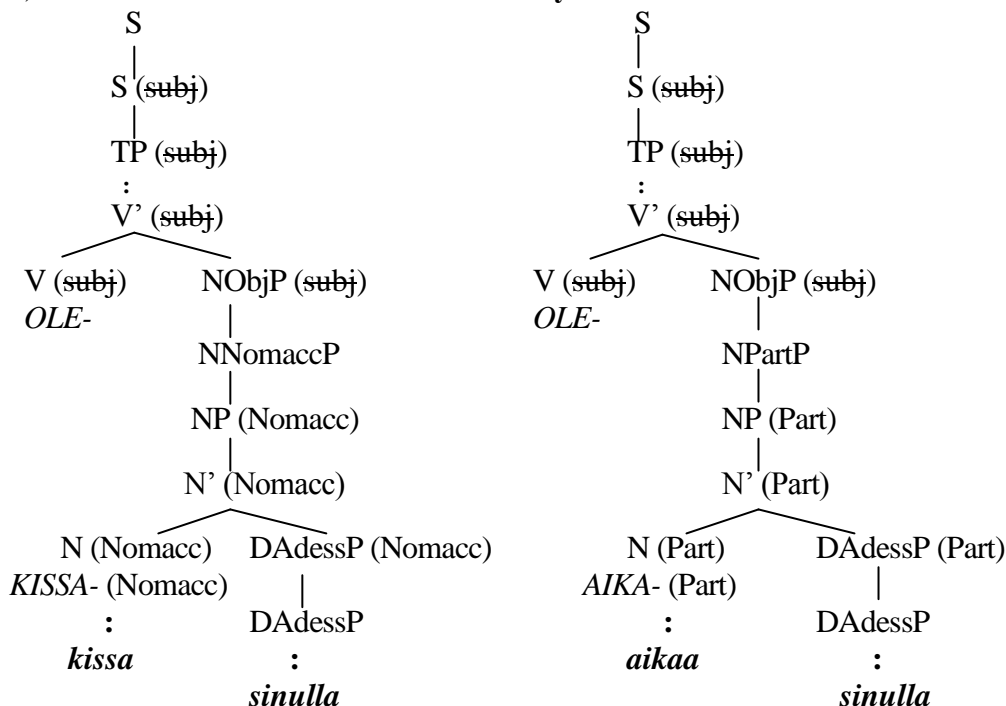
(175/131c) Sinu-lla ei ole kissa-a / aika-a.
 te-ADESS nem.SG3 van macska-PART idő-PART
 'Nincs macskád / Nincs időd.'

Az ezekben a mondatokban megjelenő *subj* indexről ugyanaz mondható el, mint az *arb*-ról az imént: vagyis S szintjén jelenik meg a szerkezetben, de a szám-személy indexek helyén áll, azokkal egyfajta rokonságot mutat, mivel (többek között) a VP specifikálójában megjelenő összetevőért felelős: vagyis azért, hogy ebbe a pozícióba ilyen mondatok esetén egy üres elem kerüljön. Ez a *subj* index az *arb*-hoz hasonlóan, de a „normális” szám-személy indexektől eltérően nem tűnik el V' és V között, hanem rácsorog V-re és a komplementumában álló elemekre is az *arb*-nál és a felszólító mondatoknál látott esetváltakozást produkálva a megfelelő összetevőn.

(176a) NObjP (*subj*) → XNomaccP, ahol X=N, Num, D

(176b) NObjP (*subj*) → XPartP, ahol X=N, Num, D

(177) A *Sinulla on kissa / aika* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

⁷⁷ Az ilyen szósorokban lévő igei szerkezetek kezeléséről lásd a 3.4.4. alfejezetet.

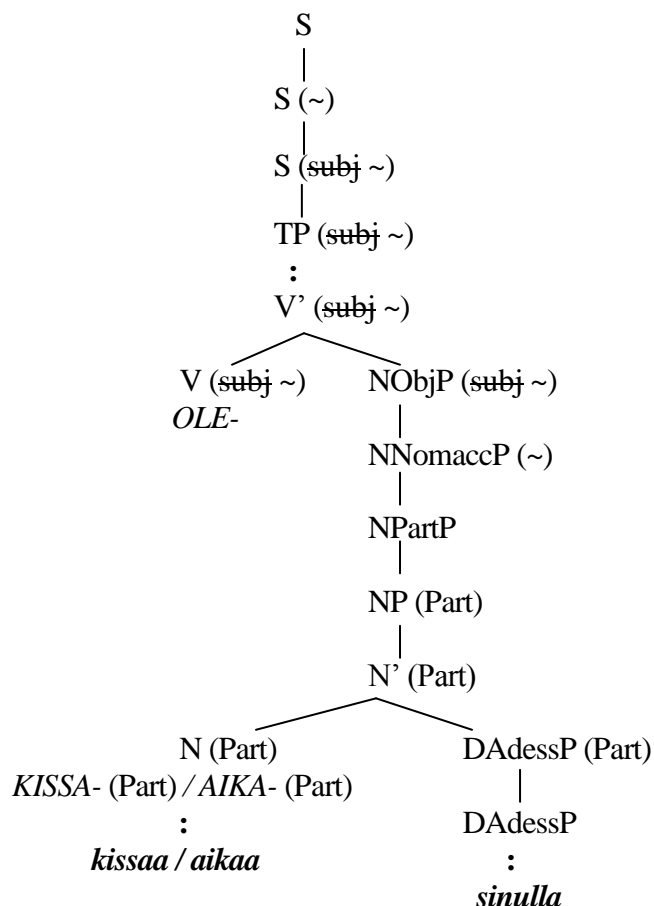
Ha ilyen szerkezetben tagadás is van, az eddig megszokott módon a tárgy kötelezően partitivusban jelenik meg (175). A negációra utaló $\sim$ és a *subj* index viszonyáról pedig ismét csak ugyanazt lehet elmondani, amit az *arb* kapcsán már tárgyaltam: vagyis elméletileg két megoldás lehetséges. Az egyik kicsit bonyolultabb, több átalakulást használó szabályrendszerhez vezet, de a párhuzam a *subj* és az alany számára és személyére utaló indexek között fenntartható általa (178); míg a másik egyszerűbb szabályrendszert eredményez, de az említett párhuzamot akkor nem lehet (olyan szépen) fenntartani (179). Én, akárcsak az *arb* esetében az imént, ezúttal is az előbbit választom.

(178) $\text{NObjP}(\text{subj } \sim)$: $\text{NObjP}(\text{subj}) \rightarrow \mathbf{X}\text{NomaccP}$, illetve $\text{NObjP}(\text{subj}) \rightarrow \mathbf{X}\text{PartP}$;
 $\mathbf{X}\text{NomaccP}(\sim) \rightarrow \mathbf{X}\text{PartP}$, $\mathbf{X}\text{PartP}(\sim) \rightarrow \mathbf{X}\text{PartP}$, ahol $\mathbf{X}=\text{N, Num, D}$

(179) $\text{NObjP}(\sim \text{subj})$: $\text{NObjP}(\sim) \rightarrow \mathbf{X}\text{PartP}$;
 $\mathbf{X}\text{PartP}(\text{subj}) \rightarrow \mathbf{X}\text{PartP}$, ahol $\mathbf{X}=\text{N, Num, D}$

A szabályrendszer konkrét működésének illusztrálására lássuk a (175)-höz tartozó szerkezetet.

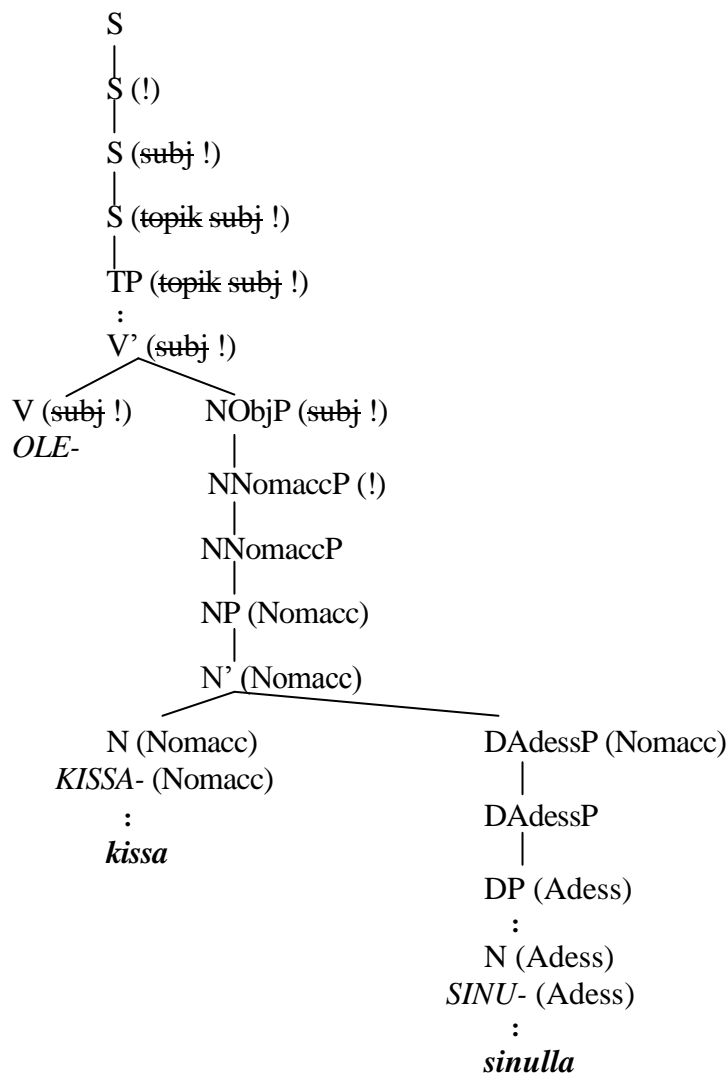
(180) A *Sinulla ei ole kissaa / aikaa* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

Ha ezeket a szósortokat felszólítássá alakítjuk, az eddig elmondottak alapján az ilyenkor mindig megjelenő ! index kerül be legelőször a szerkezetbe. Ennek megfelelően a (169)-ben és a (173a)-ban látottakhoz nagyon hasonló ábrákat kapunk, csak ezúttal az *arb* index helyén *subj* jelenik meg. A *topik* index (169)-hez és (173a)-hoz hasonlóan itt is szükséges, hiszen a felszólító mondatoknak nem lehet témájuk. Lássunk egy konkrét példát ilyen szerkezetre is.

- (181) Ol-koon sinu-lla kissa!
 van-IMP:SG3 te-ADESS macska-NOMACC
 'Legyen macskád!'

(181a) **Az *Olkoon sinulla kissa!* mondat mélyszerkezetének releváns részletei**

A generálás későbbi menetének egyetlen további érdekessége az, hogy a *sinulla* összetevő a felszíni szerkezetben N' alól V' alá mozog, ahonnan a többi birtoklásmondattól eltérően nem mozog tovább TP-specifikálóba a felszólítások említett kötelező téma nélkülisége miatt.

Ezzel a különböző szerkezetekben megjelenő tárgyi, vagy ahhoz hasonló funkciójú összetevőkön látható esetalternációk bemutatásának végére értünk. Ezt az alfejezetet annak a

rövid felvillantásával zárom le, hogy például az aspektus megragadására a világ más nyelveinek leírásában is használható az általam javasolt indexelt nyelvtan. Az Univerzális Grammatikát el lehet úgy képzelni, hogy nyelvtől függetlenül ugyanazok az index formában megragadható jegyek öröklődnek a szerkezetekben, és az egyes nyelvek között csak abban van különbség, hogy ezek a jegyek hol válnak explicitté, azaz az őket megjelenítő indexek terminalizálódása mely összetevőkön okoz változást. Ha ebben a keretben gondolkozunk, akkor az angol és a finn nyelv között az aspektus kifejezése szempontjából például csak annyi eltérés van, hogy a folyamatosságra, illetve befejezettségre utaló index az előbbi nyelv (és általában az ismert nyelvek) esetében az ige, míg a finnél a tárgyon ölt hangalakot. A magyarban pedig ez az index formájában megragadható jegy az igemódosítói pozíciót elfoglaló összetevő mondatbeli helyére van hatással. Az angolban a folyamatosság az ige alakján látszik: az *-ing* megjelenése teszi explicitté, a tárgyon ellenben semmiféle változást nem okoz (182a), míg a befejezett aspektus a segédigének és a főige participiumának együttesét hívja elő, és a tárgy ezúttal is változatlan marad (182b).

(182a) Peter **was eating** an apple.

‘Péter éppen egy almát evett.’

(182b) Peter **has eaten** an apple.

‘Péter megevett egy almát.’

A magyarban a befejezett aspektust többnyire azzal fejezzük ki, hogy az igeikötőt az ige elé mozgatjuk (183a), míg folyamatosság esetén vagy nincs is jelen igeikötő (183b), vagy az ige mögött áll (183c). A tárgy alakja és az aspektus között a magyarban olyan kapcsolat figyelhető meg, hogy igeikötő jelenléte esetén a tárgy az ige mögött áll többnyire DP kategóriával a referencialitási elvnek⁷⁸ megfelelően (az egzisztenciális mondatoktól ezúttal eltekintek); míg folyamatos aspektus esetén, ha nincs jelen igeikötő, a tárgy csupasz NP-ként a VP specifikálójában szeret semleges esetben megjelenni (183d). De ez az összetevő minden esetben accusativusban áll, az aspektusnak (a finnel ellentétben) nincs hatása az ezen funkciót betöltő elem esetére.

(183a) Péter **megette** az almát. ~ Péter **megevett** egy almát.

(183b) Péter **eszik**.

(183c) Péter **ment le** a lépcsőn (amikor történt valami).

(183d) Péter **almát evett**.

⁷⁸ A referencialitási elv (Alberti 1997) értelmében nem-referenciális argumentumok nem maradhatnak V’ által uralt argumentum pozícióban. Az ilyen összetevőknek VP-specifikálónak, vagy bizonyos operátorok (kontrasztív topik, fókusz, ’is’-es kvantor, illetve egzisztenciális operátor) specifikálójába kell mozogniuk.

3.5. Összefoglalás

A disszertációnak ebben a fejezetében áttekintettem a finn irodalmi nyelv lehetséges igei szerkezeteit. Miután röviden felvázoltam azt a frázisszerkezetet, amelyet a finn nyelv leírására a finn kutatókkal többé-kevésbé összhangban megfelelőnek tartok, részletesen bemutattam az ebben a dolgozatban újdonságként alkalmazott indexelt nyelvtani szabályrendszer legfontosabb mozzanatait két viszonylag bonyolultabb struktúra áttekintésével, majd módszeresen végignéztem azt, hogy a különböző igeidőkben és igemódokban megjelenő szerkezetek hogyan kezelhetők ennek az egyeztetési jelenségek megragadására kiválóan alkalmas nyelvtani rendszernek a segítségével. Mivel a finnben az igeidő és -mód mellett az alany száma is azon információk közé tartozik, amely többször megjelenhet egy-egy összetett igealakot tartalmazó szerkezetben, bizonyos esetekben egyes számban álló alany szerepelt a példamondatokban, máskor többes számú alanyt választottam, hogy az ezen struktúrák közötti különbséget is meg tudjam világítani.

Az alapszerkezetek áttekintése után rátértem a valamilyen szempontból különleges struktúrák tárgyalására. Végignéztem, hogy indexelt nyelvtan alkalmazásával hogyan ragadhatók meg a magázás, a különbözőképpen felépülő személytelen szerkezetek, az első és a második személyben hangalakot nem öltő alanyt tartalmazó mondatok, valamint azok a szósorok, amelyekben az ige bizonyos partikulák jelennek meg. Végül pedig bemutattam azt, hogyan lehet indexelt nyelvtani keretben számot adni arról a nominativus ~ accusativus ~ partitivus esetalternációról, amely a mondat tárgyi funkciójú összetevőjét érinti, és amely a finn nyelvvel foglalkozó írások egyik központi kérdésének tekinthető.

Amint az a dolgozat függelékének igei szerkezetekkel foglalkozó részéből is látható, valamennyi felmerült kérdés kezelhető az általam javasolt rendszerben, amely egy pusztán frázisstruktúrákat alkalmazó szabályrendszerhez viszonyítva annak látványos megragadására is képes, hogy mikor milyen módon és jegyekben történik egyeztetés ebben az ilyen jelenségeket gazdagon tartalmazó nyelvben.

4. A finn főnévi csoport szerkezete

A dolgozatnak ebben a fejezetében a(z irodalmi) finn főnévi csoport szerkezetét tárgyalom: a legegyszerűbb struktúráktól (4.1.) az egyre bonyolultabb (számnevet (4.2.), birtokost (4.3.), mellérendelést (4.4.), illetve partikulát (4.5.) tartalmazó) szerkezetek felé haladva bemutatom, miként lehet indexelt generatív nyelvtan alkalmazásával megragadni az itt fellelhető egyeztetéseket. A fejezet végén (4.6.) röviden kitérek a főnévi kifejezésekkel nagyfokú hasonlóságot mutató névutói frázisok szerkezetére is.

4.1. A finn főnévi csoport alapszerkezete

Bár a főnév szintaktikai kategóriája N, a főnévi csoportot sok nyelv leírásában DP-ként, azaz determinánsi frázisként említik, ahol a D, a névelő komplementumában áll a főnévi fejet (is) tartalmazó NP (lásd például a magyarról Szabolcsi-Laczkó 1992). A finn nyelvvel kapcsolatban nem triviális a kérdés, hogy mi az ilyen összetevők kategóriája, hiszen ebben a nyelvben (legalábbis a mai irodalmi nyelvváltozatban) nincs hangalakkal rendelkező névelő⁷⁹. Ennek ellenére például Manninen (2003a-b), illetve Holmberg és Nikanne (2002) is DP-ként említik ezt a frázist.

Az általam (a finn nyelvre) alkalmazott rendszerben a főnévi csoportnak háromféle maximális kategóriája lehet (vö. É. Kiss 1998, 72–92, illetve Bartos 2000, 669–714): 1. NP – predikatív, illetve a magyarban „csupasz” főnévként említett (lásd GGG 2002, 162–165) szerkezetek esetében (184, 186b); 2. NumP (lásd például É. Kiss 1998, Bartos 2000) – ha egy bizonyos fajta számnév van egy nem határozott szerkezetben (185, 187b); 3. DP – határozott, illetve a magyarban ’egy’ számnévvel fordított határozatlan főnévi kifejezések esetén (pl. (184a-b)-ben *Pekka*, (186a, 187a)). A kategória-megkülönböztetés azért előnyös, mert hivatkozni lehet rá egyes esetadásoknál, bizonyos szintaktikai pozíciók betöltésénél, illetve meghatározott egyeztetéseknél. Például az általam kidolgozott modellben többes szám accusativust csak határozott DP kaphat (186a), míg a többes partitívus az NP-kre jellemző (184b, 186b); a default topik szerepét nem töltheti be NP (184); az ige csak DP kategóriájú nominativusi esetű vonzatával egyeztetődik számban és személyben, mással nem (lásd (184b, 184c’), valamint vö. (187a-b)-t).

Mivel a finnben (mint említettem) jelenleg nincs hangalakkal rendelkező névelő, a reprezentációkban a DP-k D fejében (a hangalak nélküli) +/- *def* jelenik majd meg a határozottságtól függően.

⁷⁹ Vannak arra utaló jelek, hogy a *se* ’az’ mutató névmásból éppen kialakulóban van a határozott névelő. A kérdésről lásd például Sundbäck (1995), Laury (1997).

- (184a) Pekka on *opettaja*.
 Pekka-NOM van-SG3 tanár
 'Pekka tanár.'
- (184b) Peka-lla on *kirja* / *kirjo-j-a*.
 Pekka-ADESS van-SG3 könyv-NOMACC könyv-PL-PART
 'Pekkának van könyve / Pekkának vannak könyvei.'
- (184c) Minu-sta tule-e *opettaja*.
 én-ELAT lesz-SG3 tanár-NOMACC
 'Tanár lesz belőlem.'
- (184c') Mei-stä tule-e *opettaj-i-a*.
 mi-ELAT lesz-SG3 tanár-PL-PART
 'Tanár lesz belőlünk.'
- (185) Anna-n sinu-lle *kaksi kirja-a*.
 Ad-SG1 te-ALL két könyv-PART
 'Adok neked két könyvet.'
- (186a) Anna-n sinu-lle *kirja-n* / *kirja-t*.
 Ad-SG1 te-ALL könyv-ACC könyv-PL-ACC
 'Adok neked egy könyvet ~ Odaadom neked a könyvet / Odaadom neked a könyveket.'
- (186b) Anna-n sinu-lle *kirjo-j-a*.
 Ad-SG1 te-ALL könyv-PL-PART
 'Adok neked könyveket.'
- (187a) *Kaksi tyttö-ä ratsasta-vat*.
 Két lány-PART lovagol-PL3
 'A két lány lovagol.'
- (187b) *Kaksi tyttö-ä ratsasta-a*.
 Két lány-PART lovagol-SG3
 'Két lány lovagol.'

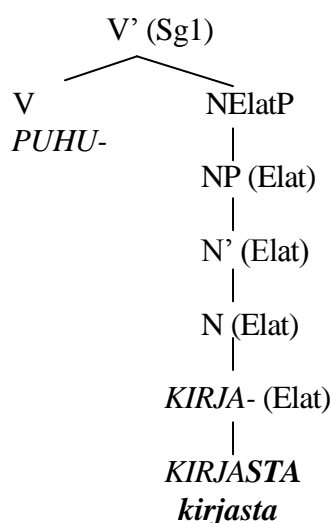
A finn főnévi csoport szerkezetének leírásához tehát három frázisra lesz szükség: NP-re (magának a főnévnek); NumP-re (bizonyos számnévi struktúrák számára) és DP-re (a határozottság, a specifikusság, illetve a referencialitás jelölésére). A főnév kapcsán felmerülő többi releváns kategóriát indexekkel kezelem: index jeleníti meg a főnév esetét, (többes) számát és az esetleges személyes névmási birtokos számát és személyét.

Lássunk néhány egyszerű szerkezethez rendelt reprezentációt. Mivel ebben a fejezetben a főnévi kifejezések állnak a vizsgálódásom középpontjában, az igei struktúrának csak azt a részét adom meg, ahol az adott összetevő a szerkezetbe kapcsolódik.

- (188) Puhu-n *kirja-sta*.
 beszél-SG1 könyv-ELAT
 '(A) könyvről beszélek.'

(188) kétértelmű: a benne szereplő *kirja* lehet NP és DP kategóriájú is attól függően, hogy könyv minőségű dologról, vagy egy konkrét könyvről van-e szó. (188a) az előbbi reprezentációja, míg a kicsit később következő (188b) az utóbbi jelentéshez tartozik.

(188a) **A Puhun kirjasta mondat mélyszerkezetének releváns részletei (a *kirja* NP)**

A (188a)-ban látható szerkezetnél nem képzelhető el egyszerűbb: a főnévi kifejezés NP kategóriájú, amely semmilyen bővítménnyel nem rendelkezik, és mindössze az igétől kapott esetindex öröklődik végig a szerkezetén. Az esetnek azért kell először a kategóriacímke részleteként megjelennie, mert az indexek keletkezésére vonatkozó megszorítás (lásd (6)) miatt index csak olyan konfigurációban kerülhet a szerkezetbe, amikor a szabály ki- és bemeneti oldalán egyaránt csak egy nem-terminális elem van. Az eset kategóriarészletből indexszé való átalakulását a (189) szabályséma⁸⁰ fogalmazza meg.

(189) **$\mathbf{XCasusP} \rightarrow \mathbf{XP (Casus)}$** , ahol **X**= N, Num, D, A...;

Casus: Nom, Acc, Nomacc, Part, Gen, Ill, Iness, Elat, All, Adess, Abl, Trl, Ess, In, Com, Abess;

Az is érdekes kérdés, hogy az indexek terminalizálódásának folyamatában mikor jelenjenek meg a lexikai nem-terminálisok. Az igei kifejezéseknél komplex fejek alakultak ki, amelyeknek különböző összetevőiben jelentek meg az egyes alkotóelemek, és ezek aztán a hangtanban nyerték el végleges formájukat. Itt az N kategória alatt közvetlenül meg kell jelenítenünk egy nem-terminális elemet, amelyet a főnév tőalakja testesít meg, és ez fog az egyes indexek eltűnésével tovább alakulni. Így biztosítani lehet azt, hogy csak megfelelő kategóriájú elem jelenhessen meg az adott pozíciókban, hiszen ezek a nem-terminálisok is újraíró szabályok révén kerülnek a szerkezetbe: (188) esetében például $N \rightarrow KIRJA-$. Mivel

⁸⁰ Bizonyos esetekben (amint erre eddig is volt már több példa) általánosan megfogalmazott szabálysémát adok meg, mely véges sok szabály összefoglaló felírása: (189) esetében például véges számú esetragot viselő kategória, illetve esetrag van. Az általánosan megfogalmazott szabályok kiemelik a lényegét, mely elveszhetne akkor, ha az összes lehetséges esetet egyenként felsorolnám. A szabályokban a változók vastagon szedve szerepelnek.

pedig nem-terminálisok, az indexeket ők is öröklék, vagyis az ezek által hordozott információkat sem veszítjük el. A lexikai nem-terminális azon részét, amely az aktuális index terminalizálódása folytán keletkezett, vastagítva jelölöm, hogy látni lehessen a változást.

Miért a tőalakot célszerű kiinduló nem-terminálisként felvenni, és nem az egyes szám nominativust? Azért, mert a finnben majdnem minden szuffixumot ehhez az alakhoz kell kapcsolni (ennek oka nyilván abban keresendő, hogy nyelvtörténetileg ez a régebbi forma) – egyedül az egyes szám partitivust kell többnyire az alanyesetű formából képezni; valamint az igék esetében is a tőalakból indultam ki, így a rendszer ebből a szempontból (is) egységes képet mutat majd. Kétségtelen, hogy ilyen kiindulóponttal akkor is kisebb-nagyobb változás megy végbe a lexikai nem-terminális alakján, ha az alanyeset indexét kell terminalizálni rajta (lásd pl. (190)), pedig – ahogyan az egy agglutináló nyelvénél megszokott – ennek az esetnek a finnben is az a jele, hogy nincs jele.

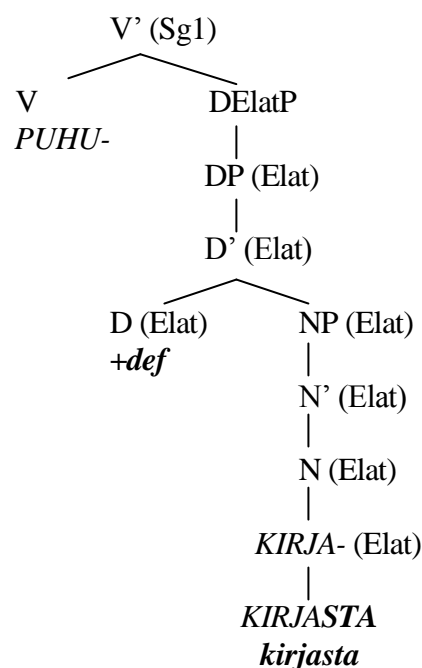
(190) **Néhány példa az alanyeset indexének terminalizálódására (tő ≠ alanyesetű forma)**

(190a) *NAISE-* (Nom) → *NAINEN*

(190b) *UUTE-* (Nom) → *UUSI*

Lássuk, milyen reprezentáció tartozik a (188)-ban szereplő mondathoz akkor, ha a benne szereplő főnévi csoport egy bizonyos könyvet takar.

(188b) **A *Puhun kirjasta* mondat mélyszerkezetének releváns részletei (*kirja* DP)**

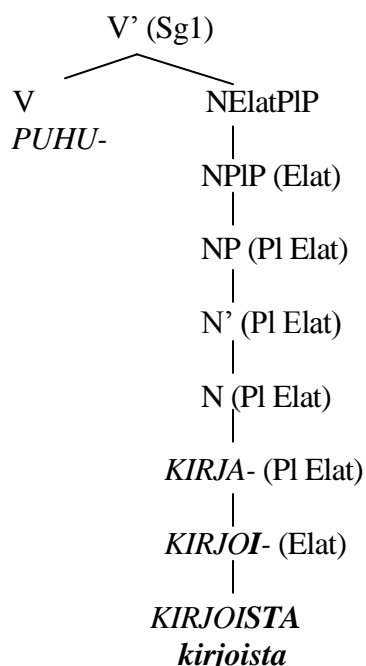
Látható, hogy a két jelentés különbségének megragadásához mindössze annyi szükséges, hogy a 'könyv' ezúttal NP helyett DP-ként jelenjen meg V' alatt (a D-fejben egy hangalak nélküli *+def* elemmel); minden más teljesen azonos.

Továbbra is az egyszerű szerkezeteknél maradva lássunk egy olyan struktúrát, amelyben két index öröklődik, mivel az eset mellett megjelenik a többes szám indexe is.

- (191) Puhu-n kirjo-i-sta.
 beszél-SG1 könyv-PL-ELAT
 '(A) könyvekről beszélek.'

Ez a mondat (188)-hoz hasonlóan kétértelmű: a jelentéskülönbséget ezúttal is úgy lehetne megragadni, hogy a V' alatt az egyik esetben NP-t, a másikban DP-t veszünk fel. Ezúttal csak az egyszerűbb, NP-s reprezentációt adom meg, mivel a célom most az, hogy a többes szám indexének helyét és működését mutassam be; a DP-s változatot (188a-b) összevetése alapján könnyen el lehet képzelni.

(191a) A *Puhun kirjoista* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

Az ábrából látható, hogy a többes szám az esethez hasonlóan már a kategóriában megjelenik, így csak azon főnévi szerkezeteknél jelenhet meg a *Pl* index, ahol a kategóriában is jelen van ilyen elem. Erre azért van szükség, mert a többes szám indexként csak az eset indexszé válása után jelenhet meg a szerkezetben, hiszen a többes szám morféma közelebb áll a tőhöz, mint az eseté, és fontos biztosítanunk azt, hogy egyes számú főnevek szerkezetében ne tűnhessen fel egyszer csak a *Pl* jegy.

Ha már korábban az eset indexének tárgyalása kapcsán szót ejtettem a nominativusról, itt sem szeretném megkerülni a kérdést, hogy miként lehet kezelni azt, hogy a többes számot a finnben két morféma tudja megjeleníteni: *-t* tűnik fel alany-, illetve tárgyesetben (ez két alak egyébként teljesen egyforma – lásd (192a-a’)-t); míg minden más esetben *-i* jelenik meg. Alapesetként éppen ezért az *-i*-t célszerű felvenni többes számot kifejező morfémaként, hiszen ez jóval gyakoribb. Mivel a nem-terminálisok átalakulására vonatkozó szabályok viszonylag szabadabban megfogalmazhatóak (nem szükséges például monoton növekvő füzért előállítani – vö. igei szerkezetekre vonatkozó szabályok), a kérdés viszonylag egyszerűen kezelhető, bár kétségtelenül szükséges felvenni néhány érdekesebb alakváltozást megfogalmazó szabályt (a legtöbb változás nyelvtörténetileg talán a ma *-si*-re végződő szavakat érintette, úgyhogy ez náluk a leginkább szembetűnő – lásd (192c)).

(192) Példák indexek terminalizálódására többes szám nominativusnál és accusativusnál

(192a) *KIRJA*- (Pl Nom) → *KIRJOI*- (Nom) → *KIRJAT*

(192a’) *KIRJA*- (Pl Acc) → *KIRJOI*- (Acc) → *KIRJAT*

(192b) *NAISE*- (Pl Nom/Acc) → *NAISI*- (Nom/Acc) → *NAISET*

(192c) *UUTE*- (Pl Nom/Acc) → *UUSI*- (Nom/Acc) → *UUDET*

Természetesen felmerül a kérdés, hogy ha a többes szám indexben jelölve van, akkor az egyes számnak nem kellene-e szintén indexként jelen lennie. Szerintem ezt a kérdést az adott nyelvtől függően kell megválaszolni. A finn nyelvénél nem szükséges az „egyes szám”-index felvétele, mivel ez a default eset, és a finn (az agglutináló nyelveknél megszokott módon) ezt nem jelöli külön morfémaival (ellentétben a többes számmal). Ezzel szemben például az olaszban, ahol egészen másként „épül fel” egy szó (lásd például (193, 194)), mindenképpen érdemes felvenni az egyes számot is (a többes szám, és természetesen a nyelvtani nem mellé).

(193a)   *il*   *gatto*   *nero*
a-MASC⁸¹.SG   macska-MASC.SG   fekete-MASC.SG
'a fekete macska'

(193b)   *la*   *macchina*   *nera*
a-FEM.SG   autó-FEM.SG   fekete-FEM.SG
'a fekete autó'

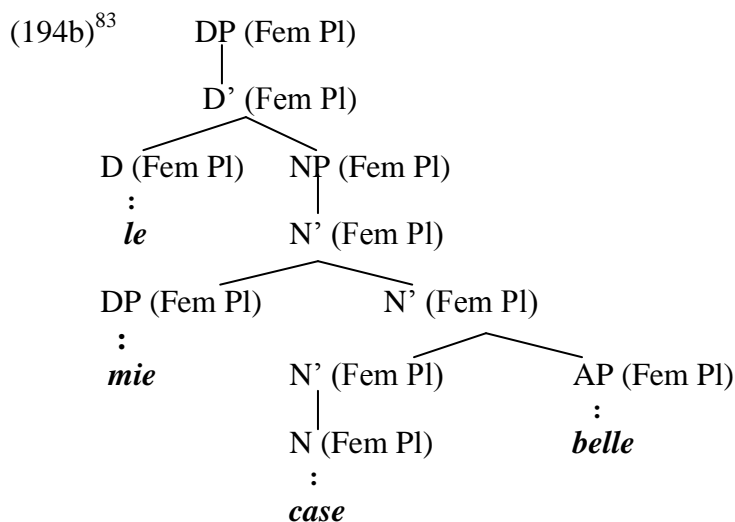
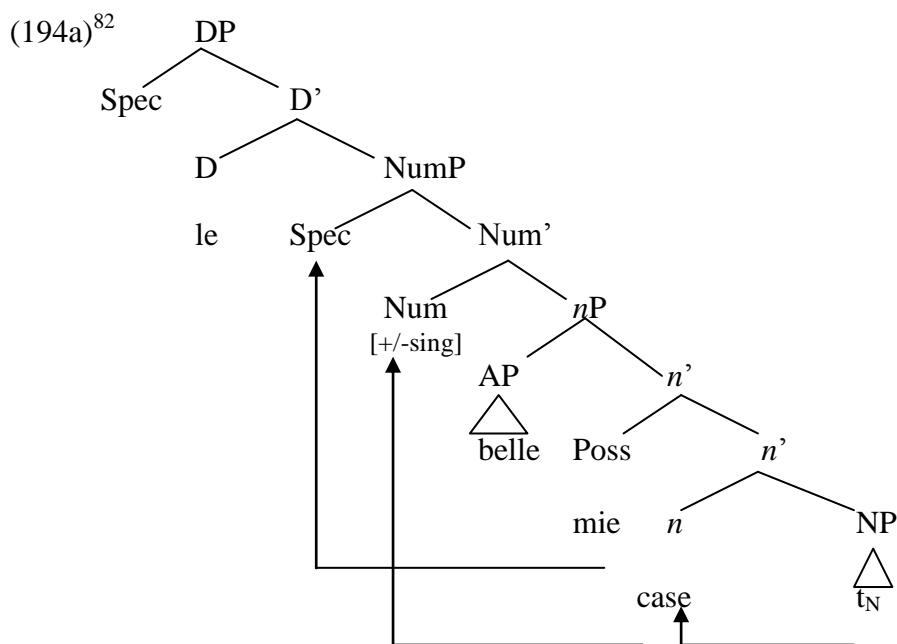
(193c)   *i*   *gatti*   *neri*
a-MASC.PL   macska-MASC.PL   fekete-MASC.PL
'a fekete macskák'

(193d)   *le*   *macchine*   *nere*
a-FEM.PL   autó-FEM.PL   fekete-FEM.PL
'a fekete autók'

⁸¹ A MASC a hímnemet jelöli az annotációkban, a FEM a nőnemet.

A (194) példában látható olasz nyelvi szerkezetnek (194a)-ban és (194b)-ben kétféle elemzését adom meg. (194a) Carstens (2000) minimalista szellemű megoldását mutatja be, míg (194b)-ben ugyanezen szerkezet indexelt nyelvtanos kezelése látható.

(194) le mie case belle
a-FEM.PL enyém-FEM.PL ház-FEM.PL szép-FEM.PL
'az én szép házaim'

⁸² Carstens (2000, 329)

⁸³ Az olasz és a finn nyelv között több eltérés is tapasztalható, amelyek közül az egyik legjelentősebb a birtokos kétféle viselkedése ezekben a nyelvekben. A finnben a birtok veszi fel a birtokos számát és személyét, míg az olaszban a birtokos jeleníti meg a birtok számát és nemét. Ezért a birtokosok pozíciója is eltér az említett nyelvek esetében: a finnben az NP specifikálójában célszerű felvenni ezt az összetevőt (lásd a dolgozat birtokos szerkezetekkel foglalkozó része – 4.3.), míg az olaszban (N'-ra) csatolt pozíciót javaslok számára. Az olaszra adott indexsorrend (*nem – szám*) azért ilyen, mert így „természetesebben” lehet leírni az indexek terminalizálódásának folyamatát: pl. *BELL-* (Fem Sg) → *BELLA* (Sg) → *BELLA*; *BELL-* (Fem Pl) → *BELLA* (Pl) → *BELLE*; *BELL-* (Masc Sg) → *BELLO* (Sg) → *BELLO*; *BELL-* (Masc Pl) → *BELLO* (Pl) → *BELLI*.

Az indexelt nyelvtanos megoldás előnye, hogy viszonylag egyszerűen, látványosan és matematikailag pontosan megfogalmazott keretben képes megragadni és kiemelni a releváns jegyeket, amelyekben az egyeztetés történik; továbbá a minimalista szellemben is gazdaságosabbnak tekinthető, hiszen mindez mozgatás nélkül érhető el.

A rövid olasz kitérő után térjünk vissza a finnhez. Az eset és a többes szám indexének megismerése után térjünk rá arra, miért előnyös a finnben ezeket a jegyeket index formájában felvenni. Erre, akárcsak az igék esetén, egyetlen jó indok lehetséges: ha többször is relevánsak lehetnek egy-egy szerkezetben. A finnben pedig valóban ez a helyzet: a főnév említett jegyei megjelennek a mutató névmáson (195), a melléknévi és determinánsi (196), a participiumi (197), valamint bizonyos számnévi jelzőkön (198) is.

(195a) Puhu-n **tä-stä** kirja-**sta**.

beszél-SG1 ez-ELAT könyv-ELAT
'Beszélek erről a könyvről.'

(195b) Puhu-n **nä-i-stä** kirjo-**i-sta**.

beszél-SG1 ez-PL-ELAT könyv-PL-ELAT
'Beszélek ezekről a könyvekről.'

(196a) Puhu-n toise-**sta** paksu-**sta** kirja-**sta**.

beszél-SG1 másik-ELAT vastag-ELAT könyv-ELAT
'Beszélek egy/a másik vastag könyvről.'

(196b) Puhu-n tois-**i-sta** paksu-**i-sta** kirjo-**i-sta**.

beszél-SG1 másik-PL-ELAT vastag-PL-ELAT könyv-PL-ELAT
'Beszélek más vastag könyvekről ~ Beszélek a másik vastag könyvekről.'

(197a) Puhu-n lue-tu-**sta** kirja-**sta**.

beszél-SG1 olvas-PTC.ARB-ELAT könyv-ELAT
'Beszélek az olvasott könyvről.'

(197b) Puhu-n lue-tu-**i-sta** kirjo-**i-sta**.

beszél-SG1 olvas-PTC.ARB-PL-ELAT könyv-PL-ELAT
'Beszélek az olvasott könyvekről.'

(198a) Puhu-n mone-**sta** kirja-**sta**.

beszél-SG1 sok-ELAT könyv-ELAT
'Beszélek sok könyvről.'

(198b) Puhu-n mon-**i-sta** kirjo-**i-sta**.

beszél-SG1 sok-PL-ELAT könyv-PL-ELAT
'Beszélek sok könyvről.'

Bizonyos számnevek kivételével ezen összetevők számára a főnévi csoporton belül csatolt pozíciókat javaslok: a melléknévi, determinánsi és participiumi összetevők a magyar nyelveírásban is megszokott módon N'-ra, a mutató névmás (a főnévi csoport többi eleméhez képest elfoglalt helye miatt) D'-ra csatolva jelenik meg a szerkezetben, melyet szabály

formájában (199) fogalmaz meg. Hogy miért van szükség a számnevek eltérő kezelésére, azt a következő (4.2.) alfejezetben fejtem ki.

(199a) $N' \rightarrow AP\ N'$

(199b) $N' \rightarrow DetP\ N'$

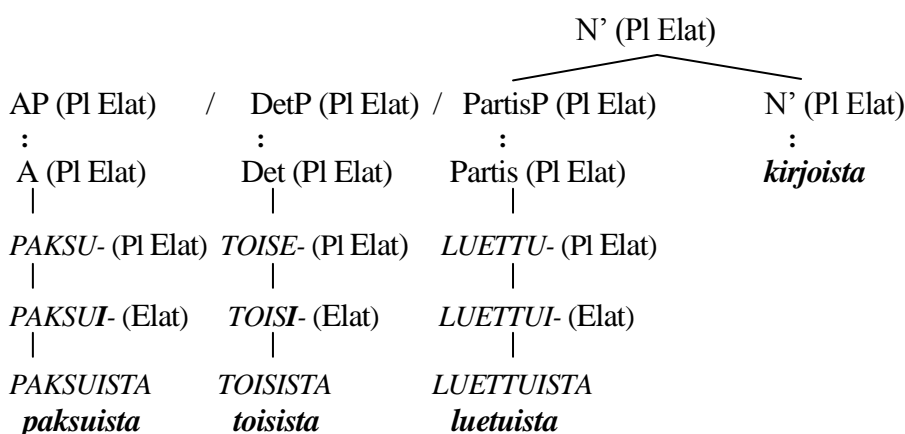
(199c) $N' \rightarrow PartisP\ N'$

(199d) $D' \rightarrow DP\ D'$

Mivel a (199)-ben szereplő szabályokban nincs hivatkozás indexekre, a főnévi szerkezetben öröklődő jegyek ezekre a csatolt az összetevőkre is rácsorognak. Konkrét példát erre (200) mutat, ahol a (195–197) (b) variációiban szereplő szósorok releváns részletei láthatók.

A *LUETTU*-lexikai nem-terminális alakján az is látszik, hogy a hangtannak a névszók esetében is ugyanolyan szerepet szánok, mit az igéknél: a fokváltakozás és magánhangzó-harmónia továbbra is a nyelvtannak ebben a komponensében történnek.

(200a) A melléknévi, determinánsi és participiumi szabad bővítmények kezelése

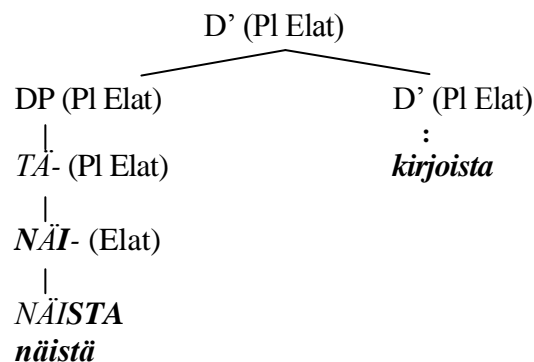

Azért szükséges az AP kategóriáját elválasztani a DetP-től és a PartisP-től, mert csak az előbbibe tartozó elemeket lehet fokozni. Kétségtelen, hogy bizonyos esetekben úgy tűnik, mintha a participiumoknak is lenne közép-, illetve felsőfokú alakja (pl. *luke-nut* 'olvas-ott' ~ *luke-nee-mpi* 'olvas-ott-abb' ~ *luke-ne-in* 'leg-olvas-ott-abb'), de ezek valójában már olyan melléknevek, amelyek participiumokból keletkeztek konverzióval. Ezt onnan lehet tudni, hogy a fokozott alak mellett nem jelenhetnek meg azok a vonzatok, amelyek a participium mellett igen (pl. *tämä-n kirja-n luke-nut tyttö* ez-ACC könyv-ACC olvas-PTC-NOM lány-NOM 'a lány, aki elolvasta ezt a könyvet'⁸⁴ ~ **tämä-n kirja-n luke-nee-mpi tyttö* ez-ACC könyv-ACC olvas-PTC-bb-NOM lány-NOM '*ezt a könyvet elolvasottabb lány').

⁸⁴ Szó szerinti fordításban kb. 'ezt a könyvet elolvasott lány'.

PartisP kategóriába a melléknévi igeneveket sorolom (vö. *ISK*, 515–530). Az ilyen elemek produktív képzési folyamattal hozhatóak létre igékből, ezért az általam alkalmazott rendszerben (ahol minden produktív morfológiai folyamat a szintaxisban történik) a mélyben megszülető igei fő Partis-fejbe mozogva kapcsolódik össze az itt álló participiumi képzővel, és a szerkezetben öröklődő indexek (az igei struktúráknál látottakhoz hasonló módon) ezen a komplex fejen fognak megjelenni. Ennek pontos folyamatát az igenevekkel foglalkozó ötödik fejezetben tárgyalom.

(200b) **A mutató névmási szabad bővítmények kezelése**

(200b)-ben a mutató névmás szerkezeti helyét emeltem ki, amely ebben a modellben D'-ra csatolt pozícióban jelenik meg. A finnben azért célszerű itt megjeleníteni a mutató névmást, mert ez csak akkor jelenhet meg a szerkezetben, ha az adott főnévi kifejezés DP kategóriájú (a szerkezetben feltűnő mutató névmás így egyértelműsíti az egyébként NP-ként és DP-ként is értelmezhető szerkezeteket); és ez az elem nem keveredhet szórendileg a melléknévi, determinánsi és participiumi jelzőkkel (201a), amelyek a számnévhez hasonlóan mindig utána állnak (201b). Ezért látszik a magyar nyelvleírásban már alkalmazott D'-ra csatolt pozíció a legmegfelelőbbnek ezen szabad bővítmény számára (lásd *GGG* 2002, 144–145). Ez az összetevő azért nem DPIP-ként jelenik meg, mert a többes számra utaló kategóriarészlet csak esettel együtt bukkanhat fel, vagyis kizárólag vonzatoknál lehetséges – itt ellenben egy szabad bővítményről van szó, amelyre azonban az itt bemutatott módon természetesen öröklődhet *Pl* index.

A mutató névmás ezúttal is a hangtanban nyeri el végső formáját – a magánhangzó-harmónia az ő alakjának kialakításában is szerepet játszik (*-STA* → *-stä*).

(201a) Puhu-n   nä-i-stä   tois-i-sta   paksu-i-sta   luetu-i-sta   kirjo-i-sta.
 beszél-SG1 ez-PL-ELAT másik-PL-ELAT vastag-PL-ELAT olvas-PTC.ARB-PL-ELAT könyv-PL-ELAT
 'Beszélék ezekről a további vastag olvasott könyvekről.'

A (mutató) névmásokat Alberty és Medve (2002) alapján én is olyan DP-kként kezelem, amelyeknél a lexikai nem-terminális közvetlenül a maximális csomópont alatt jelenik meg a szerkezetben. Érdemes felfigyelni arra, hogy a magyarral ellentétben a mutató névmás (201b)-ben többes számban jelenik meg, míg a *kaksi* 'kettő' számnév és az utána következő összetevők egyes számban állnak; azonban számnév hiányában az összes elem viseli a többes számot – természetesen csak amennyiben a főnév ilyen jeggyel rendelkezik (201a). Ennek a számnévhez kötődő jelenségnek a kezelésére a következő alfejezetben részletesen kitérek majd, de a főnévi alapszerkezetet tárgyaló jelen alfejezet összefoglalásaként lássuk a (201a)-hoz tartozó reprezentáció releváns részeit igen részletesen kifejtve.

V' (Sg1)

V
PUHU-

DElatPIP

DPIP (Elat)

DP (Pl Elat)

D' (Pl Elat)

DP (Pl Elat)

TÄ- (Pl Elat)

NÄI- (Elat)

NÄISTA
näistä

D' (Pl Elat)

D (Pl Elat)
+def

NP (Pl Elat)

N' (Pl Elat)

DetP (Pl Elat)

Det' (Pl Elat)

Det (Pl Elat)

TOISE- (Pl Elat)

TOISI- (Elat)

TOISISTA
toisista

AP (Pl Elat)

A' (Pl Elat)

A (Pl Elat)

PAKSU- (Pl Elat)

PAKSUI- (Elat)

PAKSUISTA
paksuista

N' (Pl Elat)

PartisP (Pl Elat)

Partis' (Pl Elat)

Partis (Pl Elat)

LUETTU- (Pl Elat)

LUETTUI- (Elat)

LUETTUISTA
luettuista

N' (Pl Elat)

N (Pl Elat)

KIRJA- (Pl Elat)

KIRJOI- (Elat)

KIRJOISTA
kirjoista

4.2. A számnevet is tartalmazó főnévi kifejezések szerkezete

Miután az előző részben felvázoltam a főnévi kifejezések alapstruktúráját, ebben az alfejezetben azokat a szerkezeteket tárgyalom, amelyekben számnév is megjelenik.

A finnugor nyelvekre (203a-b) (az indoeurópaiakkal szemben (203c)) általánosan jellemző, hogy számnév után egyes számot kell használni (lásd például Bereczki (2003, 59)):

(203a) két könyv

(203b) kaksi kirja-a
két könyv-PART

(203c) two book-s
két könyv-PL

Ez a szabály a magyarban mindig érvényes (203a, 204a), a finnben azonban találunk olyan számneveket is, amelyek után az összetevők többes számban jelennek meg (204b, 205). Sőt ez utóbbi nyelvben magát a számnevet is minden olyan esetben ragozni, azaz esetben egyeztetni kell a főnévi fejjel, amikor a főnévi kifejezés a régensétől nem nominativus vagy accusativus esetet kapott (204b, 206, 209b). Ez az esetbeli egyeztetés akkor is érvényes, ha olyan számnévről van szó, amely után egyes számban állnak az összetevők (206, 209b). Ha a számnevet tartalmazó főnévi csoport a régensétől alany- vagy tárgyesetet kapott, bizonyos számnevek után az összetevők partitivusban jelennek meg (207), amennyiben nem *plural tantum*-ról van szó. Ha azonban a főnév olyan, amely mindig többes számban áll, a számnév minden esetben egyeztetődik vele, és megjeleníti a főnév többes számát és esetét (208). A számnév előtt álló mutató névmás pedig (a magyarral szemben) mindig többes számban jelenik meg a főnévi csoport szemantikájához igazodva (201b, 209b).

(204a) minden könyvből

(204b) kaik-i-sta kirjo-i-sta
minden-PL-ELAT könyv-PL-ELAT
'minden könyvből'

(205) paljon kirjo-j-a
sok könyv-PL-PART
'sok könyv'

(206) kolme-sta kirja-sta
három-ELAT könyv-ELAT
'három könyvből'

(207) Osta-n kolme paksu-a kirja-a.
vesz-SG1 három.ACC vastag-PART könyv-PART
'Veszek három vastag könyvet.'

(208) Osta-n kahde-t housu-t.
 vesz-SG1 két-PL.ACC nadrág-PL.ACC
 'Veszek két nadrágot.'

(209a) ebből a három könyvből

(209b) nä-i-stä kolme-sta kirja-sta
 ez-PL-ELAT három-ELAT könyv-ELAT
 'ebből a három könyvből'

Látható tehát, hogy a számnévi kifejezések alapvetően két csoportra oszthatóak: az egyikbe azok az elemek tartoznak, amelyek mindig egyeztetődnek a főnévi fejjel megjelenítve annak számát és esetét. Ebbe a csoportba tartozik például a *moni* 'sok', a *kaikki* 'minden' és az *yksi*⁸⁵ 'egy' is. Ezek az elemek az egyeztetéseket nézve ugyanúgy viselkednek, mint az előző alfejezetben látott DetP-k, AP-k és PartisP-k, vagyis őket is célszerű csatolni. A szerkezeti pozíciójuk azonban eltér az említett kategóriába tartozó összetevők szintaktikai helyétől: azokat kötelezően megelőzik. Hogy megakadályozzuk a túlgenerálást, ezen számneveket célszerű máshová csatolni, mint a DetP-ket, AP-ket és PartisP-ket: számukra a D'-ra csatolt pozíció tűnik ideálisnak⁸⁶ (210). D' mindig lesz az őket tartalmazó struktúrában, ugyanis az ilyen számnevet tartalmazó szerkezetek köré ebben a modellben mindig épül D-burok (vö. *GGG*), melynek fejében az adott számnévtől és a főnévi csoport más elemeitől függően jelenik meg *+/-def*.

Mi legyen ezeknek a számneveknek a szintaktikai kategóriája? Természetesen adódna a *Num*, de ezt a másik csoportba tartozó számnevek számára szeretném fenntartani. Reális lehetőség az is, hogy *Det* kategóriába soroljuk őket, de ebben az esetben jelentős túlgenerálással kellene számolnunk, hiszen DetP-t N'-ra is lehet csatolni, és semmi sem akadályozná meg a szabályrendszerünket abban, hogy olyan agrammatikus szerkezeteket hozzon létre, amelyekben a sorszámnévi DetP jelenik meg D'-on, a számnév pedig N'-on. Célszerű tehát egy teljesen új címke alá sorolni őket: Hakulinen és Karlsson (1979, 144–151) alapján a *Kv*-t (*kvanttori*) választottam kategóriájuk jelölésére.

⁸⁵ Az *yksi* 'egy' mindig megjeleníti a főnév esetét, de az őt tartalmazó főnévi csoport száma ezen számnév jelentése miatt nyilvánvalóan csak singularis lehet. Kivételt képeznek ez alól a *plural tantumok*, ahol az *yksi* a többi számnévhez hasonlóan többes számban áll: pl. *yhde-t housu-t* egy-PL.NOM nadrág-PL.NOM 'egy nadrág'. Ez a számnév annyiban is más, mint a többi, hogy általában ki sem kell tenni (csak ha hangsúlyozni akarjuk), mert a főnévi csoport más jegyeiből következtetni tudunk rá: például nincs többes számot kifejező szuffixum, illetve másik számnév a szerkezetben; vagy egyes szám (nominativ)accusativus rag jelenik meg az adott főnévi kifejezésen. Például *Osta-n omena-n* vesz-SG1 alma-ACC ~ *Osta-n "yhde-n omena-n* vesz-SG1 egy-ACC alma-ACC 'Veszek (")egy almát'.

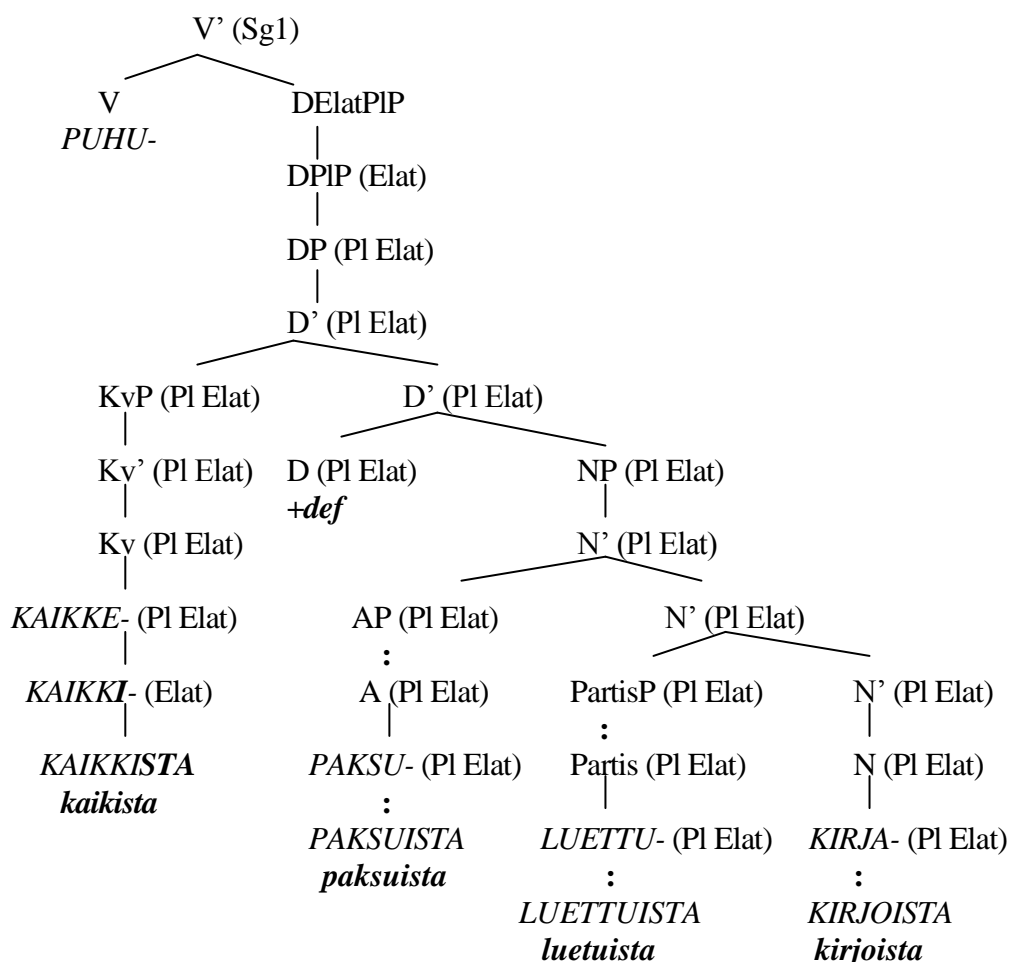
⁸⁶ Ez a pozíció előnyös a birtokosok miatt is, amelyek a számnév előtt, de akár utána is állhatnak: pl. 'Pekka minden könyve' *Pekan kaikki kirjat* ~ *kaikki Pekan kirjat*. Erre a birtokosok kapcsán még vissza fogok térni. Az utóbbi esetben a birtokos az NP specifikálóját foglalja el, az előbbinél viszont a DP-specifikálóban jelenik meg.

(210) $D' \rightarrow KvP D'$

Lássunk egy konkrét példát ilyen számnevet tartalmazó szerkezetre. Ezeket a kifejezéseket tulajdonképpen semmivel sem bonyolultabb kezelni, mint az előző alfejezetben látott, számnevet nem tartalmazó szerkezeteket, hiszen a mechanizmus itt is ugyanaz (egy viszonylag egyszerű másolás), csak ezúttal egy KvP frázis is jelen van a szerkezetben, amelynek fején a megfelelő jegyek szintén megjelennek. A *kaikki* 'minden' esetében a hangtani komponens ismét szerephez jut: ebben a szóban ugyanis fokváltakozás történik.

(211) Puhu-n   kaik-i-sta   paksu-i-sta   luetu-i-sta   kirjo-i-sta.
 beszél-SG1 minden-PL-ELAT   vastag-PL-ELAT   olvas-PTC.ARB-PL-ELAT   könyv-PL-ELAT
 'Beszéllek minden vastag olvasott könyvről.'

(211a) **A *Puhun kaikista paksuista luetuista kirjoista* mondat mélyszerkezetének releváns részletei**

Térjünk át a számnevek másik csoportjára. Ide azok az elemek tartoznak, amelyek után az összetevőknek egyes számban kell állniuk (a *plural tantum*okat egy rövid időre hagyjuk figyelmen kívül), és amelyek akár esetet is oszthatnak a mögöttük álló NP-nek (ha a főnévi kifejezés a régensétől alany- vagy tárgyesetet kapott, az ilyen számnév után következő

összetevők partitívusban jelennek meg). Éppen ezért ezen számneveket mindenképpen ésszerű régenseknek tartani, amelyek komplementumában jelenik meg az NP. Az ilyen lexikai elemeket (például *kaksi* 'kettő', *kolme* 'három') a *Num* szintaktikai kategóriába sorolom, ahogyan ezt a megoldást javasolja magyar nyelvi megfelelőik esetében például É. Kiss (1998) és Bartos (2000) is.

Vainikka (1992, 312) Hakulinen és Karlsson (1979, 145-146) elképzelésével összhangban a mellett érvel, hogy csak akkor legyen a számnév a főnév régense, ha esetet oszt neki; míg ha ő jeleníti meg a főnév esetét, akkor a szerkezet feje az N legyen. Én azonban nem tartanék szerencsésnek egy ilyen megoldást. A *plural tantum*októl eltekintve a szóban forgó számnevek régens volta mellett mindig felhozható az az érv, hogy az utánuk következő összetevőknek egyes számban kell megjeleníteniük; ilyen változást egy szabad bővítménynek tulajdonítani mindenképpen furcsa lenne. Vagyis én ezeket a számneveket minden esetben az NP régenseként kezelem.

Lássuk, milyen szabályokra van szükség az ebbe a típusba tartozó számnévi szerkezetek leírásához:

(212a) NumP (Pl) → Num'

(212b) NumNomP (Pl) → NumNom'

(212c) NumAccP (Pl) → NumAcc'

(212d) NumNomaccP (Pl) → NumNom'

(212a') NumP → Num'

(212b') NumNomP → NumNom'

(212c') NumAccP → NumAcc'

(212d') NumNomaccP → NumNom'

(213a) NumNom' (Nom) → NumNom NPartP

(213b) NumAcc' (Acc) → NumAcc NPartP

(213c) NumNomacc' (Nomacc) → NumNomacc NPartP

(213') Num' → Num NP

(212a-d) arról a már említett jelenségről ad számot, hogy az ilyen számnevek után következő összetevők egyes számban állnak (lásd (203b, 206, 207, 209b)), vagyis a többes szám indexe „elvész” a számnévi kategóriánál. (212a'-d') szabályok azzal, hogy nem tartalmaznak indexre való hivatkozást, azt teszik lehetővé, hogy a többes szám indexe bizonyos esetekben „továbböröklődhessen”; illetve azon szerkezetek leírására alkalmasak, amelyekben nincs jelen *Pl* index. Így (212a'-d')-t a NumP kategóriájú, többes számú indexet

eleve nem tartalmazó szerkezetek (187b, 237'), valamint a *plural tantumok* leírásánál használok: ez utóbbi struktúrákban (lásd pl. (208)) ugyanis minden számnév úgy viselkedik, mint az előző csoportban látott elemek: vagyis ezek az összetevők is felveszik a főnévi fej esetét és megjelenítik annak inherens többes számát.

(213a-c)-t akkor kell alkalmazni, amikor a főnévi kifejezés a régensétől nominativus vagy (nominativ)accusativusi esetet kapott, de a Num komplementumában álló NP-ben megjelenő összetevők a számnév hatására partitivusban jelennek meg (207). Hogy a számnéven meg tudjuk jeleníteni a főnévi csoportnak az eredeti, régensétől kapott esetét (és hogy a számnévnek egyáltalán legyen esete), a Num helyett egy összetett kategóriára van szükségünk (ez a NumNom, NumAcc, NumNomacc), amelybe bele tudjuk kódolni ezt az információt. Ha pedig a fej ilyen kategóriájú, akkor az egész frázisnak ilyen kategóriájúnak kell lennie – ezért van szükség a (212b-d, 212b'-d') szabályokra is. (213')-vel pedig azokról a szerkezetekről tudunk számot adni, amelyekben a számnév jeleníti meg a főnév esetét (204b, 206, 208, 209b).

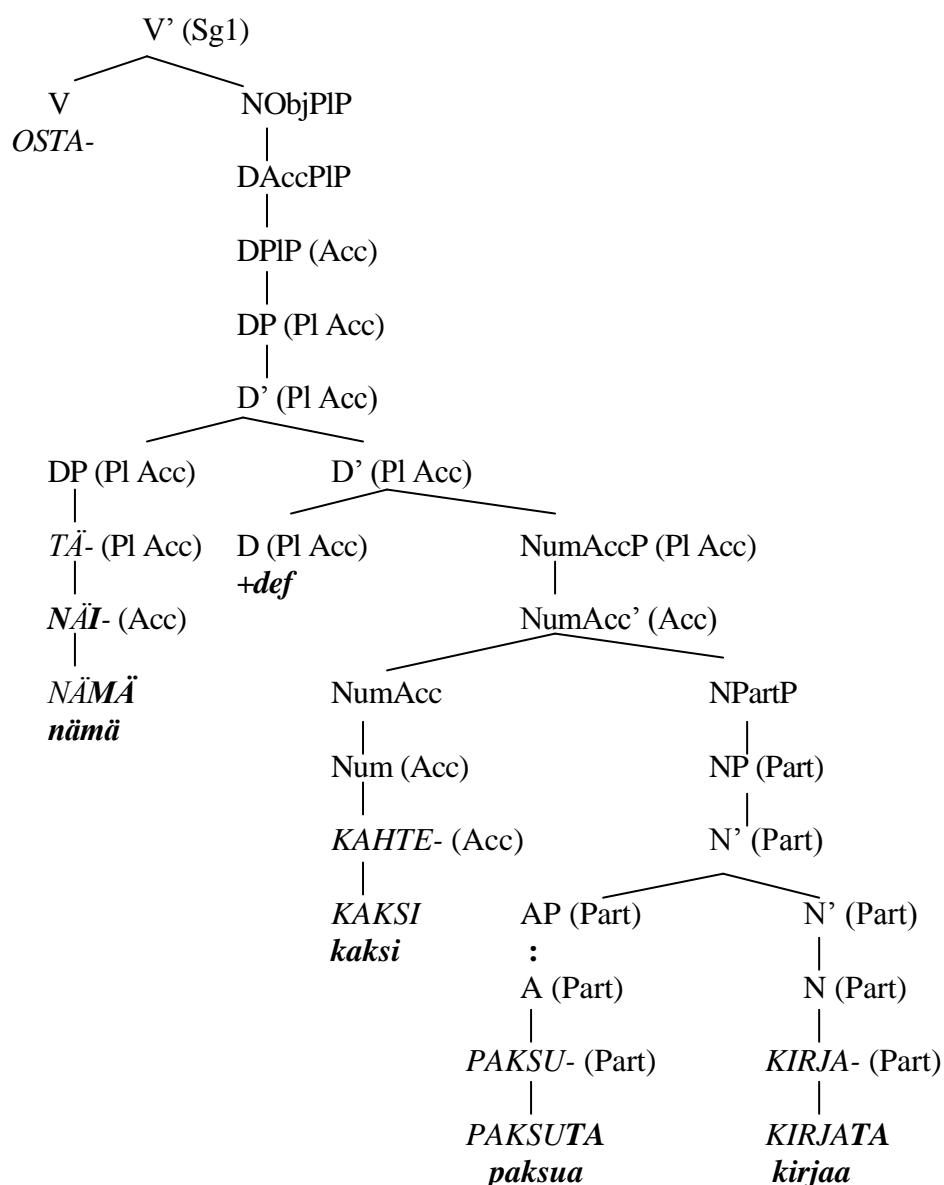
A következőkben lássunk néhány olyan konkrét szerkezethez tartozó reprezentációt, amelyekben megfigyelhetjük a fenti szabályok működését. Elsőként tekintsünk egy olyan szósort, amelyben a számnév kétségtelenül régensként viselkedik: NP vonzatának partitivusi esetet oszt, és minden mögötte álló összetevő egyes számban jelenik meg, bár az előtte álló mutató névmás még többes számban áll.

(214) Osta-n nāmā kaksī paksu-a kirja-a.
 vesz-SG1 ez.PL.ACC két-ACC vastag-PART könyv-PART
 'Megveszem ezt a két vastag könyvet.'

A (214a)-ban látható ábrát illetően a következőket emelném ki. Először is a V' alatt álló főnévi csoport DP kategóriájú. Azért nem NumP, mert a szerkezetben jelen van egy mutató névmás is, és ez egyértelműen határozott főnévi kifejezésre utal. Ezen elem jelenléte nélkül csak nominativusi esetben álló főnévi csoportnál lehet egyértelműen eldönteni, hogy van-e D-burok NumP körül, vagy nincs, ugyanis az ige csak DP kategóriájú alanyesetű vonzatával egyeztetődik számban és személyben, NumP esetén mindig Sg3 formában jelenik meg, hiába a számnév által sugallt többes szám (vö. (187a-b)). Ez úgy biztosítható ebben a keretben, hogy DPINomP (Pl3) bementű szabály létezik (lásd 4.4. fejezet (235)), míg NumPINomP (Pl3) bemenetű nem: vagyis ha többes szám harmadik személyre utaló index öröklődik az igei szerkezetben és a VP specifikálójában NumPIP jelenik meg, akkor a generálás elhal. Így a szabályrendszer nem vezeti le a *Kaksi tyttö-ä ratsasta-vat* (két-NOM lány-PART lovagol-PL3) szósort az agrammatikus '*Két lány lovagolnak' értelemben.

(214a) *Az Ostan nämä kaksi paksua kirjaa* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

A szóban forgó összetevő egészen pontosan NObjP kategóriával jelenik meg, mivel tárgyi funkciójú összetevőről van szó, és az ilyenek konkrét esete attól függ, hogy milyen szerkezetbe kerül be (lásd a 3.4.9. alfejezetet); valamint az is a második lépésben jelenik csak meg, hogy az N (mely a főnevek alulspecifikált kategóriája) konkrétan N, Num vagy D formájában ölt-e testet (ennek okairól lásd 4.4.). Jelenleg semmilyen indok nincs partitivus használatára, így az Obj-ból Acc, azaz accusativus lesz; a főnévi csoport pedig ezúttal D-burokban jelenik meg. A főnévi kifejezés többes számú⁸⁷, így az Acc esetindex után a többes szám Pl indexe is megjelenik, mely aztán a D'-ra csatolt mutató névmásra is rácsorog. A D

⁸⁷ Egészen biztos, hogy a Pl index jelen van a szerkezetben, ugyanis ha ez az összetevő (nominativusi esetet kapva) egy mondat alanyaként jelenne meg, az ige Pl3-ban állna, és az állítmány névszói része is többes számban tűnne fel: pl. *Nämä kaksi paksu-a kirja-a o-vat kauni-i-ta* Ez-PL.NOM két-NOM vastag-PART könyv-PART van-PL3 szép-PL-PART 'Ez a két vastag könyv szép'.

komplementumában NumAccP jelenik meg, hiszen a *kaksi* 'kettő' a régensként viselkedő számnevek kategóriájába tartozik; valamint a főnévi szerkezetben accusativusi esetindex öröklődik, vagyis esetváltás lesz a generálás megfelelő pontján, és hogy minden elemnek legyen esete, ilyen összetett kategóriaként kell a számnévnek megjelennie⁸⁸. NumAccP és NumAcc' között (212c)-nek megfelelően eltűnik a többes szám indexe (mivel nem *plural tantum*ról van szó); NumAcc' után pedig az eset indexe is törlődik a rendszerből, mivel hivatkoznunk kell rá azért, hogy a számnév vonzataként a szerkezetbe kerülő NP ne jelenhessen meg partitivusban akármilyen esetnél, csak nominativusnál vagy (nominativ)accusativusnál. Hiszen ha bármilyen más (például elativus) esetindex öröklődik a szerkezetben, (213a-c)-t nem lehet alkalmazni, így a szabályrendszerünk nem generál majd ebből kifolyólag agrammatikus szósorokat.

A számnévi fej NumAcc kategóriájának Acc részéből index lesz, amelynek hatására a *KAHTE*-lexikai nem-terminális *KAKSI*-vá alakul. A NumAcc-fej komplementumában egy újabb összetett kategóriát, NPartP-t találunk, hiszen a számnévi régenstől ezt az esetet kapta az NP. A kategória Part részéből aztán a megszokott módon szintén index lesz, amely lecsorog az NPartP által uralt valamennyi összetevőre.

A hangtannak ezen szerkezet esetében is szerepe van: a partitivusi esetet célszerű mindig *-TA*-ként megjeleníteni a lexikai nem-terminálisokon, és erre a nyelvtani komponensre bízni azt, hogy a különböző allomorfokból létrehozza a tő figyelembe vételével azt az alakot, amelyet a fülünk hall.

Mindezek után térjünk rá a második típusú számnevet tartalmazó egyszerűbb struktúrák tárgyalására. Elsőként tekintsük azt a helyzetet, amelyben a főnévi csoport a régensétől valamilyen nominativustól és (nominativ)accusativustól különböző esetet kap.

(215) Puhu-n   nä-i-stä   kahde-sta   paksu-sta   kirja-sta.
 beszél-SG1 ez-PL-ELAT két-ELAT   vastag-ELAT   könyv-ELAT
 'Beszélek erről a két vastag könyvről.'

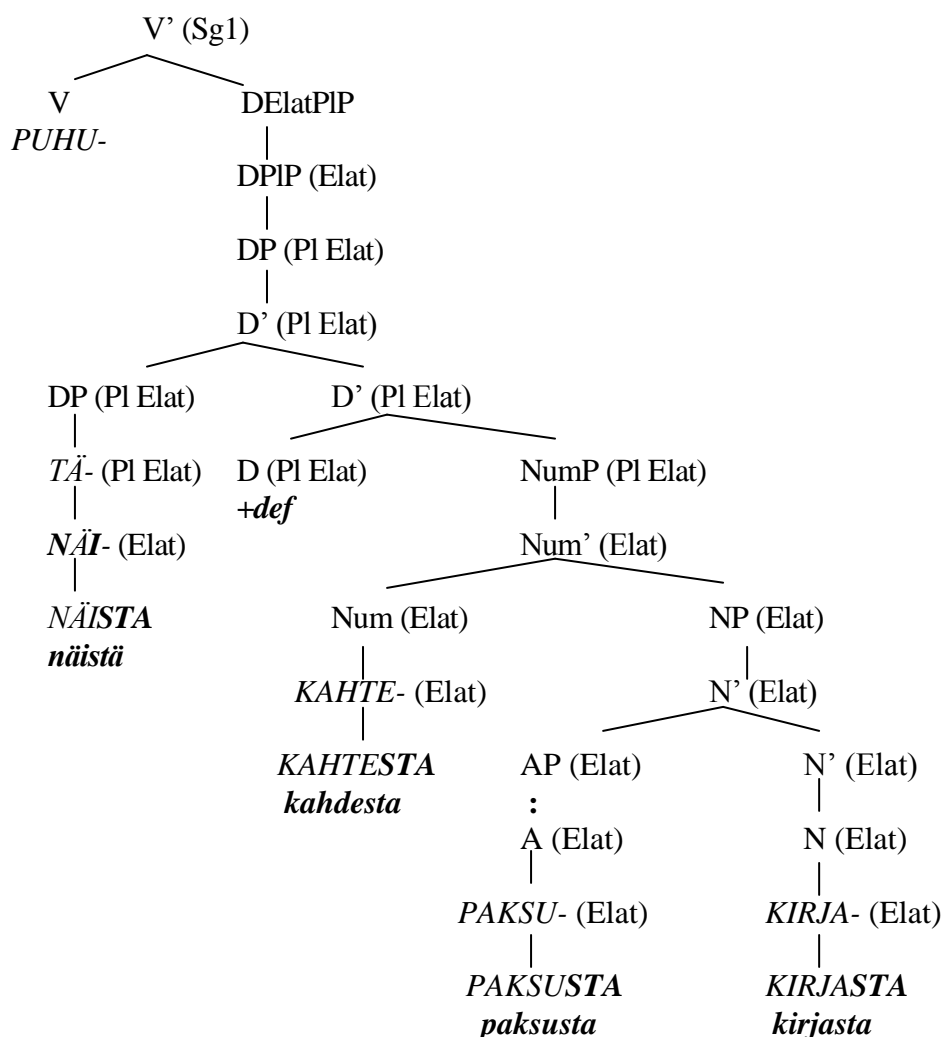
A (215a)-ban látható szerkezetnél a főnévi csoport a régensétől elativusi esetet kap, így (214)-gyel szemben ezúttal a számnéven is meg fog jelenni a főnév esete, és nem történik

⁸⁸ Ennek a bonyolult elemzésnek az alternatívája az lehetne, ha nem használnánk összetett kategóriákat a Num kapcsán, ekkor viszont a következő szabályt kellene megadni (212b-d) helyett: Num' (Nom / Acc / Nomacc) → Num NPartP. Ez azt eredményezné, hogy a Num-ban megjelenő számnévnek nem lenne esete (tulajdonképpen semmilyen index nem öröklődne rá), hiszen az eddig a szerkezetben végigcsorgó nominativus vagy (nominativ)accusativus éppen előtte törlődne a rendszerből, és akkor nem tudnánk számot adni arról, hogy miért és főleg hogyan lesz a *KAHTE*-lexikai nem-terminálisból *KAKSI*. Éppen ezért a dolgozatban felvázolt viszonylag „kacifántos” megoldást kell választanunk, amennyiben ilyen (indexelt nyelvtani) keretben szeretnénk számot adni a finn számnevek ezen típusának ilyen esetekben látható viselkedéséről.

esetosztás a Num komplementumában megjelenő NP-nek. A főnévi csoport szemantikáját tekintve többes számú, így a *Pl* index is megjelenik a szerkezetben közvetlenül azután, hogy az esetből index lett. A többes szám (212a)-nak köszönhetően NumP és Num' között tűnik el a rendszerből, így az ez előtt álló mutató névmáson még megjelenik. Num'-tól csak az elativusi esetindex öröklődik a szerkezetben: rácsorog a számnévre is éppúgy, mint az ennek komplementumában megjelenő NP-re és annak valamennyi összetevőjére.

A hangtan a mutató névmáson megjelenő esetragnál kap szerepet (a magánhangzó-harmóniának megfelelően a suffixum magas hangrendű párjának kell testet öltenie), illetve a *kaksi* számnév alakjának kialakításánál: ennél a számnévnél ugyanis fokváltakozás történik a hozzá kapcsolódó esetrag hangtani felépítése miatt.

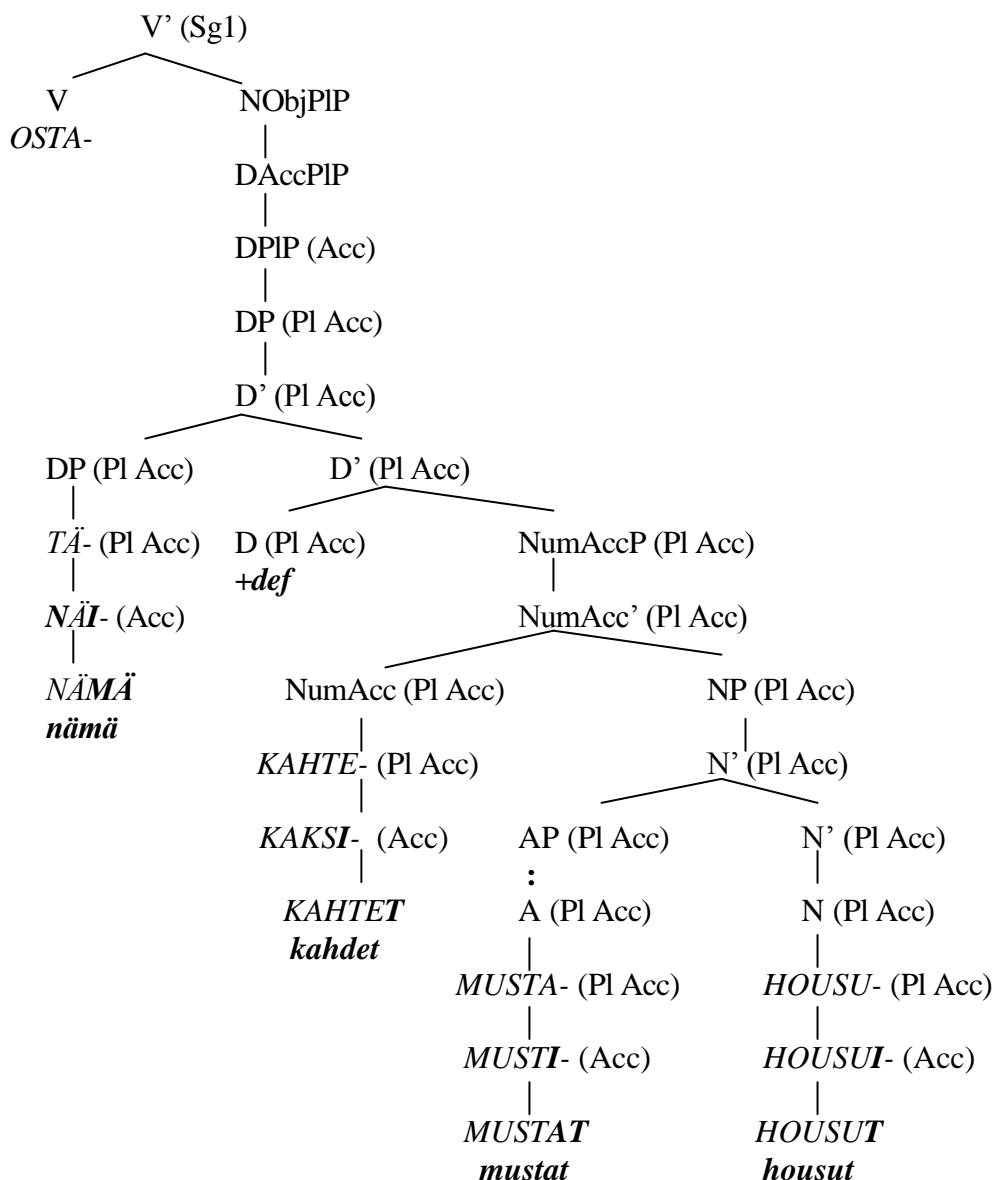
(215a) **A *Puhun näistü kahdesta paksusta kirjasta* mondat mélyszerkezetének releváns részletei**

Hogyan kezelhetők a *plural tantumok*, vagyis azok a főnevek, amelyeknek inherens jegye a többes szám? Tulajdonképpen nagyon egyszerűen: az ő szerkezetük leírásakor ugyanis a főnévi kifejezésen öröklődő egyik indexnek sem kell eltűnnie a rendszerből.

- (216) Osta-n nāmā kahde-t musta-t housu-t.
 vesz-SG1 ez.PL.ACC két-PL.ACC fekete-PL.ACC nadrág-PL.ACC
 'Megveszem ezt a két fekete nadrágot.'

(216a) Az *Ostan nāmū kahdet mustat housut* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

A generálás legfontosabb részletei a következők. A V' alatt tárgyi funkciójú összetevő jelenik meg, ezt jelzi az NObjP kategóriájának Obj része, amely Acc-ká alakul, hiszen semmi indok nincs arra, hogy a tárgy partitívusba kerüljön. Az Acc kategóriarészletből ezután index lesz, mely után a főnév inherens többes száma miatt megjelenik a *Pl* is. Ez a két index a

főnévi kifejezés valamennyi összetevőjén megjelenik: nemcsak a D'-ra csatolt mutató névmáson, de a Num-fejen és az ennek komplementumában álló NP minden egyes tagján is. A többes szám indexe ugyanis (212c')-t alkalmazva az eddig látottakkal szemben nem tűnik el NumP és Num' között. Ha (212c') helyett (212c)-t próbálnánk meg alkalmazni, a generálás a *HOUSU*-lexikai nem-terminális beillesztődése után elhalna, ugyanis ezen a főnéven mindenképpen egy *Pl* indexet kell elsőként terminalizálni – ez a *plural tantum*ok közös jellemzője. Mivel a később (237')-ben látható szerkezetek miatt amúgy is szükséges a (212b'-d') szabályok felvétele, a *plural tantum*oknál is alkalmazhatjuk a NumAcc-típusú összetett kategóriákat annak ellenére, hogy ezeknél nincs esetváltozás⁸⁹, és így a számnévnek is mindenképpen lesz esete. A lexikai nem-terminálisoknál ismét érdekes átalakulásokat vagyunk kénytelenek feltételezni, különösen a *kaksi* 'kettő' kapcsán, de ez az ára annak, hogy a generálás során ne veszítsük el a végső szóalak létrehozásában fontos szerepet játszó információkat.

A hangtan szintén a számnévnél jut a legfontosabb szerephez: mivel a többes accusativust kifejező szuffixum egyetlen mássalhangzóból áll, a szóban forgó elemnél fokváltakozás történik.

A következőkben röviden kitérek a tíznél nagyobb tőszámnevek felépítésére, és a velük kapcsolatos érdekességekre. A finnben ugyanis az ilyen számnevek nemcsak a komplementumukban álló NP-nek tudnak partitivust osztani, de magán a számnéven belül is tanúi lehetünk ennek a jelenségnek.

(217a) *kymmenen*
tíz

(217b) *kaksi-kymmen-tä*
két-tíz-PART
'húsz'

(218a) *sata-neljä*
száz-négy

(217b) *kolme-sata-a*
három-száz-PART
'háromszáz'

⁸⁹ A *plural tantumos* szerkezeteknél az akadályozza meg a (213a-c) szabályok alkalmazását, amelyek következményeképpen a számnév után partitivusban jelenne meg a komplementumában álló NP valamennyi összetevője, hogy nem az eset, hanem a *Pl* áll az indexfüzér bal oldalán – így ezek a szabályok ezen szerkezeteknél nem alkalmazhatóak.

Sőt amennyiben a számnevet tartalmazó főnévi csoport a régensétől nem nominativust vagy (nominativ)accusativust kapott, akkor a számnév minden egyes darabján meg kell jelennie az adott esetet kifejező szuffixumnak:

- (219) Anna-n kyn-i-ä viide-**lle**-sada-**lle**-kahde-**lle**-kymmene-**lle**-kolme-**lle** ihmise-**lle**.
 ad-SG1 toll-PL-PART öt-ALL-száz-ALL-két-ALL-tíz-ALL-három-ALL ember-ALL
 'Ötszázhuszonhárom embernek adok tollakat.'

Mindezt az általam alkalmazott rendszerben úgy lehet kezelni, ha a számnévben szereplő elemek külön-külön alakítható lexikai nem-terminálisként kerülnek be a szerkezetbe, amelyek végső formájának meghatározásában természetesen a hangtan is komoly szerephez jut – lásd például (220b), ahol igen sok fokváltakozás történik.

- (220a) Num (Nom) → *KAHTE-KYMMENE-* (Nom) → *KAKSIKYMMENTÄ* → *kaksikymmentä*
 (220b) Num (All) → *VIITE-SATA-KAHTE-KYMMENE-KOLME-* (All) → *VIITELLESATALLEKAHTELLEKYMMENELLEKOLMELLE* → *viidellesadallekahdellekymmenellekolmelle*

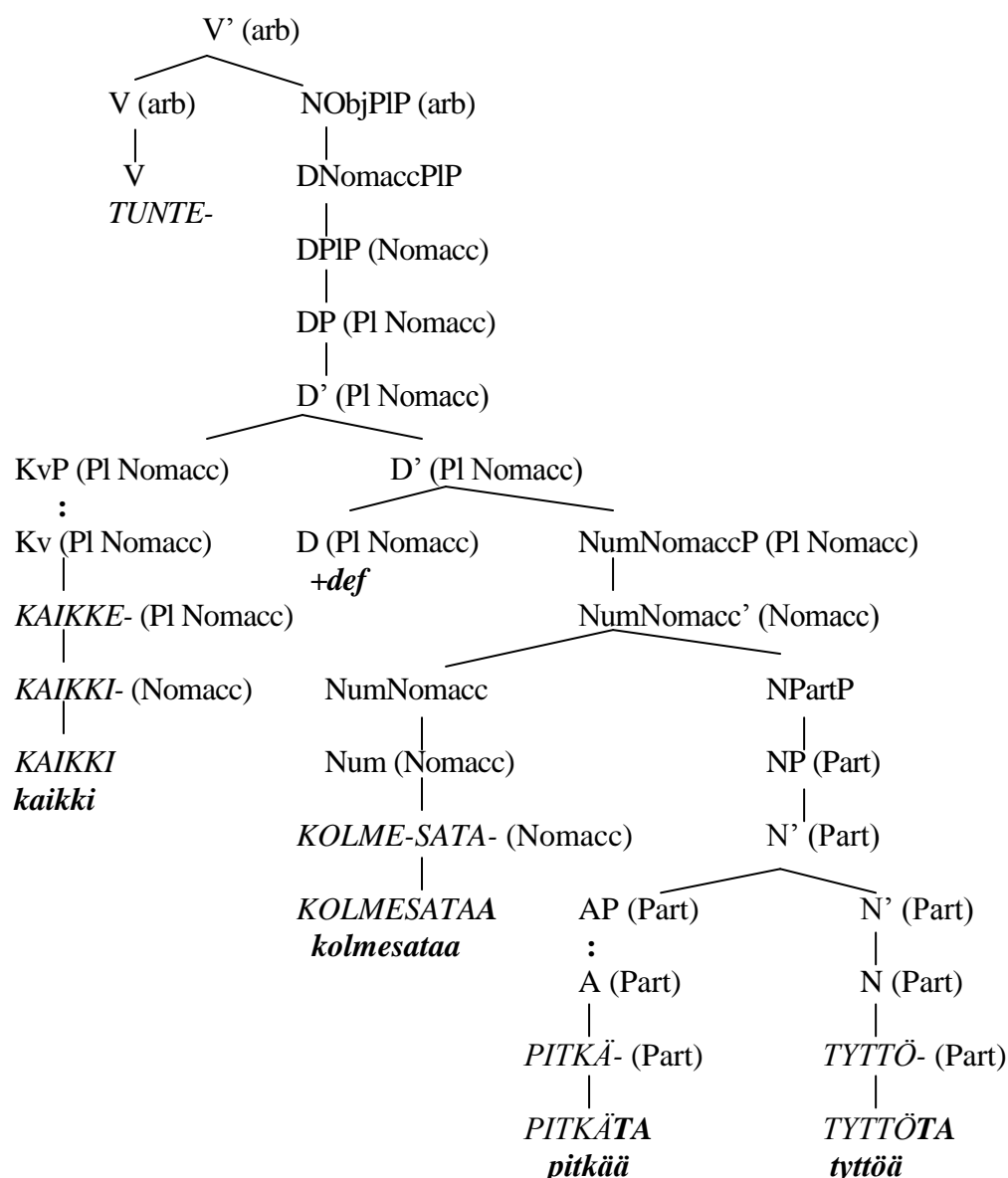
A számnevek szerkezetét tárgyaló fejezet végén egyfajta összefoglalásul az elmondottaknak álljon itt egy olyan szerkezet, amelyben mindkét típusba tartozó számnév szerepel (példát mutatva arra, hogy ez is lehetséges), és a főnévi kifejezés nominativaccusativusi esete miatt a lehető legbonyolultabb konstrukció jön létre azzal, hogy a számnév partitivusi esetet ad a komplementumában álló NP-nek.

- (221) Kaikki kolme-sata-a pitkä-ä tyttö-ä tunne-ta-an.
 minden.PL.NOMACC három.NOMACC-száz-PART magas-PART lány-PART ismer-PASS-ARB
 'Ismerik mind a háromszáz magas lányt.'

A (221a)-ban látható szerkezet nagyon hasonlít a (214a)-ban látotthoz. V' alatt ebben a mondatban ismét egy tárgyi funkciójú összetevő jelenik meg, amelyre a szerkezetben lévő *arb* alany miatt egy *arb* index öröklődik. A 3.4.9-ben mondottak alapján ilyen index jelenléte esetén az egyébként accusativusban megjelenő elemek nominativaccusativusban öltenek testet: ezért lesz az NObjP-ből DNomaccP. Az esetre utaló kategóriarészlet indexszé alakul, amely után a többes szám indexe is megjelenik a rendszerben. A két index rácsorog a D'-ra csatolt KvP kategóriájú számnévre, amely ezeket a jegyeket meg is jeleníti. D-fejben ezúttal *+def* jelenik meg, komplementumában pedig a később szükséges esetváltozás miatt NumNomaccP áll. A többes szám indexe (212d) alkalmazása folytán NumNomaccP és NumNomacc' között eltűnik a rendszerből. A NumNomacc fejében ezúttal egy összetett

számnevet találunk, amelyben a második tag partitivusban jelenik meg (lásd (220a)), ennek komplementumában pedig egy Part kategóriarészletű NP jelenik meg, hiszen a számnév a főnévi vonzatának partitivusi esetet oszt. Ebből aztán index lesz, amely ráöröklődik az NP által uralt valamennyi összetevőre. A hangtannak ezeknél az elemeknél lesz ezúttal a legnagyobb szerepe: az A és az N helyén álló lexikai nem-terminálisnál is a tőhöz kell igazítani a partitivus szuffixumát – a toldalék *-T* eleme eltűnik, és a magánhangzó-harmónia miatt a palatális magánhangzót tartalmazó allomorf jelenik meg.

(221a) **A *Kaikki kolmesataa pitkää tyttöä tunnetaan* mondat mélyszerkezetének releváns részletei**

Ezzel a végére értünk a számneveket tartalmazó szerkezetek kapcsán felmerülő kérdések tárgyalásának.

4.3. Birtokost tartalmazó főnévi szerkezetek

Az eset, illetve a többes szám jegyével ellentétben a birtokos számára és személyére utaló szuffixum csak egyszer jelenik meg a főnévi csoporton belül, méghozzá a főnévi fejen. Azonban itt is csak akkor tűnik fel, ha személyes névmással kifejezett birtokossal állunk szemben (222), mert egyéb esetekben ezen sem jelenik meg egyeztető morféma (223).

(222a) **minu-n** paksu-i-ssa kirjo-i-ssa-**ni**
én-GEN vastag-PL-INESS könyv-PL-INESS-SG1
'az én vastag könyveimben'

(222b) **häne-n** pien-i-stä lauku-i-sta-**nsa/-an**⁹⁰
ő-GEN kis-PL-ELAT táska-PL-ELAT-SG3
'az ő kis táskáiból'

(223) Kaisa-n pien-i-stä lauku-i-sta
Kaisa-GEN kis-PL-ELAT táska-PL-ELAT
'Kaisa kis táskáiból'

Mivel csak egyszer jelenhet meg birtokosra utaló szuffixum a főnévi csoportban, első pillantásra előnyös megoldásnak látszik, ha a birtok-birtokos egyeztetést nem indexszel oldjuk meg, hanem külön frázist hozunk létre, amelynek a fejében a birtokos személyszuffixum, módosítói pozíciójában pedig a birtokos szerepel, és ebben a relációban zajlik le köztük az egyeztetés. Ilyen projekciót Bartos (2000, 671–672 és 675) a magyarral kapcsolatban javasol is: ez az Agr_NP. Ez a megoldás azonban több problémát is felvet: egyrészt az indexelt nyelvtan pontosan az egyeztetések kezelésében játszik szerepet, tehát következetlenség lenne, ha egy ilyen jelenséget másképpen írnánk le, mint az összes többi hozzá hasonlót; másrészt a morféma felszíni szórendjének eléréséhez (ha továbbra is az N'-ra szeretnénk csatolni a jelzői bővítményeket) szükség lenne a Bartos (2000, 664–666) által javasolt *morfoszintaktikai egyesítés* műveletére, amelynek alkalmazásával lehetővé válna az, hogy a birtokosra utaló toldalék a főnév után mondódjon ki, bár a hierarchiában felette helyezkedik el. Ez azonban (tekintettel a rendszerben jelen lévő indexekre és a mozgásokra) már annyira „hibriddé” tenné a modellt, hogy az ezáltal kezelhetetlenné és átláthatatlanná válna; így ezt az Agr_N frázisos alternatívát a birtokosi egyeztetés kezelésében célszerű elvetni, és megtartani az indexes megoldást.

Személyes névmási birtokosra utaló szuffixum a finn főnévi csoporton belül két helyen tűnhet fel: egyrészt a főnévi fejen, amennyiben a főnévnek van ilyen birtokosa (lásd (222)); másrészt a jelzői helyzetben álló különleges igenéven, az *agenttipartisiipin* (lásd (224)),

⁹⁰ Harmadik személyű személyes névmási birtokosra a legtöbb esetben kétféle szuffixum is utalhat: a *-nsa/-nsä* és a *-Vn*.

melyre az annotációkban *AGPTC* jelöléssel utalok. Ez a fajta igenévi szerkezet igen ősi, teljes bizonyossággal visszavezethető a finnugor alapnyelvre (Bereczki (2003, 59)); de ez a *Magyar grammatikában* az *igei igenév* (Keszler (2000, 236)) kategóriájába sorolt elem a magyarban ma már csak harmadik személyben használható produktívan – legalábbis az én nyelvérzékem szerint (erre utal (224) magyar fordításában a három kérdőjel). A finnben azonban nincs a magyar *által*-nak megfelelő névutó; ebben a nyelvben az *agenttipartisiippi* minden személyben egyformán alkalmazható.

Természetesen az is lehetséges, hogy a főnévi csoport tartalmaz egy személyes névmási birtokost (így az N-fejen megjelenik a rá utaló szuffixum), és *agenttipartisiippi*t is, amelyen egy egészen más birtokosra utaló toldalék ölt testet. Ezt a (225) példával illusztrált szerkezetet azonban – valószínűleg a bonyolultsága miatt – nem használják.

(224) luke-m-i-ssa-**si**   kirjo-i-ssa
         olvas-AGPTC-PL-INESS-SG2   könyv-PL-INESS
         'az általad olvasott könyvekben ~ ???az olvastad könyvekben'

(225) luke-m-i-ssa-**si**   kirjo-i-ssa-**ni**
         olvas-AGPTC-PL-INESS-SG2   könyv-PL-INESS-SG1
         'az általad olvasott könyveimben ~ ???az olvastad könyveimben'

A példákban felfigyelhetünk arra, hogy a finnben és a magyarban más az esetrag és a birtokos személyszuffixum egymáshoz viszonyított sorrendje: míg a magyarban a birtokosra utaló toldalék áll közelebb a szótőhöz, addig a finnben az esetrag:

(226) *könyv-em-ből*   ~   *kirja-sta-ni*
         könyv-SG1-ELAT   ~   könyv-ELAT-SG1

A következő kérdés merül fel: ha elfogadjuk Cinque (1999) hipotézisét, miszerint „a funkcionális projekciók rétegződése univerzális hierarchiát tükröz” (Bartos (2000, 659)), és a szerkezetépítésben szeretnénk alkalmazni a Baker-féle *Tükörelvet* is (Baker, (1985)), miszerint „a morfológiai deriváció közvetlenül tükrözi a szintaktikai derivációt” (Bartos (2000, 657)), akkor mindez hogy egyeztethető össze a két, egyébként genetikailag is rokon nyelvben tapasztalható eltérő toldaléksorrenddel? A két elvből ugyanis az következne, hogy mindkét nyelvben ugyanolyannak kellene lennie a morfémák sorrendjének.

Bartos (2000, 699–700) egy logikus érvet hoz a magyarban és a vele azonos módon építkező bolíviai kecsuában⁹¹ tapasztalható sorrend mellett: miszerint elvárható, hogy a főnévi csoport belső viszonyaihoz tartozó, azt kifejező birtokos személyszuffixum álljon közelebb a szótőhöz, és ne a főnévi szerkezetet a mondatstruktúrába ágyazó, internális szereppel nem rendelkező esetrag jelenjen meg előbb, ahogyan a finnben történik. A tisztánlátáshoz feltétlenül hozzátartozik az is, hogy ebben a sorrendiségi kérdésben a két nyelv viszonylatában a magyar volt az újító (lásd például Bereczki (2003, 53)), és ha a névutókat alaposabban megnézzük, akkor rájöhethetünk arra, hogy a mai napig található a magyarban olyan szerkezet, amely őrzi az eredeti sorrendet:

(227) *mell-ett-em*
mell-LOC-SG1

Így tehát azt semmiképpen sem állíthatjuk, hogy a magyar sorrend univerzális lenne⁹², legfeljebb csak annyit jelenthetünk ki, hogy az Univerzális Grammatika építkezési elveinek ez jobban megfelel, mint finn párja. Ha nem az összetevős nyelvtanok felől közelítjük meg a kérdést, akkor a probléma egyébként minden különösebb nehézség nélkül kezelhető. Erre egy példa Alberti és mtsai (2005) alapján:

(228)

<pre> régens1 ↓ α régens2=argumentum1 ↓ β argumentum2 </pre>	<p>(a) $r_\alpha < r_\beta \rightarrow R2-R1-A2$</p> <p>(b) $r_\beta < r_\alpha \rightarrow R2-A2-R1$</p>
--	---

A (228) pontban látható ábra értelmezése a következő: régens2-nek van egy vonzata (argumentum2), és köztük van egy β „erősségű” kapcsolat; de régens2 maga is argumentum (argumentum1), hiszen neki is van régens (régens1), és köztük is van kapcsolat (még hozzá α „erősségű”). Régens2-n (a kapcsolatokat mutatva) egy-egy toldalék jelenik meg, még hozzá az α , illetve a β rangjának megfelelő sorrendben: amennyiben α kapcsolat rangja kisebb mint β -é, úgy az a kapcsolat a szorosabb, és a régens1-re utaló toldalék jelenik meg közelebb a szótőhöz (lásd (a)); amennyiben viszont a β kapcsolat rangja kisebb, úgy az argumentum2-re utaló szuffixum fog a tőhöz korábban kapcsolódni (lásd (b)). A jóslat (összhangban Bartos (2000)-rel) az, hogy ez utóbbi változat valósul meg, de az Univerzális Grammatikában

⁹¹ Az itt hivatkozott, Bartos (2000, 658: (2)) által idézett példa a következő (a kiemelések tőlem származnak):

a. Kawalla-**y-ta** ensilla-rqa-nki-chu? (bolíviai kecsua)
 ló-**1sg-acc** nyergel-múlt-2sg-Q
 'lov-**am-at** nyergel-t-ed-e'

b. Felynyergelted-e a lov**amat**? (magyar)

⁹² Kiefer (2000b, 59) is hasonlóan érvel amellett, hogy a funkcionális kategóriák univerzális hierarchiájának hipotézise a morfológia szempontjából nem tartható.

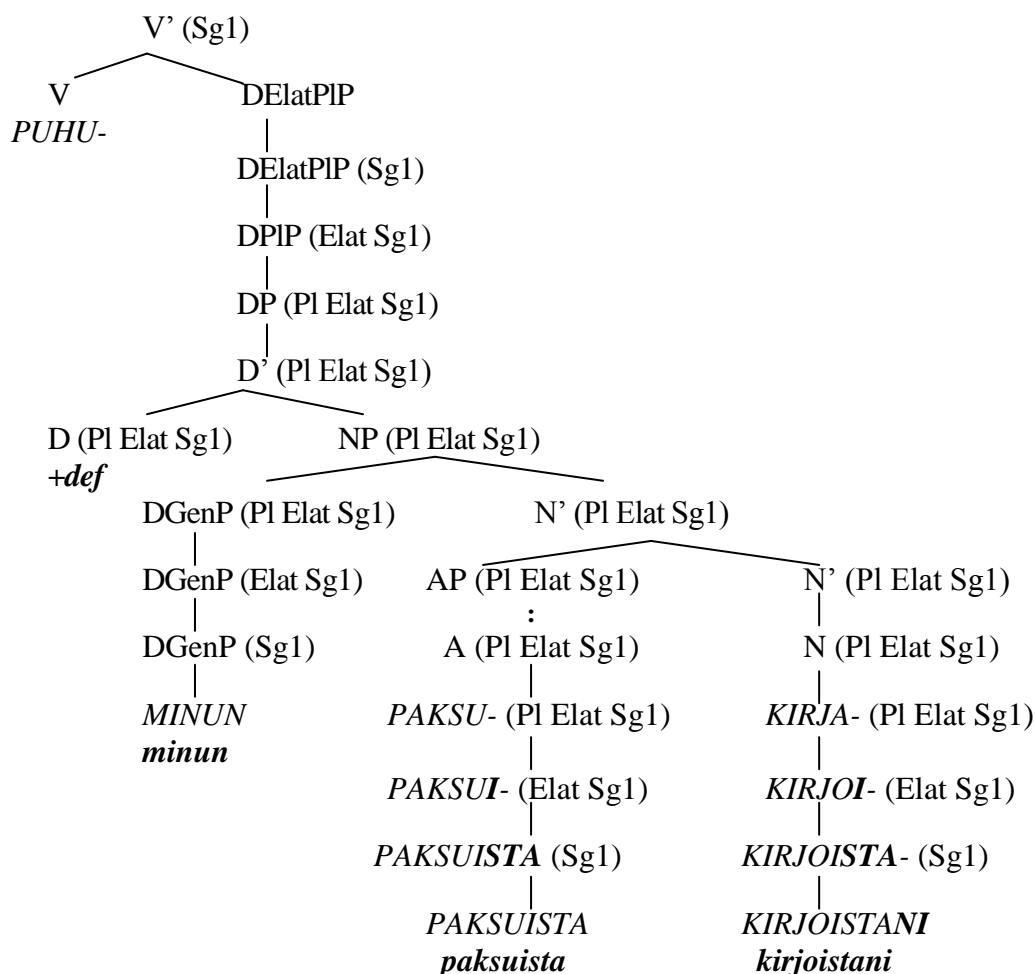
engedélyezve van az (a) lehetőség is, ami a finn (és az ugor nyelvek kivételével az összes finnugor) nyelvben megvalósul. A bemutatott megoldás kétségtelenül elegáns, csak egy összetevős nyelvtanban nem alkalmazható; deklaráltnak arra is szolgál, hogy érvet szolgáltatson egy nem „összetevő-építő” generatív grammatika mellett.

A jelen dolgozatban alkalmazott indexelt nyelvtani keretben a kérdés úgy kezelhető, hogy az indexek sorrendjét a nyelvekben parametrikusnak tekintjük: az ugor nyelvekben (köztük a magyarban), valamint például a bolíviai kecsuában a főnévi szerkezetben előbb jelenik meg (ezáltal később terminalizálódik) az eset indexe, mint a birtokosra utaló; míg a finnben mindez pontosan fordítva történik.

Mindezek után lássunk konkrét példákat birtokost tartalmazó szerkezetekre. Először tekintsünk egy viszonylag egyszerű felépítésű főnévi kifejezést, amelyben nincs sem számnév, sem *agenttipartisiippi*.

- (229) Puhu-n minu-n paksu-i-sta kirjo-i-sta-ni.
 beszél-SG1 én-GEN vastag-PL-ELAT könyv-PL-ELAT-SG1
 'Beszélék a vastag könyveimről.'

(229a) A *Puhun minun paksuista kirjoistani* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

A (229)-höz tartozó szerkezetet létrehozó generálás lépései közül a következők a leginkább relevánsak jelen téma szempontjából. A V' alatt megjelenő DP elativusi esetet kap igei régensétől, így kategóriájában erre utaló *Elat* részlet jelenik meg a többes számra utaló *Pl* mellett. Az esetre utaló kategóriarészletből azonban a megszokottól eltérően nem azonnal lesz index, hanem egy lépéssel később, ugyanis az említett esetrag – birtokos személyszuffixum morfémasorrend miatt a birtokosra utaló *Sg1* indexnek az esetnél előbb kell a szerkezetbe kerülnie. Mivel a főnév többes számú, a *Sg1* és az *Elat* után a megfelelő kategóriarészlet indexszé válásával megjelenik a *Pl* is, és ezen indexek mindegyike átöröklődik a főnévi kifejezés valamennyi összetevőjére, így a jelzői AP-n és a főnévi fej mellett az NP specifikálójában megjelenő birtokoson is feltűnnek. Az N-fejbe behelyettesített *KIRJA*-elemen mindegyik index terminalizálódása egy új szuffixum megjelenését eredményezi, míg az AP esetében csak a többes szám és az eset indexe okoz változást az itt megjelenő lexikai nem-terminálison, a *Sg1* nyom nélkül tűnik el, hiszen ezen az összetevőn nem ölthet testet főnév birtokosára utaló szuffixum.

A birtokos születési pozíciójának azért választottam az NP specifikálóját⁹³, mert így szépen láttatható a párhuzam az igei kifejezések alanyának és a főnévi kifejezések megfelelő összetevőjének, a birtokosnak a kezelése között. A főnév többes számát kifejező, birtokosra is ráöröklődő *Pl* index nyom nélkül tűnik el a rendszerből csakúgy, mint az *Elat*, hiszen a birtok száma nyilván nem befolyásolja a birtokos számát (ellentétben például az olasszal, ahol igen – lásd (194)), illetve a birtokos a főnévtől genitivusi esetet kapott, és egy összetevőnek nyilván nem lehet két esete. Látható tehát, hogy egy vonzatnál pontosan azok az indexek nem relevánsak, amelyek egy szabad bővítménynél igen, és fordítva.

(230a) DGenP (*Pl*) → DGenP

(230b) DGenP (**Casus**) → DGenP

A főnévi szerkezetben öröklődő utolsó, *Sg1* index a számmal és az esettel szemben releváns: a DGenP-ből ezen index hatására közvetlenül előhívódik a *MINUN* lexikai nem-terminális. Ilyen szabályt, hogy az esetre utaló kategóriarészletből nem lesz index, hanem

⁹³ Vainikka (1989, 1992) szintén ezt a pozíciót javasolja a birtokosok számára, sőt a genitivust általánosságban a lexikális frázisok specifikálójához rendelt strukturális esetnek tartja (Vainikka 1989, 3.2.2. alfejezet). Mivel én nem tartom azonosnak az *-n* tárgyragot a genitivusraggal, számomra az általa felvázolt megoldás az igei szerkezetek kapcsán semmiképpen sem tartható, így a genitivus, mint általános specifikálóhoz rendelt strukturális eset sem fogadható el. Azzal azonban egyetértek, hogy ez az eset nagyon gyakran felbukkan specifikálóban álló összetevőn: a főnéven kívül találkozhatunk vele az *agenttipartisiippi*knél (224–225), bizonyos AP-knél (*Peka-n näköinen* 'Pekka kinézetű'), névutóknál (*Peka-n kanssa* 'Pekkával'), valamint bizonyos igeneves szerkezeteknél, az ún. lauseenvastikéknél is (pl. *Halua-n Peka-n luke-va-n tämä-n kirja-n akar-SG1 Pekka-GEN olvas-PTC-ACC ez-ACC könyv-ACC* 'Azt akarom, hogy Pekka olvassa el ezt a könyvet').

rögtön egy lexikai nem-terminális hívódik elő, még egy helyen alkalmazok: a birtokos igei megfelelőjénél, az alanynál. Az igei szerkezetekben a VP specifikálójában álló DNom(Pl)P *Sg1*, *Sg2* *Pl1(arb)* és *Pl2* indexek jelenléte esetén szintén rögtön névmási lexikai nem-terminálissá alakul át, amelyből semleges esetben *pro_{minä/sinä/me/te}* lesz, nem semleges esetben azonban hangalakot öltő névmás is válhat belőlük. Ezeken az elemeken semmilyen az igei struktúrában öröklődő index már nem változtat (232).

(231a) DNomP (Sg1) → *MINÄ* → ***minä*** / *pro_{minä}*

(231b) DNomP (Sg2) → *SINÄ* → ***sinä*** / *pro_{sinä}*

(231c) DNomPIP (Pl1(*arb*⁹⁴)) → *ME* → ***me*** / *pro_{me}*

(231d) DNomPIP (Pl2) → *TE* → ***te*** / *pro_{te}*

(232) *MINÄ* (~ !) → *MINÄ* (!) → *MINÄ*

Harmadik személyű index öröklődése estén a birtokosoknál ismét csak névmási lexikai nem-terminális hívódhat elő, hiszen a finnben nem személyes névmási birtokos esetén nincs egyeztetés, így azokban a szerkezetekben (223) nincs is jelen szám-személy index. Ezek a lexikai nem-terminálisok is megjelenhetnek *pro* alakban, amennyiben azonos a referenciájuk a mondat alanyával (vö. a 3.4.7. alfejezetben (97b) és (99a) kapcsán mondottakkal); ha azonban nem ez a helyzet, akkor nekik (az első és második személyű névmásokkal ellentétben) ki kell mondódniuk.

(233a) DGenP (Sg3) → *HÄNEN* → ***hän*** / *pro_{hänen}*

(233b) DGenPIP (Pl3) → *HEIDÄN* → ***he*** / *pro_{heidän}*

Az igei szerkezetek kapcsán kicsit bonyolultabb a helyzet harmadik személyű indexek öröklődése esetén, hiszen ilyenkor a DNom(Pl)P (Sg3/Pl3) nemcsak névmás formájában ölthet testet, hanem bármilyen harmadik személyű névszóként. A (234–235)-ben látható szabályokat lehet ezen esetekben kimondani, melyekről a mellérendelő szerkezetek tárgyalása kapcsán (lásd 4.4.) még lesz szó, akárcsak (231c-d)-ről, amelyeken az említett alfejezetben még finomítani fogok..

(234a) DNomP (Sg3) → *HÄN* → ***hän*** / *pro_{hän}*

(234b) DNomP (Sg3) → DNomP → DP (Nom) → ... → ***Pekka***

(234c) NumNomP (Sg3) → NumNomP → ... → ***kaksi tyttöä***

⁹⁴ *Pl1* mellett *arb* elem eddig csak bizonyos felszólító szerkezetekben (lásd 3.4.5. (93)) tűnt fel. Jelenléte ezen esetekben annak eléréséhez szükséges, hogy az egyébként *arb* alany esetén megjelenő igei formák Pl1 személynél is előhívhatóak legyenek. Az ilyen alakokról a beszélt nyelvváltozat tárgyalása kapcsán még lesz szó.

(235a) DNomPIP (PI3) $\rightarrow$ *HE* $\rightarrow$ *he* / *pro*_{he}

(235b) DNomPIP (PI3) $\rightarrow$ DNomPIP $\rightarrow$ DP (PI Nom) $\rightarrow$ DP (PI Nom) $\rightarrow$ ... $\rightarrow$ *tytöt* 'lányok'

(235c) DNomPIP (PI3) $\rightarrow$ DNomPIP $\rightarrow$ (DNom(PI)P)* DNom(PI)P Conj DNom(PI)P $\rightarrow$ ...
 $\rightarrow$ *Pekka, Kaisa ja tytöt* 'Pekka, Kaisa és a lányok'

(234)-ben a *Sg3* igei index terminalizálódási lehetőségei láthatóak. (234a) azt írja le, hogy a DNomP (*Sg3*) helyére behelyettesíthető a *HÄN* lexikai nem-terminális, amely megjelenhet *pro*-ként (személytelen, általános értelmet adva ezzel a mondatnak – lásd a 3.4.3-ban (63a)-val kapcsolatban mondottakat), vagy hangalakkal rendelkező *hän* alakban. (234b-c) a nem névmási harmadik személyű alanyokról ad számot: ilyen esetben a *Sg3* index eltűnik a rendszerből, és ettől kezdve ennek a DP-nek, illetve a NumP-nek a generálása is olyan, ahogyan azt ebben a fejezetben már kifejtettem, illetve (237) kapcsán kicsit később be fogom mutatni.

(235) a *PI3* index terminalizálódásának lehetőségeit fogalmazza meg. (235a)-ban a legegyszerűbb eset látható, amikor a DNomPIP (*PI3*) helyén a *HE* lexikai nem-terminális bukkan fel, amely általában hanglakot ölt, de bizonyos személytelen jelentésű mondatok esetében *pro* formájában találkozunk vele (lásd a 3.4.3-ban (63b)-vel kapcsolatban mondottakat). (235b-c) azon szósorok generálásában alkalmazandó, amikor többes számú harmadik személyű nem névmási alany van a mondatban. Ilyenkor a *PI3* index nyom nélkül eltűnik a rendszerből. (235b) ennek az egyszerűbb lehetőségét írja le, amikor egyszerűen egy többes számban álló főnév köré kiépülő szerkezetről van szó; míg (235c) azt a variációt tárja elénk, hogy a többes szám több, akár egyes számban álló (harmadik személyű) szerkezet koordinációjából is összeállhat. Ilyen szerkezetekre például a mellérendelésekkel foglalkozó 4.4. alfejezetben adok.

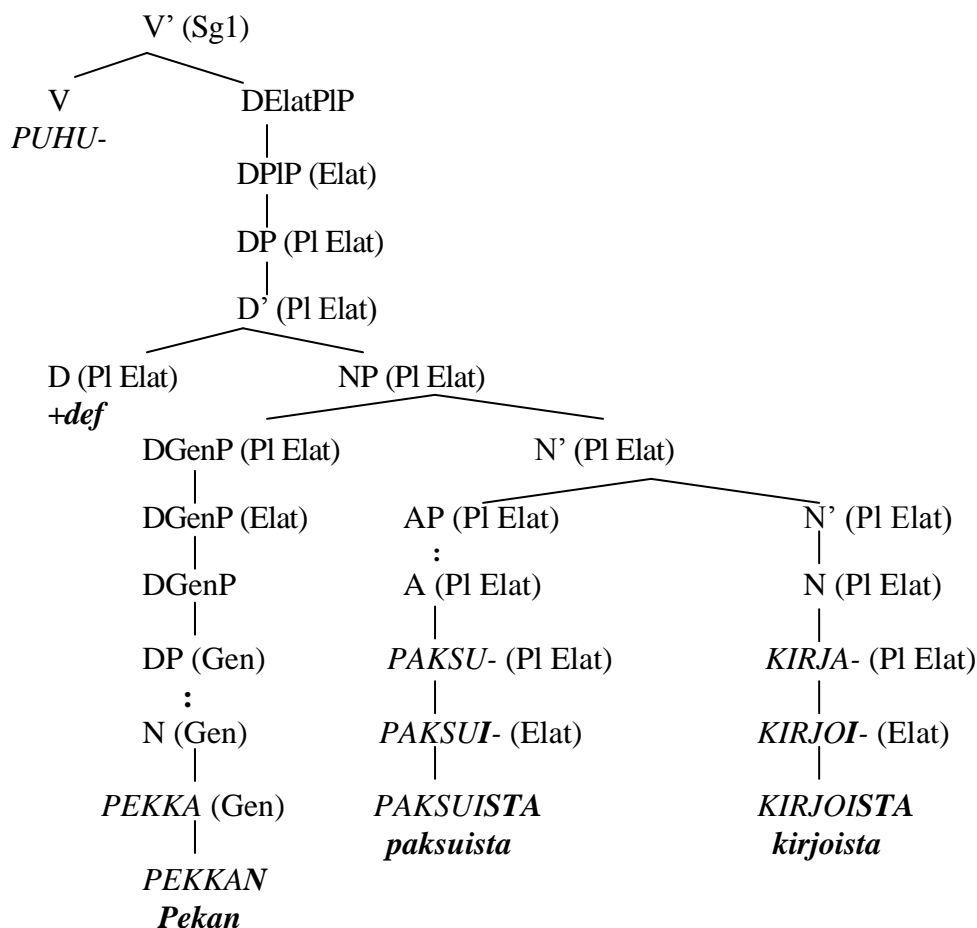
Ezek után tekintsük a (229)-ben szereplő szósornak egy olyan változatát, amelyben nem személyes névmási birtokos van, hogy látható legyen a szerkezetek közti különbség.

(236) Puhu-n   Peka-n   paksu-i-sta   kirjo-i-sta.
beszél-SG1   Pekka-GEN   vastag-PL-ELAT   könyv-PL-ELAT
'Beszélek Pekka két vastag könyvéről.'

A (236a)-ban látható ábra valóban csak néhány ponton tér el a (229a)-ban látottól. A *V*' alatt megszülető DElatPIP kategóriájának esetre utaló részéből ezúttal már az első lépésben index lesz, majd a többes számra utaló *PI* is indexszé alakul. Ezek mindegyike átöröklődik a főnévi csoport valamennyi összetevőjére a főnévi fejnél és az AP-nél megjelenő lexikai nem-terminálisokon jelentős változásokat is okozva, ám a specifikálóban megjelenő birtokoson nyom nélkül tűnnek el, akárcsak (229a) esetében.

A birtokos kategóriájának Gen része ezúttal a főnévi kifejezéseknél megszokott módon indexszé alakul, ami az N-fejben megjelenő lexikai nem-terminálisra is átöröklődik a hangtanban fokváltakozást idézve elő ennél az elemnél. A generálásnak a birtokosi DP-től N-fejig tartó részét ezúttal nem fejtettem ki, mivel a lehető legegyszerűbb szerkezetről van szó (a D-fejben egy *+def* elemmel).

(236a) A *Puhun Pekan paksuista kirjoista* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

A következőkben számnevet is tartalmazó birtokos szerkezeteket tárgyalok. Ezek azért különösen érdekesek, mert más a jelentés akkor, ha a birtokos a számnév előtt áll, mint akkor, ha utána jelenik meg.

(237) Puhu-n kahde-sta Peka-n koira-sta.

beszél-SG1 két-ELAT Pekka-GEN kutya-ELAT

'Beszélek Pekka két kutyájáról ~ Beszélek kettőről Pekka kutyái közül (vagyis kettőnél több kutyája van).'

(238) Puhu-n Peka-n kahde-sta koira-sta.

beszél-SG1 Pekka-GEN két-ELAT kutya-ELAT

'Beszélek Pekka két kutyájáról (Pekkanak összesen két kutyája van).'

Különösen a (238)-hoz tartozó reprezentáció hasonlít nagyon a (215a)-ban látotthoz annyi különbséggel, hogy ebben van birtokos, és nincs mutató névmás. (237a) és (238a) között jelentős eltérés a főnévi csoport kategóriájában és a birtokos helyében van. Míg (237a) NumP, és benne a birtokos a születési helyén, NP-specifikálóban 'szólal meg'; addig (238a) határozott DP, és a birtokos az NP specifikálójából DP-specifikálóba mozog azt a jelentésmódosulást okozva, amelyet annotációik összevetéséből láthatunk. Honnan lehet tudni, hogy más a két főnévi kifejezés kategóriája? Onnan, hogy ha alanyként szerepelnek a mondatban, akkor a (237)-ben szereplő szerkezet mellett egyes számú ige áll (237'), míg a (238)-ban használt főnévi kifejezés mellett az ige Pl3 formában jelenik meg (238').

(237') Kaksi Peka-n koira-a nukku-u.
két-NOM Pekka-GEN kutya-PART alszik-SG3
'Kettő Pekka kutyái közül alszik (Pekkának kettőnél több kutyája van).'

(238') Peka-n kaksi koira-a nukku-vat.
Pekka-GEN két-NOM kutya-PART alszik-PL3
'Pekka két kutyája alszik (Pekkának összesen két kutyája van).'

Érdekes kérdés, hogy hogyan lehetséges az, hogy a (187a-b)-ben szereplő, alant megismételt szósorok tanúsága szerint birtokos nélküli számnevet tartalmazó főnévi kifejezés állhat Sg3 és Pl3 formájú igével is, míg a (237')-ben szereplő főnévi szerkezet mellett kötelező egyes számú igét használni.

(187a) Kaksi tyttö-ä ratsasta-vat.
Két lány-PART lovagol-PL3
'A két lány lovagol.'

(187b) Kaksi tyttö-ä ratsasta-a.
Két lány-PART lovagol-SG3
'Két lány lovagol.'

Az ok pontosan a birtokos megjelenésében van. (187)-nél a szerkezet kétértelmű: lehet határozott DP-ként (187a) és NumP-ként (187b) is értelmezni, és pontosan az ige formája az, amely az értelmezést meghatározza. Ellenben (237')-nél a birtokos szerkezetben elfoglalt pozíciója egyértelműsíti a jelentést. Természetesen ez a szerkezet is határozottá tehető egy mutató névmás beiktatásával⁹⁵, és e mellett az így DP-vé vált összetevő mellett az ige már Pl3-ban jelenik meg:

(237'') Nämä kaksi Peka-n koira-a nukku-vat.
ez.PL.NOM két-NOM Pekka-GEN kutya-PART alszik-PL3
'Pekkának ez a két kutyája alszik (Pekkának kettőnél több kutyája van).'

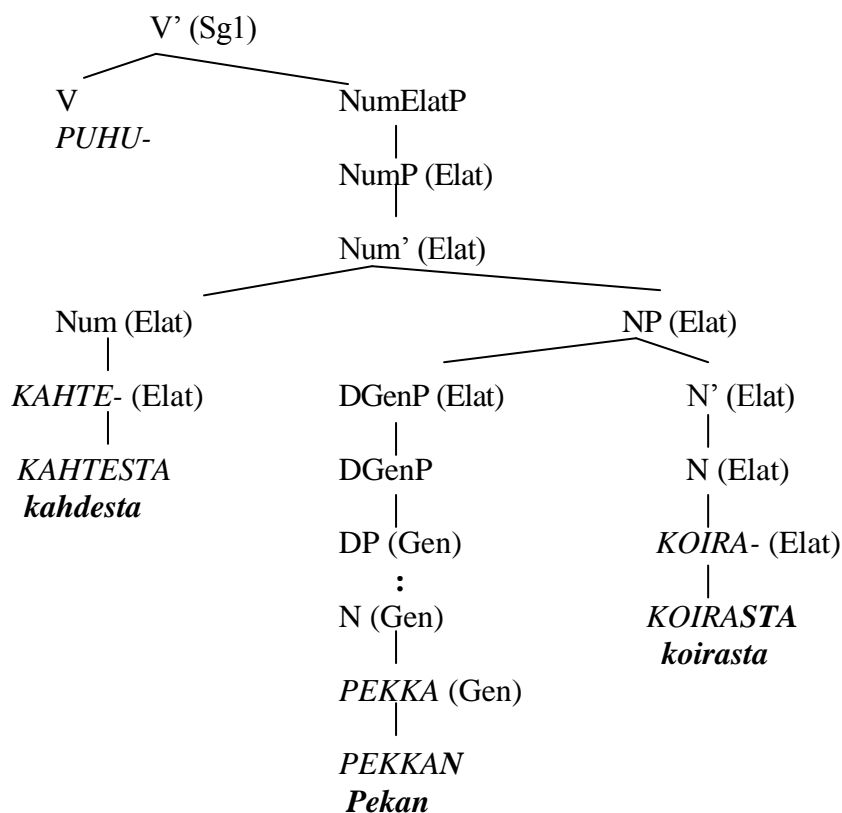
⁹⁵ (238)-ba egyébként nem tehetünk be mutató névmást, mert ha összesen két kutyája van az illetőnek, akkor nincs értelme ilyen további kijelölésre szolgáló elem használatának.

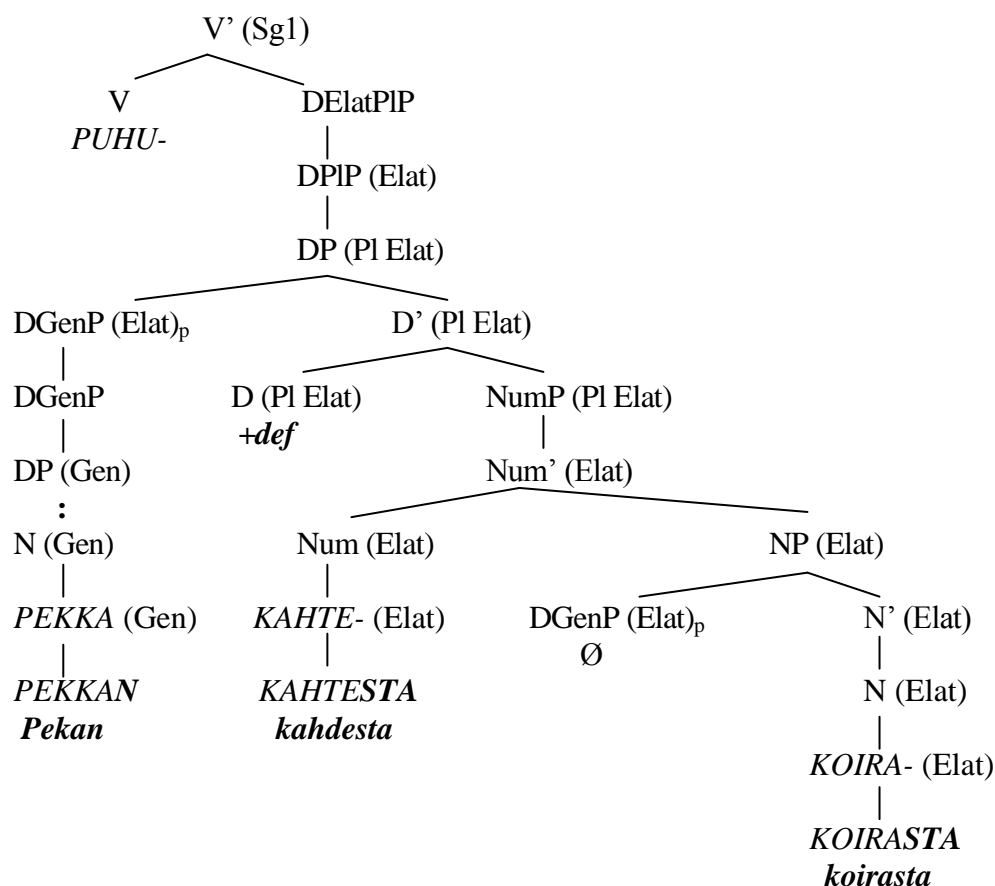
A generálásnál az elmondottakkal összefüggésben felfigyelhetünk arra a különbségre, hogy a (238a)-ban V' alatt álló DP-ben egészen NumP-ig öröklődik *Pl* index is (hiszen az ilyen szerkezetek alanyként Pl3 formájú igével jelennek meg – (238')), majd NumP és Num' között törlődik a rendszerből a (212a) szabály alkalmazásának hatására; míg a (237a)-ban szereplő NumP-s változatban nincs jelen ez az index (hiszen a *Pl* nem lenne kompatibilis az igei struktúrában öröklődő *Sg3* indexszel), így ennél a szerkezetnél a *plural tantumok*nál is használt (212a')-t alkalmazzuk. Mivel mindkét szerkezetben elativusi esetű főnévi csoportról van szó, a számnév (215)-höz hasonlóan nem ad esetet a komplementumában álló NP-nek, hanem ő jeleníti meg annak az esetét (lásd (213')).

A hangtannak a birtokos, illetve a számnév végső alakjának kialakításában van jelentősebb szerepe, hiszen mindkét elemnél fokváltakozás történik.

(237a) **A *Puhun kahdesta Pekan koirasta* mondat mélyszerkezetének releváns részletei**

(238a) A *Puhun Pekan kahdesta koirasta* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

Mindezek után térjünk át a jelen téma szempontjából releváns, *agenttipartisiippi*t tartalmazó szósorokra. Ezen participiumok belső szerkezetét részletesen a következő, igenevekkel foglalkozó fejezetben tárgyalom, így most csak azzal foglalkozom, hogyan lehet a főnévi struktúrában kezelni ezeket az összetevőket, amelyeknek – mint azt (224-225) kapcsán láttuk – saját birtokosuk van. Az *agenttipartisiippine*k tulajdonképpen pontosan ez a birtokos a lényege: csak ezen szerkezet alkalmazásával oldható meg ugyanis, ha egy passzív jelentésű igenév mellett meg akarják jeleníteni a cselekvőt.

Ilyen szerkezeteknél a következő esetek lehetségesek: 1. a főnévnek és az *agenttipartisiippine*k sincs személyes névmási birtokosa (239); 2. a főnévnek van személyes névmási birtokosa, az *agenttipartisiippine*k nincs (240); 3. az *agenttipartisiippi*ben jelenik meg személyes névmási birtokos, a főnévi csoportban nincs ilyen elem (241); illetve 4. mindkettőben van egy-egy személyes névmási birtokos (242).

- (239) Peka-n   luke-m-i-ssa   kirjo-i-ssa
 Pekka-GEN olvas-AGPTC-PL-INESS könyv-PL-INESS
 'a Pekka által olvasott könyvekben ~ a Pekka olvasta könyvekben'

(240) Peka-n   luke-m-i-ssa   kirjo-i-ssa-**ni**
 Pekka-GEN olvas-AGPTC-PL-INESS   könyv-PL-INESS-SG1
 'a Pekka által olvasott könyveimben ~ a Pekka olvasta könyveimben'

(241) sinu-n   luke-m-i-ssa-**si**   kirjo-i-ssa
 te-GEN olvas-AGPTC-PL-INESS-SG2   könyv-PL-INESS
 'az általad olvasott könyvekben ~ ^{???}az olvastad könyvekben'

(242/225) luke-m-i-ssa-**si**   kirjo-i-ssa-**ni**
 olvas-AGPTC-PL-INESS-SG2   könyv-PL-INESS-SG1
 'az általad olvasott könyveimben ~ ^{???}az olvastad könyveimben'

A participiumok (mint azt korábban (200a, 202) már láttuk) az AP-khez és a DetP-khez hasonlóan N'-ra csatolt pozícióban jelennek meg a szerkezetben (ezt fogalmazta meg a (199c)-ben látott szabály), így a főnévi csoportban végigvonuló indexek ezekre az igenevekre is ráöröklődnek. Ha a főnévi szerkezetben személyes névmási birtokos, és ezért azt kifejező index is van, az AP-k és a DetP-k esetében nincs probléma, hiszen az ilyen elemeken nem jelenhet meg birtokosra utaló szuffixum, így ez az index nyom nélkül tűnik el az itt álló nem-terminális elemekről.

(243) **Birtokosi indexek eltűnése AP-k és DetP-k esetén konkrét példán bemutatva**

AP: *PAKSU-* (Pl Elat Sg1) → *PAKSUI-* (Elat Sg1) → *PAKSUISTA* (Sg1) → *PAKSUISTA* → *paksuista*

DetP: *TOISE-* (Pl Elat Sg1) → *TOISI-* (Elat Sg1) → *TOISISTA* (Sg1) → *TOISISTA* → *toisista*

A participiumok azonban nemcsak abban a tekintetben térnek el az AP-ktől és a DetP-ktől, hogy fejük egy igét is tartalmaz, hanem abban is különböznek ezektől, hogy rajtuk bizonyos esetekben megjelenhet birtokos személyszuffixum. Ez nemcsak az *agenttipartisiippi*re igaz, hanem más igenevekre is, bár utóbbiak nem jelzői helyzetben viselkednek így, hanem ha ún. *lauseenvastiké*kről van szó (amelyekkel az igenévi struktúrákat tárgyaló ötödik fejezetben foglalkozom). Éppen ezért a participiumoknál a szerkezetből el kell tüntetni a főnévi csoport birtokosára utaló indexet, mert ott maradása azt eredményezné, hogy a megfelelő szuffixum megjelenik ezen elemeken is, ami által agrammatikus szerkezetek jönnek létre. Illetve (241, 242) esetét nézve az is előfordul, hogy ha a participiumnak van személyes névmási birtokosa, akkor a szerkezetben új birtokosi indexet kell megjeleníteni úgy, hogy ez az indexfüzér utolsó tagja legyen, hiszen az ebből terminalizálódó szuffixum az utolsó a morféma sorában. Mindehhez a következő szabályok szükségesek:

(244a) PartisP (Pl) → PartisPlP

(244b) Partis(Pl)P (**Casus**) → PartisCasus(Pl)P

(244c) PartisCasus(Pl)P (**Numerus-persona**) → PartisCasus(Pl)P

(244d) PartisCasus(Pl)P → PartisCasus(Pl)P (**Numerus-persona**)

(244e) PartisCasus(Pl)P → Partis(Pl)P (**Casus**)

(244f) PartisPlP → PartisP (Pl)

A (244)-ben látható szabályrendszer meglehetősen bonyolult, ami abból adódik, hogy az *agenttipartisiippin* is meg kell jelennie a főnévi csoport esetének és esetleges többes számának, vagyis ezeket az indexek által hordozott információkat a rendszer nem felejtetheti el; miközben a főnévi csoport birtokosára utaló, az indexfüzérben utolsó helyen öröklődő indexnek el kell tűnnie (240), vagy ezen a helyen egy új indexnek kell megjelennie (241), vagy egyszerre mindkét most leírt dolognak meg kell történnie (242).

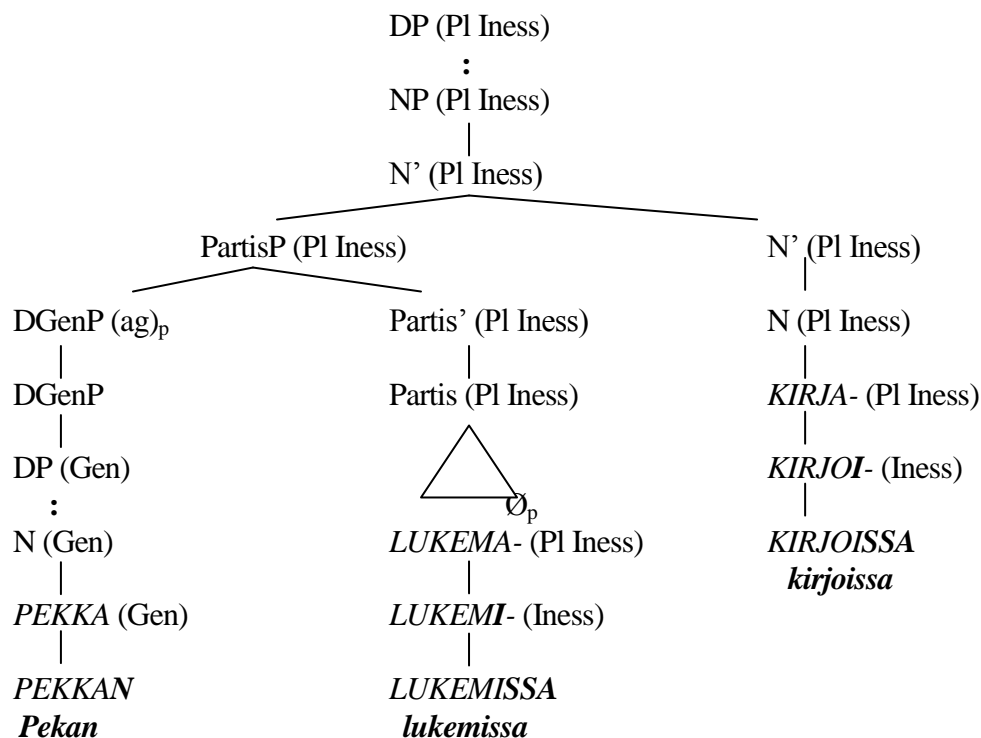
A legbonyolultabbá ezen esetekben válik a szabályrendszer: a birtokos személyszuffixum változásáról egy indexelt nyelvtant használó modellben csak meglehetősen körülményes módon lehet számot adni. Kifejezetten érdekes viszont, hogy ezzel (a birtokos számára és személyére utaló) problémás toldalékkal ma már csak a finn irodalmi nyelvben találkozhatunk, mivel a beszélt nyelvből és a nyelvjárásokból ez az egyeztető morféma mára szinte teljesen eltűnt. Ez az eset is tökéletesen példázza a nyelvek egyszerűsödésre való törekvését, hiszen a finn nyelvből itt is eltűnőfélben van egy olyan jelenség, amelyről a szuffixumsorrendiséggel kapcsolatban már ezen alfejezet elején kimutattam, hogy ellentmond az alapvetően összetevős építkezésre törekvő Univerzális Grammatika tendenciáinak.

A következőkben megadom a (239-242)-ben látható szósorok reprezentációinak releváns részleteit. Elsőként lássuk a legegyszerűbb, (239)-hez tartozó szerkezetet, amelyben egyik lehetséges helyen sincs birtokosi index, így a (244)-ben felvázolt bonyolultabb szabályrendszer alkalmazása sem szükséges, pusztán a többes szám és az eset indexének végigcsorgását kell nyomon követnünk.

A generálásban egyetlen eddig nem látott elem van: az *agenttipartisiippin*ben leírt cselekvés ágense (*Pekka*) genitivusi esetben áll, és a főnévi szerkezetek birtokosaihoz, illetve az igei kifejezések alanyaihoz hasonlóan ezúttal is specifikálóban jelenik meg – ezúttal a participiuméban. Mint ahogy azt már említettem, az igenévi fej belső szerkezetét pontosabban a következő fejezetben tárgyalom (ezért ennek helyén az ábrán most egy háromszög szerepel), de a birtokossal kapcsolatban azt mindenképpen megjegyezném, hogy ez az összetevő a participiumon belül elhelyezkedő VP specifikálójából mozgott ide (ezért van rajta egy *p*

index), így nem öröklődnek rá a főnévi csoporton végigcsorgó indexek: hiszen az indexek öröklődése a mélyszerkezetben történik, az elmozgatott elemekre célpozíciójukban már nem kerülhetnek ilyen elemek. A DGenP-n látható *ag* indexről pedig csak annyit említenék meg előljáróban, hogy az *agenttipartisiippis* szerkezetnél lesz rá szükség, de hogy pontosan milyen formában, azt az 5.2. alfejezetben fejtem majd ki⁹⁶.

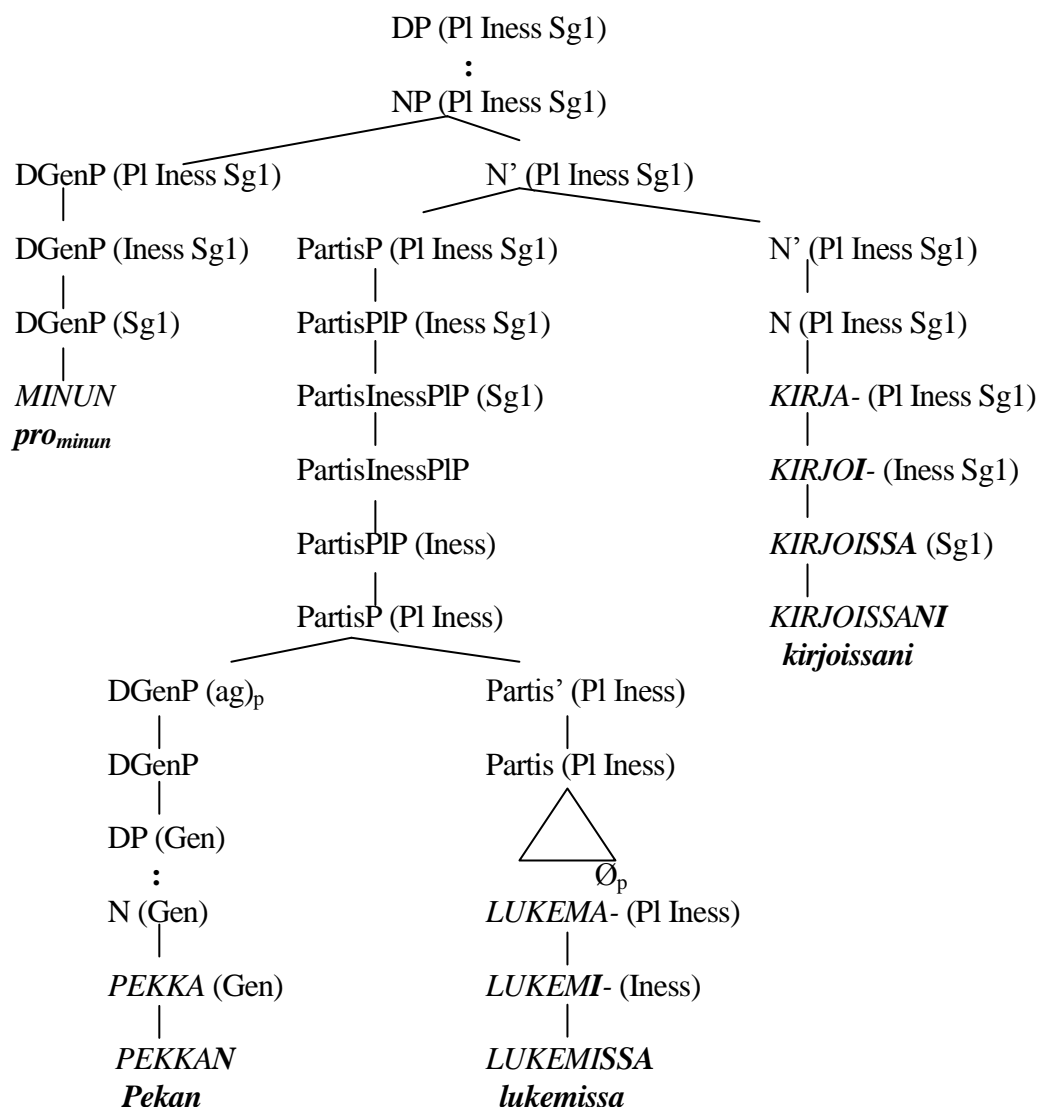
(239a) A *Pekan lukemissa kirjoissa* szerkezet releváns részletei

Lássuk, mi a helyzet akkor, ha a főnévi kifejezésnek van személyes névmási birtokosa, az *agenttipartisiippine* viszont nincs. A participiumról a (244)-ben látott szabályok segítségével eltüntethetjük a főnévi csoportban öröklődő birtokosi indexet, ám ennek megfelelően az ábra is bonyolultabbá válik. A Sg1 személyes névmás ezúttal *pro* alakban jelenik meg, mert két birtokos egymás után kimondva igen zavaró lenne, valamint az első és második személyű névmások semleges esetben amúgy sem szoktak hangalakot ölteni az irodalmi nyelvváltozatban.

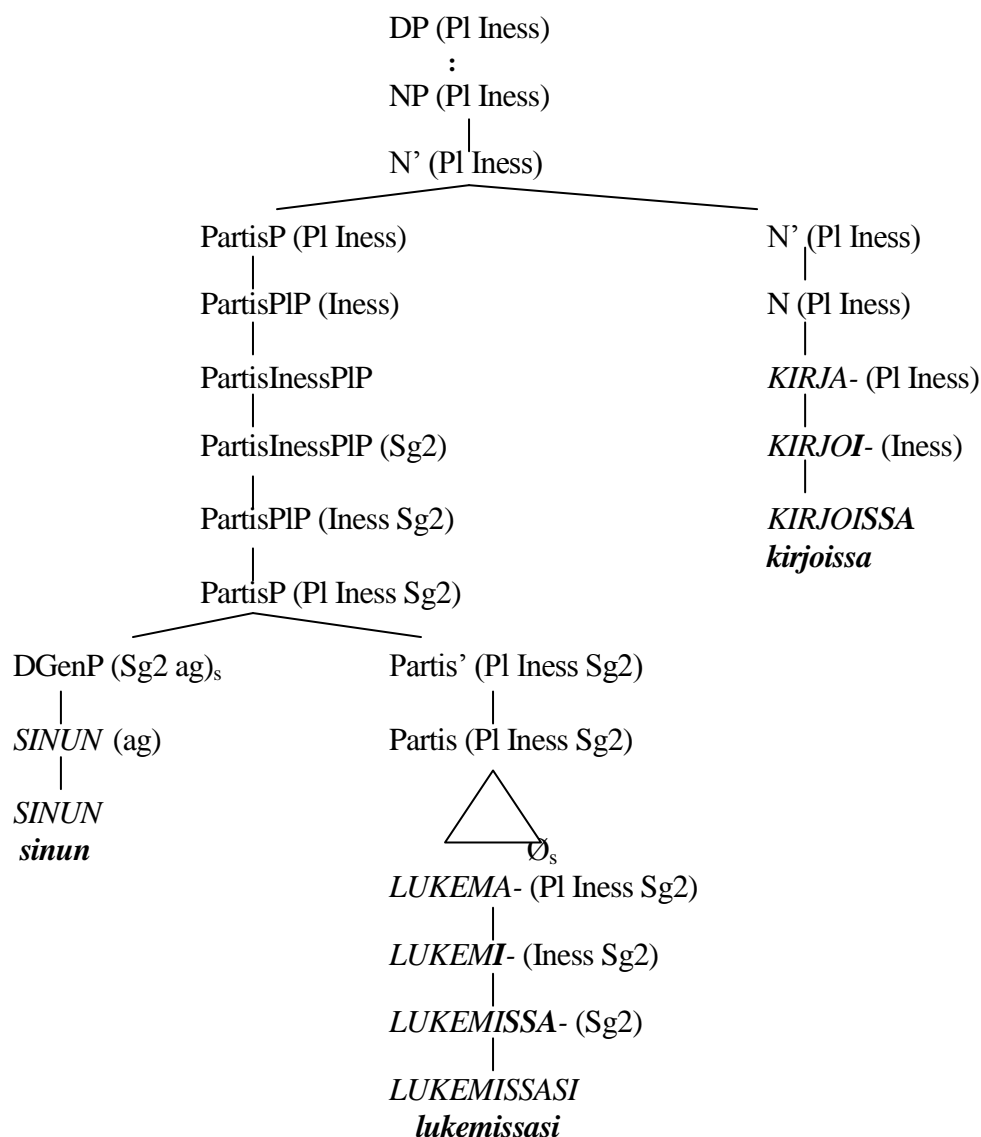
⁹⁶ Megtehettem volna, hogy nem tüntetem fel sem az *ag*, sem a *p* indexet a PartisP specifikálójában álló DGenP összetevőn, de a dolgozat folyamán végig arra törekedtem, hogy ne kelljen semmit visszavonnom azért, mert a későbbiekben kiderül, hogy egy korábban javasolt megoldás nem (teljesen) jó. Inkább azt vállaltam, hogy bizonyos dolgokat adott helyeken nem magyarázok meg (részletesen), és az olvasó bizalmát kérem addig, amíg alkalmam nyílik az indokaim kifejtésére.

(240a) A *Pekan lukemissa kirjoissani* szerkezet releváns részletei

(240a)-hoz igen hasonló szerkezetet kapunk abban az esetben is, ha a főnévi szerkezetben nincs személyes névmási birtokos, ellenben az *agenttipartisiippi*-ben megjelenik ilyen elem. (241a)-ban ismét láthatjuk, hogy személyes névmási birtokosnál a lexikai nem-terminális közvetlenül az eset indexszé válása előtt jelenik meg a szerkezetben, majd mivel nem ölt hangalakot, *pro* alakban íródik újra, akárcsak a most látott (240a) esetében. A szerkezetben felbukkanó *ag* indexre kíváncsi olvasót a dolgozat 5.2. alfejezéhez utalom.

(241a) *A sinun lukemissasi kirjoissa* szerkezet releváns részletei

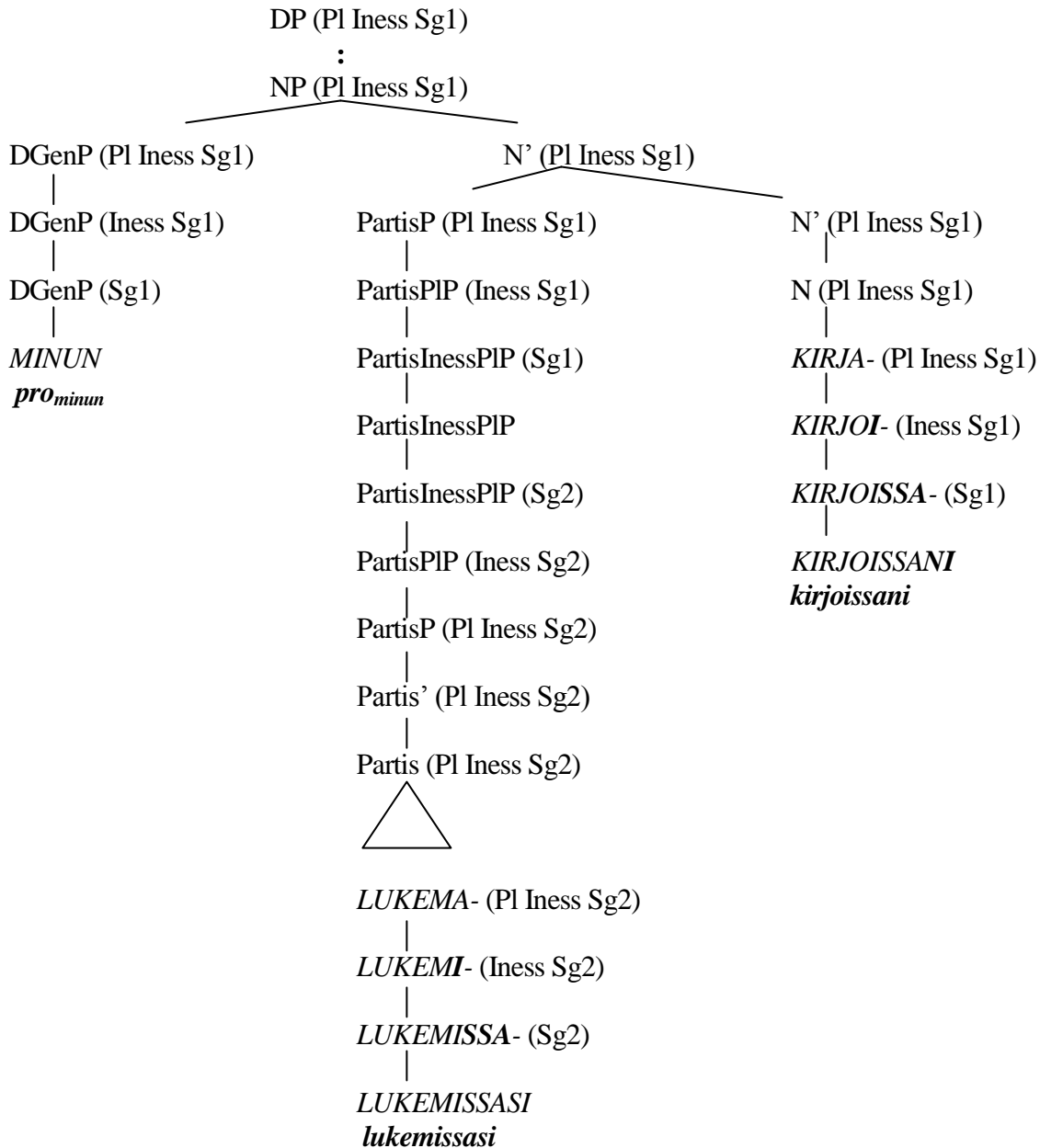
Végezetül pedig lássuk a legbonyolultabb szerkezetet, amikor mind a főnévi csoportban, mind az *agenttipasrtisiippi*-ben⁹⁷ megjelenik egy-egy személyes névmási birtokos, így ezeket az indexeket a participiumon ki kell cserélnünk a megfelelő szerkezet eléréséhez. Ehhez tulajdonképpen a (240a)-ban és (241a)-ban látható megoldások együttese szükséges. Még egyszer megjegyezném azonban, hogy a szabályrendszer által kezelt jelenség meglehetősen periférikusnak tekinthető a finn nyelvben, ugyanis a beszélt nyelvváltozatban ma már egyáltalán nem használnak (ilyen funkciókban⁹⁸) birtokos személyszuffixumokat, ezek

⁹⁷ Sajnos ebben a szerkezetben nem tudtam feltüntetni az *agenttipasrtisiippi* birtokosát, mivel az a participium szerkezetében meglehetősen mélyre be van ágyazva, és mélyszerkezeti pozíciójából nem is mozdulhat el, mivel nincs hangalakja. Az érdeklődő olvasónek az 5.2. alfejezetben lévő (381) ábrát ajánlom figyelmébe.

⁹⁸ Anaforikus viszonyok jelölésében még létezik a beszélt nyelvben birtokos személyszuffixum, de például a *kirja-ni* (könyv-SG1 'könyvem') típusú szerkezetek helyett helyett ma már a *mu-n kirja* (én-GEN könyv 'könyvem') típusú struktúrák használata tekinthető általánosnak.

tulajdonképpen teljesen eltűntek. Erre a kérdésre a hatodik, beszélt nyelvvel foglalkozó fejezetben még visszatérek.

(242a) **A lukemissasi kirjoissani szerkezet releváns részletei**

A birtokosi téma lezárásaképpen lássunk néhány további, ebből a szempontból érdekes szerkezetet.

(243) suome-n kiel
 finn-GEN nyelv
 'finn nyelv'

(244) Pécsi-n yliopisto
 Pécs-GEN egyetem
 'a pécsi egyetem'

(243-244) tanúsága szerint vannak olyan elemek, amelyek a magyarban egyszerű jelzőként jelennek meg, míg a finnben birtokos esetben tűnnek fel. Ezek közös vonása, hogy közjük és a jelzett szó közé más elem már nem ékelődhet. Az ebben a fejezetben eddig elmondottakból az következne, hogy ezen összetevők genitivusi esetük miatt az NP specifikálójában jelenjenek meg, ám én az ilyen elemek számára mégsem ezt a megoldást javaslom, ugyanis ezekbe a szerkezetekbe bekerülhet egy másik birtokos is, amellyel (amennyiben az személyes névmás) a főnév számban és személyben egyeztetődik.

(243') meidä-n suome-n kiele-mme
 mi-GEN finn-GEN nyelv-PL1
 'a mi finn nyelvünk'

Márpedig egy főnévnek csak egy birtokosa lehet, mert ez az összetevő vonzat (vö. *GGG* 2002, 141–165), méghozzá kitüntetett vonzat a főnévi fej vele való egyeztetődése miatt, és (243')-ből világosan látszik, hogy ezen szerkezetekben a másik birtokos (*meidän* 'mienk') foglalja el az NP specifikálói pozícióját. Így az ilyen elemeket úgy célszerű kezelni, ha szintaktikai szempontból egyetlen fejnek tekintjük őket ($N \rightarrow \text{SUOMEN KIELE-}$). Ugyanezt a megoldást javaslom a különböző titulust, funkciót stb. megnevező, közvetlenül a főnévi fej előtt álló, azzal egyeztetést semmilyen jegyben nem mutató összetevők számára is, melyre (245)-ben látható két példa.

(245a) herra Niemise-lle
 úr Nieminen-ALL
 'Nieminen úrnak'

(245b) johtaja Niemise-lle
 igazgató Nieminen-ALL
 'Nieminen igazgatónak'

4.4. Mellérendelő szerkezetek

Ebben a részben azt mutatom be, hogyan lehet indexelt generatív keretben számot adni a mellérendelésekről. Borsley (2005) meggyőzően érvel a ConjP ellen, így jelen munkában a koordinált szerkezeteket a hagyományosnak tekinthető (lásd például *GGG* 2002, 203–225), X'-elméletből „kilógó” struktúra alkalmazásával fogom kezelni:

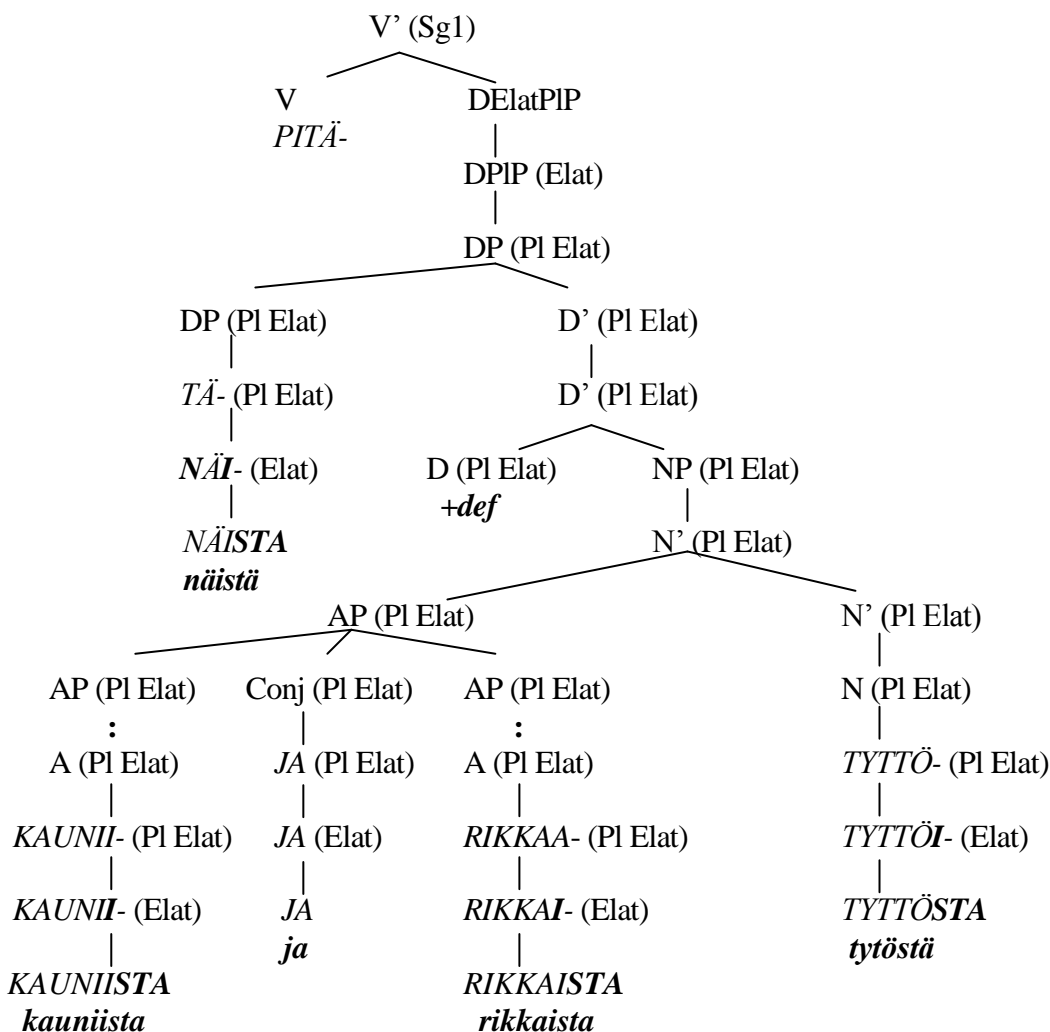
(246) $X^n \rightarrow (X^n)^* X^n \text{ Conj } X^n$

Érdeklődésem középpontjában elsősorban a főnévi kifejezéseket egymás mellé rendelő szerkezetek állnak majd, és közülük is különösen azokra fogom vizsgálódásaimat összpontosítani, amelyeknél az összetevők valamilyen jegye (száma, esete) nem azonos.

Kezdetnek azonban lássunk egy példát a lehető legegyszerűbb szerkezetre is.

- (247) Pidä-n   nä-i-stä   kauni-i-sta   ja   rikka-i-sta   tytö-i-stä.
kedvel-SG1 ez-PL-ELAT szép-PL-ELAT és gazdag-PL-ELAT lány-PL-ELAT
'Kedvelem ezeket a szép és gazdag lányokat.'

- (247a) **A *Pidän näistä kauniista ja rikkaista tytöistä* mondat mélyszerkezetének releváns részletei**

(247)-ben jelzői helyzetben álló AP-k mellérendelésére látható egy példa. Mivel itt egy N'-ra csatolt szabad bővítményről van szó, a főnévi szerkezetben öröklődő többes szám és elativusi esetindex erre az összetevőre is átöröklődik az eddig látottaknak megfelelően. Az AP ezúttal egy *ja* 'és' kötőszóval koordinált szerkezet, amelynek valamennyi tagján megjelennek az előbb említett indexek. A kötőszó esetében ezen indexek nyom nélkül tűnnek el a terminalizálódási folyamat során, mivel az ilyen elemeknek csak egy alakjuk van, míg az általa összekötött AP-k fejében megjelenő lexikai nem-terminálisokon a korábban más példákön már többször látott változásokat idézik elő.

Ami a generálás további részleteit illeti: a *pitä-* 'kedvel' ige mellett a vizsgált vonzat DElatPLP kategóriával jelenik meg, amelynek esetre és többes számra utaló részéből ilyen sorrendben indexek lesznek, és ezek öröklődnek végig a főnévi kifejezés valamennyi összetevőjére, köztük a mutató névmásra, a már említett AP-re és a főnévi fejre is.

A hangtannak a D'-ra csatolt mutató névmás, illetve az N-fejben megjelenő lexikai nem-terminális végső alakjának kialakításában lesz jelentősebb szerepe: mindkét elemen a palatális elativusi szuffixumváltozat jelenik meg a magánhangzó-harmóniának megfelelően, illetve utóbbi elemnél fokváltakozás is történik.

E viszonylag egyszerű szerkezet ismertetése után térjünk rá a jelen keret szempontjából leginkább érdekes főnévi kifejezéseknél történő mellérendelések tárgyalására. Először tekintsünk olyan szerkezeteket, amelyeknél a koordinált tagok esete (és esetleg a száma) az, ami nem azonos.

- (248) Osta-n kirja-n ja leht-i-ä.
 vesz-SG1 könyv-ACC és újság-PL-PART
 '??Veszek egy könyvet és újságokat ~ Újságokat veszek és egy könyvet.'

- (249) Tule-n Tamperee-lta ja Helsingi-stä.
 jön-SG1 Tampere-ABL és Helsinki-ELAT
 'Tammeréből és Helsinkiből jövök.'

(248) arra világít rá, hogy a finnben a tárgyi funkciót megjeleníteni képes accusativus és partitivus gond nélkül koordinálhatóak egymással, míg a magyarban a különböző határozottsági fokú és kategóriájú főnévi kifejezések egymás mellé rendelése nem tűnik problémamentesnek (erre utal az annotáció első részében a két kérdőjel). (249)-ben pedig azt láthatjuk, hogy a helyhatározói szerepű bővítmények is megjelenhetnek különböző ragokkal, és ezek szintén alkothatnak mellérendelő szerkezetet. Az utóbbi jelenség egyébként a magyarban is megfigyelhető:

- (250) Jártam Pécsett, Szegeden és Debrecenben.

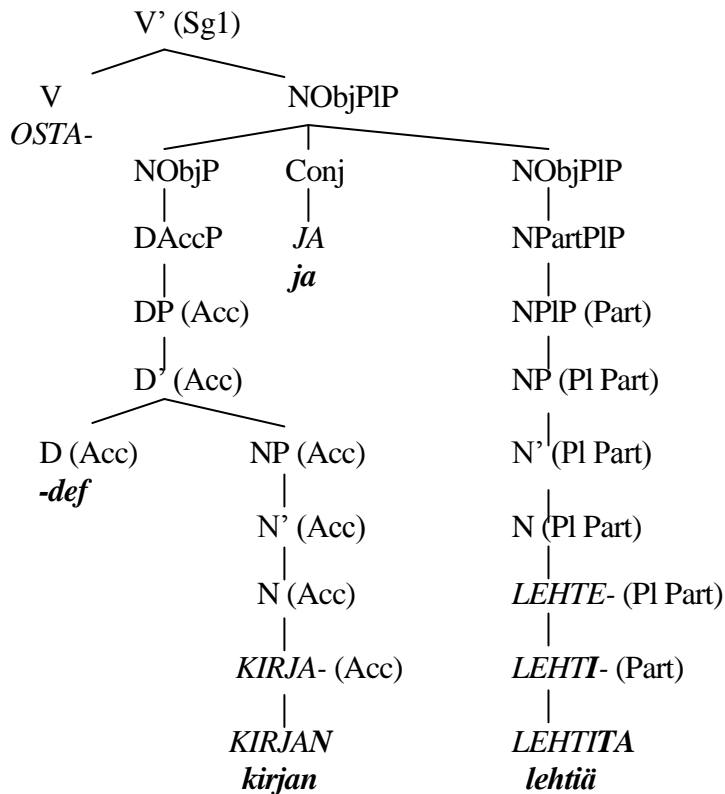
A következő módon kezelhető mindez indexelt nyelvtani keretben. Olyan kategóriát kell adnunk a koordináció csúcsán álló elemnek, amely alulspecifikált, és amelyből így többféle konkrét eset, illetve kategória is kialakulhat. A tárgynál már ismerünk egy erre alkalmas elemet: ez az Obj; a lokálisoknál pedig a Lat (lativus), Loc (locativus) és Ablat⁹⁹ (ablativus) kategóriákat javaslom erre a célra. A főnévi kategóriák (NP, NumP, DP) közül az NP tűnik

⁹⁹ Az *Abl* címke itt azért nem használható, mert a finnben van konkrét ablativus nevű eset, és ennek jelölésére alkalmazom az *Abl*-ot.

erre a(z) alulspecifikáltságot megjelenítő) feladatra a legalkalmasabbnak, a DP-t és a NumP-t tekinthetjük ezen elem egyfajta operátorának is (vö. azzal, amit Szabolcsi és Laczkó (1992, 215–222) mond a DP-ről).

Lássuk elsőként a (248)-hoz tartozó szerkezetet.

(248a) *Az Ostan kirjan ja lehtiä* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

(248a)-ban a most elmondottaknak megfelelően V' alatt a tárgyi funkciójú összetevő NObjP-ként jelenik meg, pontosabban NObjPIP-ként. A többes számot azért jelenítettem meg a kategóriában, mert a koordinált szerkezetet többes számú főnévi csoporttal lehet helyettesíteni – ha nagyjából meg szeretnénk őrizni a jelentést:

(248') Osta-n asio-i-ta.
 vesz-SG1 dolog-PL-PART
 'Veszek dolgokat.'

Ebből az NObjPIP-ből az adott mondatnak megfelelően többféle dolog lehet. Ha egy ilyen kategóriájú összetevőben nincs mellérendelés (251), akkor a folytatása mindenképpen *Pl* kategóriarészletű elem lesz, amely lehet NP, NumP vagy DP, az esete pedig lehet accusativus, partitivus, illetve nominativaccusativus (az utóbbi eset csak meghatározott indexek eltűnésével párhuzamosan bukkanhat fel). Ha tartalmaz mellérendelést (252), akkor az egyes tagok a most elmondott kategóriákkal rendelkezhetnek, de ezeknek nem szükséges tartalmazni a *Pl* elemet, vagyis a koordinált tagoknak nem kell többes számúaknak lenniük.

- (251a) NObjPIP $\rightarrow$ XAccPIP, ahol $X=N, Num, D$
 (251b) NObjPIP (!/arb/~~subj~~) $\rightarrow$ XNomaccPIP, ahol $X=N, Num, D$
 (251c) NObjPIP $\rightarrow$ XPartPIP, ahol $X=N, Num, D$
 (252) NObjPIP $\rightarrow$ (NObj(Pl)P)* NObj(Pl)P Conj NObj(Pl)P

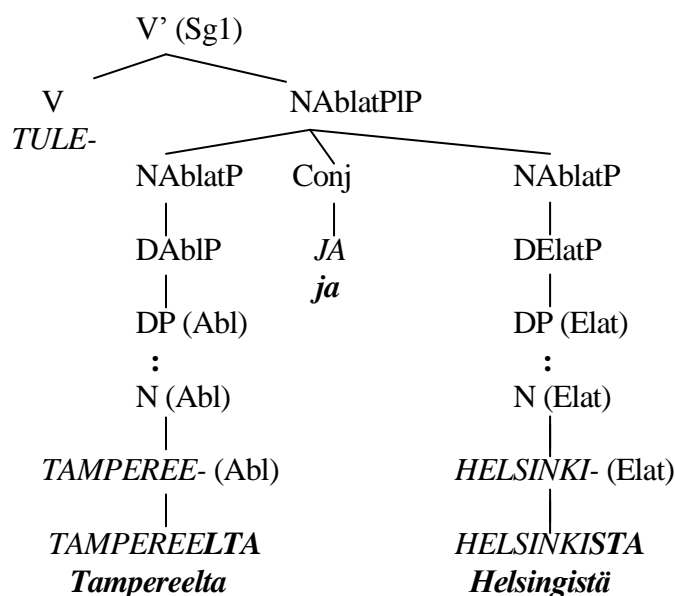
(248a)-nál konkrétan (251) következő variációit alkalmazzuk:

- (253a) NObjPIP $\rightarrow$ DAccP
 (253b) NObjPIP $\rightarrow$ NPartPIP

A generálás további része az eddig látottakhoz képest semmilyen újdonsággal nem rendelkezik: az egyes indexek végigcsorognak a főnévi szerkezeteken, és az N-fejekben megjelenő lexikai nem-terminálisokon a megfelelő változásokat okozzák. A hangtan a *LEHTITA* elemnél kap hangsúlyosabb szerepet: a partitivusrag allomorfjai közül ezúttal a *-T* nélküli palatális változatra van szükség.

Ezek után lássuk, milyen reprezentáció rendelhető a (249)-ben szereplő szósorhoz.

(249a) **A *Tulen Tampereelta ja Helsingistä* mondat mélyszerkezetének releváns részletei**

(249a)-ban V' alatt egy NAblatPIP jelenik meg, amely ezúttal két határozott DP-t koordinál (vagyis az ábrán ezúttal nem látszó D-fejekben *+def* jelenik meg), melyek közül az egyik ablativusi esetű, a másik pedig elativusi. Ilyen mellérendelés természetesen csak azokban a szósorokban lehetséges, ahol az ablativus, illetve az elativus eredeti, helyhatározói értelemben szerepel. Amennyiben egy ilyen ragot viselő elem olyan régenshez tartozik, amely vonzatának

konkrétan valamelyik esetet adja, akkor ott csak az adott szuffixum bukkanhat fel, más egyébként hasonló jelentésű nem. Erre mutat példát (249'), melyben a *pitää* 'kedvel' ige szerepel, amely vonzatának elativusi esetet ad.

(249) Tule-n Tamperee-lta ja Helsingi-stä.
jön-SG1 Tampere-ABL és Helsinki-ELAT
'Tamperéből és Helsinkiből jövök.'

(249') Pidä-n Tamperee-sta ja Helsingi-stä.
kedvel-SG1 Tampere-ELAT és Helsinki-ELAT
'Kedvelem Tamperét és Helsinkit.'

(251-252) mintájára a következőképpen fogalmazhatjuk meg az egyes lokális viszonyokat jelölő határozóragokat tartalmazó főnévi szerkezetek lehetséges koordinációit.

(254a) NLocPIP → (NLoc(Pl)P)* NLoc(Pl)P Conj NLoc(Pl)P

(254b) NLoc(Pl)P → **X**Iness(Pl)P, ahol **X**=N, Num, D

(254c) NLocPIP → **X**Adess(Pl)P, ahol **X**=N, Num, D

(255a) NLatPIP → (NLat(Pl)P)* NLat(Pl)P Conj NLat(Pl)P

(255b) NLat(Pl)P → **X**Ill(Pl)P, ahol **X**=N, Num, D

(255c) NLatPIP → **X**All(Pl)P, ahol **X**=N, Num, D

(256a) NAblatPIP → (NAblat (Pl)P)* NAblat (Pl)P Conj NAblat (Pl)P

(256b) NAblat (Pl)P → **X**Elat(Pl)P, ahol **X**=N, Num, D

(256c) NAblatPIP → **X**Abl(Pl)P, ahol **X**=N, Num, D

A (249a)-ban látható szerkezettel kapcsolatban még azt említeném meg, amit (248a) esetében egyszer már megtettem: miszerint a V' alatt megszülető alulspecifikált esetjelölésű vonzat kategóriájában azért szerepel a Pl elem, mert a jelentést hozzávetőlegesen akkor lehet megőrizni, ha többes számú főnévvel helyettesítjük a mellérendelő szerkezetet.

(257) Tule-n nä-i-stä kaupunge-i-sta.
jön-SG1 ez-PL-ELAT város-PL-ELAT
'Ezekből a városokból jövök.'

A hangtan (249a) esetén a *Helsingistä* 'Helsinkiből' szóalak végső alakjának kialakításában kap nagy szerepet, hiszen ilyen tónél a magánhangzó-harmóniának megfelelően a palatális elativusrag-változatra van szükség, valamint ennél az elemnél fokváltakozás is történik.

Mindezek után térjünk át az alanyok kapcsán felbukkanó mellérendelési kérdések tárgyalására. (231-235) pontokban már volt szó a különböző szám-személy indexek terminalizálódásának lehetőségeiről, most az ott megfogalmazott szabályokat fogom pontosítani.

Először az előző alfejezetben már tárgyalt, Sg1 és Sg2 névmásokra vonatkozó szabályokat ismételtem meg (231a-b), mert az összes alanyi index terminalizálódásáról szeretnék összefoglalóan szót ejteni, nemcsak azokról az esetekről, amelyekben mellérendelés is felbukkanhat.

(231a) DNomP (Sg1) $\rightarrow MIN\ddot{A} \rightarrow \textit{min}\ddot{u} / \textit{pro}_{min}\ddot{u}$

(231b) DNomP (Sg2) $\rightarrow SIN\ddot{A} \rightarrow \textit{sin}\ddot{u} / \textit{pro}_{sin}\ddot{u}$

(232) $MIN\ddot{A} (\sim !) \rightarrow MIN\ddot{A} (!) \rightarrow MIN\ddot{A}$

A Sg1 és a Sg2 indexek a kategóriából láthatóan még azelőtt előhívják a megfelelő lexikai nem-terminálist, mielőtt annak esetre vonatkozó részéből index lett volna, és ezen elemeken már semmilyen az igei szerkezetben öröklődő index nem változtat (232).

A (231c-d)-ben szereplő, alant megismételt szabályok azonban hiányosak. Pl1, illetve Pl2 igeragozás ugyanis nemcsak a *me* 'mi' és a *te* 'ti' személyes névmások jelenléte esetén lehetséges, hanem bizonyos mellérendelő szerkezeteknél is (231c' és 231d').

(231c) DNomPIP (Pl1(arb)) $\rightarrow ME \rightarrow \textit{me} / \textit{pro}_{me}$

(231c') DNomP (Pl1(arb)) $\rightarrow (\text{DNom(Pl)P})^* (\text{DNom(Pl)P} \vee SIN\ddot{A} \vee H\ddot{A}N \vee {}^?TE \vee {}^?HE) \text{ Conj } MIN\ddot{A}$

(231d) DNomPIP (Pl2) $\rightarrow TE \rightarrow \textit{te} / \textit{pro}_{te}$

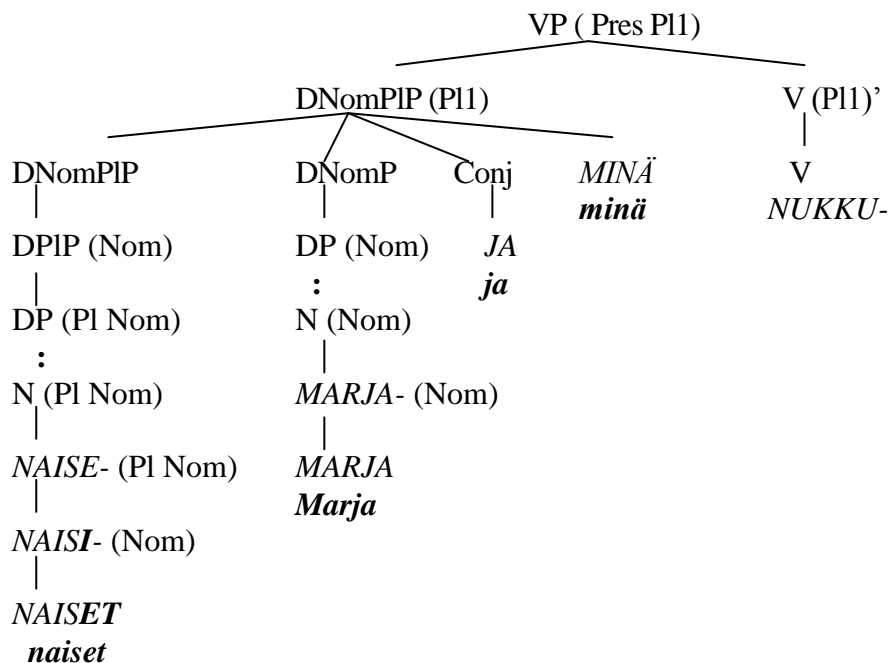
(231d') DNomPIP (Pl2) $\rightarrow (\text{DNom(Pl)P})^* (\text{DNom(Pl)P} \vee H\ddot{A}N \vee HE) \text{ Conj } SIN\ddot{A}$

Vagyis Pl1-nek megfelelő ragozás jelenik meg az ige minden olyan esetben, amikor a *me* 'mi' személyes névmás jelen van a szerkezetben (amely megjelenhet *pro*, illetve hangalakot öltő alakban is), illetve amikor olyan mellérendelő szerkezet tölti be az alany szerepét, amelyben az egyik koordinált tag a Sg1 személyes névmás. A többi tag bármilyen nominativus esetű DP lehet, akár a többi személyes névmási lexikai nem-terminális is – erre utal a szabályban látható $\vee$ 'vagy' jel (bár a többes számú névmásokkal kissé természetellenesen hangzó szerkezeteket kapunk – vö. *Ők és én alszunk*). Természetesen a *min* személyes névmásnak nem kötelező utolsóként megjelennie a koordinált tagok közül.

(258) az ilyen szerkezetek egy konkrét példája.

(258) Naise-t, Marja ja minä nuku-mme.
 nő-PL.NOM Marja-NOM és én-NOM alszik-PL1
 'A nők, Marja és én alszunk.'

(258a) A *Naiset, Marja ja minä nukumme* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

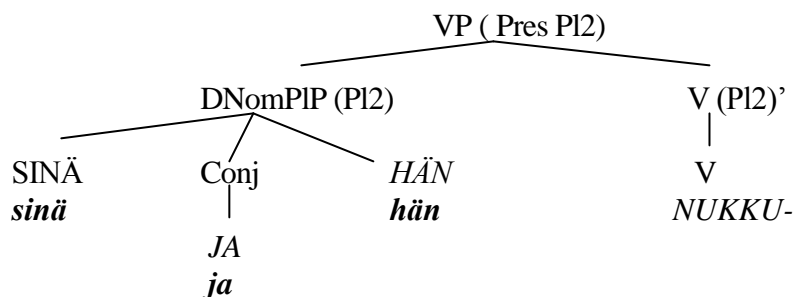

A P12 igerag mellett megjelenő alanyokról nagyjából hasonlókat lehet elmondani, mint amit a többes szám első személy kapcsán az imént láthattunk: vagyis a *te* 'ti' személyes névmáson kívül P12 igeragot kell használni minden olyan mellérendelő szerkezet esetében is, amelynek egyik tagja a Sg2 névmás, azaz a *sinä*. További megszorítást jelent az, hogy a koordinált tagok között nem szerepelhet első személyű névmás, hiszen akkor az imént elmondottak alapján a P11 ragozás hívódna elő.

Lássunk egy konkrét példát ilyen szerkezetre is.

(259) Sinä ja hän nuku-tte.
 te-NOM és ő-NOM alszik-PL2
 'Te és ő alszotok.'

(259a) A *Sinä ja hän nukutte* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

Mindaz, amit az első és második személyű alanyi névmások kapcsán most elmondtam, a birtokosi névmások közül csak a Sg1-re és a Sg2-re érvényes. Pl1 és Pl2 ragozás esetében, amennyiben birtokosról van szó, nem lehetségesek az alanyok kapcsán megfigyelt mellérendelések, vagyis a magyarhoz hasonlóan a finnben sincs például (260)-ban látható szerkezet.

(260) *minu-n ja Peka-n kirja-mme
 én-GEN és Pekka-GEN könyv-PL1
 'az én és Pekka könyvünk'

(261a) DGenPIP (Pl1) → MEIDÄN → **meidän** / *pro*_{meidän}

(261b) DGenPIP (Pl2) → TEIDÄN → **teidän** / *pro*_{teidän}

Az első és a második személyű ragozás vizsgálata után vessünk egy pillantást a harmadik személyű igeragok használatát irányító szabályokra is, amelyekről az előző alfejezetben már esett szó.

(234a) DNomP (Sg3) → HÄN → **hän** / *pro*_{hän}

(234b) DNomP (Sg3) → DNomP → DP (Nom) → ... → **Pekka**

(234c) NumNomP (Sg3) → NumNomP → ... → **kaksi tyttöä**

(235a) DNomPIP (Pl3) → HE → **he** / *pro*_{he}

(235b) DNomPIP (Pl3) → DNomPIP → DPIP (Nom) → DP (Pl Nom) → ... → **tytöt** 'lányok'

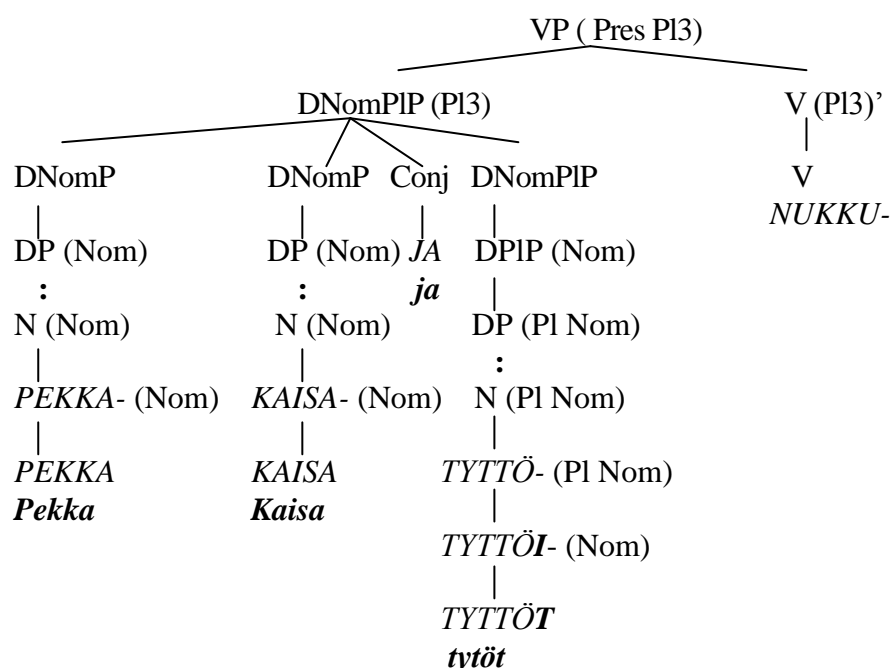
(235c) DNomPIP (Pl3) → DNomPIP → (DNom(Pl)P)* DNom(Pl)P Conj DNom(Pl)P → ...
 → **Pekka, Kaisa ja tytöt** 'Pekka, Kaisa és a lányok'

(234)-ben a Sg3 index lehetséges folytatásai láthatóak: vagy a Sg3 névmás hangalakkal rendelkező vagy a nélküli alakja jelenik meg az ilyen indexet tartalmazó igei szerkezetekben (234a); vagy bármilyen harmadik személyű, nominativusi DP vagy NumP (lásd (187b)) bukkan fel a VP specifikálójában.

(235) pedig a Pl3 index lehetséges megvalósulásait tárja elénk: vagy előhívódik a Pl3 névmás hangalakkal rendelkező vagy a nélküli alakja (235a); vagy egy többes számú DP jelenik meg ebben a pozícióban (235b); vagy pedig egy mellérendelő szerkezet áll a VP-specifikálóban, amelynek egyik tagja sem lehet első vagy második személyű névmás (235c). Utóbbira lássunk egy konkrét példát is.

(262) Pekka, Kaisa ja tytö-t nukku-vat.
 Pekka-NOM Kaisa-NOM és lány-PL.NOM alszik-PL2
 'Pekka, Kaisa és a lányok alszanak.'

(262a) A *Pekka, Kaisa ja tytöt nukkuvat* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

A *Sg3*, *Pl3* indexek az első és második személyű indexekhez hasonlóan másképpen működnek igei, mint főnévi – birtokosi – szerkezetekben: a *DGenP*-re öröklődő *Sg3*, illetve *Pl3* csak személyes névmás megjelenését tudja kiváltani, egyéb szerkezetekét, köztük mellérendeléseket nem. Ezt fogalmazta meg az előző alfejezetben látott, itt a teljesség kedvéért megismételt két szabály:

(233a) *DGenP* (*Sg3*) → *HÄNEN* → *hän* / *pro*_{*hänen*}

(233b) *DGenPIP* (*Pl3*) → *HEIDÄN* → *he* / *pro*_{*heidän*}

Ezzel befejeztem azon mellérendelő szerkezetek bemutatását, amelyeket ebben az indexelt nyelvtani keretben a legérdekesebbnek tartottam, legalábbis ami a főnévi kifejezéseket illeti. A koordinációt tárgyaló rész befejezésekképpen a következőkben röviden kitérek a mondatok mellérendelésének néhány kérdésére¹⁰⁰.

A tagmondatok koordinációját a következő egyszerű szabály segítségével írhatjuk le:

(263) $S \rightarrow (S)^* S \text{ Conj } S$

A mondatok mellérendelését az általam használt keretben mindenképpen rögtön a legelső *S* csomópontnál kell elvégezni, mivel a különböző tagmondatokban különböző

¹⁰⁰ A dolgozat deklaráltan nem foglalkozik az összetett mondatok kérdéseivel, ezért nem fejtem ki részletesen ezt a kérdést.

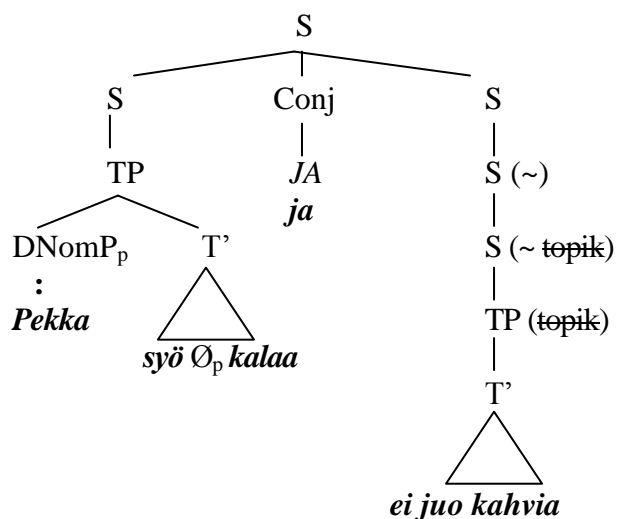
indexek öröklődhetnek, amelyek akár már S-től a szerkezetbe kerülhetnek (például a negációra utaló ~). A finnben általános szabály, hogy ha az alany harmadik személyű, akkor ki kell mondani (kivéve az általános jelentésű szósorokat – lásd 3.4.3. (63a-b)). Ez alól kivételt képeznek a mellérendelő mondatok nem első tagmondatai, amennyiben a későbbi tagmondat alanya azonos az előző tagmondat alanyával.

- (264) Pekka syö kala-a ja e-i juo kahvi-a.
 Pekka-NOM eszik.SG3 hal-PART és nem-SG3 iszik kávé-PART
 'Pekka halat eszik és nem iszik kávé.'

A (264)-gyel illusztrált szerkezetekhez olyan reprezentációt lehet adni (264a), amelyben a második tagmondatban egy egyes szám harmadik személyű *pro_{hän}* jelenik meg, amely ezúttal nem azért nem ölt hangalakot, mert a mondat általános értelmű, hanem azért, mert a két tagmondat alanya koreferens, a kitett személyes névmás pedig diszjunkt referenciát implicálna (lásd (264')-t, valamint a 3.4.7-ben (99a-b) kapcsán mondottakat).

- (264') Pekka syö kala-a ja hän e-i juo kahvi-a.
 Pekka-NOM eszik.SG3 hal-PART és ő-NOM nem-SG3 iszik kávé-PART
 'Pekka halat eszik és ő (vki más) nem iszik kávé.'

(264a) A *Pekka syö kala-a ja ei juo kahvia* mondat generálásának kezdeti lépései

A generálás tehát a tagmondatok mellérendelésével kezdődik, majd az első tagmondatban az S nem-terminális rögtön TP-vé alakul, amelynek a specifikálójában megjelenik a VP-specifikálóból ide mozgott alanyesetű vonzat (*Pekka*). A második tagmondatban az S-en először a tagadásra utaló ~ index tűnik fel, melyet a *topik* követ. Utóbbi indexre azért van szükség, hogy ne jöjjön létre a TP-specifikáló, hiszen ebben a tagmondatban *pro* alany lesz. Ezen indexek megjelenése után az S TP-ként íródik újra, amelyből az előbb

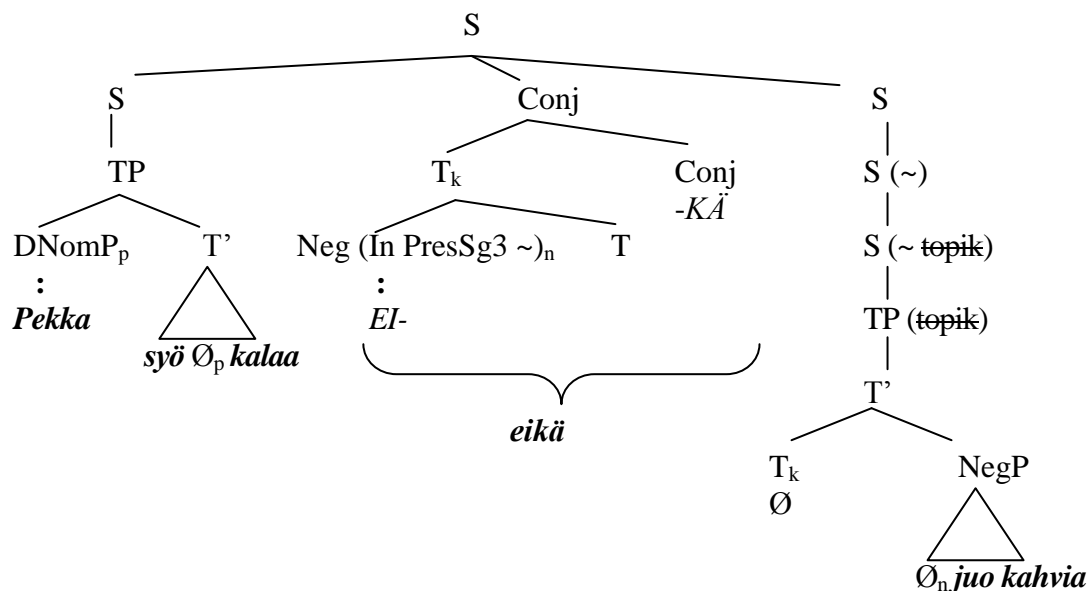
említett ~~topik~~ indexnek köszönhetően triviálisan T' lesz. A generálás további lépései az igei szerkezetekkel foglalkozó fejezetben megtekinthetők.

Ami ezeket a szósorokat igazán érdekessé teszi, az az, ha egy másik kötőszót teszünk a példamondatunkba, amely egyszerre fejezi ki a tagadást és az *és* kötőszó jelentését.

- (265) Pekka syö kala-a **e-i-kä** juo kahvi-a.
 Pekka-NOM eszik.SG3 hal-PART nem-SG3-és iszik kávé-PART
 'Pekka halat eszik és nem iszik kávé.'

Ez a (265)-ben látható kötőszó valamennyi szám-személyben létezik, vagyis van *enkä* 'és én nem', *etkä* 'és te nem', *eikä* 'és ő nem', *emmekä* 'és mi nem', *ettekä* 'és ti nem', *eivätkä* 'és ők nem' alakja is. Éppen ezért az ilyen kötőszót tartalmazó szósorokhoz olyan reprezentációt adhatunk, amelyben a tagadóige a Neg-fejből előbb a T-be mozog, majd onnan a Conj-fejbe kerül, mivel itt egy szuffixum terminalizálódik, amelynek töre van szüksége, és erre a szerepre a hierarchiában legközelebbi elérhető fejben álló tagadóige a legalkalmasabb. A (265a)-ban látható szerkezet generálásának további lépéseiről az igei struktúrák kapcsán már sok szó esett, így azokat itt nem részletezem.

(265a) A *Pekka syö kalaa eikä juo kahvia* mondat generálásának kezdeti lépései

Még egy pillanatra a tagadóigénél és a kötőszavak témájánál maradva arra az érdekes jelenségre hívnám fel a figyelmet, hogy a finnben a tagadóige képes összeolvadni a magánhangzóra végződő mellérendelő és alárendelő kötőszavakkal.

- (266a) mutta en ~ mutten
 de nem-SG1 de-nem-SG1
 'de én nem'

(266b) *että et ~ ettet*
           hogy nem-SG2   hogy-nem-SG2
           ' *hogy te nem*'

A (266)-ban látható összeolvadások azonban nem olyanok, mint amit (265) kapcsán láttunk, hiszen itt a tagadóige nem előzi meg a kötőszót. Éppen ezért az ilyen esetekben pusztán egy hangtanban működő szabályt feltételezek, amely ezen elemek egymás mellé kerülése esetén lép működésbe úgy, hogy a kötőszó utolsó magánhangzója eltűnik az ezen elemmel hangtanilag összeolvadó tagadóige hatására.

4.5. Névszókon megjelenő partikulák

A 3.4.8. alfejezetben azt fejtettem ki, milyen reprezentációk rendelkeznek azon szósorokhoz, amelyekben a *-kO*, *-hAn*, *-pA*, illetve *-kin* partikulák az igei fejhez kapcsolódnak. Ezen alfejezet témáját pedig azok a mondatok képezik, amelyekben az említett klitikumok a mondatnak valamely más összetevőjén jelennek meg.

Akárcsak az igei struktúráknál, ezúttal is a mondatéli pozícióhoz kötődő partikulás kifejezésekkel kezdem a téma tárgyalását, és ezután térek rá a *-kin*-t tartalmazó szerkezetek kérdéseire.

Azon szerkezeteknek, amelyekben *-kO*, *-hAn*, illetve *-pA* partikula bukkan fel, a CP specifikálójában kell megjeleníteniük. Ezt szabály formájában a 3.4.8. alfejezetben a következőképpen fogalmaztam meg:

(103) CP (ek) → **XKoP** C', ahol **X**=D, N, A, Adv...

(110) CP (hAn) → **XHanP** C', ahol **X**=D, N, A, Adv...

(110') CP (pA) → **XPaP** C', ahol **X**=D, N, A, Adv...

Azaz az S vagy a CP szintjén a szerkezetbe kerülő eldöntendő kérdés (*ek*), *han*, illetve *pa* indexek eltűnésére az egyik lehetőség az, ha a CP-specifikálóban ilyen kategóriarészletet tartalmazó összetevő jelenik meg. Ebben az alfejezetben az ilyen elemek belső szerkezetével foglalkozom részletesen.

2004 tavaszán végeztem egy kis kutatást¹⁰¹, melynek fő témája az volt, hogy a szóban forgó klitikumok a főnévi kifejezések mely összetevőin jelenhetnek meg, és az adott pozícióban feltűnve milyen jelentésváltozást okoznak. A beérkezett válaszokból kiderült,

¹⁰¹ A kérdőíves módszerrel végzett kutatás alanyai nyelvészeti előképzettségű finnek voltak: nyelvészek, lektorok, tanárok, akiknek egyes szósorok grammatikailag kellett megítélniük, valamint megadniuk a grammatikusnak ítélt mondatok jelentését. A figyelem elterelésére néhány más jellegű szósor is szerepelt a kérdőíven; ezek megítéléséről és az ítéletekből levonható következtetésekről, valamint a kutatásban részt vevők adatairól és a kutatásról magáról részletesebben lásd Farkas (2004).

hogy ezek az elemek a főnévi csoporton belül szinte bármelyik összetevőn megjelenhetnek (szemben például a magyar *is*, *sem* klitikumokkal, melyek kizárólag a főnévi fej után állhatnak), és arra az elemre irányítják a figyelmet, amelyikhez kapcsolódnak. Lássunk néhány konkrét példát különböző összetevőkhöz kapcsolódó partikulát tartalmazó szósorokra.

- (267a) Tã-ssã vanha-ssa kaupungi-ssa-**ko** Pekka asu-u?
 ez-INESS régi-INESS város-INESS-QP Pekka-NOM lakik-SG3
 'Ebben a régi városban lakik Pekka?' (~ kb. 'Pécsett lakik Pekka?'-értelemben, ahol Pécs=ez a régi város)
- (267b) Tã-ssã-**kõ** vanha-ssa kaupungi-ssa Pekka asu-u?
 ez-INESS-QP régi-INESS város-INESS Pekka-NOM lakik-SG3
 "'Ebben a régi városban lakik Pekka?' (vagy abban a régi városban)
- (267c) Tã-ssã vanha-ssa-**ko** kaupungi-ssa Pekka asu-u?
 ez-INESS régi-INESS-QP város-INESS Pekka-NOM lakik-SG3
 'Ebben a "régi városban lakik Pekka?' (vagy abban az újban)
- (268a) Tuo-sta mukava-sta tytõ-stã-**hãn** Pekka kerto-i.
 az-ELAT kedves-ELAT lány-ELAT-KrstP Pekka-NOM mesél-IMPERF.SG3
 'Arról a kedves lányról mesélt Pekka.' (~ kb. "'Juliról mesélt Pekka'-értelemben, ahol Juli=az a kedves lány)
- (268b) Tuo-sta-**han** mukavas-sta tytõ-stã Pekka kerto-i.
 az-ELAT-KrstP kedves-ELAT lány-ELAT Pekka-NOM mesél-IMPERF.SG3
 "'Arról a kedves lányról mesélt Pekka.' (nem erről a másiktól)
- (268c) Tuo-sta mukava-sta-**han** tytõ-stã Pekka kerto-i.
 az-ELAT kedves-ELAT-KrstP lány-ELAT Pekka-NOM mesél-IMPERF.SG3
 'Arról a "kedves lányról mesélt Pekka.' (nem erről az udvariatlanról)
- (269a) Tã-lle unkarilaise-lle nais-e-lle-**pa** Pekka anto-i kirja-n.
 ez-ALL magyar-ALL nõ-ALL-KrstP Pekka-NOM ad-IMPERF.SG3 könyv-ACC
 'Ennek a magyar nőnek adott Pekka egy könyvet (*illetve* adta Pekka a könyvet).' (~ kb. 'Julinak adott Pekka egy könyvet'-értelemben, ahol Juli=ez a magyar lány)
- (269b) Tã-lle-**pä** unkarilaise-lle nais-e-lle Pekka anto-i kirja-n.
 ez-ALL-KrstP magyar-ALL nõ-ALL Pekka-NOM ad-IMPERF.SG3 könyv-ACC
 'Ennek a magyar nőnek Pekka adott egy könyvet (*illetve* odaadta Pekka a könyvet).' (de másnak /annak a másik magyarnak nem)
- (269c) Tã-lle unkarilaise-lle-**pa** nais-e-lle Pekka anto-i kirja-n.
 ez-ALL magyar-ALL-KrstP nõ-ALL Pekka-NOM ad-IMPERF.SG3 könyv-ACC
 'Ennek a "magyar nőnek Pekka adott egy könyvet (*illetve* odaadta Pekka a könyvet).' (de a norvégnak nem)

(267-269)-ből látszik, hogy a főnévi fejen, a mutató névmáson és a melléknévi jelzőn is megjelenhetnek a szóban forgó partikulák¹⁰². Az előbbi kettő esetében (különösen a *-ko*-t tartalmazó mondatokban) egyöntetűbb volt az anyanyelvi beszélők pozitív grammatikussági ítélete, mint azon szósorok esetében, ahol a klitikumok a jelzőkön tűntek fel: a kutatásban részt vevő személyek közül körülbelül annyian tartották grammatikusnak ezeket a szósorokat,

¹⁰² A kutatásban részt vevő személyek a számnevekhez kapcsolódó partikulát tartalmazó szósorokat többnyire csak akkor ítélték meg pozitív(abb)an, ha a számnév volt a főnévi kifejezés első összetevője. Ellenkező esetben az agrammatikus ítéletek nagy többségben voltak.

ahányan agrammatikusnak¹⁰³. Az eredmények alapján azt lehet leszögezni, hogy a legnagyobb arányban azon szósorok elfogadhatóak, amelyekben a partikula az első összetevőn jelenik meg az első összetevőt úgy értelmezve, hogy ez vagy a mondat első összetevője (és ekkor annak fején, a főnéven tűnik fel a klitikum), vagy az első összetevő első összetevője (ezek azok az esetek, amikor a mutató névmáson jelenik meg a partikula).

Az elképzelhetetlen (mint ahogyan erről 3.4.8-ban már volt szó), hogy egy szóson belül két különböző összetevőn is megjelenjen mondatéli pozícióhoz kötődő partikula.

Lássuk, milyen szabályrendszer segítségével generálhatók a (267-269)-ben látható főnévi szerkezetek.

(270) $DP_{tk}P \rightarrow DP_{tk}'$	ahol P_{tk} = Ko, Han, Pa
(271a) $DP_{tk}' \rightarrow DP_{tk}P D'$	ahol P_{tk} = Ko, Han, Pa
(271b) $DP_{tk}' \rightarrow DP DP_{tk}'$	ahol P_{tk} = Ko, Han, Pa
(272) $DP_{tk}' \rightarrow DP_{tk} NP_{tk}P$	ahol P_{tk} = Ko, Han, Pa
(273) $NP_{tk}P \rightarrow NP_{tk}'$	ahol P_{tk} = Ko, Han, Pa
(274a) $NP_{tk}' \rightarrow AP_{tk}P N'$	ahol P_{tk} = Ko, Han, Pa
(274b) $NP_{tk}' \rightarrow AP NP_{tk}'$	ahol P_{tk} = Ko, Han, Pa
(275) $NP_{tk}' \rightarrow NP_{tk}$	ahol P_{tk} = Ko, Han, Pa

A szabályokból látszik, hogy a partikulára való utalást a kategóriában jelenítem meg, mert ilyen elem csak egyszer jelenhet meg egy szerkezeten belül, így nem célszerű indexet csinálni belőle, hiszen ha olyan megoldást választunk, akkor az adott index minden egyes összetevőre rácsorog, és azokon terminalizálódik is agrammatikus szósorokat hozva ezáltal létre. Az előző alfejezetben tárgyalt alanyi és birtokos névmásokkal (amelyeken szintén megjelenhetnek a szóban forgó partikulák) ezzel a módszerrel szintén el tudunk számolni.

(276) Minu-n-ko ystävä-stä-ni puhu-tte?
 én-GEN-QP barát-ELAT-SG1 beszél-PI2
 'Az "én barátomról beszéltek?'

(277) $NKoP \rightarrow DGenKoP N'$

(278) $DGenKoP (Sg1) \rightarrow MINUNKO$

Partikula az eddig látottak alapján négy helyen jelenhet meg a főnévi csoporton belül. (271a) azt a variációt írja le, amikor a mutató névmáson jelenik meg klitikum (267b, 268b, 269b);

¹⁰³ Azoknak az embereknek a kompetenciáját modelláló generatív nyelvtenban, akik agrammatikusnak ítélik a melléknévi jelzőkhöz kapcsolódó partikulát tartalmazó szósorokat, nincs benne az ezen struktúrák létrehozását lehetővé tevő (274a) szabály.

(274a)-t felhasználva tudunk a melléknévi jelzőkön felbukkanó ilyen elemekkel elszámolni (267c, 268c, 269c); (275)-öt akkor kell alkalmazni, ha a partikula az N-fejen tűnik fel (267a, 268a, 269a); míg (277) a birtokosokon megjelenő klitikumokról ad számot. Számneveken feltűnő partikulák (280-281) esetén a következő szabályt alkalmazhatjuk:

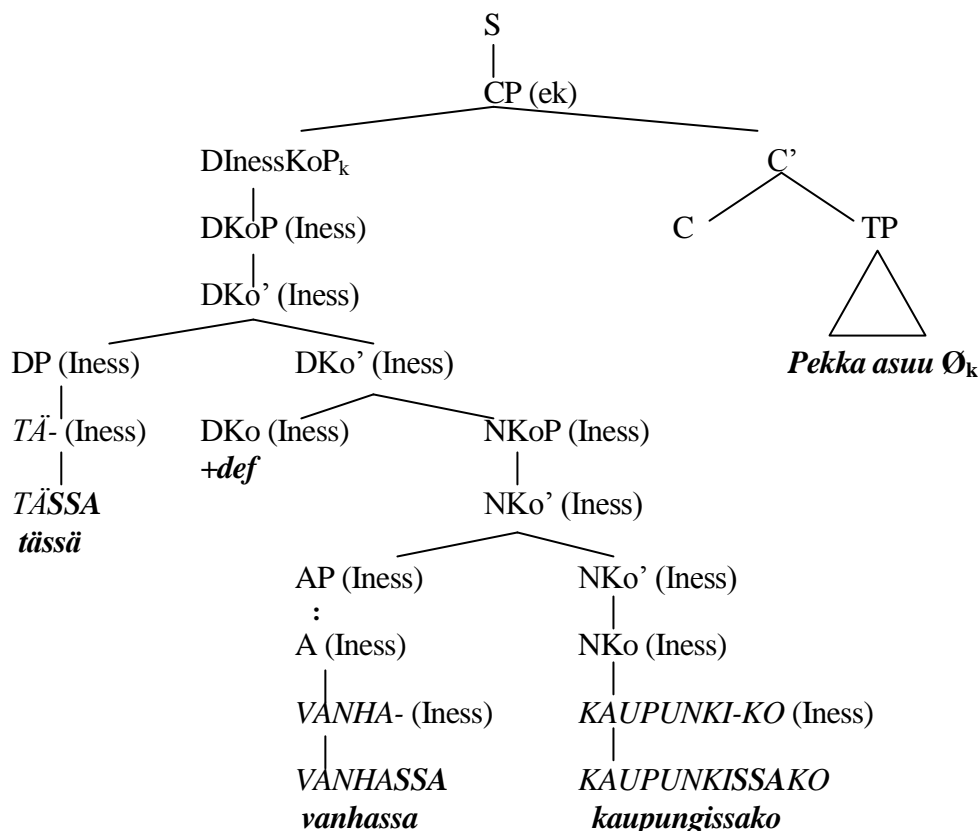
(279) Num(Nom/Acc/Nomacc)**Ptk'** → Num(Nom/Acc/Nomacc)**Ptk** N(Part)P
 ahol **Ptk**= Ko, Han, Pa

(280) Kaksi-ko Peka-n runo-a Kaisa tunte-e?
 két-QP Pekka-GEN vers-PART Kaisa-NOM ismer-SG3
 'Kettőt ismersz Pekka versei közül?'

(281) Kahde-sta-ko Peka-n runo-sta Kaisa pitä-ä?
 két-ELAT-QP Pekka-GEN vers-ELAT Kaisa-NOM kedvel-SG3
 'Kaisa kettőt szeret Pekka versei közül?'

Mindezek után lássuk az egyes szerkezetekhez tartozó reprezentációkat, legalábbis azok releváns részleteit.

(282) A (267a)-ban látható *Tässä vanhassa kaupungissako Pekka asuu?* mondat szerkezetének releváns részletei

(282)-ben az N-fejhez kapcsolódó partikulás szerkezetre láthatunk példát. Ennek megfelelően a *Ko* kategóriarészlet egészen az N-ig megmarad, majd ezen a ponton *-KO* lexikai nem-terminálissá alakul át, amely nem kapcsolódik hozzá rögtön a főnevet képviselő lexikai nem-terminálishoz, mivel a partikulának a szó végén kell megszólalnia – ezt jelöli a kötőjel a két

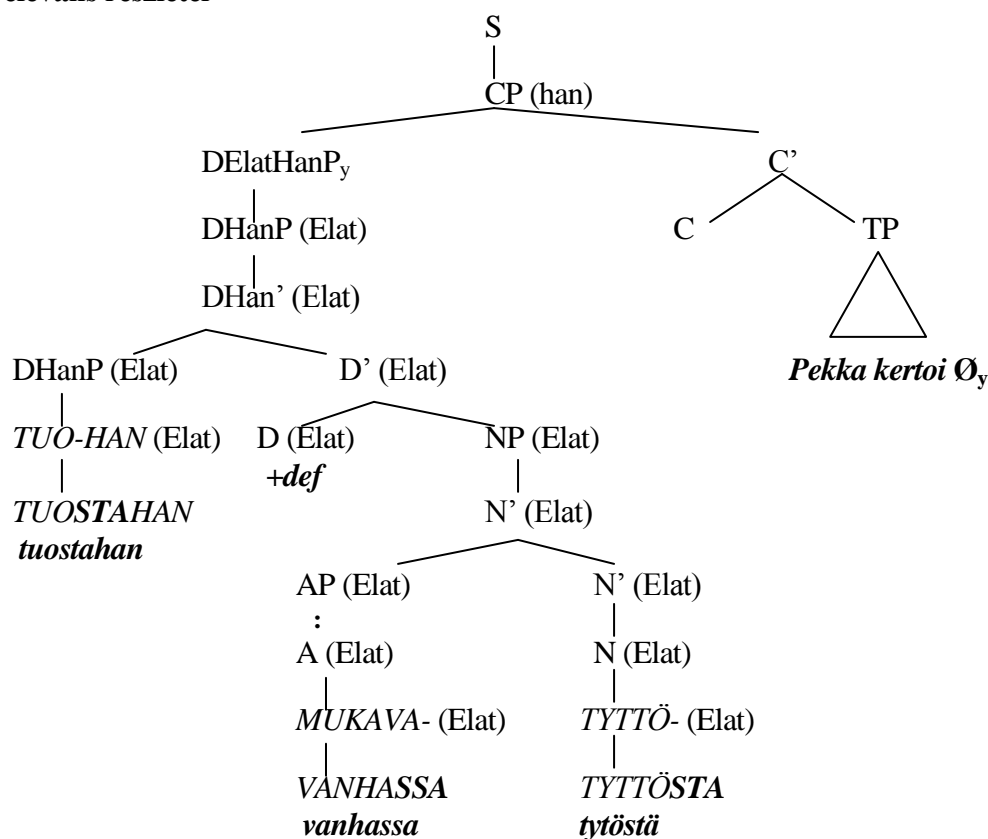
elem között: vagyis hogy azon a ponton alakítható tovább a lexikai nem-terminális alakja, ahogyan azt például már az összetett számnevek esetében is láttuk (lásd (220, 221)). Csak az összes főnévi index terminalizálódása után kapcsolódik egymáshoz a két lexikai nem-terminális elem, majd ezt követik a hangtanban lejátszódó folyamatok, melyek közül a szóban forgó elemet érinti a fokváltakozás. A hangtannak egyébként még a magánhangzó-harmónia kapcsán van ezen szerkezet esetében is szerepe: a mutató névmásnál az inessivusi rag palatális, a többi összetevőnél viszont a veláris allomorfjának kell megjelennie.

Ami a generálás további érdekesebb részleteit illeti: a partikulát tartalmazó DP V' alól mozgott CP specifikálójába, hiszen az *asua* 'lakni' igeének vonzata a helyhatározói funkciót betöltő összetevő. Azon elemeknek egyébként, amelyek kategóriájában a *Ko*, *Han* vagy *Pa* részlet megtalálható, kötelező CP-be mozogni (hiszen mondatéli pozícióhoz kötődő partikulát tartalmaznak); ezeket a transzformációkat tehát könnyen, a releváns kategóriarészletre való hivatkozással foglalhatjuk szabályba:

(283) $(\mathbf{XPtkP}, V') \rightarrow (\mathbf{XPtkP}, \text{CP})$ ahol $\mathbf{X} = \text{D, N, A, Adv...}$ és $\mathbf{Ptk} = \text{Ko, Han, Pa}$

A konkrét szerkezetek bemutatását mutató névmáshoz kapcsolódó partikulás struktúrával folytatom.

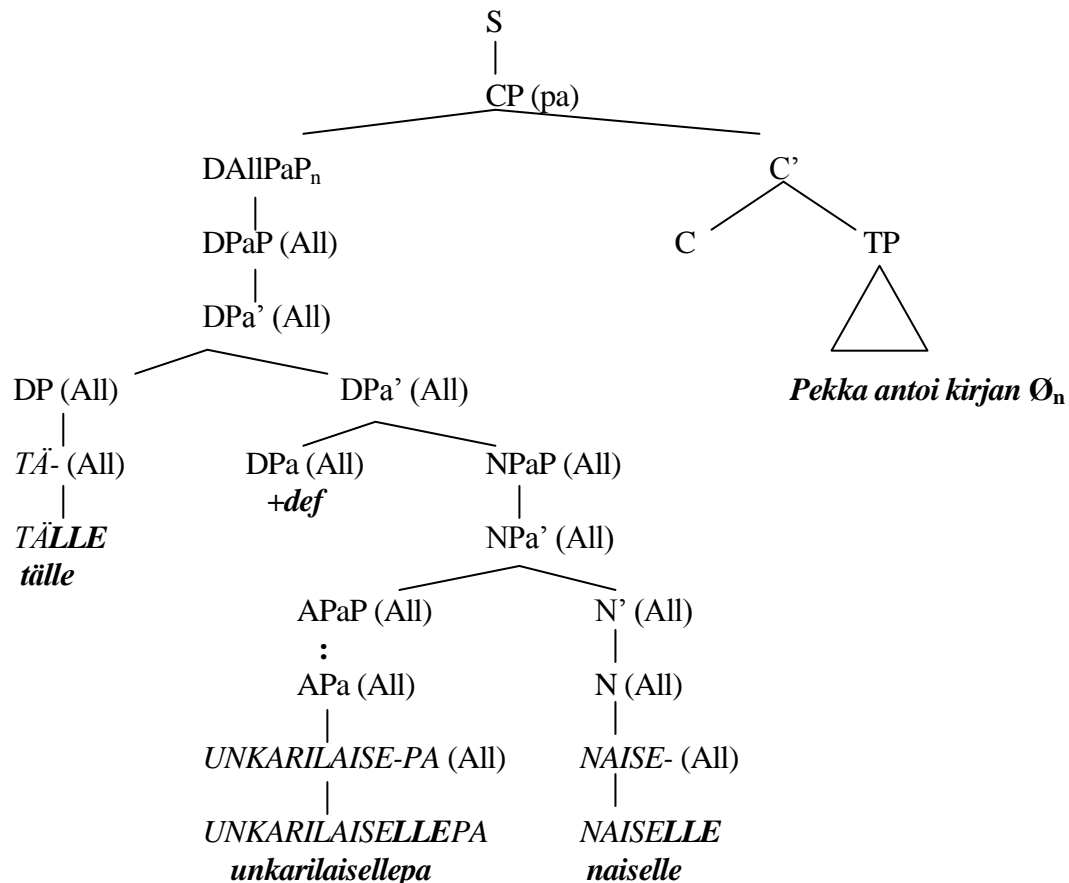
(284) A (268b)-ben látható *Tuostahan mukavasta tytöstä Pekka kertoi?* mondat szerkezetének releváns részletei

(284) egyetlen valódi újdonsága az, hogy ezúttal a (271a) szabályt alkalmaztuk, amely a D'-ra csatolt mutató névmáson jeleníti meg ezúttal a *han* partikulát. D'-t követően a főnévi csoport összetevőin már nem látható a *Han* kategóriarészlet. Pontosan ennek a *Han* címkerészletnek a kategórianevékből való eltűnése biztosítja azt, hogy ezek a partikulák csak egyszer ölthessenek testet egy adott konstrukcióban. Addig van ugyanis jelen ez az elem a kategóriákban, ameddig el nem érünk a szerkezet azon pontjára, ahol megjelenik az adott partikulát felvevő összetevő (lásd pl. (271a, 274a)); ezt követően a rá utaló címkerészlet eltűnik.

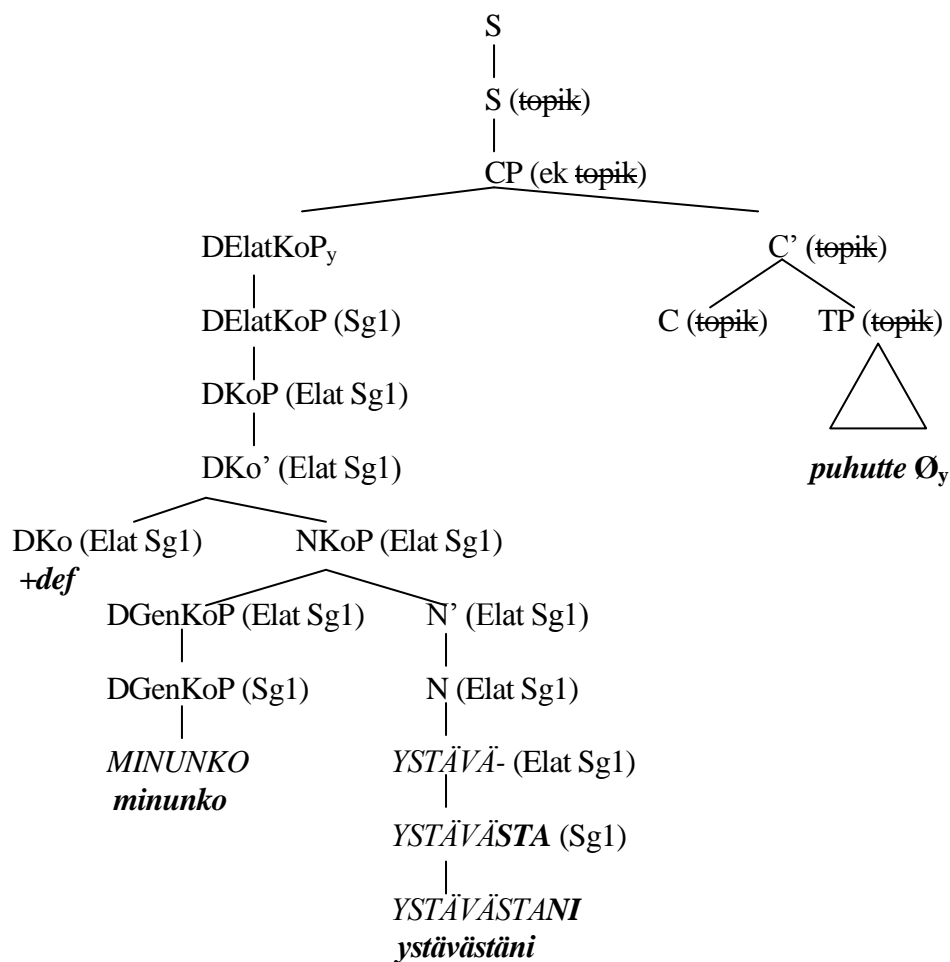
(285) melléknévi jelzőn, (286) birtokoson, (287) pedig számnéven megjelenő partikulát tartalmazó szerkezetre mutat példát.

(285) A (269c)-ben látható *Tällä unkarilaisellepa naiselle Pekka antoi kirjan* mondat szerkezetének releváns részletei

(285)-tel kapcsolatban mindössze annyit jegyeznek meg, hogy a generálásához a (274a) szabály alkalmazására van szükség, amely gondoskodik róla, hogy a *pa* partikula az AP-n jelenjen meg. Az ábra létrehozásának minden más mozzanata a korábban elmondottaknak megfelelően alakul, így ezúttal a részletek tárgyalásától el is tekintek.

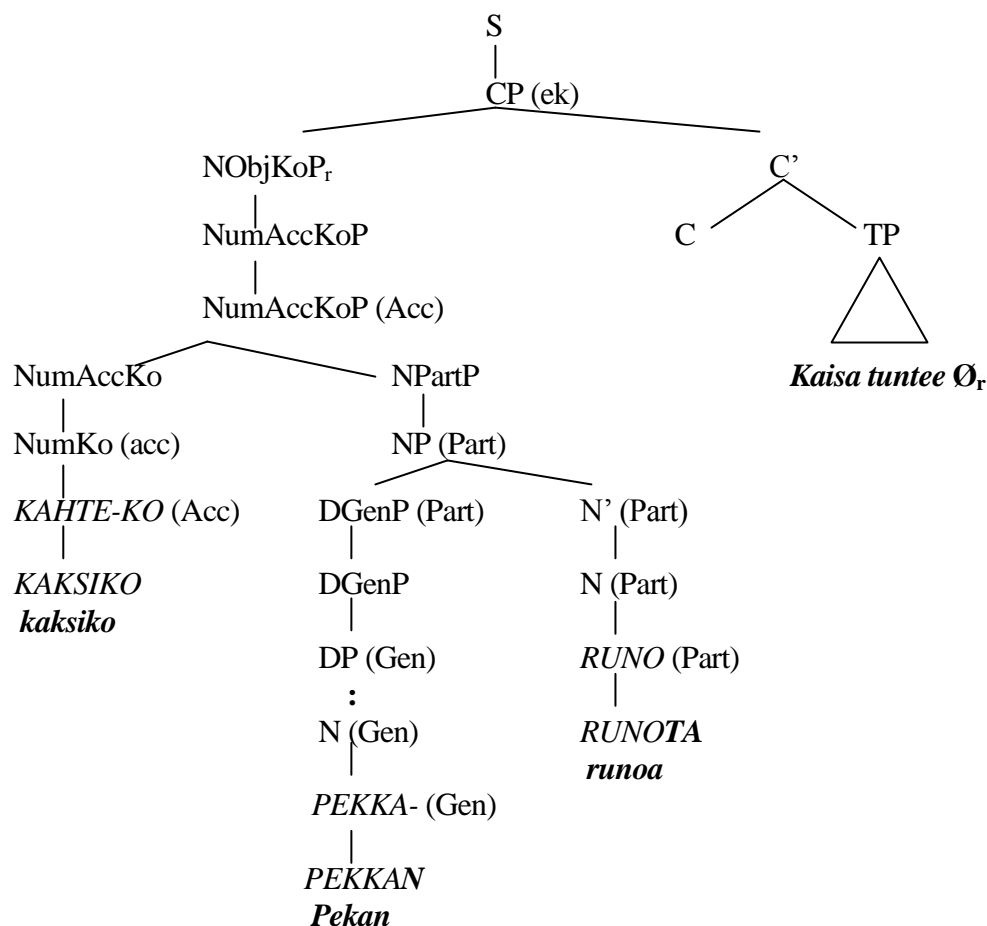
(286) A (276)-ban látható *Minunko ystävästäni puhutte?* mondat szerkezetének releváns részletei

(286)-ban olyan birtokos szerkezet szerepel, amelyen megjelenik az eldöntendő kérdés partikulája. Ennek generálásához a (277)-ben látott szabályra van szükség. A személyes névmási lexikai nem-terminális pedig a névmásoknál megszokott módon közvetlenül DP alatt illesztődik be a szerkezetbe, és mivel itt birtokos esetű névmásról van szó, minderre még azelőtt kerül sor, mielőtt az esetből index lett volna. Ezt fogalmazta meg (278).

Az ábrával kapcsolatban még egy dolgot jegyeznék meg: S szintjén a szerkezetbe kerül a ~~topik~~ index, mivel a mondatban nincs téma (azaz a TP-specifikáló nem lehet kitöltve); a VP specifikálójába ezen mondat esetében egy többes szám második személyű hangalakot nem öltő névmás, a *pro_{te}* illesztődik be.

(287) A (280)-ban látható *Kaksiko Pekan runoa Kaisa tunttee?* mondat szerkezetének releváns részletei

(287)-ben olyan szerkezetre látható egy konkrét példa, ahol a számnéven jelenik meg az eldöntendő kérdés partikulája. Ennek generálásához a (279)-ben megadott szabályra van szükség. Bár a mondatban szerepel birtokos, ennek számára és személyére utaló index nem tűnik fel a szerkezetben, mert az imént látott (286)-tal ellentétben a genitivusban álló összetevő ezúttal nem személyes névmás, így vele a főnévi fejet nem kell egyeztetni.

Mivel a CP specifikálójába V' alól bemozgó összetevő tárgyi funkciójú, kategóriája tartalmazza az Obj részletet is a főnévi kifejezésre utaló N, valamint az eldöntendő kérdésre utaló Ko mellett. Mivel a kifejezés accusativusi esetben jelenik meg a felszínen, továbbá számneves szerkezetről van szó, az összetevő NumAcc kategóriával kell, hogy rendelkezzen azért, hogy a rendszer ne felejtse el azt az információt Num' alatt, hogy a *kaksi* 'kettő' elemnek ebben a tárgyesetben kell állnia, míg a vonzataként megjelenő NP-nek partitivusban kell feltűnnie.

Ezzel minden olyan fontosabb szerkezetre mutattam példát, amelyben mondatéli pozícióhoz kötődő partikula a főnévi kifejezés valamelyik összetevőjén tűnik fel. Ezt a témát lezárva térjünk át a *-kin* partikulával kapcsolatos kérdések tárgyalására.

Azon szerkezetekkel ellentétben, amelyeknél a *-kin* az IKin-ben álló igei fejen tűnik fel 'igenis' többlettartalmat adva az adott mondat jelentéséhez, a főnévi kifejezéseken felbukkanó *-kin*-es struktúrákat tulajdonképpen ugyanazokkal a szabályokkal lehet kezelni, amelyeket a mondatéli pozícióhoz kötődő partikulák esetében eddig megadtam – természetesen a megfelelő helyen ezúttal Kin címkerészletet használva. Ezekben a szósorokban a *-kin* jelentése a magyar 'is' jelentésével azonos. A *-kO*, *-hAn* és *-pA* klitikumos szerkezetekhez képest a legfontosabb különbség az, hogy a *-kin* partikulát tartalmazó kifejezésnek nem kötelező a CP specifikálójába mozogni; maradhat a mélyszerkezeti pozíciójában is. Lássunk néhány konkrét példát.

(288a) Tä-hän kaunii-seen naise-en-**kin** Matti rakastu-i toissapäivä-nä.
ez-ILL szép-ILL nő-ILL-is Matti-NOM beleszeret-IMPERF.SG3 tegnapelőtt-ESS
'Tegnapelőtt ebbe a szép nőbe is beleszeretett Matti.' (~ kb. 'Matti beleszeretett Kirsibe is', Kirsi=ez a szép nő, illetve 'Matti ebbe a szép "nőbe is beleszeretett, nemcsak abba a lányba/férfiba')

(288a') Matti rakastu-i toissapäivä-nä tä-hän kaunii-seen naise-en-**kin**.
Matti-NOM beleszeret-IMPERF.SG3 tegnapelőtt-ESS ez-ILL szép-ILL nő-ILL-is
'Tegnapelőtt ebbe a szép nőbe is beleszeretett Matti.' (~ kb. 'Matti beleszeretett Kirsibe is', Kirsi=ez a szép nő, illetve 'Matti ebbe a szép "nőbe is beleszeretett, nemcsak abba a lányba/férfiba')

(288b) Tä-hän-**kin** kaunii-seen naise-en Matti rakastu-i toissapäivä-nä.
ez-ILL-is szép-ILL nő-ILL Matti-NOM beleszeret-IMPERF.SG3 tegnapelőtt-ESS
'Tegnapelőtt "ebbe a szép nőbe is beleszeretett Matti (nemcsak "abba a szép nőbe).'

(288b') Matti rakastu-i toissapäivä-nä tä-hän-**kin** kaunii-seen naise-en.
Matti-NOM beleszeret-IMPERF.SG3 tegnapelőtt-ESS ez-ILL-is szép-ILL nő-ILL
'Tegnapelőtt "ebbe a szép nőbe is beleszeretett Matti (nemcsak "abba a szép nőbe).'

(288c) Tä-hän kaunii-seen-**kin** naise-en Matti rakastu-i toissapäivä-nä.
ez-ILL szép-ILL-is nő-ILL Matti-NOM beleszeret-IMPERF.SG3 tegnapelőtt-ESS
'Tegnapelőtt ebbe a "szép nőbe is beleszeretett Matti (nemcsak abba az átlagos kinézetűbe).'

(288c') Matti rakastu-i toissapäivä-nä tä-hän kaunii-seen-**kin** naise-en.
Matti-NOM beleszeret-IMPERF.SG3 tegnapelőtt-ESS ez-ILL szép-ILL-is nő-ILL
'Tegnapelőtt ebbe a "szép nőbe is beleszeretett Matti (nemcsak abba az átlagos kinézetűbe).'

(289) Jussi-n-**kin** ystävä-t o-vat mukav-i-a.
Jussi-GEN-is barát-PL.NOM van-PL3 kedves-PL-PART
'Jussi barátai is kedvesek (nemcsak Mattiéi).'

(290a) Tunne-n kaksi-**kin** Peka-n runo-a.
ismer-SG1 kettő.ACC-is Pekka-GEN vers-PART
'Kettőt is ismerek Pekka versei közül (nemcsak egyet, vagy semennyit sem).'

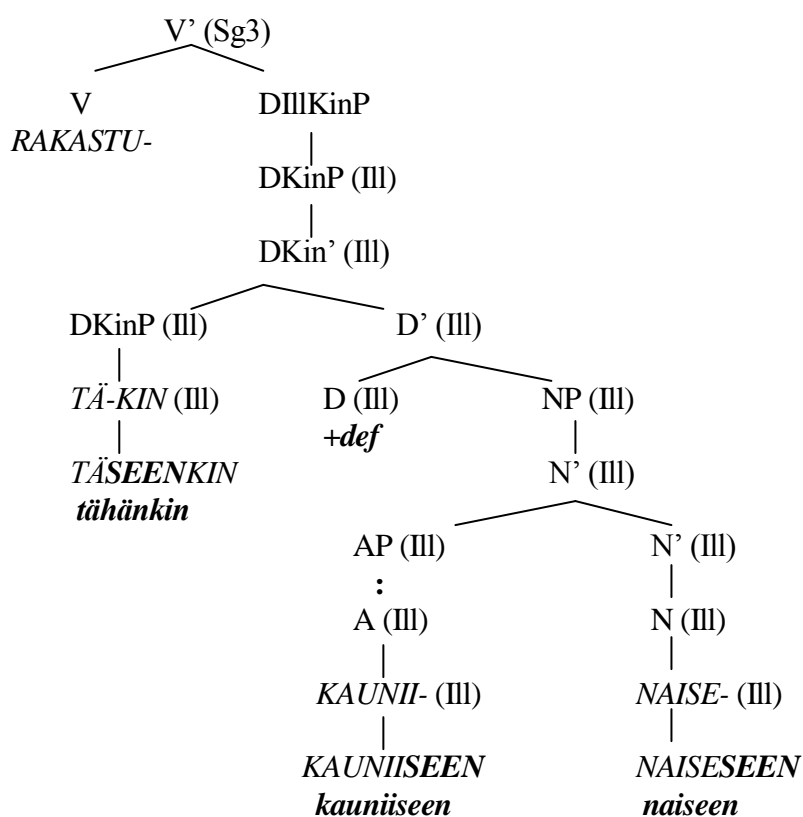
(290b) Kaksi-**kin** Peka-n runo-a tunne-n.
kettő.ACC-is Pekka-GEN vers-PART ismer-SG1
'Kettőt is ismerek Pekka versei közül (nemcsak egyet, vagy semennyit sem).'

(288-290) szósorokat a (270-275, 277, 279) segítségével generálhatjuk a szabályokba természetesen felvéve a *Kin* elemet is a *Ptk* lehetséges megvalósulásai közé. Például:

(271a') $DP_{tk}' \rightarrow DP_{tk}P D'$ ahol **Ptk**= Ko, Han, Pa, Kin

Mivel ezek alapján a *-kin*-es szósorok az eddigiekhez képest semmiféle újdonságot nem jelentenek, csak egy konkrét példát mutatok rájuk, még hozzá olyat, ahol a szóban forgó partikulát tartalmazó főnévi kifejezés a mélyszerkezeti helyén marad.

(291) A (288b')-ben látható *Matti rakastui toissapäivänä tähänkin kauniiseen naiseen* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

(291)-et (284)-gyel összevetve nyilvánvalóvá válik a struktúrák közötti hasonlóság. A releváns szabályok közül ezúttal (is) a (271a')-ben szereplőt alkalmaztuk a szerkezet generálásához. (282, 284-287, 291) alapján a többi ilyen *-kin* partikulát tartalmazó mondathoz rendelhető ábra is könnyedén elképzelhető.

Mielőtt azonban továbblépnénk, azt még mindenképpen fontosnak tartom ezen szerkezet kapcsán megjegyezni, hogy bár az illativus ragjának három lehetséges megvalósulása (*-Vn*, *-hVn*, *-seen*) igencsak eltér egymástól nyelvtörténeti okok miatt, én mégis a hangtanra bízom annak kiválasztását, hogy az egyes töveknél melyik változat a megfelelő, hiszen a döntés a

szótagszámon és a tőtípuson múlik. Így ebben a szintaktikai rendszerben minden esetben az eredeti *-seen* allomorf kapcsolódik az egyes lexikai nem-terminálisokhoz (vö. pl. a partitívus ragváltozatainak kiválasztásáról mondottakkal).

A főnévi csoport valamely összetevőjén megjelenő *-kin* partikulát tartalmazó szósorokról térjünk át azokra a mondatokra, amelyekben ez az 'is' jelentésű klitikum valamilyen igei összetevőhöz kapcsolódik. 3.4.8-ban már szerepelt erre egy példa, de akkor ahhoz nem adtam meg ábrát mondván, hogy a többi 'is' jelentésű szerkezetnél foglalkozom majd vele. Lássuk tehát újra ezt a szósort.

- (123) Ole-n nukku-nut-kin.
 van-SG1 alszik-PTC-is
 'Aludtam is (meg mást is csináltam).'

Tulajdonképpen ezeknél a szerkezeteknél is használható ugyanaz a megoldás, amit az 'igenis' jelentésű szósorok esetében, valamint tulajdonképpen az összes olyan partikulás mondatnál javasoltam, amelynél a klitikum nem az igei fejen tűnt fel. Vagyis ezúttal is a kategóriacímében kell megjelenítenünk a *Kin* elemet – (123) esetében például a következő módon:

- (292a) $I' \rightarrow I \text{ VoiceKinP}$
 (292b) $\text{VoiceKinP} \rightarrow \text{VoiceKin}'$
 (292c) $\text{VoiceKin}' \rightarrow \text{VoiceKin VP}$
 (293) $\text{VoiceKin} \rightarrow -KIN$

Azokban az esetekben, amikor egyetlen (nem összetett) ige szerepel a mondatban, a szósort kétértelmű, hiszen értelmezhetjük 'igenis' és 'is' jelentéssel is.

- (294) Nuku-i-n-kin.
 alszik-IMPERF-SG1-is
 'Aludtam is (meg mást is csináltam).' / 'Igenis aludtam.'

Hogyan tudunk különbséget tenni a kétféle jelentés között, hiszen egyértelmű, hogy mindkét esetben IKin-fejben jelenik meg az ige és a *-kin* partikula is? A megoldás igen egyszerű: 'igenis' jelentés esetén az S szintjén megjelenik a *kin* index a szerkezetben, míg az 'is'-es változatban ilyen index nincs, a T komplementumában egyszerűen I helyett IKinP születik¹⁰⁴.

¹⁰⁴ (295)-öt vedd össze a (126a)-ban megadott szabállyal: (126a) $T' (kin) \rightarrow T \text{ IKinP}$.

(295) $T' \rightarrow T \text{ IKinP}$

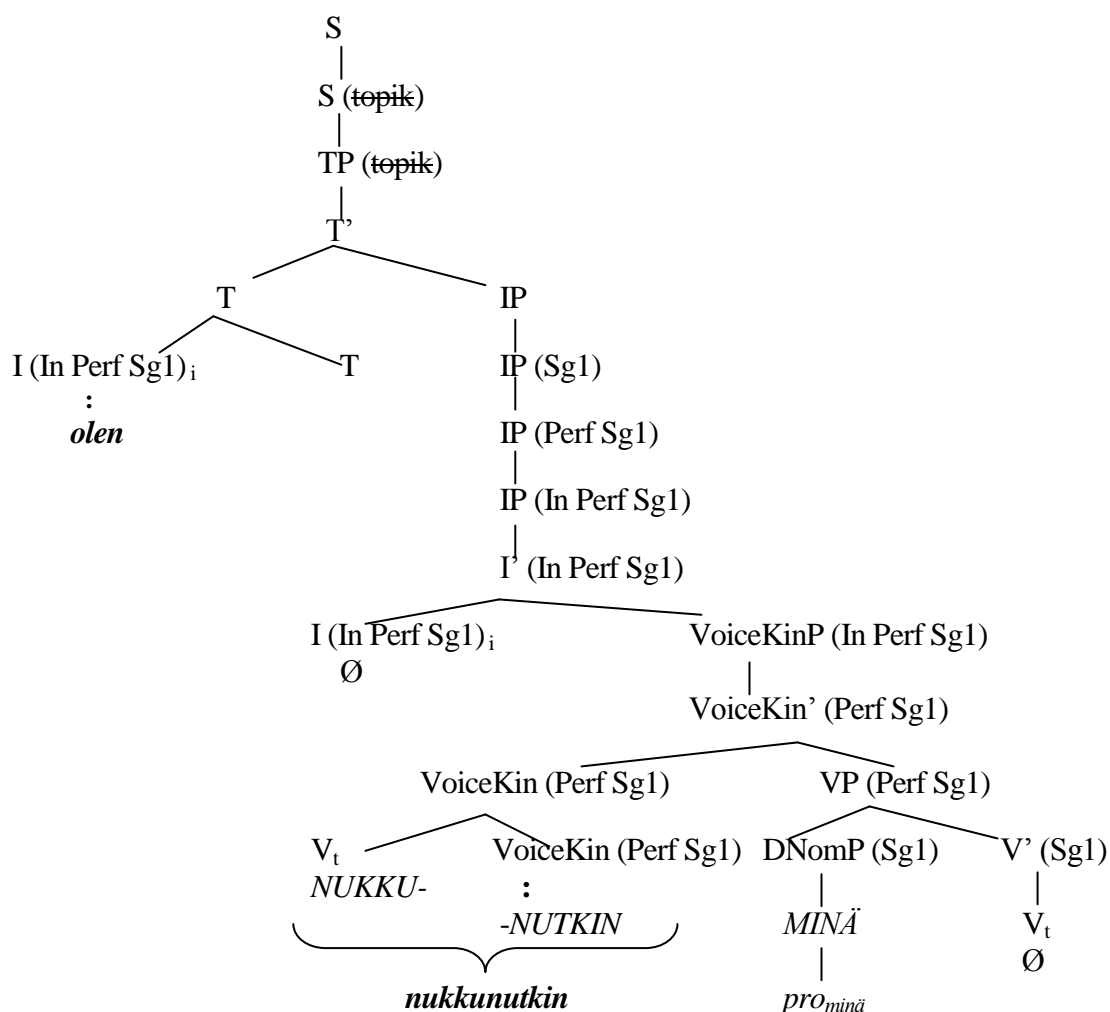
Természetesen a most leírt elvek tagadás esetén is alkalmazhatóak. A minden negatív mondatban jelen lévő, negációra utaló $\sim$ index miatt a rendszer mindig tudni fogja, hogy a szerkezetben feltűnő *-KIN -KIN* marad-e, vagy pedig *-KAAN*-ként íródik újra. Ha a szóban forgó partikula nem igei összetevőn jelenik meg, a kategóriába kell belekódolni, hogy tagadásról van szó (296b). Utóbbira konkrét példát a következő fejezetben a főnévi igenevek kapcsán (335)-ben mutatok.

(296a) $-KIN (\sim) \rightarrow -KAAN$

(296b) $\mathbf{XCasusKinP} (\sim) \rightarrow \mathbf{XCasusKaanP}$, ahol $\mathbf{X}=\mathbf{D, N, A...}$ és $\mathbf{Casus}=\mathbf{Nom, Acc, Gen...}$

Az alapelvek tisztázása után lássunk néhány konkrét példát olyan szerkezetekre, amelyekben az 'is' jelentésű *-kin* valamely igei összetevőn tűnik fel.

(297) **A (123)-ban szereplő *Olen nukkunutkin* mondat szerkezete**

(297a) **Igei indexek terminalizálódása (297) esetén**

olen nukkunutkin:

I (In Perf Sg1) → I (Perf Sg1) → OLE- (Sg1) → OLEN	}	OLEN NUKKU-NUTKIN → <i>olen nukkunutkin</i>
V → NUKKU-		
VoiceKin (Perf Sg1) → -NUTKIN (Sg1) → -NUTKIN		

A (297)-ben most megadott reprezentáció rendkívül hasonlít a 3.4.8. alfejezetben (128a)-ban láthatóra, amely az 'igenis' jelentésű változata ezen szósornak. Különbségeket a két ábra között a most tárgyalt pontokon fedezhetünk fel: vagyis ezúttal nem kerül a szerkezetbe S szintjén *kin* index, és mivel a partikula ezúttal nem az I-fejben lévő segédigéhez kapcsolódik, nem is ennek a kategóriájában szerepel a Kin részlet, hanem a Voice-nál. A V-ben megszülető igező az igei szerkezeteknél megszokott módon VoiceKin fejbe mozog, és itt kapcsolódik össze az itt terminalizálódó *-NUTKIN* egységgel. A lexikai nem-terminális *-NUT* része azért jelenik itt meg, mert a perfectumi igeidő miatt segédige szerepel a mondatban, így a főige csak participiumként ölthet testet; a *-KIN* részlet pedig az 'is' jelentésű *-kin* partikula miatt szükséges, amely ezúttal a főigéhez kapcsolódik. A generálás minden más lépése azonos a (128a) kapcsán ismertettekkel.

(297a)-ban látható az igei indexek terminalizálódási folyamata. A dolgozat függelékében megtekinthető minden a VoiceKin-nel összefüggő folyamat valamennyi igeidőben, illetve igemódban.

Lássunk egy tagadó szerkezetet is.

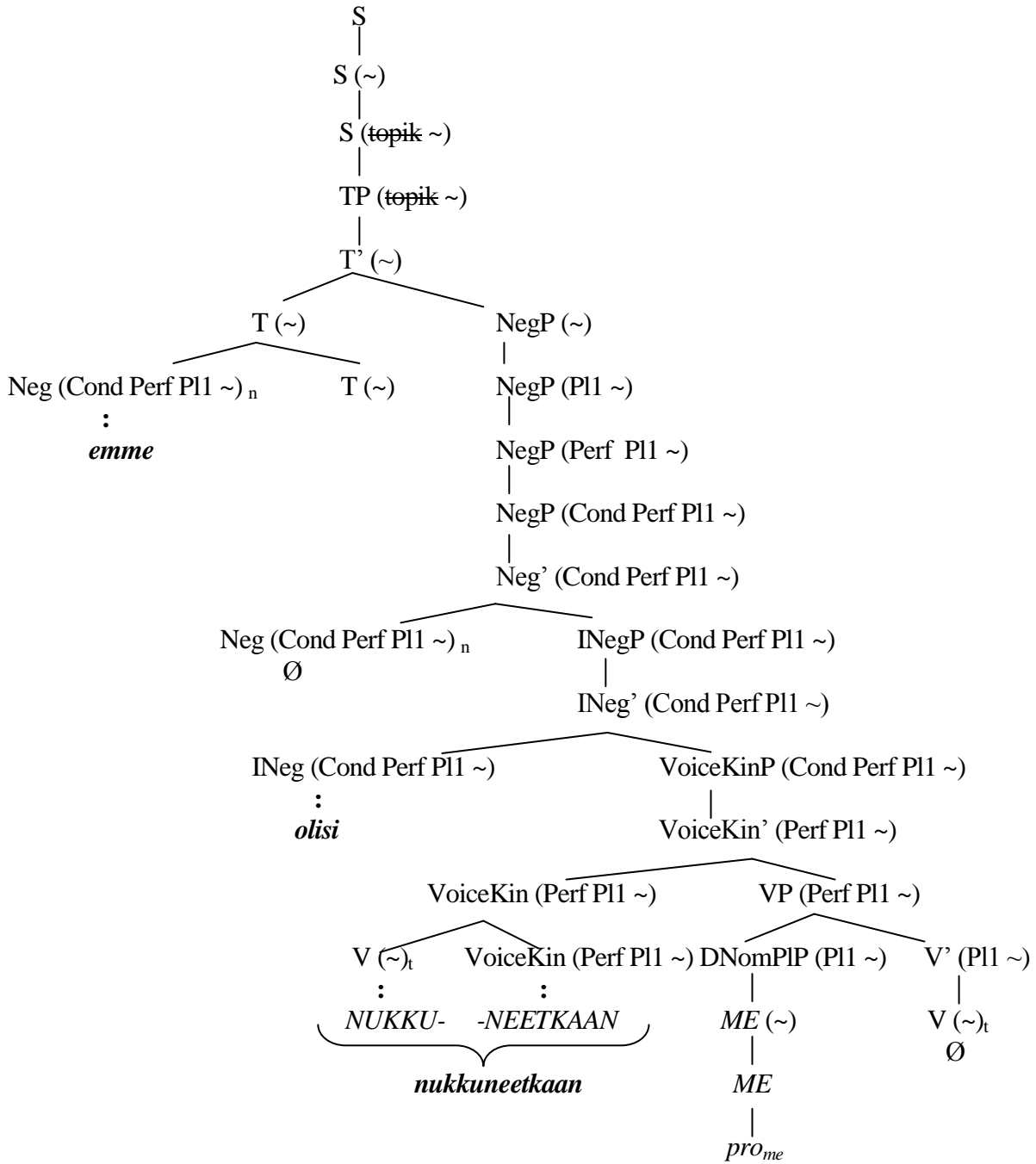
(298) E-mme ol-isi nukku-neet-kaan.

nem-PL1 van-COND alszik-PTC.PL-sem

'Nem is aludtunk volna.' (Nem ittunk volna, nem ettünk volna és nem is aludtunk volna.)

A (289a)-ban megadott szerkezet nagyfokú hasonlóságot mutat a (129a)-ban láthatóval, ami nem véletlen, hiszen a két mondat között, amelyekhez az ábrákat megadtam, mindössze annyi különbség van, hogy a *-KAAN* (129a)-nál az INegKin-fejben, míg (298a) esetében a VoiceKin-ben jelenik meg (a már említett jelentéskülönbséget okozva ezzel). Éppen ezért mindössze az igei indexek terminalizálódásával kapcsolatban hívnám fel arra a figyelmet, hogy a negációra utaló ~ index ezúttal komoly jelentőséggel bír az igei alak kialakításánál is: ennek hatására tűnik elő a *-KIN* helyén a *-KAAN* alak. A generálás többi részlete a korábban említett különbségeket leszámítva azonos (129a)-val (az eltérésekről lásd a (297a) ábra kapcsán mondottakat – például S szintjén ezúttal sem jelenik meg *kin* index).

(298a) *Az Emme olisi nukkuneetkaan mondat szerkezete*

(298b) *Igei indexek terminalizálódása (298) esetén*

emme olisi nukkuneetkaan

Neg (Cond Perf Pl1 ~) → E- (Perf Pl1 ~) → E- (Pl1 ~) → EMME (~) → EMME

INeg (Cond Perf Pl1 ~) → -ISI (Perf Pl1 ~) → OLISI (Pl1 ~) → OLISI (~) → OLISI

V (~) → NUKKU- (~) → NUKKU-

VoiceKin (Perf Pl1 ~) → -NUTKIN (Pl1 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN

EMME OLISI NUKKU-NEETKAAN →
emme olisi nukkuneetkaan

Térjünk át azon szerkezetek tárgyalására, amelyekben két partikula jelenik meg ugyanazon az összetevőn, és ez nem az igei fejl. Korábban már szerepelt két példa ilyen szósorra, ezeket itt most megismétlem:

(115) **Nyt-kö-hän** lähde-mme?
 most-QP-KrstP indul-PL1
 'Most indulunk? (csodálkozás)'

(122) **Matti-a-kin-ko** Pekka odotta-a?
 Matti-PART-is-QP Pekka-NOM vár-SG3
 'Pekka Mattit is (meg)várja?'

Hogyan lehet kezelni ezeket a szerkezeteket? Az eddig elmondottak alapján leginkább az a megoldás kínálkozik, ha az adott összetevő kategóriájában mindkét partikulát feltüntetjük, és ugyanazokat a szabályokat alkalmazzuk, amelyeket (270-275, 277, 279)-ben már megfogalmaztam azzal a kitételrel, hogy az ezekben szereplő *Ptk* helyén két partikula megjelenését is engedélyezzük, természetesen a megfelelő sorrendben. A klitikumok sorrendjével kapcsolatban azt már 3.4.8-ban tisztáztuk, hogy csak a *-kO+-pA*, *-kO+-hAn*, illetve a *-pA+-hAn* sorrend elfogadható, amelyeket most kiegészíték még a (122)-ben tapasztalható *-kin+-kO* sorrenddel is. A lehetséges partikulasorrendek generálásához például a (275)-ben látható, alább *Kin*-nel kiegészített szabály, a (275') mellé (299)-et is feltételeznünk kell (melynek mintájára a (270-274, 277, 279)-ben megadott összes szabály (299)-ben látható változatát is természetesen szükséges felvenni):

(275') **NPtk'** → **NPtk**, ahol **Ptk**= Ko, Han, Pa, Kin

(299) **NPtk₁Ptk₂'** → **NPtk₁Ptk₂**, ahol ha **Ptk₁**=Ko, akkor **Ptk₂**=Pa, Han;

ha **Ptk₁**=Pa, akkor **Ptk₂**=Han;

ha **Ptk₁**=Kin, akkor **Ptk₂**=Ko

(299a) **NKoPa'** → **NKoPa**, például: *KIRJA-KOPA* (Elat) → *KIRJASTAKOPA* → *kirjastakopa*

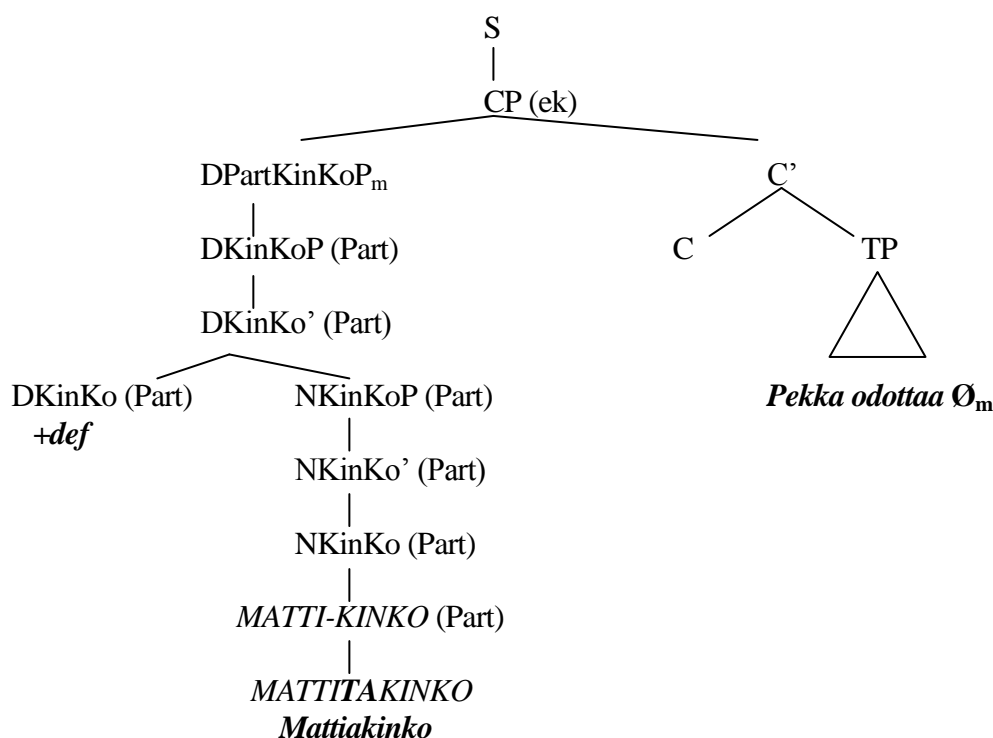
(299b) **NKoHan'** → **NKoHan**, például: *KIRJA-KOHAN* (Elat) → *KIRJASTAKOHAN* → *kirjastakohan*

(299c) **NPaHan'** → **NPaHan**, például: *KIRJA-PAHAN* (Elat) → *KIRJASTAPAHAN* → *kirjastapahan*

(299d) **NKinKo'** → **NKinKo**, például: *KIRJA-KINKO* (Elat) → *KIRJASTAKINKO* → *kirjastakinko*

Ezekre a meglehetősen összetett kategóriákat tartalmazó szerkezetekre lássunk egy konkrét példát. Tekintsük a (122)-höz rendelhető felszíni szerkezet releváns részleteit.

(300) A (122)-ben látható *Mattiakinko Pekka odottaa?* mondat szerkezetének releváns részletei

(300) legfőbb tanulsága az, hogy az általam ajánlott kategóriacímkés megoldással a két partikulát tartalmazó szerkezeteket semmivel sem komplikáltabb kezelni, mint azokat a szósorokat, amelyekben csak egy ilyen elem fordul elő (vö. (282)). Ennek azonban az az ára, hogy a nyelvtanunk nem-terminális szimbólumokat tartalmazó V_N komponense jóval több (de így is mindenképpen véges számú!) elemet tartalmaz, mint egy „hagyományos” X'-elméleten alapuló transzformációs grammatika.

Ezzel a főnévi kifejezések különböző összetevőin megjelenő partikulás szerkezetek tárgyalásának végére értünk.

4.6. Névutós szerkezetek

Azért ebben a főnévi csoport kérdéseit tárgyaló fejezetben foglalkozom a névutókkal, mert (a magyarhoz hasonlóan) nagyfokú hasonlóság fedezhető fel a névutós és a főnévi birtokos szerkezetek között. A legtöbb névutónak a finnben genitivusi esetű vonzata van (301, 302a, 303a), amelyet a főnévi szerkezetek mintájára a névutói frázis specifikálójában célszerű elhelyezni. Amennyiben a birtokosi vonzat személyes névmás, az irodalmi nyelvben a névutói fejet ezzel számban és személyben egyeztetni kell, ahogyan azt a főnévi birtokos szerkezeteknél is láttuk (301b). A beszélt nyelvben egyetlen ilyen esetben sincs egyeztetés (301c), de a két nyelvváltozat között fellelhető különbségekre csak a hatodik fejezetben fogok bővebben kitérni.

A névutói és a főnévi szerkezetek között különbségeket is felfedezhetünk. Csak az előbbinél lehetséges az, hogy a birtokosi vonzat a fej mögött szólaljon meg: ekkor a névutó előljárószóként viselkedik (302b). Ez egyébként nem tekinthető prototipikusnak: a finnben több a névutó mint az előljárószó, és a prepozíciók melletti vonzatok többnyire nem genitivusban, hanem partitivusban állnak (303b). Ezzel kapcsolatban jegyezném meg, hogy (304a) tanúsága szerint olyan névutók is léteznek, amelyeknek partitivusi vonzatuk van. Nem genitivusi esetben álló vonzattal a névutói vagy előljárói fej nem egyeztetődik.

(301a) Peka-n kanssa

Pekka-GEN -vAl
'Pekkával'

(301b) (minu-n) kanssa-ni

én-GEN -vAl-SG1
'velem'

(301c) mu-n kanssa

én-GEN -vAl
'velem'

(302a) jää-n yli

jég-GEN át
'a jégen át'

(302b) yli päivä-n

át nap-GEN
'egész nap(on át)'

(303a) Helsingi-n lähellä

Helsinki-GEN közel(ében)
'Helsinki közelében'

(303b) lähellä Helsinki-ä

közel(ében) Helsinki-PART
'Helsinki közelében'

(304a) joul-u-a ennen

karácsony-PART előtt
'karácsony előtt'

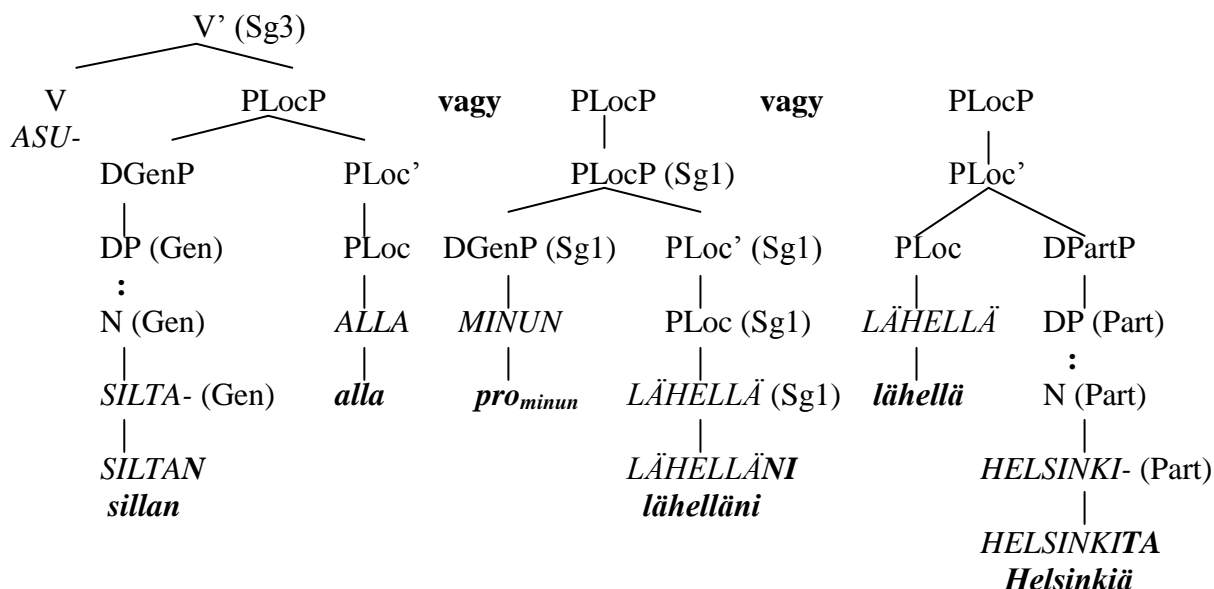
(304b) ennen joul-u-a

előtt karácsony-PART
'karácsony előtt'

A finn nyelveírások (lásd például Vainikka 1989, Nikanne 1993, Manninen 2003a) PP-ként, vagyis pre-, illetve posztpozíciós frázisként határozzák meg ezen elemek kategóriáját, mely számomra is elfogadható. A PP-k általában szabad bővítményként kerülnek be a mondatba, mivel többnyire hely- vagy időhatározói funkciójuk van, amely elemek ritkán vonzatok. Elsőként lássunk erre a ritkább esetre egy példát.

- (305) Pekka asu-u silla-n alla / lähellä-ni / lähellä Helsinki-ä.
 Pekka-NOM lakik-SG3 hid-GEN alatt közel(ében)-SG1 közel(ében) Helsinki-PART
 'Pekka a híd alatt/a közelemben/Helsinki közelében lakik.'

(305a) **A Pekka asuu sillan alla / lähelläni / lähellä Helsinkiä mondat mélyszerkezetének releváns részletei**

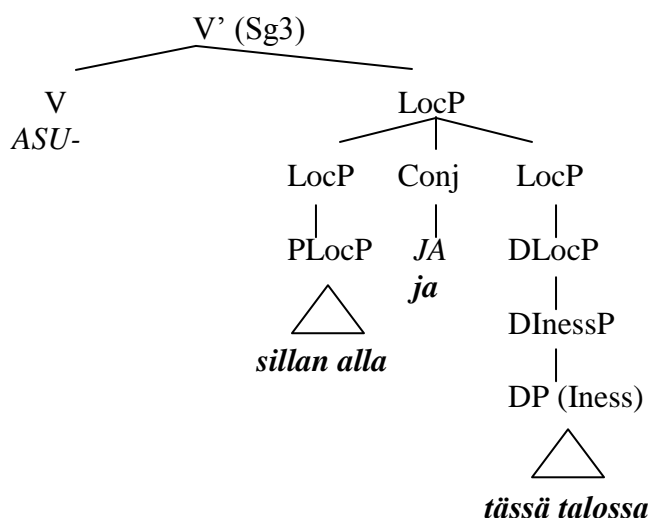

(305a)-ban a három leggyakrabban előforduló PP-szerkezetre láthatunk egy-egy példát. A *sillan alla* 'a híd alatt' azt mutatja be, amikor a névutói frázis specifikálójában egy nem személyes névmási genitivusi esetű vonzat bukkan fel; a *lähelläni* 'közelemben' szerkezetben személyes névmási birtokost találunk a PP-specifikálóban, amellyel a névutói fej számban és személyben egyeztetődik; míg a *lähellä Helsinkiä* az előjárószavas szerkezetek tipikus példája, ahol a vonzat a P komplementumában partitivusi esetben áll.

A *Loc* elemet azért tartom szükségesnek felvenni a P kategória mellé, mert az *asua* 'lakni' ige lokativusi vonzatot kér maga mellé, és ennek kategóriában való megjelenítése kizárja azon agrammatikus szósorok generálásának lehetőségét, amelyeknél ebben a pozícióban lativusi vagy ablativusi irányú névutói, illetve előjárószói fej illesztődne be P-fejbe. Ez a *Loc* elem arra is lehetőséget teremt, hogy segítségével számot adjunk azon mellérendelő szerkezetekről, amelyekben egy lokativusi DP-t egy ugyanilyen PP-vel koordinálunk (306). Természetesen a főnévi kifejezések mellérendelésénél bevezetett *Lat* és *Ablat* kategóriák felhasználása ilyen struktúrák esetében szintén lehetséges – megfelelő régens mellett.

- (306) Pekka asu-u silla-n alla ja tä-ssä talo-ssa.
 Pekka-NOM lakik-SG3 hid-GEN alatt és ez-INESS ház-INESS
 'Pekka a híd alatt és ebben a házban lakik.'

(306a) **A Pekka asuu sillan alla ja tässä talossa** mondat mélyszerkezetének releváns részletei

Még egy pillanatra visszatérve a (305a)-ban látható szerkezetekre megjegyezném, hogy a *sillan alla* 'a híd alatt', illetve a *lähellä Helsinkä* 'Helsinki közelében' PP-kben szereplő *sillan* és *Helsinkä* DP egyaránt határozott, vagyis a D-fejben náluk +*def* jelenik meg; továbbá előbbi esetében a hangtanban fokváltakozás történik, míg utóbbinál a partitívusrag megfelelő allomorfiát kell ugyanebben a komponensben a tőhöz illeszteni. A *lähelläni* 'közelemben' PP esetében pedig arra hívnám fel a figyelmet, hogy a névutókban szereplő személyes névmási genitívusi vonzatokra is ugyanazok a szabályok érvényesek, amelyeket a főnévi kifejezések kapcsán már láthattunk: vagyis szám-személy index szerkezetben való öröklődése esetén a névmást képviselő lexikai nem-terminális még azelőtt megjelenik, mielőtt a genitívusi esetre utaló kategóriarészletből index lenne.

Miután láttunk néhány konkrét szerkezetet, vegyük sorra azt, hogy milyen szabályok szükségesek a (301-304)-ben látható PP-szerkezetek generálásához.

(307) $PP \rightarrow PP$ (**Numerus-persona**)

(308a) $PP \rightarrow XGenP P'$, ahol $X=N, Num, D$

(308b) $PP \rightarrow XPartP P'$, ahol $X=N, Num, D$

(308c) $PP \rightarrow P'$

(309a) $P' \rightarrow P$

(309b) $P' \rightarrow P XPartP$, ahol $X=N, Num, D$

(309c) $P' \rightarrow P XGenP$, ahol $X=N, Num, D$

(307) a szám-személy index PP-szerkezetbe való bekerülését teszi lehetővé, melynek segítségével azon névutós kifejezésekről adhatunk számot, amelyekben személyes névmási birtokos jelenik meg PP specifikálójában, és ezzel a névutói fej számban és személyben egyeztetődik (lásd (301b)). (308) a PP-specifikáló lehetséges megvalósulásait írja le: (308a) ezek közül a leggyakoribb, vagyis amikor ebben a pozícióban birtokos esetű vonzat áll (lásd (301, 302a, 303a)); (308b)-t akkor kell alkalmazni, ha ezen a szerkezeti helyen partitivusi DP bukkan fel (lásd (304a)); míg (308c) az előjárósóknál szükséges szabály, amelyeknél ez a pozíció üres, így a PP-t triviálisan P'-ként kell újraírni. (309a)-t a névutók esetében mindig alkalmaznunk kell: a névutói fej komplementumában ugyanis nem állhat semmi, így P' triviálisan P-ként íródik újra. (309b-c) pedig az előjárósók esetében alkalmazandó annak megfelelően, hogy (309b:) a P komplementumában feltűnő összetevő partitivusi esetben (lásd (303b, 304b)) áll, vagy (309c:) genitivusi esettel rendelkezik (lásd (302b)).

Mindezek tisztázása után a PP-kkel kapcsolatban már csak arra a kérdésre kell választ adnunk, hogy a szabad bővítményi szerepet betöltő névutós és előjárósós kifejezések milyen pozícióban kerülnek be a szerkezetbe. Ennek eldöntéséhez vizsgáljuk meg néhány konkrét példában, hogy milyen hely(ek)en bukkannak fel ezek a frázisok.

(310a) Pekka   anto-i   kynä-n Marja-lle   silla-n   alla.
 Pekka-NOM ad-IMPERF.SG3 toll-ACC Marja-ALL híd-GEN alatt
 'Pekka a híd alatt adott Marjának egy tollat. / Pekka a híd alatt adta oda Marjának a tollat.'

(310b) Silla-n   alla   Pekka   anto-i   kynä-n Marja-lle.
 híd-GEN alatt Pekka-NOM ad-IMPERF.SG3 toll-ACC Marja-ALL
 'A híd alatt Pekka adott Marjának egy tollat. / A híd alatt Pekka odaadta Marjának a tollat.'

(310c) Pekka   anto-i   silla-n   alla   kynä-n Marja-lle.
 Pekka-NOM ad-IMPERF.SG3 híd-GEN alatt   toll-ACC Marja-ALL
 'Pekka adott Marjának egy tollat a híd alatt. / Pekka odaadta Marjának a tollat a híd alatt.'

(310d) Pekka   anto-i   kynä-n   silla-n   alla   Marja-lle.
 Pekka-NOM ad-IMPERF.SG3 toll-ACC híd-GEN alatt   Marja-ALL
 'Pekka Marjának adott egy tollat a híd alatt. / Pekka Marjának adta oda a tollat a híd alatt.'

A legtermészetesebb helye ezen szabad határozói PP-knek a mondat végén van (310a). Ez a pozíció a finnben egyfajta default fókuszként működik: azaz ha az ige után több összetevő is van, akkor az utolsóként álló hangsúlyt kap ((310d) esetében a *Marjalle* 'Marjának' szintén rendelkezik ezzel a nyomatékkal). Az is lehetséges, hogy szabad határozói PP a mondat legelején tűnjön fel (310b): ezt a variánst olyan esetekben használják, ha a híd alatt több minden történt, köztük az, hogy Pekka adott Marjának egy tollat, és mondjuk az, hogy Matti megcsókolta Kaisát. (310c) léte azt bizonyítja, hogy a vizsgált PP feltűnhet

közvetlenül az ige után is, ez egy teljesen semleges hely a számára. (310d)-ben pedig azt láthatjuk, hogy a PP megjelenhet két igei vonzat között is. Ezen a helyen való felbukkanása megerősíti az utolsóként szereplő összetevő (*Marja*) hangsúlyosságát.

Mi következik mindezekből a PP szerkezeti pozíciójára vonatkozóan? Manninen (2003a) azt állítja, hogy az ilyen elemek többnyire VP-, illetve mondathatározók, és ez az általam alkalmazott rendszerre lefordítva azt jelenti, hogy célszerű őket VP-re, illetve S-re csatolni.

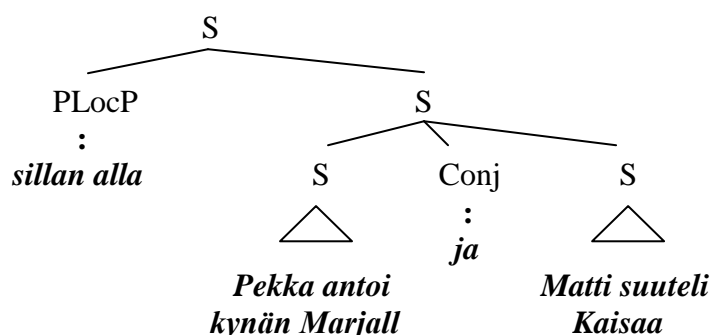
(311a) $S \rightarrow PP\ S$

(311b) $VP \rightarrow PP\ VP$

Ez a két pozíció azért szerencsés, mert itt van az egyes szerkezetekben a legkevesebb index, és nyilvánvaló, hogy az igei struktúrákban öröklődő idő, mód, szám-személy, felszólítás, negáció, személytelenség indexeknek semmiféle hatása nincs a PP-kre. (310b) esetében a PP-t S-re csatoljuk, és ez lehetővé teszi, hogy az előbb tárgyalt mellérendelő mondathoz olyan ágrajzot rendeljünk, amelyben a jelentéssel teljes összhangban ez a PP közös elemként szerepel.

(310b') Silla-n alla Pekka anto-i kynä-n Marja-lle ja Matti suutel-i Kaisa-a.
 hid-GEN alatt Pekka-NOM ad-IMPERF.SG3 toll-ACC Marja-ALL és Matti-NOM megcsókol-IMPERF.SG3 Kaisa-PART
 'A híd alatt Pekka adott Marjának egy tollat, és Matti megcsókolta Kaisát.'

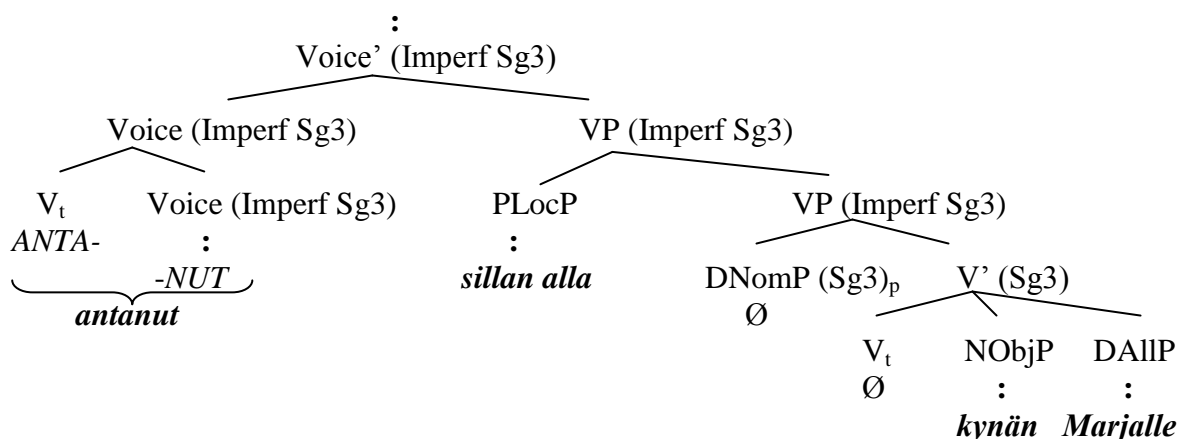
(312) **A *Sillan alla Pekka antoi kynän Marjalle ja Matti suuteli Kaisaa* mondat szerkezetének releváns részletei**

(310c) esetében a PP számára alkalmazhatónak látszik a másik, VP-re csatolt pozíció, mivel összetett igeidő esetén is a főige (participiuma) után állnak a szóban forgó elemek.

(310c') Pekka on anta-nut silla-n alla kynä-n Marja-lle.
 Pekka-NOM van-SG3 ad-PTC híd-GEN alatt toll-ACC Marja-ALL
 'Pekka adott Marjának egy tollat a híd alatt. / Pekka odaadta Marjának a tollat a híd alatt.'

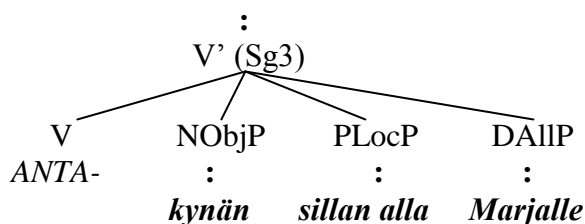
(313) A *Pekka on antanut sillan alla kynän Marjalle* mondat szerkezetének releváns részletei

(310a) és (310d) esetében pedig azt a megoldást javaslom, hogy az inherens esettel rendelkező PP V' alatt szülessen egy ún. hamisvonzathelyen (lásd GGG 2002, 50-51). Azt ugyanis az általam alkalmazott modellben sem tiltja semmi (lásd még pl. GGG), hogy ilyen pozícióban megjelenjen egy szabad bővítmény – vagyis ezen elemeknek nem kötelező csatolódni. Azt azonban mindig betartom, hogy a (nem alanyi/birtokosi) vonzatoknak ilyen szerkezeti helyen kell születniük.

(311c) $V' \rightarrow V \text{ XP}^* \text{ PP } \text{XP}^*$, ahol $X=D, N...$

(314) A (310d)-ben látható *Pekka antoi kynän sillan alla Marjalle* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

4.7. Összefoglalás

Ebben a fejezetben a finn főnévi és névutós kifejezések lehetséges szerkezeteit tekintettem át indexelt generatív keretben. Az irodalmi finn nyelvváltozatban ezen struktúrák esetében is számos egyeztetési jelenséget tapasztalhatunk, így ez a kongruencia kezelésére rendkívül alkalmas nyelvelírási módszer az ebben a fejezetben tárgyalt szerkezetek esetében is jól alkalmazható volt: segítségével látványosan megragadhatóak voltak azok a jegyek,

amelyekben az egyes egyeztetések történnek, valamint az, hogy ezek a jegyek a szerkezet mely pontjáig relevánsak.

Az irodalmi finn nyelv főnévi szerkezeteinek leírásakor háromféle index öröklődhet a kifejezés összetevőire: a főnév száma, esete, valamint (személyes névmási birtokos esetében) a birtokos száma és személye. Ha a főnévi kifejezésben nincs számnév és/vagy birtokos, akkor a szerkezetek viszonylag egyszerű szabályrendszerrel generálhatóak. Ha a szerkezetben számnév is van, akkor az – szintaktikai viselkedésétől függően – KvP-ként vagy NumP-ként épül be a szerkezetbe. A KvP kategóriájú számnév csatolt pozícióban jelenik meg összhangban azzal, hogy ezek az elemek a főnév számát és esetét is minden esetben megjelenítik; míg a NumP kategóriába sorolt lexikai egységek a főnév régenseként bukkannak fel a szerkezetben azon tulajdonságaiknak köszönhetően, hogy az ilyen számnévi elemek képesek egyes helyzetekben esetet adni főnévi vonzatuknak (míg máskor ők veszik fel a főnév esetét); illetve hogy az utánuk következő összetevők (természetesen az esetleges birtokost leszámítva) csak egyes számban jelenhetnek meg. A számnevek kapcsán szót ejtettem az ún. *plural tantumokról* is, vagyis azon főnevek szerkezetéről is esett szó, amelyek inherens többes számmal rendelkeznek.

A főnévi csoport legbonyolultabb struktúrái kétségkívül azok a személyes névmási birtokost tartalmazó kifejezések, amelyekben a főnévi fejet ún. *agenttipartisiippi* is bővíti. Ezen esetekben ugyanis a birtokos személyszuffixum morfémasorrendben elfoglalt utolsó pozíciója miatt csak körülményesen lehet „megszabadulni” a túlgenerálás veszélyét magában hordozó indextől.

Amint azt az igei szerkezetek kapcsán is meg lehetett figyelni, a generálást végző szabályrendszerből, illetve annak bonyolultsági fokából következtetéseket lehet levonni arra vonatkozóan, hogy az éppen tárgyalt jelenség, illetve struktúra mennyire komplex, illetve mennyire felel meg az Univerzális Grammatikának (legalábbis a legfőbb tendenciáknak): általában azon szerkezetek generálásához szükséges a legbonyolultabb szabálysor, amelyek valamiképpen ellentmondanak az általános elveknek és tendenciáknak. Látható tehát, hogy a javasolt rendszer ilyen értelemben semmiképpen sem „intuícióellenes”, sőt tulajdonképpen érzékeny a különleges jelenségek kimutatására. Megfigyelhető továbbá, hogy a „sorba nem illeszkedő” jelenségek eltűnőfélben vannak a finn nyelvből (lásd például a birtokos személyszuffixumok esete, amelyek a beszélt nyelvből mára már szinte teljesen elvesztek); tehát a nyelvi változások, illetve a szabályrendszer (bonyolultsága) és az Univerzális Grammatika tendenciái között összefüggések mutathatók ki.

A számnevet és/vagy birtokost tartalmazó szerkezetek bemutatása után kitértem a főnévi kifejezéseknél lehetséges mellérendelő struktúrákra is, amelyek közül különösen azok voltak érdekesek számomra az ebben a dolgozatban alkalmazott keret miatt, amelyeknél valamilyen indexbe kódolt jegyben mutatkozik eltérés a koordinált tagok között. Így szó esett a különböző esetű főnevek mellérendeléséről, valamint (az alanyok kapcsán) az eltérő személyű összetevők koordinálásáról, illetve ennek ragozásbeli következményeiről is. Ezen alfejezet végén felvillantottam néhány tagmondat-mellérendeléssel kapcsolatos érdekességet is.

A 4.5. részben a névszókön megjelenő partikulák kérdéseit tárgyaltam: bemutattam, milyen összetevőkön tűnhetnek fel klitikumok (akár egyszerre több is), és milyen hatásuk van a jelentésre.

Az utolsó alfejezetben a névutókkal foglalkoztam, mivel ezek nagyfokú hasonlóságot mutatnak a főnévi kifejezésekkel. Megvizsgáltam azt, hogy ezen összetevőkhöz milyen szerkezet rendelhető, illetve hogy milyen pozícióban jelenhetnek meg a mondatban.

5. A finn igenevek szerkezete

Ebben a fejezetben a finn igenevek szerkezetét tárgyalom: először az infinitivusok struktúrájával foglalkozom (5.1.); majd a participumokhoz rendelhető szerkezeteket veszem sorra (5.2.). Mindezekkel összefüggésben kitérek az ún. *lauseenvastikékre* is (5.3.).

5.1. A finn főnévi igenevek szerkezete

A finn nyelvleírások (például Vainikka 1989, Vilkuna 1989, ISK) a főnévi igeneveknek több fajtáját különböztetik meg. Az egyes típusok elnevezésénél főként a nyelvkönyvekben¹⁰⁵ (például Karanko-Keresztes-Kniivilä 1985, Lepämaa-Silfverberg 1991, 2001) találkozhatunk azzal a gyakorlattal, hogy számozzák a különböző fajtákat, és egyszerűen *első* (315), *második* (316), *harmadik* (317), *negyedik* (318), illetve *ötödik infinitivusként* (319) említik őket. Viszont például Vainikkánál (1989) és az *Iso suomen kielioppiban* (2004) az első infinitivus *TA-infinitiivi*, a második *E-infinitiivi*, a harmadik pedig *MA-infinitiivi* néven szerepel, mely kategóriák a képzőjükben lévő tipikus elemre utalnak. Ez a gyakorlat az *E-infinitiivit* leszámítva, amelyet a participiumok közé fogok sorolni (az annotációkban *EPTC*-vel jelölve ezeket az összetevőket), számomra is megfelel, így én is ekként fogok hivatkozni ezekre az elemekre. A negyedik és ötödik típust pedig (kezdetben) én is számmal jelölöm majd.

(315a) Halua-n **siivo-ta**.

akar-SG1 takarít-TAINF
'Takarítani akarok.'

(315b) Matkusta-n Rooma-an **opiskel-la-kse-ni** italia-a.

utazik-SG1 Róma-ILL tanul-TAINF-TRL-SG1 olasz-PART
'Rómába utazom, hogy olaszul tanuljak.'

(316a) **Tul-l-e-ssa-ni** osta-n maito-a.

jön-TAINF-EPTC-INESS-SG1 vesz-SG1 tej-PART
'Amikor jövök, veszek tejet.'

(316b) Pekka tul-i koti-in **naura-e-n**.

Pekka-NOM jön-IMPERF.SG3 haza-ILL nevet-TAINF.EPTC-INSTR
'Pekka nevetve jött haza.'

(317a) Pekka mene-e ravintola-an **syö-mä-än**.

Pekka-NOM megy-SG3 étterem-ILL eszik-MAINF-ILL
'Pekka (az/egy) étterembe megy enni.'

(317b) Pekka ol-i ravintola-ssa **syö-mä-ssä** voileipä-ä.

Pekka-NOM van-IMPERF.SG3 étterem-INESS eszik-MAINF-INESS szendvics-PART
'Pekka éppen (az/egy) étteremben volt, és szendvicset evett.'

(317c) Pekka tule-e ravintola-sta **syö-mä-stä**.

Pekka-NOM jön-SG3 étterem-ELAT eszik-MAINF-ELAT
'Pekka (az/egy) étteremből jön, ahol evett.'

¹⁰⁵ Ugyanezt az elnevezési gyakorlatot tapasztalhatjuk Vilkunánál (1989) is.

(317d) Pekka opiskele-e suome-a **kuuntele-ma-lla** musiikki-a.
 Pekka-NOM tanul-SG3 finn-PART hallgat-MAINF-ADESS zene-PART
 'Pekka zenehallgatással tanul finnül ~ Pekka úgy tanul finnül, hogy zenét hallgat.'

(317e) Pekka läht-i ulos **sano-ma-tta** sana-a-kaan.
 Pekka-NOM indul-IMPERF.SG3 ki mond-MAINF-ABESS szó-PART-sem
 'Pekka úgy ment ki, hogy egy szót sem szólt.'

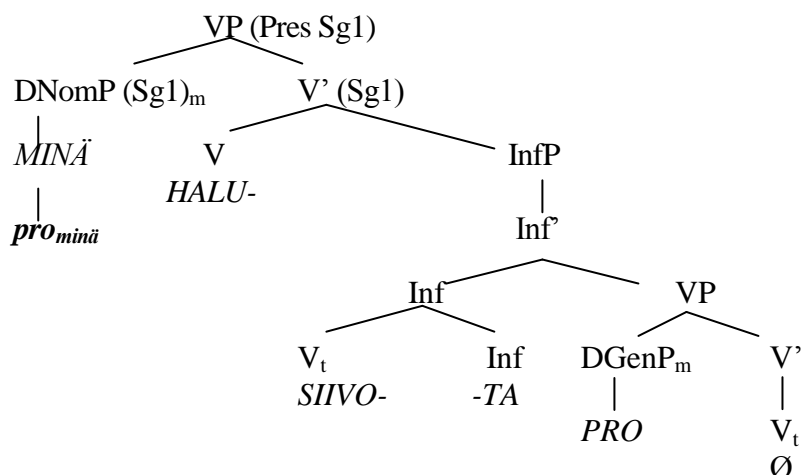
(318) Si-nne on **mene-minen**.
 az-ILL van-SG3 megy-4INF.NOM
 'Oda kell menni.'

(319) Ol-i-n **kaatu-mais-i-lla-ni**.
 van-IMPERF-SG1 elesik-5INF-PL-ADESS-SG1
 'Majdnem elestem.'

A TA-infinitivus translativusi alakjával (315b) és az E-participiumokkal (316) a *lauseenvastikék* kapcsán az 5.3. alfejezetben fogok foglalkozni.

Tekintsük elsőként a TA-infinitivus szerkezetét.

(320) A (315a)-ban látható *Haluan siivota* mondat szerkezetének releváns részletei

Funkciója, mondatbeli viselkedése, valamint bővítési lehetőségei miatt a TA-infinitivus hasonlítható leginkább más nyelvek főnévi igeneveihez, ezért ezt tekintem ezen igenevek alapesetének, és az *Inf* kategóriába sorolom az ilyen képzővel¹⁰⁶ ellátott elemeket. Mivel a V-fejben az eddig felvázoltak szerint csak a pusztá igező generálódik, logikus ebben a keretben olyan szerkezetet rendelni az infinitivusokhoz, amelyben az igenév képzőjének önálló fej épül ki a szintaxisban, amelybe az igező bemozog, hogy az *Inf*-ben születő szuffixum tőhöz jusson. Mint ahogyan azt már az általam alkalmazott mondattani modell transzformációs komponensének bemutatásakor is említettem (lásd 1.2.), ebben a rendszerben minden produktív morfológiai művelet a mondattanban történik, és ebbe nemcsak az inflexió, de

¹⁰⁶ Kenesei (2000, 116–128) a magyar kapcsán amellet érvel, hogy az igenevek végén álló toldalékok nem képzők, hanem inflexió affixumok, melyet ezen morfémák produktivitása is alátámaszt.

bizonyos derivációs műveletek is beletartoznak; így nemcsak a főnévi igenevek, de például a participiumok esetében is a szintaxisban kapcsolódik össze az igei fej a megfelelő képzővel.

Az Inf-fejbe tehát a *-TA* képző illeszthető be, melyet szabály formájában (321) fogalmaz meg.

(321) Inf $\rightarrow$ *-TA*

Az Inf komplementumában mindig egy VP található, amelynek specifikálójában egy genitivusi esetű DP kap helyet (322). Az biztosítja, hogy infinitívusban lévő VP-specifikálóba ne kerülhessen nominativusi vonzat, illetve hogy a finit VP specifikálójába ne kerülhessen genitivusi esetű bővítmény (ami agrammatikus szósorok generálását tenné lehetővé), hogy VP-specifikálóba nominativust illesztő szabályt¹⁰⁷ csak akkor lehet alkalmazni, ha az idő indexe közben eltűnik, nem finit igealakoknál pedig nincs hivatkozás idő-indexre, hiszen az ezen szerkezetekben nincs is jelen.

(322) VP $\rightarrow$ DGenP V'

A VP specifikálójában megjelenő vonzat (320) esetében *PRO* formájában ölt testet, amely kötelezően koreferens a *haluta* 'akarni' ige alanyával. Jogosan merülhet fel kérdésként, hogy miért feltételezem azt, hogy az ezen VP-specifikálóban megszülető, alanyi grammatikai funkciójú összetevő genitivusi esetben áll, amikor eddig ilyen pozícióban mindig nominativusi vonzat bukkant fel. Vainikka (1989, 1992, 1993) amellett érvel, hogy a genitivus olyan strukturális eset, amely a specifikálóhoz kötődik, és én ezt az általánosítást tulajdonképpen csak a finit igék¹⁰⁸ kapcsán nem tudom elfogadni, viszont a nem-finit igealakok esetében mindenképpen érvényesnek látszik (akárcsak például a főnévi kifejezéseknél, vagy a legtöbb névutónál). Azt, hogy az itt születő vonzat valóban genitivusi esetű, olyan mondatok segítségével lehet bebizonyítani, amelyekben ez nem *PRO* alakban van jelen a szerkezetben, hanem hangalakot ölt. Erre főként olyan igék mellett van lehetőség, amelyeknek nincs saját alanyuk. Lássunk egy ilyen példát.

(323) Minu-n täyty-y siivo-ta.
én-GEN kell-SG3 takarit-TAINF
'Takarítanom kell.'

A (323)-ban szereplő *täytyy* 'kell' személytelen ige, amely mindig default alakban, Sg3-ban jelenik meg. Mindössze egy vonzata van, egy *TA*-infinitívussal leírt szituáció („amit

¹⁰⁷ (37b) VP (**Tempus**) $\rightarrow$ DNomP V'

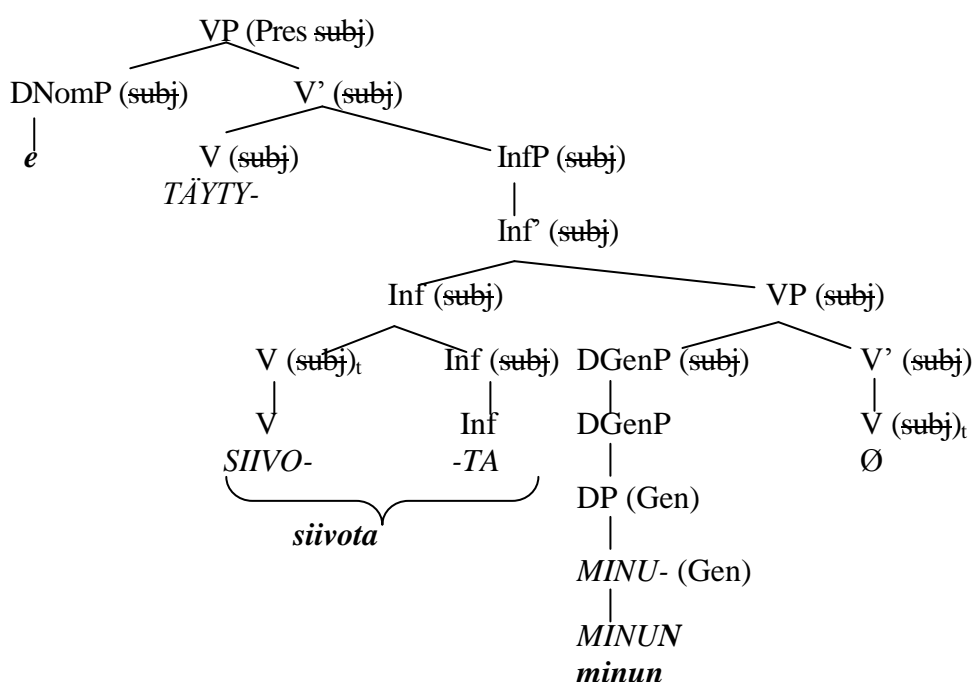
¹⁰⁸ Illetve bizonyos névutós szerkezetek miatt, amelyeknél a genitivusban álló vonzat a névutói fej mögött is megszólalhat – lásd például (302b).

meg kell tenni”). A ’kell’ ige VP-specifikálója kötelezően üres, az ilyen igeik szerkezetében öröklődő *subj* indexnek többek között ennek megragadásában van szerepe, valamint a Sg3 mint default forma előhívásában, továbbá a tárgy esetének meghatározásában (vö. 3.4.9.). Amennyiben az infinitivuson belül jelenik meg tárgyi funkciójú összetevő, ennek esetére is hatása van annak, hogy a finit mondatban default formájú ige szerepel, így az igei szerkezetben öröklődő *subj* index InfP-re öröklődve nem törlődik a rendszerből, hanem annak szerkezetén is végigcsorog egészen a mélyen beágyazva megjelenő V-fejig, illetve az ennek komplementumában potenciálisan megjelenő NObjP-ig (amely ebben a mondatban nincs jelen a szerkezetben). Erről a jelenségről bővebben (328) kapcsán lesz szó.

A *siivota* ’takarítani’ főnévi igenévnek a *täytyy* ’kell’ igével ellentétben van alanyi bővítménye, de mivel ez ezúttal egy infinitivuson belül jelenik meg, genitivusi esetben áll, melyről meggyőződhetünk, ha ez a vonzat hangalakot is ölt, vagyis ha megmondjuk, ki takarít (jelen esetben én). Ha nem jelenik meg hangalakot öltő genitivusi vonzat, a mondat általános értelmezést kap (323’), melynek jelölésére a DGenP alá ekkor egy *PRO_{arb}* kerül azon jelentést közvetítve, hogy ’mindenkire vonatkozik, hogy takarítani kell / olyan állapotok uralkodnak, hogy szükséges a takarítás’. Ez az árnyalat más, mint az, amit korábban a *pro_{arb}*-nál megismertünk, melynek jelentése: a cselekvő ismeretlen vagy nem érdekes a pontos személye.

(323’) *Täyty-y siivo-ta.*
 kell-SG3 takarít-TAINF
 ’Takarítani kell.’

(323a) A *Minun täytyy siivota* mondat szerkezetének releváns részletei

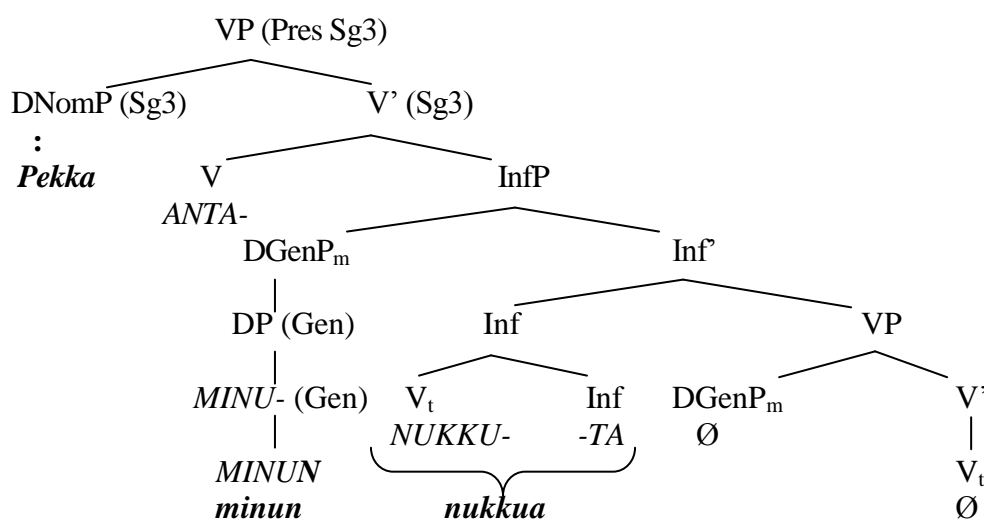

A (323a)-ban mélyszerkezeti helyén látható *minun* 'nekem/enyém' az InfP specifikálóján keresztül a finit igei szerkezetre épülő TP specifikálójába kerül, hiszen más mondatbeli bővítménnyel (például az infinitívusszal) szemben jegyei alkalmassá teszik a téma szerepének betöltésére. Azért gondolom, hogy ezen vonzat mozgása az InfP specifikálóján keresztül történik, mert vannak olyan mondatok (324), amelyekben van alany, mellyel azonban az infinitívus alanya nem koreferens, így mindkettő hangalakot ölt, és ebben az esetben a genitivusi esetű vonzat az InfP-specifikálóban bukkan fel a felszíni szerkezetben. A TP specifikálójába azért nem kerülhet ilyen esetben, mert azt a finit ige alanya tölti be. Vagyis a genitivusi esetű alanyi funkciójú vonzat mozgásáról azt gondolhatjuk, hogy addig a specifikálóig mozog a hierarchiában felfelé, ameddig csak lehetséges – természetesen az eddigiekkel összhangban a hangalakot nem öltő elemek (köztük a *PRO*) továbbra is maradnak mélyszerkezeti helyükön.

- (324) Pekka anta-a minu-n nukku-a.
 Pekka-NOM enged-SG3 én-GEN alszik-TAINF
 'Pekka hagy engem aludni.'

(324a) A *Pekka antaa minun nukkua* mondat szerkezetének releváns részletei

(324a)-ban látható szerkezettel kapcsolatban egy dologra mindenképpen szeretném még felhívni a figyelmet. A *nukkua* 'aludni' végső formájának kialakításában a hangtannak is komoly szerepe van: ezen infinitívus képzője a szintaxisban mindig *-TA* alakban van jelen, a megfelelő igitípushoz történő igazodás¹⁰⁹ a hangtani komponensben történik.

Térjünk át a MA-infinitívusok tárgyalására. A finn nyelvben bizonyos igék mellett a főnévi igenévi vonzat *TA-*, mások mellett MA-infinitívus formájában jelenik meg. Ezek

¹⁰⁹ A *-TA* képzőnek a következő megjelenési formái lehetségesek: *-A*, *-dA*, *-tA*.

egymással nem cserélhetőek fel. A MA-infinitivusi alakok felépítése a következő: a főige tövéből, egy *-MA-* elemből és egy határozóragból állnak, mely lehet illativus, inessivus, elativus, adessivus és abessivus. Az utóbbi két raggal ellátott főnévi igenév szabad bővítményként kerül be a szerkezetbe (317d-e), míg az első három rag egyikét viselő infinitivusszal vonzatként találkozhatunk (317a-c). Az illativus, inessivus és elativus a finn nyelv belső helyhatározó ragjai, irányjelölő funkciójukat némely ige mellett az infinitivusokon megjelenve is őrzik: ilyen mondatokat láthatunk (317a-c)-ben; míg más esetekben eredeti helyjelölő jelentésük elvész, megjelenésüknek pusztán grammatikai oka van (325a-c).

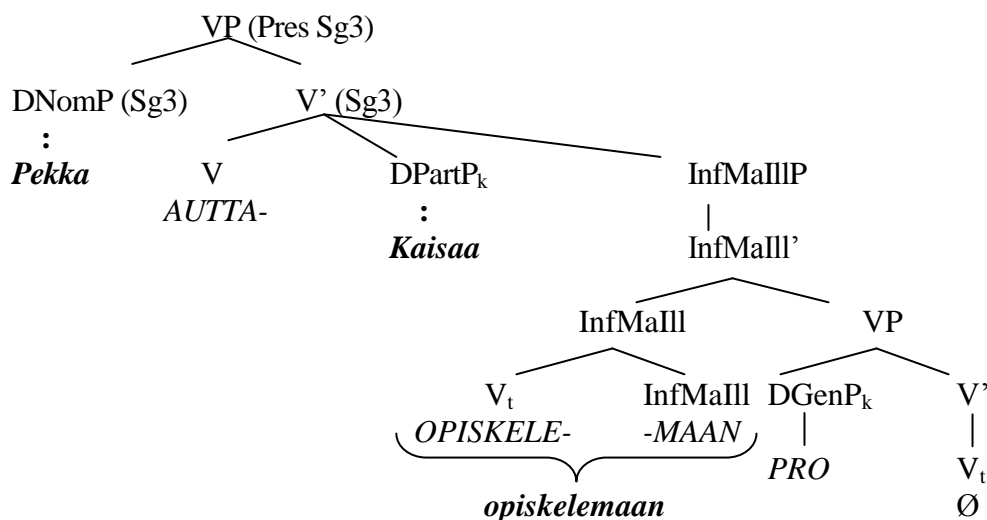
(325a) *Pekka autta-a Kaisa-a opiskele-ma-an.*
 Pekka-NOM segít-SG3 Kaisa-PART tanul-MAINF-ILL
 'Pekka segít Kaisának tanulni.'

(325b) *Pekka on hyvä laula-ma-an.*
 Pekka-NOM van-SG3 jó-NOM énekel-MAINF-ILL
 'Pekka jó az éneklésben.'

(325c) *Pekka lakkaa soitta-ma-sta piano-a.*
 Pekka-NOM abbahagy-SG3 játszik-MAINF-ELAT zongora-PART
 'Pekka abbahagyja a zongorázást.'

A (325a)-ban szereplő mondatból látszik, hogy a MA-infinitivus alanya nem feltétlenül a főige alanyával koreferens; ha az igrének van tárgya, akkor az infinitivus szerkezetébe belépő *PRO* ezen összetevővel vonatkozik azonos valóságdarabra a predikatív vonzatokra jellemző módon (Komlósy 1992, 469-470). Lássuk az ezen szósorhoz tartozó szerkezetet, legalábbis annak releváns részleteit.

(326) A *Pekka auttaa Kaisaa opiskelemaan* mondat szerkezetének releváns részletei

A MA-infinitivusok szintaktikai kategóriája összetettebb, mint az alapesetnek tekintett TA-infinitivusoké. Ezek kategóriacímkéjében is szerepel az *Inf* utalva arra, hogy főnévi igenéről van szó; a *Ma* részlet jelöli a jellegzetes képző jelenlétét; az *Ill*, *Iness*, *Elat*, *Adess*, *Abess* pedig a szóalak végén megjelenő esetragra utal. Azért adtam ennyire összetett kategóriát ezen összetevőknek, hogy egyértelmű legyen, melyik lexikai nem-terminálist kell az adott esetekben a szerkezetbe illeszteni.

(327a) *InfMaIll* → -*MAAN*

(327b) *InfMaIness* → -*MASSA*

(327c) *InfMaElat* → -*MASTA*

(327d) *InfMaAdess* → -*MALLA*

(327e) *InfMaAbess* → -*MATTA*

A másik dolog, amit feltétlenül kiemelnék a (326)-ban látható szerkezet kapcsán, az, hogy miért nem lesz az esetre utaló kategóriarészletből index, amikor a névszóknál végig ezt a megoldást követtem. Mint ahogyan azt a dolgozat elején (lásd 1.2.) a modell általános jegyeinek ismertetése kapcsán már említettem, csak olyan jegyekből lesz index, amelyek többször relevánsak a szerkezetben (többnyire azért, mert egyeztetésben vesznek részt). A névszóknál az eset valóban ilyen jegy, hiszen a főnévi fejen kívül megjelenik az összes ehhez tartozó szabad bővítményen és néhány kivételtől eltekintve a számneveken is. Ezzel szemben az infinitivusoknál semmilyen más, a főnévi igenévhez tartozó összetevőn nem bukkan fel az infinitivuson megjelenő esetragra utaló morféma, így elégséges ezt az információt kategóriaszinten kezelni.

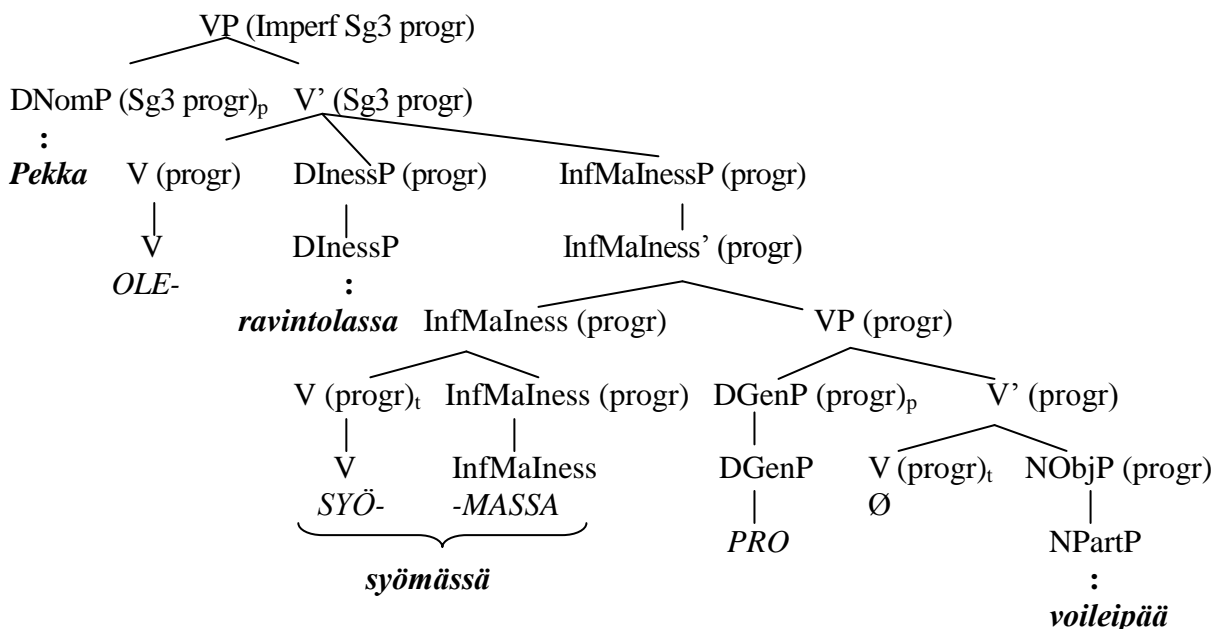
A MA- és TA-infinitivusok *Inf* fejének komplementumában egyaránt egy VP található, melynek specifikálójában ugyanúgy egy genitivusi esetű DP áll. A TA-infinitivusokkal szemben azonban a MA-típusú főnévi igeneveknél ez az alanyi funkciójú vonzat mindig *PRO* alakban jelenik meg, mert kötelezően koreferens a főige valamely vonzatával (ha van tárgy, azzal; ha nincs, akkor az alannyal), így nem is jelenhet meg hangalakot öltő formában.

A vonzat szerepet betöltő MA-infinitivusok kapcsán egyetlen szerkezetre hívnám még fel a figyelmet: a létige + -*MASSA* infinitivus kapcsolatra, melyre példa a (317b)-ben látható. A finnben ugyanis ezen szerkezettel¹¹⁰ lehet kifejezni a folyamatosságot (a partitivusi esetjelölés mellett). Az ilyen igelakokat tartalmazó szósorokhoz is olyan reprezentációt rendelhetünk, amely a többi MA-infinitivusra is jellemző, de annyi különlegességet

¹¹⁰ Az ezen szerkezet használatára vonatkozó szabályokról részletesen lásd Farkas (2006, 92-94).

tapaszthatunk az ő esetükben, hogy a finit igei szerkezetben ezúttal egy *progr* index öröklődése figyelhető meg ezen mondatok folyamatos aspektusa miatt. Ez a *progr* index a 3.4.9. alfejezetben kifejtetteknek megfelelően a tárgyi funkciójú összetevőknél releváns a finnben, így nem is hal el a V'-nál, hanem ráöröklődik az igré és az annak komplementumában álló valamennyi bővítményre, köztük az infinitivusra is. A nem tárgyi funkciójú összetevőkről ez a folyamatosságot kifejező index nyom nélkül tűnik el: így történik ez az igei fej, a VP-specifikálóban álló *Pekka*, valamint az inessivusi *ravintolassa* 'étteremben' esetében. Ha azonban infinitivus is van a szerkezetben, annak lehet tárgya, amelynél ez az index releváns, így a főnévi igenévről a *progr* nem törlődik, hanem annak szerkezetén is végigöröklődik egészen az Inf komplementumában megjelenő VP-ig, pontosabban annak is lecsorog a fejéig és az igei fej komplementumában megjelenő összetevőig. A VP-specifikálóban álló genitivusi vonzatról nyom nélkül eltűnik, ám a SYÖ-igei fő mellett megjelenő tárgyi összetevőnél releváns lesz: a (145)-ben megfogalmazott szabály¹¹¹ alapján az NObjP-ben lévő *Obj* a *progr* index jelenléte esetén csak partitivusként realizálódhat.

(328) A (317b)-ben látható *Pekka oli ravintolassa syömässä keittoa* mondat szerkezetének releváns részletei

A (328)-ban *progr* indexszel lejártszódo folyamatnak lehetünk tanúi akkor is, ha a finit igei struktúrában ~, azaz tagadásra utaló index öröklődik: a tárgy negáció esetén is mindig partitivusban jelenik meg, még hozzá nemcsak abban az esetben, ha a főige ilyen funkciójú

¹¹¹ (145) NObjP (progr) → XPartP, ahol X=N, Num, D

összetevőjéről van szó, hanem akkor is, ha az ige vonzataként megjelenő valamilyen infinitívuson belül bukkan fel ilyen összetevő (329a). Ebből következik, hogy valamennyi olyan indexnek végig kell öröklődnie a potenciálisan tárggyal rendelkező infinitívusokon (valamennyi fajtán, nemcsak a MA-típuson), amelyeknek befolyásuk van a tárgy alakjára. Így az általános alanyra utaló *arb* (329b), a default igealakoknál feltűnő *subj* (329c), valamint a felszólítás ! (329d) indexe is az itt leírtaknak megfelelően csorog végig a szerkezeteken, csak az ő jelenlétük esetén az *Obj*-ből nem feltétlenül lesz partitívus (csak ha az a főnév lexikális tulajdonságaiból – anyagnév, illetve parciális mennyiségéből következik); hanem azért felelősek, hogy az *Obj*-ből ne lehessen *Acc*, azaz accusativus, csak *Nomacc*, azaz nominativaccusativus. Ezt illusztrálja a következő néhány példa.

(329) Pekka halua-a tava-ta Kaisa-**n**.

Pekka-NOM akar-SG3 találkozik-TAINF Kaisa-ACC

‘Pekka találkozni akar Kaisával.’

(329a) Pekka **ei** halua tava-ta Kaisa-**a**.

Pekka-NOM **nem**-SG3 akar találkozik-TAINF Kaisa-PART

‘Pekka nem akar találkozni Kaisával.’

(329b) Kaisa halu-ta-**an** tava-ta heti.

Kaisa-NOMACC akar-PASS-ARB találkozik-TAINF azonnal

‘Azonnal találkozni akarnak Kaisával.’

(329c) Peka-n **täyty-y** tava-ta Kaisa.

Pekka-GEN **kell**-SG3 találkozik-TAINF Kaisa-NOMACC

‘Pekának találkoznia kell Kaisával.’

(329d) **Mene** osta-ma-an kirja!

megy vesz-MAINF-ILL könyv-NOMACC

‘Menj megvenni a könyvet!’

Mindezek után térjünk rá a szabad bővítményi MA-infinitívusokkal kapcsolatos kérdésekre. Bár ezek belső szerkezete alapvetően megegyezik az eddig bemutatott struktúrákkal, több ponton érdekes kérdések merülnek fel, amelyekre mindenképpen érdemes kitérni.

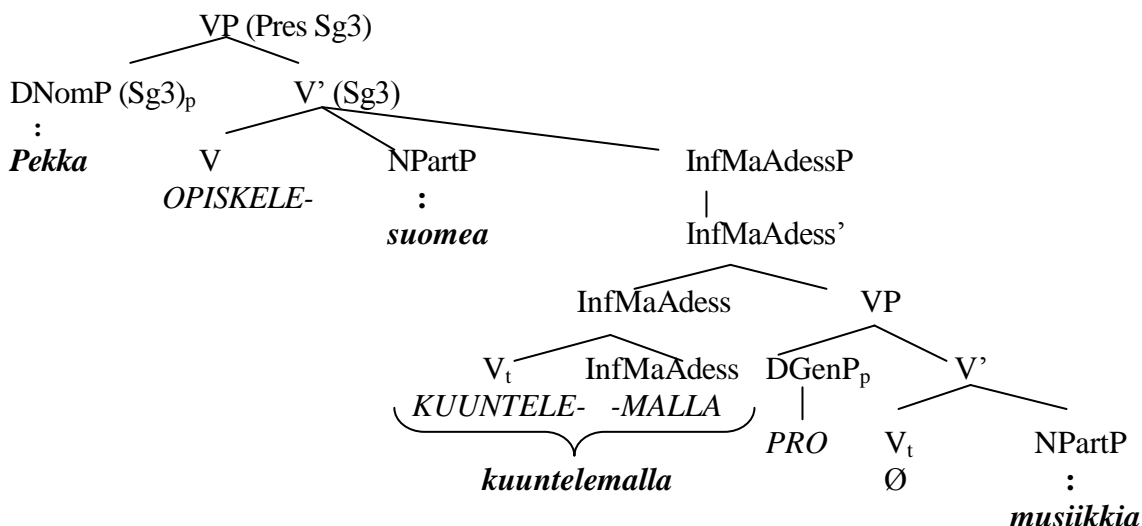
Mivel az ilyen összetevők általában fonológiai szempontból meglehetősen súlyosak, többnyire a mondat végén foglalnak helyet¹¹². A legegyszerűbb megoldásnak az látszik, ha az ilyen főnévi igeneveket is V’ alá vesszük fel, csak ezúttal hamisvonzathelyre – ezek szabad bővítményként inherensen rendelkeznek esettel (330a). Alternatív megoldásként felmerülhet a szabad bővítmények esetében alkalmazható csatolás, amelyet a szórend most tárgyalt jellege

¹¹² Az Otto Behaghel (1932) által megfogalmazott *növekvő összetevők törvénye* szerint ugyanis „a világ nyelveiben a mondatösszetevők fonológiai súlyuknak megfelelően, növekvő sorrendbe törekednek rendeződni”. (E. Kiss 2007, 129)

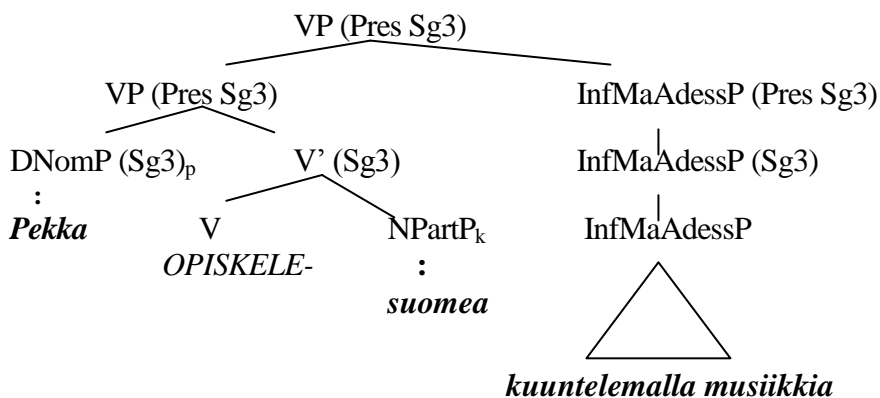
miatt jobbról lenne célszerű végrehajtani, még hozzá VP-nél, hiszen ezen elemek erre az összetevőre vonatkoznak (330b). Ebben az esetben azonban a főnévi igenévre öröklődni fog az időre, valamint az alany számára és személyére utaló index, amelyek ezen az összetevőn sosem relevánsak, vagyis nyom nélkül eltűnnek róla. A két alternatíva közül azonban csak a (330a)-ban látható hamisvonzathelyes megoldással kezelhetők azon szósorok, amelyekben ez a szabad bővítmény az ige vonzatai közé keveredve bukkan fel¹¹³; így ezt a szerkezetet fogom a továbbiakban alkalmazni az ilyen konstrukcióknál, nem a (330b)-ben látható csatolós verziót.

Lássuk a (317d)-ben szereplő mondathoz rendelhető szerkezet mindkét lehetségesként említett változatát.

(330a) A *Pekka opiskelee suomea kuuntelemalla musiikkia* mondat szerkezetének releváns részletei hamisvonzathelyen feltűnő infinitívus esetén

(330b) A *Pekka opiskelee suomea kuuntelemalla musiikkia* mondat szerkezetének releváns részletei csatolt pozícióban megjelenő infinitívus esetén

¹¹³ Például: *Opeta-n Pekka-a kuuntele-ma-lla musiikki-a puhu-ma-an suome-a* tanít-SG1 Pekka-PART hallgat-MAINF-ADESS beszél-MAINF-ILL finn-PART 'Zenehallgatással tanítom Pekkát finnül beszélni'. A *kuuntelemalla musiikkia* 'zenehallgatás segítségével' összetevő a *Pekkaa* 'Pekkát' és a *puhumaan suomea* 'finnül beszélni' vonzatok között is felbukkanhat.

Érdekes, hogy a MA-infinitivus adessivusi alakjában lévő *PRO* vonatkoztatása egyértelmű: akár van tárgya az igének (331a), akár nincs (331b), a főnévi igenév alanya a főige alanyával koreferens.

(331a) Pekka autta-a minu-a tuo-ma-lla paketi-n posti-sta.
 Pekka-NOM segít-SG3 én-PART hoz-MAINF.ADESS csomag-ACC posta-ELAT
 'Pekka segít nekem azzal, hogy elhozza a csomagot a postáról.'

(331b) Pekka laihtu-u juokse-ma-lla.
 Pekka-NOM lefogy-SG3 fut-MAINF.ADESS
 'Pekka futással fogy le.'

Térjünk át a MA-infinitivusok utolsó fajtájára: az abessivus ragos főnévi igenevekre. Ennek jellemzői több ponton eltérnek attól, amit az eddig tárgyalt főnévi igeneveknél tapasztalhattunk. Elsőként azt említeném meg, hogy a MA-infinitivusok¹¹⁴ közül egyedül ezen tűnhet fel birtokos személyszuffixum az igenév alanyára utalva (332a). Mindenképpen le kell szögezni, hogy ez a szerkezet nagyon ritka. Ha az infinitivuson nem jelenik meg ilyen szuffixum, akkor alanya lehet általános (332b), vagy lehet koreferens a főige alanyával (332c/317e).

(332a) Huomaa-ma-tta-ni Pekka läht-i kotoa.
 észrevesz-MAINF-ABESS-SG1 Pekka-NOM indul-IMPERF.SG3 hazulról
 'Pekka elment otthonról anélkül, hogy észrevettem volna.'

(332b) Pekka läht-i kotoa huomaa-ma-tta.
 Pekka-NOM indul-IMPERF.SG3 hazulról észrevesz-MAINF-ABESS
 'Pekka elment otthonról anélkül, hogy bárki észrevette volna.'

(332c/317e) Pekka läht-i ulos sano-ma-tta sana-a-kaan.
 Pekka-NOM indul-IMPERF.SG3 ki mond-MAINF-ABESS szó-PART-sem
 'Pekka úgy ment ki, hogy egy szót sem szólt.'

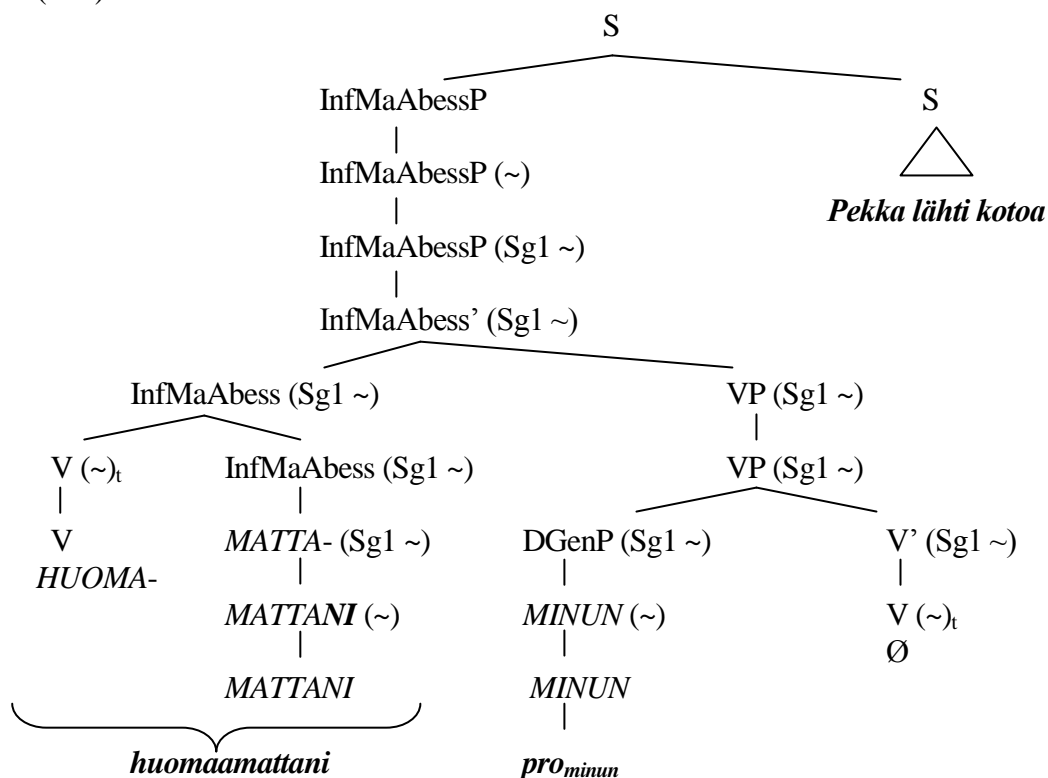
Mindez úgy kezelhető ebben a keretben, hogy az infinitivusi fej komplementumában álló VP specifikálójába (332) esetében a *pro_{minun}*-t, azaz a Sg1 névmás genitivusi alakjának hangalakot nem öltő változatát helyezzük, és az eddigiekkel összhangban az infinitivusi szerkezetben ekkor öröklődik egy *Sg1* index, mely biztosítja az egyeztetést. Maga a főnévi igenév (332)-ben szórendi helyéből adódóan S-re csatolva jelenik meg. (332') esetében az infinitivuson belüli VP-specifikálóban egy *PRO_{arb}*, azaz egy általános alany kap helyet ('mindenkire érvényes, hogy nem vette észre Pekka távozását'); míg a (317e) szósornál egy az alannal azonos indexet viselő *PRO*-t találunk ebben a pozícióban.

¹¹⁴ TA-infinitivuson sosem jelenhet meg birtokos személyszuffixum.

Mielőtt az általam javasolt konkrét szerkezeteket megadnám, az abessivusi ragos MA-infinitivus még egy olyan vonására szeretném felhívni a figyelmet, amely csak erre az alakra jellemző. Arról van szó, hogy ezen alak negatív ('valami nélkül') jelentése miatt a szerkezetében felbukkanó tárgy csak partitívusban állhat. Ezt példázza a (332c/317e)-ben látható mondat is. Ennek kezelésére alkalmazhatunk egy eddig is használt eszközt: a ~ indexet, amely arra utal, hogy a szerkezetben tagadás van, még ha jelen esetben ez implicit, morfológiailag kódolt módon van is jelen, nem pedig a megszokott tagadóige formájában. Ez az index pontosan azt a hatást váltja ki, amit szeretnénk, hiszen ~ jelenléte esetén a tárgyi funkciójú összetevő csak partitívusi formában jelenhet meg a felszínen¹¹⁵.

Mindezek tisztázása után lássunk két konkrét szerkezetet.

(333) A *Huomaamattani Pekka lähti kotoa* mondat szerkezetének releváns részletei

A VP-specifikálót továbbra is a (322)-ben megadott szabály¹¹⁶ hozza létre, így továbbra sem lehetséges az, hogy nominatívusi bővítmény kerüljön ebbe a pozícióba. Az eddigiekhez képest pusztán annyi eltérést tapasztalhatunk, hogy vannak indexek (szám-személy, illetve a tagadásoknál megjelenő ~), amelyek öröklődnek a nem-terminálisokra; hiszen a (322) szabályban nincs hivatkozás semmilyen indexre, ami azt jelenti, hogy minden ilyen elem tovább csorog. A negációra utaló ~ indexnek ebben a szerkezetben nincs „tennivalója”, hiszen

¹¹⁵ (142) NObjP (~) → XPartP, ahol X=N, Num, D

¹¹⁶ (322) VP → DGenP V'

(334) Péter el akar_{ja} venni Maritól a lapátot. vs. Péter el akar venni Maritól egy lapátot.

(335) **A Pekka lähti ulos sanomatta sanaakaan** mondat szerkezetének releváns részletei

(335)-ben látható, miért kell a negációra utaló $\sim$ indexnek megjelennie az abessivusi MA-infinitivus szerkezetében: egyrészt a V komplementumában szereplő tárgy csak partitívus formájában ölthet testet, melyről a (142)-ben megadott szabály¹¹⁷ ad számot; másrészt ezen az összetevőn egy *-kin* 'is' partikula is megjelenik, amely szintén csak a negatív környezetben előforduló *-kAAn* változatában állhat ilyen főnévi igenév környezetében. Utóbbiról a (296b)-ben megadott szabály¹¹⁸ alkalmazásával adhatunk számot. Jelen esetben mindkét szabályt egyidejűleg kell használni:

(336) NObjKinP ($\sim$) $\rightarrow$ NPartKaanP

A (335)-ben látható ábra kapcsán még egyszer kiemelném, hogy az infinitivus szerkezetén belül megjelenő VP specifikálójában ezúttal *PRO* áll, amely koreferens a főige alanyával – ezt jelzi a mindkét összetevőn feltüntetett *p* index.

Szintén említést érdemel még magának az infinitivusnak a szerkezetben elfoglalt helye: a korábban tárgyalt adessivusi MA-infinitivushoz hasonlóan ezt is a főigei V' alatt hamisvonzathelyen tüntettem fel.

Térjünk át az eddig *negyedik infinitivusként* említett szerkezetek tárgyalására. Az erre a típusra jellemző *-minen* képzővel ellátott struktúrák több olyan tulajdonsággal is rendelkeznek, amelyek nem érvényesek a többi főnévi igenévre. Így például ezen szerkezetek betölthetik a mondatban a téma pozícióját (337a), míg a többi főnévi igenév nem jelenhet meg ezen a helyen (vö. (337b-c)-t); nem lehet tárgyuk: az ige mellett ilyen funkciót betöltő összetevőknek a szóban forgó szerkezetekben genitívusi esetben kell megjelenniük (340b) – ugyanilyen esetbe kerül a cselekvő is, amennyiben tárgyatlan igéből képeztük a szót (338b); valamint határozót sem kaphatnak bővítményként.

(337a) Matkusta-minen on hauska-a.
utazik-Ás-NOM van-SG3 kellemes-PART
'Az utazás kellemes (dolog).'

(337b) *Matkusta-a on hauska-a.
utazik-TAINF van-SG3 kellemes-PART

(337c) On hauska-a matkusta-a.
van-SG3 kellemes-PART utazik-TAINF
'Kellemes (dolog) utazni.'

A felsorolt tulajdonságok a főnevekre jellemzőek, nem az igenevekre, így én ezen elemeket nem is sorolom az infinitivusok közé, hanem a továbbiakban egyfajta speciális

¹¹⁷ (142) NObjP ($\sim$) $\rightarrow$ XPartP, ahol X=N, Num, D

¹¹⁸ (296b) XCasusKinP ($\sim$) $\rightarrow$ XCasusKaanP, ahol X=D, N, A... és Casus=Nom, Acc, Gen...

főnévként tárgyalom őket, amelyek mélyében egy ige jelenik meg. Korábban már többször említettem, hogy az általam alkalmazott modellben minden produktív morfológiai művelet a mondatban történik, így erről a deverbális főnévképzésről is ebben a grammatikai komponensben adok számot. Az annotációkban a *-minen* képző alatt a magyar megfelelőjét (*-Ás*) tüntetem fel.

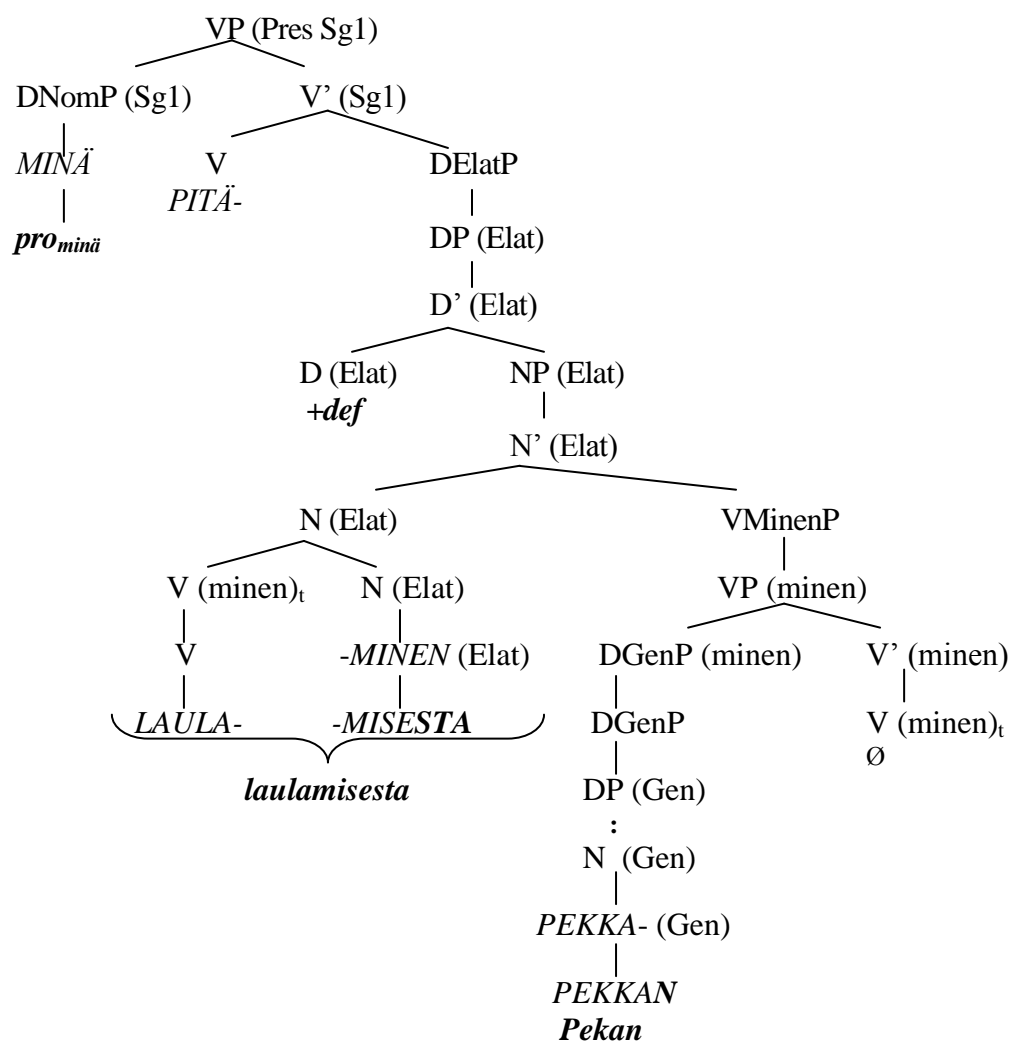
Lássunk konkrét szerkezeteket, amelyeken keresztül bemutatom az ilyen főneveknek egy lehetséges (indexelt nyelvtanos) kezelési módját.

Elsőként tekintsük a lehető legegyszerűbb struktúrát, amelyben az eredeti ige csak egy alanyi vonzata van.

(338a) Pekka laula-a.
Pekka-NOM énekel-SG3
'Pekka énekel.'

(338b) Pidä-n Peka-n laula-mise-sta.
kedvel-SG1 Pekka-GEN énekel-ÁS-ELAT
'Kedvelem Pekka éneklését.'

(339) A *Pidün Pekan laulamisesta* mondat szerkezetének releváns részletei

A (339)-ben szereplő ábrából látható, hogy ezen főnévi kifejezések szerkezete nagyfokú hasonlóságot mutat az eddig ebben a fejezetben tárgyalt igeneves struktúrákkal, csak jelen esetben nem egy Inf, hanem egy N fej lesz az, amely komplementumába veszi a VP-t, így a V-fej ezúttal az N-be mozog be, hogy az ott lévő *-MINEN* képzővel komplex fejet alkosson. Az igei fej mozgását ezúttal is az váltja ki, hogy a főnévi fejben egy szuffixum áll, amelynek töre van szüksége. Az ábrából látható, hogy az N-fejbe beillesztődő *-MINEN* lexikai nem-terminálisra ugyanúgy rácsorognak a főnévi struktúrában öröklődő indexek, ahogyan azt más (nem képzői) fejek esetében is láthattuk, és ugyanazokat a változásokat okozzák ezen az elemen is, mint minden főnéven.

Az eddig tárgyalt igenévi struktúrák és a szóban forgó szerkezetek között a legfontosabb eltérést az jelenti, hogy az N-fej komplementumában nem egy egyszerű VP, hanem egy összetett kategóriacímkével ellátott igei csoport, *VMinenP* áll, melynek *Minen* része a szerkezetben jelen lévő jellegzetes képzőre utal. Ebből a címkerészletből a következő lépésben index lesz, mely végigcsorog a teljes igei szerkezeten. (339)-ben ennek még nem látható a relevanciája, de a következőkben tárgyalandó (341)-ben szereplő ábra kapcsán magyarázatot fogok adni arra, miért van szükség erre az indexre.

A VP-specifikálóban az eddig látottaknak megfelelően egy genitivuszi esetű DP vonzat bukkan fel a (322)-ben megfogalmazott szabálynak¹¹⁹ megfelelően, mely a generálás későbbi szakaszában az NP specifikálójába mozog. Erről az elemről a *minen* index nyom nélkül eltűnik.

Lássuk, milyen szerkezet rendelhető azon főnévi kifejezésekhez, amelyek mélyében tárgyas ige áll.

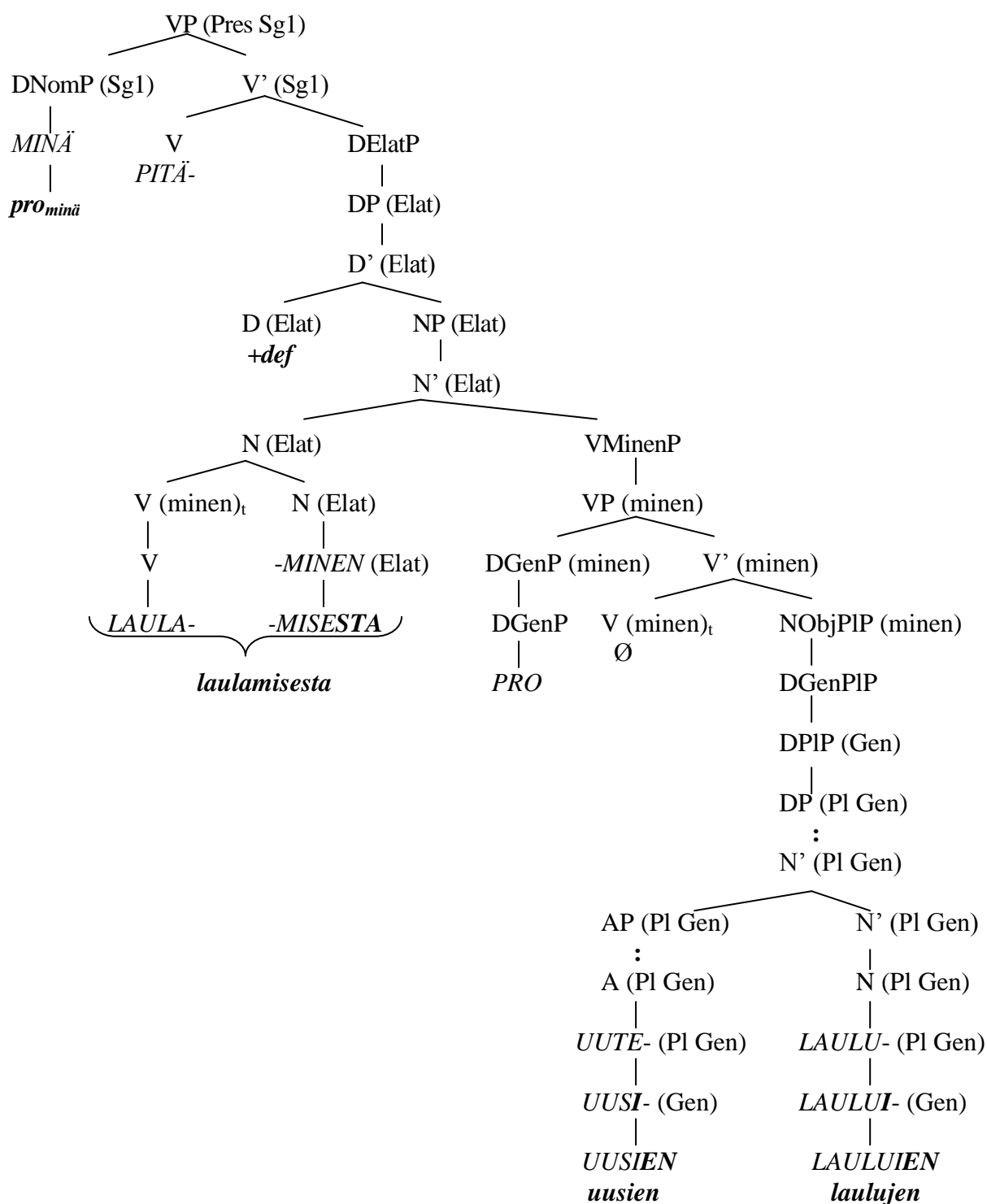
(340a) Pekka   laula-a   uus-i-a   laulu-ja.
          Pekka-NOM énekel-SG3 új-PL-PART ének-PL-PART
          'Pekka új dalokat énekel.'

(340b) Pidä-n   uus-i-en   laulu-j-en   laula-mise-sta.
          kedvel-SG1 új-PL-GEN ének-PL-GEN énekel-ÁS-ELAT
          'Kedvelem az új dalok éneklését.'

---

¹¹⁹ (322) VP → DGenP V'

(341) A *Pidän kauniiden laulujen laulamisesta* mondat szerkezetének releváns részletei

A (340)-ben szereplő példából látható, hogy amennyiben az igének van tárgya, akkor az az összetevő bukkan fel az ilyen igéből képzett főnév birtokosaként, a cselekvő pedig eltűnik a szerkezetből (a VP specifikálójában ilyenkor *PRO* jelenik meg – lásd (341) alább). Egy finit ige mellett a tárgy sosem állhat genitivusban; ez az eset egyértelműen a főnév hatásának tudható be, amelynek komplementumába az ige, melynek tárgyáról szó van, bekerül. Ennek

az esetbeli érdekességnek a kezeléséhez van szükség a *minen* indexre: ez az index, mint mondtam, végigöröklődik a teljes igei szerkezeten rácsorogva a V-fejre, valamint az annak komplementumában megjelenő NObjP-re is, és ez utóbbin releváns is lesz. Ilyen index esetén ugyanis az *Obj*-ből kötelezően *Gen* lesz, míg az *N* (mely az alulspecifikált főnévi kategória) ezúttal *D*-ként ölt testet, hiszen birtokos csak DP lehet (vagy legfeljebb NumP, de számnév nincs jelen ebben a szerkezetben). Ezt fogalmazza meg szabály formájában (342).

(342) NObjP (minen) $\rightarrow$ XGenP, ahol X=D, Num

Ez a genitivusi esettel rendelkező tárgyi funkciójú összetevő pedig a generálás egy későbbi fázisában egy N' alatti hamisvonzathelyen keresztül a DP-specifikálóba mozog. Azért nem az NP specifikálójába, mert oda nem kerülhet NObjP kategóriájú elem, csak genitivusi esetű DP. A tárgyi összetevő így abba a pozícióba kerül, amely a főnévi csoport operátorpozíciójának tekinthető (vö. Szabolcsi-Laczkó 1992, 215–220), és így alkalmas az ilyen jellegű összetevők befogadására is (vö. a finit szerkezeteknél alkalmazott TP működésével).

Mindezek után ezen szerkezetekkel kapcsolatban már csak azt kell tisztázni, hogy mi a helyzet azokban az esetekben, amikor az eredetileg alanyi, valamint az eredetileg tárgyi funkciójú vonzat egyszerre jelenik meg egy ilyen konstrukcióban. Ez azért érdekes, mert ebben az esetben mindkét szóban forgó összetevőnek genitivusi ragos formában kell testet öltenie. (343a)-ból látszik, hogy ez lehetséges, és a két összetevő közül az alanyi funkciójú foglalja el az NP-specifikálóját, míg a tárgy inkorporálódni látszik az igebe, mert semmi sem ékelődhet ezen vonzat és az igeből képzett főnévi fej közé. Ebből a szempontból hasonló szerkezeteket kapunk, mint amelyeket 4.3. fejezet végén (243)-ban és (244)-ben már láttunk.

Az inkorporációnak némileg ellentmondani látszik az a tény, hogy a (343b)-ben látható szósor is helyes. Ez az összetevő fejinkorporációval nehezen lenne kezelhető, hiszen itt egyértelműen egy főnévi csoport inkorporációját kellene végrehajtani egy igei fejbe. Ez a művelet (NP csatolása V-fejre) az általam használt keretben nem lehetséges, mivel fejre csak fejet engednek meg csatolni a szabályaim, frázist nem. Ezért ehhez a szerkezethez nem tudok elemzést rendelni.¹²⁰

(343) Pekka asenta-a jatkuva-sti TV:tä.
 Pekka-NOM szerel-SG3 folyamatos-an TV-PART
 'Pekka folyamatosan szereli a TV-t'.

¹²⁰ Ha megengednénk, hogy egy fejnek két ugyanolyan esetű vonzata legyen (az eredeti alany és tárgy is genitivusban jelenhessen meg), az ebből eredő túlgenerálási kockázattal sokkal többet veszítenénk, mintha kezelnénk egy ilyen láthatóan kivételes szerkezetet az említett módon.

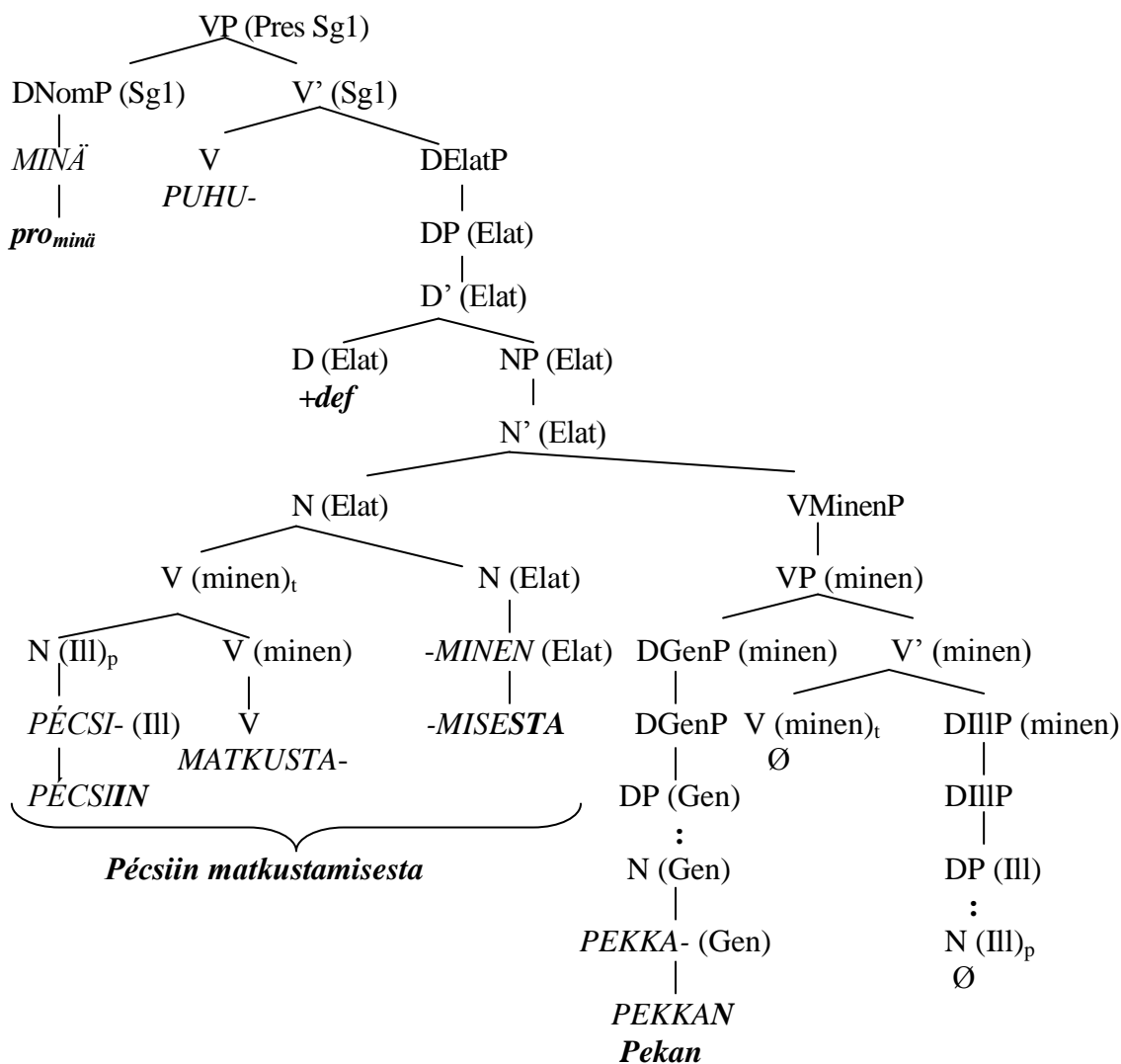
(343a) Puhu-n Peka-n jatkuva-sta TV:n asenta-mise-sta.
 beszél-SG1 Pekka-GEN folyamatos-ELAT TV-GEN szerel-ÁS-ELAT
 'Pekka örökös TV-szereléséről beszélek'.

(343b) Peka-n jatkuva hyvä-n mutta silti hiekkolaatuise-n viini-n juo-minen tule-e kallii-ksi.
 Pekka-GEN folyamatos-NOM jó-GEN de mégis gyenge minőségű-GEN bor-GEN iv-ÁS-NOM lesz-SG3 drága-TRL
 'Pekka örökös jó, de mégis gyenge minőségű borivása drága lesz'.

Mindenképpen fontos még megemlíteni, hogy amennyiben nem tárgyi funkciójú az ige másik vonzata, akkor lehetséges ezen kifejezés fejének inkorporálása az igei fejbe (mely utána természetesen N-fejbe mozog), és így az ige eredeti alanya (genitivusi esetének köszönhetően) elfoglalhatja az NP specifikálóját.

(344) Puhu-n Peka-n Pécsi-in matkusta-mise-sta.
 beszél-SG1 Pekka-GEN Pécs-ILL utazik-ÁS-ELAT
 'Pekka Pécsre utazásáról beszélek'.

(345) **A Puhun Peka Pécsiin matkustamisesta mondat szerkezetének releváns részletei**

A főnévi igenévi struktúrákat tárgyaló alfejezet lezárásaképpen bemutatom a korábban ötödik infinitivusként említett kifejezések szerkezetét. Ez a meglehetősen összetett igei forma

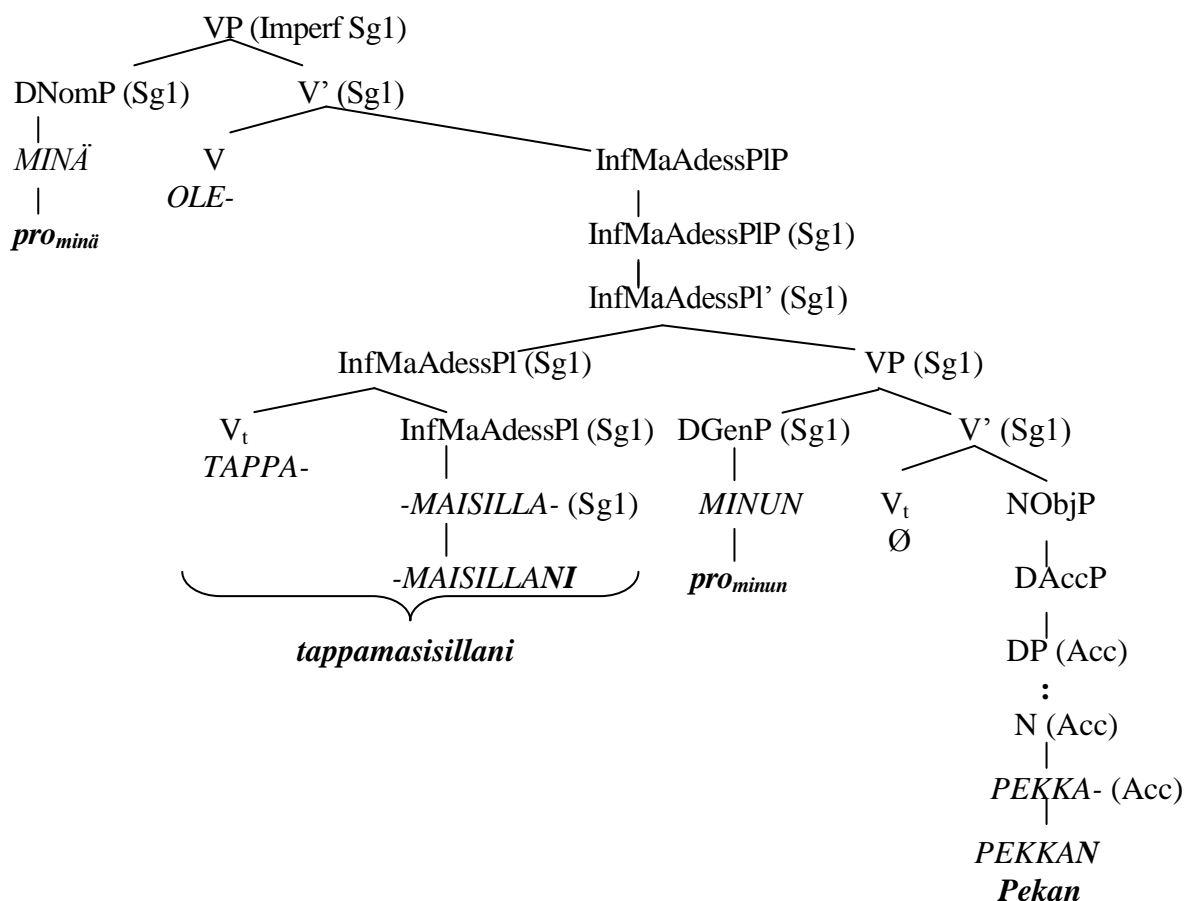
kis híján megvalósult cselekvések leírására használatos. Felépítése a következő: az igei tövön a MA-infinitivusokra jellemző *-mA* morféma kicsinyítő képzővel ellátott változata (*-mAinen*) jelenik meg, amely mindig többes szám adessivusi alakban bukkan fel ezen esetekben (Csepregi 1994, 46). Az infinitivusi alak végén mindig találunk birtokos személyszuffixumot is, amely kötelezően koreferens a finit ige alanyával (így a harmadik személyű birtokosi névmások sem ölthetnek hangalakot a szerkezeten belül – vö. a 3.4.7. alfejezetben leírtakkal).

Ez az igenévi forma az előbb tárgyalt *-minen*-es alakoknál mindenképpen közelebb áll az infinitivusokhoz, mert bár a rajta megjelenő többes szám, adessivusi esetrag és birtokos személyszuffixum a főnévi kifejezésekre jellemző, e mellett az igéből képzett alak mellett megjelenhet tárgy, és ez a főnevek esetében semmiképpen sem lehetséges. Vagyis az imént tárgyalt *-minen* képzős formákkal szemben ezt az alakot továbbra is a főnévi igenevek közé sorolom, még hozzá a MA-infinitivusok közé, hiszen a benne szereplő *-mA* morféma révén az ezen típusba tartozó lexikai elemekhez köthető.

Lássunk egy konkrét szerkezetet.

- (346) Ol-i-n   tappa-mais-i-lla-ni   Peka-n.
 van-IMPERF-SG1   megöl-MAINF-PL-ADESS-SG1   Pekka-ACC
 'Majdnem megöltem Pekkát.'

- (347) **Az *Olin tappamasisillani Peka* mondat szerkezetének releváns részletei**

A MA-infinitivus ezen alakja igen ritkán fordul elő hétköznapi beszédben úgy, hogy egy tárgy is jelen van a szerkezetben, de én mégis ilyen példamondatot választottam, hogy látni lehessen, hogy előfordulhat accusativusi esetű tárgy ilyen főnévi igenév vonzataként. Ugyanis az igealak jelentéséből ('kis híján megvalósult cselekvés') arra is következtethetnénk, hogy kötelező ezen igei forma mellett a partitivus használata, ám ezt a feltételezést a (346)-ban látható szósor grammatikussága megcáfolja.

A (347)-ben látható szerkezet hasonlít az abessivusi MA-infinitivusoknál látott egyik példához (lásd (333)) abban, hogy ennek stuktúrájában is ugyanott és ugyanúgy jelenik meg birtokos személyszuffixum, mint annál; csak míg a *-MATTA* formáknál ez viszonylag ritka jelenség, addig ennél a fajta főnévi igenévi alaknál kötelező ennek az egyeztető morfémának a jelenléte.

A jelenleg tárgyalt infinitivus kategóriája a legösszetettebb az eddig látottak közül. Az *Inf* címkerészlet arra utal, hogy ezúttal is főnévi igenévről van szó; míg a *Ma* azt jeleníti meg, hogy esetében a MA-infinitivusok egyik aletével találkozunk; az *Adess* a szóalakban lévő esetragra utal; míg a *Pl* az ilyen alakokban kötelezően megjelenő lévő többes számot mutatja. Ezúttal (a főnévi kifejezéseknél látottaktól eltérően) nem lesz index sem a többes számból, sem az esetragból, mert ezek egyeztetésben nem vesznek részt, csak az igenévi frázis fejében megjelenő lexikai nem-terminális szempontjából relevánsak, így elég ezeket kategória-szinten kezelni.

(348) InfMaAdessPl → *-MAISILLA-*

Indexként csak az ige alanyára utaló szám-személy jegy jelenik meg, hiszen ennek relevanciája van: a VP-specifikálóban megjelelő alany és az igenévi fej között lévő egyeztetésben van szerepe.

Az ábra valamennyi további részlete a korábbiakból már ismert: az infinitivusi fej komplementumában megjelenő VP-re ráöröklődik az alany számára és személyére utaló *SgI* index, mely a VP-specifikálóban megjelenő genitivusi vonzatnál azonnal kiváltja a megfelelő személyes névmási lexikai nem-terminális megjelenését. Az igei fej komplementumában megjelenő NObjP *Obj* címkerészlete ezúttal *Acc*-ként ölt testet, az alulspecifikált *N* kategória pedig ebben az esetben *D*-ként jelenik meg, hiszen a *Pekka* határozott főnévi kifejezés¹²¹. Ennél az elemnél a hangtani komponensben fokváltakozás történik – az accusativus rag egyetlen mássalhangzóból áll, így lezárja a szótagot, és kiváltja ezt a már sokszor látott mássalhangzó-alternációt.

¹²¹ Van olyan eset, amikor egy tulajdonnév NP-ként jelenik meg, például *Pekka kutsu-u minu-a Jussi-ksi* Pekka-NOM Hív-SG3 én-PART Jussi-TRL 'Pekka **Jussinak** hív engem'.

Ami a mozgásokat illeti: az Inf komplementumában megjelenő VP feje az eddig látottaknak megfelelően Inf-fejbe mozog, hogy az ott beillesztésre kerülő szuffixum tőhöz jusson. A VP-specifikálóban feltűnő genitivusi esetű névmás pedig a finit ige specifikálójában lévő alanyesetű névmáshoz hasonlóan nem mozog sehova, hiszen ebben a rendszerben a hangalakot nem öltő elemek nem mozognak.

5.2. A participiumok szerkezete

Az *Iso suomen kielioppiban* (ISK 2004, 515–530) a participiumoknak négy típusát különböztetik meg. Az első a VA-participium, mely egyidejű vagy utóidejű a főigéhez képest (349–350), és melyre ezentúl az annotációkban mint *VAPTC* utalok. A második a NUT-participium, mely előidejű a főigéhez képest (351–352); az ilyen elemek az annotációkban *NUTPTC*-ként szerepelnek majd. Mindkét típusnak van aktív (349, 351) és passzív alakja (350, 352) is (a passzív formát az annotációkban a *PASS* elem jeleníti meg). A harmadik csoportba sorolják az ún. *agenttipartisiippi* 'ágensparticipiumot', melyet használva egy passzív szerkezetben kifejezhető a cselekvő személye (353). Ezen igenévi konstrukcióban kötelező is megjeleníteni ezt a vonzatot, mely birtokosként épül be a szerkezetbe, és amelyet birtokos személyszuffixum is megjeleníthet (353b). Erre a participiumfajtára az annotációkban *AGPTC*-ként utalok. A negyedik típusba tartozó lexikai elemekre pedig a *kieltopartisiippi* 'tagadó/negatív participium' (354) elnevezést használják; ezek az annotációkban *NEGPTC*-ként szerepelnek.

Mivel ezen igenevek tipikusan főnévi bővítményként szoktak a mondatokban megjelenni¹²², én is ilyen helyzetben vizsgálom a szerkezetüket.

(349) Puhu-n   luke-**va**-sta   tytö-stä.
beszél-SG1 olvas-VAPTC-ELAT lány-ELAT
'Az olvasó lányról beszélek.'

(350) Puhu-n   lue-**tta-va**-sta   kirja-sta.
beszél-SG1 olvas-PASS-VAPTC-ELAT könyv-ELAT
'Az elolvasandó könyvről beszélek.'

(351) Puhu-n   luke-**nee**-sta   tytö-stä.
beszél-SG1 olvas-NUTPTC-ELAT lány-ELAT
'Arról a lányról beszélek, aki olvasott.'

(352) Puhu-n   lue-**tu**-sta   kirja-sta.
beszél-SG1 olvas-PASS.NUTPTC-ELAT könyv-ELAT
'Az elolvasott könyvről beszélek.'

¹²² A VA-, valamint a NUT-participiumokról a lauseenvastikék (5.3.) kapcsán is szó lesz.

(353a) Puhu-n Peka-n luke-**ma**-sta kirja-sta.
 beszél-SG1 Pekka-GEN olvas-AGPTC-ELAT könyv-ELAT
 'A Pekka olvasta könyvről beszélek.'

(353b) Puhu-n luke-**ma**-sta-si kirja-sta.
 beszél-SG1 olvas-AGPTC-ELAT-SG2 könyv-ELAT
 '???Az olvastad könyvről beszélek ~ Az általad olvasott könyvről beszélek.'

(354) Puhu-n luke-**mattoma**-sta kirja-sta.
 beszél-SG1 olvas-NEGPTC-ELAT könyv-ELAT
 'Az olvasatlan könyvről beszélek.'

Minden jelzőként megjelenő participiumra érvényes, hogy valamennyi ilyen helyzetben álló szabad bővítményhez (AP, DetP) hasonlóan rajtuk is feltűnik a főnévi fej száma és esete, melyet a főnévi szerkezetben öröklődő *Pl-*, illetve esetindexek alkalmazásával egyszerűen meg lehet ragadni ebben a keretben. Ennek mechanizmusát a főnévi kifejezések szerkezetének tárgyalásakor már ismertettem (lásd a 4.1. alfejezetben a (200a) és a (202) ábra kapcsán mondottakat). Szintén részletesen kifejtettem már az *agenttipartisiiippi*-ben megjelenő birtokos kapcsán felvetődő problémákat, és vázoltam ennek megoldását is (lásd a 4.3. alfejezetben a (239–242) szósortokat, a (244)-ben megfogalmazott szabályokat, valamint a (239a–242a)-ban látható ábrákat). Éppen ezért jelen alfejezetben ezekre a kérdésekre részletesen nem térek ki; ezúttal a participiumok belső szerkezetét veszem górcső alá.

Ezen igenévi konstrukciók tárgyalását a VA-participiumokkal kezdem. Elsőként lássuk a (349)-hez tartozó struktúrát, mely a lehető legegyszerűbb ilyen igenévi szerkezet.

Az előző alfejezetben tárgyalt infinitivusi konstrukciókhoz képest a legfontosabb eltérést az jelenti, hogy a Partis-fej komplementumában ezúttal nem (közvetlenül) VP, hanem VoiceP jelenik meg. Erre azért van szükség, hogy a passzív szerkezetekkel is el lehessen majd számolni, hiszen ezek kezeléséhez szükség van erre a frázisra: ennek fejében születik meg a passzivitásra utaló morféma (vö. 3.4.2.).

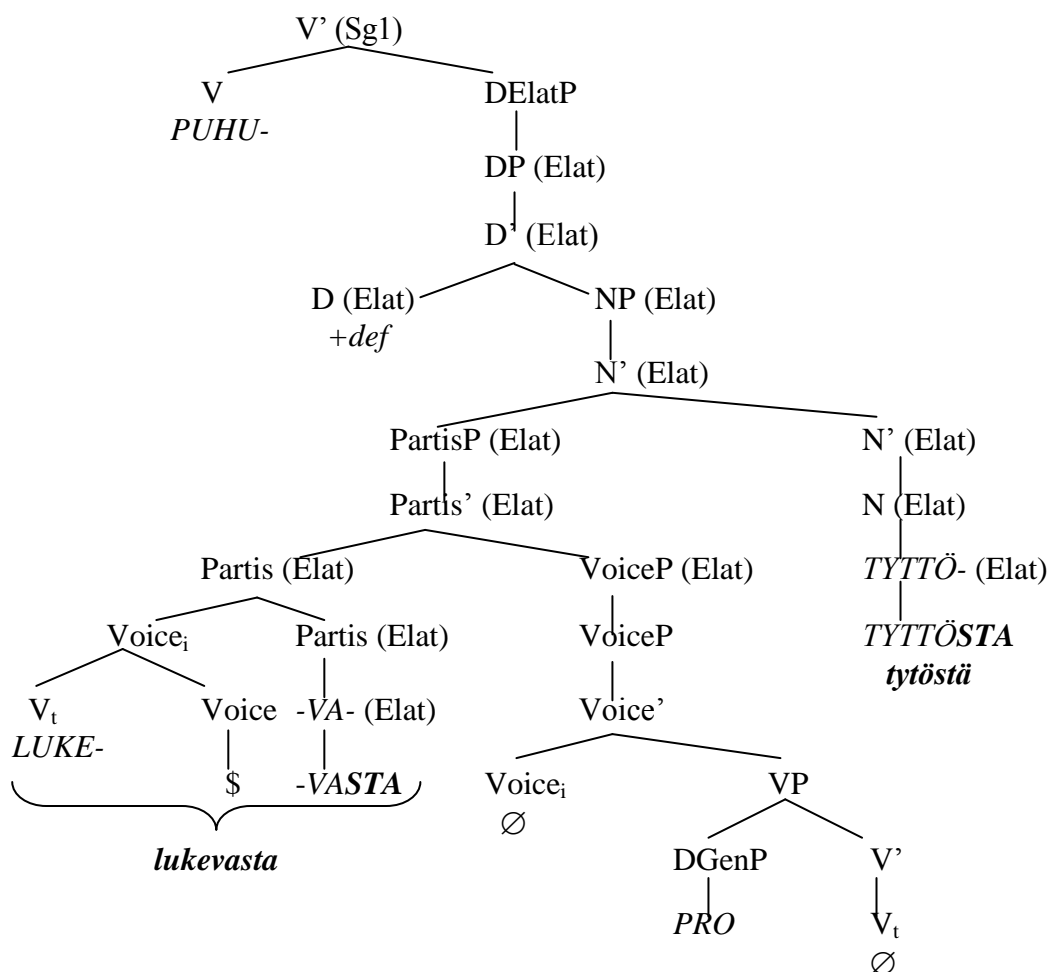
A főnévi csoportban öröklődő indexeknek a Partis-fejig mindenképpen el kell jutniuk, hiszen ezen meg kell jelenítenünk őket a már említett főnévi fejjel történő egyeztetés miatt, így a Partis-fej komplementumában álló VoiceP-re is ráöröklődik minden ilyen a főnévi csoportban csorgó jegy, mely csomópontnál azután nyom nélkül eltűnnek a rendszerből (355). Jelen esetben ez mindössze egy elativusi esetindexet érint, mivel a vizsgált főnévi kifejezés egyes számú és nem tartalmaz személyes névmási birtokost.

(355a) VoiceP (Pl) → VoiceP

(355b) VoiceP (**Casus**) → VoiceP, ahol **Casus**=Nom, Acc, Gen...

(355c) VoiceP (**Numerus-persona**) → VoiceP

(356) A *Puhun lukevasta tytöstä* mondat szerkezetének releváns részletei

A Partis-fejbe az aktív VA-participiumoknál egy -VA lexikai nem-terminális elem illesztődik be (357), amelyen a főnévi kifejezésen öröklődő többes szám (mely ebben a szerkezetben nincs jelen), illetve esetindexek ölthetnek testet, és amelynek szuffixum lévén szüksége van egy töre, amelyre rátapadhat. Ezt a szerepet ezúttal is az igei fej tölti be, amely azonban nem közvetlenül V-fejből kerül Partis-fejbe, hanem a Voice-on keresztül mozog ide, melyben jelen esetben egy üres elem (\$) születik (358), hiszen aktív szerkezetről van szó. Ezt a \$ szimbólumot az igei szerkezetek kapcsán már használtam ugyanezen funkcióban (lásd a 3.3. alfejezetben például a (36a, c-e) ábrát, valamint a dolgozat függelékét). Mivel a participium komplementumában álló Voice-on nincs sem időre, sem pedig az alany számára és személyére utaló index, ami a finit igei struktúrában mindig jelen van ezen a csomóponton, a kétféle igei struktúrára vonatkozó szabályokat nem lehet összekeverni, ebből adódóan a rendszer nem fog agrammatikus szósorokat generálni.

(357) Partis → -VA-

(358) Voice → \$

A Voice komplementumában álló VP specifikálójában ezúttal is egy genitívusi DP jelenik meg a (322)-ben látható szabály¹²³ alkalmazása folytán, mely összetevő aktív participiumok esetén mindig *PRO*-ként illeszkedik be a szerkezetbe, hiszen az itt álló ige alanya kötelezően koreferens a főnévvel, melynek szerkezetében a szóban forgó igei frázist tartalmazó participium megjelenik¹²⁴.

Mielőtt áttérnék a többi participium szerkezetének tárgyalására, ennél a viszonylag egyszerű struktúrájú igenévnél bemutatom azt, hogy hogyan lehet kezelni azon participiumokat, amelyekben belül megjelenő igének hangalakot öltő vonzata is van (a szabad bővítmények a vonzatoknál kevésbé érdekesek, mivel ezeket csatolhatjuk – a csatolás pontos helyére pedig a szórend ad támpontot).

(359) Puhu-n **tä-tä kirja-a** luke-va-sta tytö-stä.
 beszél-SG1 ez-PART könyv-PART olvas-VAPTC-ELAT lány-ELAT
 'Az ezt a könyvet olvasó lányról beszélek.'

A (361)-ben látható struktúra csak azokon a pontokon különbözik a (356)-ban látható ábrától, amelyek a szerkezetben ezúttal jelen lévő tárgyi vonzattal kapcsolatosak, így most csak ezek ismertetésére térek ki. A jelzői helyzetben álló participiumok jellemző vonása, hogy az igenévi fejnek kell ezen szerkezetekben utoljára kimondódni, így e mögött csak hangalakot nem öltő elemek maradhatnak, mint amilyen a VP specifikálójában ezúttal is feltűnő *PRO*, illetve a nyomok. A participiumi fej komplementumában álló VP-ben viszont ezúttal megjelenik egy hangalakkal rendelkező tárgyi vonzat (*tätä kirjaa* 'ezt a könyvet'), amelynek a felszíni szerkezet elérése előtt a participiumi fej elé kell kerülnie a most elmondottak alapján. Ezt a vonzatot nem lenne szerencsés a PartisP specifikálójába mozgatni, mivel a specifikálói pozíciók eddig a genitívusi (illetve a finit igenél a nominatívusi) esetű vonzat számára voltak fenntartva, és ezt az általánosítást a továbbiakban is szeretném fenntartani. A magyarban az ilyen jellegű szerkezetek kapcsán Alberti és Medve (GGG 2002, 78, 81, 266) ún. „kényszertopikalizációról” beszél, ami azt jelenti, hogy csak az imént említett formai kényszer, nem pedig szemantikai okok miatt kell a melléknévi igenévi szerkezetben egy topik frázis építeni, hogy a fej mögött álló vonzat elmozdulhasson mélyszerkezeti helyéről, és ezáltal teljesülhessen az, hogy jelzői helyzetű participium feje mögött nem áll hangalakot öltő összetevő. Az általuk javasolt megoldás jelen keretben is alkalmazható: a participiumi frázis ezért íródik újra topikként, melynek specifikálójába az NObjP-ként V' alatt születő vonzat egy Partis-fej melletti hamisvonzathelyen keresztül bemozog. Ennek kategóriája azonban

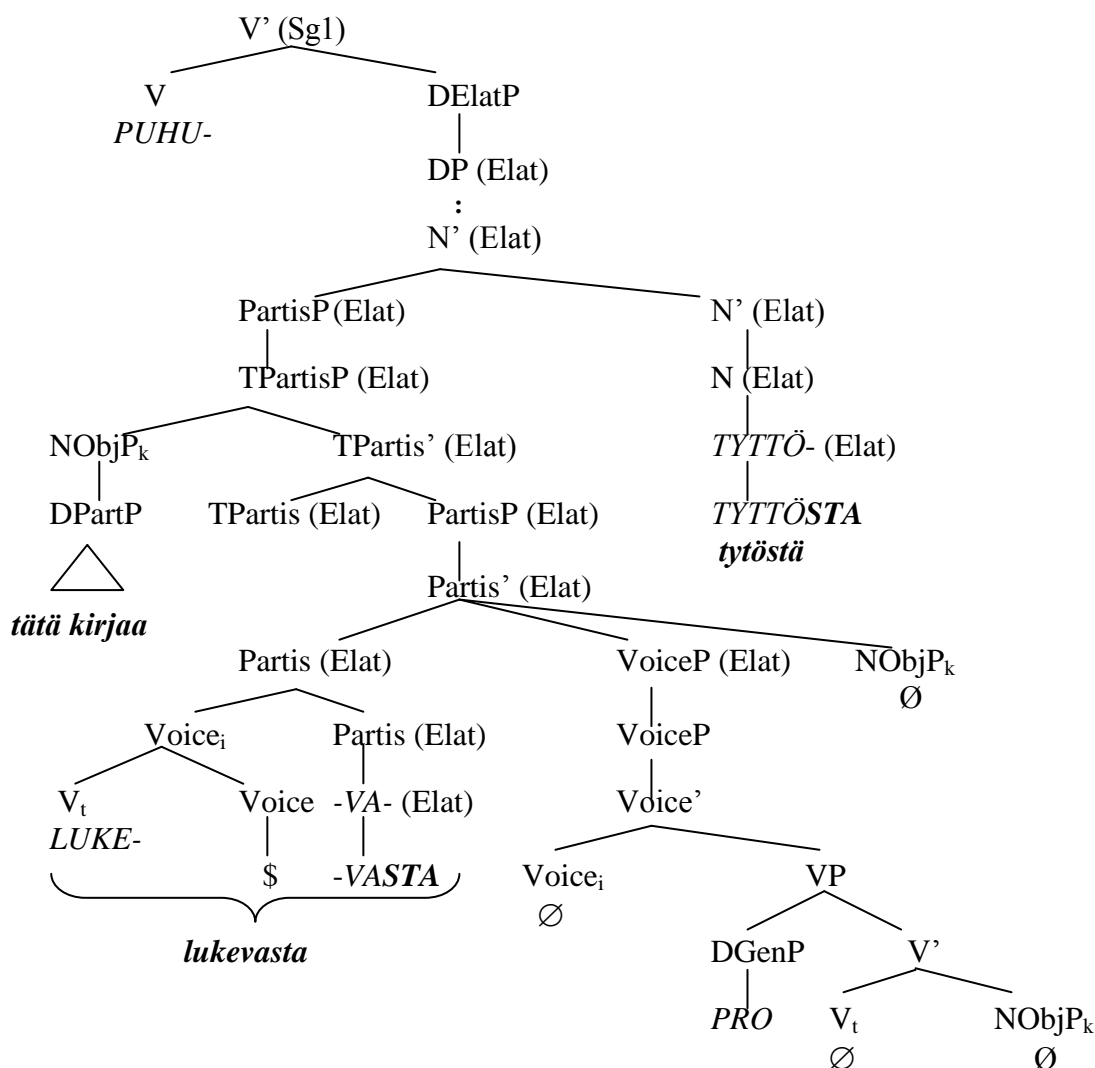
¹²³ (322) VP → DGenP V'

¹²⁴ Laczkó (2000, 410) terminológiájával: az alanyi *PRO*-t ez a külső főnév kontrollálja.

összetettebb, mint a finit igei szerkezetben lévő párjáé, hiszen ezúttal *TPartisP*-ként jelenik meg. A *Partis* címkerészletre azért van szükség, hogy a rendszer emlékezzen arra, hogy ezúttal egy ilyen igenév fölé épült ki ez a frázis. Ezáltal biztosíthatjuk azt, hogy a T komplementumában csak *PartisP* jelenhessen meg (360); a finit igeíknél látott *NegP* vagy *IP* ne, hiszen ez utóbbiak esetén agrammatikus szósorokat is generálhatna a szabályrendszerünk¹²⁵.

(360) $TPartis' \rightarrow TPartis\ PartisP$

(361) A *Puhun tätä kirjaa lukevasta tyttöstä* mondat szerkezetének releváns részletei

A *TPartis*-fejbe a finit igei konstrukciókkal ellentétben nem mozog be az igei fejet is tartalmazó komplex *Partis*-fej, melynek oka szintén az említett formai kényszerben keresendő:

¹²⁵ Mindenképpen érdekes megjegyezni, hogy Alberti és Medve (GGG, 2002) ugyanezen kérdést szintén összetett kategóriacímke alkalmazásával oldja meg: az AP-k fölé épülő topik frázisok T_A kategóriával rendelkeznek, amelyben az A a látszat ellenére nem index, hanem a kategória része. Az általam alkalmazott rendszerben azért nem ezt a jelölési módszert alkalmaztam, mert összekeverhető lenne az indexekkel.

ha a participiumi fej elmozdulna a helyéről, akkor veszélyeztetné azt, hogy ő mondódik ki utoljára a szerkezetben. A magyarban ennek analógiájaként említhetjük azt, hogy az A-fej¹²⁶ sosem mozog a rá épülő fókusz frázis fejébe, pedig ez a mozgás (legalábbis a GGG-ben) az igék esetében kötelező, a főnévi és határozói igeneveknél pedig opcionális (az aktuális szórendtől függ, hogy megtörténik-e).

Térjünk rá arra, miben más az aktív NUT-participiumot tartalmazó szósorok szerkezete, mint a most tanulmányozott aktív VA-participiumoké. Azért ezeknek a felépítését tárgyalom most, nem pedig a passzív VA-participiumot tartalmazó struktúrákat, mert az előidejű aktív participiumok nem sokban különböznek a most megismert konstrukciótól.

Tulajdonképpen az egyetlen igazán érdekes kérdés az ezen participiumokban feltűnő *-nUt* morféma születési helyét érinti. Erre vonatkozóan ugyanis két megoldás is elképzelhető. Az első szerint ez a képző az imént látottakhoz hasonlóan a Partis-fejbe illesztődne be, a Voice-fejben pedig továbbra is az \$ üres elem generálná. Ezen alternatíva elfogadásával a *-vA* és a *-nUt* képzők közötti hasonlóságokat tudnánk szépen megjeleníteni, valamint azt a nyelvtörténeti tényt, hogy a szóban forgó morfémának ez volt az eredeti funkciója (Hakulinen 1961, 233–234)¹²⁷: a befejezett melléknévi igenév képzője ugyanis csak később vált használatossá a múlt idejű analitikus igealakoknál.

A másik megoldási lehetőség az, hogy a szóban forgó morfémát a Voice-fejben vegyük fel abból a megfontolásból, hogy a finit igei konstrukciók esetén is itt szokott generálódni ez az elem¹²⁸. Ebben az esetben a Partis frázis feje üresen maradna, de mivel a főnévi szerkezetben öröklődő többes számnak és esetindexnek ezen a fejen is meg kell jelenni, az itt terminalizálódó suffixumok töigénye miatt a Partis komplementumában álló VoiceP-n belül megszülető igei tőnek a Voice-fejen keresztül ebben az esetben is be kell mozognia ebbe a pozícióba.

Érvelni tehát mindkét megoldás mellett lehet, valódi ellenérvet pedig egyik ellen sem lehet felhozni. Én az utóbbi alternatíva mellett döntöttem, mert a participiumi és finit igei konstrukciók közötti párhuzamot mindenképpen meg szerettem volna őrizni. Azt sem szeretném azonban elhallgatni, hogy egy pusztán technikai jellegű megfontolás is rejtőzött a választás háttérében: az előidejű passzív participiumi szerkezeteknél a *-nUt*-nak megfelelő *-tU*

¹²⁶ A GGG-ben a melléknévi igeneveket is az A szintaktikai kategóriába sorolják a szerzők abból a megfontolásból, hogy a szerkezet kívülről a melléknevekhez rendkívül hasonló jellemvonásokkal rendelkezik.

¹²⁷ A befejezett melléknévi igenév képzője a magyarban is összefügg a múlt idő jelével: a finnhez hasonlóan itt is az előbbiből alakult ki az utóbbi (MNyTNY 1991, 109).

¹²⁸ Legalábbis a perfectumi és plusquamperfectumi igeidők esetén (lásd például a 3.3. fejezetben szereplő (38, 45–47, 50–51) szerkezeteket, valamint a dolgozat függelékét), az imperfectum tagadása kivételes esetként van kezelve, melyről bővebben lásd a 3.4.2. alfejezetben (61) kapcsán mondottakat.

morféma kezelése az általam alkalmazott rendszerben ezt a megoldást választva jóval egyszerűbb, mintha az alternatívaként bemutatott változatot választottam volna.

Participium esetében nem a finit igéknél látott *-NUT* lexikai nem-terminális elemet kell beilleszteni a Voice-fejbe, hanem a névszóknál végig követett stratégia értelmében ennek tövét, vagyis a *-NEE-* elemet (362). A szabályrendszer nem fog túlgenerálni, mivel a finit igei struktúrákban nem tudnánk alkalmazni ezt a most megadott szabályt abból az okból kifolyólag, hogy ott a Voice csomópontra mindig ráöröklődik valamilyen időre, illetve az alany számára és személyére utaló index, melyek participiumok esetén nincsenek jelen a szerkezetben. Ha egy finit igei konstrukcióban mégis megpróbálnánk alkalmazni a (362)-ben látható szabályt, az a generálás elhalásához vezetne, mert nem találnánk olyan szabályt, amelynek bemenetében ez a lexikai nem terminális szerepelne egy időre, vagy egy alanyra utaló indexszel együtt¹²⁹.

(362) Voice → *-NEE-*

Lássunk egy konkrét példát az ilyen participiumok szerkezetére is. Tekintsük a (351)-hez tartozó struktúrát, mely csak abban különbözik a (356)-ban látott szerkezettől, hogy a Partis-fej ezúttal szinte üres, csak egy esetindexből terminalizálódó szuffixum jelenik meg benne; a Voice-fejbe pedig a *-NEE-* lexikai nem-terminális elemet illesztjük be, nem a *\$-t*. Az ágrajz részleteinek további tárgyalásától (356) nagyfokú hasonlósága miatt ezúttal eltekintek.

A Partis-fejben történő lehetséges indexterminalizálódásokra azonban bemutatok néhány példát (363). (364)-ben a (363b) szabály alkalmazását láthatjuk, (363a) a többes szám indexének terminalizálódásáról ad számot ilyen szerkezetekben, míg (363c) az alanyesettel kapcsolatos érdekes problémára világít rá. A nominativusnak ugyanis nincs ragja a finnben, így ilyen esetindexnél csak egy erre utaló szimbólumot jeleníthetünk meg ebben a pozícióban – erre a célra a nyomra emlékeztető *-Ø*-t fogom használni. Ez az elem biztosítja azt, hogy a *-NEE-Ø* nem-terminálisokból (bármilyen ige esetén) *-nut*, illetve *-nyt* alak jöjjön létre¹³⁰.

(363a) Partis (Pl) → *-I-*

(363b) Partis (Elat) → *-STA*

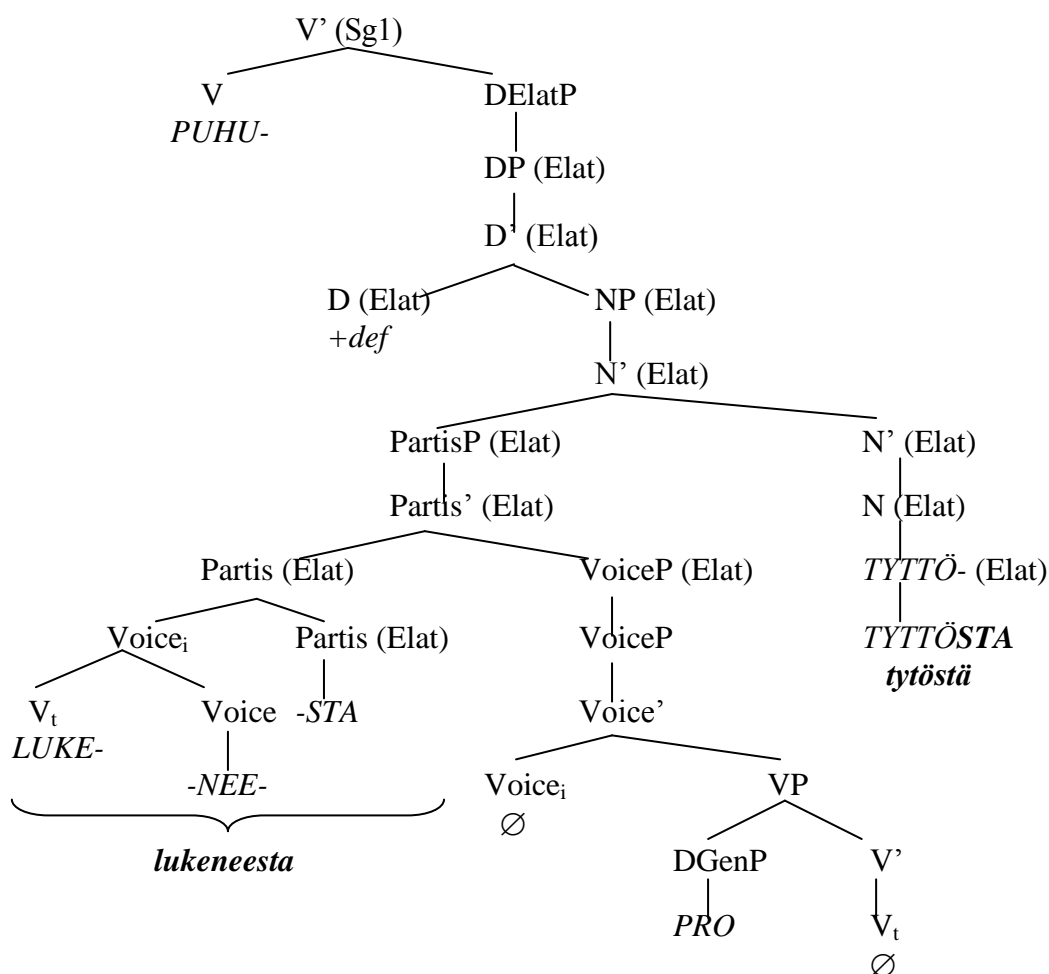
(363c) Partis (Nom) → *-Ø*

¹²⁹ Vagyis nincs például *-NEE-* (Imperf), vagy *-NEE-* (Sg1) bemenetű szabály (lásd a dolgozat függeléke), és mivel ilyen szabályok híján az említett idő, valamint szám-személy indexek nem tudnak eltűnni a rendszerből, a generálás az indexelt nyelvtan szabályainak értelmében elhal.

¹³⁰ Például a *lukenut* 'olvasott' participium esetén: V → *LUKE-*; Voice → *-NEE-*; Partis (Nom) → *-Ø*; mindezek együtt: *LUKE-NEE-Ø*, melyből *lukenut* alak lesz. Többes szám nominativus esetén a következő terminalizálódási folyamat játszódik le: V → *LUKE-*; Voice → *-NEE-*; Partis (Pl Nom): Partis (Pl) → *-I-*; *-I-* (Nom) → *-T*; mindezek együtt: *LUKE-NEE-T*, melyből aztán *lukeneet* alak lesz.

(364) A *Puhun lukeneesta tyttöstä* mondat szerkezetének releváns részletei

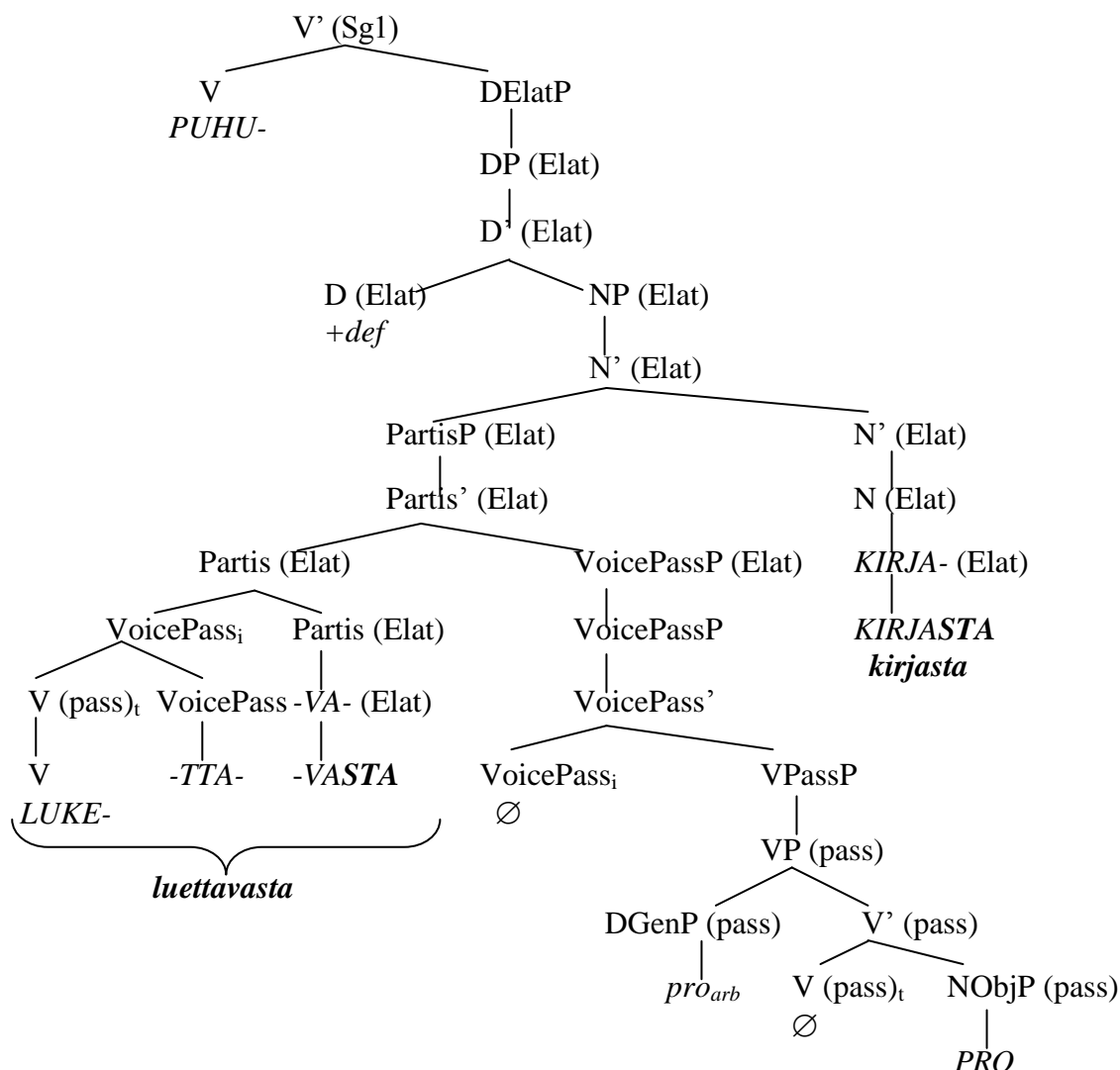

Mindezek után térjünk át a passzív participiumok tárgyalására. A finit igei struktúráknál egy bizonyos fajta személytelen konstrukciónak, az *arb* alanyú szósoroknak az esetében Shore (1986) alapján a mellett érveltem (lásd 3.4.2.), hogy az ilyen szerkezetek nem azonosak az indoeurópai nyelvekben meglévő passzívummal – a finnben ilyen jegyekkel rendelkező konstrukció ugyanis nem létezik. Az ezen szerkezetben megismert jellegzetes morféma-k közül a *-TTA-*, illetve a *-TU* megjelenik a participiumok esetében is. Az ilyen igenévi konstrukciókban a ki nem tehető cselekvő továbbra is csak emberként értelmezhető, ahogyan azt az *arb* alanyú szórok esetében is láttuk. A finit igeéknél említettem, hogy nem tranzitív ige-ekhez is hozzákapcsolódhatnak ezek a szóelemek (lásd (56)); ilyen morféma-t tartalmazó participium azonban csak tranzitív igei tövel fordul elő: a főnévi fej, amelyhez a participium tartozik, a participium alapját képező ige tárgyi vonzatával azonos. Éppen ezért ezen szerkezetek esetében bátrabban használom a „passzív” terminust.

Természetesen a szerkezetben elfoglalt jelzői pozíciójuk miatt a passzív participiumok fején is meg kell jeleníteni a főnévi kifejezés számát és esetét; ebből a szempontból semmilyen különbség nincs a különböző participiumi alakok között.

Lássuk, miként kezelhetők ezek az igenévi struktúrák egy indexelt nyelvtani keretben. Először tekintsük a (350)-ben látott szósorhoz rendelhető szerkezet.

(365) A *Puhun luettavasta kirjasta* mondat szerkezetének releváns részletei

A (365)-ben látható ábrát tanulmányozva az első lényeges eltérés az aktív participiumoknál látott szerkezetekhez képest az, hogy a Partis-fej komplementumában ezúttal egy összetett, *VoicePassP* kategóriájú elem jelenik meg (366), melynek *Pass* részlete utal ezen ige-nevek passzivitására. Jogosan merülhet fel az a kérdés, hogy miért nem azt az *arb* elemet használom ezen ige-nevek esetében is, amelyet a megfelelő finit igei szerkezetekben alkalmaztam. A válasz igen egyszerű. Ez a most bevezetett *Pass* elem nemcsak a *Voice* kategórián tűnik fel, de az ennek komplementumában álló VP-n is (367), melynek

szerkezetében azután indexszé (*pass*) alakul (369). Ez a *pass* index a VP specifikálójában megjelenő genitivusi esetű vonzatra ráöröklődve ugyanazt a hatást váltja ki, amelyet az *arb* index a finit igei konstrukcióknál: a *pro_{arb}* általános alany megjelenését hívja elő (369). Ez a *pass* index az *arb*-hoz hasonlóan szintén nem vész el V'-nál a rendszerből, hanem ráöröklődik a V-fejre (melyről azután nyom nélkül eltűnik: V(*pass*) → V), és az annak komplementumában ilyen participiumok esetében kötelezően megjelenő NObjP-re is – hiszen mint említettem, ilyen participium csak tranzitív igéből képezhető. Az NObjP-ből azután a *pass* index hatására *PRO* lesz (371), amely kötelezően koreferens azzal a főnévvel, melynek jelzőjeként a participium megjelenik. Ezért nem lehet jelen szerkezetekben az *arb* indexet használni: a 3.4.9. alfejezetben megfogalmazott (163a-b)¹³¹ szabályok ugyanis az NObjP összetevőből nominativaccusativusi vagy partitivusi esetű főnévi kifejezést hoznának létre, nekünk viszont ezen pozícióban csak a hangalakot nem öltő *PRO* felbukkanása felel meg. Az új index pedig pontosan ezt a feladatot látja el.

(366) Partis' → Partis VoicePassP

(367) VoicePass' → VoicePass VPassP

(368) VoicePass → -TTA-

(369) VPassP → VP (*pass*)

(370) DGenP (*pass*) → *pro_{arb}*

(371) NObjP (*pass*) → *PRO*

(368) azt fogalmazza meg szabály formájában, hogy a passzív participiumok komplementumában álló VoicePass fejébe egy -TTA- lexikai nem-terminális elem illesztődik be – ez hordozza a passzív jelentésmozzanatot; míg (emlékeztetésül) az aktív participiumoknál a Voice-fejben egy üres elem (\$) bukkant fel.

A (365)-ben látott -ttAvA- egyidejű vagy utóidejű jelentésű passzív participium tehát két darabból áll össze a szintaxisban: a VoicePass fejében megszülető -TTA- elemből, illetve a Partis-fejbe beillesztődő -VA- participiumképzőből (mely az azonos jelentésű aktív melléknévi igeneveknél is ebben a pozícióban található). Az igenéven belüli V-fej pedig ezen esetben is ugyanúgy mozog, ahogyan azt az eddig elemzett többi participiumi struktúra kapcsán már többször láthattuk: először a VoicePass-fejbe kerül, ahol összekapcsolódik az ott lévő passzív jelentésű -TTA- elemmel, majd ez a komplex fej a Partis-fejbe mozog, amelyben

¹³¹ (163a) NObjP (*arb*) → XNomaccP, ahol X=N, Num, D
(163b) NObjP (*arb*) → XPartP, ahol X=N, Num, D

a -VA- lexikai nem-terminálissal alkot egy újabb komplex fejet. Ezen a -VA- elemen jelennek meg a főnévi csoportban öröklődő indexek: jelen esetben egy elativusi esetindex.

A hangtannak a *luettavasta* végső szóalak megalkotásában ismét komolyabb szerep jut, hiszen a benne lévő igei tövön fokváltakozás történik, valamint a -TTA- elem is mindig ezen komponensben nyeri el végső alakját attól függően, hogy az ige, amelyhez kapcsolódik, milyen igitípusba tartozik¹³². Azt pedig már több alkalommal említettem, hogy a magánhangzó-harmónia szerinti igazodás is ebben a grammatikai komponensben történik.

A következő participium, amelyet alaposabban szemügyre veszek, az előidejű passzív melléknévi igenév. Ennek képzője a -tU, mellyel az *arb* alanyú igei szerkezetekben már többször találkoztunk (lásd 3.4.2. alfejezetben a (60-61) példákat). Ezzel a morfémaával kapcsolatban ugyanaz a kérdés vethető fel, mint amit a -nUt képző kapcsán egyszer már kifejtettem: vagyis az, hogy hol illesszük be a szerkezetbe: VoicePass-fejben (a finit igei szerkezetek mintájára), vagy Partis-fejben azt a vonását kiemelve, hogy esetében egy participiumi képzőről van szó.

Itt korántsem annyira egyenrangú a két megoldás, mint az aktív előidejű képző esetében volt. Ha ugyanis az utóbbi megoldást választjuk, és a Partis-fejben szeretnénk ezt a morfémat a szerkezetbe illeszteni, akkor az ennek komplementumában lévő VoicePass feje üresen maradna, pedig eddig minden *arb* alanyú mondat, illetve passzív participiumi konstrukció esetében volt valamilyen morféma ebben a pozícióban. Ha ezt az általánosítást is meg szeretnénk őrizni a mellett, hogy a Partis-fejben szeretnénk a -tU elemet látni, akkor a VoicePass fejébe beilleszthetjük az imént látott -TTA- morfémat is, de ebben az esetben -TTA-TU morfémaszekvenciát kapunk, ami azonban nem létezik¹³³.

Ha viszont az előbbi alternatíva mellett döntünk, és a -TU lexikai nem-terminálist a VoicePass fejében generáljuk, akkor amellet, hogy megőrizzük a megfelelő *arb* alanyú finit igei konstrukciók és a szóban forgó passzív participiumi szerkezetek közötti párhuzamot, azt az általánosítást is fenntarthatjuk, hogy valamennyi *arb* alanyú szósor, illetve passzív participiumi struktúra tartalmaz valamilyen hangalakot öltő morfémat ebben a csomópontban. Mindezek mellett a két előidejű participiumot is azonosan kezeli így a rendszerünk, hiszen a Partis-fej mindkét ilyen igenévi konstrukció esetében (szinte) üres, és a Voice-fejjel komplex

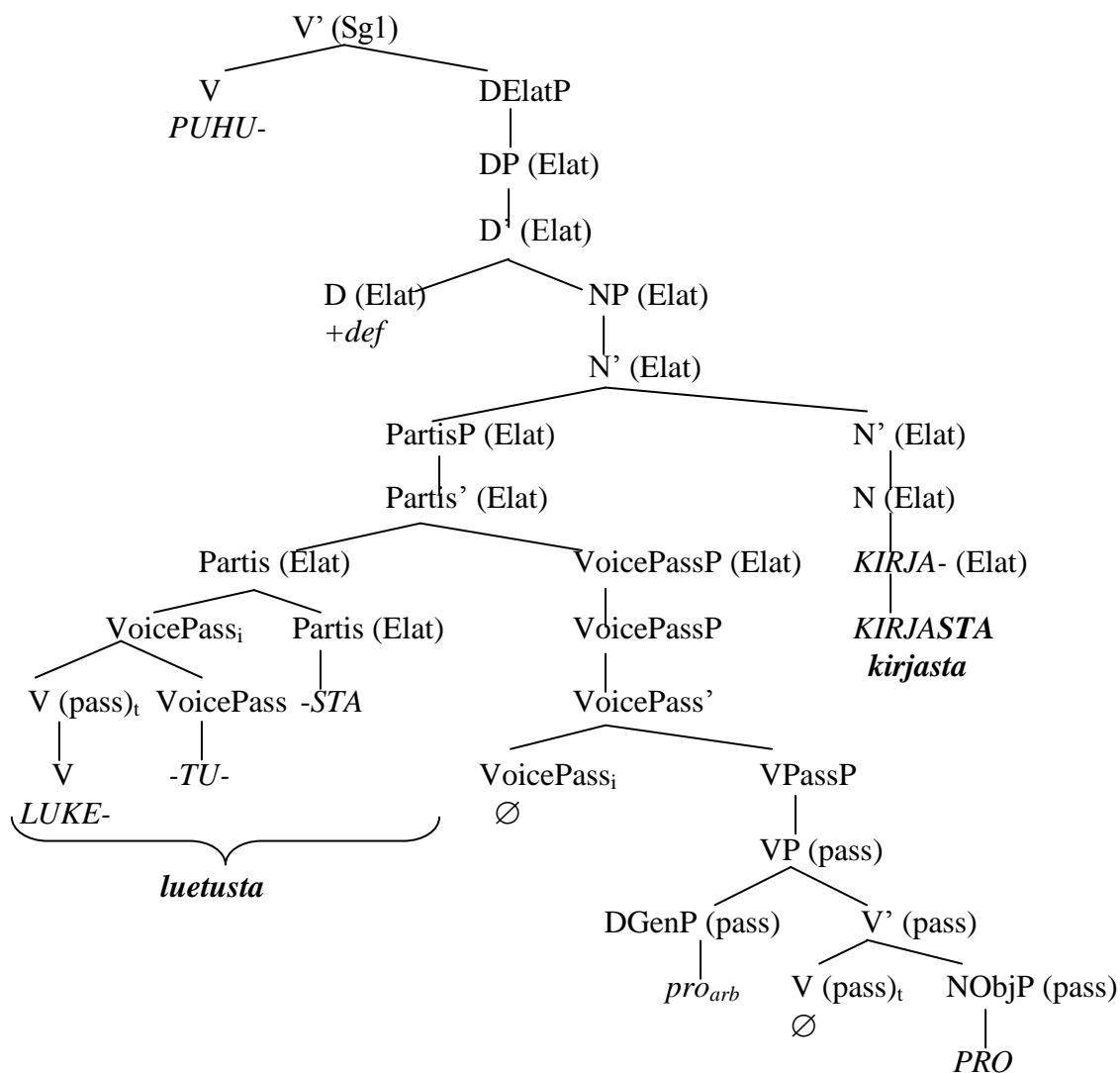
¹³² Második és harmadik típusú igeéknél -tA alakban találkozhatunk vele (pl. *syö-tä-vä* 'ennivaló', *pes-tä-vä* 'mosnivaló'); míg a többi típusba tartozó ige mellett -tta formában jelenik meg (pl. *lue-tta-va* 'elolvasandó', *siivo-tta-va* 'kitakarítandó', *vali-tta-va* 'kiválasztandó'). Az igitípusokat a Lepäsmä-Silfverberg (1991, 2001) nyelvkönyvekben közölt igitipológiának megfelelően értem.

¹³³ A finit igei konstrukcióknál egy ehhez nagyon hasonló probléma merült fel: lásd 3.4.2. (61).

fejet alkotó igeinek azért kell ebbe a pozícióba bemosognia, hogy a Partis-fejben terminalizálódó szuffixumok (többes szám, eset) tőhöz jussanak.

Lássuk a (352)-ben látott szósorhoz rendelhető szerkezetet.

(372) **A *Puhun luetusta kirjasta* mondat szerkezetének releváns részletei**

A (372)-ben látható szerkezet $VPassP$ által uralt része teljesen megegyezik a (365)-ben látott ábra megfelelő részével: a VP specifikálóban a (370)-ben megadott szabálynak köszönhetően ezúttal is az általános alanyt megjelenítő pro_{arb} -ot találjuk; a V komplementumában álló $NObjP$ pedig PRO alakban jelenik meg a ráöröklődő $pass$ index hatására (lásd (371)).

Az igei fej mozgása is azonos a két struktúrában: a V -fej először a $VoicePass$ -ba mozog, majd az így kialakuló komplex fej mozog tovább a $Partis$ frázis fejébe, hogy az itt megjelenő szuffixum (mely ezúttal egy esetrag) tőhöz jusson.

A jelenleg tárgyalt szerkezet abban tér el a (365)-ben látottól, hogy a VoicePass fejben ezúttal a *-TU* lexikai nem terminális jelenik meg (lásd (368') alább), nem a *-TTA*-; továbbá hogy a Partis-fej az ismertetett okokból ezúttal csak a főnévi csoportban öröklődő indexek terminalizálódása folytán keletkezett *-STA* elemet tartalmazza, participiumképzőt nem. A Partis-fejben terminalizálódó különböző indexekkel kapcsolatban egyébként alkalmazhatóak ezúttal is azok a szabályok, amelyekre néhány példát (363)-ban a *-nUt* aktív előidejű melléknévi igenév kapcsán már bemutattam.

(368') VoicePass → *-TU*-

A VA- és a NUT-participiumokat érintő kérdéseket lezárva térjünk át az *agenttipartisiippi* szerkezetének tárgyalására. Erről a participiumról már esett szó az előző fejezetben (4.3-ban) a birtokos szerkezetek kapcsán, ugyanis ezen igenévi konstrukcióban mindig kötelező megjelennie ilyen funkciójú összetevőnek hangalakkal rendelkező genitivusi esetű névszó, vagy akár birtokos személyszuffixum formájában. Ebből a szempontból tehát ez a participium jelentősen eltér az eddig tárgyalt melléknévi igenévi szerkezetektől, amelyekben (ha jelzői helyzetben állnak¹³⁴) nem jelenhet meg soha birtokosi összetevő.

Az *agenttipartisiippi*t is jellemzi viszont az a tulajdonság, amelyet valamennyi eddig tárgyalt participium esetében tapasztalhattunk: ha jelzőként¹³⁵ kapcsolódik egy főnévhez, a főnévi fej számát és esetét ennek az igenévnek a fején is meg kell jelenítenünk.

Az *agenttipartisiippi* annyiban hasonlít a passzív participiumokhoz, hogy ezen igenév ugyanúgy viszonyul a főnévhez, melynek szerkezetébe bekerül, mint amilyen viszonyt a finit ige és annak tárgya között találunk. *Agenttipartisiippi*t tehát csak tranzitív igéből lehet létrehozni.

Mindezeket figyelembe véve olyan struktúrát kell rendelnünk ezen igenevekhez, amelyben a participium alapjául szolgáló ige cselekvői vonzata megjelenhet valamilyen hangalakot öltő formában (kimondott birtokosként, vagy birtokos személyszuffixumként); valamint azt is biztosítanunk kell, hogy a szerkezetben szintén kötelezően jelen lévő tárgyi vonzat ne ölthessen hangalakot, azaz hogy ez csak *PRO* formájában bukkanhasson fel.

Ennek a két feladatnak az együttes ellátására egyik eddig alkalmazott index sem megfelelő. A passzív jelentés miatt eleve csak két index jöhet számításba: az *arb*, de ennek

¹³⁴ A jelzői helyzetet azért fontos hangsúlyozni, mert a *lauseenvastikék* kapcsán látni fogunk olyan szerkezeteket, amelyekben megjelenhet birtokosi összetevő – akár személyszuffixum formájában is. Ez érinti a *-vA*, a *-nUt*, illetve a *-tU* participiumot is.

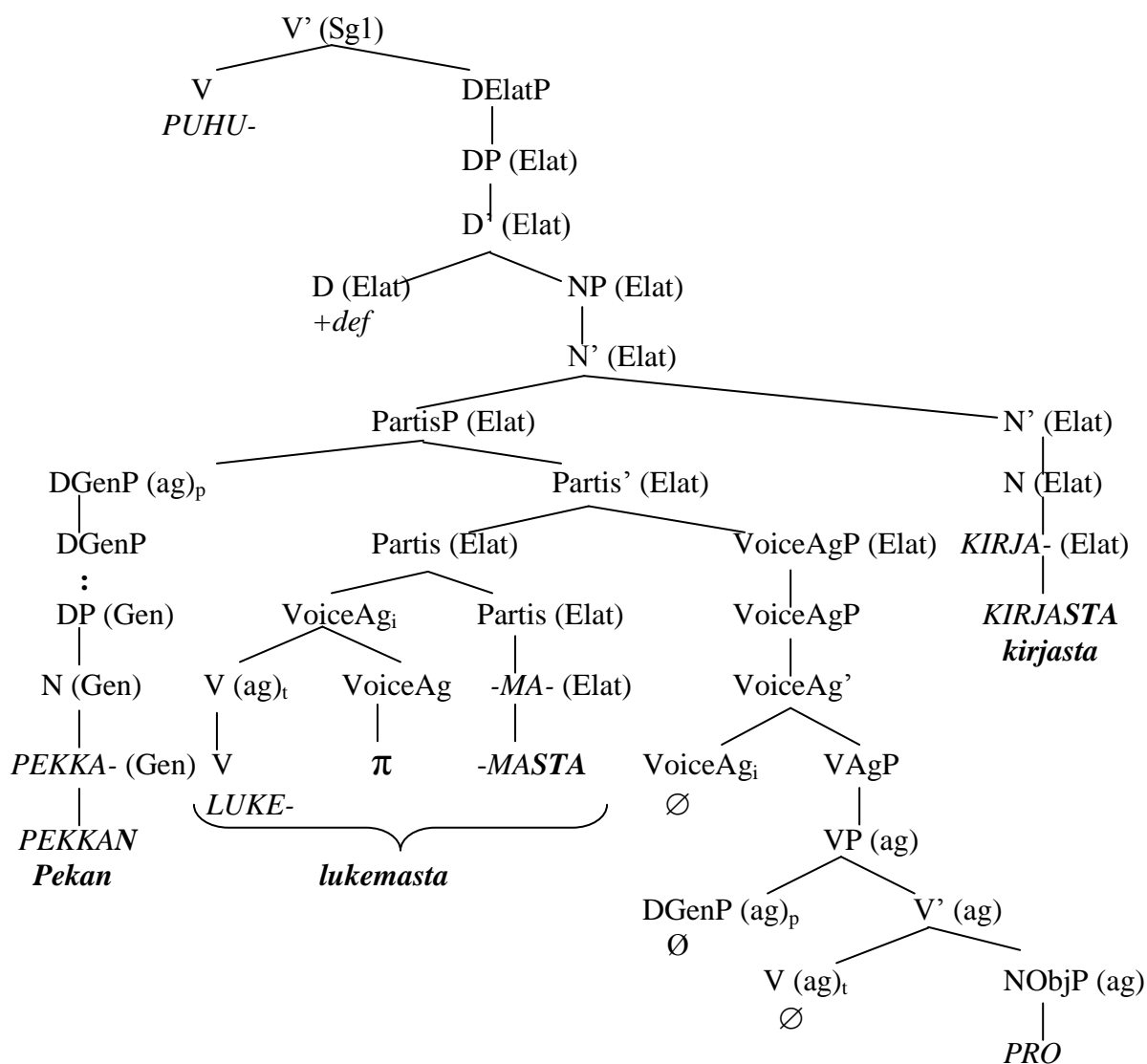
¹³⁵ Az *agenttipartisiippi* előfordulhat predikátumként is a mondatban, mely esetben nem kapcsolódik főnévhez: pl. *Tämä kirja on Väinö Linna-n kirjoittama* ez-NOM könyv-NOM van-SG3 Väinö Linna-GEN ír-AGPTC 'Ez a könyv Väinö Linna írása (műve)'.

jelenléte esetén a cselekvő *pro_{arb}*-ként, a tárgy pedig accusativuson kívül bármilyen tárgyesetben megjelenhetne (partitivusban, illetve nominativaccusativusban) – ez az index tehát többszörösen alkalmatlan jelen feladatra. A másik szóba jöhető index a nemrég bevezetett *pass*, amelynek jelenléte esetén a tárgy valóban *PRO*-ként kerül be a szerkezetbe, de a VP specifikálójában megszülető cselekvő ezen index mellett is *pro_{arb}*-ként tűnik fel, így ez sem alkalmazható *agenttipartisiippi* esetén.

Mindebből az következik, hogy egy új index bevezetésére van szükség ezeknek a szerkezeteknek a kezeléséhez. Ezt a legegyszerűbb magáról a participiumról elnevezni, hiszen itt valóban egy kivételes konstrukcióról van szó. Így ez az index az *ag* nevet kapta.

Lássunk néhány konkrét szerkezetet, amelyen tanulmányozható ennek az új indexnek a működése (is). Először tekintsük a (353a)-ban látható szósorhoz tartozó reprezentációt.

(373) **A Puhun Pekan lukemasta kirjasta mondat szerkezetének releváns részletei**

Az *agenttipartisiippi* szerkezetének jellegzetességeit (373) alapján a következőképpen foglalhatjuk össze. Ezen igenév jellegzetes képzőjét, a *-mA*-t képviselő lexikai nem-terminális elem (*-MA*-) a Partis-fejben kerül beillesztésre. Ezt az elemet semmiképpen sem tudnánk kapcsolatba hozni a Voice-fejjel, hiszen az infinitivusoknál is találkozhattunk már vele, amelyek szerkezetében nincs jelen Voice frázis, valamint vannak olyan (igéből képzett) főnevek is, amelyeken ezt a derivációs morfémát találjuk (például *kuole-ma* 'halál', *esitel-mä* 'előadás'). Így bár ez az igenév kétségkívül passzív jelentésű, a szerkezetében lévő Voice-fej ezúttal üres – legalábbis hangalakot öltő elemet nem tartalmaz. Ha ellenben meg szeretnénk őrizni azt az általánosítást, hogy passzív jelentésű konstrukcióknál ennek a frázisnak a fejében mindig van valami, akkor VoiceAg-ba egy passzivitást kifejező hangalak nélküli morfémát helyezhetünk (374): ennek jelölésére a π -t használom.

(374) VoiceAg $\rightarrow \pi$

A Partis-fej komplementumában ezúttal tehát ismét egy összetett kategóriacímkéjű Voice frázist, egy VoiceAgP-t találunk (375). A kategória Ag részlete utal arra, hogy ezúttal egy *agenttipartisiippi*-ről van szó. A passzív participiumoknál használt *Pass* címkét azért nem alkalmazhattam ebben az esetben, mert (ahogyan azt már kifejtettem) ennek az igenévnek a tulajdonságai nem mindenben azonosak a passzív participiumok megfelelő jellemzőivel: VoicePass fejébe a (368)-ban, illetve a (368')-ben megadott szabály értelmében egy *-TTA*-, vagy egy *-TU*- elemet kellene beillesztenünk, mely *agenttipartisiippi* esetében agrammatikus konstrukciót eredményezne.

(375) Partis' $\rightarrow$ Partis VoiceAgP

A π -t tartalmazó VoiceAg komplementumában ezúttal egy VAgP-t találunk (376), melynek Ag részletéből a következő lépésben index lesz (*ag*) (377). Az alkalmazott eljárás teljesen azonos azzal, amit a passzív participiumok esetében nem sokkal ezelőtt a *Pass* kategóriacímke, illetve a *pass* index kapcsán láttunk. Az *ag* index a *pass*-hoz hasonlóan szintén végigöröklődik az egész VP-n rácsorogva a VP-specifikálóban álló genitivusi esetű vonzatra, valamint az igére és az annak komplementumában megjelenő NObjP-re is. Utóbbira az *ag* index pontosan ugyanazt a hatást gyakorolja, amit a *pass* kapcsán már tapasztaltunk: a tárgyi funkciójú összetevő ezen index jelenléte esetén is *PRO*-ként jelenik meg a szerkezetben (378). A VP-specifikálóban álló összetevő esetében azonban a *pass* indexszel ellentétben az *ag* nem váltja ki a *pro_{arb}* megjelenését, hanem nyom nélkül eltűnik erről a genitivusi esetben

álló DP-vonzatról (379), mely a PartisP specifikálójába mozog¹³⁶ létrehozva ezzel azt a szórendet, amelyet a fülünk hall. Az *ag* indexnek a V-fejen sincs relevanciája, így arról is nyom nélkül tűnik el (380).

(376) VoiceAg' → VoiceAg VAgP

(377) VAgP → VP (ag)

(378) NObjP (ag) → *PRO*

(379) DGenP (ag) → DGenP

(380) V (ag) → V

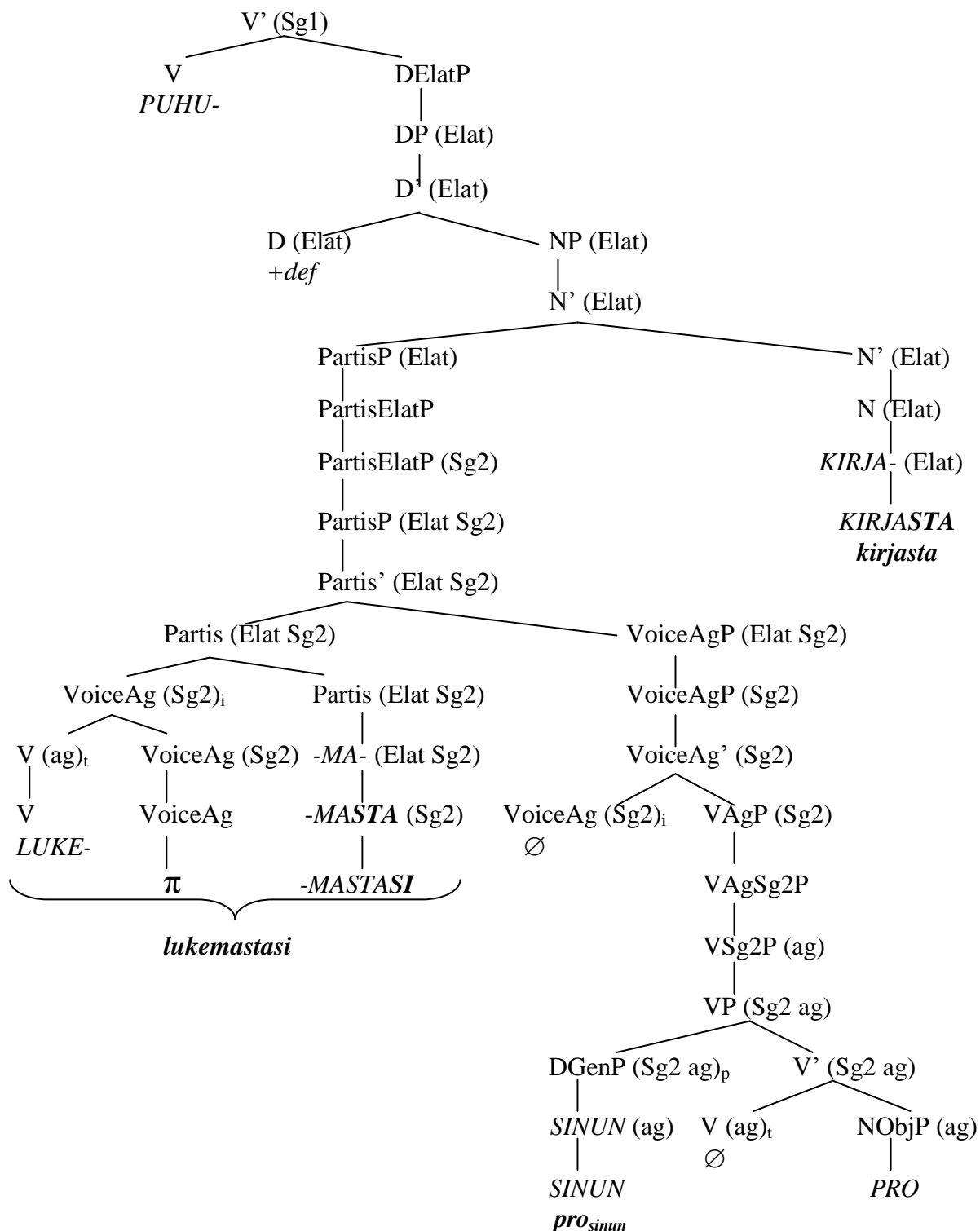
Mindezek után lássunk egy olyan ábrát, amelyben a cselekvő birtokos személyszuffixum formájában jelenik meg egy *agenttipartisiippis* szerkezetben. Tekintsük a (353b)-ben látható szósorhoz tartozó reprezentációt (381).

Ez a konstrukció kétségkívül a legbonyolultabb azok közül, ami eddig ebben a dolgozatban előfordult. A szerkezet komplikáltsága leginkább az *agenttipartisiippin* megjelenő birtokos személyszuffixumból adódik, mely miatt a következő lépéseket kell még végrehajtani az ebben a fejezetben eddig megismertekhez képest. Amint azt a 4.3. alfejezetben részletesen kifejtettem, a finnben az esetrag közelebb áll a szótőhöz, mint a birtokos személyszuffixum, mely toldaléksorrend ellentmondani látszik a világ más nyelveiből kimutatható tendenciának: a legtöbb nyelvben ugyanis az ellentétes (birtokos személyszuffixum < esetrag) sorrenddel lehet találkozni (lásd pl. Bartos (2000, 658) magyarral és bolíviai kecsuával kapcsolatos példáját, melyet a dolgozatban a 4.3. fejezetben a 91. lábjegyzetben idéztem). A problémához az is hozzátartozik, hogy a participiumi fejen meg kell jeleníteni annak a főnévi fejnek a számát és az esetét, amelyhez az igenév jelzőként kapcsolódik – ezeket az információkat a szerkezetben indexek hordozzák, melyek közül (381) esetében csak az utóbbival, az esetindexszel kell számolnunk, ugyanis ebben a kifejezésben egyes számban álló főnév szerepel. Mivel az *agenttipartisiippiben* ezúttal megjelenik egy személyes névmási birtokos, mellyel a participiumi fejet szintén egyeztetni kell (számban és személyben), ennek biztosításához is szükségünk van egy indexre. Mivel azonban ennek a birtokosi indexnek kell a participiumi fejen legutolsóként megjelennie, ennek kell az indexfüzér jobb szélén állnia, vagyis ennek kell legelőször indexszé válnia. Ennek végrehajtásához azonban az szükséges, hogy a főnévi kifejezésről a participiumi frázisra öröklődő eset indexből kategóriarészletet csináljunk, hogy ezt az információt se veszítsük el,

¹³⁶ Az alanyi funkciójú genitivusi DP azért nem Voice specifikálóján keresztül mozog PartisP alá, mert a finit igei szerkezeteknél sem áll meg az elmozgó alany ebben a pozícióban.

és közben a megfelelő toldaléksorrendet is biztosítani tudjuk. Az elativusi esetindex tehát az első lépésben eltűnik, de úgy, hogy a participium kategóriájának részletében közben megjelenik, majd a következő lépésben feltűnik a szerkezetben a birtokosra utaló *Sg2* index, mely után az *Elat* kategóriarészletet ismét indexszé alakíthatjuk. Ezek az indexek lecsorognak egészen a participium fejéig, ahol a megfelelő sorrendben terminalizálódnak.

(381) **A *Puhun lukemastasi kirjasta* mondat szerkezetének releváns részletei**

A VP specifikálójában lévő birtokos a (373)-ban látottakkal szemben ezúttal nem mozog el PartisP specifikálójába, hiszen nincs hangalakja, és ilyen összetevőket az általam alkalmazott rendszerben nem lehet mozgatni.

245

(383) VAg**Numerus**personaP → VAgP (**Numerus-persona**), ahol
Numeruspersona=Sg1,..., Pl3

Kétségtelen, hogy az általam felvázolt megoldás bonyolult, de megismételném azt, amit ezen szerkezetek kapcsán a 4.3. alfejezetben már kifejtettem: a finn nyelvből eltűnőben vannak a birtokos személyszuffixumok, a beszélt nyelvváltozatban már alig-alig lehet találkozni ezekkel a toldalékokkal. Feltételezhetjük, hogy ezen elemek lekopása összefüggésben áll azzal, hogy a toldaléksorrendben elfoglalt pozíciójuk nem felel meg az Univerzális Grammatika morfémasorrendiségi tendenciájának. Az *agenttipartisiippi* pedig, amelyben most vizsgáltuk ezen lekopásnak indult kivételes helyű toldalékokat, szintén nagyon kivételesnek számít a participiumok között, hiszen passzív jelentéstartalmú, és az ilyen szerkezetekben a finnben általában tiltva van a cselekvő személyének kitétele, ezen igenév esetében azonban kötelező ezt a szereplőt megjeleníteni. Vagyis ezek a konstrukciók több szempontból is „kilógnak” a nyelvből.

Látható tehát, hogy a szabályrendszer valóban jóslatokat tesz abban az értelemben, hogy a szabályok bonyolultságából következtetni tudunk például az adott szerkezet nyelvben elfoglalt kivételes, periférikus helyzetére. A (373)-ban és a (381)-ben látott szerkezetek kapcsán most megfogalmazott szabályokból, illetve a 4.3. alfejezetben (244a-f)-ben bemutatott igen komplikált szabályrendszerből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a birtokos személyszuffixumokat tartalmazó *agenttipartisiippis* szerkezetek a finn nyelv legbonyolultabb, legösszetettebb képződményei, és azt hiszem, ez a megállapítás nem is áll távol a valóságtól.

A jelzői helyzetű participiumok tárgyalását a *kieltopartisiippik*, azaz a negatív participiumok szerkezetének ismertetésével zárom. Az ilyen igenevek értelmezésüket tekintve lehetnek aktívak (384), passzívak (385), vagy mindkétféleképpen értelmezhetőek (386).

(384) ehty-mätön lāhde
 kiapad-NEGPTC forrás
 'kiapadhatatlan forrás'

(385) tunte-maton sotilas
 ismer- NEGPTC katona
 'ismeretlen katona'

(386a) usko-maton asia
 hisz- NEGPTC dolog
 'hihetetlen dolog'

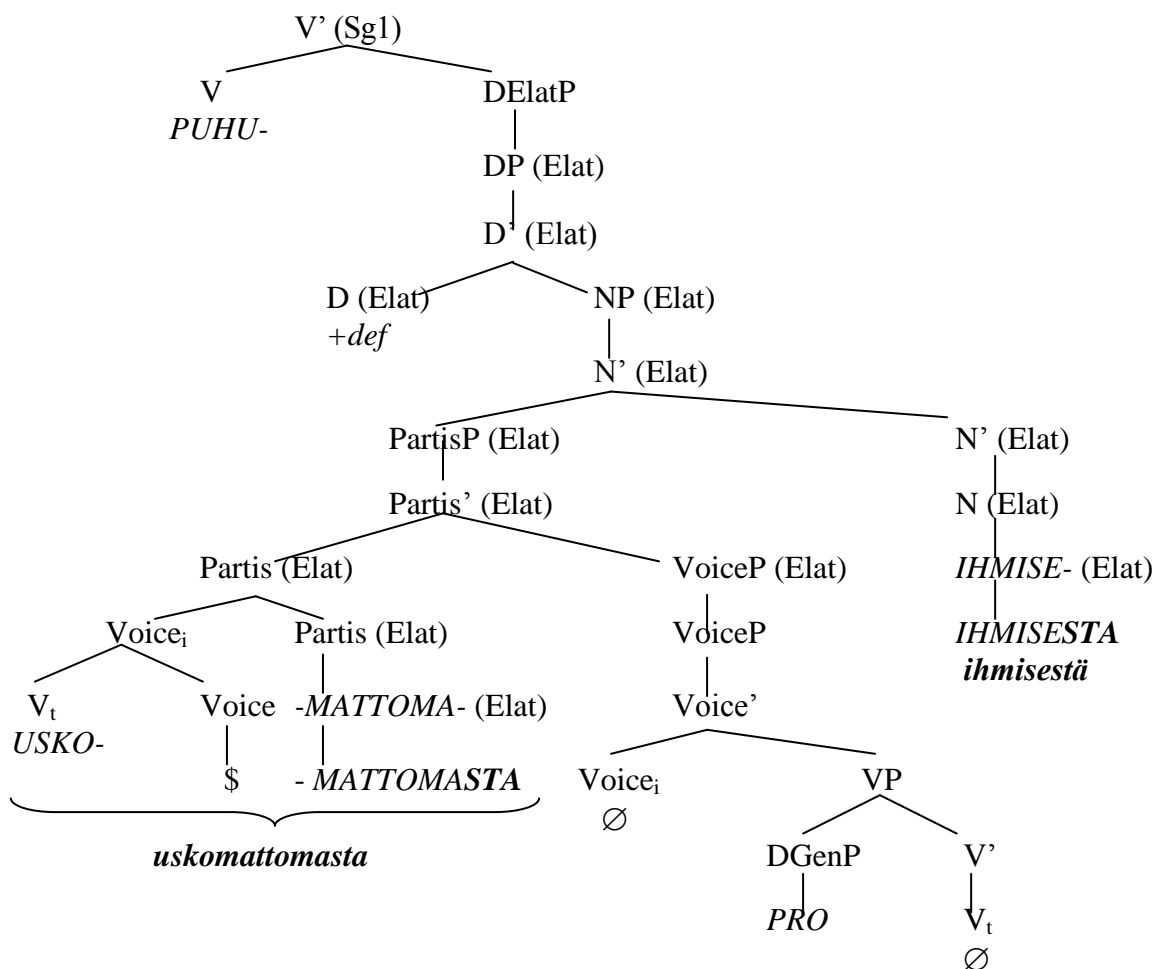
(386b) usko-maton ihminen
 hisz- NEGPTC ember
 'hitetlen ember'

Ezen participium képzője a *-mAtOn*, mely két részből tevődik össze: az első fele a már többször látott *-mA*, mely infinitívusokban (MA-infinitívusok), főnevekben, valamint az imént tárgyalt *agenttipartisiippi*-ben egyaránt megtalálható; a második része pedig a *-tOn* fosztóképző. Mivel az ilyen képzőt tartalmazó szavak lehetnek aktív és passzív értelműek is, tekintsünk mindkét lehetőségre egy-egy példát. Szándékosan a (386)-ban szereplő participiumot választom mindkettő illusztrálására, hogy még jobban lehessen látni a szerkezetek közötti azonosságokat és különbségeket is.

Elsőként lássuk az aktív jelentésű variációt.

- (387) Puhu-n usko-**mattoma**-sta ihmise-stä.
 beszél-SG1 hisz-NEGPTC-ELAT ember-ELAT
 'A hitetlen emberről beszélek.'

- (388) A *Puhun uskomattomasta ihmisestä* mondat szerkezetének releváns részletei

A (388)-ban látható szerkezet nagyon hasonló ahhoz, amit (356)-ban láttunk. Ez nem meglepő, hiszen mindkét esetben aktív participumról van szó. A két reprezentáció között mindössze annyi különbség fedezhető fel, hogy míg (356)-ban a Partis-fejbe egy *-VA-* lexikai

nem-terminális elem illesztődött be, addig (388) esetében a *-mAtOn* tőalakját képviselő lexikai nem-terminálist, a *-MATTOMA-* elemet találjuk ebben a pozícióban.

(389) Partis → *-MATTOMA-*

Minden más azonos a két szóban forgó ábrán. A Partis-fej komplementumában (388)-ban is egy „egyszerű” VoiceP-t találunk, melynek fejében az aktív igenévi alakoknál megszokott $\$$ hangalak nélküli elem jelenik meg. A VP specifikálójában megszülető genitivusi DP *PRO* alakban bukkan fel, hiszen az ige alanya aktív participiumok esetén kötelezően azonos azzal a főnévvel, melyhez a participium jelzőként kapcsolódik. Az igei fej is ugyanazokat a mozgásokat hajtja végre mindkét esetben: az igetövet tartalmazó V először Voice-fejbe mozog, mellyel komplex fejet alkotva a Partis-fejbe mozog, hogy az ott megjelenő szuffixum tőhöz jusson. A főnévi csoportban öröklődő elativusi esetindex a Partis-fejbe beillesztődő *-MATTOMA-* lexikai nem-terminálison jelenik meg.

Térjünk át a passzív értelmezésű negatív participiumok szerkezetének tárgyalására.

(390) Puhu-n usko-**mattoma**-sta uutise-sta.
beszél-SG1 hisz-NEGPTC-ELAT hír-ELAT
'A hihetetlen hírről beszélek.'

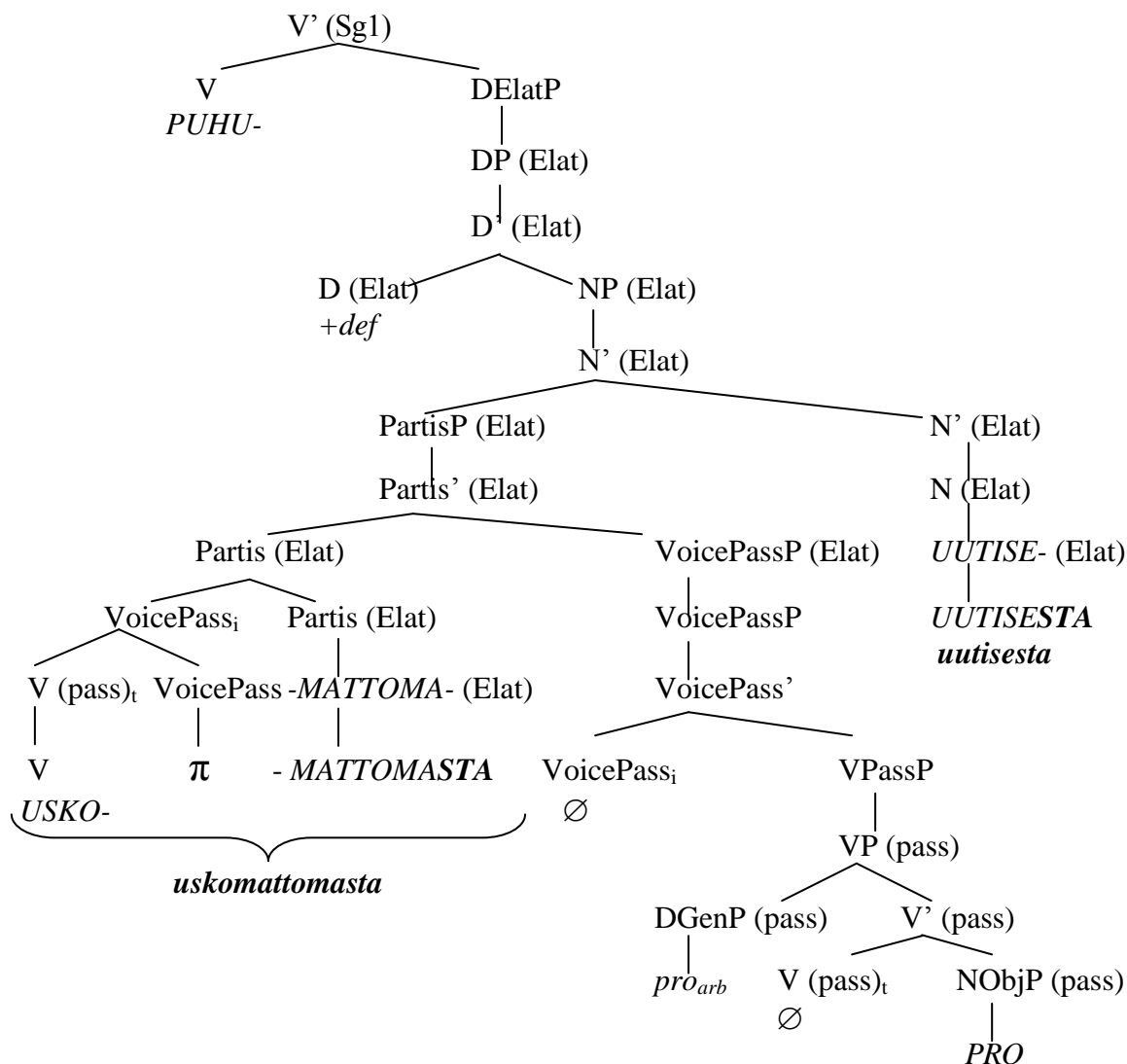
Mivel (391) a passzív értelmezésű (390) reprezentációja, az ábra nagyon hasonlít a többi passzív participiumnál látott szerkezetre. A Partis-fej komplementumában ezúttal is az ilyen jelentésű szósoroknál megszokott VoicePass jelenik meg, amelynek fejében azonban most nem a korábban ebben a pozícióban felbukkanó *-TTA-* vagy *-TU-* elem tűnik fel, hanem az *agenttipartisiippi*knél látott π , ami azt jelenti, hogy meg kell engednünk a (392)-ben látható szabályt is.

(392) VoicePass → π

Bár szerettem volna fenntartani azt az általánosítást, hogy passzív szerkezetek esetében a Voice-fejben mindig valamilyen hangalakkal rendelkező összetevő áll, ebben az esetben ezt nem lehetett megoldani, ugyanis akkor magát a *-MATTOMA-* elemet kellett volna ebbe a pozícióba helyezni, viszont épp az imént láthattuk (388)-ban, hogy ennek az elemnek a helye a Partis-fejben van. Azért az *agenttipartisiippinél* bevezetett π -t alkalmazom ebben az esetben is, mert ez pontosan olyan tulajdonságokkal rendelkezik, amilyenekre ezen szerkezet kezeléséhez szükség van: vagyis passzív jelentéstartalmat közvetít, de nincs hangalakja.

Ráadásul a *-mAtOn* képző egyik alkotóeleme pontosan az a morféma (*-mA*), amelynek szerkezete kapcsán ezt a hangalak nélküli elemet bevezettem.

(391) **A *Puhun uskomattomasta uutisesta* mondat szerkezetének releváns részletei**

A VoicePass komplementumában álló VPassP belső szerkezete tökéletesen azonos a parsszív participmoknál látott szerkezettel (vö. (365, 372)-vel). A *Pass* kategóriarészletből index lesz (*pass*), mely végigöröklődik a teljes VP-n: a specifikálóban álló genitivusi DP ezen index hatására *pro_{arb}* általános alanyként jelenik meg; a V komplementumában álló NObjP pedig *PRO*-vá alakul, melyet a külső főnévi fej kontrollál. Az igei fejről ez a *pass* index továbbra is anélkül tűnik el, hogy bármilyen változást eredményezne.

Az igei fej a megszokott mozgásokat hajtja végre: Voice-fejen keresztül (azzal komplex fejet alkotva) Partis-ba kerül, melynek motivációja továbbra is az, hogy az itt álló szuffixumnak töre van szüksége, és ezt az igényt ez a komplex igei fej tudja csak kielégíteni.

Ezzel végére értünk a jelzői helyzetű participiumok tárgyalásának.

5.3. A lauseenvastikék

Ebben az alfejezetben olyan finn igeneves konstrukciókat tárgyalok, amelyeknek a helyén alárendelt tagmondat is megjelenhet. Az *Iso suomen kieliooppi* (ISK 2004, 837: §876) szerzőinek érvelését elfogadva a továbbiakban én sem használom a nyelvkönyvekben (például Silfverberg 1990) megszokott *lauseenvastike* terminust ezen szerkezetek jelölésére, hanem az ISK-ban is alkalmazott terminológiát (ISK 2004, 531–543) követve az ún. *referatiivirakenne* ('referatív szerkezet') (393), a *temporaalirakenne* ('időhatározói szerkezet') (394), valamint a *finaalirakenne* ('célhatározói szerkezet') (395) struktúrájáról beszélek majd. A *temporaalirakenne* kapcsán szót ejtek az ún. második infinitivus (más néven *E-infinitiivi*, ebben a keretben *E-participium*) másik, instructivusi alakjáról is (396).

(393a) Luul-e-n sinu-n **tietä-vä-n** tä-stä.
hisz-SG1 te-GEN tud-VAPTC-ACC ez-ELAT
'Azt hiszem, tudsz erről.'

(393b) Luul-e-n sinu-n **tietä-nee-n** tä-stä.
hisz-SG1 te-GEN tud-NUTPTC-ACC ez-ELAT
'Azt hiszem, tudtál erről.'

(394a/316a) **Tul-le-ssa-ni** osta-n maito-a.
jön-EPTC-INESS-SG1 vesz-SG1 tej-PART
'Amikor jövök, veszek tejet.'

(394b) **Kerro-ttu-a-ni** uutise-n hän alko-i naura-a.
mesél-PASS.NUTPTC-PART-SG1 hír-ACC ő-NOM kezd-IMPERF.SG3 nevet-TAINF
'Miután elmeséltem a hírt, elkezdett nevetni.'

(395/315b) Matkusta-n Rooma-an **opiskel-la-kse-ni** italia-a.
utazik-SG1 Róma-ILL tanul-TAINF-TRL-SG1 olasz-PART
'Rómába utazom, hogy olaszul tanuljak.'

(396/316b) Pekka tul-i koti-in **naura-e-n**.
Pekka-NOM jön-IMPERF.SG3 haza-ILL nevet-TAINF.EPTC-INSTR
'Pekka nevetve jött haza.'

5.3.1. A referatiivirakenne szerkezete

Ezen igenévi konstrukciók tárgyalását a *referatiivirakennék* szerkezetének bemutatásával kezdem. Ezek az igeneves szerkezetek a mondatban többnyire tárgyként fordulnak elő (393), de használatuk olyan intranszitiv ige mellett is lehetséges, amelynek alanyi összetevőjeként megjelenhet *että* 'hogy'-mellékmondat (397).

(397) Lehde-stä paljastu-i Peka-n osallistu-nee-n murha-an.
újság-ELAT kiderül-IMPERF.SG3 Pekka-GEN részt vesz-NUTPTC-ACC gyilkosság-ILL
'Az újságból kiderült, hogy Pekka részt vett a gyilkosságban.'

A *referatiivirakenne* feje az előző fejezetben tárgyalt VA-, illetve NUT-participium accusativus ragos alakja lehet a szerint, hogy a benne kifejezett tartalom a főigéhez képest

előbb történt, vagy azzal egy időben, illetve később esett meg. Előidejűség esetén a NUT- (393b), a többi esetben a VA-participiumi alakok (393a) használatosak.

A participium alapját képző ige alanyi vonzata a *referatiivirakenné*-ben genitivusi esetet ölt, ami tökéletesen beleillik abba, amit az igenevekről eddig megtudtunk (vö. 5.2.). Ha a *referatiivirakenne* alanyi funkciójú összetevője koreferens a főmondat alanyával, akkor az előbbi helyen birtokos személyszuffixum formájában jelenik meg a szerkezetben.

- (398) Luul-i-n   tunte-va-**ni**   sinu-t.
 hisz-IMPERF-SG1 ismer-VAPTC-ACC.SG1 te-ACC
 'Azt hittem, ismerlek.'

Amennyiben a finit igenek nincs olyan bővítménye, amely alkalmas lenne a téma szerepének betöltésére, egy *referatiivirakenné*-hez tartozó összetevő is megjelenhet ebben a pozícióban.

- (399) **Leonid Brezhnev-in**   väite-tt-i-in   ole-va-n   kova-ssa kunno-ssa.¹³⁷
 Leonyid Brezsnyev-GEN állít-PASS-IMPERF-ARB van-VAPTC-ACC jó-INESS állapot-INESS
 'Azt állították, hogy Leonyid Brezsnyev jó erőben van.'

Lehetséges default formájú igt tartalmazó alárendelt tagmondat *referatiivirakenne*-ként történő megfogalmazása is:

- (400a) Tiedä-n sinu-lla   ole-va-n   koir-i-a.
 tud-SG1 te-ADESS van-VAPTC-ACC kutya-PL-PART
 'Tudom, hogy vannak kutyáid.'

- (400b) Tiedä-n tänne tule-va-n   suomalais-i-a.
 tud-SG1 ide jön-VAPTC-ACC finn-PL-PART
 'Tudom, hogy jönnek ide finnek.'

Az említett participiumok passzív megfelelői is felbukkanhatnak ilyen igenévi konstrukcióban, hiszen *arb* alanyú szósor helyén is megjelenhet ilyen szerkezet. Az elmondottaknak megfelelően *-tU* tűnik fel előidejűségnél (401b), míg a többi esetben a *-ttAvA* participium accusativusi formája használatos (401a).

- (401a) Luul-e-n häne-t   tape-tta-va-n.
 hisz-SG1 ő-ACC megöl-PASS-VAPTC-ACC
 'Azt hiszem, hogy meg fogják ölni őt.'

- (401b) Luul-e-n häne-t   tape-tu-n.
 hisz-SG1 ő-ACC megöl-PASS.NUTPTC-ACC
 'Azt hiszem, hogy megölték őt.'

¹³⁷ A (399)-ben szereplő példa az *Iso suomen kieliooppiból* származik (ISK 2004, 532: §539).

A *referatiivirakenné*ben megjelenhet tárgy, amely összetevő esetének meghatározásában komoly szerepe van a mondat bizonyos jellemzőinek. Ha a finit igei struktúrában tagadóige jelenik meg, a *referatiivirakenne* szerkezetén belül megjelenő tárgy csak partitívusban állhat ugyanúgy, ahogyan azt a főnévi igeneves konstrukcióknál már tapasztalhattuk. Azt azonban érdekes megfigyelni, hogy magán a *referatiivirakenne* fején tagadóige esetén is *-n* szuffixumot találunk, ami ellentmondani látszik annak, hogy magát a *referatiivirakennét* tárgyesetben lévő participiumként elemezzük (ISK 2004, 532 §538), ahogyan azt Csepregi (1994, 46) teszi. Genitívusnak azonban ezt a toldalékot (szemantikai okokból) semmiképp sem tarthatjuk, így én továbbra is a Csepregi (1994) által javasolt megoldást követem, és olyan tárgyesetű participiumként kezelem ezen konstrukciókat, amelyeknél az accusativus ~ partitívus esetalternáció valamilyen okból nem érvényesül. Ennek talán az lehet az oka, hogy ezen szerkezetek esetében már elhomályosult az igenév végén álló *-n* accusativusrag, így ezek a képzők már *-vAn*, illetve *-neen* formában, szételemezhetetlenként működnek: vagyis az *-n* accusativusi esetrag nem produktív morfológiai művelet alkalmazásával kerül az igenévképzőre.

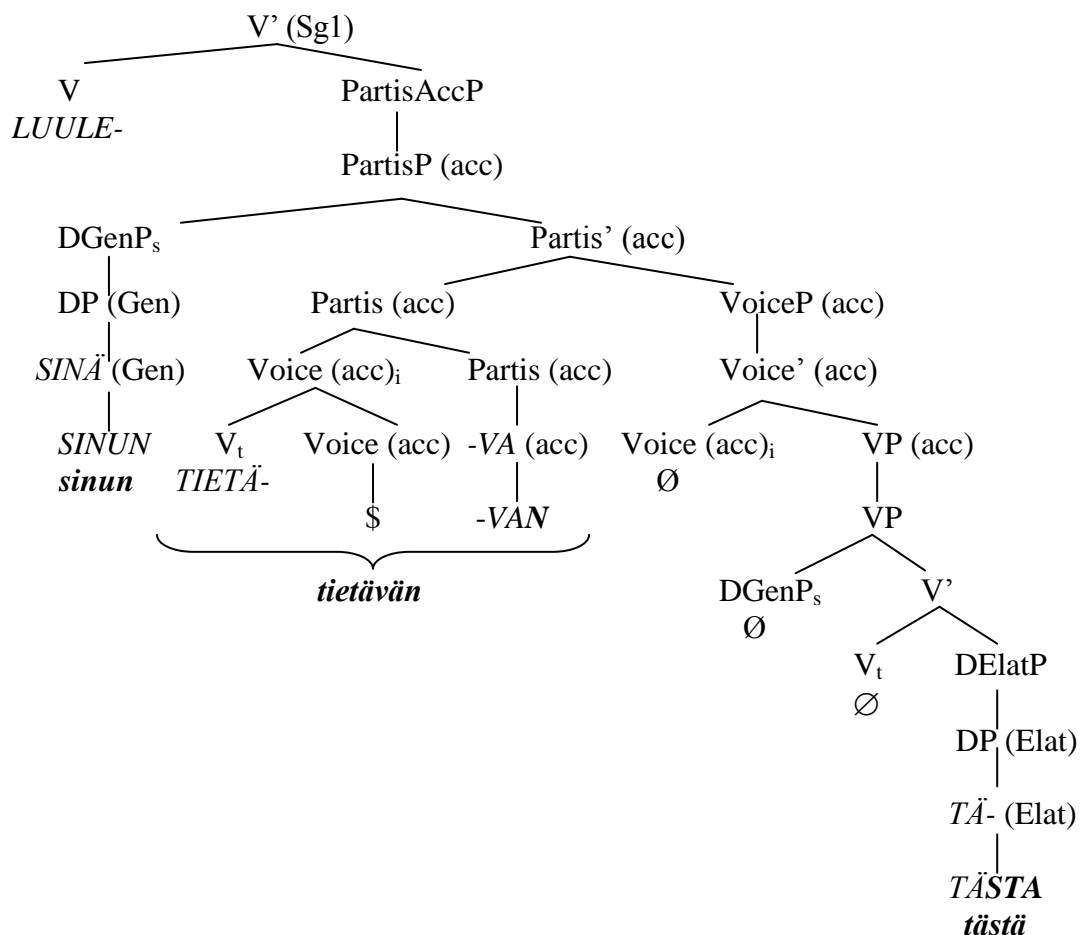
(402a) Syyttjä usko-o miehe-n teh-nee-n itsemurha-**n** Thaimaa-ssa.
 ügyész-NOM hisz-SG3 férfi-GEN elkövet-NUTPTC-ACC öngyilkosság-**ACC** Thaiföld-INESS
 'Az ügyész azt hiszi, hogy a férfi öngyilkosságot követett el Thaiföldön.'

(402b) Syyttjä ei usko miehe-n teh-nee-n itsemurha-**a** Thaimaa-ssa.
 ügyész-NOM nem.SG3 hisz férfi-GEN elkövet-NUTPTC-ACC öngyilkosság-**PART** Thaiföld-INESS
 'Az ügyész nem hiszi, hogy a férfi öngyilkosságot követett el Thaiföldön.'

A *referatiivirakennén* belül megjelenő tárgyi összetevő esetét a többi olyan index, amely szerepet szokott játszani ennek meghatározásában, ezúttal nem befolyásolja: vagyis a felszólításra utaló *!*, az általános alanyt jelző *arb* és a default formájú ige esetén használatos *subj* nincs hatással az ezen igeneves konstrukcióban megjelenő NObjP konkrét megvalósulását tekintve. Ez azt jelenti, hogy nominativaccusativusban álló tárgy csak azért, mert a finit szerkezetben azt kiváltó index öröklődik, *referatiivirakennén* belül sosem jelenik meg. Ebben a keretben ezt úgy lehet megfogalmazni, hogy a tagadásra utaló ~ indexnek nem szabad elvesznie a *referatiivirakennénél*, sőt végig kell öröklődnie annak teljes szerkezetén egészen a mélyben lévő V-fej mellett potenciálisan megjelenő tárgyig; ellenben a másik három említett indexnek el kell tűnnie, amint ilyen kategóriájú összetevőre öröklődik rá. Erre a kérdésre később (422), illetve (424) kapcsán még vissza fogok térni.

A *referatiivirakenne* általános jellemzése után térjünk rá arra, hogy milyen szerkezet rendelhető az ilyen igei konstrukciót tartalmazó szósorokhoz. Elsőként lássuk a (393a)-hoz rendelhető reprezentációt.

(403) A *Luulin sinun tietävän tästä* mondat szerkezetének releváns részletei

A (403)-ban látható participiumi frázis szerkezete nagyfokú hasonlóságot mutat a (356)-ban látott ábrával, ami természetesen nem véletlen: mindkét struktúra fejébe a VA-participium illeszkedik be; csak míg (356)-ban a PartisP jelzőként, addig (403)-ban mint a finit ige vonzata épül be a mondatba.

A *referatiivirakennék* esetén a PartisP csak accusativusban jelenhet meg függetlenül a mondat aspektusától, valamint attól is, hogy a finit igei szerkezetben felbukkan-e tagadóige. Ezt a kétséggkívül meglepő jelenséget talán úgy magyarázhatjuk, hogy az ilyen szerkezetek leggyakrabban tárgyi szerepben álltak¹³⁸, és accusativusi ragjuk később szételemezhetetlenné vált a participium képzőjétől, így ma már feltehetően -vAn, -neen, -tUn morfémaként léteznek az anyanyelvi beszélők mentális lexikonjában. Én ennek ellenére mégis indexként jelenítem

¹³⁸ Ma is ebben a szerepben fordulnak elő a leggyakrabban.

meg az accusativust (akárcsak a jelzői helyzetben álló participiumoknál), méghozzá azért, mert következetes rendszer létrehozására törekedtem, és többször kijelentettem, hogy amely jegy többször releváns egy szerkezetben belül, azt az általam kidolgozott keretben index jeleníti meg; ez az eset-jegy pedig a Partis-fejen kívül a Voice-nál is szerephez jut.

Azt azonban szerettem volna, ha ez az accusativus index megkülönböztethető attól az accusativus indextől, amely valóban produktív módon kerül rá a megfelelő morfémaakra, így a *referatiivirakennék*ben használt *acc* indexnél az eseteket jelölő indexektől eltérően kisbetűt használok ezzel jelezve azt, hogy a szóban forgó elem nem ezek csoportjához tartozik. Mivel azonban a szerkezetben indexként öröklődik ez a jegy, a participiumokra is ennek megfelelően külön lépésben kerül rá (404). A Partis-fejbe továbbra is a jelzői helyzetű participiumoknál bevezetett, (357)-ben megadott szabály¹³⁹ alkalmazásával illesztődik be a megfelelő morféma. Például:

(404) *tietävän*: Partis → -VA-; -VA- (acc) → -VAN

Magának a participiumi frázisnak a belső szerkezete szintén hasonló ahhoz, amit (356)-ban láttunk. Felfigyelhetünk viszont arra a különbségre, hogy az *acc* index a jelzői helyzetben álló participiumoknál megszokottól eltérően nem tűnik el VoiceP-nél a szerkezetből, hanem lecsorog egészen a Voice-fejig, illetve az annak komplementumában megjelenő VP-ig. Erre azért van szükség, hogy elkerüljük, hogy a szabályrendszer túlgeneráljon. A Voice-on megjelenő *acc* index segítségével ugyanis el tudjuk különíteni a *referatiivirakennék*ben megjelenő Voice frázisokat a finit igei szerkezetekben megjelenő Voice frázisoktól, és erre, amint azt a következő reprezentáció kapcsán látni fogjuk, szükségünk is lesz.

A Voice-fejben (403) esetében csak a (356)-ban is látott üres \$ nem-terminális elem jelenik meg (hiszen nem-előidejű aktív participiummal van dolgunk).

(405) Voice (acc) → \$

A Voice-fej komplementumában a (356)-ban látott reprezentációhoz hasonlóan ezúttal is egy VP-t találunk. Az *acc* index ennél a csomópontnál tűnik el a rendszerből a következő módon:

(406) VP (acc) → VP

---

¹³⁹ (357) Partis → -VA-

A VP specifikálójában az eddigiekben tapasztaltakkal összhangban genitivusi esetben jelenik meg az ige alanyi funkciójú vonzata. Ez azonban ezúttal nem *PRO*-ként van jelen a szerkezetben, ahogyan azt (356)-ban láttuk (hiszen a participium most nem jelzői szerepet tölt be), hanem hangalakot öltő összetevőként, ami aztán a szerkezeti hierarchiában legmagasabban lévő számára elérhető specifikálóba, azaz PartisP specifikálójába mozog.

A participiumon belüli VP feje a (356)-ban látottakkal azonos módon Voice-on keresztül Partis-fejbe mozog komplex fejet alkotva az ott álló participiumi képzővel, melyen az accusativusi esetindex is testet ölt. Az igei fej mozgását ezúttal is az váltja ki, hogy a Partis-fejbe beillesztendő szuffixumnak töre van szüksége.

A Partis-fejben kialakuló összetevő a hangtanban nyeri el végső alakját: a magánhangzó-harmóniának megfelelően ezúttal ennek a derivációs morfémának a palatális allomorfa bukkan fel, ahogyan a participium alapjául szolgáló ige vonzataként megjelenő névmás elativusi esetragjának esetében is ezt tapasztaljuk.

Lássuk, milyen szerkezet rendelhető az olyan aktív participiumot tartalmazó *referatiivirakennék*hez, amelyeknek alanyi funkciójú összetevője koreferens a mondat alanyával. Tekintsünk ezúttal egy előidejű szerkezetet.

(407) Luul-e-n tappa-nee-**ni** häne-t.
hisz-SG1 megöl-NUTPTC-ACC.SG1 ő-ACC
'Azt hiszem, megöltem őt.'

A (408)-ban megadott ábra nagyon hasonlít az előző fejezetben (364)-ben látott reprezentációra. Mint ahogyan azt az imént tekintett szerkezet esetében is említettem, a hasonlóság nem véletlen, hiszen (364)-ben és (408)-ban ezúttal egyaránt az előidejű aktív participium körül kiépülő struktúrával van dolgunk. Az igei vonzatként megjelenő *referatiivirakenne* a (403)-ban látottakkal összhangban ismét PartisAccP-ként épül be a mondatba, melyen a szerkezetben található birtokos személyszuffixum miatt egy *Sg1* index jelenik meg. Ehhez már rendelkezésünkre áll egy szabály, amelyet az *agenttipartisiippi*ken megjelenő birtokos személyszuffixumok miatt vezettem be, és jelen helyzetben is tökéletesen alkalmazható:

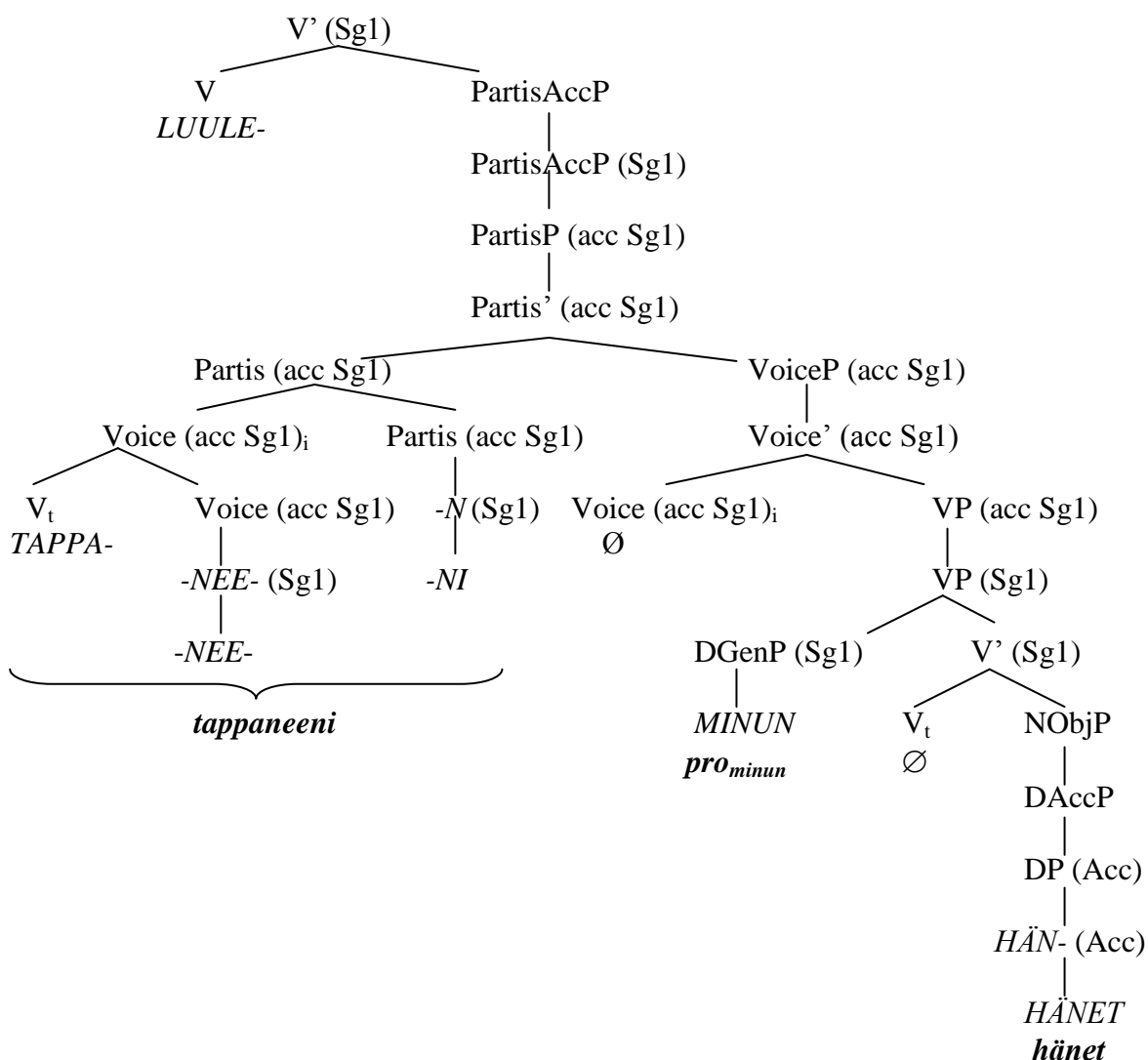
(244d) Partis**Casus**(Pl)P → Partis**Casus**(Pl)P (**Numerus-persona**), ahol **Casus**=Nom, Acc, Gen, Iness...

A *referatiivirakennén* feltűnő birtokos személyszuffixum (az *agenttipartisiippi*knél látottaktól eltérően) ezúttal azt fejezi ki, hogy a szerkezet alanyi funkciójú (genitivusi esetű) összetevője koreferens a mondat alanyával. Ez a *Sg1* index végigcsorog a teljes participiumi

struktúrán egészen a mélyben megjelenő VP specifikálójáig, ahol a genitivusi esetű DP-re öröklődve rögtön kiváltja a személyes névmási lexikai nem-terminális megjelenését, amely jelen esetben *pro*-ként ölt testet. Így ez az összetevő ezúttal nem kerül a PartisP specifikálójába, hiszen hangalakkal nem rendelkező elemet ebben a keretben nem lehet mozgatni.

A *Sg1* index a Partis-fejen is releváns: ebben a pozícióban előidejű aktív participiumok esetén (vö. (364)) csak a szerkezetben öröklődő indexek terminalizálódásából keletkezett szuffixumokat találjuk: vagyis jelen esetben az accusativust jelző *-N*, illetve az erre ráöröklődő *Sg1* miatt *-NI* jelenik meg itt. Az igei fej Voice-on át Partis-fejbe történő mozgását ebben az esetben is az motiválja, hogy a Partis-fejben megjelenő szuffixumnak töre van szüksége.

(408) A *Luulen tappaneeni hänet* mondat szerkezetének releváns részletei

Ahogy az 5.2. alfejezetben kifejtettem, az előidejű aktív participium képzőjét célszerű a Voice-fejben beilleszteni a szerkezetbe, mert így szépen láttathatjuk a párhuzamot egyes finit és nem-finit struktúrák között. Éppen azért van szükség az *acc* indexre a *referatiivirakenné*knél, mert a szóban forgó *-nUt* morféma finit szerkezetekben is megjelenhet Voice-fejben, és ott is lehetséges, hogy erre a csomópontra *Sg1* index öröklődik (lásd a dolgozat függelékét). Ha nem különítenénk el a *referatiivirakenné*ket a finit változatoktól, akkor a szabályrendszerünk túlgenerálna azzal, hogy finit igei Voice-nál is alkalmazhatnánk a (409)-ben megadott szabályt. Pedig a mondat szintjén a Voice (*Sg1*) bemenetű szabály éppen a jelen időre vonatkozik, és ezért ezen esetekben ebben a pozícióban semmi sem jelenhet meg, vagyis csak a (409')-ben megadott szabályváltozat alkalmazása vezet megfelelő eredményre.

(409) Voice (*Sg1*) → *-NEE-*

(409') Voice (*Sg1*) → \$

Ezt a problémát elkerülendő használok a *referatiivirakenné* esetében az *acc* indexet, melynek alkalmazásával a szabály a következőképpen fogalmazható meg:

(410) Voice (*acc*) → *-NEE-*

A Voice-fejben az *acc* index terminalizálódásával megjelenő *-NEE-* elemen pedig semmilyen szám-személy index terminalizálódása nem okoz változást. Ezt fogalmazza meg általánosan (411). Mivel ezúttal a szabály bemenetében a *-NEE-* elem szerepel, már nem lehet összekeverni a *referatiivirakenné*kre vonatkozó szabályokat a finit konstrukciónál alkalmazottakkal, így a szabályrendszerünk nem is fog túlgenerálni.

(411) *-NEE-* (**Numerus-persona**) → *-NEE-*

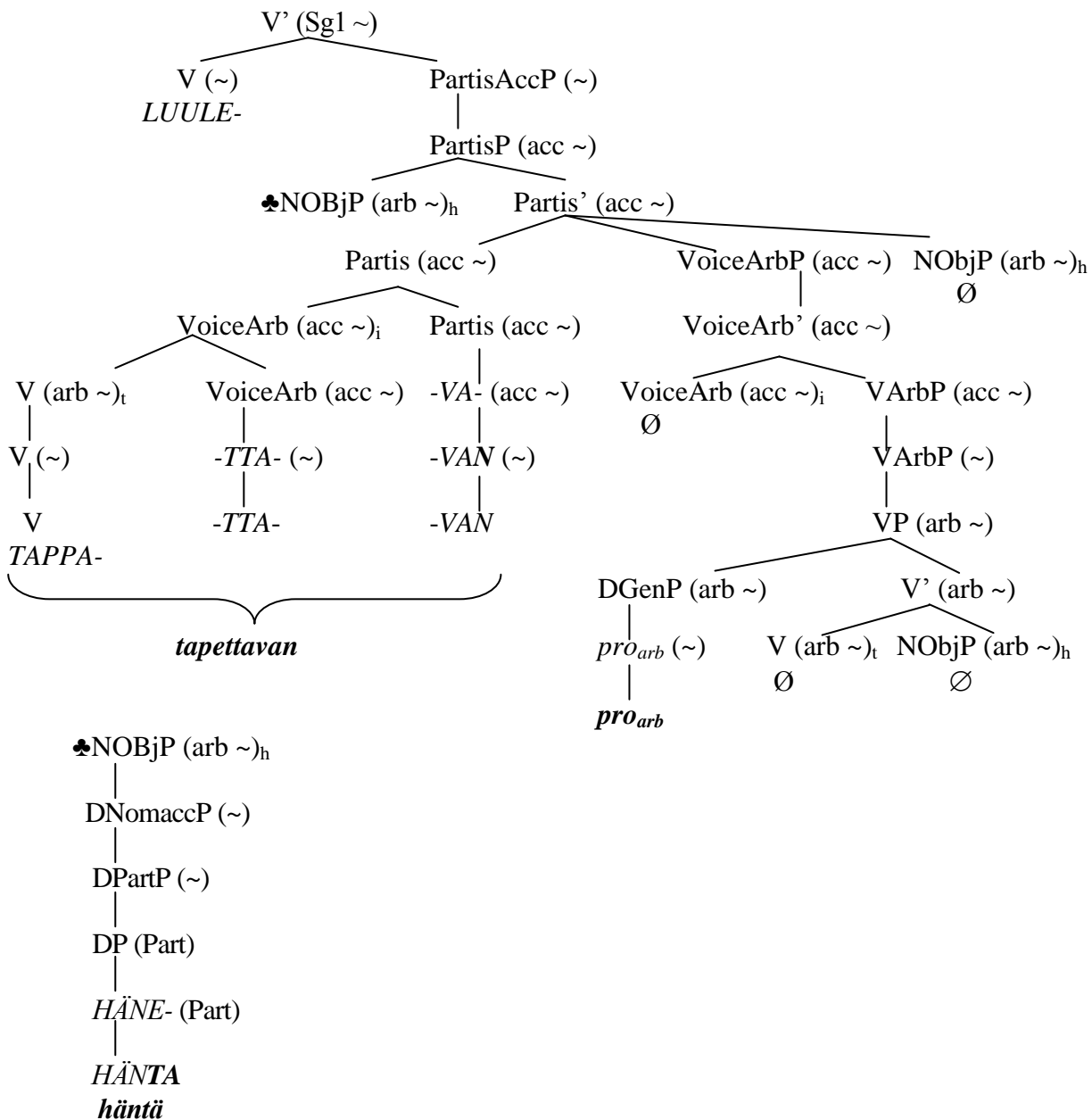
A következőkben lássunk egy olyan szerkezetet, amelyben passzív participium szerepel, és amelynél a finit igei struktúrában tagadás van.

(412) E-n   luule   hān-tā   tape-tta-va-n.
           nem-SG1 hisz   ő-PART   megöl-PASS-VAPTC-ACC
           'Nem hiszem, hogy meg fogják ölni őt.'

Bár a (412) szósorhoz tartozó (413) reprezentáció sok mindenben hasonlít az eddig látott participiumi szerkezetekre, több ponton jelentősen el is tér mindegyik eddig megismert konstrukciótól. Ami a hasonlóságokat illeti: az ebben az alfejezetben eddig tárgyalt

*referatiivirakennék*hez hasonlóan az ebben a mondatban szereplő igenévi szerkezet is PartisAccP kategóriájú elemként jelenik meg az ágrajzon mint a finit ige vonzata; az Acc kategóriarészletből ezúttal is *acc* index lesz, amely egészen a Partis komplementumában álló VoiceP fejéig (illetve az annak komplementumában álló VP-ig) csorog le a szerkezetben; Partis-fejbe (403)-hoz hasonlóan a -VA- elem illeszkedik be; valamint az igei fej is a megszokott módon mozog: Voice-fejen keresztül Partis-fejbe kerül komplex fejet alkotva az ott megjelenő összetevővel, amelynek szuffixum lévén töre van szüksége.

(413) Az *En luule häntä tapettavan* mondat szerkezetének releváns részletei

A hasonlóságok ismertetése után vegyük számba azokat a jellemzőket, amelyek megkülönböztetik ezt a konstrukciót az összes eddig látott szerkezettől. Az első jelentős

eltérés az, hogy a Partis-fej komplementumában egy újabb összetett kategóriájú VoiceP, egy VoiceArbP jelenik meg. Az 5.2. alfejezetben (365) kapcsán láttuk az ezen participiumhoz jelzői szerepben rendelt struktúrát, és akkor VoicePassP állt ezen a helyen. Azért nem alkalmazhattam ezt a kategóriájú elemet jelen esetben is, mert a tárgyi összetevő ezúttal nem *PRO*-ként, hanem hangalakot öltő elemként (*hāntā* 'őt') jelenik meg a szerkezetben, ezt pedig a *Pass* jelenléte, illetve az abból kialakuló *pass* index megakadályozná¹⁴⁰. Mivel a *referatiivirakennék*ben szereplő passzív participiumok esetében ugyanazok a szabályok működnek, amelyeket a finit igei konstrukciókban az *arb* alanyú szósoroknál megfigyelhettünk (ezalatt a megfelelő morfémáknak, valamint az alanyi funkciót betöltő *pro_{arb}*-nak a megjelenését, továbbá a tárgyi vonzat esetének kialakításában szerepet játszó tényezőket értem), logikus ebben a szerkezetben is az ezen általános alanyú mondatok esetében alkalmazott *arb* jelölést, illetve indexet használni. Ez az *Arb* elem megjelenik tehát a VoiceP kategóriájában (VoiceArbP), valamint az ezen frázis fejének komplementumában álló VP-n is, ahol (az *acc* index eltűnése után (414)) ebből a kategóriarészletből index lesz (*arb*) (415), amely a finit igei konstrukciókban látott módon végigöröklődik a teljes VP-n rácsorogva a VP specifikálójában megjelenő genitivusi esetű DP-re, amely ezen index hatására ezúttal is *pro_{arb}*-ként ölt testet (416a); illetve a V-fej komplementumában álló NObjP-re is, amelynél jelen esetben¹⁴¹ is a nominativaccusativusi esetet hívja elő (416b), akárcsak a finit struktúrák esetében.

(414) VArbP (*acc*) → VArbP

(415) VArbP → VP (*arb*)

(416a) DGenP (*arb*) → *pro_{arb}*

(416b/163a) NObjP (*arb*) → **X**NomaccP, ahol **X**=N, Num, D

Az, hogy a tárgy mégsem (nominativ)accusativusban jelenik meg, a tagadásra utaló ~ indexnek tudható be, amely bármilyen tárgyi esetet partitivusszá változtat – ennek menetét részletesen ismertettem a 3.4.9. alfejezetben. Ez a ~ negációs index a finit igei struktúrából származik, hiszen a mondatban tagadóige található, és az eddig látottakkal összhangban a ~ index nem veszik el semelyik összetevőnél, amelyben potenciálisan megjelenhet tárgy (vö. az 5.1. alfejezetben (328) kapcsán mondottakkal). Amennyiben a szerkezetben nincs jelen a ~

¹⁴⁰ (371) NObjP (*pass*) → *PRO*

¹⁴¹ Az *arb* indexes struktúrákhoz hasonlóan természetesen partitivusi eset is megjelenhet ilyen szerkezetben álló tárgyon is, amennyiben a főnév tulajdonságai (anyagnév, parciális mennyiség) ezt kívánják:
(416c/163b) NObjP (*arb*) → **X**PartP, ahol **X**=N, Num, D.

tagadásra utaló index, a példában szereplő Sg3 névmás accusativusi alakban ölt testet (lásd (401a)).

Az *arb* alanyú finit szerkezetekhez hasonlóan ezekben a konstrukciókban is mindig *pro_{arb}*-ot találunk az alanyi funkciójú vonzat helyén (vö. 3.4.2.), így ez az összetevő alkalmatlan arra, hogy betöltse a PartisP specifikálóját, amelyet a finn a mondat téma pozíciójához hasonlóan láthatóan „szeret” kitölteni. Erre a participiumon belüli topik szerepre jelen mondatban a *hääntä* személyes névmás a legalkalmasabb, így ez mozog ebbe a pozícióba (egy Partis-fej melletti hamisvonzathely érintésével). Így viszont nem lehet fenntartani azt az általánosítást, hogy a PartisP, legalábbis a PartisAccP specifikálója kizárólag a genitivusi esetű vonzat számára lenne fenntartva; helyette azt mondhatjuk, hogy ezen pozíció kitöltésének elvei lényegében megegyeznek a mondatban kiépülő TP specifikálójának kitöltését meghatározó elvekkel.

A VoiceArb fejében (az *arb* alanyú szerkezeteknél, illetve a passzív participiumoknál már látott módon) egy *-TTA-* elemet találunk (417), amelyen a ~ index terminalizálódása nem okoz változást (418). A Partis-fejbe beillesztődő *-VA-n* viszont az *acc* index hatására megjelenik az *-N*; a negációs ~ index ezen az elemen sem idéz elő semmilyen alaki módosulást (419).

(417) VoiceArb (acc) → *-TTA-*

(418) *-TTA-* (~) → *-TTA-*

(419a) *-VA-* (acc) → *-VAN*

(419b) *-VAN* (~) → *-VAN*

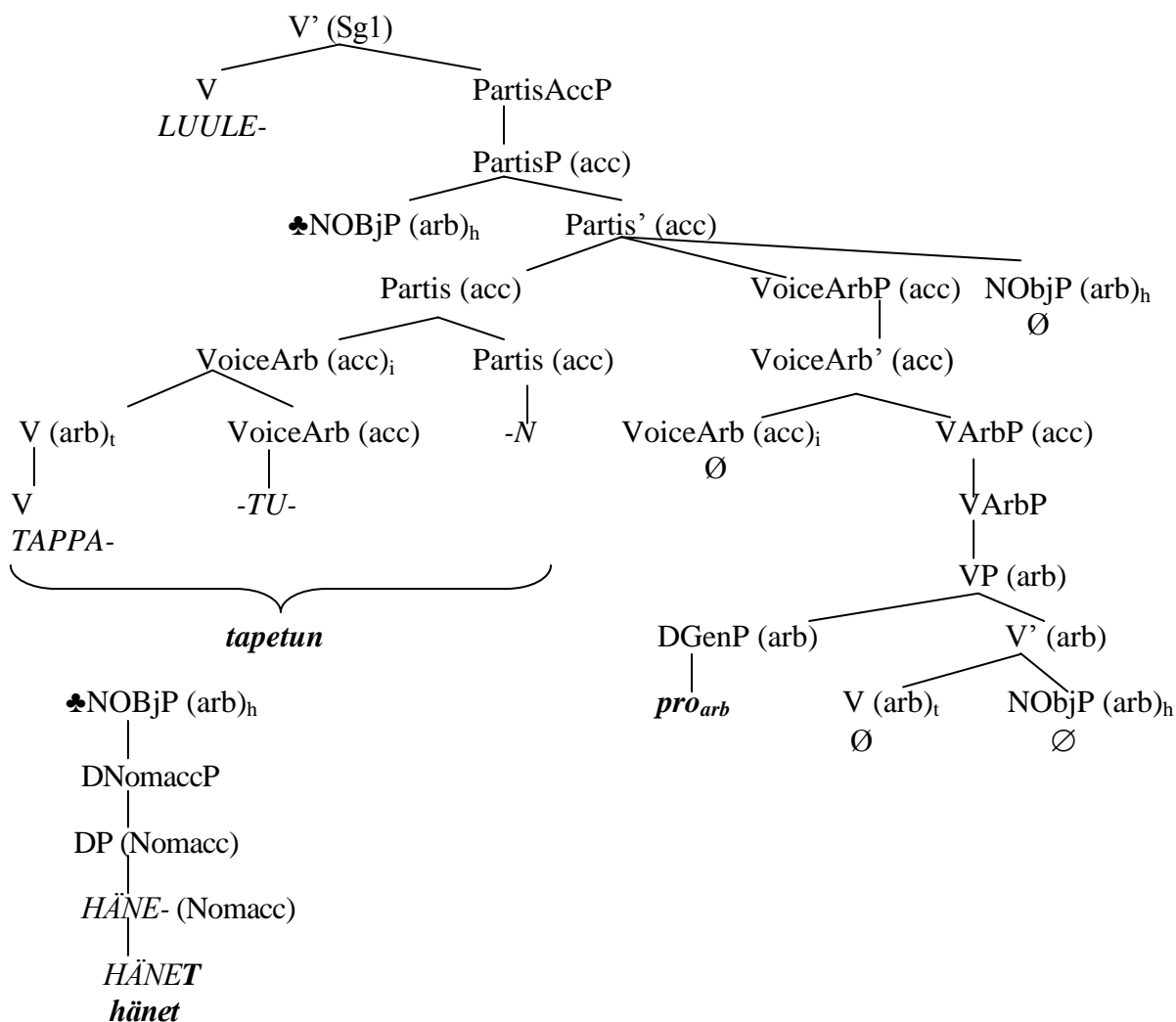
Az igenévi alak végső formája a hangtanban alakul ki: az igei tövéghangzó megváltozása ugyanúgy ebben a grammatikai komponensben történik, ahogyan például a magánhangzó-harmóniáról is a hangtan ad számot, melynek megfelelően a Sg3 névmáson a partitivusrag palatális allomorfja jelenik meg.

Mindezek áttekintése után vessünk egy pillantást az előidejű passzív participiumot tartalmazó *referatiivirakennék* szerkezetére is: lássuk, milyen reprezentáció rendelhető a (401b)-ben szereplő, tagadást nem tartalmazó szóshoz.

A (420)-ban látható ábrához szintén találunk egy meglehetősen hasonlót: (372)-ben egy ugyanilyen participium köré kiépülő szerkezettel találkoztunk, csak ott ez az igenévi konstrukció jelzői helyzetben bukkant fel. A két ágrajz közötti különbségek és hasonlóságok tekintetében tulajdonképpen azokat a dolgokat sorolhatjuk fel, amelyeket az imént (413) és

jelzői helyzetű megfelelője (lásd (365)) kapcsán már elmondtam. Vagyis a V' alatt vonzatként megjelenő participium PartisAccP-ként épül be a szerkezetbe, amely kategória *Acc* részletéből *acc* index lesz, ez végigcsorog az igenévi szerkezeten egészen a VoiceArb-ig, illetve az annak komplementumában megjelenő VArbP-ig, ahol azután eltűnik a rendszerből. Továbbra is a VoiceArbP, valamint a VArbP kategóriákat, illetve az utóbbiból kialakuló *arb* indexet célszerű alkalmazni ezen struktúrák leírásakor, mert a szerkezeten belül megjelenő tárgy esete ebben az igeneves konstrukcióban is az *arb* alanyú finit mondatokkal azonos elvek alapján határozódik meg (ennek részleteit lásd a 3.4.9. alfejezetben). Mivel a szerkezetben ezúttal nincs tagadás, a személyes névmás (nominativ)accusativusban ölt testet.

(420) **A Luulin hänet tapetun mondat szerkezetének releváns részletei**

A VP specifikálójában az *arb* index hatására ismét megjelenik a pro_{arb} , amelynek nincs hangalakja, ezért nem tudja betölteni a PartisP specifikálóját, ahová éppen ezért egy másik bővítmény, a Sg3 személyes névmás kerül, akárcsak (413) esetén.

Az igei fej pedig ezúttal is a már jól ismert utat „járja be”: VoiceArb-on át Partis-fejbe mozog, hogy az ott megjelenő szuffixum (-N) tőhöz jusson. A -TU- a finit igei szerkezetekkel való párhuzam megőrzése miatt továbbra is Voice-, pontosabban ezúttal VoiceArb-fejben jelenik meg az *acc* index eltűnésével egy időben.

(421) VoiceArb (acc) → -TU-

A *referatiivirakennék* szerkezetének áttekintését annak bemutatásával zárom, hogy a finit mondatstruktúrában öröklődő indexek közül melyek azok, amelyek hatással vannak az ezen igeveves konstrukción belül megjelenő tárgyra, és melyek azok, amelyek nem befolyásolják ennek a különleges összetevőnek az esetét. A (422) példasorban megfigyelhető, hogy a finit mondatban felbukkanó tagadóige a *referatiivirakenne* tárgyánál is kötelezően előírja annak partitivusi esetét (vö. még (402)-vel); míg az általános alanyra utaló *arb*, a felszólítások esetén öröklődő *!*, valamint a default formájú igék esetében alkalmazott *subj* nincs befolyással a tárgyi funkciójú összetevő konkrét esetbeli megvalósulására.

(422a) E-n usko sinu-n tappa-nee-n **Jussi-a.**
nem-SG1 hisz te-GEN megöl-NUTPTC-ACC Jussi-PART
'Nem hiszem, hogy megölted Jussit.'

(422b) Lehde-ssä väite-tt-i-in Peka-n tappa-nee-n **Jussi-n.**
újság-INESS állít-PASS-IMPERF-ARB Pekka-GEN megöl-NUTPTC-ACC Jussi-ACC
'Az újságban azt állították, hogy Pekka megölte Jussit.'

(422c) Usko-kaa minu-n tappa-nee-n **Jussi-n.**
hisz-IMP.PL2 én-GEN megöl-NUTPTC-ACC Jussi-ACC
'Higgyétek el, hogy megöltem Jussit!'

(422d) Sinu-n täyty-y usko-a minu-n tappa-nee-n **Jussi-n.**
te-GEN kell-SG3 hisz-TAINF én-GEN megöl-NUTPTC-ACC Jussi-ACC
'El kell hinned, hogy megöltem Jussit!'

Ezt a jelenséget ebben a keretben kifejezetten egyszerű kezelni: a tagadás ~ indexének nem szabad elvesznie akkor, ha PartisAccP-re öröklődik (ezáltal ez az index végigcsorog a teljes szerkezeten egészen a mélyben megjelenő V-fejig és az annak komplementumában potenciálisan megjelenő NObjP kategóriájú tárgyi funkciójú összetevőig) (424a); míg a másik három szóban forgó indexnek azonnal el kell tűnni a rendszerből, amint ilyen kategóriájú igeveves szerkezeten jelennek meg. Ezt a jelenséget Chomsky (1986) alapján úgy lehetne megragadni, hogy míg a negáció számára a PartisAccP nem jelent határolókatégoriát, addig az *arb*, a *!* és a *subj* indexek számára igen: az előbbi index által megjelenített jegy tehát „átjut” ezen a kategórián, míg az utóbbiak számára ez lehetetlen.

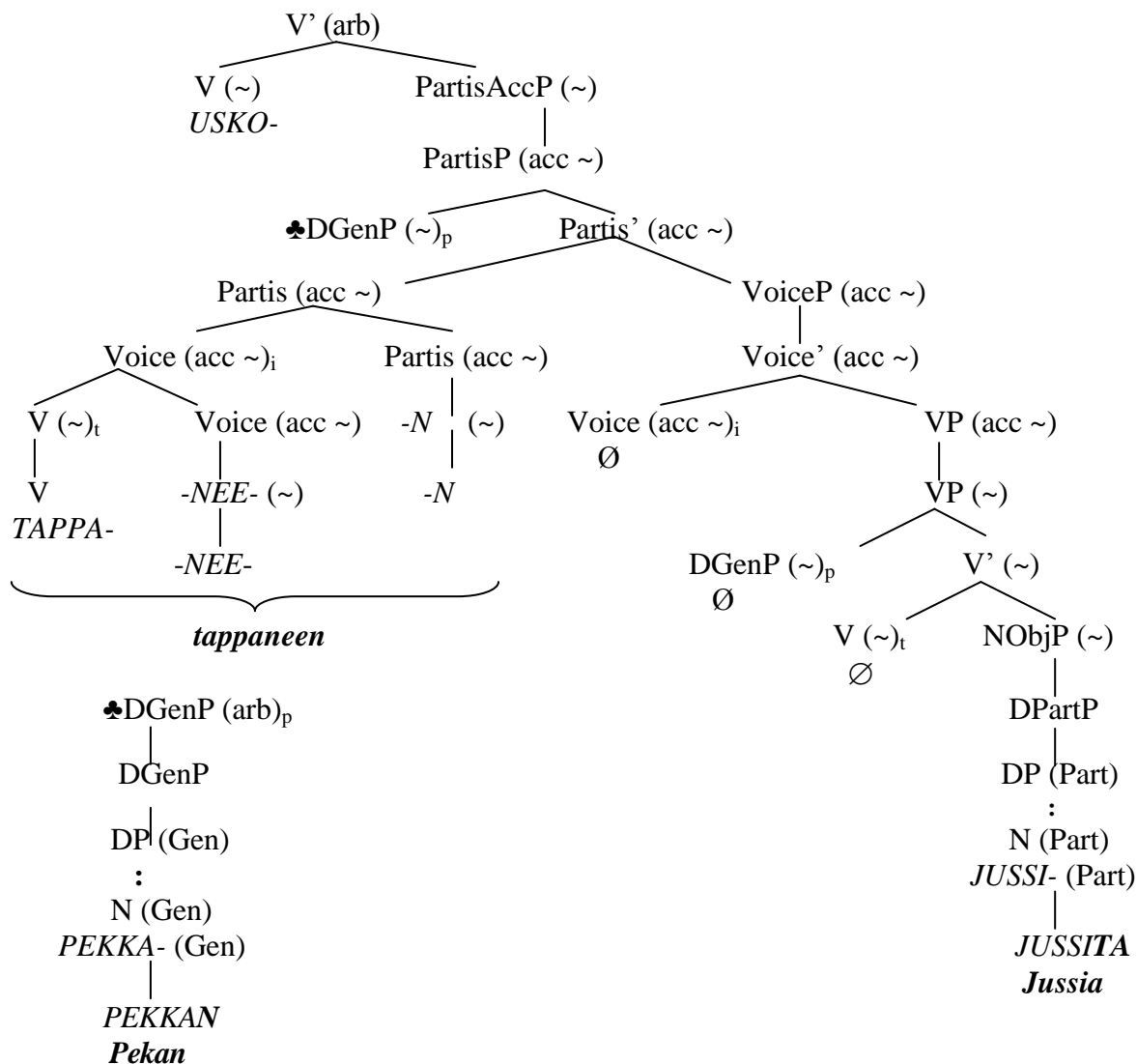
(423a) PartisAccP (arb) → PartisAccP

(423b) PartisAcc (!) → PartisAcc

(423c) PartisAccP (subj) → PartisAccP

Lássuk a (422a-b)-hez rendelhető reprezentációkat.

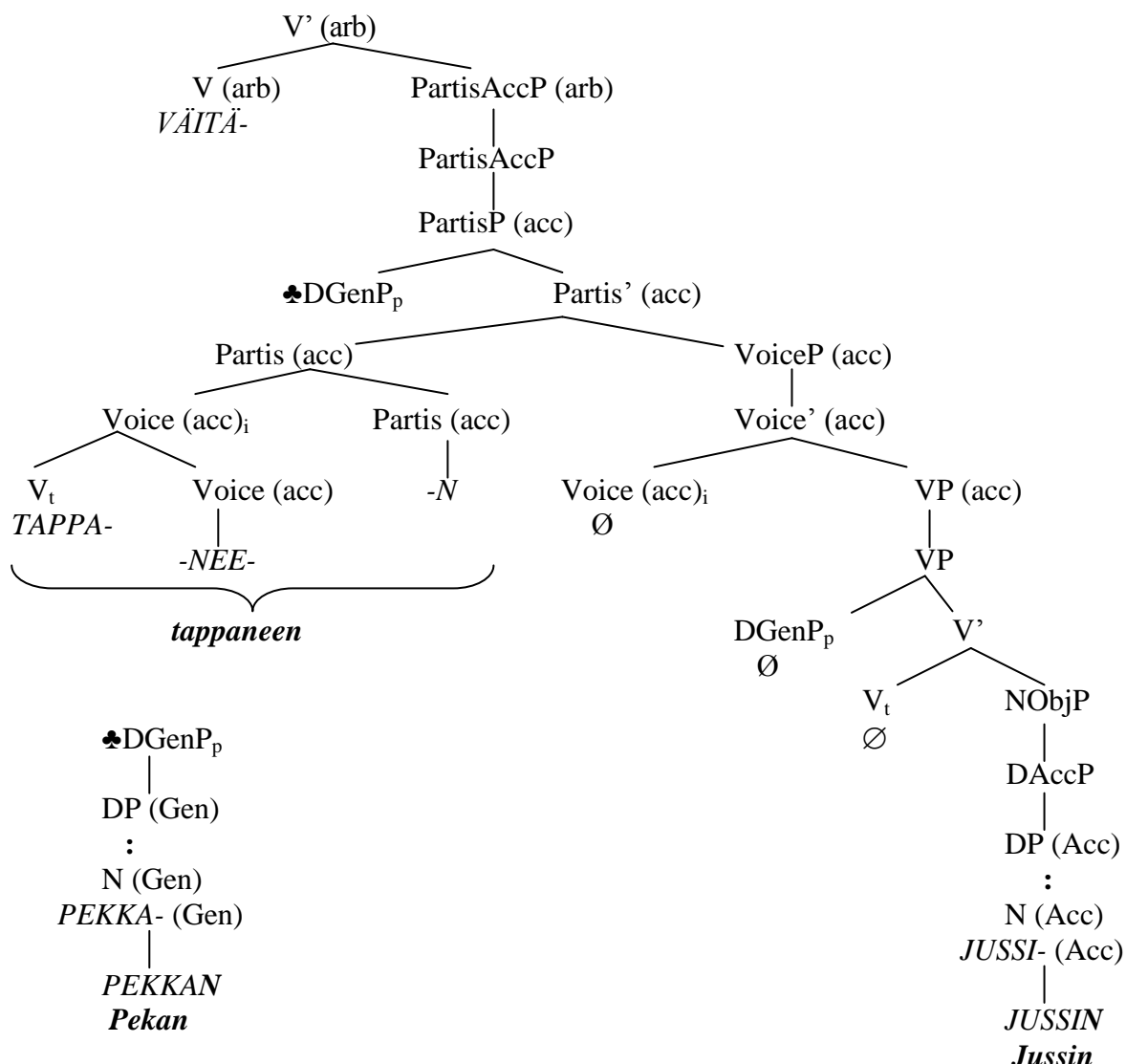
(424a) **Az En usko sinun tappaneen Jussia mondat szerkezetének releváns részletei**

(424a)-ban az a verzió látható, amelyben a tárgy partitivusban jelenik meg. Ezzel tehát úgy tudunk elszámolni ebben a keretben, hogy a finit igei struktúrában öröklődő tagadásra utaló $\sim$ indexet nem tüntetjük el a rendszerből PartisAccP-nél, így az végigcsorog egészen a mélyben felbukkanó tárgyig, ahol kiváltja a megfelelő (partitivusi) eset megjelenését.

(424b)-ben pedig a (422b) szósorhoz tartozó reprezentáció látható azt példázva, hogy a finit struktúrában öröklődő többi index, mely a finit ige mellett megjelenő tárgy esetét befolyásolja, eltűnik PartisAccP-re öröklődve, így nem tud hatással lenni az ezen ige neves szerkezeten belül felbukkanó tárgyi funkciójú összetevő esetére.

(424b) A *Lehdessä vüitettiin Pekan tappaneen Jussin* mondat szerkezetének releváns részletei

Ezzel a végére értem az alapvető *referatiivirakennés* szerkezetek bemutatásának. Az olyan struktúrákra, amilyenek (425)-ben és (426)-ban láthatóak¹⁴², nem térek ki. Ezekkel kapcsolatban mindössze annyit jegyeznek meg, hogy kezelésükben az itt elmondottakhoz képest annyi újdonság tapasztalható, hogy a V' alatt (423) esetében $PartisPlEssP$ -t, (424)-nél pedig $PartisTrlP$ -t kell felvenni.

(425) Ole-n kuule-v-i-na-ni.
van-SG1 hall-VAPTC-PL-ESS-SG1
'Mintha hallanám.'

(426) E-n tul-lut si-tä ajatel-lee-ksi.
nem-SG1 talál (tenni)-IMPERF az-PART gondol-NUTPTC-TRL
'Nem is gondoltam rá.'

¹⁴² Ezek a példák Csepregitől (1994, 46) származnak.

5.3.2. A *temporaalirakenne* szerkezete

A finn nyelvben, főként annak írott változatában¹⁴³, bizonyos időhatározói szerkezeteknél is lehetséges a választás, hogy az adott tartalmat alárendelt mellékmondat, vagy igeneves konstrukcióval fejezzék-e ki. Számomra az utóbbi szerkezetek felépítése az érdekes, mivel összetett mondatokkal ebben a disszertációban nem foglalkozom.

Kétféle *temporaalirakenne*¹⁴⁴ létezik, melyeket attól függően kell használni, hogy a benne kifejezett tartalom a főigéhez viszonyítva előbb történt-e (427b), vagy azzal egy időben játszódik, illetve játszódott-e le (427a). Az egyidejűség kifejezésére az általam E-participiumként említett igenév inessivusi alakja (-*essa*) használatos, míg az előidejűséget a -*tU* participium partitivusi formájának (-*tUA*) alkalmazásával fejezhetjük ki.

(427a) Kaisa-n käy-d-e-ssä kaupa-ssa Pekka pese-e auto-a.
Kaisa-GEN jár-TAINF-EPTC-INESS bolt-INESS Pekka-NOM mos-SG3 autó-PART
'Amikor Kaisa boltba megy, Pekka autót mos.'

(427b) Peka-n lue-ttu-a lehde-n lähd-i-mme elokuv-i-in.
Pekka-GEN olvas-PASS.NUTPTC-PART újság-ACC indul-IMPERF-PL1 mozi-PL-ILL
'Miután Pekka elolvasta az újságot, elmentünk moziba.'

A fenti példákból látható, hogy a *temporaalirakenne* alanya genitivusban jelenik meg; de ez az összetevő kifejezhető birtokos személyszuffixum formájában is, amennyiben az igenévi konstrukció alanya személyes névmás (428a), vagy ha ez az összetevő koreferens a mondat alanyával (428b-c), illetve központi szerepű elemével ((428d)-ben például a birtokossal).

(428a) Minu-n käy-d-e-ssä-ni kaupa-ssa Pekka pese-e auto-a.
én-GEN jár-TAINF-EPTC-INESS-SG1 bolt-INESS Pekka-NOM mos-SG3 autó-PART
'Amikor boltba megyek, Pekka autót mos.'

(428b) Matkusta-e-ssa-ni Rooma-an tutustu-i-n uus-i-in ihmisi-in.
utazik-TAINF.EPTC-INESS-SG1 Róma-ILL megismer-IMPERF-SG1 új-PL-ILL ember-PL-ILL
'Amikor Rómába utaztam, új emberekkel ismerkedtem meg.'

(428c) Matkusta-e-ssa-an Rooma-an Pekka tutustu-i uus-i-in ihmisi-in.
utazik-TAINF.EPTC-INESS-SG3 Róma-ILL Pekka-NOM megismer-IMPERF-SG3 új-PL-ILL ember-PL-ILL
'Amikor Rómába utazott, Pekka új emberekkel ismerkedett meg.'

(428d) Ol-i-e-ssa-an Rooma-ssa häne-llä ol-i aika-a opiskel-la italia-a.
van-TAINF-EPTC-INESS-SG3 Róma-INESS ő-ADESS van-IMPERF-SG3 idő-PART tanul-TAINF olasz-PART
'Amikor Rómában volt, volt ideje olaszul tanulni.'

¹⁴³ A beszélt nyelvben a *temporaalirakenne* nagyon ritkán fordul elő (ISK 2004, 536–537: §543).

¹⁴⁴ A *temporaalirakenne* jellemzőinek részletes ismertetését lásd ISK (2004, 536–541).

Az egyidejűséget kifejező konstrukcióknál lehetőség van az aktív és az általános *arb* alanyú szerkezetek elkülönítésére, mert az E-participium inessivusi alakjának van passzív változata is: *-ttAessA*.

- (429) Ove-a   ava-tta-e-ssa   ikkuna-n   lasi   särky-i.
ajtó-PART kinyit-PASS-EPTC-INESS ablak-GEN üveg-NOM törik-IMPERF.SG3
'Betört az ablaküveg, amikor kinyitották az ajtót.'

Előidejűség esetén azonban csak a *-tUA*, azaz az előidejű passzív participium partitivusi alakja használható. Amennyiben ezen szerkezetben genitivusi esetű alanyi funkciójú összetevő, illetve birtokos személyszuffixum jelenik meg, akkor aktív értelmezést kap (430a-b); míg ha ilyen elem nem szerepel benne, akkor az általános *arb* alanyú szósorokkal megegyező módon kell ezt az igenévi konstrukciót értelmezni (430c).

- (430a) Peka-n   herä-tty-ä   lähd-i-n   koti-in.
Pekka-GEN felébred-PASS.NUTPTC-PART indul-IMPERF-SG1 haza-ILL
'Miután Pekka felébredt, hazamentem.'

- (430b) Herä-tty-ä-ni   soit-i-n   Kaisa-lle.
felébred-PASS.NUTPTC-PART-SG1 felhív-IMPERF-SG1 Kaisa-ALL
'Miután felébredtem, felhívtam Kaisát.'

- (430c) Suome-en   pala-ttu-a   ikävä-t   asia-t   unohde-tt-i-in.
Finnország-ILL visszajön-PASS.NUTPTC-PART szomorú-PL.NOMACC dolog-PL-NOMACC elfelejt-PASS-IMPERF-ARB
'Miután hazaértek Finnországba, elfelejtették a szomorú dolgokat.'

Temporaalirakenne nem állhat olyan alárendelt tagmondat helyén, amelyben default formájú ige jelenik meg¹⁴⁵:

- (431a) *minu-lla   ol-le-ssa   aika-a
én-ADESS van-EPTC-INESS idő-PART

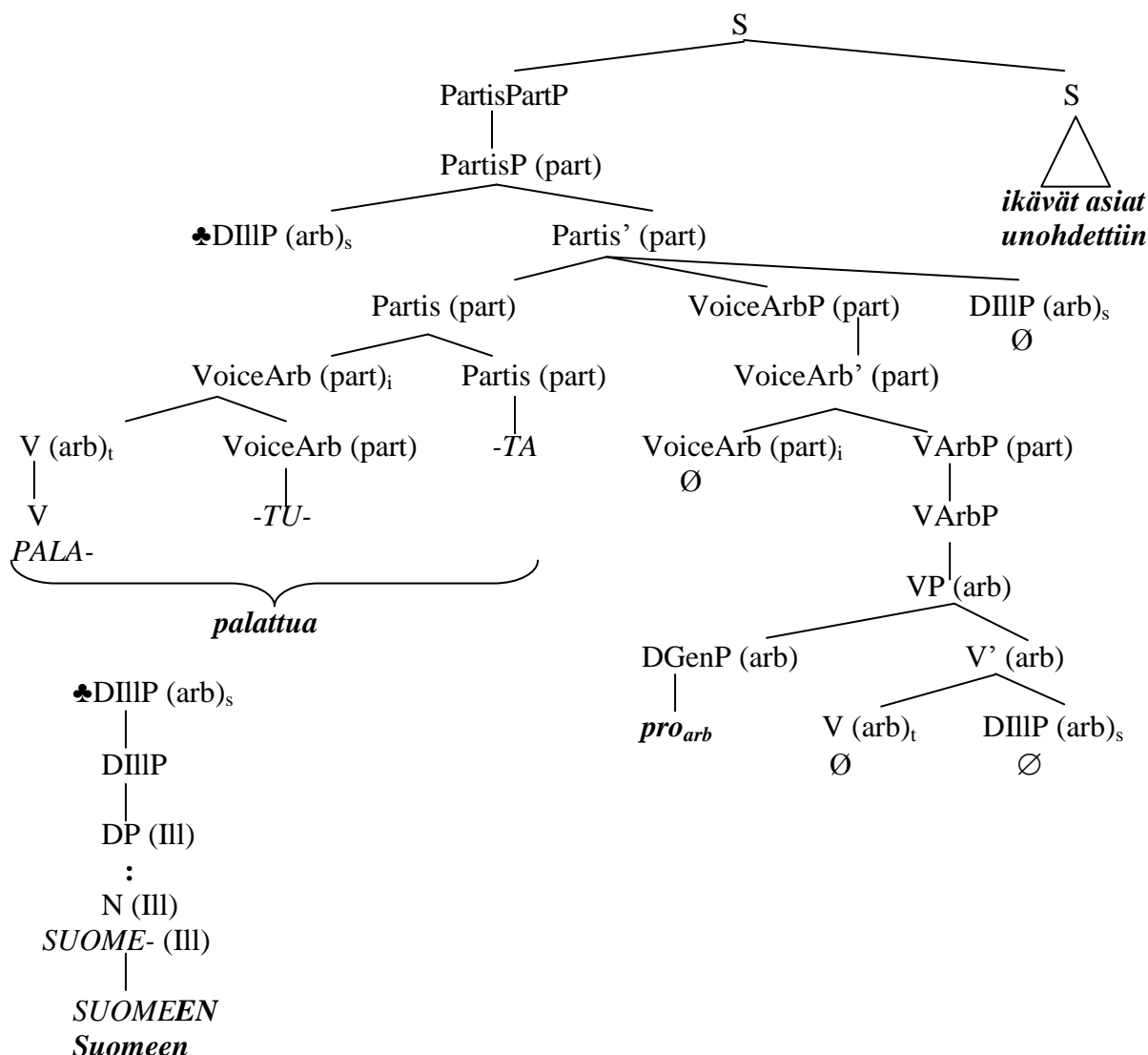
- (431b) *minu-sta   tul-tu-a   kuuluisa
én-ADESS válik-PASS.NUTPTC-PART híres-NOMACC

A *temporaalirakenne* általános jellemzése után térjünk rá arra, milyen reprezentációk rendelhetők ezekhez a szósorokhoz. Először tekintsük az előidejűséget kifejező konstrukciókat, melyeknél az említetteknek megfelelően az igenév alakját tekintve nincs különbség az általános *arb* alanyú és a valódi alannyal rendelkező szerkezetek között. A konkrét konstrukciók tanulmányozását kezdjük az általános alanyos verzióval, vagyis lássuk, milyen ágrajz adható a (430c)-ben szereplő *temporaalirakennéhez*.

¹⁴⁵ A (431a-b)-ben szereplő példák az *Iso suomen kieliooppiból* származnak (ISK 2004, 536: §543).

(432) A *Suomeen palattua ikävät asiat unohdettiin* mondat szerkezetének releváns részletei

A (432) ábra nagyon hasonlít a (420)-ban látotthoz, amelyben szintén egy előidejű általános *arb* alanyú szerkezet szerepelt. A két konstrukció között az a számunkra most leginkább releváns eltérés, hogy míg a (420)-ban látott *referatiivirakennén* accusativusi esetrag jelent meg, addig a most tárgyalt participium fején partitivust találunk. Ez a különbség a participiumok kategóriáján jelenik meg először: a *referatiivirakenne* PartisAccP-ként, a *temporaalirakenne* pedig PartisPartP-ként kerül be a szerkezetbe. Mindkét kategória esetre utaló részéből index lesz: *acc*, illetve *part*; vagyis mindkét szerkezetnél az esetre utaló index kisbetűvel kezdődik. Erre azért van szükség, hogy ne lehessen összekeverni a jelzői helyzetben álló konstrukciókat a jelen alfejezetben tárgyalt szerkezetekkel, hiszen ezek között (főként az alanyi és tárgyi funkciót betöltő összetevőket tekintve) jelentős különbségek vannak. A *part* index az *acc*-hoz hasonlóan egészen a Partis-fej komplementumában

megjelenő VoiceArb fejéig öröklődik a szerkezetben, és természetesen megjelenik az ennek komplementumában álló VArbP-n is. A VoiceArb-on ezen index terminalizálódása a *-TU-* nem-terminális elem megjelenését váltja ki (433), míg a VArbP-ről az *acc*-hoz hasonlóan anélkül tűnik el, hogy bármilyen változást okozna (434).

(433) VoiceArb (part) → *-TU-*

(434) VArbP (part) → VP

A *part* azért van indexként jelen a rendszerben, mert még egy helyen releváns: a Partis-fejben ilyen index öröklődése esetén a partitivusi esetragot megjelenítő nem-terminális elem jelenik meg (melyből a hangtanban mindig *-a/-ä* lesz, mert az őt megelőző morféma csak a *-tU* lehet).

(435) Partis (part) → *-TA*

Pusztán a belső szerkezetet nézve a (420)-ban látott *referatiivirakenne* és a most tárgyalt *temporaalirakenne* felépítése tulajdonképpen megegyezik, lényegi különbség az elmondottakon kívül nincs közöttük. A VoiceP és a VP kategóriájában egyaránt feltűnő *arb* elem az általános *arb* alanyú finit szerkezetekkel megfigyelhető párhuzam miatt van jelen mindkét ábrán: a kategóriarészletből VP-nél indexszé váló *arb* hatására illeszkedik be az általános alanyt megjelenítő *pro_{arb}* a VP-specifikálókba, és ez az index felelős a V komplementumában potenciálisan feltűnő tárgy esetjelöléséért is, mely az *arb* alanyú finit szerkezetekhez hasonlóan csak nominativaccusativusban vagy partitivusban állhat, *-n* accusativust semmiképpen sem viselhet. A most tárgyalt szerkezetben nincs jelen tárgyi funkciójú összetevő (az *ISK* (2004, 540: §548) szerint ilyen konstrukciókban többnyire intranszitiv igékből képzett participiumok tűnnek fel), de a PartisP specifikálóját (420)-hoz hasonlóan ezúttal is kitölti egy témának alkalmas összetevő, az illativusi esetű *Suomeen* 'Finnországba' DP.

Az igei fej is ugyanúgy mozog (432)-ben, ahogyan azt (420)-ban láttuk: a VoiceArb-on keresztül kerül be Partis-fejbe komplex fejet alkotva az ott megjelenő partitivusi toldalékkal, melynek szuffixum volta volt az, ami kiváltotta az igemozgatást, hiszen ennek az elemnek töre van szüksége.

Még egy nagyon fontos dolgot kell megemlítenünk a (432)-ben látható *temporaalirakenne* kapcsán. Ez az összetevő szabad bővítményként S-re csatolva kerül be a

szerkezetbe¹⁴⁶, méghozzá azelőtt, hogy a mondatot jelölő nem-terminális elemen bármilyen index feltűnt volna. Ennek azért van jelentősége, mert a *temporaalirakennék* azon igeneves konstrukciók körébe tartoznak (a jelzői participiumokkal egyetemben), amelyekben megjelenő tárgy esetére nincs hatása a mondat finit igéjének: vagyis ha például megjelenik a mondatban a tagadóige, a *temporaalirakennékben* lévő tárgyi funkciójú összetevőnek nem feltétlenül kell partitivusban lennie (lásd (436)). Ugyanez igaz a default formájú igét, illetve *arb* alanyt tartalmazó mondatok esetében is: a *temporaalirakennékben* megjelenő tárgyon ezek jelenlétében is megjelenhet *-n* accusativus rag. Mindezt Chomsky (1986) alapján úgy fogalmazhatjuk meg, hogy a *temporaalirakennék* határolókatóriát jelentenek az ezen indexek által megjelenített jegyek számára. Ez minden bizonnyal összefüggésben áll azzal, hogy a *temporaalirakennék* szabad bővítmények, melyek belső szerkezetébe az ige kevésbé képes „beleszólni”, mint a vonzatokéba.

Amint azt már említettem, az előidejű *temporaalirakennék* esetében a szerkezet fején mindig ugyanaz a *-tUA* morfémacsoport tűnik fel az alanyi funkciójú összetevő jellegétől függetlenül: ebből a szempontból nincs tehát különbség az általános *arb* alanyú és a „hétköznapi” alanyt tartalmazó struktúrák között. Ez viszont egyúttal azt is jelenti, hogy a szabályrendszerünknek meg kell engednie az eddig kizárólag passzív, illetve általános alanyú konstrukciókban előforduló *-tU* morféma megjelenését aktív szerkezetekben is.

A következőkben ilyen konstrukcióra mutatok példát.

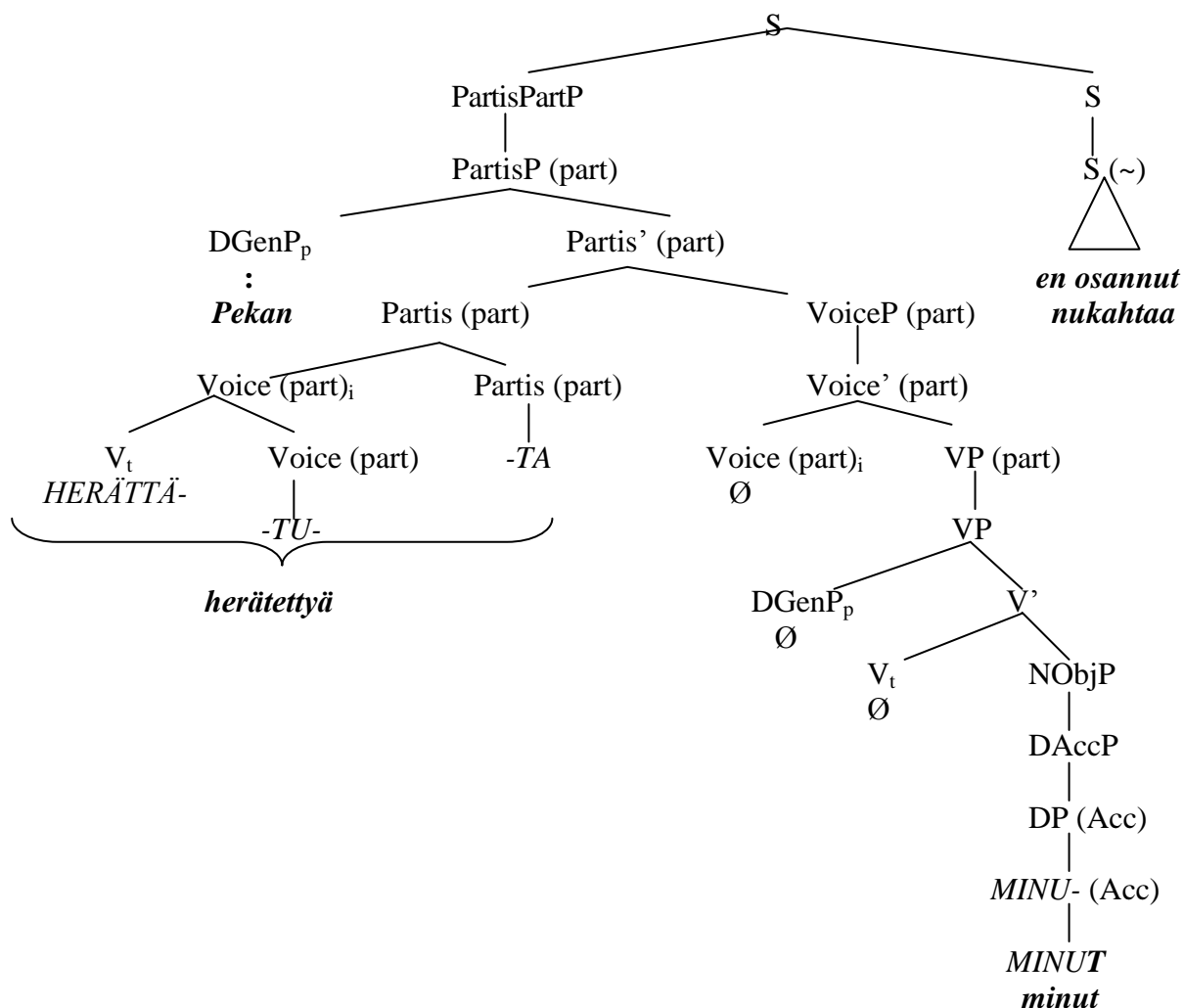
- (436) Peka-n   heräte-tty-ä   minu-t   e-n   osan-nut   nukahta-a.
 Pekka-GEN   felébred-PASS.NUTPTC-PART   én-ACC   nem-SG1   képes-PTC   elalszik-TAINF
 'Miután Pekka felébresztett, nem tudtam elaludni.'

A (437)-ben szereplő ábra természetesen nagyon sok elemében megegyezik az imént (432)-ben látott ágrajzzal, hiszen mindkettő előidejű *temporaalirakenne* reprezentációja. A két szerkezet közötti legfontosabb különbség a VoiceP, illetve a VP kategóriájában van: jelen esetben ugyanis ezekben nem tűnik fel az általános alanyra utaló *Arb* elem, így ebből kialakuló *arb* index sem fog öröklődni a VP szerkezetében, és így a VP-specifikálóban nem *pro_{arb}* illesztődik be, hanem egy hangalakkal rendelkező genitivusi esetű összetevő, amely mint a téma szerepének betöltésére leginkább alkalmas elem PartisP specifikálójába mozog. A V komplementumában megjelenő tárgyi funkciójú összetevő pedig ezúttal accusativusi

¹⁴⁶ Ha a *temporaalirakenne* megjelenhet a mondat végén is, ekkor V' alatt hamisvonzathelyen lehet felvenni (pl.: Ikkuna särky-i ove-a ava-tta-e-ssa ablak-NOM török-IMPERF.SG3 nyit-PASS-EPTC-INNESS 'Betört az ablak, amikor kinyitották az ajtót'). Ha a finit igei struktúrában öröklődik olyan index, amely szerepet játszik a tárgy esetének meghatározásában (ilyen a negációra utaló ~, a felszólítást jelölő !, a default formájú igéknél megjelenő *subj*, illetve az általános alany esetében alkalmazott *arb*), az már az első lépésben eltűnik erről az elemről (pl.: PartisPartP (*arb*) → PartisPartP) a főszövegben kifejtett okok miatt.

esetben jelenik meg, és ez nemcsak azért lehetséges, mert személyes névmásról van szó, amely különleges *-t* ragos tárgyesete okán minden szerkezetben előfordulhat ilyen esetben; hanem mert nincs a szerkezetben olyan index, amely megakadályozná ennek az esetnek a feltűnését (lásd (439)).

(437) A *Pekan herätettyä minut en osannut nukahtaa* mondat szerkezetének releváns részletei

Az ilyen *temporaalirakennék* szerkezete minden más szempontból azonos azzal, amit az imént (432)-ben láttunk. Szabad bővítményként S-re csatolva jelennek meg a mondat szerkezetében, mielőtt a mondatot jelölő S nem-terminális szimbólumon feltűnne a tagadásra utaló $\sim$ index, hiszen épp most láthattuk, hogy a szerkezeten belül megjelenő tárgyi funkciójú összetevő accusativusi esettel rendelkezett, és nem partitivusban jelent meg, ahogyan azt a tagadóige környezetében előforduló ilyen elemeknél megszoktuk.

A Voice fejben (432)-höz hasonlóan a *-TU-* elem jelenik meg, így a (433)-ban szereplő szabályt általánosabban is megfogalmazhatjuk:

indexszé alakul át. Erre azért van szükség, mert az alany számára és személyére utaló index mélyebben (V' és V között) tűnik el a rendszerből, mint a *part* (amely már VP-nél elvész), így az indexelt nyelvtanra vonatkozó szabályok szerint előbb kell megjelennie (vö. a 4.3. fejezetben az esetragok és birtokos személyszuffixumok sorrendjéről mondottakkal).

A szóban forgó *SgI* index két helyen releváns a szerkezetben: testet ölt a Partis-fejben beillesztésre kerülő partitivusi esetre utaló *-TA-* nem-terminálison (440) (míg a Voice-fejben megjelenő *-TU-* elemről nyom nélkül tűnik el (441)); valamint hatására a VP-specifikálóban álló genitivusi DP-nél előhívódik a megfelelő személyes névmási lexikai nem-terminális, mely ezúttal *pro_{minun}* formában bukkan fel. Mivel ennek az elemnek nincs hangalakja, nem mozoghat PartisP specifikálójába, amely így üresen marad (legalábbis semleges esetben). Ez összhangban áll azzal, amit a finit mondat téma pozíciójával kapcsolatban megtudtunk: ha jelen van alanyi funkciójú vonzat a szerkezetben, de hangalak nélkülsége miatt nem tudja betölteni ezt a pozíciót, akkor oda más sem kerülhet (vö. 3.4.3.). Az ebben az alfejezetben tárgyalt participiumok specifikálói pozíciójának betöltésére pedig láthatóan ugyanezek az elvek érvényesek.

(440) *-TA-* (Sg1) → *-TANI*

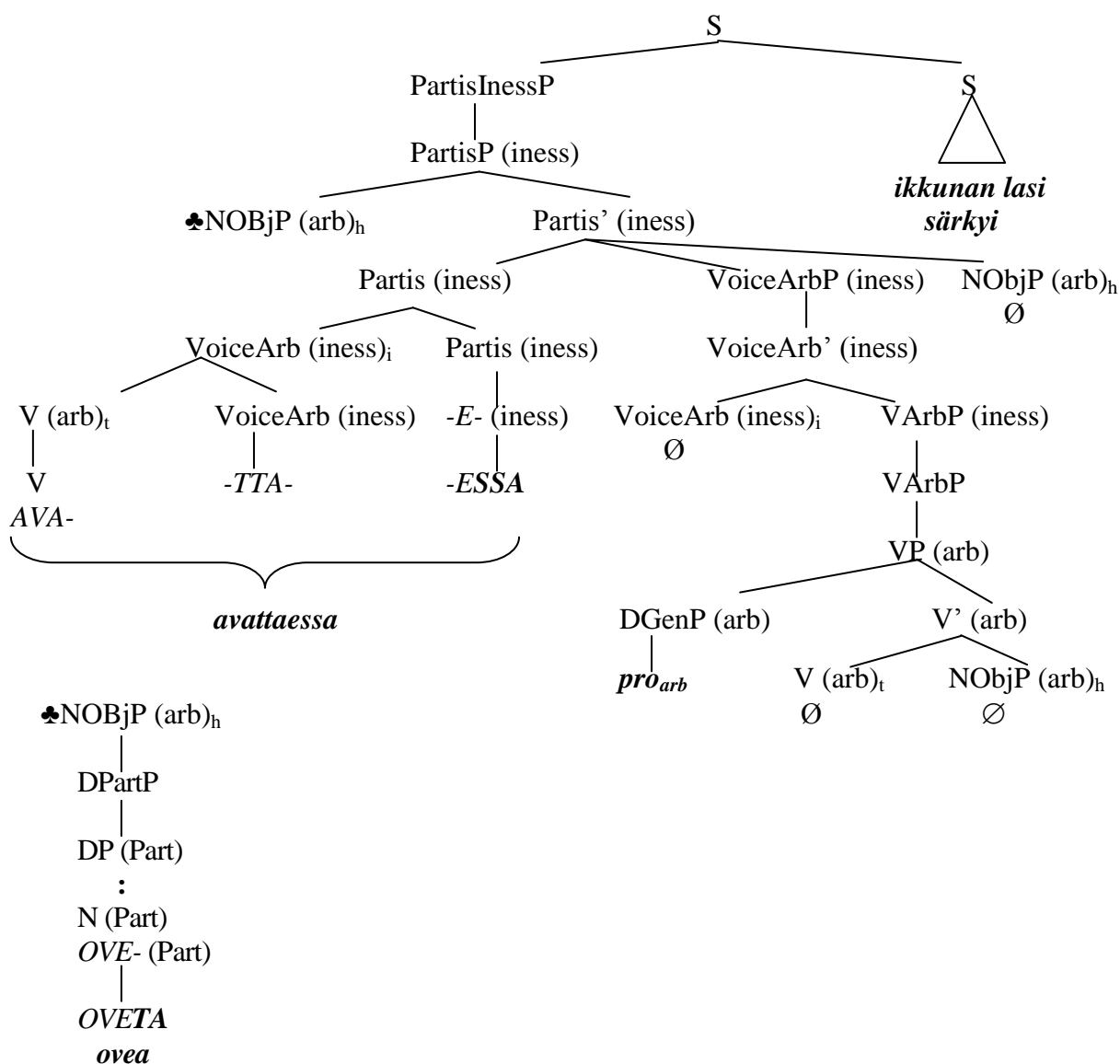
(441) *-TU-* (Sg1) → *-TU-*

Mivel a (439)-ben szereplő ábra minden más szempontból megegyezik a (437)-ben látott struktúrával, nem ismétlem meg az annak kapcsán elmondottakat, hanem rátérek az egyidejű *temporaalirakennék* jellemzőinek tárgyalására.

Az ezekben a szerkezetekben szereplő igenévi formát a finn nyelvtanok az infinitívusok közé sorolják, és 2. *infinitívusként*, vagy *E-infinitívusként* utalnak rá. Én mégis participiumként kategorizáltam ezeket az elemeket, méghozzá azért, mert alakjukban megjelenhet a passzívra, illetve az általános *arb* alanyra utaló *-TTA-* morféma, amely a TA- és a MA-infinitívusok esetében nem lehetséges.

Tekintsünk elsőként egy olyan szerkezet, amely ilyen felépítésű szóalakot tartalmaz: lássuk a (429)-ben szereplő szósorhoz rendelhető reprezentációt.

(442) **Az *Ovea avattaessa ikkunan lasi sárkyi* mondat szerkeztének releváns részletei**

Az ebben az alfejezetben tárgyalt valamennyi eddig látott szerkezethez hasonlóan (442)-ben is egy összetett kategóriájú PartisP-vel találkozhatunk, melyben a szóalakon látható inessivusi rag miatt ezúttal az *Iness* részlet tűnik fel. Hogy látni lehessen a párhuzamot a különböző *temporaali*- és *referatiivirakennék* között, az esetre utaló kategóriarészlet ezúttal is (kisbetűvel kezdődő) *iness* indexszé alakul (443), így el lehet különíteni ezt a szerkezetet a jelzői helyzetben felbukkanó, a főnévi csoportból a participiumi frázisra öröklődő inessivusi (*Iness*) esetindexet tartalmazó igeneves konstrukcióktól. Az *iness* az eddig megismert hasonló szerepű *acc* és *part* indexekhez hasonlóan a VoiceArb-ig, illetve az ennek komplementumában megjelenő VArbP-ig öröklődik a szerkezetben. Utóbbiról nyom nélkül eltűnik (444a), de az előbbinél az *acc* indexhez hasonlóan a *-TTA-* elem megjelenését váltja ki (444b). Az *iness* indexnek még egy helyen van relevanciája: a Partis-fejben egyidejű

*temporaalirakennék*ben feltűnő *-E-* nem-terminális elemen (444c) a *-SSA* elem megjelenését eredményezi (444d).

(443) PartisInessP $\rightarrow$ PartisP (iness)

(444a) VArbP (iness) $\rightarrow$ VArbP

(444b) VoiceArb (iness) $\rightarrow$ *-TTA-*

(444c) Partis $\rightarrow$ *-E-*

(444d) *-E-* (iness) $\rightarrow$ *-ESSA*

A (442)-ben látható igeneves szerkezet felépítése nagyon hasonlít a (413)-ban látott egyidejű általános *arb* alanyú *referatiivirakenne* struktúrájához. Mindkét esetben az általános alanyra utaló *-ttA* morféma miatt jelenik meg VoiceArb frázis a Partis-fej mellett; a VoiceArb-fej komplementumában pedig mindkét konstrukciónál VArbP tűnik fel, mely kategória *Arb* részletéből *arb* index lesz (413)-ban az *acc*, ezúttal pedig az *iness* index eltűnése után. Ezúttal is ez az *arb* index felelős azért, hogy a VP-specifikálóba csak az általános alanyt megjelenítő *pro_{arb}* elem illeszkedhessen be, továbbá azért, hogy a V' alatt potenciálisan megjelenő tárgyi funkciójú összetevőn ne bukkanhasson fel *-n* accusativus rag.

Mivel a VP-specifikálóban megjelenő alanyi funkciójú összetevőnek nincs hangalakja, nem foglalhatja el a PartisP-specifikálóját, így oda a téma szerepének betöltésére alkalmas V' alatt születő tárgy, az *ovea* 'ajtot' összetevő mozog be.

Az igei fej mozgásáról pedig továbbra is az mondható el, hogy VoiceArb-on keresztül mozog Partis-fejbe, hogy az ott megjelenő szuffixum tőhöz jusson.

Maga az egyidejű *temporaalirakennét* megjelenítő PartisInessP az előzőekben tárgyalt előidejűséget kifejező PartisPartP kategóriájú *temporaalirakennéhez* hasonlóan szabad bővítményként épül be a mondatba: ezt az összetevőt is S-re csatoljuk, mielőtt a mondat szimbólumán bármilyen index feltűnne – hiszen az egyidejű *temporaalirakennében* megjelenő tárgy esetére sincs hatása a főmondat egyetlen elemének sem. Amennyiben pedig ez az összetevő a mondat végén jelenik meg, a V' alatt hamisvonzathelyen vehetjük fel¹⁴⁷, a finit struktúrából ráöröklődő indexeket pedig töröljük az ilyen PartisP-ről a (445)-ben látható módon.

(445) PartisInessP (*x*) $\rightarrow$ PartisInessP, ahol *x=arb, subj, ~, !*

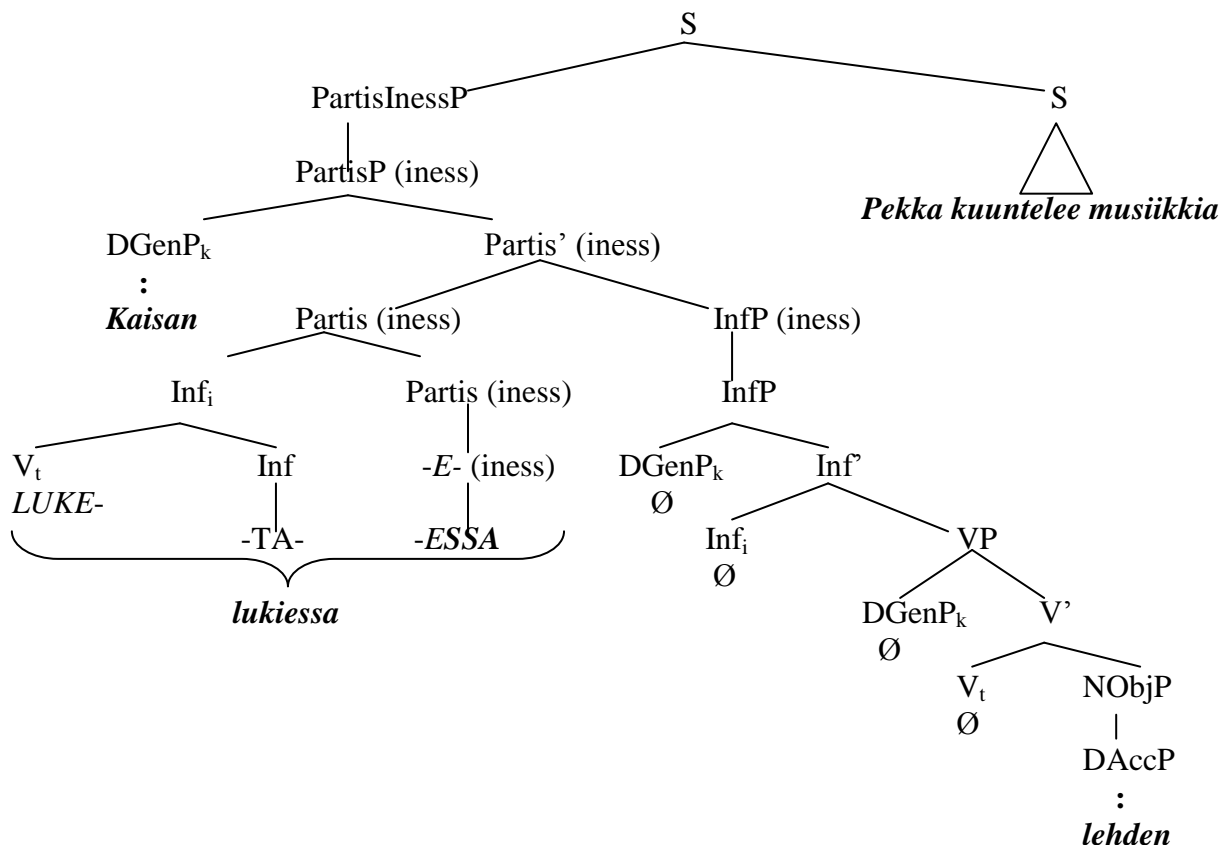
¹⁴⁷ Ugyanis a *temporaalirakennék* megjelenhetnek a V' alatt álló vonzatok között is: például *Pekka autta-a Jussi-a tiskat-e-ssa-ni ratkaise-ma-an se-n vaikea-n ongelma-n* Pekka-NOM segít-SG3 Jussi-PART mosogat-TAINF-EPTC-INESS-SG1 megold-MAINF-ILL az-ACC nehéz-ACC probléma-ACC 'Pekka segít Jussinak megoldani azt a nehéz problémát, míg én mosogatok'.

Térjünk át az egyidejű nem *arb* alanyú *temporaalirakennék*hez rendelhető reprezentációk tárgyalására.

- (446) Kaisa-n luki-e-ssa lehde-n Pekka kuuntele-e musiikki-a.
 Kaisa-GEN olvas-TAINF.EPTC-INNESS újság-ACC Pekka-NOM hallgat-SG3 zene-PART
 'Amíg Kaisa elolvassa az újságot, Pekka zenét hallgat.'

- (447) A *Kaisan lukiessa lehden Pekka kuuntelee musiikkia* mondat szerkezetének releváns részletei

(447)-ben ismét egy S-re csatolt PartisInessP-vel találkozhatunk, hiszen ezúttal is egy egyidejű *temporaalirakennéről* van szó, melynek esetre utaló kategóriarészletéből a (443)-ban megadott szabályt alkalmazva ezúttal is *iness* index lesz. Ez az index a (442)-ben látott módon lecsorog egészen Partis-fejig, ahol testet ölt a participiumi fejben megjelenő képzőn, valamint rácsorog a Partis-fej komplementumában álló összetevőre is.

A (447)-ben látható szerkezet ezen a ponton jelentősen eltér minden eddig tárgyalt konstrukciótól: a Partis-fej komplementumában ugyanis ezúttal egy InfP jelenik meg. Mint ahogyan arról már volt szó, a finn nyelvtanokban ezt az *-essA* toldalékkal ellátott igenévi alakot *második*, illetve *E-infinitivusként* említik, amit én ebben a morféma szintig lemenő szintaktikai rendszerben az imént (442)-ben elemzett szerkezetek létezése miatt nem tudtam elfogadni, hiszen az ott látottakkal ellentétben sem a TA-, sem pedig a MA-infinitivusoknál nem lehetséges általános alanyra utaló morfémtípust megjeleníteni a szóalakon belül. De az

tagadhatatlan, hogy a nem általános alanyú egyidejű *temporaalirakenné*ben jelen van a TA-infinitivus képzője, ezért szükséges az, hogy a Partis-fej komplementumában ilyen esetekben InfP jelenjen meg (az annotációkban is szerepel az erre utaló *TAINF*). Erről az összetevőről az *iness* index nyom nélkül eltűnik.

(448) InfP (*iness*) → InfP

Ez a főnévi igenévi frázis pontosan úgy épül fel, ahogyan azt az 5.1. fejezetben láthattuk: az Inf-fej komplementumában egy VP áll, amelynek specifikálójában a (324)-ben látottakkal megegyező módon egy hangalakot öltő genitivusi esetű DP jelenik meg. Ez a vonzat – mint a téma szerepének betöltésére leginkább alkalmas összetevő – PartisP specifikálójába mozog. Ez a mozgás az InfP specifikálóján keresztül megy végbe, hiszen (324) pontosan arra mutatott példát, hogy az alanyi funkciójú genitivusi esetű összetevő ebben a pozícióban is megjelenhet, és ahogyan azt már többször említettem, a lehető legkövetkezetesebb rendszer kialakítására törekedtem, így ebben az esetben is feltételezem, hogy a szóban forgó genitivusi DP első lépésben csak InfP specifikálójáig mozog, és onnan kerül azután a PartisP megfelelő pozíciójába.

Az ágrajzon a most említetten kívül egy mozgatus látható még: a V-fejben megszülető igető ezúttal a főnévi igeneves konstrukciókban megismert módon Inf-fejbe kerül komplex fejet alkotva az ott megjelenő képzővel, majd ez a komplex fej mozog tovább Partis-fejbe, hogy az ott megjelenő szuffixum töigénye kielégüljön.

A mélyben megjelenő V' alatt lévő tárgy ezúttal accusativusi esetben jelenik meg – a korábban említetteknek megfelelően a finit mondat semmilyen jegye nem befolyásolja az ezen szerkezeteken belül megjelenő tárgy esetét¹⁴⁸.

A hangtani komponensben több dolog történik, ami az így létrejött komplex fejet érinti: a -TA főnévi igenévi képzőt a megfelelő igetípushoz kell alakítani; az ennek végén lévő -A-t a Partis-fejben megjelenő -ESSA hatására törölni kell; és ez utóbbi elem esetében ki kell választani a magánhangzó-harmóniának megfelelő allomorfot, mely ezúttal a veláris változat lesz (-*essa*).

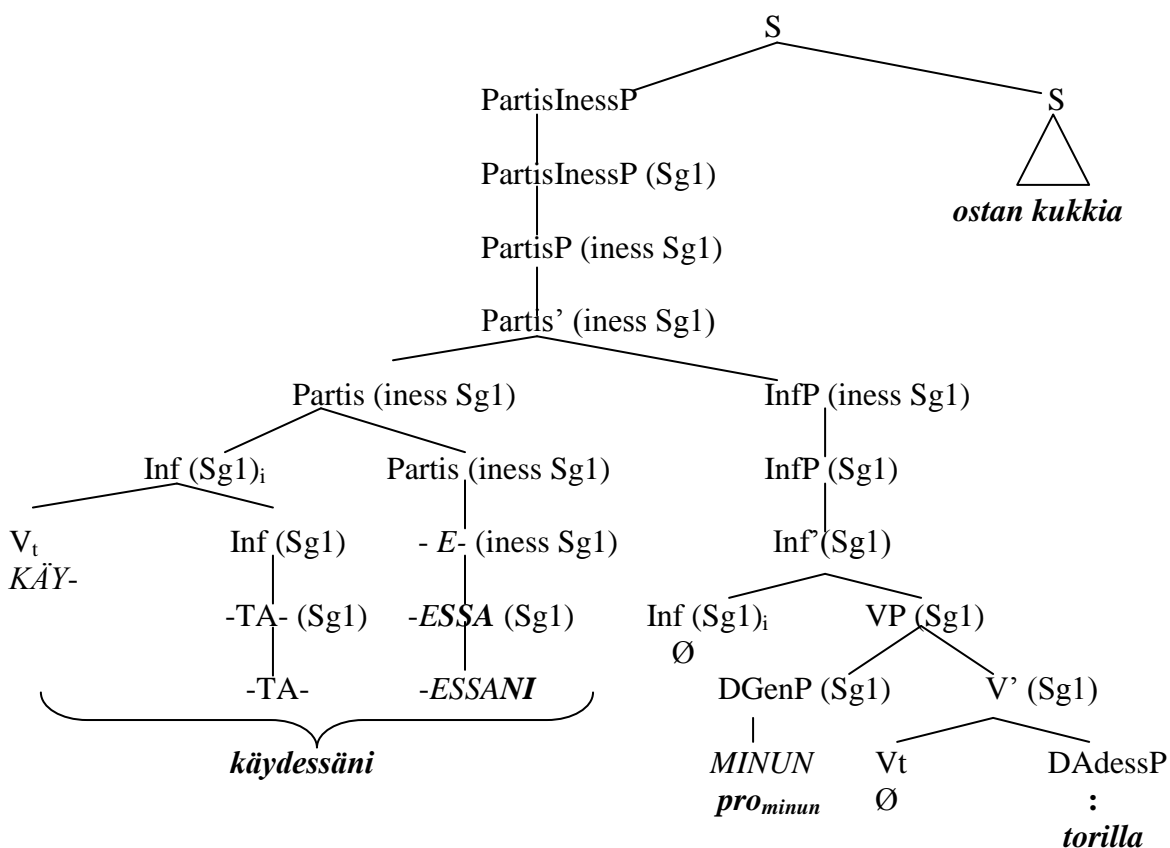
A *temporaalirakenné*k lehetséges szerkezeteinek bemutatását egy olyan egyidejű nem *arb* alanyú konstrukció elemzésével zárom, melyben az alanyi funkciójú összetevő birtokos személyszuffixum formájában jelenik meg.

¹⁴⁸ A tárgy ebben a mondatban partitivusban is megjelenhet, de ebben az esetben a szerkezetnek más lesz a jelentése: *Kaisa-n luki-e-ssa lehte-ü Pekka kuuntele-e musiikki-a* Kaisa-GEN olvas-TAINF.EPTC-INNESS újság-PART Pekka-NOM hallgat-SG3 zene-PART 'Amíg Kaisa újságot olvas, Pekka zenét hallgat'. Vagyis a két mondat közti aspektuális különbséget a finnben (ezúttal is) a tárgyi esetjelölés fejezi ki.

- (449) Käy-d-e-ssä-ni   tori-lla   osta-n   kukk-i-a.
jár-TAINF-EPTC-INESS-SG1 piac-ADESS vesz-SG1 virág-PL-PART
'Amikor a piacon járok, veszek virágokat.'

A (450)-ben látható ágrajz alapvetően azonos azzal, amit az imént (447)-ben láttunk. A két ábra között megfigyelhető valamennyi különbség a szerkezetben megjelenő birtokos személyszuffixummal kapcsolatos. Az S-re csatolt *temporaalirakenne* ezúttal is PartisInessP-ként jelenik meg, hiszen egyidejű szerkezetről van szó. A kategória *Iness* részletéből *iness* index lesz, de (447)-tel ellentétben ezúttal nem azonnal, hanem csak az után, hogy a szerkezeten belül alanyi funkciót betöltő birtokos számára és személyére utaló *Sg1* index megjelenik a struktúrában (vö. (439)). A *Sg1* indexre ugyanis a szerkezeti hierarchia egy mélyebb pontján lesz szükségünk, mint az *iness*-re, ezért kell először a szám-személyre utaló indexnek megjelennie.

- (450) A *Käydessäni torilla ostan kukkia* mondat szerkezetének releváns részletei

Az *iness* index Partis-fejig, illetve az ennek komplementumában megjelenő InfP-ig csorog le: a terminalizálódása Partis-fejben a *-ssA* esetrag megjelenéséhez vezet; InfP-nél pedig a korábban látott módon nyom nélkül tűnik el.

A *Sg1* index is megjelenik a Partis-fejen: hatására az itt kialakuló *-ESSA* morfémacsoporton *-NI* birtokos személyszuffixum jelenik meg. A *Sg1* index egészen az Inf

komplementumában megjelenő VP specifikálójáig öröklődik, ahol az itt születő genitivusi DP-nél kiváltja a megfelelő személyes névmási lexikai nem-terminális megjelenését. Ez ezúttal hangalak nélküli *pro_{minun}* formában ölt testet, így nem is mozoghat a PartisP specifikálójába. A szám-személy index a finit igei struktúráknál is megszokott módon a generálás V' és V közötti szakaszában tűnik el a rendszerből.

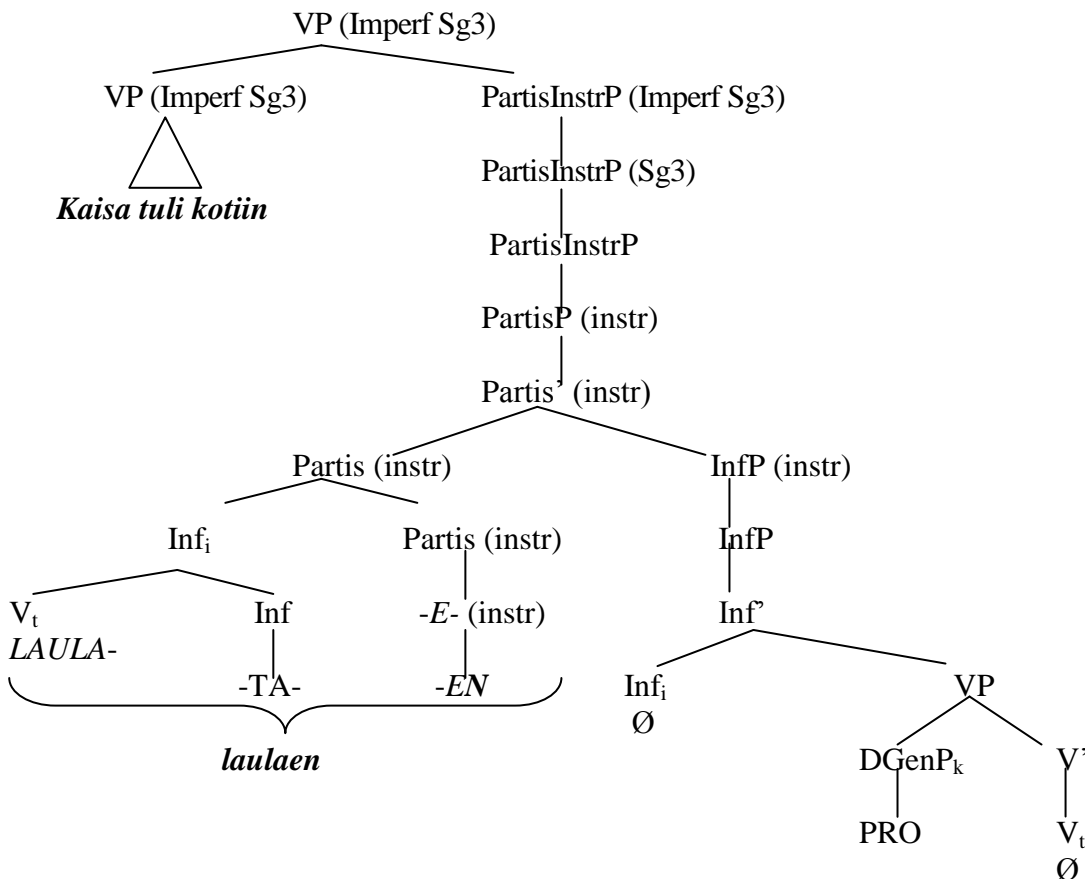
Az indexelt nyelvtan szabályai szerint a lefelé csorgó indexek valamennyi nem-terminális elemre ráöröklődnek, így a *Sg1* az Inf-fejre is rákerül. Ebben a pozícióban a -TA igenévképző jelenik meg, melyről a szám-személy indexek mindig nyom nélkül tűnnek el, hiszen a finnben a TA-infinitivusok nem személyragozhatók.

(451) -TA- (Numerus-persona) → -TA-

Ezzel a *temporaalirakennék*hez rendelhető szerkezetek bemutatásának végére értünk. Mielőtt áttérnénk a *finalirakennék* ismertetésre, vessünk egy pillantást az egyidejű nem *arb* alanyú *temporaalirakennék*hez hasonló módon felépülő instructivusi ragos alakokra.

(452) Kaisa tul-i koti-in laula-e-n.
 Kaisa-NOM jön-IMPERF.SG3 haza-ILL énekel-TAINF.EPTC-INSTR
 'Kaisa énekelve jött haza.'

(453) A *Kaisa tuli kotiin laulaen* mondat szerkezetének releváns részletei

Az instructivusi ragos E-participiumok módhatározói szerepet töltenek be a mondatban, ezért ezen szabad bővítmények számára a hatókörüknek (és a szórendnek) leginkább megfelelő, VP-re csatolt pozíciót javaslom. A VP-n mindig jelen van az időre, illetve a mondat alanyának számára és személyére utaló index, melyek a szóban forgó összetevő esetében nem relevánsak, így nyom nélkül eltűnnek róla. Ilyen szuffixummal ellátott elem nem jelenhet meg semmilyen szám-személyre utaló morféma, így birtokos személyszuffixum sem.

(454a) PartisInstrP (**Tempus**) → PartisInstrP

(454b) PartisInstrP (**Numerus-persona**) → PartisInstrP

Ha azonban a finit igei struktúrában jelen van olyan index, amely szerepet játszik a tárgy esetének meghatározásában (*arb*, ~~*subj*~~, *!*, *~*), akkor ezek közül az általános alanyra utaló *arb*, illetve a tagadást kifejező *~* a PartisInstrP-re ráöröklődve nem tűnik el, hanem végigcsorog a szerkezeten egészen a mélyben megjelenő V-fejig és az annak komplementumában potenciálisan megjelenő tárgyi funkciójú összetevőig. Ugyanis tagadás esetében az ilyen igenévi konstrukción belül megjelenő tárgy a finit ige mellett feltűnő tárgyi funkciójú összetevőhöz hasonlóan csak partitivusban állhat, általános *arb* alanyú finit ige esetén pedig a tárgy nem kaphat *-n* accusativus ragot ilyen igeneves szerkezetben felbukkanva sem (erre példa (457)-ben található). Ezzel szemben a default igrére utaló ~~*subj*~~, valamint a felszólításoknál használt *!* index az idő és az alany számára és személyére utaló indexhez hasonlóan eltűnik a rendszerből¹⁴⁹, mert ezeknek nincs hatása a most tárgyalt igeneves konstrukción belül felbukkanó tárgy esetére (lásd (458)).

(454c) PartisInstrP (*!*) → PartisInstrP

(454d) PartisInstrP (~~*subj*~~) → PartisInstrP

¹⁴⁹ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy ezen szósorok esetében viszonylag ritkán használatos szerkezetekről van szó, amelyeknek a megítélése anyanyelvi beszélőtől függően változhat. Amennyiben valaki számára elfogadható az *-n* accusativus ragos tárgy olyan esetben is, amikor én (Anja Haaparanta nyelvérzékére támaszkodva) az ellenkezőjét állítottam, akkor az ő kompetenciájának leírásához mindössze annyi módosítást kell végrehajtani az általam ebben a részben javasolt szabályrendszerben, hogy az adott nominativaccusativus kiváltásáért felelős index (vagyis az általános alanyra utaló *arb*) a felszólítás *!* indexéhez, valamint a default igei formáknál használt ~~*subj*~~ indexhez hasonlóan tűnjön el a PartisInstrP-re öröklődve. Amennyiben pedig a felszólítást és a default formájú igét tartalmazó szósorokat ítéli meg úgy, hogy azoknál csak nominativaccusativusban jelenhet meg a tárgyi funkciójú összetevő, akkor ezen anyanyelvi beszélő kompetenciájának leírásakor a *!*, illetve a ~~*subj*~~ indexnek sem szabad eltűnnie PartisInstrP-re öröklődve, hanem végig kell csorogniuk ezen igenévi szerkezeten a tagadás *~* indexéhez hasonlóan. A PartisInstrP tehát nem jelent egyértelműen határolókatóriát ezen indexek, illetve az általuk megjelenített jegyek számára.

Ez az ingadozást mutató jelenség tehát indexek alkalmazásával nagyon egyszerűen és látványosan megragadható: az egyes anyanyelvi beszélők kompetenciája közötti eltérések magyarázatához mindössze a megfelelő indexre kell hivatkozni.

Magának a participiumnak a belső szerkezete a konkrét ragot leszámítva majdnem teljesen megegyezik azzal, amit (447)-ben láthattunk az egyidejű nem *arb* alanyú *temporaalirakenne* kapcsán. A Partis-fej komplementumában ezúttal is egy InfP jelenik meg, melybe a *-TA* elem illeszkedik be. Az Inf-fej komplementumában egy VP áll, melynek specifikálójában a genitivusi esetű vonzat ezúttal hangalakot nem öltő *PRO* alakban van jelen. Ez mindig kötelezően koreferens a mondat alanyával, ezt jelöli a rajta lévő *k* index (*Kaisa*-ra utalva).

Az igei fej ismét a már látott módon mozog: Inf-en keresztül jut Partis-fejbe, hogy az ott álló szuffixum tőhöz jusson. Az így kialakuló komplex fejen a hangtan ezúttal is több igazítást végez: az igitípushoz igazítja az infinitivus képzőjének alakját és törli a *-TA* végétől az *-A*-t.

Az instruktivust megjelenítő *instr* index a *temporaalirakenné*knél látott *iness*-szel azonos módon viselkedik: a Partis-fejig öröklődik a szerkezetben, és az ott beillesztődő *-E*-elemen a hatására meg is jelenik egy *-N* szuffixum (455); a Partis komplementumában álló InfP-ről pedig nyom nélkül eltűnik (456).

(455) *-E-* (instr) → *-EN*

(456) InfP (instr) → InfP

Lássunk erre az instructivusi szerkezetre olyan példákat is, amelyben tetten érhető, hogy a finit mondatszerkezet mikor és hogyan befolyásolja az ebben az igenévi konstrukcióban megjelenő tárgy esetét. Tekintsünk egy általános *arb* alanyú szósort.

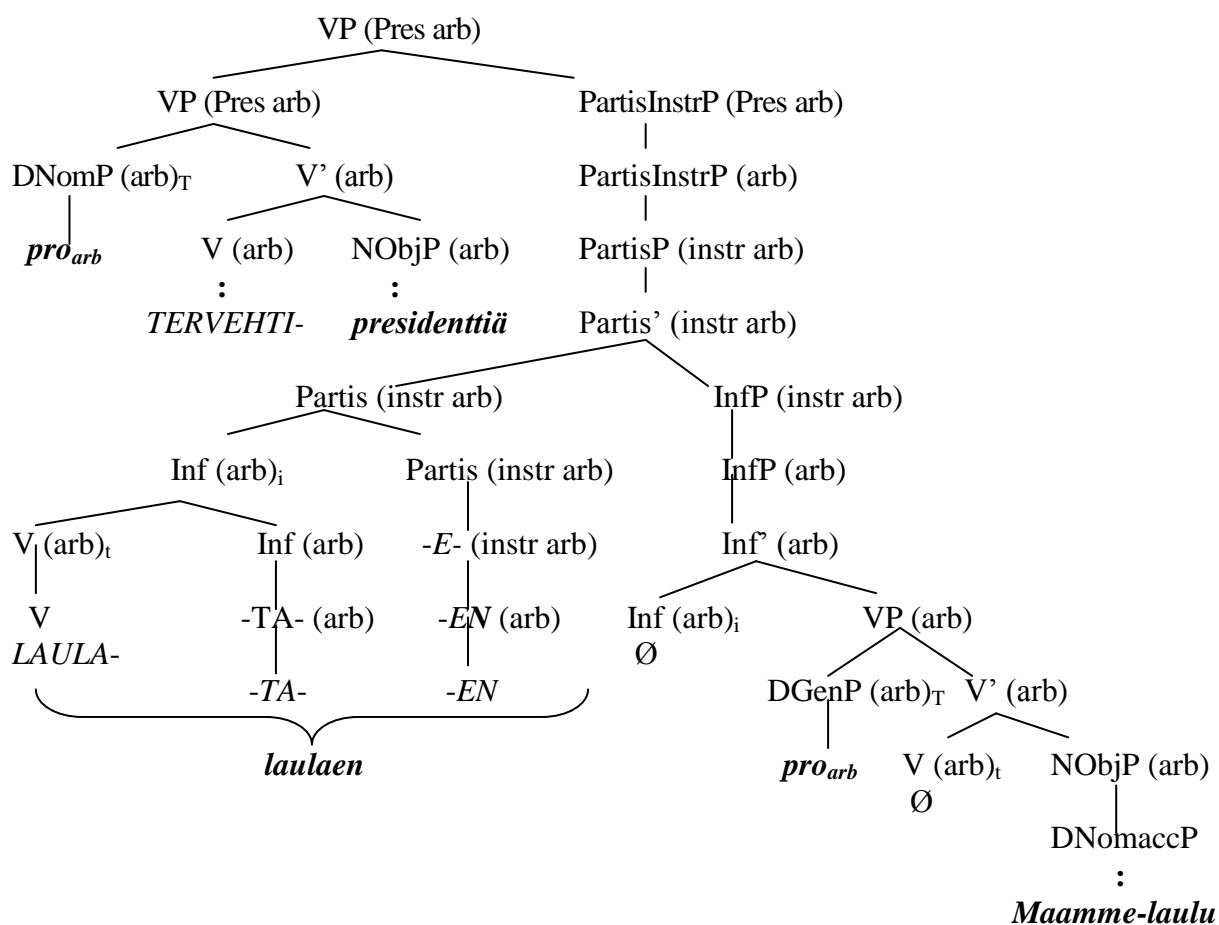
(457) Presidentti-ä tervehdi-tä-än laula-e-n häne-lle Maamme-laulu.
 elnök-PART köszönt-PASS-ARB énekel-TAINF.EPTC-INSTR ő-ALL Maamme-dal-NOMACC
 'Az elnököt úgy köszöntik, hogy eléneklik neki a Maamme-laulut¹⁵⁰.'

(457a) esetében csak azt emelném ki, amiért ezt a példát bemutattam: vagyis az általános alanyra utaló *arb* index működését ebben a konstrukcióban. Minden ilyen alanyú ígét tartalmazó szósortban jelen van az *arb* index, mely egészen a V-fejig öröklődik a finit igei struktúrában, így a VP-re csatolt PartisInstrP-re is rácsorog az időre, valamint az alany számára és személyére utaló indexszel együtt. Utóbbi kettő az előbb látott módon eltűnik erről az igenévi frázisról, de az *arb* index megmarad, és végigcsorog a teljes szerkezeten egészen a mélyben megjelenő V-fejig, illetve az annak komplementumában álló NObjP-ig. Az *arb* az

¹⁵⁰ Ez a finn himnusz címe.

igenévi szerkezeten belül csak két helyen releváns: a VP-specifikálóban megjelenő genitivusi DP-nél, melynél kiváltja az általános alanyt jelölő *pro_{arb}* megjelenését (akárcsak a finit ige specifikálójában megjelenő DNomP-nél – a mindkét elemen megjelenő T index ezen elemek koreferenciáját jelöli); illetve a tárgyi funkciójú összetevőn, amelynél az NObjP Obj részéből ennek az *arb* indexnek a hatására Nomacc lesz, hiszen általános alanyú igét tartalmazó mondatban a tárgyon nem jelenhet meg *-n* accusativus (lásd 3.4.9.). Az *N* alulspecifikált főnévi kategória ebben az esetben *D*-ként valósul meg, hiszen a *Maamme-laulu* határozott főnévi kifejezés. Minden más elemről (Partis, Inf, V) az *arb* index nyom nélkül tűnik el.

(457a) **A *Presidenttiä tervehditään laulaen hänelle Maamme-laulu* mondat szerkezetének releváns részletei**

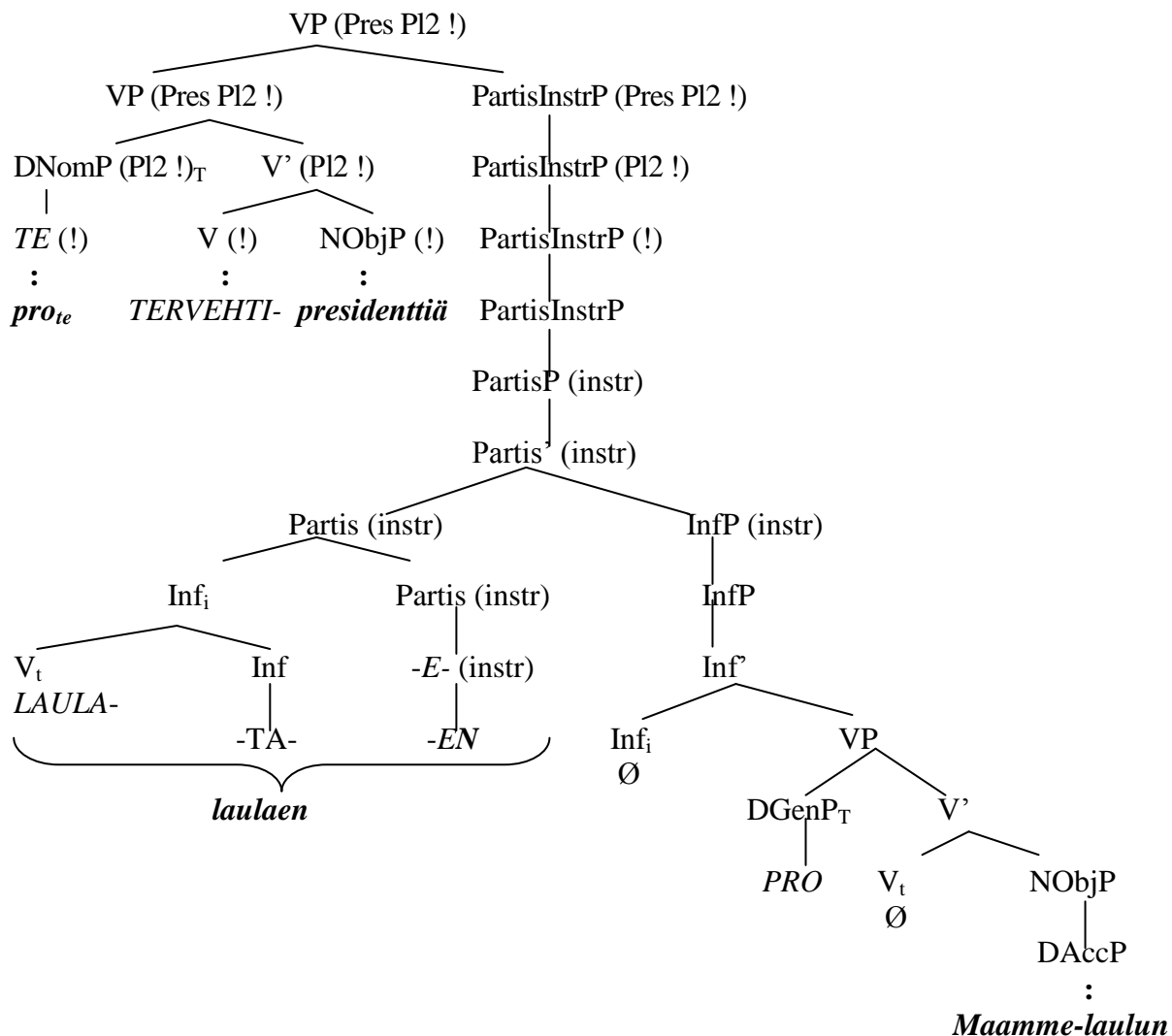

A tárgy esetének meghatározásában szerepet játszó indexek közül a tagadára utaló $\sim$ viselkedik az itt bemutatott *arb* indexszel azonos módon abban a tekintetben, hogy nem törlődik PartisInstrP-re öröklődve. Természetesen a negációs index tárgyi funkciójú összetevőre gyakorolt hatsása nem azonos az itt látott *arb* indexéével: az ő jelenlétében a tárgy csak partitivusban ölthet testet.

A felszólításra utaló ! és a default formájú igéknél alkalmazott *subj* vizsont egyáltalán nem befolyásolja a PartisInstrP-n belül megjelenő tárgy esetét, így ezeket törölni kell erről a kategóriáról (454c-d). Lássunk egy ilyen példát is.

- (458) Tervehti-kää presidentti-ä laula-e-n häne-lle Maamme-laulu-n!
 köszönt-IMP.PL2 elnök-PART énekel-TAINF.EPTC-INSTR ő-ALL Maamme-dal-ACC
 'Úgy köszöntsétek az elnököt, hogy eléneklitek neki a Maamme-laulut!'

(458a) A *Tervehtikää presidenttiä laulaen hänelle Maamme-laulun* mondat szerkezetének releváns részletei

5.3.3. A *finaalirakenne* szerkezete

A különféle igenevek tárgyalását az ún. *finaalirakennék* szerkezetének bemutatásával zárom. A finn nyelvben a célhatározói jelentés több igeneves konstrukcióval is kifejezhető, amelyek közül a legfontosabb a TA-infinitivus translativusi raggal ellátott alakja. Mivel ez a leggyakoribb ilyen szerkezet, én ebben a dolgozatban csak ezzel foglalkozom.

Lássunk példát erre a konstrukcióra.

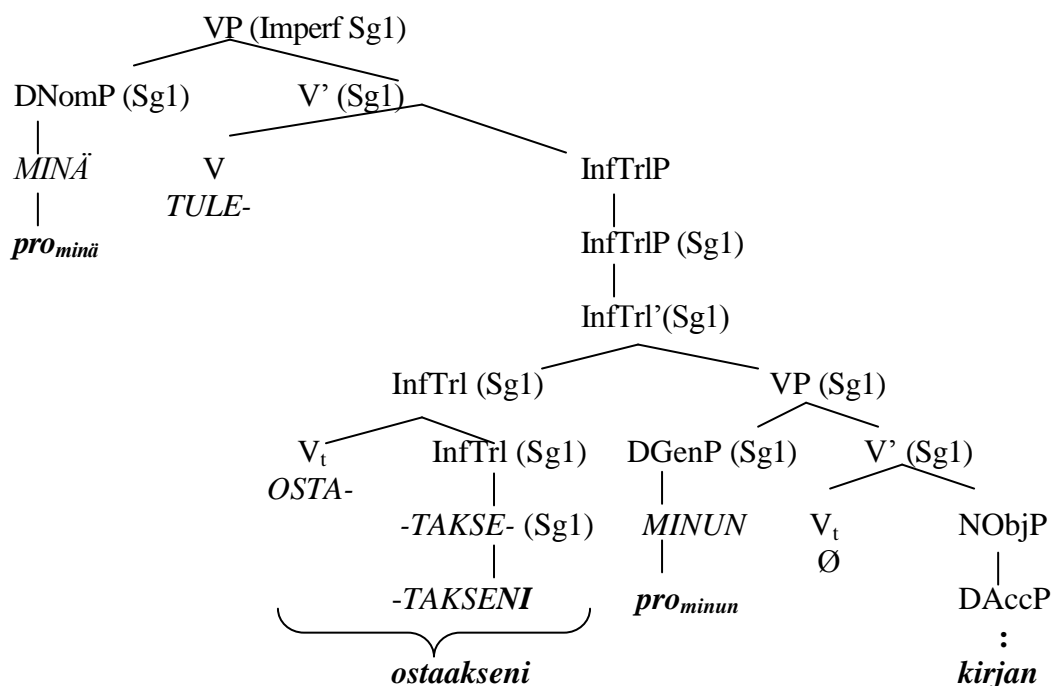
(459a) Tul-i-n   tänne   osta-a-kse-ni   kirja-n.
jön-IMPERF-SG1   ide   vesz-TAINF-TRL-SG1   könyv-ACC
'Azért jöttem ide, hogy megvegyem a könyvet.'

(459b) Pekka   tul-i   tänne   osta-a-kse-en   kirja-n.
Pekka-NOM jön-IMPERF-SG1   ide   vesz-TAINF-TRL-SG3   könyv-ACC
'Pekka azért jött ide, hogy megvegye a könyvet.'

A TA-infinitivus translativusi alakjával alkotott igenévi konstrukció alanya kötelezően koreferens a mondat alanyával: ezt fejezi ki az infinitivus végén megjelenő birtokos személyszuffixum. A kötelező koreferencia miatt ezekben a szerkezetekben a harmadik személyű névmásokat (459b) sem kell kitenni (vö. a 3.4.7. alfejezetben a (99) kapcsán mondottakkal).

Lássuk a (459a)-hoz rendelhető reprezentációt.

(460) A *Tulin tänne ostaakseni kirjan* mondat szerkezetének releváns részletei

A (460)-ban látható ábra nagyon hasonló azokhoz a reprezentációkhoz, amelyeket az 5.1. alfejezetben a TA-, illetve a MA-infinitivusok kapcsán láttunk. A V' alatt ezúttal egy összetett kategóriájú főnévi igenév, egy InfTrlP jelenik meg. A kategória *Inf* része utal arra, hogy főnévi igenévről van szó, míg a *Trl* az igenév alakjában megtalálható translativusi esetragot jeleníti meg. Az esetből azért nem lesz index, mert csak egyszer, az Inf-fejben releváns az általa hordozott információ, így ez a jegy kategóriacímkében is kezelhető (vö. a MA-infinitivusok kapcsán mondottakkal). A lexikai behelyettesítés a következőképpen történik:

(461) InfTrl → -TAKSE-

(462) -TAKSE- (Sg1) → -TAKSENI

Az ilyen infinitivusi forma csak akkor grammatikus, ha birtokos személyszuffixum is megjelenik a (461)-ben látható alak végén; erre a lezáratlanságra utal a kötőjel. Ez az igenév alanyi funkciójú vonzatának számára és személyére utaló index az InfTrlP csomópontnál kerül be a szerkezetbe, és egészen az InfTrl komplementumában megjelenő VP specifikálójáig lecsorog ráröröklődve természetesen az InfTrl-fejben álló -TAKSE- elemre is, melyen testet is ölt (462).

A VP specifikálójában születő genitivusi esetű DP-nél pedig ez az alany számára és személyére utaló (jelen esetben *Sg1*) index rögtön kiváltja a megfelelő személyes névmási lexikai nem-terminális megjelenését, mely ilyen konstrukciókban csak mint hangalakot nem öltő *pro* ölthet testet, ami egyben azt is jelenti, hogy ez az összetevő nem fog elmozogni innen.

A szám-személy index a megszokott módon a generálás V' és V közötti szakaszában tűnik el a rendszerből.

Az igei fej mozgása a megszokott módon zajlik: a V-fejben megszülető igező InfTrl-fejbe mozog, hogy az ott megjelenő szuffixum tőhöz jusson.

A hangtannak jelentős szerepe a komplex fejben megjelenő -TAKSE- elem kapcsán van: ennek -TA elemét ugyanúgy az ige típusához kell ebben a komponensben igazítani, ahogyan azt a többi TA-infinitivust tartalmazó szerkezetnél is láttuk.

Azért írtam olyan példamondatot, amelyben tárgy szerepel, hogy látható legyen, ennek alakjába ezúttal semmi sem „szól bele”; ebben a pozícióban megjelenhet accusativusi ragos elem. De mi a helyzet akkor, ha a finit struktúrában tagadás (463a), felszólítás (463b), vagy default formájú ige (463c) tűnik fel?

(463a) E-n   tul-lut tänne   osta-a-kse-ni   kirja-a.
nem-SG1 jön-PTC ide vesz-TAINF-TRL-SG1 könyv-PART
'Nem azért jöttem ide, hogy megvegyem a könyvet.'

(463b) Harjoittele voitta-a-kse-si   kilpailu-n!
gyakorol nyer-TAINF-TRL-SG2 verseny-ACC
'Gyakorolj, hogy megnyerd a versenyt!'

(463c) Minu-n   täyty-i   tul-la tänne   osta-a-kse-ni   kirja-n.
én-GEN kell-IMPERF.SG3 jön-TAINF ide vesz-TAINF-TRL-SG1 könyv-ACC
'Azért kellett ide jönnöm, hogy megvegyem a könyvet.'

A (463) példasorból kitűnik, hogy a finit igei struktúrában megjelenő tagadóige hatással van a szóban forgó igeveves konstrukcióban megjelenő tárgyi funkciójú összetevő esetére (mely ilyenkor is csak partitivusban jelenhet meg); míg ha a finit szerkezetben felszólító vagy default formájú ige szerepel, az nem befolyásolja az InfTrlP-n belül megjelenő tárgy esetét (mely megjelenhet *-n* accusativus ragos alakban).

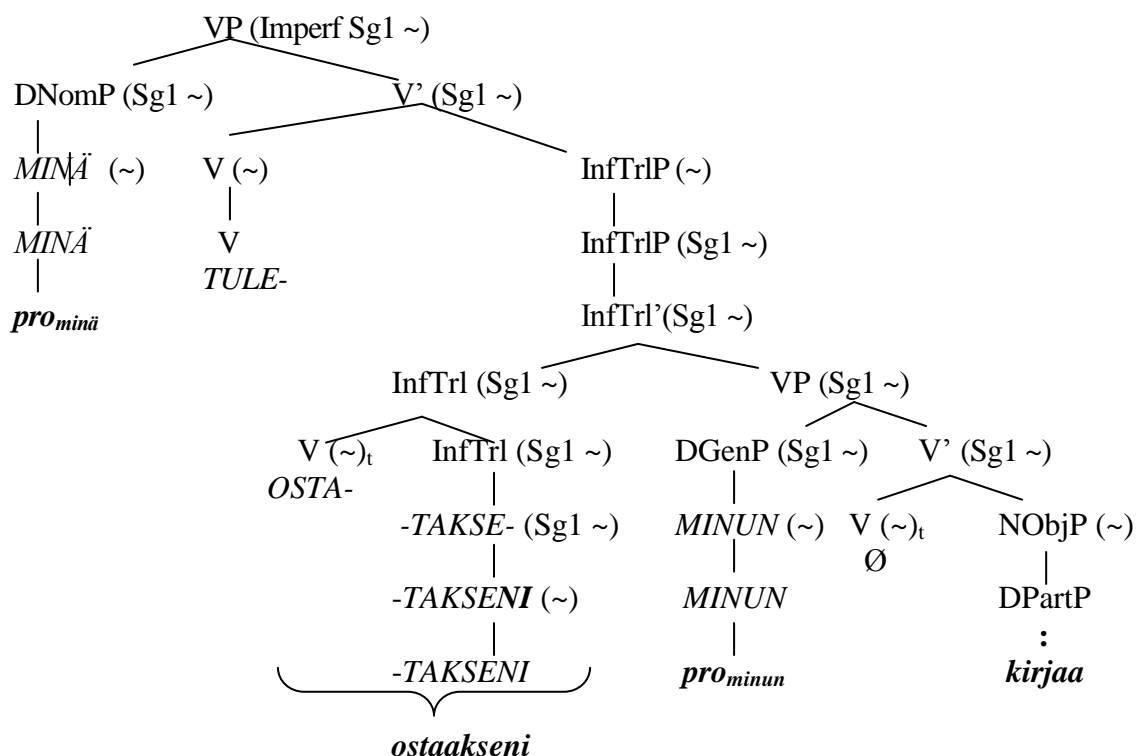
Hasonló a helyzet, mint amit a nem sokkal ezelőtt tárgyalt E-participium instructivusi alakja kapcsán (457-458)-ban láthattunk. A (463)-ban látható szerkezetek közötti különbséget ezúttal is úgy ragadhatjuk meg, hogy a tagadásra utaló $\sim$ indexet nem tüntetjük el, amennyiben az InfTrlP-re öröklődik; míg a felszólításoknál jelen lévő ! indexet és a default igealakra utaló ~~subj~~ indexeket igen.

(464a) InfTrlP (!) $\rightarrow$ InfTrlP

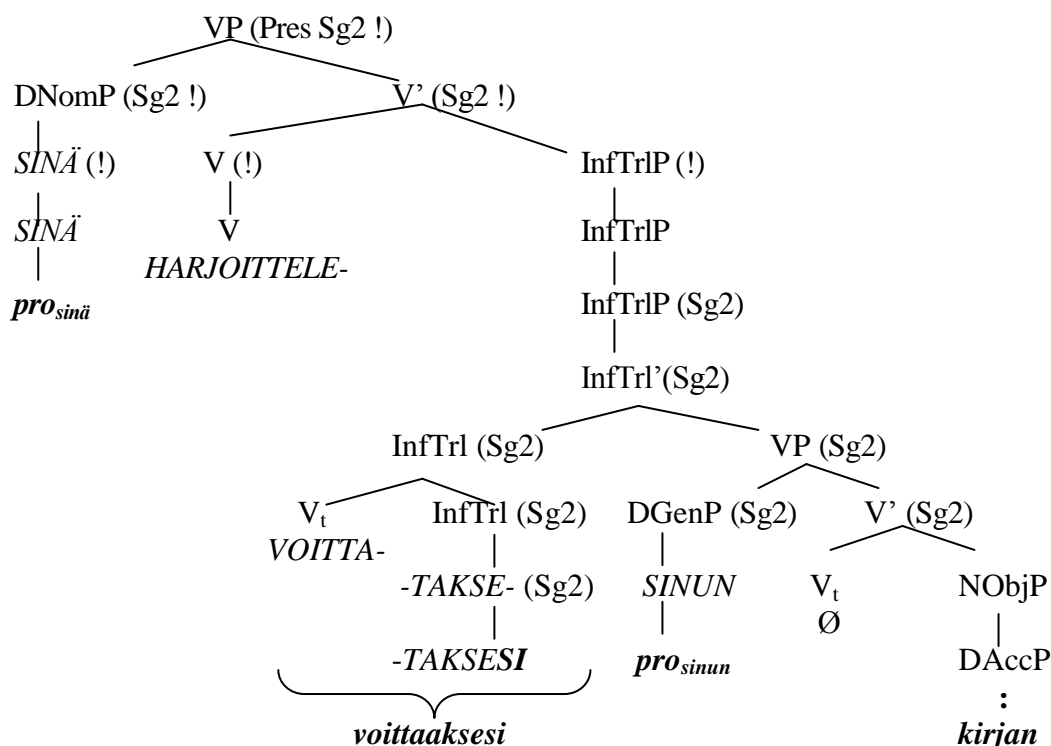
(464b) InfTrlP (~~subj~~) $\rightarrow$ InfTrlP

Vessük össze a (463a)-hoz és a (463b)-hez tartozó reprezentációkat.

(465) **Az *En tullut tänne ostaakseni* mondat szerkezetének releváns részletei**

(466) A *Harjoittele voittaaksesi kilpailun!* mondat szerkezetének releváns részletei

5.4. Összefoglalás

Ebben a fejezetben a finn nyelv különböző igeneves szerkezeteit tekintetem át. Végignéztem, milyen szerkezet rendelhető a különböző infinitivusokhoz, valamint a szabad bővítményként (jelzőként, határozóként) és vonzatként megjelenő participiumi konstrukciókhoz. Mivel az egyeztetésben részt vevő jegyek indexekkel történő kezelése miatt ebben a modellben a morfológia szintjét is érintik bizonyos szabályok, a produktív képzéseket is lehet szintaktikailag kezelni. Lehetőség nyílik arra, hogy az igenevek jellegzetes kétarcúságáról a lehető legpontosabban számot tudjunk adni: hiszen a mélyben mindig egy VP jelenik meg, melynek feje azután a szerkezeti hierarchiában a finit struktúráknál is látott módon egyre feljebb mozogva (ezúttal) különböző képzőkkel kapcsolódik össze, amelyeknek jól meghatározható hatása van a mélyben megjelenő VP egyes elemeire – különös tekintettel az alanyi és a tárgyi funkciójú összetevőkre.

Azt is részletesen megvizsgáltam az egyes szerkezeteknél, hogy a finit mondatstruktúra mely jegyei vannak hatással az igenévi konstrukciók belső szerkezetére. Ez a kérdés különösen a tárgynál releváns, hiszen bizonyos konstrukciókban a finit igei szerkezetben öröklődő, index formájában megragadott jegyek (*arb*, *subj*, *!*, *progr*, *~*) az igeneves szerkezetben megjelenő tárgyra is hasonló hatást gyakorolnak, mint a finit ige mellett feltűnő tárgyi funkciójú összetevőkre, előírva ezek accusativusi, nominativaccusativusi, illetve partitivusi esetét.

6. A finn beszélt nyelv

Ebben a fejezetben a finn beszélt nyelv, azaz az ún. *puhekieli* bizonyos vonásairól lesz szó. Ez a dolgozat nem kíván teljes leírást adni erről a nyelvváltozatról, pusztán az egyeztetési szempontból releváns jelenségek tárgyalására szorítkozik. Ebben a részben azt veszem szemügyre, hogyan ragadhatók meg indexelt nyelvtan alkalmazásával egyes különbségek, amelyek az irodalmi és a beszélt nyelvi változat között tapasztalhatók. Először az igeragozásban megfigyelhető eltérésekkel foglalkozom (6.1.), majd kitérek a névszók körében fellelhető (főként) egyeztetésbeli különbségekre is (6.2.).

6.1. Igeragozás a beszélt nyelvben

A részlegesen¹⁵¹ *pro-drop* irodalmi nyelvváltozattal szemben a finn beszélt nyelvben mindig kötelező kitenni az alanyi személyes névmásokat (is). Ezek közül néhány az alakját tekintve kisebb-nagyobb mértékben eltér irodalmi nyelvi megfelelőjétől:

(467) Finn személyes névmások az irodalmi és a beszélt nyelvben

irodalmi nyelv	beszélt nyelv	
<i>minä</i>	<i>mä</i>	'én'
<i>sinä</i>	<i>sä</i>	'te'
<i>hän</i>	<i>se</i>	'ő'
<i>me</i>	<i>me</i>	'mi'
<i>te</i>	<i>te</i>	'ti'
<i>he</i>	<i>ne</i>	'ők'

A személyes névmások kötelező jelenlétéből az következik, hogy a 3.4.3. alfejezetben tárgyalt *pro* alanyú irodalmi nyelvi mondatok ebben a nyelvváltozatban nem léteznek, így az első és második személyű személyes névmási alanyt tartalmazó mondatok beszélt nyelvi ábrája (469) semmiben sem különbözik egy harmadik személyű alanyt tartalmazó szósor reprezentációjától. Ezek kezeléséhez ugyanis ezúttal nem lesz szükség a ~~topic~~ indexre, amely a TP-specifikáló üresen hagyásáért felelős, hiszen ezek a névmások, mivel hangalakot öltenek, a téma szerepének betöltésére leginkább alkalmas összetevőként bemozognak ebbe a pozícióba.

Vessük össze, miként fest egy igen egyszerű mondat az irodalmi (468a), illetve a beszélt nyelvi (468b) normáknak megfelelően.

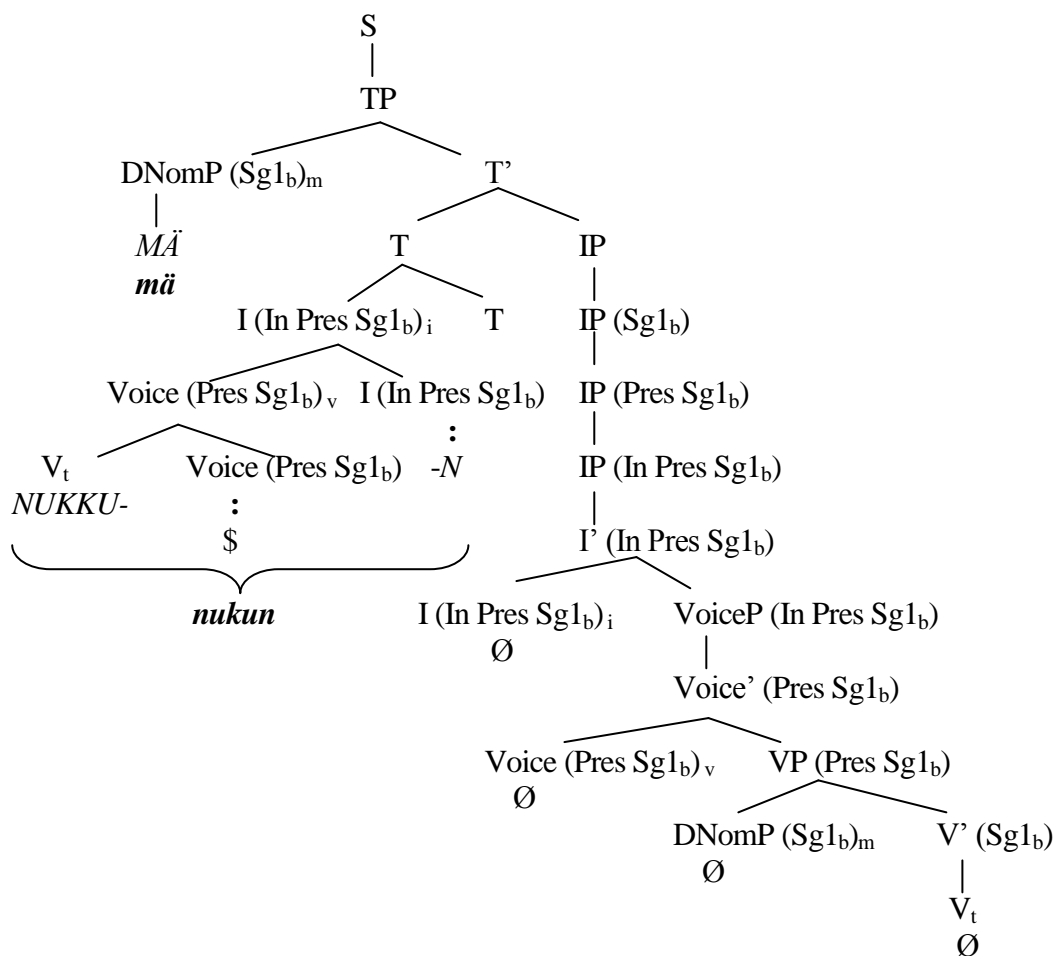
¹⁵¹ Az irodalmi nyelvben csak a hangsúlytalan első és második személyű névmások hagyhatók el, a harmadik személyű névmások kitétele (általában) kötelező – lásd a 3.4.3. részt, illetve a 3.4.7. alfejezetben a (99) példa kapcsán mondottakat.

(468a/65) Nuku-n.
alszik-SG1
'Alszom.'

(468b) Mä nuku-n.
én-NOM alszik-SG1
'Alszom.'

A (468a)-ban szereplő mondat ábráját 3.4.3-ban már megadtam (lásd (65a)), így most csak a (468b)-ben látható szósor reprezentációját mutatom be.

(469) A *Mä nukun* mondat szerkezete

A (469) ágrajzon a most kifejtetteknek megfelelően a VP-specifikálóba nem a hangalak nélküli *pro_{minä}* névmás illesztődik be, hanem a hangalakkal rendelkező *mä*, amely a hangalakkal rendelkező nominativusi DP-knél megszokott módon bemozog a TP specifikálójába.

Ami az indexeket illeti: *topik* index a (65a)-ban tapasztaltakkal szemben ezúttal nincs jelen a szerkezetben, hiszen nincs rá szükség – pontosabban szükség van arra a TP-specifikálóra, amelynek a kiépülését ez az index megakadályozná. Ezen kívül mindössze egy

helyen figyelhetünk fel eltérésre a (65a)-ban megadott, illetve a most tanulmányozott ábrát illetően: az alany számára és személyére utaló *Sg1* index mögött (469)-ben feltűnik egy *b* is, mely a beszélt nyelvre utal. Erre azért van szükség, hogy biztosítani tudjuk azt, hogy a szóban forgó személyes névmásnak az ebben a nyelvváltozatban használatos *mä* 'én' alakja hívódjon elő. Ha jelen van a beszélt nyelvre utaló *b* az indexben, akkor csak a (470a)-ban megadott szabály alkalmazható, így kizárható a hangalak nélküli *pro_{minä/mä}*, illetve az irodalmi nyelvi *minä* megjelenése ebben a pozícióban.

(470a) DNomP (*Sg1_b*) → *MÄ*

(470a) mintájára minden beszélt nyelvi személyes névmásra megfogalmazhatunk egy szabályt:

(470b) DNomP (*Sg2_b*) → *SÄ*

(470c) DNomP (*3_b*) → *SE*

(470d) DNomPIP (*Pl1arb*) → *ME*

(470e) DNomPIP (*Pl2_b*) → *TE*

(470f) DNomPIP (*3_b*) → *NE*

A (470d)-ben megadott, többes szám első személyű névmást megjelenítő szabályban látható index jelentősen eltér az összes többitől¹⁵², hiszen nem *Pl1_b* indexet találunk itt, amelyet a (470a-c, e-f)-ben megadott szabályok alapján várni lehetne, hanem egy *Pl1arb* indexet. Ennek az az oka, hogy az index elnevezésében meg szerettem volna jeleníteni azt a különleges morfológiai sajátosságot, amely a beszélt nyelvben a többes szám első személyű igealakoknál megfigyelhető. Ugyanis ebben a nyelvváltozatban ebben a szám-személyben az általános *arb* alany esetében használt igealakok tűnnek fel: az ott megfigyelt jellegzetes morfémák (*-ttA*, *-tU*) ezekben a szerkezetekben is megjelennek. Erről korábban a felszólító mondatok szerkezetével foglalkozó 3.4.5. alfejezetben már volt szó annak kapcsán, hogy imperativus esetén már az irodalmi nyelvben is használhatók ezek az általános *arb* alanyok mellett megjelenő igealakok a hivatalosabb, régies színezetű *-kAAmme* helyett (lásd (93)).

Mint ahogyan arról a 3.4.5. alfejezetben már szintén volt szó, a felszólítások kötelezően téma nélküli mondatok, és ez a beszélt nyelv esetében is igaz. Éppen ezért (470b-f) szabályoknál meg kell engednünk, hogy a VP-specifikálóban ilyen esetben *pro* is

¹⁵² A harmadik személyű névmások beillesztését megfogalmazó szabályokban látható indexekben nincs jelen számra való utalás. Ennek okára a fejezet egy későbbi részében (473) kapcsán még vissza fogok térni.

megjelenhessen (470b'-f'). Sg1 esetében erre nincs szükség, ugyanis a finnben nem létezik egyes szám első személyű felszólítás.

(470b') DNomP (Sg2_b) → *pro_{sā}*

(470c') DNomP (3_b) → *pro_{se}*

(470d') DNomPIP (Pl1arb) → *pro_{me}*

(470e') DNomPIP (Pl2_b) → *pro_{te}*

(470f') DNomPIP (3_b) → *pro_{ne}*

Ha megengedjük, hogy a személyes névmások *pro* alakban is megjelenhessenek, akkor hogyan biztosítható, hogy ez csak imperativus esetén legyen lehetséges, máskor viszont nem? Hiszen a beszélt nyelvváltozatban ezeknek az elemeknek a felszólításokon kívül kötelező megjelenniük a mondatban. Erre a kérdésre az a válasz adható, hogy nem imperativusi igealakot tartalmazó mondatban nem jelenik meg a ~~*topik*~~ index, melynek hiányában kiépül a TP-specifikáló, amelyet ki kell tölteni. Erre pedig a VP-specifikálóban megszülető, nominativusi DP a legalkalmasabb. Ez viszont ezt a feladatot csak akkor tudja ellátni, ha van hangalakja, hiszen hangalakkal nem rendelkező összetevők ebben a rendszerben nem mozoghatnak. Ha az alanyi névmás *pro* alakban jelenik meg egy nem felszólító mondatban, akkor a ~~*topik*~~ index hiányában létrejövő TP-specifikáló üresen marad, és ez a generálás elhalását eredményezi.

Visszatérve a többes szám első személyű beszélt nyelvi formákhoz: az ilyen szerkezetekben tehát az általános *arb* alanyú szósorokban megjelenő igealakok használatosak, amit a *Pl1arb* index összetett formája kódol. (471)-ben az 'alszunk' mondat irodalmi (471a) és beszélt nyelvi (471b) változata látható. A (472a)-ban látható ábra az utóbbi reprezentációja.

(471a) Nuku-mme.

alszik-PL1
'Alszunk.'

(471b) Me   nuku-ta-an.

mi-NOM alszik-PASS-ARB
'Alszunk.'

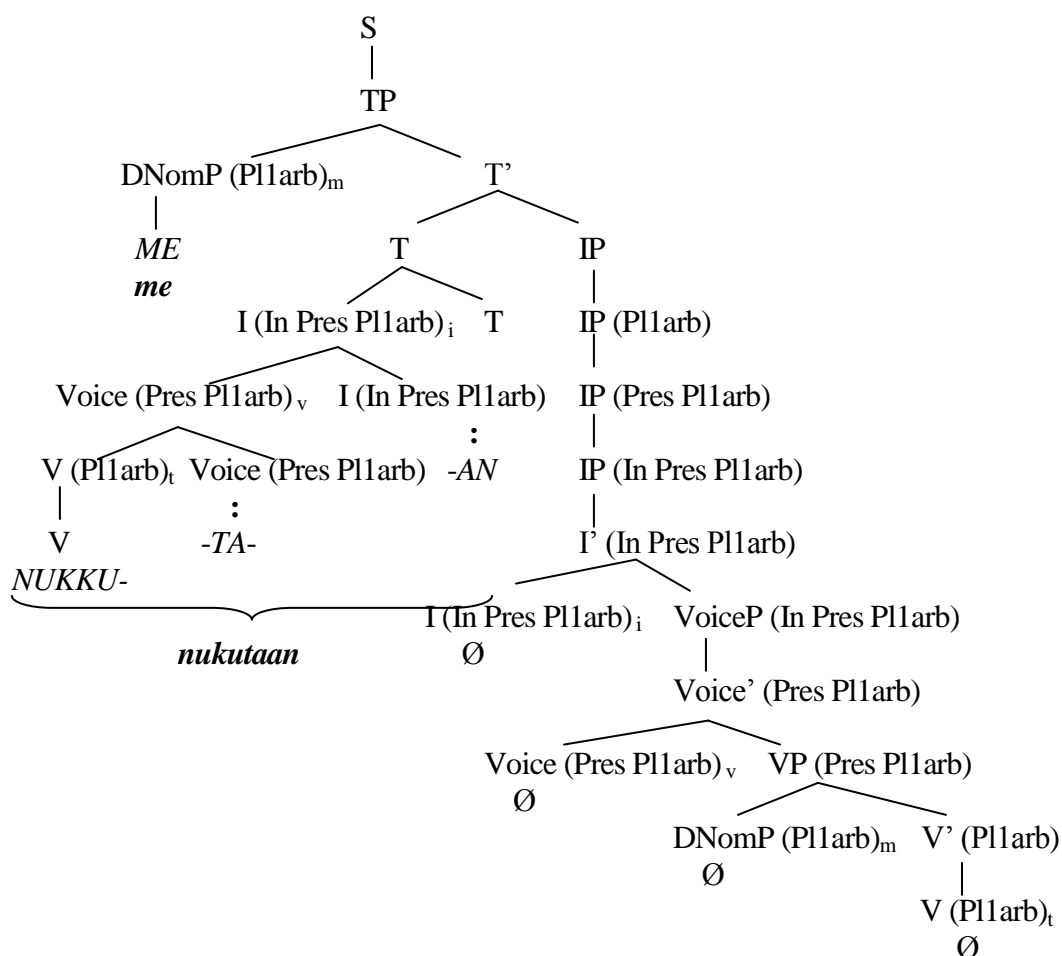
A (472a)-ban látható ágrajzzal kapcsolatban a következőket emelném ki. Ahogyan arról a 3.4.5. alfejezetben (93) kapcsán már volt szó, a *Pl1arb* index (a többi szám-személy indextől eltérően) nem hal el a generálás V' és V közötti szakaszában, mert a benne szereplő *arb* részletnek jelentősége van a V-komplementumában potenciálisan megjelenő tárgy esetének kialakításában (lásd még 3.4.9.).

A VP-specifikálóban a *Pl1arb* index *Pl1* részének köszönhetően a *me* 'mi' személyes névmás jelenik meg, méghozzá ezúttal hangalakot öltő formában, és így mint a téma szerepének betöltésére leginkább alkalmas összetevő TP specifikálójába mozog.

Az ige *nukutaan* formája pedig úgy alakul ki, hogy a V-fejben megszülető igeő bemozog a Voice-fejbe, ahol a *Pl1arb* index *arb* részletének hatására az általános alanyú szósoroknál jelen időben megszokott *-TA-* elem jelenik meg. A komplex Voice-fej I-be mozog, hogy az ott (szintén a *Pl1arb* index *arb* részletének köszönhetően) megjelenő *-AN* szuffixum tőhöz jusson.

(472a) **A *Me nukutaan* mondat szerkezete**

(472b) **Igei indexek terminalizálódása (472a) esetén**

nukutaan	
V (Pl1arb) → V → NUKKU-	} NUKKU-TA-AN → nukutaan
Voice (Pres Pl1arb) → Voice (Pl1arb) → -TA-	
I (In Pres Pl1arb) → I (Pres Pl1arb) → I (Pl1arb) → -AN	

A következőkben a harmadik személyben megfigyelhető igeragozási érdekességet veszem szemügyre. A beszélt nyelvben többes szám harmadik személyben is az egyes szám harmadik személyű igealakok használatosak, vagyis ebben a személyben eltűnt a számbeli oppozíció.¹⁵³

(473) **Harmadik személyű igealakok az irodalmi és a beszélt nyelvben**

irodalmi nyelv

hän nukku-u
ő alszik-SG3

he nukkuvat
ők alszik-PL3

beszélt nyelv

se nukku-u
az alszik-3

ne nukku-u
azok alszik-3

'ő alszik'

'ők alszanak'

hän e-i ol-lut nukku-nut
ő nem-SG3 van-PTC alszik-PTC

he ei-vät ol-leet nukku-neet
ők nem-PL3 van-PTC.PL alszik-PTC.PL

se e-i ol-lut nukku-nut
az nem-3 van-PTC alszik-PTC

ne e-i ol-lut nukku-nut
azok nem-3 van-PTC alszik-PTC

'ő nem aludt (korábban)'

'ők nem aludtak (korábban)'

Indexelt nyelvtani keretben mindez elméletileg kétféleképpen is megragadható. Az egyik lehetőség az, hogy az ábrákon továbbra is *Sg3*, illetve *Pl3* indexek öröklődnek, melyek végén megjelenik a beszélt nyelvre utaló *b* (*Sg3_b*, *Pl3_b*). Ebben az esetben az irodalmi nyelvváltozat leírásában tapasztaltakhoz meglehetősen hasonló ábrákat kapunk. A másik lehetőség az, hogy mindössze egy *3_b* indexet tüntetünk fel valamennyi harmadik személyű szerkezetben így megragadva azt, hogy a beszélt nyelvben nem létezik számbeli oppozíció harmadik személyben. Én az utóbbi megoldást tartom jobbnak, mert jobban tükrözi a beszélt nyelvnek ezt a vonását (vö. (470c-c'), (470f-f')). A *3_b* indexet alkalmazva is el tudjuk különíteni, hogy mikor melyik névmás illeszkedik be a VP specifikálójába: ha a nominativusi DP kategóriájában szerepel a Pl részlet, akkor a *ne* 'azok ~ ők' jelenik meg ebben a pozícióban (470f-f'); míg ha nincs ilyen elem a kategóriában, akkor a *se* 'az ~ ő' névmás hívódik elő (470c-c').

Lássunk egy olyan többes szám harmadik személyű szerkezetet, amelyben névszói állítmány található.

(474) Ne on ol-lut mukav-i-a.¹⁵⁴
az-PL.NOM van.3 van-PTC kedves-PL-PART
'Ők kedvesek voltak.'

Elsősorban azért érdekesek az ilyen szerkezetek, mert míg az ige az irodalmi nyelv normáival ellentétben az egyes szám harmadik személyű alanyok mellett látható formában

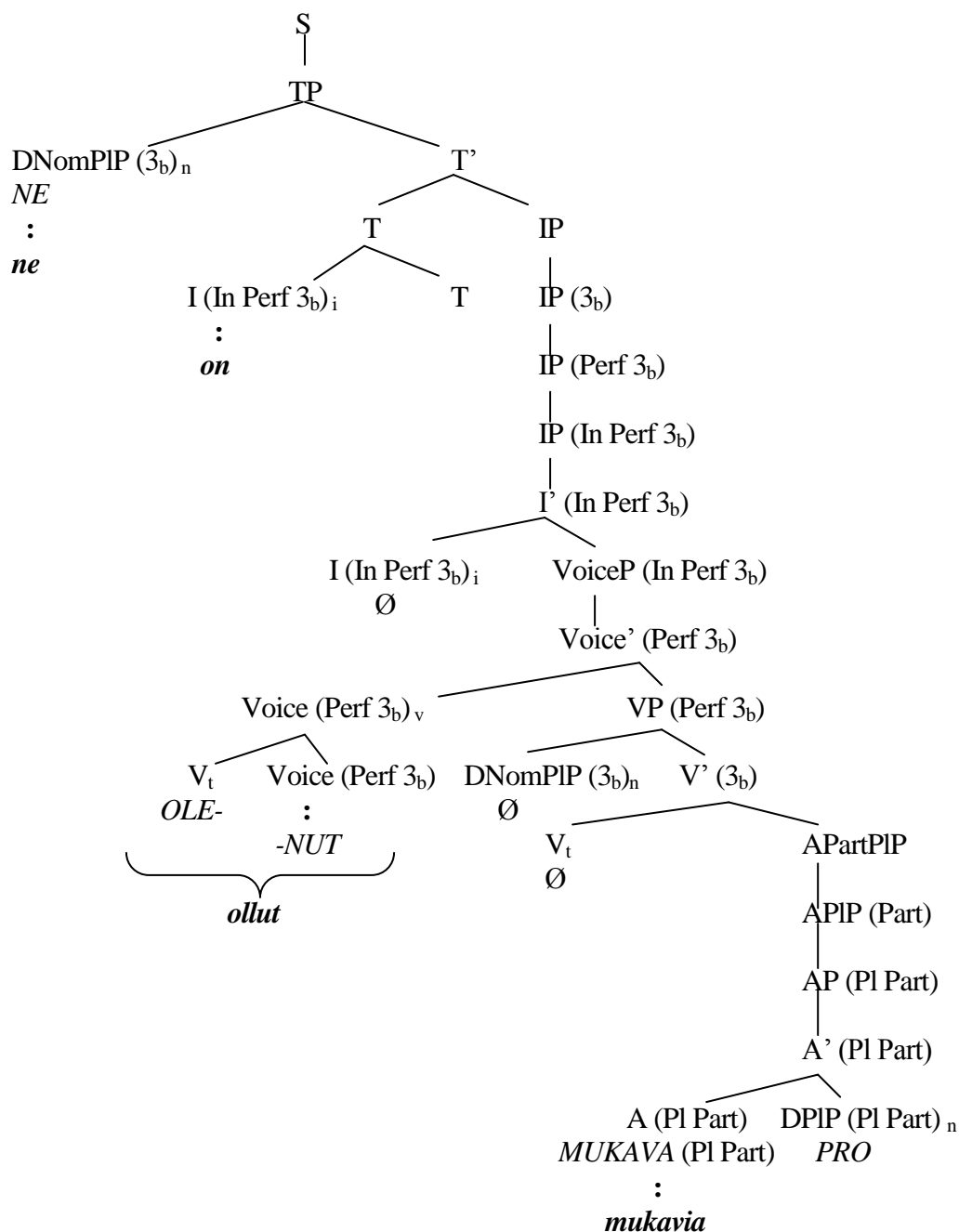
¹⁵³ A beszélt nyelvnek ezt a vonását fejezi ki az annotációban a *3*, amely a *SG3*, illetve *PL3* helyett áll utalva arra, hogy ebben a nyelvváltozatban harmadik személyben neutralizálódott a számbeli oppozíció.

¹⁵⁴ A mondat irodalmi nyelvi megfelelője a következő: *He o-vat ol-leet mukav-i-a* ők-NOM van-PL3 van-PTC.PL kedves-PL-PART 'Ők kedvesek voltak'.

jelenik meg, addig a névszói predikátum az írott nyelvhez hasonlóan többes számban bukkan fel.

A (474a)-ban látható ábrán a szám-személy index helyén az előzőekben kifejtetteknek megfelelően a 3_b index látható, és mivel a VP specifikálójában egy többes számú nominativusi DP-re, azaz egy DNomPIP-re öröklődik rá, a többes számú *NE* névmási lexikai nem-terminális hívódik elő. Mivel ennek van hangalakja, a téma szerepére leginkább alkalmas összetevőként TP-specifikálóba mozog.

(474a) A *Ne on ollut mukavia* mondat szerkezete

Az igei formák a következőképpen alakulnak. A perfectumi igeidő miatt az I-fejben jelen idejű segédige jelenik meg, mely harmadik személyben mindig *on* 'van' alakban ölt testet a beszélt nyelvben. Ez az összetevő a szerkezeti hierarchiában legmagasabban álló igei összetevőként T-fejbe mozog. A V-fejben megszülető igező ezúttal is, mint mindig, elmozog Voice-fejbe, ahol a perfectumi idő miatt csak participiumi formában ölthet testet. Mivel a szerkezetben segédige is jelen van, a Voice-ban kialakult komplex fej nem mozog tovább ebből a pozícióból. A Voice-fejben a beszélt nyelvben csak *-nUt* (illetve Pl1 és általános *arb* alany esetén *-tU*) morféma jelenhet meg; a többes számot kifejező *-neet* alak ebben a nyelvváltozatban nem használatos az összetett igealakoknál (Pl2 személyben sem¹⁵⁵). A participium alakjának kialakításában a hangtannak is komoly szerepe van, hiszen az igei fő végén lévő *-e* magánhangzó ebben a komponensben törlődik¹⁵⁶, melynek következtében a fő végére kerülő *-l*-hez teljesen hasonul a participiumi szuffixum kezdőhangja (*-n*). Az igei indexek terminalizálódása összefoglalóan a következőképpen alakul.

(474b) Igei indexek terminalizálódása (474a) esetén

on ollut

$\begin{aligned} & \text{I (In Perf } 3_b) \rightarrow \text{I (Perf } 3_b) \rightarrow \text{OLE- (} 3_b) \rightarrow \text{ON} \\ & \text{V} \rightarrow \text{OLE-} \\ & \text{Voice (Perf } 3_b) \rightarrow \text{-NUT (} 3_b) \rightarrow \text{-NUT} \end{aligned}$	}	$\text{ON OLE-NUT} \rightarrow \textit{on ollut}$
--	---	---

A névszói predikátum APartPIP-ként jelenik meg a szerkezetben. Mind a többes számra, mind pedig az esetre utaló kategóriarészletből index lesz, melyek végigöröklődnek a teljes AP-n rácsorogva egyfelől az A-fejre (ahol a *MUKAVA*- lexikai nem-terminálison a terminalizálódásuk során kiváltják a megfelelő szuffixumok megjelenését); másfelől az ennek komplementumában álló DPIP-re, mely ezúttal a mondat alanyával kötelezően koreferens (ezt jelöli a rajta megjelenő *n* index), és így *PRO* alakban ölt testet. Mivel az alanyi DP és a vele kötelezően koreferens *PRO* kategóriájában egyaránt jelen van a Pl részlet, a mondat grammatikus.

Továbbra is az igeragozás témakörénél maradva térjünk át az általános *arb* alanyú szósorokban használatos igei formák beszélt nyelvi változataira. Ebben a nyelvváltozatban

¹⁵⁵ Ez azt jelenti, hogy Pl2 esetén is a *-nUt* formát találjuk az irodalmi nyelvben megszokott *-neet* helyén. Ennek levezetéséhez csak a *Pl2_b* index terminalizálódásával kapcsolatos szabályokban kell néhány egyszerű módosítást végrehajtani ahhoz képest, ahogyan ezeket az irodalmi nyelv leírásánál megadtam. Például: irodalmi nyelv: Voice (In Perf Pl2) → Voice (Perf Pl2) → *-NUT* (Pl2) → *-NEET*; beszélt nyelv: Voice (In Perf Pl2_b) → Voice (Perf Pl2_b) → *-NUT* (Pl2_b) → *-NUT*. A további szabályokat lásd a dolgozat függelékében.

¹⁵⁶ A harmadik igeitípusba tartozó igeöveket úgy is el lehet képzelni, hogy mássalhangzóra végződnek, és az *-e* kötőhangzóként akkor jelenik csak meg, ha szükséges. Számomra a kérdés nem központi fontosságú, mivel a hangtani jelenségek részletes tárgyalására ez a dolgozat nem vállalkozik.

megfigyelhető egy jelenség, melyet az *Iso suomen kielioppiban* (ISK 2004, 1235–1236: §1292–1293) *kaksoispassiivi* 'kettős passzív' néven említene. Ez azt takarja, hogy az általános alanyra utaló morféma nemcsak egyszer, hanem egyeztetésszerűen kétszer is megjelenhetnek egy-egy összetett igealakban. Ez a fajta passzív egyeztetés akkor fordul elő különösen gyakran, amikor többes szám első személyű értelemben használják ezt a szerkezetet. Lássuk két ISK-ból (2004, 1235–1236: §1292) származó példán keresztül, mi a különbség az irodalmi és a beszélt nyelvi formák között.

(475) Általános *arb* alanyú¹⁵⁷ összetett igealakok az irodalmi és a beszélt nyelvben

irodalmi nyelv

on men-ty
van.SG3 megy-PTC.ARB
'elmentek'

e-i ol-lut jakse-ttu
nem-SG3 van-PTC bír-PTC.ARB
'nem bírták'

beszélt nyelv

ol-la-an men-ty
van-TAINF-ARB megy-PTC.ARB
'elmentek ~ elmentünk'

e-i ol-tu jakse-ttu
nem-SG3 van-PTC.ARB bír-PTC.ARB
'nem bírták ~ nem bírtuk'

Ennek a jelenségnek az indexelt nyelvtani keretben történő megragadásához mindössze az szükséges, hogy néhány egyszerű szabálmódosítást hajtsunk végre az irodalmi nyelv leírásában használt megfelelőiken, méghozzá az $arb_{(b)}$ ¹⁵⁸ indexek terminalizálódásakor előhívódó lexikai nem-terminálisokon.

(476) Két példa általános *arb* alanyú szabályokra az irodalmi és a beszélt nyelvben

(a) irodalmi nyelv

on menty

I (In Perf arb) → I (Perf arb) → OLE- (arb) → ON
V (arb) → V → MENE-
Voice (Perf arb) → -NUT (arb) → -TU } ON MENE-TY → *on menty*

beszélt nyelv

ollaan menty

I (In Perf arb_b) → I (Perf arb_b) → OLE- (arb_b) → OLLAAN
V (arb_b) → V → MENE-
Voice (Perf arb_b) → -NUT (arb_b) → -TU } OLLAAN MENE-TY → *ollaan menty*

¹⁵⁷ Azért adtam meg két értelmezési lehetőséget a beszélt nyelvi alakok fordításánál, mert ezek az említetteknek megfelelően P11 jelentésben is előfordulhatnak. Ebben az esetben a *me* 'mi' névmás is jelen van a szerkezetben.

¹⁵⁸ A beszélt nyelvi *arb* index arb_b -ként van jelölve – a második *b* a beszélt nyelvre utal. Ezen index helyén *P11arb* is állhat.

(b) irodalmi nyelv
ei ollut jaksettu¹⁵⁹

Neg (In Pperf arb ~) → Neg (Pperf arb ~) → E- (arb ~) → EI (~) → EI
 INeg (In Pperf arb ~) → INeg (Pperf arb ~) → **OLLUT (arb ~)** → **OLLUT (~)** → OLLUT } EI OLLUT JAKSA-TU →
 V (arb ~) → V (~) → V → JAKSA- } **ei ollut jaksettu**
 Voice (Pperf arb ~) → -NUT (arb ~) → -TU (~) → -TU

beszélt nyelv
ei oltu jaksettu

Neg (In Pperf arb_b ~) → Neg (Pperf arb_b ~) → E- (arb_b ~) → EI (~) → EI
 INeg (In Pperf arb_b ~) → INeg (Pperf arb_b ~) → **OLLUT (arb_b ~)** → **OLTU (~)** → OLTU } EI OLTU JAKSA-TU →
 V (arb_b ~) → V (~) → V → JAKSA- } **ei ollut jaksettu**
 Voice (Pperf arb_b ~) → -NUT (arb_b ~) → -TU (~) → -TU

Még egy olyan beszélt nyelvi jelenség van, amelyről az igei struktúrák kapcsán szót ejtek: az eldöntendő kérdések szerkezete. A hat személyből ötnél mindössze annyi eltérés figyelhető meg az irodalmi nyelvváltozathoz képest, hogy az eldöntendő kérdést kifejező *-ko* partikula helyén *-ks* jelenik meg.

(477) Két példa eldöntendő kérdésre az irodalmi és a beszélt nyelvben¹⁶⁰

irodalmi nyelv

Ole-n-**ko** kaunis?
 van-SG1-QP szép-NOM
 'Szép vagyok?'

Puhu-vat-**ko** he suome-a?
 beszél-PL3-QPők-NOM finn-PART
 'Beszélnek finnül?'

beszélt nyelv

Oo-n-**ks** mä kaunis?
 van-SG1-QP én-NOM szép-NOM
 'Szép vagyok?'

Puhu-u-**ks** ne suome-e?
 beszél-3-QP az-PL.NOM finn-PART
 'Beszélnek finnül?'

Ennek kezeléséhez annyi szükséges, hogy a (104a) mellé a (104a') szabályt is felvegyük:

(104a) C (ek) → -*KO*

(104a') C (ek_b) → -*KS*

A (104a')-ben látható *ek_b* index *b* részlete az eddigiekhez hasonlóan a beszélt nyelvre utal. Azért van rá szükség, hogy el tudjuk különíteni egymástól az irodalmi és beszélt nyelvi változathoz tartozó reprezentációkat, és a szabályrendszerünk ne illeszthesse be a -*KS* partikulát irodalmi nyelven megfogalmazott szósorokba.

¹⁵⁹ Mivel tagadott alakról van szó, megjelenik a negációra utaló ~ index is, de ennek az igeéknél nincs szerepe: nyom nélkül tűnik el minden igei kategóriáról.

¹⁶⁰ Az jelen vizsgálat szempontjából mellékes, hogy a létige beszélt nyelvi ragozása kissé eltér az irodalmi nyelvitől (*olen* ~ *oon* 'vagyok'). A második példában szereplő érdekességről, miszerint a többes szám harmadik személy ragozása egybeesik a Sg3 ragozási formákkal, már volt szó, és jelen szempontból szintén nincs jelentősége, ahogyan jelen vizsgálat szempontjából az sem fontos, hogy a partitivus ragja sem feltétlenül *-a/-ä*-re végződik a beszélt nyelvben.

Ami igazán érdekes, az a Sg2 személyű eldöntendő kérdések szerkezete, melyekben nem jelenik meg semmilyen kérdőpartikula, mindössze azt tapasztaljuk, hogy az ige és az alany „helyet cserél” a nem kérdő mondatokhoz képest.

(478) Sg2 személyű eldöntendő kérdés az irodalmi és a beszélt nyelvben

irodalmi nyelv

Puhu-t-ko suome-a?
beszél-Sg2-QP finn-PART
'Beszélpsz finnül?'

beszélt nyelv

Puhu-t sä suome-e?
beszél-SG2 te-NOM finn-PART
'Beszélpsz finnül?'

vö: Sä puhu-t suome-e.
te-NOM beszél-SG2 finn-PART
'Beszélpsz finnül.'

Ennek a kérdéstípusnak a kezeléséhez szintén csak egyetlen új szabály felvételére van szükség:

(104a'') $C(ekSg2_b) \rightarrow -\$$

A (104a'')-ben látható szabály azt fogalmazza meg, hogy az egyes szám második személyű (Sg2) beszélt nyelvi (b) eldöntendő kérdések (ek) esetében a C-fejben az igei kívül csak egy üres elem (-\$) jelenik meg. Azért van szükség erre a bonyolult nevű indexre, hogy más esetben (irodalmi nyelvi változatoknál, illetve más szám-személyben) ne lehessen alkalmazni ezt a szabályt, hiszen az agrammatikus szósorok generálásához vezetne. A mondat csak akkor értékelődik grammatikusnak, ha az igei struktúrában is a Sg2_b szám-személy index öröklődik.

Az *ekSg2_b* indexre is ugyanazok a keletkezési és eltűnési szabályok érvényesek, amelyeket 3.4.8-ban az *ek* index kapcsán megfogalmaztam¹⁶¹.

(479a) $S \rightarrow CP(ekSg2_b)$

(479b) $TP(ekSg2_b) \rightarrow TP$

A (478)-ban látható mondathoz tartozó reprezentáció (lásd (481)) ezt a különbséget leszámítva nagyjából megegyezik a (107a)-ban látható ágrajzzal (lásd 3.4.8.), éppen ezért csak a leginkább releváns részletet, a CP-t és közvetlen környezetét emelem ki. (480)-ban pedig az igei indexek terminalizálódási folyamata látható.

(480) Igei indexek terminalizálódása (481) esetén

puhut:

$V \rightarrow PUHU-$

$Voice(Pres Sg2_b) \rightarrow Voice(Sg2_b) \rightarrow -\$$

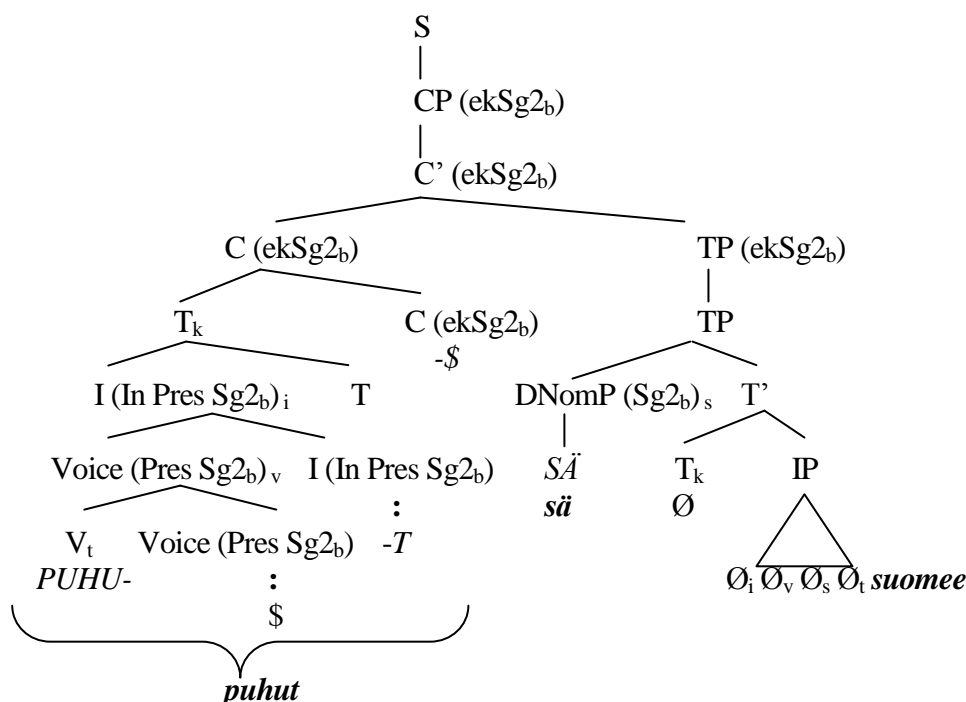
$I(In Pres Sg2_b) \rightarrow I(Pres Sg2_b) \rightarrow I(Sg2_b) \rightarrow -T$

$C(ekSg2_b) \rightarrow -\$$

$\left. \begin{array}{l} V \rightarrow PUHU- \\ Voice(Pres Sg2_b) \rightarrow Voice(Sg2_b) \rightarrow -\$ \\ I(In Pres Sg2_b) \rightarrow I(Pres Sg2_b) \rightarrow I(Sg2_b) \rightarrow -T \\ C(ekSg2_b) \rightarrow -\$ \end{array} \right\} PUHU-\$-T-\$ \rightarrow \textit{puhut}$

¹⁶¹ (479a)-t vedd össze a (101)-ben megadott szabállyal, (479b)-t pedig (104b)-vel.

(481) A *Puhut sä suomee?* mondat szerkezete

A téma lezárásaként megemlítem, hogy a beszélt nyelvi eldöntendő kérdésekben a személyes névmások nagyon szorosan hozzátapadnak az előttük álló igéhez. Ennek legfőbb okaként a lineáris szomszédosságot és az alanyi névmások hangsúlytalanságát jelölhetjük meg.

6.2. A névszóknál megfigyelhető beszélt nyelvi jellegzetességek

Ebben a rövid fejezetben tulajdonképpen csak egyetlen jelenségről lesz szó: a birtokos személyszuffixumok eltűnéséről, mellyel összefüggésben szót ejtek a *mielellä*- 'szívesen' típusú szabad bővítmények beszélt nyelvi ragozásáról is.

Amint arról a 4.3. fejezetben már volt szó, az irodalmi finnben a birtokos személyszuffixumok az esetragok után állnak. Ez nincs összhangban az Univerzális Grammatika azon tendenciájával, hogy a főnévi csoport belső viszonyaihoz tartozó, azt kifejező birtokos személyszuffixum közelebb álljon a szótőhöz a főnévi szerkezetet a mondatstruktúrába ágyazó, internális szereppel nem rendelkező esetragnál (Bartos 2000, 699–700).

Érdekes megfigyelni, hogy ez az UG tendenciáinak nem megfelelő helyen megjelenő birtokos személyszuffixumi kategória mára szinte teljesen eltűnt a finn beszélt nyelvből. Lássunk néhány példát.

(482) Példák a birtokos kifejezésére az irodalmi és a beszélt nyelvben

irodalmi nyelv

(a) **koira-ni**

kutya-Sg1

'a kutyám'

(b) **häne-n koira-nsa**

ő-GEN kutya-Sg3

'a kutyája'

(c) **Matti puhu-u koira-sta-nsa.**

Matti-NOM beszél-SG3 kutya-ELAT-Sg3

'Matti beszél a (saját) kutyájáról.'

Matti puhu-u häne-n koira-sta-nsa.

Matti-NOM beszél-SG3 ő-GEN kutya-ELAT-Sg3

'Matti beszél az ő (vki más) kutyájáról.'

beszélt nyelv

mu-n koira

én-GEN kutya

'a kutyám'

se-n koira

az-GEN kutya

'a kutyája'

Matti puhu-u se-n koira-sta.

Matti-NOM beszél-SG3 az-GEN kutya-ELAT

'Matti beszél a (saját/más) kutyájáról.'

A (482)-ben szereplő példák közül a (c) az igazán érdekes. Ebből ugyanis látszik, hogy a harmadik személyű birtokos személyszuffixumok kitétele, illetve ki nem tétele jelentésmegkülönböztető szereppel bír az irodalmi nyelvben; míg a beszélt nyelvben (birtokos személyszuffixum híján) a kétféle jelentés között csak a kontextus alapján lehet dönteni.¹⁶²

A birtokos személyszuffixumok használata a finnben az irodalmi nyelvben is csak akkor lehetséges, amikor személyes névmással kifejezett birtokos van a szerkezetben, egyéb esetekben a főnévi fejen nem jelenik meg egyeztető morféma.

(483) **Peka-n koira**

Pekka-GEN kutya

'Pekka kutyája'

A beszélt nyelvvel foglalkozó fejezetben eddig tárgyalt jelenségek közül tulajdonképpen ennek a megragadása a legegyszerűbb: mindössze annyit kell kimondanunk, hogy ebben a nyelvváltozatban nincs egyeztetés a főnévi fej és a birtokos között, így az utóbbi számára és személyére utaló index sem öröklődik egyetlen szerkezetben sem.

Vessük össze a 'Beszélek a kutyámról' mondat irodalmi (484a) és beszélt nyelvi (484b) reprezentációját.

(484a) **Puhu-n koira-sta-ni.**

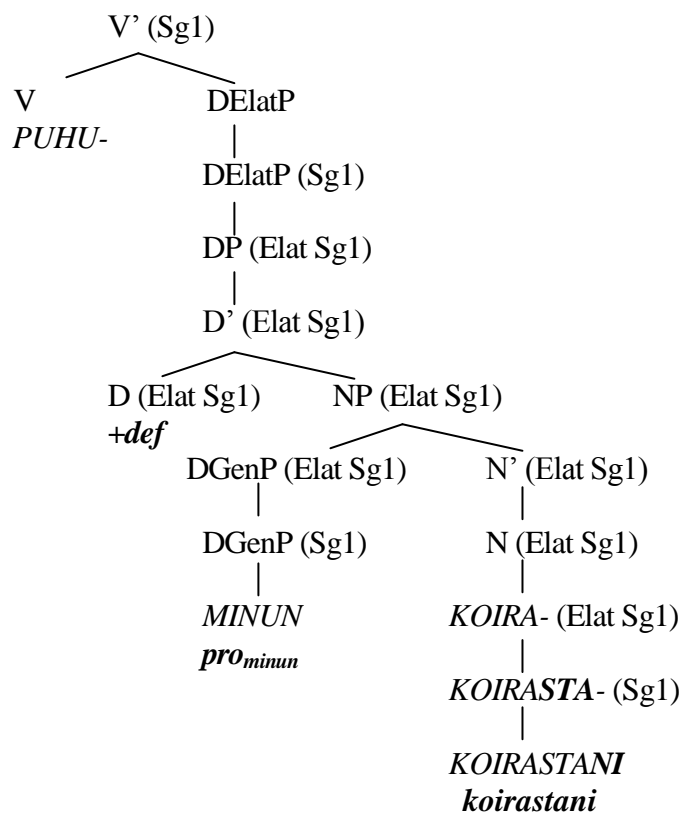
beszél-SG1 kutya-ELAT-SG1

'Beszélek a kutyámról.'

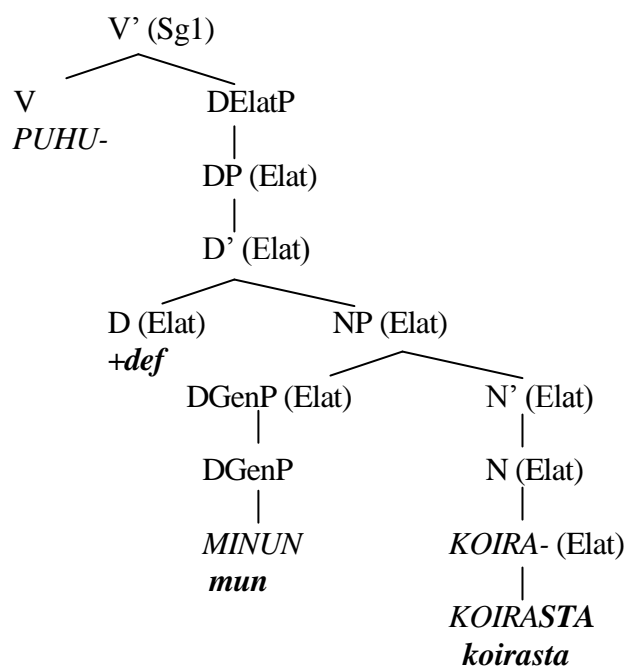
¹⁶² Azt mindenképpen megjegyezném, hogy a beszélt nyelvben a (482c)-ben látható szerkezetek az egyedüliek, amelyekben helyenként még lehet találkozni birtokos személyszuffixummal. Ezekben az esetekben ugyanazt a jelentésmegkülönböztető szerepet töltik be ebben a nyelvváltozatban is, mint az irodalmi nyelvben.

(484b) Puhu-n mu-n koira-sta.
 beszél-SG1 én-GEN kutya-ELAT
 'Beszélök a kutyámról.'

(485a) A *Puhun koirastani* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

(485b) A *Puhun mun koirasta* mondat mélyszerkezetének releváns részletei

A két ábra között lényegi különbség csak a birtokos számára és személyére utaló *SgI* index megjelenésében (485a), illetve meg nem jelenésében (485b) van. Az irodalmi nyelvben az egyes szám első személyű birtokosi névmásnak nem szükséges hangalakot öltenie, hiszen a főnévi fejen megjelenő *-ni* birtokos személyszuffixum egyértelműsíti, kiről is van szó; míg a beszélt nyelvben egyeztető morféma híján kötelező kitenni valamennyi személyes névmási birtokost.

Birtokosi bővítménye azonban nemcsak a főnévnek lehet, hanem a névutóknak (486a-b) is, valamint az *agenttipartisiippik*ben (486c-d) és más igenévi struktúrákban is feltűnhet ilyen funkciójú összetevő. Ezekre is ugyanúgy igaz, hogy beszélt nyelvi szerkezetükben eggyel kevesebb index öröklődik, de ezért cserében minden személyes névmási birtokosnak hangalakot kell öltenie.

(486a) lähellä-ni
közel-SG1
'a közelemben'

(486b) mu-n lähellä
én-GEN közel
'a közelemben'

(486c) kirjoitta-ma-ni kirja
ír-AGPTC-SG1 könyv
'az általam írt könyv'

(486d) mu-n kirjoitta-ma kirja
én-GEN ír-AGPTC-SG1 könyv
'az általam írt könyv'

A birtokosi index eltűnése jelentős mértékben egyszerűsíti például az *agenttipartisiippik*hez tartozó reprezentációkat: a beszélt nyelvi szerkezetük kezeléséhez egyszerűen nincs szükség a 4.3. fejezetben (244)-ben, valamint az 5.2-ben (382-383)-ban megadott igen bonyolult szabályokra, melyeket pontosan a szerkezetben potenciálisan öröklődő birtokosi index miatt kellett bevezetni.

Összefoglalóan megállapíthatjuk tehát, hogy az Univerzális Grammatika tendenciáihoz nem illeszkedő pozícióban megjelenő birtokos személyszuffixumok eltűnése jelentős egyszerűsödést jelent a finn nyelvet leírni szándékozó indexelt nyelvtani szabályrendszerben.

A birtokos személyszuffixumok eltűnésével kapcsolatban még egy jelenséget említek meg: a beszélt nyelvben igen gyakran hallható, hogy a *mielellä*- 'szívesen' típusú szabad bővítményeket nem egyeztetik az alannyal (lásd 3.4.7.), hanem minden szám-személy esetén a harmadik személyben használatos *mielellään* alakot használják.

(487) **A mielellä- típusú szabad bővítmény ragozása az irodalmi és a beszélt nyelvben**

irodalmi nyelv

Lue-n mielellä-ni.
olvas-SG1 szívesen-SG1
'Szívesen olvasok.'

Lue-t mielellä-si.
olvas-SG2 szívesen-SG2
'Szívesen olvasol.'

beszélt nyelv

Mä lue-n mielellä-än.
én-NOM olvas-SG1 szívesen- 3
'Szívesen olvasok.'

Sä lue-t mielellä-än.
te-NOM olvas-SG2 szívesen- 3
'Szívesen olvasol.'

A két nyelvváltozat közötti különbség a következőképpen ragadható meg. Míg az irodalmi nyelvben az ilyen típusú szabad bővítményeknél releváns volt az igei struktúrából rájuk (is) öröklődő, az alany számára és személyére utaló index (vö. (98c)¹⁶³); a beszélt nyelvben ennek már nincs jelentősége: ha az alany számára és személyére utaló index beszélt nyelvi (vagyis tartalmazza a *b* elemet, illetve *PlIarb*), akkor ez az index az ezekre a szabad bővítményekre szintén rácsorgó idő és mód indexekkel együtt eltűnik (98c'), és ezen N-fejeknél már csak a *MIELELLÄÄN* alak hívódhat elő. Tulajdonképpen az ilyen típusú szabad bővítményeknél ez az egységesülés a belső szerkezet elhomályosulásához vezethet és ezáltal ahhoz, hogy ezek az elemek immáron a határozószók közé tartozzanak, mely kategória a mondatban elfoglalt pozíciójuknak és a jelentésüknek amúgy is jobban megfelel (487).

(98a) NCasusP (**Modus**) → NCasusP, ahol **Casus**=Nom, Acc, Gen... és **Modus**=In, Cond...

(98b) NCasusP (**Tempus**) → NCasusP, ahol **Casus**=Nom, Acc, Gen... és **Tempus**=Pres, Perf...

(98c') NCasusP (**Numerus-persona_b**) → NCasusP, ahol **Casus**=Nom, Acc, Gen... és **Numerus-persona_b**=Sg1_b, Sg2_b,...

(488) Adv → *MIELELLÄÄN*

6.3. Összefoglalás

Ebben a fejezetben a finn beszélt nyelv azon jelenségeit tárgyaltam, amelyek valamilyen egyeztetést érintenek, illetve amelyek irodalmi nyelvi megfelelőinek leírásában indexet alkalmaztam. Részletesen kifejtettem a két nyelvváltozat között fellelhető igeragozási különbségeket kitérve többek között a személyes névmások kötelező beszélt nyelvi jelenlétére; a harmadik személyben neutralizálódó számbeli oppozícióra; valamint arra is, hogy az irodalmi nyelvben az általános *arb* alanyú szósorokban használt morfémákkal

¹⁶³ (98c) N (Adess Sg1) → *MIELE-* (Adess Sg1) → *MIELELLÄ-* (Sg1) → *MIELELLÄNI*

találkozhatunk a beszélt nyelvben többes szám első személyben. Ezen kívül szó esett a szituációra vonatkozó eldöntendő kérdések szerkezeti érdekességeiről is.

A névszók kapcsán pedig megmutattam, hogy a birtokos személyszuffixumok eltűnése miként alakította át a főnévi szerkezeteket, valamint mindazokat a konstrukciókat, amelyben ilyen egyeztetés feltűnhet az irodalmi nyelvben. Így szó esett a névutókról és az *agenttipartisiippikr*ől, továbbá röviden kitértem a *mielellä*- 'szívesen' típusú szabad bővítmények beszélt nyelvi használatára is. Az leszögezhető, hogy az Univerzális Grammatika tendenciáinak nem megfelelő helyen felbukkanó birtokos személyszuffixumok eltűnése a szerkezetek, és az őket leíró szabályrendszer jelentős egyszerűsödéséhez vezet.

7. Összefoglalás

A dolgozat zárásaként összegzem a legfontosabb gondolatokat. Összefoglalom az általam alkalmazott modell leglényegesebb vonásait, valamint áttekintő leírását adom a disszertáció „címszereplőinek”, az indexeknek.

A jelen dolgozatban alkalmazott generatív modell moduláris felépítésű: alapvetően egy klasszikus transzformációs nyelvtan kombinálása egy indexelt nyelvtannal. Utóbbi az enyhén környezetfüggő nyelvtanok osztályába sorolható, amely nyelvosztályba a Chomsky-féle nyelv(tan)hierarchia (Alberti 2006b, 159–164, 251) szerint a természetes nyelvek is tartoznak. Ez a nyelvreírési eszköz rendkívül jól alkalmazható az egyeztetések megragadására: a releváns jegyek másolásával, nem pedig mozgatással kezeli ezeket a jelenségeket, és ezzel képes kiemelni a kongruencia valódi természetét adekvátabbá téve a leírást is.

A finn esetében nagyon hasznosnak bizonyul egy ilyen eszköz, ugyanis ebben a nyelvben, különösen annak irodalmi változatában rendkívül sok egyeztetés található. Mivel pedig a beszélt nyelvi változat gyakran pontosan abban tér el az írott formától, hogy egy adott helyen már nincs, vagy éppen ellenkezőleg, megjelenik egy egyeztetés, a két nyelvváltozat közötti jellegzetes grammatikai különbségek jelentős része az egyeztetések leírására használt indexekre való hivatkozás segítségével egyszerűen és látványosan megragadható (lásd 6. fejezet).

A kongruencia szempontjából releváns jegyek tehát index formájában öröklődnek a szerkezetekben, majd a generálás egy adott pontján terminalizálódnak, és a finn dominánsan agglutináló jellege miatt szuffixumként öltenek testet. Ebből ered a modellnek az a vonása, hogy a morfológia szintjét is érintik szintaktikai szabályok: minden produktív morfológiai művelet ebben a komponensben történik, mely nemcsak az egyeztetéseket megvalósító inflexiós morfémák esetén kezelését takarja, hanem a produktív képzések is a szintaxisban zajlanak le. Az ige pusztán főként illeszkedik be a V-fejbe, mely a finit mondat szerkezetben azután az adott igeidőtől függően Voice-, illetve I-fejbe mozog, amely pozíciókban összekapcsolódik az időt, a módot, valamint az alany számát és személyét kifejező indexekből terminalizálódott szuffixumokkal kielégítve azok tölgényét. Az egyes nem-finit igenévi struktúrákban az ige egy participiumi, vagy egy főnévi igenévi fejbe kerül, hogy az adott fejekbe beillesztett képzők, illetve a participiumok esetében bizonyos indexekből terminalizálódott inflexiós morfémák itt is tőhöz jussanak. A produktív derivációs műveletek esetén kezelése lehetővé teszi azt, hogy ezeknek az igei és névszói tulajdonságokkal egyaránt rendelkező elemeknek mindkét „arcát” egyszerre mutathassuk meg.

A finn anyanyelvi beszélők kompetenciáját leírni szándékozó általam alkalmazott modell akkor fogad el egy adott szósort grammatikusnak, ha valamennyi modul elfogadja azt. A modellnek van tehát egy indexelt nyelvtani része, amely a mélyszerkezetet ellenőrzi: azt vizsgálja, hogy a szósort az egyeztetések szempontjából megfelelő-e. Az indexek (ezen nyelvtan szabályainak megfelelően) feladatuk végeztével eltűnnek a rendszerből. Amennyiben ez nem történik meg, és marad olyan nem-terminális elem, amelyen még van index, az adott generálás elhal agrammatikusnak minősítve ezáltal az adott szósort.

A transzformációk egy másik modulban zajlanak le: egy olyan mélyszerkezeten működnek, amely az indexeket leszámítva semmiben sem különbözik az indexeket tartalmazó mélyszerkezettől. Az általam alkalmazott modell transzformációs komponense klasszikusnak tekinthető: fejet csak fejbe lehet mozgatni, míg frázisok transzformációs célpontjaként kizárólag specifikálók, illetve fejek melletti komplementumpozíciók jöhetnek számításba. Azért volt szükségem az indexelt nyelvtan mellett mozgatási szabályokra is, mert előbbi önmagában nem elégséges a szósortok teljes leírásához; én pedig nemcsak az indexelt nyelvtani szabályok által létrehozott mélyszerkezeteket szerettem volna bemutatni, hanem valódi finn szósortokhoz kívántam teljes elemzést rendelni. Mivel azonban rendkívül helyigényes lett volna, ha minden egyes mondatnál három reprezentációt adtam volna meg (egy mélyszerkezetet, amely indexek alkalmazásával az egyeztetési jelenségekről ad számot; egy másik mélyszerkezetet, amelyben ezek az elemek nincsenek jelen – ez utóbbi struktúra szolgál a transzformációk bemenetül; valamint egy felszíni szerkezetet, amelyből leolvasható a mondat aktuális szórendje az egyes pozíciókhoz kapcsolódó szemantikai értelmezéssel együtt¹⁶⁴), az első szósort (lásd (36)) kivételével egyetlen ábrát készítettem, amelyen minden információt egyszerre jelenítettem meg hangsúlyozva azt, hogy két külön modulban zajló működést egyszerre reprezentálnak ezek az ágrajzok. A komponensek egymáshoz való viszonyát a függelékben szereplő (F1) ábra mutatja be.

Hogy a szabályrendszert a maga teljességében is tanulmányozni lehessen, a dolgozathoz egy függelék is készült, amelyben minden indexelt nyelvtani, újráró és transzformációs szabályt megadtam; a dolgozat főszövegében mindig csak az aktuálisan leginkább releváns szabályokat emeltem ki.

---

¹⁶⁴ A pozícióhoz kapcsolódó jelentés kapcsán olyasmire gondolok, hogy például a TP specifikálójába kerülő összetevő funkcionál a mondat témájaként. Kétségtelen, hogy a szemantikára kevesebb hangsúlyt fektettem, mint a szintaxisra, de a dolgozat fő témáját az egyeztetési jelenségek szintaktikai kezelése képezte, nem az egyes szerkezetek jelentése.

A modulok között természetesen találunk egy lexikai komponenst is, amelyben annak ellenőrzése zajlik, hogy az adott fejekbe a megfelelő régens került-e, és ez a régens „megkapta-e” a megfelelő számú és esetű vonzatot.

A felszíni szerkezetet a szemantikán kívül a hangtan is értelmezi: ebben a grammatikai komponensben játszódik le a finnben igen jelentős mértékben érvényesülő magánhangzó-harmónia és fokváltakozás mellett bizonyos szuffixumoknak (például az illativus és a partitivus ragjának) a megfelelő tőhöz történő igazítása is. Az ebben a nyelvtani modulban történő jelenségek leírását ez a dolgozat nem tekintette feladatának.

Az általam alkalmazott modell általános jellemzőinek összefoglaló bemutatását azzal zárom, hogy megjegyzem, egy monoton építkező, minden szempontból következetes modell felépítése volt a célom. Monoton építkezésen azt értem, hogy kezdettől olyan reprezentációkat adtam meg az egyes szósorokhoz, amelyeken a dolgozat végéig nem kellett változtatni. Ennek az volt a következménye, hogy több részletet csak a disszertáció egy későbbi pontján tudtam megmagyarázni, mint ahol az adott elem először felbukkant. Azért választottam ezt a módszert, mert nagyon fontosnak tartottam, hogy minden szempontból korrekt ábrákkal dolgozzam kezdettől, így az olvasó nyugodt lehessen afelől, hogy az adott reprezentációt nem kell majd a dolgozat bizonyos pontjain megváltoztatnia, átértékelnie; cserébe a türelmét kértem addig, amíg egy-egy különösebb indexre vagy kategóriára részletes magyarázatot tudtam adni.

Mindezek után tekintsük át, milyen indexekre volt szükség az egyszerű¹⁶⁵ finn mondatok leírásához. Azon jegyek jelentek meg index formájában a rendszerben, amelyek többször relevánsak egy szerkezeten belül; a csak egyszer szükséges információkat kategóriacímkek révén kezeltem.

Modus: a mód. Ez az IP, illetve NegP csomópontnál megjelenő jegy többször is releváns lehet a finit igei szerkezeten belül: egyrészt az I-fejben terminalizálódik egy ezt megjelenítő szuffixum; másrészt a tagadóige más alakban jelenik meg felszólításoknál, mint a másik három mód esetében (lásd 3.4.5.). Ennek biztosításához szükséges volt, hogy a módot indexként jelenítsem meg. Ezen indexkategória konkrét megjelenési formái: *In*, azaz indicativus; *Cond*, vagyis conditionalis; *Imp*, az imperativus; valamint *Pot*, azaz potentialis, más néven lehetőségi mód.

Tempus: az idő. Ez a jegy szintén az IP, illetve a NegP csomópontnál kerül a szerkezetbe olyan finit igei struktúrában öröklődő indexként, mely az I- és a Voice-fejeknél releváns. Perfectumi és plusquamperfectumi igeidő esetén az I-fejben az idő indexének

---

¹⁶⁵ Összetett mondatokkal a dolgozat deklaráltan nem foglalkozott.

hatására segédige illesztődik be, a főige pedig csak Voice-fejig mozog, ahol participiumi formában ölt testet (lásd például (38), (45)-(47), (50)-(51)). Jelen idő, valamint imperfectum esetében a főige az I-fejbe kerül, mert az ilyen időindexek hatására az I-fejben valamilyen szuffixum jelenik meg, amelynek töre van szüksége (lásd például (41)-(44), (48)). Ezen indexkategória konkrét megvalósulásai tehát a következők lehetnek: *Pres*, jelen idő; *Imperf*, azaz imperfectum; *Perf*, vagyis perfectum; továbbá *PPerf*, azaz plusquamperfectum.

Numerus-persona: a szám-személy index, mely a finit igei struktúrában a mondat alanyának számát és személyét határozza meg, de felbukkan a névszói és igenévi konstrukciókban is. A finit igei struktúrákban ez az index több pozícióban is releváns: ő biztosítja, hogy a VP-specifikálóba megfelelő szám-személyű alany illesztődjön be; szuffixum formájában a szám és a személy együttesen a szerkezeti hierarchiában legmagasabban álló igei összetevőn jelenik meg (ez lehet a főige, a segédige, illetve a tagadóige), a szám pedig (összetett igeidő esetén) a participiumokon is kifejeződik. Ez utóbbi kijelentés azonban csak az irodalmi nyelvre igaz; a beszélt nyelvváltozatban ugyanis neutralizálódik a számbeli oppozíció ezeken az összetevőkön. Ezen index konkrét megvalósulásai a következők lehetnek: *Sg1*, *Sg2*, *Sg3*, *Pl1*, *Pl2*, *Pl3* – vagyis a három személy és a két szám kombinálásából létrehozható hat forma. Ebbe a csoportba tartoznak az említett indexek beszélt nyelvi változatai: *Sg1_b*, *Sg2_b*, *3_b*, *Pl1arb* és *Pl2_b*; ahol a *3_b* arra utal, hogy harmadik személyben teljesen megszűnt a számbeli oppozíció harmadik személyben; míg a *Pl1arb* összetett indexforma azt fejezi ki, hogy a beszélt nyelvben többes szám első személyben az általános *arb* alanyú mondatokban megjelenő morféákat (-*ttA*, -*tU*) találjuk az irodalmi nyelvi szuffixumok (így például a -*mme* vagy a -*neet*) helyén. Szintén az alany számát és személyét fejezik ki az *Ön*, illetve a *PlÖn* indexek (lásd 3.4.1.). Előbbi alkalmazásával kezelhető az a magázáskor tapasztalható érdekes egyeztetési jelenség, hogy az ebben a helyzetben használatos többes szám második személyű névmásnak megfelelően a hierarchiában legmagasabban álló igei összetevő Pl2 szuffixummal jelenik meg, míg a participiumok és más predikátumok (például a névszói állítmány) egyes számú alakban bukkan fel. A *PlÖn* pedig azért szükséges, hogy el tudjuk különíteni az egyszerű Pl2 alakokat a többes számú magázástól.

Az igei struktúrában öröklődő szám-személy indexek bizonyos szabad bővítmények esetében is relevánsak lehetnek (lásd 3.4.7.): a *mielellä*- 'szívesen' típusú szabad bővítményeket ugyanis az irodalmi nyelvben egyeztetni kell a mondat alanyával; a beszélt nyelvben viszont már nem – így ha beszélt nyelvi szám-személy index öröklődik az ilyen típusú összetevőkre, az az ezekre az összetevőkre szintén rácsorgó idő indexszel együtt

eltűnik, és az összetevő fejében minden esetben ugyanaz a *mielellään* forma hívódik elő (lásd 6.2.).

A névszói és az igenévi struktúrában is találkozhatunk szám-személy indexszel, de csak a hat alapváltozattal (*SgI-PI3*). A finn irodalmi nyelvben ugyanis a főnévi kifejezéseknél (lásd 4.3.) egyeztetés van a birtok és a birtokos között számban és személyben, de csak akkor, ha a birtokos személyes névmás. Ugyanezt tapasztaljuk a genitivusi vonzattal rendelkező névutós kifejezések esetében is (lásd a 4.6. alfejezet (305)-ös ábráját). Szintén egyeztetni kell a személyes névmási genitivusi esetű összetevővel az *agenttipartisiippit* (lásd 4.3. részben a (241-242)-t, valamint az 5.2. fejezetben a (381) ábrát), valamint a főnévi igenevek közül a TA-infinitivus translativusi alakját (ez az ún. *finaalirakenne* – lásd 5.3.3.), a MA-infinitivus többes számú adessivusi alakját, mely konstrukció a kis híján megvalósult cselekvések leírására használatos (lásd az 5.1. alfejezet (347) ábráját), továbbá a MA-infinitivusok abessivusi ragos változatán is feltűnhet birtokos személyszuffixum (lásd az 5.1. fejezetben a (332) szósor kapcsán mondottakat).

A birtokos személyszuffixum a finnben az esetrag után következik, amely toldaléksorrend nincs összhangban az Univerzális Grammatika tendenciáival. Bartos (2000, 699–700) amellet érvel, hogy elvárható lenne az, hogy a főnévi csoport belső viszonyaihoz tartozó, azt kifejező birtokos személyszuffixum álljon közelebb a szótőhöz, és ne a főnévi szerkezetet a mondatstruktúrába ágyazó, internális szereppel nem rendelkező esetrag jelenjen meg előbb, ahogyan a finnben történik. Érdekes megfigyelni, hogy ezeknek a kivételes pozícióban megjelenő birtokos személyszuffixumoknak a kezeléséhez szükséges a legbonyolultabb szabályrendszer is (lásd a 4.3. részben a (244)-ben, illetve az 5.2. fejezetben a (382-383)-ban megadott szabályokat); vagyis a szabályrendszer és a nyelvi jelenségek „kivételessége”, bonyolultsága között párhuzam húzható. Megfigyelhető továbbá, hogy a beszélt nyelvből ezek az elemek mára szinte teljesen eltűntek jelentős egyszerűsödést eredményezve ezáltal a szerkezetekben és az őket generáló szabályrendszerben is (lásd 6.2.).

Az alany számára és személyére utaló indexekkel rokonságot mutat a bizonyos általános alanyú mondatokban (lásd 3.4.2.) feltűnő *arb* index, amelynek hatására a VP-specifikálóban *pro_{arb}* illeszkedik be, valamint az igei struktúrában is jellegzetes morféma bukkan fel (az imént említett *-ttA*, illetve *-tU*). Ez az index az eddig tárgyaltakkal szemben nem IP-nél, illetve NegP-nél kerül be a szerkezetbe, hanem már a mondat szimbólumánál, S-nél megjelenik kifejezve azt, hogy ilyen mondat típus következik; és nem is hal el a generálás V' és V közötti szakaszában, ahogyan az a többi szám-személy indexszel történik a *PIIarb*-ot leszámítva, melynek pontosan a benne lévő *arb* részlet miatt kell az *arb*-hoz hasonlóan

továbböröklődnie. Az *arb* részletet tartalmazó indexeknek tehát rá kell öröklődniük a V-fejre és az annak komplementumában álló összetevőkre, így a potenciálisan ott megjelenő tárgyra is, ugyanis az ilyen beszélt nyelvi P11, vagy általános *arb* alanyt tartalmazó szósorokban ezen indexre való hivatkozással tudjuk kezelni azt, hogy a tárgyi funkciójú összetevő ne jelenhessen meg *-n* accusativus ragos formában (a tárgyi esetváltakozásokról lásd a 3.4.9. alfejezetet). Ez az *arb* vagy *P11arb* index a V' alatt álló valamennyi összetevőről nyom nélkül tűnik el a tárgyat kivéve, amelyen a megfelelő eset megjelenését váltja ki; valamint továbböröklődik a V' alatt szintén potenciálisan feltűnő főnévi igenevekre is, mert az ezeken a konstrukciókon belül megjelenő tárgy esetében is azt tapasztaljuk, hogy nem jelenhet meg rajta *-n* accusativus rag. Sőt bizonyos emberek kompetenciájának leírásához az is szükséges, hogy az E-participium instructivusi ragos formája körül kiépülő szerkezetnél se törlődjön ez az index, ugyanis ezeknél az anyanyelvi beszélőknél a finit struktúrában megjelenő általános alany hatással van az ebben a konstrukcióban feltűnő tárgy alakjára is (lásd az 5.3.2. alfejezetben a (457) példa kapcsán mondottakat). Az ilyen szerkezetek megítélésénél az általam kérdezett anyanyelvi beszélő nagyfokú bizonytalanságot mutatott abban a tekintetben, hogy milyen alakban is kellene a tárgynak állnia, ezért az óvatosabb megfogalmazás.

Az *arb* index beszélt nyelvi változata az *arb_b*, amelynek bevezetésére a 6.1. fejezetben tárgyalt *kaksoispassiivi* 'kettős passzív' jelensége miatt volt szükség. Míg ugyanis az írott nyelvváltozatban az általános alany jelenlétére utaló jellegzetes morféma csak egyszer jelenhet meg egy adott szerkezeten belül; addig a beszélt nyelvben segédige jelenléte esetén ezen az elemen is testet öltenek, valamint a Voice-fejbe is az általános alanyoknál használt participiumi forma illeszkedik be. Ez a fajta passzív egyeztetés leggyakrabban akkor tűnik fel, amikor a szósornak P11 értelmezése van, nem általános alanyos.

Az *arb* index a finit struktúrákon kívül felbukkan még általános alanyú *referatiivirakenné*knél (lásd az 5.3.1. alfejezet (413, 420) ábráit) és *temporaalirakenné*knél is (lásd az 5.3.2. alfejezet (432, 442) ábráit), ahol az alanyi és tárgyi funkciójú összetevőre ugyanazt a hatást gyakorolja, mint a finit szerkezetek esetében: vagyis előbbinél a *pro_{arb}* megjelenését hívja elő, míg utóbbinál megakadályozza, hogy a tárgyi összetevő *-n* accusativus raggal tűnhessen fel.

Szintén az alany számát és személyét kifejező indexekkel áll közeli rokonságban a *subj* index, melyet a nem *arb* alanyú személytelen szerkezetek leírására használtam. Ez az index az *arb*-hoz hasonlóan már S-nél bekerül a szerkezetbe, és szintén nem hal a V' és a V közötti szakaszon, hanem ráöröklődik a V-fejre és az annak komplementumában potenciálisan megjelenő tárgyra is, amelyen az *arb*-hoz hasonló hatása van: a tárgyi funkciójú összetevő a

subj jelenlétében sem bukkanhat fel *-n* accusativusi ragos formában. A VP-specifikálóban ezen index hatására egy üres *e* elem jelenik meg.

A tárgy esetének meghatározásában használt indexek. A finnben a tárgyi funkciójú összetevő esete háromféle lehet: accusativus, partitivus és nominativaccusativus. Az, hogy egy adott szerkezetben melyik konkrét eset jelenik meg (lásd 3.4.9.), egyrészt a főnév tulajdonságaitól függ: anyagnév-e, részleges mennyiséget fejez-e ki; másrészt pedig az igei struktúra egyes elemein múlik: így azon, hogy a mondat tartalmaz-e tagadást, folyamatos-e az aspektusa, vagy pedig befejezett, általános *arb* alanyú-e a szósor, vagy másként személytelen, illetve felszólítás-e. Ha ugyanis a mondat aspektusa folyamatos vagy tagadóige tűnik fel a szósorban, akkor a tárgy csak partitivusban jelenhet meg. Előbbi jelölésére a *progr* indexet használtam; a tagadásoknál pedig a szerkezetben mindig feltűnt egy, a negációra utaló $\sim$ index. Utóbbi a MA-infinitivusok abessivusi alakjaihoz tartozó reprezentációkban is felbukkant (lásd 5.1. (333, 335)), mivel ez a konstrukció implicit módon tagadást tartalmaz (a jelentése 'valami nélkül'), így a benne megjelenő tárgy is csak partitivusban állhat. A *progr* és a tagadásra utaló $\sim$ index is már S-nél megjelenik a szerkezetben, akárcsak a többi olyan index, amelynek szerepe van a tárgy esetének meghatározásában: így a már tárgyalt általános alanyra utaló *arb*, valamint a személytelenséget kifejező *subj* is ezen a ponton kerül be a szerkezetbe. Szintén mindegyik ilyen indexre igaz, hogy nem halnak el a generálás V' és V közötti szakaszában, hanem ráöröklődnek a V-fejre és az annak komplementumában álló összetevőkre – így a potenciálisan felbukkanó tárgyra is. A tárgy esetének meghatározásában szerepet játszó indexek között abban azonban már különbség tapasztalható, hogy az igenévi konstrukciók közül melyek szerkezetén öröklődnek végig, és melyeken halnak el azonnal. A legtöbb szerkezetre a negációnak van hatása; a többi itt tárgyalt index kevesebbszer releváns az igenévi konstrukciókban.¹⁶⁶

A negációra utaló $\sim$ index annak megragadására is használható, hogy tagadást tartalmazó szósorokban bizonyos elemek más alakban fordulnak elő, mint az állító verziókban (lásd 3.4.9. (143), valamint 4.5. (296)).

A tárgy esetének meghatározásában szerepet játszanak még a felszólításra utaló *!*, illetve *!3* indexek, melyekre szintén igaz, hogy S-nél jelennek meg a szerkezetben, és egészen a V-fejig, illetve az annak komplementumában megjelenő összetevőkig öröklődnek (illetve az imént tárgyaltakhoz hasonlóan az egyes igenévi konstrukciókban megjelenő tárgy esetére is hatással lehetnek). A *!* index jelenlétében a tárgy nem jelenhet meg *-n* accusativus ragos

¹⁶⁶ Az igenevek szerkezetét a bennük megjelenő tárgy esetének meghatározásában releváns indexekkel együtt részletesen az 5. fejezetben tárgyaltam.

alakban, így tehát ez az index az *arb*-hoz, illetve a ~~*subj*~~-hoz hasonló hatású. A harmadik személyű felszólítások kezeléséhez pontosan azért volt szükség egy másik indexre (a !3-ra), mert az ilyen szósorokban a tárgyon feltűnhet ez a bizonyos *-n* accusativus.

topik. Ez az index is már az S szintjén a szerkezetbe kerül, és azt biztosítja, hogy bizonyos konstrukcióknál (például felszólításoknál és *pro* alanyok esetében) ne jöjjön létre a TP specifikálói pozíciója: ezen mondatokban ugyanis semmilyen (hangalakkal rendelkező) összetevő nem töltheti be a téma szerepét. A ~~*topik*~~-nak pontosan e miatt a szerepe miatt TP és T' között kell törlődnie a rendszerből.

Partikulákat kifejező indexek. A finn nyelv négy partikulájával foglalkoztam ebben a dolgozatban: az eldöntendő kérdést kifejező *-kO*-val, a kontrasztív jelentésárnyalatú *-hAn*-nal és *-pA*-val, valamint az 'is' jelentésű *-kin*-nel, melyet csak akkor képviselt index, ha 'igenis' jelentésben szerepelt a mondatban. A *hAn* és a *kin* indexek csak S-nél kerülhetnek a szerkezetbe, míg az eldöntendő kérdésre utaló *ek*, valamint a *pA* index S-en kívül CP-nél is megjelenhet, hogy kezelni lehessen azokat a szerkezeteket, amelyekben több partikula is testet ölt ugyanazon a lexikai elemen. A *kin* T' és T között törlődik a rendszerből; míg a másik három index vagy a CP és C' közötti szakaszon, vagy C' és C között tűnik el attól függően, hogy a megfelelő partikula a CP-specifikálóban álló összetevőn jelenik-e meg, vagy a C-fejbe bemozgó igén ölt testet.

Az eldöntendő kérdésre utaló *ek* indexnek van két beszélt nyelvi változata is: az *ekSg2_b* index azért felel, hogy egyes szám második személyű beszélt nyelvi eldöntendő kérdés esetén ne jelenjen meg semmilyen *-kO/-ks* partikula a szósorban (lásd a 6.1. fejezetben a (104a'') szabályt, illetve a (481) ábrát); míg az *ek_b* azt biztosítja, hogy a Sg2-t leszámítva az eldöntendő kérdés partikulája a beszélt nyelvi szósorokban *-ks* formában öltön testet.

Az eldöntendő kérdés mintájára a kiegészítendő kérdések kezeléséhez is bevezettem egy indexet: a *kk*-t, mely az *ek*, a *hAn*, valamint a *pA* indexhez hasonlóan azt biztosítja, hogy mindenképpen épüljön ki CP frázis a mondat szerkezetben, melynek jelenléte nélkül a mondat felszíni szerkezete nem lenne levezethető, hiszen a partikulát felvevő összetevőnek a CP fejében vagy specifikálójában kell megjelennie.

Az igei struktúrában megjelenő indexek tárgyalása után térjünk át a névszói szerkezetekben öröklődő indexekre. A birtokos számára és személyére utaló indexről már beszéltem korábban, így erre most nem térek ki.

Numerus: a szám. A finn nyelvben egyes, illetve többes számú névszói szerkezetek lehetségesek. Az egyes számot nem jeleníti meg index, mert ezt default esetként kezelem (akárcsak az igei struktúráknál a befejezett aspektust). Így ennek az indexkategóriának az

egyetlen megvalósítója a *Pl* index, mely a lexikai nem-terminálisokon mindig egy *-I-* elem megjelenésében érhető tetten. Ez az index először kategóriarészletként jelenik meg, később válik csak indexszé – akárcsak a nemsokára tárgyalandó eset-indexek. Érdekes összefüggés van a *Pl* index és a számnévi konstrukciók között: amennyiben nincs jelen Num kategóriájú számnév a főnévi szerkezetben, a *Pl* index ráöröklődik minden egyes főnévhez kapcsolódó elemre, melyek közül egyedül a birtokoson nem releváns, azaz erre az összetevőre nincs semmilyen hatása, róla nyom nélkül eltűnik; míg ha jelen van egy Num kategóriájú számnév, akkor a *Pl* index NumP és Num' között eltűnik a rendszerből a finn nyelvnek azt az uráli jellemvonását kiemelve, miszerint ilyen számnevek után csak egyes számban állhatnak az összetevők (amennyiben nem *plural tantum*-ról van szó).

Casus: az eset. A többes számhoz hasonlóan az eset is először kategóriacímkeként jelenik meg a szerkezetben, és csak később válik indexszé. Ennek az az oka, hogy az indexelt nyelvtan szabályai szerint csak olyankor jelenhet meg index a szerkezetben, ha az őt bevezető szabály ki- és bemeneti oldalán is csak egyetlen nem-terminális elem van. Mivel pedig az esettel rendelkező kifejezések tipikusan komplementumban vagy specifikálói pozícióban születnek meg, nem lehetséges az esetüket azonnal index formájában megjeleníteni. Ezt egyébként már csak azért sem tehetnénk meg, mert a főnévi kifejezésekben először a birtokosnak kell indexszé válnia, utána következik az eset, és legutoljára jelenik meg a többes szám.

Az eset-index a *Pl*-hoz hasonlóan minden főnévi összetevőre ráöröklődik, és csak a birtokosról tűnik el nyom nélkül. Az eset szempontjából is releváns, hogy van-e Num kategóriájú számnév a szerkezetben, ugyanis ha van, és az egész kifejezés nominativusi vagy (nominativ)accusativusi esetet kapott a régensétől, akkor a Num-nál esetváltás történik: a számnévi elem után ugyanis kötelező a főnévi összetevőknek partitivusban megjelenniük (kivéve, ha *plural tantum*-ról van szó). Ha a főnévi kifejezés más esettel rendelkezik, akkor a számnév veszi fel a főnév esetét.

Ennek az indexkategóriának a megjelenítői a következő elemek lehetnek: *Nom*, *Acc*, *Nomacc*, *Part*, *Gen*, *Ill*, *Iness*, *Elat*, *All*, *Adess*, *Abl*, *Trl*, *Ess*, *Instr*, *Com*, *Abess*, azaz sorrendben nominativus, accusativus, nominativaccusativus, partitivus, genitivus, illativus, inessivus, elativus, allativus, adessivus, ablativus, translativus, essivus, instructivus, comitativus és abessivus.

Participiumoknál és a referatiivi-, valamint temporaalirakennéknél alkalmazott indexek. A különböző igeneves konstrukciók leírásánál a következő indexeket használtam.

pass: a passzív participiumoknál bevezetett index, melynek feladata, hogy a VP-specifikálóban megjelenő genitivusi esetű DP helyén *pro_{arb}* jelenjen meg; valamint hogy az igenévi szerkezet mélyén megjelenő V komplementumában álló NObjP-be *PRO* illesztődjön be megragadva azt, hogy ezen konstrukciókban a jelzett szó kötelezően azonos ezen tárgyi funkciójú összetevővel, így az semmiképpen sem ölthet hangalakot (lásd az 5.2. fejezetben a (365–372) szabályokat és ábrákat).

ag: az *agenttipartisiippi*knél alkalmazott index, mely azért felelős, hogy a VP-specifikálóban mindenképpen megjelenjen valamilyen genitivusi esetű összetevő (amely lehet hangalak nélküli *pro* is, csak *PRO* nem); továbbá hogy az imént tárgyalt *pass*-hoz hasonlóan az igenévi szerkezet mélyén megjelenő V komplementumában álló NObjP-be *PRO* illesztődjön be ugyanazon okból, amit az imént megadtam (lásd az 5.2. fejezetben a (373, 381)-ben szereplő ábrákat).

minen: a magyar *-As* képző finn megfelelőjénél alkalmazott index neve, mely azért felel, hogy a mélyben megjelenő ige alanya, illetve tárgya genitivusban jelenjen meg (lásd az 5.1. fejezet (339, 341, 345) számú ábrái). Így ez az index ebből a szempontból rokona a tárgy esetének meghatározásában szerepet játszó általános alanyra utaló *arb* indexnek, a személytelenséget kifejező ~~*subj*~~-nak, a felszólításoknál előkerülő *!*-nak, valamint a negációnál alkalmazott *~* indexnek éppúgy, ahogyan az imént tárgyalt *pass* és *ag* indexeknek is, melyek szintén hatással vannak a tárgy alakjára.

acc: a *referatiivirakennéknél* alkalmazott index, melynek kis kezdőbetűje azt a célt szolgálja, hogy ez az index elkülöníthető legyen a jelzői participiumokon öröklődő accusativusi esetindextől, az *Acc*-tól, ugyanis a két különböző funkcióban megjelenő igenévi konstrukció alanyi és tárgyi összetevőiben jelentős különbségek vannak. Ezekben a szerkezetekben ugyanis az alanyi összetevő genitivusi formában testet ölthet (vagy *pro* formában is megjelenhet), és amennyiben a mélyben megjelenő igenek van tárgya, az is megjelenhet hangalakot öltő formában (lásd az 5.3.1. alfejezet (403, 408, 413, 420, 424) ábráit).

part: az előidejű *temporaalirakennéknél* alkalmazott index neve, melynek kis kezdőbetűje ezúttal is azt a célt szolgálja, hogy a szerkezetet el lehessen különíteni a jelzői helyzetben álló, partitivusi esetet megjelenítő participiumoktól. Ennek a szerkezetnek is megjelenhet az alanya genitivusi esetű hangalakot öltő összetevőként, illetve *pro*-ként;

valamint az ilyen konstrukcióban felbukkanó tárgy is ölthet hangalakot (lásd az 5.3.2. alfejezet (432, 437, 439) ábráit).

iness: az egyidejű és az utóidejű *temporaalirakenné*knél alkalmazott index neve. Kis kezdőbetűje ezúttal is azt a célt szolgálja, hogy az ilyen szerepű participiumot el lehessen különíteni a jelzői megfelelőjétől (lásd az 5.3.2. alfejezet (442, 447, 450) ábráit).

instr: az E-participiumok instructivusi ragos alakjainál alkalmazott index neve, mely főként azt a célt szolgálta, hogy a különböző nem jelzői szerepű participiumok leírása hasonló legyen.

Az általam felépített modellben ennyi index szükséges ahhoz, hogy a finn nyelv egyszerű mondataiban fellelhető egyeztetési jelenségeket meg tudjuk ragadni. Indexeket végül is nem kizárólag egyeztetések kezelésénél alkalmaztam, hanem olyan jelenségek leírásában is, amelyek megragadásához egy ilyen keretben ez az eszköz illet a leginkább (például ilyen a TP-specifikáló létrejövését meggátoló ~~topik~~ index; a kiegészítendő kérdéseknél alkalmazott *kk*, amely annak biztosítására szolgál, hogy a szerkezetben mindenképpen kiépüljön az ilyen szósorok generálásához feltétlenül szükséges CP frázis; vagy megemlíthetjük a tárgyi funkciójú összetevő esetének meghatározásában szerepet játszó indexeket is (*arb*, ~~subj~~, *!*, *!3*, *pass*, *ag*), melyek alkalmazásával számot adhattunk az ezen összetevőnél megfigyelhető accusativus ~ nominativaccusativus ~ partitivus esetalternációról).

Látható, hogy az indexek száma véges, az egyes indexkategóriákból egynél több nem fordulhat elő ugyanazon az elemen, és az igei kifejezéseknél egyszerre legfeljebb öt (*mód* – *idő* – *szám és személy (alany)* vagy *személytelenség* – *tagadás/folyamatosság* – *felszólítás*), a főnéviekénél pedig legfeljebb három index (*szám* – *eset* – *szám és személy (birtokos)*) öröklődhet a struktúrákban a most megadott sorrendben. Vagyis azzal, hogy az indexsorozatok korlátosak, a nyelvtannak ez a része átfogalmazható nem indexelt környezetfüggetlen nyelvtanná, amelyben egy nagyságrenddel több, de mindenképpen véges számú összetett kategóriacímke szerepel¹⁶⁷. Azért szerencsésebb mégis indexelt nyelvtan formájában megadni a szabályrendszert, mert ebben világossá válik az, hogy bizonyos elemek között rokonság van: például az, hogy az *Abl* és az *Elat* esetet megjelenítő indexként ugyanabban a pozícióban bukkannak fel, keletkezésükre és eltűnésükre ugyanazon szabályok érvényesek. Ez az őket összekötő nagyfokú hasonlóság akkor válik megragadhatóvá, ha index

¹⁶⁷ Az indexek kategóriacímkeké történő átfogalmazásával a dolgozatban ismertetett szabályrendszer egy klasszikus környezetfüggetlen Chomsky-nyelvtanná válik; elvileg tehát ezt azok is alkalmazhatják, akik ragaszkodnak a mélyszerkezet környezetfüggetlen nyelvtannal való előállításához (Partee és mtsai 1990, 22. fejezet; Alberti 2006b, 272–273).

formájában vannak jelen a struktúrában; kategóriarészletként a köztük lévő rokonság nincsen megragadva.

Mindezek után röviden összefoglalom azokat a jelenségeket, amelyeket ezen dolgozat tanúsága szerint lehetséges kezelni a bemutatott modell alkalmazásával. Ez a disszertáció alapvetően a finn irodalmi nyelv egyszerű mondatait kívánta leírni. Egy rövid bevezető részben felvázoltam az általam alkalmazott modell két legfőbb összetevőjének, az indexelt nyelvtannak és a transzformációs komponensnek a legfontosabb vonásait (1. fejezet), majd áttekintést adtam arról, hogy ebben a nyelvváltozatban milyen egyeztetési jelenségek találhatók (2. fejezet), ezek után pedig rátértem a konkrét szerkezetek tárgyalására (3-6. fejezet).

A konkrét struktúrák közül először az irodalmi finn nyelv lehetséges igei szerkezeteit tekintettem át (3. fejezet). Felvázoltam azt a frázisszerkezetet, amelyet a finn nyelv leírására (a finn kutatókkal többé-kevésbé összhangban) megfelelőnek tartok, majd módszeresen végignéztam azt, hogy a különböző igeidőkben és igemódokban megjelenő szerkezetek hogyan kezelhetők az egyeztetési jelenségek megragadására kiválóan alkalmas indexelt nyelvtani rendszernek a segítségével. Az alapszerkezetek áttekintése után rátértem a valamilyen szempontból különleges struktúráknak a tárgyalására: végignéztam, hogy indexelt nyelvtan alkalmazásával hogyan ragadhatók meg a magázás, a különbözőképpen felépülő személytelen szerkezetek, az első és a második személyben hangalakot nem öltő alanyt tartalmazó mondatok, valamint azok a szósorok, amelyekben az ige bizonyos partikulák jelennek meg. Végül pedig bemutattam azt, hogyan lehet indexelt nyelvtani keretben számot adni arról a *accusativus ~ nominativaccusativus ~ partitivus* esetalternációról, amely a mondat tárgyi funkciójú összetevőjét érinti, és amely a finn nyelvvel foglalkozó írások egyik központi kérdésének tekinthető.

Az igei struktúrák áttekintése után rátértem a főnévi szerkezetek kérdéseinek tárgyalására (4. fejezet). Mivel az irodalmi nyelvváltozatban ezen struktúrák esetében is számos egyeztetési jelenséget tapasztalhatunk, így ez a kongruencia kezelésére rendkívül alkalmas nyelvreírási módszer a névszói szerkezetek esetében is jól alkalmazható volt: segítségével látványosan megragadhatóak voltak azok a jegyek, amelyekben az egyes egyeztetések történnek, valamint az, hogy ezek a jegyek a szerkezet mely pontjáiig relevánsak.

Az irodalmi finn főnévi csoport lehetséges struktúráinak áttekintését a viszonylag egyszerű szerkezetek bemutatásával kezdtem, majd rátértem a számnevet és/vagy birtokost tartalmazó konstrukciók tárgyalására. A számneveket két kategóriába (*Kv*-be és *Num*-ba) soroltam az alapján, hogyan viselkednek egyeztetési szempontból: míg az előbbi kategóriába

tartozó lexikai elemek mindig megjelenítik a főnévi fej számát és esetét, és így csatolt pozícióban jelennek meg a konstrukciókon belül; addig a *Num* kategóriába sorolt összetevők a főnév régecsként tűnnek fel a szerkezetekben azon tulajdonságuknak köszönhetően, hogy az ilyen számnévi elemek egyes helyzetekben képesek esetet adni főnévi vonzatuknak, illetve hogy az utánuk következő összetevők csak egyes számban jelenhetnek meg. A számnévi kifejezésekkel kapcsolatban kitértem az ún. *plural tantumok* kezelésének kérdésére is.

Az általam felvázolt rendszerben a személyes névmási birtokost tartalmazó szerkezetek kezeléséhez volt szükség a legbonyolultabb szabályok kidolgozására. A finn nyelvben ugyanis a birtokos személyszuffixum morfémasorrendben elfoglalt utolsó pozíciója miatt bizonyos helyzetekben (főként az ún. *agenttipartisiippi*knél) csak körülményesen lehet „megszabadulni” a túlgenerálás veszélyét magában hordozó indextől. Ezen konstrukciók kezelésénél lehetett a leginkább megfigyelni azt, hogy a generálást végző szabályrendszerből, illetve annak bonyolultsági fokából következtetéseket lehet levonni arra vonatkozóan, hogy az éppen tárgyalt jelenség, illetve struktúra mennyire komplex, illetve mennyire felel meg az Univerzális Grammatikának (legalábbis a legfőbb tendenciáknak): általában azon szerkezetek generálásához szükséges a legbonyolultabb szabálysor, amelyek valamiképpen ellentmondanak az általános elveknek és tendenciáknak. Látható tehát, hogy a javasolt rendszer ilyen értelemben semmiképpen sem „intuícióellenes”, sőt kifejezetten érzékeny a különleges jelenségek kimutatására. Megfigyelhető továbbá, hogy a „sorba nem illeszkedő” jelenségek eltűnőfélben vannak a finn nyelvből (lásd például a birtokos személyszuffixumok esete, amelyek a beszélt nyelvből mára már szinte teljesen elvesztek); tehát a nyelvi változások, illetve a szabályrendszer (bonyolultsága) és az Univerzális Grammatika tendenciái között összefüggések mutathatók ki.

A főnévi csoport kérdéseinek tárgyalása kapcsán bemutattam az ezen kifejezéseknél lehetséges mellérendelő struktúrákat is, amelyek közül különösen azok voltak érdekesek számomra az ebben a dolgozatban alkalmazott keret miatt, amelyeknél valamilyen indexbe kódolt jegyben mutatkozik eltérés a koordinált tagok között.

A negyedik fejezetben kitértem még a névszókra megjelenő partikulák kérdéseire, valamint bemutattam, milyen szerkezet rendelhető a főnévi kifejezésekhez hasonló névutói frázisokhoz.

Az ötödik fejezet a finn nyelv különböző igeneves szerkezeteinek áttekintését tartalmazza. Végignéztem, milyen szerkezet rendelhető a különböző infinitívusokhoz, valamint a szabad bővítményként (jelzőként, határozóként) és vonzatként megjelenő participiumi konstrukciókhoz. Mivel az egyeztetésben részt vevő jegyek indexekkel történő

kezelése miatt ebben a modellben a morfológiai szintjét is érintik bizonyos morfológiai szabályok, a produktív képzéseket is lehet szintaktikailag kezelni. Lehetőség nyílik arra, hogy az igenevek jellegzetes kétarcúságáról a lehető legpontosabban számot tudjunk adni: hiszen a mélyben mindig egy VP jelenik meg, melynek feje a szerkezeti hierarchiában a finit struktúráknál is látott módon egyre feljebb mozogva (ezúttal) különböző képzőkkel kapcsolódik össze, amelyeknek jól meghatározható hatása van a mélyben megjelenő VP egyes elemeire – különös tekintettel az alanyi és a tárgyi funkciójú összetevőkre.

Azt is részletesen megvizsgáltam az egyes szerkezeteknél, hogy a finit mondatstruktúra mely jegyei vannak hatással az igenévi konstrukciók belső szerkezetére. Ez a kérdés különösen a tárgynál releváns, hiszen bizonyos konstrukciókban a finit igei szerkezetben öröklődő *arb*, *subj*, *!*, *progr*, illetve ~ index formájában megragadott jegyek az igenevekben megjelenő tárgyra is hasonló hatást gyakorolnak, mint a finit ige mellett feltűnő tárgyi funkciójú összetevőkre, előírva ezek accusativusi, nominativaccusativusi, illetve partitivusi esetét.

A dolgozat hatodik fejezetében pedig a finn beszélt nyelv azon jelenségeit tárgyaltam, amelyek valamilyen egyeztetést érintenek, illetve amelyek irodalmi nyelvi megfelelőinek leírásában indexet alkalmaztam. Részletesen kifejtettem a két nyelvváltozat között fellelhető igeragozási különbségeket, a névszók kapcsán pedig főként annak bemutatásával foglalkoztam, hogy a birtokos személyszuffixumok eltűnése miként alakította át a főnévi szerkezeteket, valamint mindazokat a konstrukciókat, amelyben ilyen egyeztetés feltűnhet az irodalmi nyelvben. Az leszögezhető, hogy az Univerzális Grammatika tendenciáinak nem megfelelő helyen felbukkanó birtokos személyszuffixumok eltűnése a szerkezetek, illetve az őket leíró szabályrendszer jelentős egyszerűsödéséhez vezet.

Ennek a disszertációnak természetes folytatásaként a finn összetett mondatokban fellelhető egyeztetési jelenségekre (lásd például a 2.2. fejezet (22), (28)-ban megadott szósorait) is ki lehetne dolgozni egy ilyen indexelt nyelvtani szabályrendszert, illetve a hangtani komponensben működő szabályokat is meg lehetne precízen fogalmazni, mely kérdések kifejtését ez a disszertáció nem tekintette feladatának.

A kitűzött cél tehát egy olyan rendszer kidolgozása volt, amely képes magyarázóan adekvát módon számot adni a finn egyszerű mondatokban fellelhető egyeztetési jelenségekről, mely célt a bemutatott indexelt nyelvtan alkalmazásával teljesítette. És mivel ez az indexelt nyelvtan egy matematikailag teljesen tiszta (és nem mellékesen nagyon egyszerű) eszköz, így bármikor bemenetül szolgálhat például egy számítógépes nyelvészeti rendszernek, hiszen az itt megfogalmazott szabályok könnyen átfogalmazhatók programlépésekké.

8. Summary

The topic of this dissertation is the Finnish language; more closely, the description of the literary style of Finnish (*kirjakieli*) in a generative framework with special respect to agreement phenomena.

Only a few researchers are dealing with generative syntax in connection with Finnish. Some of the most important researchers are Anders Holmberg, Urpo Nikanne, Satu Manninen, Anne Vainikka and Maria Vilkkuna¹⁶⁸. The most comprehensive book dealing with Finnish in this framework is *Nykysuomen lauseoppi*, written by Auli Hakulinen and Fred Karlsson in 1979. Several decades have passed since its publication and since then important steps have been taken forward in certain areas. Naturally most of these changes have built into the works of the above mentioned researchers, but the Hungarian language or rather the description worked out about this language is useful for capturing some phenomena in a new way. Between Hungarian and Finnish there is a genetic and a typological relation as well: both languages are agglutinative and belong to the family of Uralic languages. Many descriptions have been written about Hungarian in different transformational generative frameworks; mentioning just a few of them: syntactic and morphologic volumes of the *Structural Hungarian Grammar* (Kiefer 1992, 2000), the works of Katalin É. Kiss (e.g. É. Kiss (1998, 2002, 2007)) and we can also mention the researching work in this topic of Mihály Bródy (1990), Anna Szabolcsi (e.g. Szabolcsi-Laczko 1992), Balázs Surányi (2002), István Kenesei (2000, 2001), Huba Bartos (e.g. Bartos 2000) as well as Gábor Alberti and Anna Medve (Alberti-Medve 2002). Many details invented in connection with Hungarian can be applied in the description of Finnish as well. For instance the DP structure successfully applied to Hungarian is useful in Finnish as well, although this language does not have an explicit article (yet); a large similarity can be recognized between Hungarian and Finnish postposition and possessive structures and the principles of choosing the first constituent of the sentence in neutral sentences are essentially the same in Finnish and Hungarian.

The structure of the dissertation is as follows. Chapter 1 is devoted to the demonstration of the model applied in the description of literary Finnish. In chapter 2 I present the agreement phenomena that can be found in Finnish. These phenomena serve the purpose of providing the crucial argument in favor of using just this model in the description of this language. Chapter 3 demonstrates the possible structures built around the finite verb, chapter 4 is dealing with the description of nominal structures, while chapter 5 is about the structures of different

---

¹⁶⁸ Some of their works concerning this topic: Holmberg – Nikanne (1993, 2002); Holmberg (2005); Manninen (2003a-b), Manninen – Nelson (2003); Vainikka (1989, 1992, 2003); Vilkkuna (1989, 1995).

infinitives and participles. The topic of chapter 6 is the spoken variant of Finnish: I demonstrate here how it is possible to capture differences between written and spoken language by using an indexed grammar. The most important thoughts are summed up in chapter 7.

The structure of this summary essentially follows that of the dissertation. After outlining the most important features of the applied model I survey shortly what kind of agreement phenomena can be found where in literary Finnish. After this I turn to the presentation of specific structures with special respect to the indices proposed: at first I demonstrate the characteristic features of the structure built around finite verbs, then the structure of noun phrases are discussed and then I give a summary of infinitives and participles. Finally I review some relevant features of spoken language, followed by a summary with a figure at the end where the most important structural characteristic features appear together.

Special thanks are due to Anja Haaparanta, the Finnish lecturer of the University of Pécs, who reviewed the Finnish example sentences of the dissertation and helped me a lot in this work as a native speaker. I also thank an OTKA project (No. 60595) for supporting this work.

8.1. The model

The model applied in this work consists of two major components: a transformational component and an indexed grammar.

While the former one is often applied in the description of languages in numerous different ways, the latter can be found extremely rarely in Hungarian generative works. I mention an article written by András Kornai (Kornai 1989), *The agreement in noun phrases*, as an exception. It discusses the agreement phenomena of Hungarian noun phrases in this kind of indexed framework. The indexed grammar part of the model is used not just for the effective description of agreement phenomena, appearing often and in various ways in Finnish, but it makes the description more explanatorily adequate by capturing the real nature of this phenomenon (the *copying*). This indexed part of the grammar, however, can be rephrased to an (index-free) context free grammar because I do not exploit the feature of indexed grammars that the string of indices is allowed to be unbounded (for capturing the agreement phenomena of Finnish not more than five indices have to appear on a certain constituent).

In this way this description captures the essence of agreement phenomena better while at the same time it can also be used for researchers working in a “more traditional” Chomskyan framework.

8.1.1. The indexed grammar

Indexed grammars can be used primarily in description of agreement phenomena. Linguists working in different transformational generative frameworks mainly have the same idea concerning the syntactic handling of congruence: they offer a feature-checking solution, which requires an appropriate syntactic structure. On the basis of Carstens (2000) we can say that there is no complete agreement in what can be accepted as an appropriate structure, because in some works just the specifier-head relation is accepted (e.g. Chomsky 1986, Koopman 1992, Kinyalolo 1991), while in the *Minimalist Program* (Chomsky 1995), for instance, feature-checking is allowed in three types of structures: (a) in the relation between specifier and head; (b) between two heads (α and β) if α is adjoined to β ; (c) in the relation between this adjoined α and a γP appearing in the specifier of β . It is common in all of these approaches that quite complicated syntactic structures have to be built to get a proper configuration and sometimes they need to use nodes that have poor motivation (e.g. nP in Carstens (2000)). As Kornai (1989, 183) pointed out, “the transformational treatment of agreement phenomena needs *copying* instead of *moving*, and this kind of transformations lacks an independent motivation”. Indexed grammars are excellent exactly in copying: by using them the essence of agreement phenomena can be captured better, and many nodes and transformations needed in feature-checking systems become unnecessary¹⁶⁹. In my model the “cheaper” *Merge* is used instead of *Move*, so it is more economical as well.

Now I turn to the characteristics and working features of indexed grammars.

Indexed grammars (Partee et al. 1990, 536–542), Alberti (2006, 251–258)) consist of five components: $G = \langle V_T, V_N, I, S, R \rangle$. V_T and V_N are disjoint finite sets, where V_T is the terminal alphabet of grammar G (these are the lexical elements); V_N is the non-terminal alphabet of grammar G (these are the categories: syntactic categories and lexical non-terminal elements¹⁷⁰). I is the set of indices – in this particular model indices play a crucial role in

¹⁶⁹ This does not mean, nevertheless, that I completely reject the solutions suggested in the above-mentioned theories (e.g. building complex heads). I just use them in other ways and for other problems.

¹⁷⁰ *Lexical non-terminal*: non-terminal elements in the place of lexical elements, written in capital letters in figures, which, after absorbing indices, become terminal elements by phonetic operations like vowel harmonization and consonant gradation: e.g. *PEKKALLA* $\rightarrow$ *Pekalla*.

accounting for agreement. S is a distinguished element of V_N : the starting symbol of the grammar. R is the set of the rules of grammar G .

Indices can appear on non-terminal elements: $A(ij)$, for example, can be realized as $N(Pl, Elat)$, which represents a plural elative noun. Indices can appear or disappear in a derivation according to the following rules:

- (1) An index can appear or disappear exclusively in the left end of the string.
- (2) The length of the string of indices is not restricted.
- (3) Indices descend on non-terminal symbols.
- (4) Terminal symbols never bear indices (indices disappear when symbols become terminal);
- (5) “*Pop and copy*” (rule referring to disappearing indices): $A(i) \rightarrow \alpha$, where i is an index, A is a non-terminal symbol and α is a mixed string consisting of terminal and non-terminal elements. It can only be applied when i is the first element of the string of indices.
- (6) “*Push and copy*” (rule referring to appearing indices): $A \rightarrow B(i)$, where A and B are non-terminal symbols and i is an index. (On the output of the rule, thus, only a single non-terminal symbol is allowed; which is a slight limitation).

A string over V_T can be generated if there is a derivation from S whose final transitional string contains only terminal symbols (this final string thus contains no non-terminal elements or indices).

Indexed grammars belong to the group of mildly context sensitive grammars, while natural languages – according to a common assumption – can be found in the group of mildly context sensitive languages. This latter classification seems to be verified by formal verifications (see Partee et al. (1990, 503–505), Alberti (2006, 212–213)). An indexed grammar reaches its highest capacity when generating, say, an $a^n b^n c^n$ type of language, because the string of indices applied in the course of derivation is required to be unbounded in the case of this kind of languages. It has been proved that this language can not be generated by a context free grammar (see the *Pumping Theorem* in Alberti (2006, 209–210)), while it can be captured simply by an indexed grammar¹⁷¹.

---

¹⁷¹ Language $L = \{x \in \{a, b, c\}^*: x = a^n b^n c^n, \text{ where } n \in \mathbb{N}\}$ can be generated by the following indexed grammar:
 $V_T = \{a, b, c\}$
 $V_N = \{S, T, A, B, C\}$
 $I = \{i, j\}$
 $R = \{S \rightarrow T(j), T \rightarrow T(i), T \rightarrow ABC; A(i) \rightarrow aA, A(j) \rightarrow e; B(i) \rightarrow bB, B(j) \rightarrow e; C(i) \rightarrow cC, C(j) \rightarrow e\}$

In the model I have proposed for the description of Finnish not more than five indices can appear in a certain element, and the order of indices is not optional either. Indices appear in the structures according to Baker's *Mirror Principle* (see Bartos 2000, 654-659)¹⁷²: in the case of verbs, the order of indices is *mood – tense – number and person (of the subject) or impersonality – negation or progressive aspect – imperative*; while in the case of nouns, only the following order of indices can be found: *number – case – number and person (of the possessor)*, and there can not be more than one from a certain type of index. By restricting the length of strings of indices (cf. (2)) we get a generative grammar reduced to context free capacity; and this is combined with a transformational component where syntactic rules pertain to the morphological level of the language as well. This component is introduced in the following chapter.

8.1.2. The transformational component

The model applied in this dissertation is based on the standard X' Theory, and uses principles similar to those applied by Gábor Alberti and Anna Medve in *Generative Grammatical Exercise Book* (Alberti-Medve (2002), mentioned as *GGG* from now on)). In working out my model this book has given a good example with its strict consistency, which manifests itself in the following facts. In the specifier of lexical elements only arguments can be found (which have been generated in the sister position of their predicate in the deep structure). The rules pertaining to free adjuncts are different from those pertaining to arguments: in *GGG* arguments can be moved only to specifiers (or to the complement position of a head); arguments thus will never appear in adjunct positions. I accept and apply these principles in the description of Finnish with an exception: a certain type of arguments can “be born” in the specifier of lexical elements. The argument that can agree with the head in number and person can appear in a specifier: in the case of verbs, for instance, the subject can be found here while in noun phrases the possessor appears in this position.

The model I proposed in this dissertation, however, is significantly different from *GGG* as well as from other models where syntax gets complete words from the lexicon, because in this model, similar to Bartos (2000), syntactic rules pertain to the morpheme level of the language as well. Each productive morphologic operation functions in the syntax, i.e. not only inflectional morphemes realizing agreements are treated here but productive derivations take

---

¹⁷² „*Mirror Principle*: morfologic derivation directly reflects syntactic derivation”, i.e. the order of morphemes is the same as that of the syntactically relevant changes forming the words (Bartos 2000, 657).

place in this component as well. I have chosen this approach because in the other component of the model (in the indexed grammar) the features taking part in agreement phenomena descend as indices and they become particular suffixes only at the end of the derivation, when they “terminalize” (cca. receive a phonetic form) and is connected to a root. For that reason the verb is inserted in the structure as a bare root; and this approach makes it possible to show both verbal and nominal features of infinitives and participles. I suggest also in these cases that only a bare (verb) root be inserted in the “core” of structures and this root move to a head of an infinitive or a participle phrase, where it concatenates with a certain derivational suffix in the same way as it concatenates with the tense or mood suffixes (which have index origins) in finite structures. I often use head movements because of the above discussed factors: a root moving higher and higher in the structural hierarchy concatenates with other heads yielding complex heads. In these complex heads the abstract morphemes and the features expressed by indices get their terminal form in the phonetic form, where (among others) vowel harmonization and consonant gradation take place. I demonstrate thoroughly in the dissertation how these abstract morphemes materialize but I do not intend to enter into details about phonetic phenomena.

Every feature that is relevant more than once in a structure (primarily due to any kind of agreement) is to appear as an index, while a node is to be built according to X' Theory in the case of elements that are relevant only once.

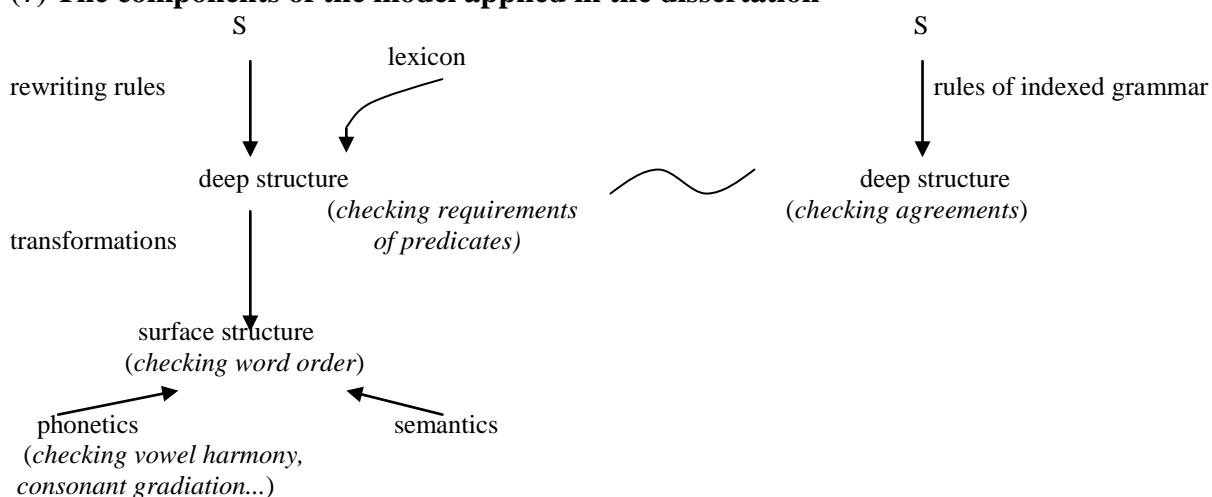
The proposed model (intended to capture the competence of native speakers of Finnish) accepts a string of words as a grammatical sentence if all the moduls accept it. As was mentioned above, the model has an indexed grammar part, which is to check the deep structure from the point of view of agreement. Indices (in harmony with the nature of this kind of grammars) disappear from the derivation after they have done their checking work. Otherwise, if there remains a non-terminal symbol with an index, the given derivation fails, predicting the input string to be ungrammatical.

Transformations take place in another modul. They operate on a deep structure that is like the above discussed deep structure containing indices – with the exception of just the indices themselves. The transformational component of the applied model can be regarded as a classical generative one, which means that heads can be moved only to heads while phrases can move to specifiers or to complement positions next to heads.

Transformational rules were needed beside the indexed grammar, because the latter is not enough for the complete description of sentences in itself. I would like to give complete analysis of real Finnish sentences instead of presenting only the deep structure created by an

indexed grammar. It would take, however, too much place to give three representations for each sentence: a deep structure accounting for agreement phenomena by indices; another deep structure without indices, which serves as an input of transformations; and a surface structure that shows the actual word order of the sentence with the semantic interpretation belonging to certain positions as well¹⁷³. For that reason I made only one representation for each sentence where the entire information appears together, emphasizing several times that these representations present the operations of two different moduls. I made only one exception: for the first sentence I prepared all the three structures mentioned. The relation among the components is presented in the following figure.

(7) The components of the model applied in the dissertation

The dissertation was completed by an appendix where all the rewriting, transformational and indexed grammar rules are listed together. There can be seen the rule system as a whole; in the main text only the currently relevant rules were mentioned.

There is a lexical component among the moduls, which checks if there are appropriate predicates in heads with appropriate number and case of arguments.

A phonetic component interprets the surface structure besides the semantic one. It comes about in the phonetic modul that consonant gradation and vowel harmony are checked (which play an important role in Finnish) in addition to the process when certain suffixes (e.g. illative and partitive case endings) get their appropriate form according to the actual root. This dissertation was not devoted to accounting for phenomena coming about in this modul.

¹⁷³ “Semantic interpretation belonging to certain positions” means that, for example, the constituent appearing in the [Spec, TP] serves as the topic of the sentence. I did not enter into details about semantics, as the main topic of this dissertation was the syntactic description of agreement phenomena, not the meaning of certain structures.

I finish the demonstration of the main characteristic features of the applied model by mentioning that my goal was to create a model which is built monotonously and which is consistent in every respect. Monotonous building means that I have given, from the beginning, such representations that I did not have to change until the end of the dissertation. The cost of this method was that several details could be explained only in a later part of the dissertation, not promptly at the point where they appear at the first time. The reason of choosing this method was that I considered it extremely important to present correct representations from the beginning, because in this way the reader could be easy about that (s)he would not have to change or revalue the representations at a later point of the dissertation. In exchange for it I asked for patience until I could explain a special index or category in details.

Before presenting particular structures, I am scrutinizing the topic of the description, the Finnish language, with special respect to the agreement phenomena of this language, in order to elucidate why I have completed the classical transformational description with an indexed grammar which is the best way of dealing with agreement phenomena.

8.2. Agreement phenomena in Finnish

There is a large variation of agreement phenomena in Finnish, especially in the literary style (see Hakulinen (2004, 1215–1251), abbr. as *ISK*). In spoken Finnish there is a smaller account of agreement phenomena. I am arguing that the differences between these two variants can be captured simply and spectacularly just via reference to certain indices (see chapter 6).

8.2.1. Agreement phenomena in VP

Agreement can be found in the following relations in Finnish VPs. The verb agrees with its nominative argument in number and person. If there is a negative verb or a complex tense (present perfect or past perfect) in the sentence, the auxiliary verb (the negative or the substantive verb) agrees with the nominative argument, and further instances of agreement can also be found, because the number of the subject has to appear on the participles as well.

Tense can appear more than once in the VP: the number of participles tells, which tense can be found in the certain sentence.

If we use a polite way of talking (which can be expressed by Pl2 in Finnish), two forms of agreement can appear in sentences containing complex verbs. The auxiliary verb formally

agrees with the nominative argument, i.e. it is to appear in Pl2 form, while participles semantically agree in number with this argument.

Mood raises an interesting question as well. If only a main verb can be found in the sentence, the mood is to appear on it. If there is a complex verb with the substantive verb as auxiliary, the suffix expressing the mood is to appear on the auxiliary verb. In the case of negation there are two possibilities. If the verb is in imperative mood, the negative verb appears in an other form compared to the other moods and a suffix referring to imperative appears on the main verb (except for Sg2). If the mood of the verb is not imperative, it on the main verb that the suffix referring to mood is to appear.

8.2.2. Agreement phenomena in Finnish DPs

Just like verbal phrases, nominal phrases of literary Finnish are also rich in agreement phenomena. The agreement between possessor and possession in number and person is a prominent example, with the distinction from Hungarian that it occurs only if the possessor is expressed by a personal pronoun.

Adjectives and participles functioning as attributes show the case and the number of the corresponding noun similarly to demonstrative pronouns.

The case of the noun appears on the numerals if the noun phrase gets other than nominative or accusative case. The number of the noun appears only on a certain subclass of numerals. If the noun phrase gets nominative or accusative case, the numeral appears in its basic (lexical) form. After this numeral the noun and all element belonging to it appear generally in singular partitive case, while the demonstrative pronoun standing in front of the numeral appears in plural form, aligning with the semantic character of the structure.

Other agreement phenomena can be found in literary Finnish beyond those mentioned above. There is agreement in number, for instance, between the nominative argument and the nominal predicate, just like between certain predicative arguments and their subject or between certain adjuncts and the subject (e.g. *mielellään*).

It can be seen from all of these that there are many sorts of agreement phenomena in literary Finnish. Involving an indexed grammar in the description of this language (variant), hence, is extremely useful as this sort of mildly context-sensitive generative grammar is a real “expert” of accounting for agreement phenomena.

8.3. The structure of Finnish sentences

8.3.1. The structure of Finnish sentences according to Finnish researchers

Although the structure of Finnish sentence shows immense similarities in different Finnish researchers' works (Vainikka 1989, Vilkuna 1989, Holmberg és mtsai 1993, Manninen 2003a), relevant differences between the suggested structures can also be observed. The linguists are of the same opinion about the number and the function of positions before the finite verb: two positions are suggested generally. The first one is usually referred to as a CP, in whose head we can find subordinate conjunctions or, in the case of yes/no questions, the finite verb supplied with a *-ko/-kö* particle. In [Spec, CP] only an XP can appear according to the X'-theory. This XP can be an interrogative word or the constituent that is inquired about in a yes/no question if it differs from the finite verb. If the [Spec, CP] is not empty, the finite verb can not appear in the head of the CP in Finnish. XPs having contrastive meaning are connected to [Spec, CP] as well. This shade of meaning can be made unambiguous by adding certain particles (*-ko/-kö*, *-han/-hän*, *-pa/-pä*) to words. These particles can appear only on the first constituent of the sentence (ISK 2004, 796–801: §829–835). The particles can also appear at the same time, forming a group, and if they occur on the finite verb, it moves to the head of CP according to what was mentioned above.

The specifier and the head of the same CP can not be filled in Finnish at the same time. If the subordinate clause is a question, the subordinate conjunction *että* 'that' could not occur in the head of CP¹⁷⁴.

The researchers also agree that the position immediately before the finite verb is devoted to the default topic, but they suggest different labels as the name of this phrase. Vainikka (1989) suggested IP, while Holmberg et al. (1993) and Manninen (2003a) use FinP/FP categories. The latter version got its name (Holmberg et al. 1993, 182–183) from suffixes that denote finiteness but do not show agreement (for that reason they did not intend to call it Agr). This kind of suffixes can be found, for instance, in neccessive¹⁷⁵ and possessive sentences.

The existence of these types of sentences shows that in Finnish not only the nominative argument can fill the position right before the finite verb; sometimes there is no nominative argument at all in this kind of sentences. The principles that decides which constituent fills this position are quite similar to those in Hungarian: in addition to context, the specificity,

---

¹⁷⁴ In spoken Finnish contradicting examples can be found (see e.g. Vainikka (1989, chapter 2.3.3.)), but the main topic of this dissertation is the literary Finnish, so these examples are not relevant to me.

¹⁷⁵ An example for neccessive structures: *Minu-n täyty-y men-nä* I-GEN have to-SG3 go-TAINF 'I have to go'.

thematic role, [+/- human] and [+/- living] features of the constituent also play an important role in choosing the default topic (É. Kiss 1992, 106–108).

The above mentioned linguists think in a similar way about the rest of the structure of Finnish sentences as well. Holmberg et al. (1993, 180), for instance, suggested the following structure:

(8) [CP [FP [NegP [TMP [AuxP [TP [PassP [VP ...]]]]]]]]]

The meanings of the phrases listed above are the following. I have already spoken about CP and FP; NegP is the phrase of negation – the negative verb is generated in the head of Neg; features of tense and mood appear in the head of TMP; AuxP is built for the auxiliary verb; while TP is needed when tense has a representative appearing separated from mood. This structure can be found in sentences containing verb chains, where mood appears on the substantive verb functioning as an auxiliary verb, while the main verb (in the form of a participle) moves to the head of TP. PassP is built only if a passive morpheme appears in the structure.

In this work the authors argued that the whole structure presented above in (8) is built only in certain cases. The appearance of FP and TMP are obligatory in every sentence, while the other phrases may be omitted.

Manninen (2003a, 67) suggests a very similar scheme for representing the structure of Finnish sentences, but she uses PcpP instead of TP (to capture that the main verb appears here as a participle) and AspectP instead of PassP. The latter is required to check features of the main verb and the direct object¹⁷⁶. Manninen argue similarly to Holmberg et al. (1993) that FinP and Tense/MoodP are obligatory in every sentence, while NegP, AuxP and PcpP are built only if it is necessary (if a negative verb, an auxiliary verb and, hence, the participial form of the main verb appears in the sentence).

(9) [CP [FinP [NegP [Tense/MoodP [AuxP [PcpP [AspectP [VP ...]]]]]]]]]

8.3.2. The phrase structure of Finnish sentence in the indexed grammar framework

If an indexed grammar is used in the description of the Finnish sentence, just the following six phrases are needed: CP, TP, NegP, IP, VoiceP, VP.

¹⁷⁶ The difference between perfective and progressive aspect in Finnish can be seen from the accusative or partitive case of the object instead of the morphology of the verb.

(10) [CP [TP [NegP [IP [VoiceP [VP ...]]]]]]

It can be seen that this way two phrases less are needed compared to Holmberg et al. (1993) and Manninen (2003a), because indices can take the function of certain phrases. The six phrases required even in this framework have the following functions and interpretations.

In the head of CP the following constituents can appear: the subordinate conjunction; the (negative, the auxiliary or the main) verb, supplied with a *-ko/-kö* particle in the case of yes/no questions; the finite verb in imperative sentences or if it is supplied with a *-han/-hän* or *-pa/-pä* particle. The [Spec, CP] can be occupied by an interrogative word or an XP supplied with the above mentioned particles.

I suggest *TP* instead of *F(in)P*, suggested by Holmberg et al. (1993) and Manninen (2003a) as the name of the phrase in whose specifier appears the topic of the sentence and in whose head appears the (complex) verb bearing an affix denoting finiteness in some way. This phrase is undoubtedly needed because of semantic reasons, rather than syntactic ones: the [Spec, IP] or the [Spec, NegP] can also serve as a movement target of the default topic. But if we use TP, the definition of the topic is very simple: the topic is the constituent standing in [Spec, TP]. In this approach the definition of the topic does not depend on whether the sentence contains negation or not. TP and CP create a similar zone of functional projections like TP, QP and FP in the description of Hungarian, and they are separated from phrases responsible for assembling the verb form.

In the head of NegP appears the negative verb. If the sentence does not contain negation, this phrase is absent from the structure.

IP is the phrase responsible for mood: it is in its head that the index of mood is converted into particular morphemes. The mood is required to be present in the system as an index because in negative imperative sentences the morpheme referring to mood may appear on both the negative verb and the main verb.

VoiceP is the phrase responsible for distinguishing between the active and the (Finnish type) passive. In contrast to Holmberg et al. (1993), in whose opinion PassP is only required if the sentence contains a passive verb, I suggest that every sentence structure should contain this projection. Up to the head of this PassP the verb should always move; in this way the verb will precede the subject occupying the [Spec, VP]. This analysis enables us to account for sentences where this distinguished argument is preceded by the verb.

As was discussed above, the subject is generated in [Spec, VP] whilst in the head of V the bare verb root is generated¹⁷⁷, which, in the course of its moving up in the structure, is adjoined to suffixes expressing tense, mood, number and person which can be found in the corresponding functional heads.

8.3.3. The analysis of verb structures

In the corresponding section of the dissertation I reviewed the possible verb structures of literary Finnish. First of all I sketched the phrase structure which I consider to be appropriate more or less in harmony with the Finnish researchers. Then I demonstrated the most important elements of the rule system of the indexed grammar applied in this dissertation by reviewing two fairly complicated Finnish constructions. The next part is devoted to the scrutiny of the application of the indexed grammar, excellent in capturing agreement phenomena, to structures with verbs in different tenses and moods in their center. As in Finnish, in addition to tense and mood, the number of subject is also among the pieces of information that may appear more than once in different constructions containing complex verbs, in certain cases I used examples consisting of sentences with a singular subject while in other cases I chose plural subjects in order to elucidate the difference between these structures.

After reviewing the basic constructions, I turned to those which can be regarded as special in some respect. I demonstrated how an indexed grammar can help in capturing such constructions as the polite reference to hearers, different kinds of impersonal structures, sentences containing a subject having no phonetic form in first and second person (*pro*), and sentences with verbs associated with certain particles peculiar to Finnish (*-kO*, *-hAn*, *-pA*, *-kin*). In the last part of this section I showed how it is possible, in my framework based upon an indexed grammar, to account for the nominative ~ accusative ~ partitive case alternation pertaining to the object of sentences, which is a hot topic that plays a central role in numerous linguistic works about Finnish.

In what follows I review the indices I have used in finite VPs. In my approach features relevant more than once within a construction is to appear as an index, in contrast to pieces of information appearing only once, which are treated by means of category labels.

Modus: the index category of mood. This feature appearing at nodes IP and NegP may become relevant multiply within the finite VP structure: a suffix expressing mood receives its

---

¹⁷⁷ Essentially the same analysis can be found in Holmberg et al. (1993) and Vainikka (1989, 1992), among others.

phonetic form (“terminalizes”) in head I; and in the case of imperative sentences the negative verb appears in a form different from that in the other three moods (compare (10a-c) to (10d)). The following indices belong to this index category: ‘In’ for *indicativus*; ‘Cond’ for *conditionalis*; ‘Imp’ for *imperativus*; and ‘Pot’ for *potentialis*.

(10a) **E-tte lue.**
neg-PL2 read
'You do not read.'

(10b) **E-tte luk-isi.**
neg-PL2 read-COND
'You would not read.'

(10c) **E-tte luke-ne.**
neg-PL2 read-POT
'You may not read.'

(10d) **Äl-kää luke-ko!**
neg-IMP.PL2 read-IMP
'Do not read!'

Tempus: the index category of tense. This feature also appears at nodes IP and NegP and can be relevant at heads I and Voice. In the case of Present or Past Perfect an auxiliary verb is inserted in head I due to these tense indices and the main verb root moves only up to head Voice, where it will appear as a particle. In the case of Simple Present or Past the main verb root moves to head I, because these tense indices trigger the appearance of some suffix requiring a root in head I. Thus the following indices belong to this index category: ‘Pres’ for Present; ‘Imperf’ for Simple Past; ‘Perf’ for Present Perfect; and ‘PPerf’ for Past Perfect.

Numerus-persona: the index category of number and person. This index determines the number and person of the subject in finite verb structures, but it appears also in nominal, infinitive and participial constructions. This index is relevant in more positions in finite verb structures: it ensures that a subject in an appropriate number and person be inserted in [Spec, VP]; in the form of a suffix the number and person appear together on the verbal element occupying the highest position of the structural hierarchy (this element can be the main verb, the auxiliary verb or the negative verb), whilst the number is seen on the participles as well in the case of a complex verb (see (11a)). This last statement, however, only holds of the literary language; as in spoken Finnish the opposition in number neutralizes (11b).

<p>(11a) E-n ol-lut luke-nut aikaisemmin. neg-SG1 be-PTC.SG read-PTC.SG earlier 'I have not read earlier.'</p>	<p>E-mme ol-leet luke-neet aikaisemmin. neg-PL1 be-PTC.PL read-PTC.PL earlier 'We have not read earlier.'</p>
---	--

- (11b) E-**n** ol-lut luke-nut aikaisemmin.   Me   e-**mme** ol-lut luke-nut aikaisemmin.
 neg-SG1 be-PTC read-PTC earlier   we-NOM neg-PL1 be-PTC read-PTC earlier
 'I have not read earlier.'   'We have not read earlier.'

The following indices belong to this index category: *Sg1*, *Sg2*, *Sg3*, *Pl1*, *Pl2*, *Pl3* – i.e. the six forms which come from the combination of the three persons and the two numbers. The spoken variants of these mentioned indices belong to this group as well: *Sg1_b*, *Sg2_b*, *3_b*, *Pl1arb* and *Pl2_b*, where *b* means 'spoken'. Index *3_b* refers to the fact that in the third person the opposition in number has neutralized completely. The complex index *Pl1arb* expresses that in the spoken language in Pl1 person morphemes referring to an arbitrary subject (*-ttA*, *-tU*) are found in the place of the corresponding morphemes in the literary language variant (e.g. *-mme*, *-neet*). Indices *Ön* 'You_{polite}' and *PlÖn* 'PlYou_{polite}' refer to the number of subject as well. By using index *Ön* 'You_{polite}' we can capture the interesting agreement phenomena observable in polite sentences that the verbal element occupying the highest position of the structural hierarchy appears with a second person plural suffix (according to the pronoun used in these kinds of sentences), whilst participles and other predicates appear in their singular form (12). By using the index *PlÖn_{polite}* 'PlYou_{polite}' we can capture the difference between the simple second person plural forms and the semantically plural subject contained by polite sentences.

- (12) Te   e-**tte**   ol-lut   luke-nut   aikaisemmin.
 You-NOM neg-PL2 be-PTC.SG read-PTC.SG earlier
 'You have not read earlier.'

The person and number indices descending in the structure of the finite verb can be relevant in the case of adjuncts as well. Such adjuncts as *mielellä-* 'with pleasure', for instance, show agreement with the subject of the sentence in literary Finnish (13a); in contrast to the spoken variant of the language where these number and person indices will disappear, together with tense indices, from the mentioned type of adjuncts, yielding the same form *mielellään* in the head of the phrase independently of the number and person of the subject (13b).

- (13a) **Minä** lue-**n**   mielellä-**ni**   tämä-n   kirja-n.
 I-NOM read-SG1 with pleasure-SG1 this-ACC book-ACC
 'I read this book with pleasure.'

- (13b) **Minä** lue-**n**   mielellään   tämä-n   kirja-n.
 I-NOM read-SG1 with pleasure this-ACC book-ACC
 'I read this book with pleasure.'

Number and person indices, but only the six basic forms (*SgI-Pl3*), can also be found in nominal, participial and infinitive structures (see the next section).

The next index to be discussed is *arb*, a “relative” to indices referring to the number and person of subjects, which appears in sentences containing a certain kind of arbitrary subject. Due to this index, a *pro_{arb}* is inserted in [Spec, VP] and in verbal structures special morphemes appear (the above mentioned *-ttA* and *-tU*).

There is a verb form often mentioned as ‘passive’ in traditional Finnish grammars. I however follow Shore (1986, 10) in avoiding this qualification because of its misleading nature: this construction of the Finnish language differs in every relevant respects from what is called ‘passive’ in Indo-European languages. The input object, for instance, retains its object-like nature:

- (14) Häne-t   tape-tt-i-in. (Shore 1986, 77 (230))
       (s)he-ACC kill-PASS-IMPERF-ARB
       ‘(S)he has been killed.’

This index *arb* differs from the earlier discussed number and person indices in its point of appearance in the sentence structure: it appears not at IP/NegP but as early as at S, the sentence symbol, indicating that a special kind of sentence comes (one with an arbitrary subject); and it does not abort in the phase of generating between V’ and V in contrast to number and person indices (except for *Pl1arb*, which is to descend, too, just because of its *arb* part). Indices containing *arb*, thus, are to descend onto the V head and the constituents in its complement, including the object, which may potentially appear there. In this way we can account for the fact that the object does not bear the accusative suffix *-n* in sentences whose representation contains an index with an *arb* part. This index *arb* or *Pl1arb* will vanish without leaving a trace behind except for the object or certain (infinitival or participial) constructions potentially including an object in their depth (as such objects lack a suffix *-n*):

- (15) Presidentti-ä   tervehdi-tä-än   laula-e-n   häne-lle   Maamme-laulu.
       president-PART greet-PASS-ARB   sing-TAINF.EPTC-INSTR   (s)he-ALL   Maamme-song-**NOMACC**
       ‘They greet the president by singing Maamme-laulu to him/her.’

Index *arb* has a variant, called *arb_b*, I have introduced in order to account for a phenomenon in the spoken language: *kaksoispassiivi* ‘double passive’, discussed in the chapter about spoken language in the dissertation. The essence of this special construction lies in the fact that, in contrast to the literary variant of Finnish, certain morphemes referring to

the presence of an arbitrary subject (e.g. *-ttA* and *-tU*) appears more than once in constructions containing complex verbs.

(16) Complex verbs with an arbitrary subject in literary and spoken language

literary language

on men-**ty**
be.SG3 go-PTC.**ARB**
'...they have gone away'

e-i ol-lut jakse-**ttu**
not-SG3 be-PTC able-PTC.**ARB**
'...they had been unable'

spoken language

ol-la-**an** men-**ty**
be-TAINF-**ARB** go-PTC.**ARB**
'...they/we have gone away'

e-i ol-**tu** jakse-**ttu**
not-SG3 be-PTC.**ARB** able-PTC.**ARB**
'...they/we had been unable'

In addition to these finite constructions, index *arb* also appears in the representation of such Finnish-specific constructions as *referatiivirakenne* 'referative structure' and *temporaalirakenne* 'temporal structure' if they contain an arbitrary subject. It exerts the same impact on subject and object as in the case of finite constructions: it triggers the appearance of a *pro_{arb}* in the place of the subject and as for the object it blocks the appearance of the accusative suffix *-n*.

Another close relative to number and person indices is index *subj*, which I have introduced in order to describe impersonal constructions with no *arb* subject (e.g. possessive sentences and neccessive constructions containing verb *täytyy* 'must'). Similar to *arb*, this index also appears in the sentence structure as early as at root S, and does not abort between V' and V but descend on head V and its complement, including the object potentially appearing there, on which it exerts the same impact as *arb*: in presence of *subj* the object will not be furnished with the accusative suffix *-n* (17). It is also an impact of this index that the [Spec, VP] will be filled with a phonetically null element referred to by *e* in my figures

- (17) Minu-n täyty-y luke-a tämä kirja.
I-GEN must-SG3 read-TAINF this-NOMACC book-NOMACC
'I must read this book.'

Indices playing a role in deciding the case of object. In Finnish the object can be associated with three different cases: *accusativus*, *partitivus* and *nominativaccusativus* depending on certain properties of the nominal base, on the one hand (whether it is a mass noun, whether it refers to a partial quantity), and certain properties of the verbal structure, on the other (whether the sentence contains negation or is imperative, whether its aspect is progressive or perfect, whether its subject is *arb* or impersonal in some other way). That is to say, if the aspect of the sentence is progressive (18a) or contains a negative verb (18b), the

object is to appear in the partitive case. I suggested an index *progr* to account for progressive sentences whilst in the representation of negative sentences I have used an index marked by symbol $\sim$. This latter index is used in representations of abessive forms in MA infinitives as this construction contains an implicit negation (its meaning is ‘without sg’) and so the object potentially appearing here is to be in partitive (18c).

(18a) *Pese-n auto-a.*
 wash-SG1 car-PART
 ‘I am washing the/a car.’

(18b) *E-n tapaa sinu-a / Jussi-a / tuo-ta nais-ta.*
 not-SG1 meet you-PART Jussi-PART that-PART woman-PART
 ‘I do not meet you / Jussi / that woman.’

(18c) *Pekka läht-i ulos sano-ma-tta sana-a-kaan.*
 Pekka-NOM start-IMPERF.SG3 out say-MAINF-ABESS word-PART-either
 ‘Pekka went out without saying a single word.’

Indices *progr* and $\sim$ also appear in the sentence structure at S, similar to the other indices playing a role in determining the case of object (*arb*, *subj*); they do not abort between V’ and V either, but they (also) descend onto the V head and its complement, potentially including an object. There is a slight difference, however, between these object-case influencing indices in that respect which sort of infinitival/participial construction is such that the index in question will descend throughout it, and which is such that the index will abort at once. It is negation ($\sim$) that has an influence on (the object of) the most sorts of infinitival/participial constructions the other above mentioned indices prove to be relevant in fewer cases.

The index of negation is also suitable for capturing the phenomenon that, in negative sentences, certain elements (e.g. *tietenkin* ‘of course’ / *tietenkään* ‘of course, not’) appear in a form different from that used in the affirmative.

The index *!* of imperative is also an object-case influencing index, whose behavior, consequently, is essentially the same as that of the *arb/subj* type (18d). As is illustrated in (18e) below, however, I needed another imperative index, marked by *!3*, because in the third person imperative an object can retain its accusative suffix *-n*.

(18d) *Valitse minu-t / kirja!*
 choose I-ACC book-NOMACC
 ‘Choose me / a/the book!’

(18e) *Valit-koon minu-t / kirja-n!*
 choose-IMP.SG3 I-ACC book-ACC
 ‘(S)he should choose me / a/the book!’

The indexed grammar framework thus has proved to be an excellent means in the treatment of case marking of objects: remote dependencies (i.e. the sensitivity of objects in theoretically potentially unboundedly multiply embedded infinitival/participial constructions to such properties of the main clause as negativity, imperativity, progressive aspect or impersonality) can be captured easily and spectacularly by using so simple an instrument as indices, which may descend through the corresponding clauses from one end to the other or just can be blocked at the right moment.

I am arguing that the above discussed way of applying index grammars can straightforwardly be generalized to arbitrary human grammars: Universal Grammar thus can be regarded as an underspecified structure where the same language-independent indices descend in sentence representations, and the parametric differences between individual languages can be construed as a difference in the boundaries where particular features become explicit, that is, the indices responsible for the given features “terminalize”, by receiving phonetic forms in appropriate nodes. Aspect across languages may serve as an excellent example: while in Finnish my index *progr*, responsible for the progressive aspect, terminalizes on the object (triggering the appearance of the partitive; cf. (19a) / (19b)), in English it is the verb where this feature will become relevant (see the complex verbal structure in (20a) below), and in Hungarian it can be “caught in the very act” in the sentence-internal position of the preverb relative to the verb stem (cf. (21a) / (21b)).

(19a) Pekka   luke-e   kirja-a.
       Pekka-NOM read-SG3 book-PART
       ‘Pekka is (just) reading a/the book.’

(19b) Pekka   luke-e   kirja-n.
       Pekka-NOM read-SG3 book-ACC
       ‘Pekka reads a/the book.’

(20a) Peter was eating an apple.

(20b) Peter has eaten an apple.

(21a) Péter   éppen   úsz-ott   oda a   bójá-hoz (amikor   felbukkan-t   a szörnyeteg).
       Péter-NOM just   swim-PAST.SG3 to the buoy-ADESS when   appear-PAST.SG3 the   monster
       ‘Péter was just swimming to the buoy when the monster appeared.’

(21b) Péter   oda-úszott   a   bójá-hoz (amikor   felbukkan-t   a szörnyeteg).
       Péter-NOM to-swim-PAST.SG3 the buoy-ADESS when   appear-PAST.SG3 the   monster
       ‘Péter swam to the buoy when the monster appeared (as a result of the monster’s appearance).’

topik. This index is also such that it gets into the structure at the level of S, preventing a [Spec, TP] position from coming into existence in certain constructions (e.g. in the case of *pro*

subjects), because the Theme role can be played by no (explicit) constituent. That is why index ~~topik~~ should be deleted from the representation between TP and T'.

Indices responsible for some Finnish-specific particles. The sentence-internal distribution of four particular Finnish particles and a spoken-language specific variant of the last one were accounted for in the dissertation (including their potential simultaneous appearance (22)): *-hAn*, *-pA* (which have a contrastive meaning), *-kin* ('also'), *-kO/-ks* (a particle peculiar to yes/no questions; see (23) below). The following indices are responsible for these particles, respectively: *han*, *pa*, *kin*, *ek* / *ek_b* / *ekSg2_b*. They typically get into the sentence structure at S and terminalize at [Spec, CP] or C, except for *-kin* whose influence will reach even the position of I.

- (22) **Matti-a-kin-ko**   Pekka   odotta-a?
 Matti-PART-also-QP Pekka-NOM   wait-SG3
 'Does Pekka wait for also Matti?'

(23a) **Yes/no question in second person singular in literary and spoken language**

literary language

Puhu-t-**ko**   suome-a?
 speak-SG2-QP Finnish-PART
 'Do you speak Finnish?'

spoken language

Puhu-t   sä   suome-e?
 speak-SG2 you-NOM Finnish-PART
 'Do you speak Finnish?'

(23b) **Yes/no question in literary and spoken language (except for Sg2)**

literary language

Ole-n-**ko**   kaunis?
 be-SG1-QP beautiful-NOM
 'Am I beautiful?'

spoken language

Oo-n-**ks**   mä   kaunis?
 be-SG1-QP I-NOM beautiful-NOM
 'Am I beautiful?'

Finally I would like to mention the index *kk* referring to wh-questions, responsible for the generation of a CP in the corresponding sentence structure. This CP is required because in Finnish an interrogative pronoun is to occupy [Spec, CP].

8.4. The structure of Finnish nominal constructions

The corresponding chapter of the dissertation is devoted to the analysis of Finnish nominal and postpositional expressions in the indexed grammar framework. These areas of description (in the literary language) are also rich in agreement phenomena so indices can fulfill the same task as in the case of verbal constructions.

The simplest representation, in my approach, can be associated with nominal constructions containing neither numerals nor possessors. If the structure contains a numeral, it is inserted in the entire nominal construction as a KvP or NumP, depending on the syntactic behavior of the given numeral. A numeral qualified to be a KvP appears in an adjoined position in harmony with the fact that elements belonging to this category always express the number and case of the corresponding nominal head (24), whilst a numeral qualified to be a NumP will appear within a nominal phrase as the head of the given phrase, i.e. the element subcategorizing for the corresponding noun, because (under appropriate circumstances) it may case-mark the noun in question (25a) (while otherwise the numeral will show the case of the noun, see (25b)). Another argument for regarding the latter type of numerals as the head of the corresponding noun is that this noun is to appear in the singular form. The rule system I have elaborated can also account for a special construction called *plural tantum*, whose decisive element is an inherently plural noun (e.g. *kaunii-t käde-t* – beautiful-PL hand-PL ‘beautiful hands’).

(24) Puhu-n   mon-**i-sta**   kirjo-**i-sta**.
 speak-SG1 many-**PL-ELAT** book-**PL-ELAT**
 ‘I speak about many beautiful books.’

(25a) Osta-n   nämä   kaksi   paksu-**a**   kirja-**a**.
 buy-SG1 this-PL.ACC two-ACC thick-**PART** book-**PART**
 ‘I buy these two thick books.’

(25b) Puhu-n   nä-i-stä   kahde-**sta**   paksu-**sta**   kirja-**sta**.
 speak-SG1 this-PL-ELAT two-**ELAT** thick-**ELAT** book-**ELAT**
 ‘I speak about these two thick books.’

The most complicated nominal constructions are undoubtedly the expressions containing a possessor of category personal pronoun with a nominal head extended by an *agenttipartisiippi* ‘agent participle’ (26), because in a construction like this the final position of the possessive personal suffix in the order of morphemes makes it difficult to “free” from the possessive index threatening with the danger of overgeneration.

(26) luke-m-i-ssa-**si**   kirjo-i-ssa-**ni**
 read-AGPTC-PL-INESS-SG2 book-PL-INESS-SG1
 ‘in my books read by you’

As could be observed also in connection with the discussed verbal constructions, there is a correlation between (the complexity of) the generating rule system, on the one hand, and (the complexity of) the corresponding linguistic phenomena (and their representation), on the other, and, further, the extent to which they seem to fit (the major tendencies) of Universal

Grammar. The structures whose generation requires the most complicated rule system are (to be) the same as those conflicting with the general principles and tendencies one way or other. The rule system I have proposed, hence, is not counter-intuitive at all; moreover, it is definitely suitable for indicating unusual or exceptional phenomena. Further, it can be observed that these “extraordinary” phenomena tend to vanish from Finnish. The case of possessive personal suffixes can serve as an excellent example, which have almost disappeared from spoken language (27). There is a correlation, thus, between language variation, rule-system complexity and tendencies of UG.

(27) Example of the expression of possessors in literary and spoken Finnish

literary language

koira-**ni**
dog-**SG1**
'my dog'

spoken language

mu-n koira
I-GEN dog
'my dog'

Then I turned to nominal constructions containing coordination. In my indexed grammar framework the most problematic (and, hence, most interesting) cases were coordinations between constituents that show some difference in a feature (encoded by different indices). I demonstrated, for instance, how it is possible to account for the case where distinctly case-marked nouns are coordinated (28a-b), by introducing underspecified categories (*Loc*, *Lat*, *Ablat* and *NObjP*). I also discussed the problem of coordinating nouns (occupying the subject position) of different person features including its effects on conjugation of verbs (28c). I also made a few comments on coordination of sentences (of different polarity, for instance).

(28a) Tule-n Tamperee-**lta** ja Helsingi-**stä**.
come-SG1 Tampere-**ABL** and Helsinki-**ELAT**
'I come from Tampere and Helsinki.'

(28b) Osta-n kirja-**n** ja lehti-**i-ä**.
buy-SG1 book-**ACC** and newspaper-**PL-PART**
'I bought a book and some newspapers.'

(28c) Naise-t, Marja ja minä nuku-**mme**.
woman-PL.NOM Marja-NOM and I-NOM sleep-**PL1**
'The women, Marja and I are sleeping.'

The dissertation contains a whole section about particles inside nominal constructions: on which constituents they can appear (individually, or potentially in groups) and how they influence meaning. I have also made a research into the distribution of these particles in Finnish sentences. I have found that certain particles tend to appear on the first main constituent of sentences (29a), or on the first subconstituent of the first main constituent

(29b); their appearance on attributive adjectives deeply embedded in nominal expressions (29c), however, is less acceptable and highly speaker-dependent.

(29a) Tā-ssä vanha-ssa kaupungi-ssa-**ko** Pekka asu-u?
 this-INESS old-INESS town-INESS-QP Pekka-NOM live-SG3
 ‘Does Pekka live IN THIS OLD TOWN?’

(29b) Tā-ssä-**kö** vanha-ssa kaupungi-ssa Pekka asu-u?
 this-INESS-QP old-INESS town-INESS Pekka-NOM live-SG3
 ‘Does Pekka live in THIS old town?’

(29c) ^{??}Tā-ssä vanha-ssa-**ko** kaupungi-ssa Pekka asu-u?
 this-INESS old-INESS-QP town-INESS Pekka-NOM live-SG3
 ‘Does Pekka live in this OLD town?’

The last section of the corresponding chapter of the dissertation is devoted to the analysis of post- and prepositional phrases, which show an immense similarity to possessive constructions in Finnish. I argued that these PPs appear in the sentence structure as adjoined to S or VP, or as a sister of V in a complement position.

In what follows I review the indices introduced in the course of the discussion of Finnish nominal expressions (in the literary variant of the language). Three sorts of indices play an important role in the area in question: the number and the case of nouns, and the number and person of possessors (in the presence of possessive personal pronouns).

Numerus: the index category of number. The variants in Finnish are singular and plural nominal constructions. The singular number is not referred to by an index because it is the default case (like the perfect aspect in the case of verbal structures). Hence, index *Pl* is the unique member of this index category, which can be detected through the appearance of a segment *-I-* on lexical non-terminals. In this area, again, I had recourse to the technique of introducing the „ancestor” of this plural index as a segment in a complex category label, which is converted into a real index in a more deeply embedded part of sentence structures. There is an interesting connection between index *Pl* and numeral constructions: if the numeral in a nominal expression does not belong to category Num, index *Pl* will descend onto each element that belongs to the nominal head (30), out of which the effect of the index is irrelevant only in the case of the possessor (the index disappears from the possessor without changing it in any way); otherwise, if the numeral in a nominal expression belongs to category Num, index *Pl* will disappear from the syntactic representation between NumP and Num’, due to a Uralic property of Finnish that constituents preceded by this type of numerals are to be in the singular form (see (25) above), except for *plural tantum*.

- (29) Puhu-n   nä-i-stä   tois-i-sta   paksu-i-sta   luetu-i-sta   kirjo-i-sta.
 speak-SG1 this-PL-ELAT other-PL-ELAT thick-PL-ELAT read-PTC.ARB-PL-ELAT book-PL-ELAT
 'I speak about these further thick books that have been read.'

Casus: the index category of case. Similar to plural, case appears in my syntactic representations, firstly, as (a segment of) a category label, which is converted, later, into an index in a more deeply embedded part of sentence structures. I mention (without entering into intricate details) that I had to recourse to this technique because of the highly restricted form of rule type (6) of indexed grammars, on the one hand, and the special Finnish morpheme order, on the other hand, which requires that in a nominal expression the possessor be the first to become an index, then come the case, and the plural number be the last to appear.

The index of case is similar to the plural index in descending onto each subconstituent of nominal constituents exerting a substantial impact upon them with the exception of possessors. It is relevant also to case whether the construction contains a numeral that belongs to the category of Num. If it does and the whole nominal expression has received a nominative or (nominative)accusative case from its predicator (e.g. the main verb), then case conversion takes place in the environment of Num (25a): the nominal head is to appear in partitive after this kind of numeral element (except for *plural tantum*). Otherwise, if the nominal expression bears another case, the numeral will obtain the case of the noun (see (25b) above).

I list the members of this index category I used in the dissertation, with the corresponding cases mentioned in brackets: *Nom* (*nominativus*), *Acc* (*accusativus*), *Nomacc* (*nominativaccusativus*), *Part* (*partitivus*), *Gen* (*genitivus*), *Ill* (*illativus*), *Iness* (*inessivus*), *Elat* (*elativus*), *All* (*allativus*), *Adess* (*adessivus*), *Abl* (*ablativus*), *Trl* (*translativus*), *Ess* (*essivus*), *Instr* (*instructivus*), *Com* (*comitativus*) and *Abess* (*abessivus*).

Numerus-persona: In nominal expressions of literary Finnish there is an agreement between possessor and possession in number and person if, and only if, the given possessor is a personal pronoun (31a-b). The same can be observed in the case of postpositional phrases (32a-b) and *agenttipartisiippi* (33) containing an argument in genitive.

- (31a) **minu-n**   paksu-i-ssa   kirjo-i-ssa-**ni**
 I-GEN thick-PL-INESS book-PL-INESS-SG1
 'in my thick books'

- (31b) Kaisa-n   pien-i-stä   lauku-i-sta
 Kaisa-GEN small-PL-ELAT bag-PL-ELAT
 'from Kaisa's small bags'

(32a) (**minu-n**) kanssa-**ni**
 I-GEN with-SG1
 'with me'

(32b) Peka-n kanssa
 Pekka-GEN with
 'with Pekka'

(33) **sinu-n** luke-m-i-ssa-**si** kirjo-i-ssa
 you-GEN read-AGPTC-PL-INESS-SG2 book-PL-INESS
 'in the books read by you'

In Finnish, unlike in Hungarian, the possessive personal suffix is preceded by the case suffix (34), which (this suffix order) seems to be in opposition to tendencies of UG (cf. the *Hypothesis of Universal Hierarchy of Functional Projections* in Bartos (2000, 659) and see also Bartos (2000, 699–700)).

(34) *könyv-em-ből* ~ *kirja-sta-ni*
 book-SG1-ELAT ~ book-ELAT-SG1

I would like to mention that it is the treatment of these possessive personal suffixes appearing in these exceptional positions that requires the most complicated rule system in the grammar I proposed; a parallel can be drawn, thus, between the complexity of my rule system and the intricacy of linguistic phenomena. It can also be observed that these exceptional suffixes tend to disappear from the spoken language (see (26) above), resulting in an immense simplification in both the linguistic phenomena to be described and the rule system generating them.

8.5. The structure of Finnish infinitives and participles

I reviewed in connection with this topic what structures can be associated with different sorts of infinitives and participial constructions appearing in sentences as either free adjuncts (attributes or adverbials) or arguments. As in my model, due to the treatment of features participating in agreement by means of indices, certain rules pertain also to the level of morphology, productive derivation can straightforwardly be accounted for in syntax.

This syntactic approach enables us to capture the characteristic two-facedness of infinitives / participles: “in the depth” it is always a VP that appears, whose head then moves upward in the structural hierarchy (as was observed in the case of finite structures), merging with different derivative suffixes; which have each got a well definable influence over particular elements included by the VP “in the depth”, with special respect to constituents

serving as a subject or object in their sentences. I also scrutinized in the different types of infinitives / participles which features of the finite sentence structure have an effect on the internal structure of these embedded constituents. What deserves a distinguished attention is the object again, because our “old acquaintances”, indices *arb*, ~~*subj*~~, *!*, *progr*, *~*), exert essentially the same impact on objects appearing in the depth of infinitival / participial expressions as on objects in the complement of finite verbs: they force the accusative, nominativaccusative or partitive case upon the objects in question.

Let us consider the indices I proposed in this area.

Numerus-persona: the category of number and person indices. In Finnish we can meet number and person indices not only in constructions of finite verbs and nouns but in infinitival / participial constructions as well, though only the six basic versions (*SgI-Pl3*). In literary Finnish, that is to say, a constituent consisting of a genitive personal pronoun shows agreement with *agenttipartisiippi* (see (33) above), and (out of infinitives) the translative form of TA infinitive (called *finaalirakenne*: a construction of purpose; see (35) below), the plural adessive form of MA infinitive (a construction referring to actions that are *about* to take place; see (36)), and it might also happen that a possessive personal suffix appears on the abessive form of a MA infinitive (37). Further areas of agreement in number and person are *referatiivirakenne* – if the subject of this participial construction coincides with the subject of the finite verb (38) – and *temporaalirakenne* – if the subject of the participle is a personal pronoun (39a-b).

- (35) Tul-i-n   tänne   osta-a-kse-**ni**   kirja-n.
 come-IMPERF-SG1 here   buy-TAINF-TRL-**SG1** book-ACC
 ‘I have come here (in order) to buy this book.’

- (36) Ol-i-n   kaatu-mais-i-lla-**ni**.
 be-IMPERF-SG1 fall-5INF-PL-ADESS-**SG1**
 ‘I was about to have a fall.’

- (37) Huomaa-ma-tta-**ni**   Pekka   läht-i   kotoa.
 notice-MAINF-ABESS-**SG1** Pekka-NOM start-IMPERF.SG3 from-home
 ‘Pekka left home without having been noticed by me.’

- (38) Luule-n   tappa-nee-**ni**   häne-t.
 believe-SG1 kill-NUTPTC-ACC.**SG1** (s)he-ACC
 ‘I think I have killed him/her.’

- (39a) **Minu-n**   käy-d-e-ssä-**ni**   kaupa-ssa Pekka   pese-e   auto-a.
I-GEN go-TAINF-EPTC-INESS-**SG1** shop-INESS Pekka-NOM wash-SG3 car-PART
 ‘When I go to the shop, Pekka washes the car.’

- (39b) Herä-tty-ä-**ni**   soit-i-n   Kaisa-lle.
 wake-PASS.NUTPTC-PART-**SG1** phone-IMPERF-SG1 Kaisa-ALL
 ‘Having waken up, I gave Kaisa a ring.’

pass: an index of passive participles. It is responsible for the appearance of *pro_{arb}* in the place of a genitively case-marked DP in [Spec, VP] and the insertion of *PRO* in the NObjP in the complement of the V that appears in the depth of the participial construction. In this way it could be accounted for that in this sort of construction the word qualified by the PartisP is necessarily identical to the object in question, which, hence, is allowed to obtain no phonetic form.

ag: an index of *agenttipartisiippi*. It is responsible for the appearance of some kind of genitively case-marked constituent (out of null forms, a *pro* is also permitted in this position, but not a *PRO*). It is also responsible, in the same way and for the same reason as is discussed above in the case of index *pass*, for the insertion of *PRO* in the NObjP in the complement of the V that appears in the depth of the participial construction

minen: an index that plays a crucial role in constructions whose decisive element is the Finnish counterpart of the Hungarian derivative suffix *-Ás* (cca. ‘-ing’). It is responsible for the genitive case-marking of the subject (40) / the object (41) of the verb appearing “in the depth”. This index, thus, also belongs to the “wide-spread family” of indices (*arb*, ~~*subj*~~, *!*, *!3*, *~*, *pass*, *ag*) that have an effect on the way of case-marking certain objects.

(40a) Pekka   laula-a.
       Pekka-NOM sing-SG3
       ‘Pekka is singing.’

(40b) Pidä-n   Peka-n   laula-mise-sta.
       like-SG1 Pekka-GEN sing-ING-ELAT
       ‘I like Pekka’s singing.’

(41a) Pekka   laula-a   uus-i-a   laulu-ja.
       Pekka-NOM sing-SG3 new-PL-PART song-PL-PART
       ‘Pekka is singing new songs.’

(41b) Pidä-n   uus-i-en   laulu-j-en   laula-mise-sta.
       like-SG1 new-PL-GEN song-PL-GEN sing-ING-ELAT
       ‘I like the singing of new songs.’

acc: an index of the construction called *referatiivirakenne* (not to mix up with *Acc*, a member of index category *Casus*, mentioned in the previous section). In this construction the subject is allowed to receive a –genitively case-marked– phonetic form (or to appear as a *pro*, if the subject of the participial construction coincides with that of the finite verb; see (38) above). Another special property of this construction is that if the verb “in the depth” has an object, it is also allowed to receive a phonetic form (42):

- (42) Syyttäjä usko-o miehe-**n** teh-nee-n itsemurha-**n** Thaimaa-ssa.
 attorney-NOM believe-SG3 man-**GEN** commit-NUTPTC-ACC suicide-**ACC** Thailand-INESS
 'The attorney believes the man to have committed suicide in Thailand.'

part: an index of the construction called *temporaalirakenne* (not to mix up with *Part*, another member of index category *Casus*). The subject of this construction, too, is allowed to appear as a genitively case-marked constituent or a *pro* (see (43) below and (39) above), and its object is also allowed to receive a phonetic form (43):

- (42) **Kaisa-n** luki-e-ssa lehde-**n** Pekka kuuntele-e musiikki-a.
Kaisa-GEN read-TAINF.EPTC-INESS newspaper-**ACC** Pekka-NOM listen-SG3 music-PART
 'While Kaisa reads the newspaper, Pekka is listening to music.'

iness: an index applied in the representation of simultaneous or consequent *temporaalirakenne*.

instr: an index applied in the representation of E participles in instructive case; it serves the purpose of making it possible to describe the different non-attributive participles in a similar way.

8.6. Spoken Finnish

In the corresponding chapter of my dissertation I discussed the phenomena peculiar to the spoken variant of Finnish which pertain to some kind of agreement and in the description of whose counterpart in the literary variant of Finnish I applied indices. I provided a detailed comparison in conjugation between the two language variants. In the spoken language, for instance, personal pronouns are obligatory in the subject position; so we do not need index *topik*, responsible for keeping [Spec, TP] empty in literary Finnish (except for the imperative construction). I also discussed the neutralization of opposition in number in third person (44). By means of index *PlIarb*, I accounted for the phenomenon that morphemes referring to *arb* subjects in literary Finnish are used in first person plural in the spoken language (45). I also examined the structural specialties of yes/no questions (see (23) above).

(44) Third person verb forms in literary and spoken language

literary language

hän nukku-u
(s)he sleep-SG3

he nukkuvat
they sleep-PL3

hän e-i ol-lut nukku-nut
(s)he not-SG3 be-PTC sleep-PTC

he ei-vät ol-leet nukku-neet
they not-PL3 be-PTC.PL sleep-PTC.PL

spoken language

se nukku-u
that sleep-3 '(s)he sleeps'

ne nukku-u
those sleep-3 'they sleep'

se e-i ol-lut nukku-nut
that not-3 be-PTC sleep-PTC '(s)he had not slept'

ne e-i ol-lut nukku-nut
those not-3 be-PTC sleep-PTC 'they had not slept'

(45) First person plural in literary and spoken language

literary language

Nuku-mme.
sleep-PL1
'We are sleeping.'

spoken language

Me nuku-ta-an.
we-NOM sleep-PASS-ARB
'We are sleeping.'

In connection with substantives, I demonstrated (see (27) above) the modification of nominal constructions as a result of the disappearance of possessive personal pronouns. Then I reviewed all the constructions in which some agreement concerning these possessive personal pronouns may occur in the literary language: postpositional phrases (46), *agenttipartisiippi* (47) and the type of *mielellä*- 'with pleasure' (see (13) above).

(46) Postpositional phrase in literary and spoken language

literary language

lähellä-ni
near-SG1
'next to me'

spoken language

mu-n lähellä
I-GEN near
'next to me'

(47) *Agenttipartisiippi* in literary and spoken language

literary language

kirjoitta-ma-ni kirja
write-AGPTC-SG1 book
'the book written by me'

spoken language

mu-n kirjoitta-ma kirja
I-GEN write-AGPTC book
'the book written by me'

8.7. Conclusions and future researches

In the model that I have worked out the above reviewed indices are required to capture the agreement phenomena in simple sentences of Finnish. Indices have also proved to be suitable for the description of some further phenomena. Index *topik*, for instance, has served as a straightforward means of blocking the generation of [Spec, TP], whilst another index (*kk*) could be employed for the opposite task, to ensure the development of a CP. Finally I would

like to mention the “wide-spread family” of indices (*arb*, ~~*subj*~~, *!*, *!3*, *~*, *pass*, *ag*) that have an effect on the way of case-marking certain objects; this approach provides a straightforward and uniform way of accounting for the mysterious *accusativus ~ nominativaccusativus ~ partitivus* case alternation.

As for the theoretical status of my generative model of grammar, I would like emphasize again the followings. Not more than five indices can appear in a certain element, and the order of indices is not optional either: in the case of verbs, the order of indices is *mood – tense – number and person (of the subject) or impersonality – negation or progressive aspect – imperative*; while in the case of nouns, only the following order of indices can be found: *number – case – number and person (of the possessor)*; and there can not be more than one from a certain type of index. By restricting the length of strings of indices (cf. (2) above) we practically get a generative grammar reduced to context free capacity, whose importance lies in the fact that generative linguists insisting on the standard Chomskyan way of generating the deep structure by a context free grammar (Partee et al. 1990, chapter 22; Alberti 2006, 272–273) can also adopt (every single analysis of) my Finnish generative grammar.

Nevertheless, I argue for formalizing my linguistic theory as an indexed grammar, because in this way we can easily capture similarities between linguistic phenomena which, without indices, could only be captured by means of thousands of category labels.

Now I would like to mention two areas that may serve as a straightforward extension of what has been worked out in this dissertation. I dealt with only simple sentences but the elaborated apparatus can be used for describing (agreement phenomena of) Finnish compound sentences. Another potential extension might concern the phonetic component of Finnish grammar (e.g. vowel harmony, consonant gradation).

To sum up, the main purpose has been working out a system that can account for, in an explanatorily adequate way, agreement phenomena appearing in simple sentences of Finnish. By means of the indexed grammar demonstrated in the dissertation, this task has been executed. Furthermore, as the indexed grammar is an absolutely apparent, exact and quite simple method in a mathematical sense (Partee et al. 1990, 536–542), it can serve as an input to a computational system since the rules I have supplied are easy to translate into a program language.

8.8. An illustration of the syntactic structure of a Finnish sentence generated by the indexed grammar

The figure below provides the illustration of the functioning of the the most important members of the set of indices that I have proposed in the dissertation.

(48) E-tte-kö ol-leet mielellä-nne halu-nneet anta-a nä-i-tä kah-ta paksu-a lue-tta-va-a kirja-a Peka-lle?

not-PL2-QP be-PTC.PL with pleasure-PL2 want-PTC.PL give-TAINF this-PL-PART two-PART thick-PART read-PASS-VAPTC-PART
book-PART Pekka-ALL

'Is it true that you did not want to give Pekka these two thick books that should be read with pleasure?'

(48a) **Terminalization of certain indices which is not set forth in figure (48b) below**

ettekö:

Neg (In Pperf Pl2 ~) → Neg (Pperf Pl2 ~) → E- (Pl2 ~) → ETTE (~) → ETTE } ETTE-KO → *ettekö*
C (ek ~~topik~~ ~) → -KO (~~topik~~ ~) → -KO (~) → -KO }

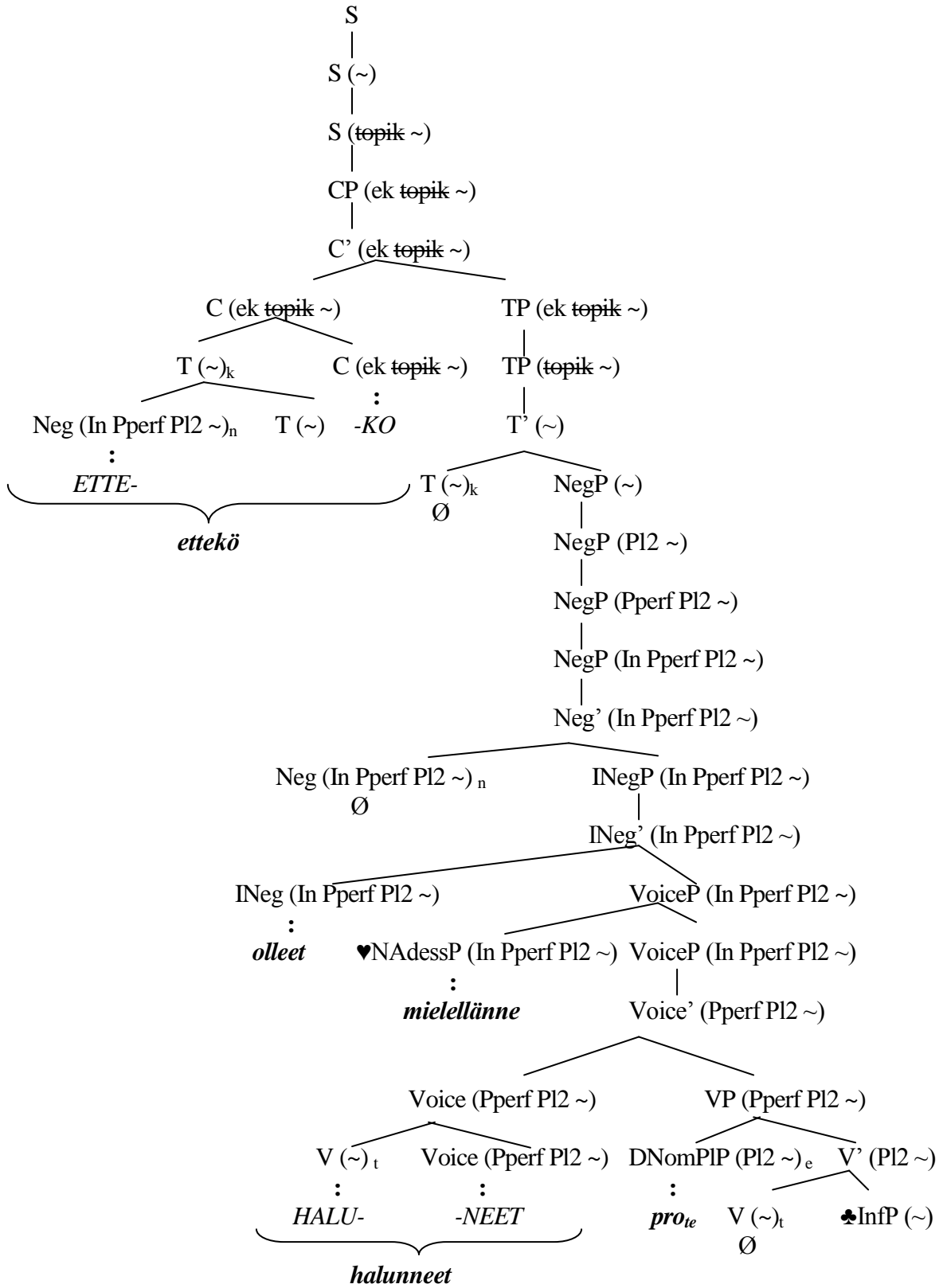
olleet:

INeg (In Pperf Pl2 ~) → INeg (Pperf Pl2 ~) → OLLUT (Pl2 ~) → OLLEET (~) → OLLEET → *olleet*

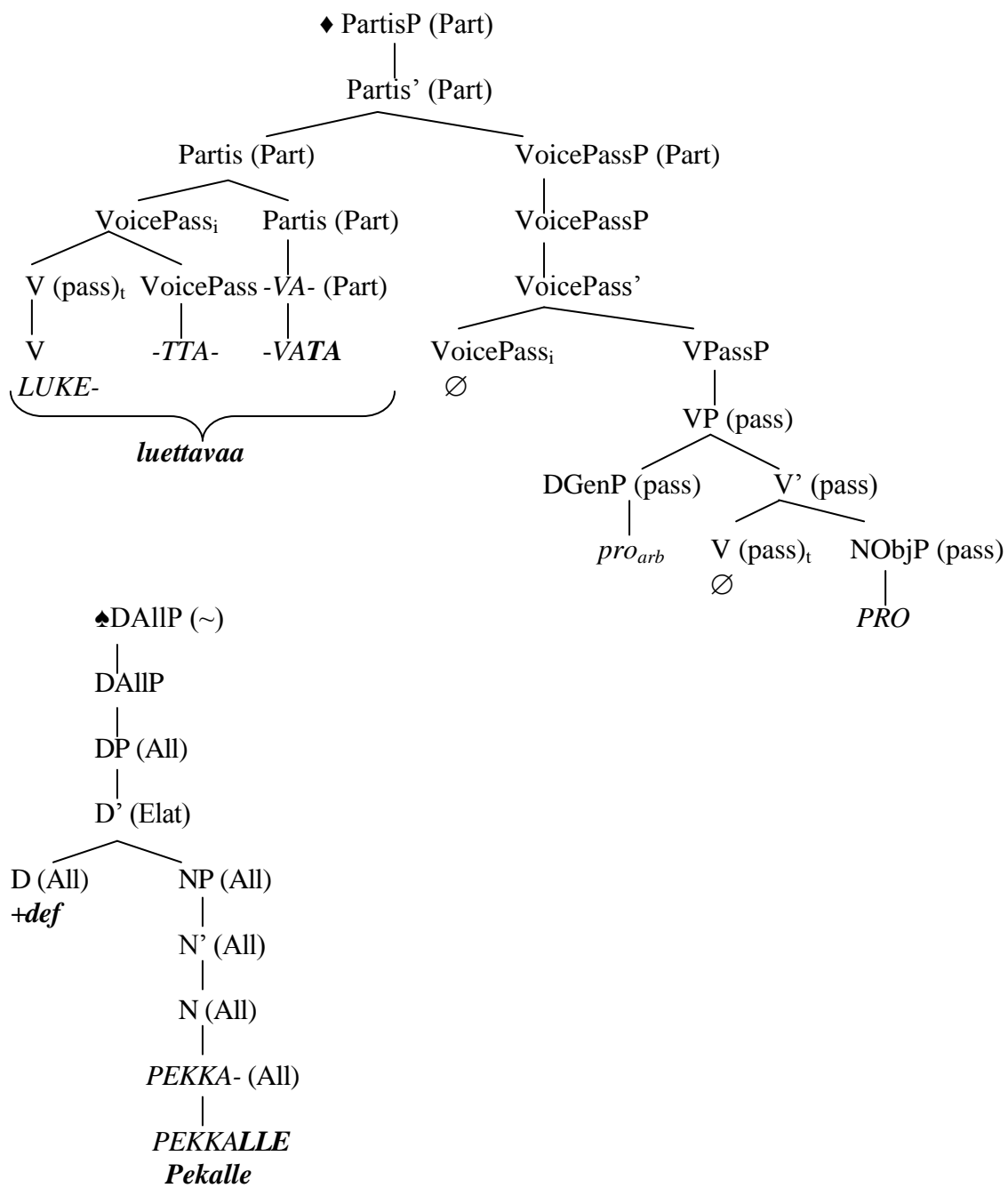
halunneet:

V (~) → V → HALU-
Voice (Pperf Pl2 ~) → -NUT (Pl2 ~) → -NEET (~) → -NEET } HALU-NEET → *halunneet*

(48b) The syntactic structure of sentence (48) *Ettekö olleet mielellänne halunneet antaa näitä kahta paksua luettavaa kirjaa Pekalle?*

BIBLIOGRÁFIA

- Alberti, Gábor (1997): Restrictions on the Degree of Referentiality of Arguments in Hungarian sentences. In: *Acta Linguistica Hungarica* 44/3-4 (guest editor É. Kiss, Katalin), 341–362.
- Alberti Gábor – Medve Anna (2002a): *Generatív grammatikai gyakorlókönyv I. Szabályok és magyarázatok*. Budapest, Janus/Books. (GGG)
- Alberti Gábor – Medve Anna (2002b): *Generatív grammatikai gyakorlókönyv II. Ágrajzok*. Budapest, Janus/Books.
- Alberti, Gábor – Kata, Balogh – Judit, Kleiber – Anita, Viszket (2005): Totally Lexicalist Morphology. In: Christopher Piñón – Péter, Siptár (eds.) *Approaches to Hungarian* 9, 9–33.
- Alberti Gábor (2006a): *Generatív grammatikai gyakorlókönyv III. A háttérelmélet*. HEFOP Bölcsész Konzorcium.
- Alberti Gábor (2006b): *Matematika a természetes nyelvek leírásában. II. kötet Grammatikák és automaták*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Baker, Mark (1985): The Mirror Principle and morphosyntactic explanation. *Linguistic Inquiry* 16, 373–415.
- Bartos Huba (2000): Az magyar inflexiós jelenségek szintaktikai háttere. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 3, Morfológia*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 653–762.
- Benkő Lóránd (főszerk.) (1991): *A Magyar nyelv történeti nyelvtana I, A korai ómagyar kor és előzményei*. Budapest, Akadémiai Kiadó. (MNyTNy)
- Bereczki Gábor (2003): *A magyar nyelv finnugor alapjai*. Budapest, Universitas Könyvkiadó.
- Borsley, Robert D. (2005): Against ConjP, *Lingua* Volume 115, Issue 4, April 2005.
- Bródy Mihály (1990): Remarks on the Order of Elements in the Hungarian Focus Field. In: Kenesei István (szerk.): *Approaches to Hungarian* 3, Szeged, JATE, 95–121.
- Carstens, Vicki (2000): Remarks and Replies – Concord in Minimalist Theory, *Linguistic Inquiry* 31/2, 319–355.
- Chomsky, Noam (1986): *Barriers*, Cambridge, Mass., MIT Press.
- Chomsky, Noam (1995): *The Minimalist Program*, Cambridge, Mass., MIT Press.
- Chomsky, Noam (2003): *Mondattani szerkezetek. Nyelv és elme*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Cinque, Guglielmo (1999): *Adverbs and functional heads—a cross-linguistic perspective*. Oxford, Oxford University Press.
- Csepregi Márta (1994): *A finn mint rokon nyelv*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Dezsőné Zemplényi Veronika (1983): *A magyar és a finn pronominalizáció kontrasztív vizsgálata*. Doktori disszertáció, Pécs.
- É. Kiss Katalin (1992): Az egyszerű mondat szerkezete. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan I, Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 79–177.
- É. Kiss Katalin (1998): Mondattan. In: É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter *Új magyar nyelvtan*. Budapest, Osiris Kiadó, 15–184.
- É. Kiss Katalin (2002): *The Syntax of Hungarian*. Cambridge University Press.
- É. Kiss Katalin (2007): Kísérlet a konfigurációs és a nem-konfigurációs magyar mondattani jelenségek közti ellentmondás feloldására. In: *Nyelvtudományi Közlemények* 104, 124–152.
- Farkas Judit (2004): Ingadozást mutató jelenségek a finn nyelvben. In: *Nyelvészeti Doktorandusz Füzetek* 2., Pécs, 116–136.
- Farkas Judit (2005a): Új módszer az egyeztetési jelenségek kezelésére. In: Sinkovics Balázs (szerk.): *LigDok* 4, Szegedi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola, 47–67.

- Farkas Judit (2005b): A finn igei szerkezet morfoszintaxisa. In: Kubínyi Kata – Lauranto, Yrjö (szerk.): *Uralisztikai tanulmányok* 15, Budapest, 43–52.
- Farkas Judit (2006): Az öt temporális referens megjelenése a finn nyelvben. In: Kassai Ilona (szerk.): *Nyelvészeti Doktorandusz Füzetek* 4., Pécs, 91–108.
- Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred (1979): *Nykysuomen lauseoppi*. Jyväskylä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja (2004): *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. (ISK)
- Hakulinen, Auli et al. (2004): Infinitiivit ja partisiipit. In: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 485–543.
- Hakulinen, Auli et al. (2004): Kongruenssi. In: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1215–1251.
- Hakulinen, Auli et al. (2004): Partikkelit. In: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 791–803.
- Hakulinen, Auli et al. (2004): Passiivi ja passiivimaiset rakenteet. In: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1253–1281.
- Hakulinen, Auli et al. (2004): Sanajärjestys. In: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1301–1345.
- Hakulinen, Lauri (1961): *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Otava. (második, javított kiadás)
- Holmberg, Anders – Nikanne, Urpo (eds.) (1993): *Case and Other Functional Categories In Finnish Syntax*, Berlin – New York, Mouton de Gruyter.
- Holmberg, Anders – Nikanne, Urpo – Oraviita, Irmeli – Reime, Hannu – Trosterud, Trond (1993): The Structure of INFL and the Finite Clause in Finnish. In: Anders Holmberg – Urpo Nikanne (eds.): *Case and Other Functional Categories in Finnish Syntax*. Berlin – New York, Mouton de Gruyter, 177–206.
- Holmberg, Anders – Nikanne, Urpo (2002): Expletives, Subjects, and Topics in Finnish. In: Peter Svenonius (ed.): *Subjects, Expletives, and the EPP*, Oxford University Press, 71–105.
- Holmberg, Anders (2005): Is There a Little Pro? Evidence from Finnish, *Linguistic Inquiry* 36/4, 533–564.
- Karanko, Outi – Keresztes László – Kniivilä, Irmeli (1985): *Finn nyelvkönyv kezdőknek és haladóknak*. Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest.
- Kenesei István (2000): Szavak, szófajok, toldalékok. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 3, Morfológia*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 75–136.
- Kenesei István (2001): A nyelvelmélet a történeti nyelvészetben. In: Pusztay János (szerk.): *Vade mecum! A huszonötödik óra*, BDF Uralisztikai Tanszék, Szombathely, 153–171.
- Keszler Borbála (szerk.) (2000): *Magyar grammatika*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kiefer Ferenc (szerk.) (1992): *Strukturális magyar nyelvtan I, Mondattan*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kiefer Ferenc (szerk.) (2000a): *Strukturális magyar nyelvtan 3, Morfológia*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kiefer Ferenc (2000b): A morfológia. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 3, Morfológia*, 23–73.
- Kinyalolo, Kasangati K. W. 1991: *Syntactic dependencies and the Spec-head agreement hypothesis in Kilega*, doktori értekezés, kézirat, UCLA, Los Angeles, Calif.

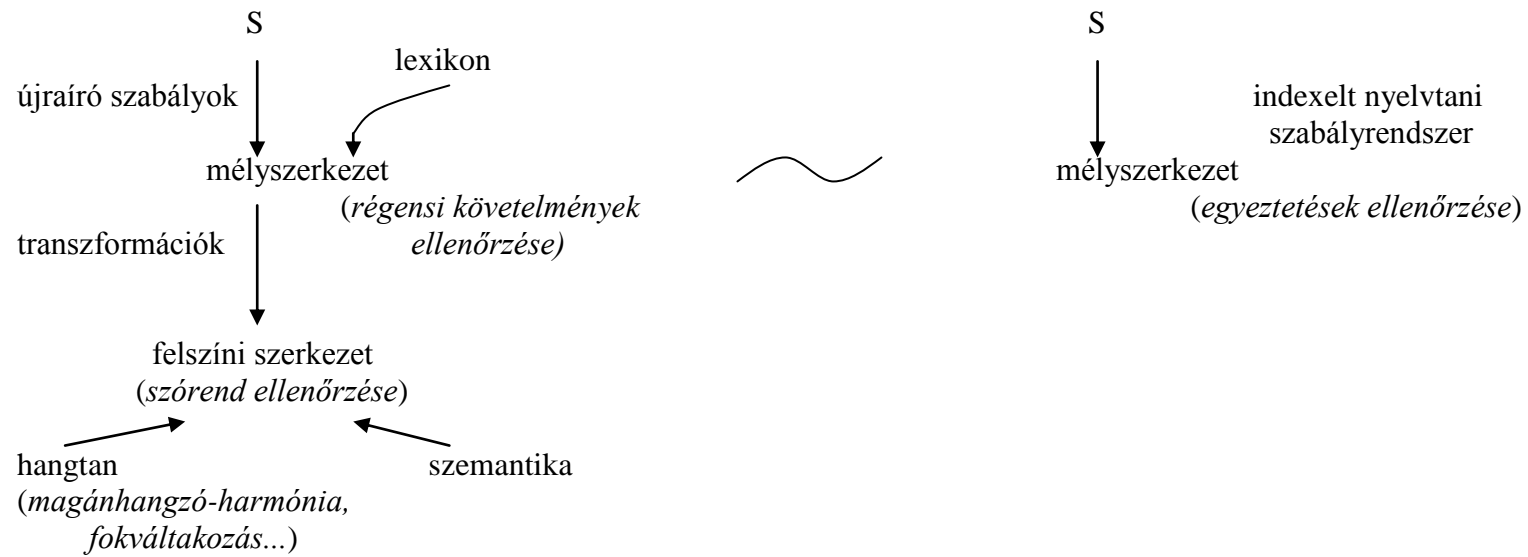
- Kiparsky, Paul (1998): Partitive Case and Aspect. In: Miriam Butt – Wilhelm Geuder (ed.): *The Projection of Arguments: Lexical and Compositional Factors*, Stanford, Center for the Study of Language and Information, 265–307. Ms., 1997.
- Komlósy András (1992): Régenek és vonzatok. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan I, Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 299–527.
- Koopman, Hilda (1992): On the absence of Case-chains in Bambara, *Natural Language & Linguistic Theory* **10**, 555–594.
- Koopman, Hilda – Szabolcsi Anna (1998): *Hungarian Complex Verbs and XP Movement*. MS. UCLA.
- Kornai András (1989): A főnévi csoport egyeztetése. *Általános nyelvészeti tanulmányok* XVII. 183–211.
- Kovács Otilia (2004): „Rejtőzködő” ágensek a finn nyelvben. In: Csepregi Márta – Várady Eszter (szerk.): *Urálisztikai tanulmányok 14. Permiék, finnek, magyarok. Írások Szij Enikő 60. születésnapjára*, Budapest, 181–186.
- Laczko Tibor (2000): A melléknévi és határozói igenévképzők. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 3, Morfológia*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 409–452.
- Laury, Ritva (1997): *Demonstratives in Interaction: The emergence of a definite article in Finnish*. Amsterdam, John Benjamins Publishing Company.
- Lepämaa, Anna-Liisa – Silfverberg, Leena (1991): *Suomen kielen alkeisoppikirja*. Helsinki, Oy Finn Lectura Ab. (3. javított kiadás)
- Lepämaa, Anna-Liisa – Silfverberg, Leena (2001): *Suomen kielen alkeisoppikirja*. Helsinki, Oy Finn Lectura Ab. (8. javított kiadás)
- Maling, Joan (1993): Of Nominative and Accusative: The Hierarchical Assignment of Grammatical Case in Finnish. In: Anders Holmberg – Urpo Nikanne (eds.): *Case and Other Functional Categories in Finnish Syntax*, Berlin – New York, Mouton de Gruyter, 49–74.
- Manninen, Satu Helena (2003a): Small Phrase Layers. A study of Finnish Manner Adverbials. *Linguistik Aktuell/Linguistics Today* Volume **65**, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Manninen, Satu (2003b): Finnish PPs and the Phase Impenetrability Condition. In: Diane Nelson – Satu Manninen (eds.): *Generative Approaches to Finnic and Saami Linguistics*, Stanford, California, CSLI Publications, 295–320.
- Manninen, Satu – Nelson, Diane (2003): Introduction. In: Diane Nelson – Satu Manninen (eds.): *Generative Approaches to Finnic and Saami Linguistics*, Stanford, California, CSLI Publications, 1–48.
- Nikanne, Urpo (1993): On Assigning Semantic Cases in Finnish. In: Anders Holmberg – Urpo Nikanne (eds.): *Case and Other Functional Categories in Finnish Syntax*. Berlin – New York, Mouton de Gruyter, 75–87.
- Partee, Barbara H. – Alice G. B. ter Meulen – Robert E. Wall (1990): *Mathematical Methods in Linguistics*, Dordrecht, Kluwer Academic Publ., 536–542.
- Reime, Hannu (1993): Accusative Marking in Finnish. In: Anders Holmberg – Urpo Nikanne (eds.): *Case and Other Functional Categories in Finnish Syntax*. Berlin – New York, Mouton de Gruyter, 89–109.
- Shore, Susanna (1986): *Onko suomessa passiivia*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Silfverberg, Leena (1990): *Suomen kielen jatko-oppikirja*. Helsinki, Oy Finn Lectura Ab.
- Sundbäck, Irene (1995): Suomen kielessäkö artikkelit? In: *Kielikello* 1995/2, 25–28.

- Surányi Balázs (2002): Funkcionális projekciók a magyarban és kvantormozgatás. In: Maleczki Márta (szerk.): *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei V*, Szeged, SZTE, 97–108.
- Szabolcsi Anna – Laczkó Tibor (1992): A főnévi csoport szerkezete. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan I, Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 179–298.
- Toivainen, Jorma (1993): The Nature of the Accusative in Finnish. In: Anders Holmberg – Urpo Nikanne (eds.): *Case and Other Functional Categories in Finnish Syntax*. Berlin – New York, Mouton de Gruyter, 111–128.
- Vainikka, Anne (1989): *Deriving Syntactic Representations in Finnish*. Ph.D. dissertation, GLSA, University of Massachusetts, Amherst.
- Vainikka, Anne (1992): Kielio pillisten sijojen syntaktinen kuvaus. *Virittäjä* 1992, 295–322.
- Vainikka, Anne (1993): The Three Structural Cases in Finnish. In: Anders Holmberg – Urpo Nikanne (eds.): *Case and Other Functional Categories in Finnish Syntax*. Berlin – New York, Mouton de Gruyter, 129–159.
- Vainikka, Anne (2003): Postverbal Case Realization in Finnish. In: Diane Nelson – Satu Manninen (eds.): *Generative Approaches to Finnic and Saami Linguistics*, Stanford, California, CSLI Publications, 235–266.
- Vilkuna, Maria (1989): *Free Word Order in Finnish*, Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vilkuna, Maria (1995): Discourse Configurationality in Finnish. In: É. Kiss Katalin (szerk.): *Discourse Configurational Languages*, Oxford University Press, 244–268.

FÜGGELÉK

(F1) A disszertációban alkalmazott modell komponensei

(F2) A finn mondatok generálásához szükséges szabályok rendszere¹

általános szabálysémák:

$X^n \rightarrow X^n$	adott kategória újraírása önmagaként (az indexeket tartalmazó és az indexmentes mélyszerkezetek párhuzamának kiemeléséhez szükséges szabály)
$X^n \rightarrow X^{n-1}$	triviális átalakítás
$XP \rightarrow YP X'$	specifikáló pozíció létrehozása
$X' \rightarrow X YP^*$	vonzatok, bővítmények: minden nem alanyi vonzat a régense mögött jelenik meg, de szabad bővítmények is születhetnek ilyen pozícióban
$X^n \rightarrow YP X^n$	n=1,2; szabad bővítményi frázisok csatolása
$X^n \rightarrow X^n YP$	n=1,2; szabad bővítményi frázisok csatolása
$X \rightarrow Y X$	fej csatolása (ahol YP X komplementumában áll)
$X^n \rightarrow (X^n)^* X^n \text{ Conj } X^n$	mellérendelő szerkezetek
$X \rightarrow X$	lexikai nem-terminálisok behelyettesítése
$(XP, Y') \rightarrow (XP, YP)$	mozgás specifikálóba
$(XP, YP) \rightarrow (XP, ZP)$	mozgás specifikálóból specifikálóba (YP Z' alatt áll)
$(XP, Y'), \rightarrow (XP, Z')$	mozgás hamisvonzathelyre (YP Z' alatt áll)

I. A finit igei szerkezetek létrehozásához szükséges szabályrendszer

finit igei struktúrákhoz szükséges kategóriák:

S; CP; TP; NegP; IP ~ INegP; VoiceP; VP
NegKinP, IKinP ~ INegKinP; VoiceKinP;

újraíró szabályok

$S \rightarrow (S)^* S \text{ Conj } S$	tagmondatok mellérendelése
$S \rightarrow XP S$	szabad bővítményi frázis csatolása S-re
$X=P, \text{InfMaAbess}, \text{PartisPart}, \text{PartisIness}$	
$S \rightarrow CP$	a mondat újraírása CP-ként
$S \rightarrow TP$	a mondat újraírása topikként
$TP \rightarrow X(\text{Casus (Pl)})P T'$	default topik
$X=D, \text{Num}; \text{Casus}=\text{Nom}, \text{Acc}, \text{Nomacc}, \text{Gen}...$	
$X=\text{Adv}, P$	

---

¹ A változókat a dolgozatban alkalmazott módszer alapján itt is vastag szedéssel jelölöm.

$T' \rightarrow T \text{ NegP}$	tagadóige frázisának megjelenése T komplementumában
$T' \rightarrow T \text{ IP}$	ha nincs tagadóige, a T komplementumában IP jelenik meg
$\text{Neg}' \rightarrow \text{Neg} \text{ INegP}$	tagadóige esetén Neg komplementumában INegP generálódik
$\text{I(Neg)'} \rightarrow \text{I(Neg)} \text{ VoiceP}$	I(Neg) komplementumában VoiceP áll
$\text{Voice}' \rightarrow \text{Voice} \text{ VP}$	Voice komplementumában VP generálása
$\mathbf{XP} \rightarrow \mathbf{X'}$ $\mathbf{X}=\text{Neg, I(Neg), Voice}$	triviális átalakítás (nincs specifikáló)
$\text{VP} \rightarrow \text{DNom(Pl)P V'}$	alanyi vonzat generálása
$\text{V}' \rightarrow \text{V} \mathbf{XP^*}$	nem alanyi igei vonzatok és szabad bővítményi frázisok generálása a V komplementumában
$\text{VoiceP} \rightarrow \text{NAdessP VoiceP}$	<i>mielellä</i> - típusú szabad bővítmények csatolása VoiceP-re
$\text{VP} \rightarrow \text{PP VP}$	névutói frázis csatolása VP-re
$\text{VP} \rightarrow \text{VP PartisInstrP}$	szabad bővítményi participiumi frázis csatolása VP-re
$\text{CP} \rightarrow \mathbf{X(Casus(Pl))P C'}$ $\mathbf{X}=\text{D, Num, A; Casus}=\text{Nom, Acc, Nomacc, Gen...}$ $\mathbf{X}=\text{Adv, P}$	kiegészítendő kérdéseknél a kérdőszó(t tartalmazó) összetevő CP-specifikálóban áll
$\text{CP} \rightarrow \mathbf{X(Casus(Pl))KoP C'}$ $\mathbf{X}=\text{D, Num, A; Casus}=\text{Nom, Acc, Nomacc, Gen...}$ $\mathbf{X}=\text{Adv, P}$	nem szituációra vonatkozó eldöntendő kérdéseknél a kérdőpartikulát tartalmazó összetevő CP-specifikálóban áll
$\text{CP} \rightarrow \mathbf{X(Casus(Pl))KinP C'}$ $\mathbf{X}=\text{D, Num, A; Casus}=\text{Nom, Acc, Nomacc, Gen...}$ $\mathbf{X}=\text{Adv, P}$	<i>-kin</i> partikulát tartalmazó frázis megjelenése CP-specifikálóban
$\text{CP} \rightarrow \mathbf{X(Casus(Pl))PtkP C'}$ $\mathbf{X}=\text{D, Num, A; Casus}=\text{Nom, Acc, Nomacc, Gen...}$ $\mathbf{X}=\text{Adv, P}$ $\mathbf{Ptk}=\text{Han, Pa}$	kontrasztív <i>-hAn, -pA</i> partikulát tartalmazó frázis megjelenése CP-specifikálóban
$\text{CP} \rightarrow \text{C'}$	triviális átalakítás: üres CP-specifikáló esetén
$\text{C} \rightarrow \text{-KO}$	eldöntendő kérdés partikulájának behelyezése C-fejbe
$\text{C} \rightarrow \text{-HAN}$	<i>-hAn</i> partikula behelyezése C-fejbe
$\text{C} \rightarrow \text{-PA}$	<i>-pA</i> partikula behelyezése C-fejbe
$\text{C}' \rightarrow \text{C TP}$	C komplementumában TP jelenik meg

-kin partikulás szerkezetekhez szükséges szabályok

$T' \rightarrow T \text{ NegKinP}$	tagadóige frázisának megjelenése T komplementumában
$T' \rightarrow T \text{ IKinP}$	ha nincs tagadóige, a T komplementumában IP jelenik meg
$\text{NegKin}' \rightarrow \text{NegKin} \text{ INegKinP}$	NegKin komplementumában INegKinP generálódik
$\text{I(Neg)Kin}' \rightarrow \text{I(Neg)Kin} \text{ VoiceP}$	I(Neg)Kin komplementumában VoiceP áll
$\text{I}' \rightarrow \text{I} \text{ VoiceKinP}$	I komplementumában is állhat VoiceKinP (nem 'igenis' jelentés)
$\text{VoiceKin}' \rightarrow \text{VoiceKin} \text{ VP}$	VoiceKin komplementumában VP áll
$\mathbf{XKinP} \rightarrow \mathbf{XKin}'$	triviális átalakítás (nincs specifikáló)
$\mathbf{X} = \text{Neg, I(Neg), Voice}$	
$\text{IKin} \rightarrow -\text{KIN}$	<i>-KIN</i> lexikai nem-terminális behelyettesítése
$\text{INegKin} \rightarrow -\text{KAAN}$	<i>-KAAN</i> lexikai nem-terminális behelyettesítése
$\text{VoiceKin} \rightarrow -\text{KIN}$	<i>-KIN</i> lexikai nem-terminális behelyettesítése

lexikai nem-terminálisok behelyettesítése az egyes fejekbe

$\text{Neg} \rightarrow \text{EN, ET...} \text{ ÄLÄ, ÄLKÖÖN...}$
$\text{I} \rightarrow -\text{N, -T, -V...} \text{ -ISIN, -ISIT..., -NEN, -NET..., -K, -KO}$
$\text{Voice} \rightarrow \$, -\text{NUT, -NEET, -TU}$
$\text{V} \rightarrow \text{NUKU-, LUKE-...}$

transzformációs szabályok

$(\text{V}, \text{V}') \rightarrow (\text{V}, \text{Voice}')$	igei fej mozgatása Voice-ba
$(\text{Voice}, \text{Voice}') \rightarrow (\text{Voice}, \text{I}')$	Voice-fej mozgatása I-be
$(\text{I}, \text{I}') \rightarrow (\text{I}, \text{T}')$	(segéd)ige mozgatása T fejbe
$(\text{Neg}, \text{Neg}') \rightarrow (\text{Neg}, \text{T}')$	tagadóige mozgatása T fejbe
$(\text{T}, \text{T}') \rightarrow (\text{T}, \text{C}')$	(tagadó-/segéd-/fő-)igei fej mozgása C-fejbe
$(\text{T}, \text{T}') \rightarrow (\text{T}, \text{Conj})$	tagadóige mozgása T-ből Conj-fejbe
$(\text{DNom(Pl)P}, \text{VP}) \rightarrow (\text{DNom(Pl)P}, \text{TP})$	alany mozgása TP-be
$(\mathbf{XCasus(Pl)P}, \text{V}') \rightarrow (\mathbf{XCasus(Pl)P}, \text{TP})$	nem alanyi default topik mozgása TP-be
$\mathbf{X} = \text{D, Num; Casus} = \text{Nom, Acc, Nomacc, Gen...}$	
$(\mathbf{XPtkP}, \text{V}') \rightarrow (\mathbf{XPtkP}, \text{CP})$	mondatéli partikulát tartalmazó összetevő mozgása CP-specifikálóba
$\mathbf{X} = \text{D, Num, N, A...; Ptk} = \text{Ko, Han, Pa}$	
$(\mathbf{XKinP}, \text{V}') \rightarrow (\mathbf{XKinP}, \text{CP})$	<i>-kin</i> partikulát tartalmazó összetevő mozgása CP-specifikálóba (opcionális)
$\mathbf{X} = \text{D, Num, N, A...}$	
$(\mathbf{XNom(Pl)PtkP}, \text{VP}) \rightarrow (\mathbf{XNom(Pl)PtkP}, \text{CP})$	mondatéli partikulát tartalmazó alany mozgása CP-specifikálóba
$\mathbf{X} = \text{D, Num; Ptk} = \text{Ko, Han, Pa}$	

(XCasus (Pl)P, YP) → (XCasus (Pl)P, TP) X =D, Num; Casus =Gen, Adess...; Y =Inf, PartisAcc...	igenévi szerkezet alanyi funkciójú összetevőjének mozgása TP-specifikálóba (YP V komplementumában áll) ha a finit ige nem a téma szerepének betöltésére alkalmas(abb) bővítménye
(XCasus (Pl)P, YP) → (XCasus (Pl)P, V')	igenévi szerkezet nem alanyi funkciójú összetevőjének mozgása V' alatti hamisvonzathelyre (YP V komplementumában áll)

indexelt nyelvtani szabályok indexek megjelenése

S → S (!)	felszólítás indexének megjelenése
S → S (!3)	harmadik személyű felszólítás indexének megjelenése
S → S (~)	negáció indexének megjelenése
S → S (progr)	progresszív aspektus indexének megjelenése
S → S (arb)	<i>arb</i> alanyú személytelenség indexének megjelenése
S → S (subj)	nem <i>arb</i> alanyú személytelenség indexének megjelenése
S → S (topik)	TP-specifikáló nem generálásáért felelős index megjelenése
S → S (kin)	'igenis' jelentést hordozó <i>kin</i> index megjelenése
S → CP (ek)	eldöntendő kérdés indexének megjelenése
S → CP (ekSg2 _b)	eldöntendő kérdés indexének megjelenése beszélt nyelv Sg2 esetén
S → CP (ekb)	eldöntendő kérdés indexének megjelenése beszélt nyelv nem Sg2 esetén
S → CP (kk)	kiegészítendő kérdés indexének megjelenése
S → CP (hAn)	- <i>hAn</i> partikula indexének megjelenése
S → CP (pA)	- <i>pA</i> partikula indexének megjelenése
CP → CP (ek)	eldöntendő kérdés indexének megjelenése (- <i>hAn</i> vagy - <i>pA</i> partikula szerkezetben való jelenléte esetén)
CP → CP (ek(Sg2) _b)	beszélt nyelvi eldöntendő kérdés indexének megjelenése (- <i>hAn</i> vagy - <i>pA</i> partikula szerkezetben való jelenléte esetén)
CP → CP (pA)	- <i>pA</i> partikula indexének megjelenése (- <i>hAn</i> partikula szerkezetben való jelenléte esetén)
I(Kin)P → I(Kin)P (Numerus-persona)	alany számára-személyére utaló index megjelenése
Numerus-persona =Sg1, Sg2, Sg3, Pl1, Pl2, Pl3, Sg1 _b , Sg2 _b , 3 _b , Pl1arb, Pl2 _b ;	
I(Kin)P → I(Kin)P (Tempus)	időre utaló index megjelenése
Tempus =Pres, Imperf, Perf, Pperf;	
I(Kin)P → I(Kin)P (Modus)	módra utaló index megjelenése
Modus =In, Cond, Pot, Imp;	

Neg(Kin)P → Neg(Kin)P (**Numerus-persona**)   alany számára-személyére utaló index megjelenése tagadóige esetén
Numerus-persona=Sg1, Sg2, Sg3, Pl1, Pl2, Pl3, Sg1_b, Sg2_b, 3_b, Pl1arb, Pl2_b;
 Neg(Kin)P → Neg(Kin)P (**Tempus**)   időre utaló index megjelenése tagadóige esetén
Tempus=Pres, Imperf, Perf, Pperf;
 Neg(Kin)P → Neg(Kin)P (**Modus**)   módra utaló index megjelenése tagadóige esetén
Modus=In, Cond, Pot, Imp;

indexek eltűnése

VoiceP (**Modus**) → Voice'   módra utaló index eltűnése
Modus=In, Cond, Pot, Imp;
 VP (**Tempus**) → DNom(Pl)P V'   időre utaló index eltűnése
Tempus=Pres, Imperf, Perf, Pperf;
 V' (**Numerus-persona**) → V   alany számára-személyére utaló index eltűnése
Numerus-persona= Sg1, Sg2, Sg3, Pl1, Pl2, Pl3, Sg1_b, Sg2_b, 3_b, Pl1arb, Pl2_b;

TP (~~topik~~) → T'   TP-specifikáló üres generálása ~~topik~~ indexre való hivatkozással
 DNomP (~~subj~~) → e   személytelen szerkezetek alanytalansága

CP (ek) → XKoP C'   eldöntendő kérdés indexének eltűnése nem szituációra vonatkozó kérdéseknél
X=D, Num, N, A...

CP (kk) → X(**Casus**)P C'   CP-specifikáló kitöltése kiegészítendő kérdéseknél
X=D, Num, N, A...;; *Casus*=Nom, Acc...
X=Adv, P

CP (hAn) → XHanP C'   -*hAn* partikulát tartalmazó nem igei összetevő megjelenése
X=D, Num, N, A...

CP (pA) → XPaP C'   -*pA* partikulát tartalmazó nem igei összetevő megjelenése
X=D, Num, N, A...

C (ek) → -*KO*   eldöntendő kérdés partikulájának behelyezése C-fejbe
 C (ek_b) → -*KS*   beszélt nyelvi eldöntendő kérdés partikulájának behelyezése C-fejbe
 C (ekSg2_b) → -*\$*   C-fej üres elemmel való betöltése beszélt nyelvi Sg2 eldöntendő kérdésnél
 C (hAn) → -*HAN*   -*hAn* partikula behelyezése C-fejbe
 C (pA) → -*PA*   -*pA* partikula behelyezése C-fejbe
 TP (ek) → TP   eldöntendő kérdés indexének eltűnése
 TP (ek_b) → TP   beszélt nyelvi (nem Sg2) eldöntendő kérdés indexének eltűnése
 TP (ekSg2_b) → TP   beszélt nyelvi Sg2 eldöntendő kérdés indexének eltűnése
 TP (hAn) → TP   -*hAn* partikula indexének eltűnése
 TP (pA) → TP   -*pA* partikula indexének eltűnése

'igenis' jelentésű *-kin* partikula indexének eltűnése'igenis' jelentésű *-kin* partikula indexének eltűnése tagadói-gis szerkezetben
$$-KO \text{ (pA)} \rightarrow -KOPA$$

-*pA* partikula megjelenése a -*kO* után

-hAn partikula megjelenése a -kO után

-hAn partikula megjelenése a -pA után

-KO/-KOHAN/-KOPA/-PA/-PAHAN/-HAN (topic/subj/arb/~/(3)!/progr) → -KO/-KOHAN/-KOPA/-PA/-PAHAN/-HAN

topik/subj/arb/~/(3)!/progr indexek nyom nélküli eltűnése a mondatéli pozíciókhoz kötődő partikulákról

főnévi struktúrákhoz szükséges kategóriák:

AP, DetP, PartisP, KvP

mindezen kategóriák Pl elemmel kiegészítve: pl. DPIP

mindezen kategóriák esetekre utaló részlettel kiegészítve: pl. NAccP

mindezen kategóriák partikulá(k)ra utaló részlet(ek)kel kiegészítve: pl. DKoP, NAccPaHanP

többses szám:

$$X\text{- (Pl)} \rightarrow XI\text{-}$$

esetek:

$$X\text{-}(\text{Nom}) \rightarrow X$$

nominativusi index terminalizálódása (a szó szótári alakját eredményezi egyes számban; többes számban *-T* jelenik meg)

$$X- (\text{Acc}) \rightarrow XN$$

accusativusi index terminalizálódása

$$X\text{-}(\text{NomAcc}) \rightarrow X$$

nominativaccusativusi index terminalizálódása (a szó szótári alakját eredményezi egyes számban; többes számban *-T* jelenik meg)

$$X\text{- (Part)} \rightarrow XTA$$

partitivusi index terminalizálódása

$$X\text{- (Gen)} \rightarrow XN$$

genitivusi index terminalizálódása

$$X- (III) \rightarrow XSEEN$$

illativusi index terminalizálódása

$$X\text{- (Iness)} \rightarrow XSSA$$

inessivusi index terminalizálódása

$$X\text{- (Elat)} \rightarrow XSTA$$

elativusi index terminalizálódása

$$X- (A11) \rightarrow XLLE$$

allativusi index terminalizálódása

$$X\text{- (Adess)} \rightarrow XLLA$$

adessivusi index terminalizálódása

$$X\text{- (Abl)} \rightarrow XLTA$$

ablativusi index terminalizálódása

$$X\text{- (Trl)} \rightarrow XKSI$$

translativusi index terminalizálódása

$$X\text{-}(\text{Ess}) \rightarrow XNA$$

essivusi index terminalizálódása

$$X\text{- (Instr)} \rightarrow XN$$

instructivusi index terminalizálódása

$$X\text{-}(\text{Com}) \rightarrow XNE$$

comitativusi index terminalizálódása

$$X\text{- (Abess)} \rightarrow XTTA$$

abessivusi index terminalizálódása

birtokos számát és személyét kifejező indexek terminalizálódása birtokos személyszuffixumokká:

$X\text{-}(\text{Sg1}) \rightarrow XNI$

$X\text{-}(\text{Sg2}) \rightarrow XSI$

$X\text{-}(\text{Sg3}) \rightarrow XNSA$

$X\text{-}(\text{Sg3}) \rightarrow XVN$

$X\text{-}(\text{Pl1}) \rightarrow XMME$

$X\text{-}(\text{Pl2}) \rightarrow XNNE$

$X\text{-}(\text{Pl3}) \rightarrow XNSA$

$X\text{-}(\text{Pl3}) \rightarrow XVN$

főnévi csoport szerkezetét kialakító szabályok

$DP \rightarrow D'$

DP triviális átalakítása D'-sá

$DP \rightarrow DGen(Pl)P D'$

birtokos megjelenése DP-specifikálóban

$D' \rightarrow D NP$

D komplementumában NP áll

$D' \rightarrow D NumP$

D komplementumában NumP jelenik meg

$D' \rightarrow D NumNomP$

D komplementumában NumNomP jelenik meg (ha a főnévi kifejezés a régensétől nominativusi esetet kapott)

$D' \rightarrow D NumAccP$

D komplementumában NumAccP jelenik meg (ha a főnévi kifejezés a régensétől accusativusi esetet kapott)

$D' \rightarrow D NumNomaccP$

D komplementumában NumNomaccP jelenik meg (ha a főnévi kifejezés a régensétől nominativaccusativusi esetet kapott)

$D \rightarrow +def/-def$

határozottságot, illetve határozatlanságot kifejező elem beillesztése D-fejbe

$NP \rightarrow DGen(Pl)P N'$

birtokos születése NP-specifikálóban

$N' \rightarrow AP N'$

melléknévi jelző csatolása N'-ra

$N' \rightarrow DetP N'$

determináns csatolása N'-ra

$N' \rightarrow PartisP N'$

participium csatolása N'-ra

$D' \rightarrow DP D'$

mutató névmás csatolása D'-ra

$D' \rightarrow KvP D'$

számnév csatolása D'-ra

$Num(\text{Casus})P \rightarrow Num(\text{Casus})'$

NumP triviális átalakítása Num'-sá

Casus=Nom, Acc, Nomacc

indexelt nyelvtani szabályok

indexek megjelenése

XCasusP → XCasusP (Numerus-persona) a birtokos számát és személyét kifejező index megjelenése a főnévi szerkezetben

X= N, Num, D

Casus=Nom, Acc, Nomacc, Adess...

Numerus-persona=Sg1, Sg2, Sg3, Pl1, Pl2, Pl3

XCasusP → XP (Casus) a kategória esetre utaló részletéből index lesz

X= N, Num, D, A...

Casus=Nom, Acc, Nomacc, Part, Gen, Ill, Iness, Elat, All, Adess, Abl, Trl, Ess, Instr, Com, Abess;

XPlP → XP (Pl) a többes számra utaló kategóriarészletből index lesz

X= N, Num, D, A...

indexek eltűnése

Num(Casus)P (Pl) → Num(Casus)' a többes szám indexének eltűnése

Casus=Nom, Acc, Nomacc

NumCasus' (Casus) → NumCasus NPartP bizonyos esetindexek eltűnése, a számnév esetadása a komplementumában álló NP-nek

Casus=Nom, Acc, Nomacc

XCasusKinP (~) → XCasusKaanP a ~ negációs index hatására a *Kin* partikulára utaló kategóriarészlet *Kaan*-ná alakul

X=N, Num, D; **Casus**=Nom, Part, Gen, ... (**Casus**≠Acc, Nomacc)

az agenttipartisiippi főnévi csoporttal kapcsolatos kezeléséhez szükséges indexelt nyelvtani szabályok

PartisP (Pl) → PartisPlP a többes szám indexéből kategóriarészlet lesz

Partis(Pl)P (Casus) → PartisCasus(Pl)P az esetindexből kategóriarészlet lesz

Casus=Nom, Acc, Nomacc, Part...

PartisCasus(Pl)P (Numerus-persona) → PartisCasus(Pl)P a főnévi szerkezetből a participiumra öröklődő birtokosi index eltűnése

Casus=Nom, Acc, Nomacc, Part...

Numerus-persona=Sg1, Sg2, Sg3, Pl1, Pl2, Pl3

PartisCasus(Pl)P → PartisCasus(Pl)P (Numerus-persona) az agenttipartisiippi saját birtokosára utaló index megjelenése

Casus=Nom, Acc, Nomacc, Part...

Numerus-persona=Sg1, Sg2, Sg3, Pl1, Pl2, Pl3

PartisCasus(Pl)P → Partis(Pl)P (Casus) az esetre utaló kategóriarészletből index lesz

Casus=Nom, Acc, Nomacc, Part...

PartisPlP → PartisP (Pl) a többes számra utaló kategóriarészletből index lesz

tárgyi funkciójú összetevő esetének kialakításában részt vevő szabályok

NObjP → X AccP X =N, Num, D	accusativusi esetű főnévi csoport
NObjPIP → X AccPIP X =N, Num, D	többes számú accusativusi esetű főnévi csoport
NObjP → X PartP X =N, Num, D	partitivusi esetű főnévi csoport
NObjPIP → X PartPIP X =N, Num, D	többes számú partitivusi esetű főnévi csoport
NObjP (!/arb/ ~~subj~~) → X NomaccP X =N, Num, D	nominativaccusativusi esetű főnévi csoport (csak felszólítás, általános alanyra utaló <i>arb</i> , illetve személytelenségre utaló ~~subj~~ index eltűnésével párhuzamosan lehetséges)
NObjPIP (!/arb/ ~~subj~~) → X NomaccPIP X =N, Num, D	többes számú nominativaccusativusi esetű főnévi csoport (csak felszólítás, általános alanyra utaló <i>arb</i> , illetve személytelenségre utaló ~~subj~~ index eltűnésével párhuzamosan lehetséges)
NObjPIP → (NObj(Pl)P)* NObj(Pl)P Conj NObj(Pl)P	bármilyen tárgyesetű (accusativus, partitivus, nominativaccusativus) tárgyi funkciójú összetevők mellérendelhetők – nem feltétlenül kell többes számúaknak lenniük
NObjP (progr) → X PartP X =N, Num, D	a <i>progr</i> (folyamatosság) index hatására a tárgy partitivusban jelenik meg
NObjP (~) → X PartP X =N, Num, D	a ~ negációs index hatására a tárgy partitivusban jelenik meg
NObjP (!) → X NomaccP X =N, Num, D	a felszólítás ! indexének hatására a tárgy nominativaccusativusban jelenik meg
NObjP (!) → X PartP X =N, Num, D	a felszólítás ! indexének eltűnése, a tárgy partitivusban jelenik meg
NObjP (!3) → X AccP X =N, Num, D	a harmadik személyű felszólítás !3 indexének eltűnése, a tárgy accusativusban jelenik meg
NObjP (!3) → X PartP X =N, Num, D	a harmadik személyű felszólítás !3 indexének eltűnése, a tárgy partitivusban jelenik meg

NObjP (arb) → X NomaccP X =N, Num, D	az általános alanyra utaló <i>arb</i> index hatására a tárgy nominativaccusativusban jelenik meg
NObjP (arb) → X PartP X =N, Num, D	az általános alanyra utaló <i>arb</i> index eltűnése, a tárgy partitivusban jelenik meg
NObjP (~~subj~~) → X NomaccP X =N, Num, D	az alanytalanságra utaló ~~<i>subj</i>~~ index hatására a tárgy nominativaccusativusban jelenik meg
NObjP (~~subj~~) → X PartP X =N, Num, D	az alanytalanságra utaló ~~<i>subj</i>~~ index eltűnése, a tárgy partitivusban jelenik meg
NObjKinP (~) → X PartKaanP X =N, Num, D	a ~ negációs index hatására a tárgy partitivusban jelenik meg, a <i>Kin</i> partikulára utaló kategóriarészlet pedig <i>Kaan</i> -ná alakul
NObj(Pl)P (minen) → X Gen(Pl)P X =D, Num	- <i>minen</i> képzős szerkezetekben a tárgyi funkciójú összetevő genitivusban jelenik meg
NObjP (pass) → <i>PRO</i>	passzív igeneveknél a tárgy sosem ölthet hangalakot; a <i>PRO</i> -t a főnévi fej kívülről kontrollálja
NObjP (ag) → <i>PRO</i>	agentipartisiippiknél a tárgy sosem ölthet hangalakot; a <i>PRO</i> -t a főnévi fej kívülről kontrollálja

lokális főnévi csoportok

NLocPlP → (NLoc(Pl)P)* NLoc(Pl)P Conj NLoc(Pl)P	ha a főnévi csoporton megjelenő locativusi rag szó szerinti értelmében szerepel, akkor különböző locativusi jelentésű ragos főnevek is koordinálhatóak (az egyes összetevők lehetnek egyes, illetve többes számúak is)
NLoc(Pl)P → X Iness(Pl)P X =N, Num, D	a locativusi irányt jelölő ragok közül inessivus jelenik meg;
NLoc(Pl)P → X Adess(Pl)P X =N, Num, D	ha a Pl részlet szerepel a szabály bementi oldalán, akkor a kimenetében is meg kell jelennie a locativusi irányt jelölő ragok közül adessivus jelenik meg;
	ha a Pl részlet szerepel a szabály bementi oldalán, akkor a kimenetében is meg kell jelennie
NLatPlP → (NLat(Pl)P)* NLat(Pl)P Conj NLat(Pl)P	ha a főnévi csoporton megjelenő lativusi rag szó szerinti értelmében szerepel, akkor különböző lativusi jelentésű ragos főnevek is koordinálhatóak (az egyes összetevők lehetnek egyes, illetve többes számúak is)
NLat(Pl)P → X Ill(Pl)P X =N, Num, D	a lativusi irányt jelölő ragok közül illativus jelenik meg;
NLatPlP → X All(Pl)P X =N, Num, D	ha a Pl részlet szerepel a szabály bementi oldalán, akkor a kimenetében is meg kell jelennie a lativusi irányt jelölő ragok közül allativus jelenik meg;
	ha a Pl részlet szerepel a szabály bementi oldalán, akkor a kimenetében is meg kell jelennie

$\text{NAblatPIP} \rightarrow (\text{NAblat}(\text{Pl})\text{P})^* \text{NAblat}(\text{Pl})\text{P} \text{ Conj } \text{NAblat}(\text{Pl})\text{P}$

ha a főnévi csoporton megjelenő ablativusi rag szó szerinti értelmében szerepel, akkor különböző ablativusi jelentésű ragos főnevek is koordinálhatóak (az egyes összetevők lehetnek egyes, illetve többes számúak is)

$\text{NAblat}(\text{Pl})\text{P} \rightarrow \mathbf{X}\text{Elat}(\text{Pl})\text{P}$

$\mathbf{X}=\text{N, Num, D}$

az ablativusi irányt jelölő ragok közül elativus jelenik meg;

ha a Pl részlet szerepel a szabály bementi oldalán, akkor a kimenetében is meg kell jelennie

$\text{NAblatPIP} \rightarrow \mathbf{X}\text{Abl}(\text{Pl})\text{P}$

$\mathbf{X}=\text{N, Num, D}$

az ablativusi irányt jelölő ragok közül ablativus jelenik meg;

ha a Pl részlet szerepel a szabály bementi oldalán, akkor a kimenetében is meg kell jelennie

alanyra vonatkozó szabályok

$\text{DNomP}(\text{subj}) \rightarrow e$

alanytalan mondatoknál üres elem megjelenése

$\text{DNomP}(\text{Sg1}) \rightarrow \text{MIN}\ddot{A}$

Sg1 alanyi személyes névmási nem-terminális megjelenése

$\text{DNomP}(\text{Sg2}) \rightarrow \text{SIN}\ddot{A}$

Sg2 alanyi személyes névmási nem-terminális megjelenése

$\text{DNomP}(\text{Sg3}) \rightarrow \text{H}\ddot{A}\text{N}$

Sg3 alanyi személyes névmási nem-terminális megjelenése

$\text{DNomP}(\text{Sg3}) \rightarrow \text{DNomP}$

Sg3 index eltűnése egyes számú nominativusi DP-ről

$\text{NumNomP}(\text{Sg3}) \rightarrow \text{NumNomP}$

Sg3 index eltűnése nominativusi esetű számnévi kifejezésről

$\text{DNomPIP}(\text{Pl1}(\text{arb})) \rightarrow \text{ME}$

Pl1 alanyi személyes névmási nem-terminális megjelenése

$\text{DNomP}(\text{Pl1}(\text{arb})) \rightarrow (\text{DNom}(\text{Pl})\text{P})^* (\text{DNom}(\text{Pl})\text{P} \vee \text{SIN}\ddot{A} \vee \text{H}\ddot{A}\text{N} \vee \text{TE} \vee \text{HE}) \text{ Conj } \text{MIN}\ddot{A}$

Pl1(arb) index eltűnhet úgy is, hogy a szabály kimeneti oldalán mellérendelő szerkezet jelenik meg, melynek egyik tagja a Sg1 személyes névmási lexikai nem-terminális

$\text{DNomPIP}(\text{Pl2}) \rightarrow \text{TE}$

Pl2 alanyi személyes névmási nem-terminális megjelenése

$\text{DNomPIP}(\text{Pl2}_{(b)}) \rightarrow (\text{DNom}(\text{Pl})\text{P})^* (\text{DNom}(\text{Pl})\text{P} \vee \text{H}\ddot{A}\text{N} \vee \text{HE}) \text{ Conj } \text{SIN}\ddot{A}$

Pl2 index eltűnhet úgy is, hogy a szabály kimeneti oldalán mellérendelő szerkezet jelenik meg, melynek egyik tagja a Sg2 személyes névmási lexikai nem-terminális (első személyű összetevő nem lehet a koordinált tagok között)

$\text{DNomPIP}(\text{Pl3}) \rightarrow \text{HE}$

Pl3 alanyi személyes névmási nem-terminális megjelenése

$\text{DNomPIP}(\text{Pl3}) \rightarrow \text{DNomPIP}$

Pl3 index eltűnése többes számú nominativusi DP-ről

$\text{DNomPIP}(\text{Pl3}) \rightarrow \text{DNomPIP} \rightarrow (\text{DNom}(\text{Pl})\text{P})^* \text{DNom}(\text{Pl})\text{P} \text{ Conj } \text{DNom}(\text{Pl})\text{P}$

Pl3 index eltűnhet úgy is, hogy a szabály kimeneti oldalán mellérendelő szerkezet jelenik meg, melynek egyik tagja sem lehet első vagy második személyű névmás (a koordinált tagok lehetnek egyes, illetve többes számúak is)

$\mathbf{X}(\mathbf{y}) \rightarrow \mathbf{X}$

finit igei szerkezethez tartozó indexek nyom nélküli eltűnése személyes névmási lexikai nem-terminálisokról

$\mathbf{X}=\text{MIN}\ddot{A}, \text{SIN}\ddot{A}, \dots$

$\mathbf{y}=\text{!(3), arb, } \sim, \text{ progr, subj}$

alanyra vonatkozó szabályok a beszélt nyelvben

DNomP (Sg1 _b) → <i>MÄ</i>	Sg1 alanyi beszélt nyelvi személyes névmási nem-terminális megjelenése
DNomP (Sg2 _b) → <i>SÄ</i>	Sg2 alanyi beszélt nyelvi személyes névmási nem-terminális megjelenése
DNomP (3 _b) → <i>SE</i>	Sg3 alanyi beszélt nyelvi személyes névmási nem-terminális megjelenése
DNomP (3 _b) → DNomP	Sg3 index eltűnése egyes számú nominativusi DP-ről
DNomPIP (Pl1arb) → <i>ME</i>	Pl1 alanyi beszélt nyelvi személyes névmási nem-terminális megjelenése
DNomPIP (Pl2 _b) → <i>TE</i>	Pl2 alanyi beszélt nyelvi személyes névmási nem-terminális megjelenése
DNomPIP (3 _b) → <i>NE</i>	Pl3 alanyi beszélt nyelvi személyes névmási nem-terminális megjelenése
DNomPIP (3 _b) → DNomPIP	3 _b index eltűnése többes számú nominativusi DP-ről
DNomPIP (3 _b) → DNomPIP → (DNom(Pl)P)* DNom(Pl)P Conj DNom(Pl)P	

3b index eltűnhet úgy is, hogy a szabály kimeneti oldalán mellérendelő szerkezet jelenik meg, melynek egyik tagja sem lehet első vagy második személyű névmás (a koordinált tagok lehetnek egyes, illetve többes számúak is)

DNomP (Sg2 _b) → <i>pro_{sä}</i>	<i>pro</i> alakban megjelenő beszélt nyelvi alanyi Sg2 névmás (felszólítás esetén)
DNomP (3 _b) → <i>pro_{se}</i>	<i>pro</i> alakban megjelenő beszélt nyelvi alanyi Sg3 névmás (felszólítás esetén)
DNomPIP (Pl1arb) → <i>pro_{me}</i>	<i>pro</i> alakban megjelenő beszélt nyelvi alanyi Pl1 névmás (felszólítás esetén)
DNomPIP (Pl2 _b) → <i>pro_{te}</i>	<i>pro</i> alakban megjelenő beszélt nyelvi alanyi Pl2 névmás (felszólítás esetén)
DNomPIP (3 _b) → <i>pro_{ne}</i>	<i>pro</i> alakban megjelenő beszélt nyelvi alanyi Pl3 névmás (felszólítás esetén)

birtokosra vonatkozó szabályok

DGen(Pl)P (Pl) → DGen(Pl)P	a főnévi szerkezetben öröklődő többes számot jelző index eltűnése a birtokosról
DGen(Pl)P (Casus) → DGen(Pl)P	a főnévi szerkezetben öröklődő esetindex eltűnése a birtokosról
Casus =Nom, Acc, Gen...	

DGenP (Sg1) → <i>MINUN</i>	Sg1 birtokosi személyes névmási nem-terminális megjelenése
DGenP (Sg2) → <i>SINUN</i>	Sg2 birtokosi személyes névmási nem-terminális megjelenése
DGenP (Sg3) → <i>HÄNEN</i>	Sg3 birtokosi személyes névmási nem-terminális megjelenése
DGenPIP (Pl1) → <i>MEIDÄN</i>	Pl1 birtokosi személyes névmási nem-terminális megjelenése
DGenPIP (Pl2) → <i>TEIDÄN</i>	Pl2 birtokosi személyes névmási nem-terminális megjelenése
DGenPIP (Pl3) → <i>HEIDÄN</i>	Pl3 birtokosi személyes névmási nem-terminális megjelenése
(DGenP, NP) → (DGenP, DP)	birtokos mozgása NP-specifikálóból DP-specifikálóba

a mielellä- típusú szabad bővítmények kezeléséhez szükséges szabályok

NCasusP (Modus) → NCasusP	a mód indexének eltűnése
Casus =Nom, Acc, Gen...; Modus =In, Cond, Pot, Imp	
NCasusP (Tempus) → NCasusP	az idő indexének eltűnése
Casus =Nom, Acc, Gen...; Tempus =Pres, Imperf, Perf, Pperf	
NCasusP (Numerus-persona) → NCasusP	a beszélt nyelvben az alany számára és személyére utaló index eltűnése
Casus =Nom, Acc, Gen...; Numerus-persona =Sg1, Sg2,..., Pl3, arb, ~~subj~~	
Adv → <i>MIELELLÄN</i>	<i>mielellä</i> - (típusú bővítmények) kezelése a beszélt nyelvben

partikulát tartalmazó szerkezetekre vonatkozó szabályok (ahol **Ptk**= Ko, Han, Pa, Kin)

DPtkP → **DPtk'** partikulára utaló kategóriarészletet tartalmazó DP triviális újraírása D'-sá
DPtk' → **DPtkP D'** a DP-n belüli partikula a mutató névmáson jelenik meg
DPtk' → **DP DPtk'** a DP-n belüli partikula nem a mutató névmáson jelenik meg
DPtk' → **DPtk NPtkP** partikulára utaló kategóriarészletet tartalmazó D' újraírása D-vé és NP-vé
DPtk' → **DPtk Num(Nom/Acc/Nomacc)PtkP** partikulára utaló kategóriarészletet tartalmazó D' újraírása D-vé és NumP-vé

Num(Nom/Acc/Nomacc)PtkP → **Num(Nom/Acc/Nomacc)Ptk'**
a partikulára utaló kategóriarészletet tartalmazó NumP triviális újraírása Num'-sá
Num(Nom/Acc/Nomacc)Ptk' → **Num(Nom/Acc/Nomacc)Ptk N(Part)P**
a főnévi kifejezésen belüli partikula a számnéven jelenik meg
Num(Nom/Acc/Nomacc)Ptk' → **Num(Nom/Acc/Nomacc) N(Part)PtkP**
a főnévi kifejezésen belüli partikula nem a számnéven jelenik meg

NPtkP → **NPtk'** partikulára utaló kategóriarészletet tartalmazó NP triviális újraírása N'-sá
NPtkP → **DGenPtkP N'** a főnévi kifejezésen belüli partikula a birtokoson jelenik meg
NPtk' → **APtkP N'** a főnévi kifejezésen belüli partikula a jelzői AP-n jelenik meg
NPtk' → **AP NPtk'** a főnévi kifejezésen belüli partikula nem a jelzői AP-n jelenik meg
NPtk' → **NPtk** a főnévi kifejezésen belüli partikula az N-fejen jelenik meg

két partikulát tartalmazó főnévi kifejezések

ha **Ptk₁**=Ko, akkor **Ptk₂**=Pa, Han;
ha **Ptk₁**=Pa, akkor **Ptk₂**=Han;
ha **Ptk₁**=Kin, akkor **Ptk₂**=Ko;

DPtk₁Ptk₂P → **D Ptk₁Ptk₂'** partikulára utaló kategóriarészletet tartalmazó DP triviális újraírása D'-sá
DPtk₁Ptk₂' → **D Ptk₁Ptk₂ D'** a DP-n belüli partikulák a mutató névmáson jelennek meg
DPtk₁Ptk₂' → **DP DPtk₁Ptk₂'** a DP-n belüli partikulák nem a mutató névmáson jelennek meg
DPtk₁Ptk₂' → **DPtk₁Ptk₂ NPtk₁Ptk₂P** a partikulákra utaló kategóriarészletet tartalmazó D' újraírása D-vé és NP-vé
DPtk' → **DPtk Num(Nom/Acc/Nomacc)PtkP** a partikulára utaló kategóriarészletet tartalmazó D' újraírása D-vé és NumP-vé

Num(Nom/Acc/Nomacc) Ptk₁Ptk₂P → **Num(Nom/Acc/Nomacc) Ptk₁Ptk₂'**
a partikulákra utaló kategóriarészletet tartalmazó NumP triviális újraírása Num'-sá
Num(Nom/Acc/Nomacc) Ptk₁Ptk₂' → **Num(Nom/Acc/Nomacc) Ptk₁Ptk₂ N(Part)P**
a főnévi kifejezésen belüli partikulák a számnéven jelennek meg
Num(Nom/Acc/Nomacc) Ptk₁Ptk₂' → **Num(Nom/Acc/Nomacc) N(Part) Ptk₁Ptk₂P**
a főnévi kifejezésen belüli partikulák nem a számnéven jelennek meg

$N \text{ Ptk}_1 \text{ Ptk}_2 P \rightarrow N \text{ Ptk}_1 \text{ Ptk}_2'$
 $N \text{ Ptk}_1 \text{ Ptk}_2 P \rightarrow \text{DGen Ptk}_1 \text{ Ptk}_2 P N'$
 $N \text{ Ptk}_1 \text{ Ptk}_2' \rightarrow A \text{ Ptk}_1 \text{ Ptk}_2 P N'$
 $N \text{ Ptk}_1 \text{ Ptk}_2' \rightarrow AP N \text{ Ptk}_1 \text{ Ptk}_2'$
 $N \text{ Ptk}_1 \text{ Ptk}_2' \rightarrow N \text{ Ptk}_1 \text{ Ptk}_2,$

a partikulákra utaló kategóriarészletet tartalmazó NP triviális újraírása N'-sá
 a főnévi kifejezésen belüli partikulák a birtokoson jelennek meg
 a főnévi kifejezésen belüli partikulák a jelzői AP-n jelennek meg
 a főnévi kifejezésen belüli partikulák nem a jelzői AP-n jelennek meg
 a főnévi kifejezésen belüli partikulák az N-fejen jelennek meg

Ptk, PTK: az egyszerűsítés kedvéért nem írok le minden lehetőséget;

1. lehet egy partikulát tartalmazó kategória, ekkor: **Ptk**= Ko, Han, Pa, Kin;
2. lehet két partikulát tartalmazó kategória, ekkor:
 ha **Ptk**₁=Ko, akkor **Ptk**₂=Pa, Han;
 ha **Ptk**₁=Pa, akkor **Ptk**₂=Han;
 ha **Ptk**₁=Kin, akkor **Ptk**₂=Ko;

$\text{DNomPtkP (Sg1)} \rightarrow \text{MINÄPTK (pl. MINÄKIN)}$
 $\text{DNomPtkP (Sg2)} \rightarrow \text{SINÄPTK}$
 $\text{DNomPtkP (Sg3)} \rightarrow \text{HÄNPTK}$
 $\text{DNomPtkP (Sg3)} \rightarrow \text{DNomPtkP}$
 $\text{NumCasusPtkP (Sg3)} \rightarrow \text{NumCasusPtkP}$
Casus=Nom, Acc, Nomacc
 $\text{DNomPIPTkP (Pl1(arb))} \rightarrow \text{MEPTK}$
 $\text{DNomPIPTkP (Pl2(b))} \rightarrow \text{TEPTK}$
 $\text{DNomPIPTkP (Pl3)} \rightarrow \text{HEPTK}$
 $\text{DNomPIPTkP (Pl3)} \rightarrow \text{DNomPIPTkP}$

partikulá(ka)t tartalmazó Sg1 alanyi személyes névmási nem-terminális megjelenése
 partikulá(ka)t tartalmazó Sg2 alanyi személyes névmási nem-terminális megjelenése
 partikulá(ka)t tartalmazó Sg3 alanyi személyes névmási nem-terminális megjelenése
 Sg3 index eltűnése egyes számú nominativusi DP-ről, mely partikulá(ka)t tartalmaz
 Sg3 index eltűnése nominativusi számnévi kifejezésről, mely partikulá(ka)t tartalmaz

$\text{DNomPtkP (Sg1}_b) \rightarrow \text{MÄPTK}$
 $\text{DNomPtkP (Sg2}_b) \rightarrow \text{SÄPTK}$
 $\text{DNomPtkP (3}_b) \rightarrow \text{SEPTK}$
 $\text{DNomPtkP (3}_b) \rightarrow \text{DNomPtkP}$
 $\text{NumCasusPtkP (Sg3)} \rightarrow \text{NumCasusPtkP}$
Casus=Nom, Acc, Nomacc
 $\text{DNomPIPTkP (3}_b) \rightarrow \text{NEPTK}$
 $\text{DNomPIPTkP (3}_b) \rightarrow \text{DNomPIPTkP}$

partikulá(ka)t tartalmazó beszélt nyelvi Sg1 alanyi személyes névmási nem-terminális megjelenése
 partikulá(ka)t tartalmazó beszélt nyelvi Sg2 alanyi személyes névmási nem-terminális megjelenése
 partikulá(ka)t tartalmazó beszélt nyelvi Sg3 alanyi személyes névmási nem-terminális megjelenése
 3_b index eltűnése egyes számú nominativusi DP-ről, mely partikulá(ka)t tartalmaz
 3_b index eltűnése nominativusi számnévi kifejezésről, mely partikulá(ka)t tartalmaz

$\text{DGenPtkP (Sg1)} \rightarrow \text{MINUNPTK}$
 $\text{DGenPtkP (Sg2)} \rightarrow \text{SINUNPTK}$
 $\text{DGenPtkP (Sg3)} \rightarrow \text{HÄNENPTK}$
 $\text{DGenPIPTkP (Pl1)} \rightarrow \text{MEIDÄNPTK}$
 $\text{DGenPIPTkP (Pl2)} \rightarrow \text{TEIDÄNPTK}$
 $\text{DGenPIPTkP (Pl3)} \rightarrow \text{HEIDÄNPTK}$

partikulá(ka)t tartalmazó Sg1 birtokosi személyes névmási nem-terminális megjelenése
 partikulá(ka)t tartalmazó Sg2 birtokosi személyes névmási nem-terminális megjelenése
 partikulá(ka)t tartalmazó Sg3 birtokosi személyes névmási nem-terminális megjelenése
 partikulá(ka)t tartalmazó Pl1 birtokosi személyes névmási nem-terminális megjelenése
 partikulá(ka)t tartalmazó Pl2 birtokosi személyes névmási nem-terminális megjelenése
 partikulá(ka)t tartalmazó Pl3 birtokosi személyes névmási nem-terminális megjelenése

XCasus(Pl)PtkP → X(Pl)PtkP (Casus) X =D, N, Num, A... Casus =Nom, Acc, Gen... Ptk = Ko, Han, Pa, Kin	az esetre utaló kategóriarészletből index lesz
XPtkPIP → XPtkP (Pl) X =D, N, Num, A... Casus =Nom, Acc, Gen... Ptk = Ko, Han, Pa, Kin	a többes számra utaló kategóriarészletből index lesz
(XPtkP, V') → (XPtkP, CP) X =D, Num, N, A... Ptk = Ko, Han, Pa	mondatéli pozícióhoz kötődő partikulára utaló kategóriarészletet tartalmazó összetevő mozgása CP-specifikálóba
(XKinP, V') → (XKinP, CP) X =D, Num, N, A...	-kin partikulát tartalmazó összetevő mozgása CP-specifikálóba (opcionális mozgítás)
(XNomPtkP, VP) → (XNomPtkP, CP) X =D, Num, N, A... Ptk = Ko, Han, Pa	mondatéli pozícióhoz kötődő partikulára utaló kategóriarészletet tartalmazó alany mozgása CP-specifikálóba
(XNomKinP, VP) → (XNomKinP, CP)	-kin partikulát tartalmazó alany mozgása CP-specifikálóba (opcionális mozgítás)

névutói és elöljárósói kifejezéseket leíró szabályok

PP → XGenP P' X =N, Num, D	genitivusi esetű vonzat születése PP-specifikálóban
PP → XPartP P' X =N, Num, D	partitivusi esetű vonzat születése PP-specifikálóban
PP → P' P' → P	PP triviális újraírása P'-sá (elöljárósók esetén) P' triviális újraírása P-vé (névutók esetén)
P' → P XPartP X =N, Num, D	partitivusi esetű vonzat születése elöljárósói fej komplementumában
P' → P XGenP X =N, Num, D	genitivusi esetű vonzat születése elöljárósói fej komplementumában
PP → PP (Numerus-persona) Numerus-persona =Sg1, Sg2,..., Pl3	névutói szerkezetben a genitivusi esetű vonzat számára és személyére utaló index megjelenése

III. Igenevekre vonatkozó szabályok

Infinitivusok

infinitivusi struktúrákhoz szükséges kategóriák:

InfP, InfTrlP, InfMaIllP, InfMaInessP, InfMaElatP, InfMaAdessP, InfMaAdessPIP, InfMaAbessP

TA- infinitivusi szerkezetekhez szükséges szabályok

V' (Numerus-persona) → V XP* InfP XP*

X=D, Num, N, A, Adv, P...,

Numerus-persona=Sg1, Sg2,..., Pl3, arb, subj

Partis' → Partis InfP

infinitivusi frázis születési helye V' alatt

infinitivusi frázis születési helye Partis' alatt, amennyiben -E participiumról van szó

InfP → (DGen(Pl)P) Inf'

InfTrlP → InfTrl'

Inf' → Inf VP

InfTrl' → InfTrl VP

InfP specifikálójában megjelenhet genitivusi esetű DP

translativusi ragos TA-infinitivus (*finaalirakenne*) triviális átalakítása

az Inf komplementumában VP áll

az InfTrl komplementumában VP áll

VP → DGen(Pl)P V'

DGen(Pl)P → PRO

DGen(Pl)P → D(Pl)P (Gen)

DGenP (arb) → *pro_{arb}*

DGenP (Sg1) → MINUN

a VP specifikálójában genitivusi esetű DP jelenik meg

a genitivusi DP PRO-ként ölt testet

a genitivusi DP nem PRO-ként ölt testet

a genitivusi DP az általános alanyt kifejező *pro_{arb}*-bá alakul át

a genitivusi DP személyes névmási lexikai nem-terminálissá alakul át (Sg2, Sg3, Pl1(arb), Pl2, Pl3 esetén is a megfelelő személyes névmási lexikai nem-terminális jelenik meg: SINUN, HÁNEN, MEIDÁN, TEIDÁN, HEIDÁN)

Inf → -TA

InfTrl → -TAKSE-

-TAKSE- (Sg1) → -TAKSENI

TA-Inf fejének betöltése

InfTrl fejének betöltése

az alanyi funkciójú birtokosra utaló szám-személy index a megfelelő nem-terminális részletként ölt testet (Sg2 esetén -SI; Sg3 esetén -AN; Pl1(arb) esetén -MME; Pl2 esetén -NNE; Pl3 esetén -AN; arb esetén -AN)

InfTrlP (!) → InfTrlP

InfTrlP (subj) → InfTrlP

a felszólításra utaló ! index eltűnése

a személytelenségre utaló subj index eltűnése

Inf (x) → Inf

x=arb, subj, ~, !(3), progr

InfTrl (x) → InfTrl

x=arb, ~

a finit struktúrából az InfP-re öröklődő indexek nyom nélkül eltűnnek a TA-Inf fejeről

a finit struktúrából az InfTrlP-re öröklődő arb és ~ indexek nyom nélkül eltűnnek InfTrl fejeről

DGen(Pl)P (**x**) → DGen(Pl)P
x=arb, ~~subj~~, ~, !(3), progr
XCasus(Pl)P (x**) → XCasus(Pl)P**
X=D, N, Num, A, Adv, P...
Casus=Nom, Acc, Gen, Iness...
x=arb, ~~subj~~, ~, !, progr

a finit struktúrából az InfP-re öröklődő indexek nyom nélkül eltűnnek a genitivusi DP-ről

a finit struktúrából az InfP-re öröklődő indexek nyom nélkül eltűnnek az összes nem tárgyi funkciójú összetevőről (az NObjP-re vonatkozó szabályokat lásd a főnévi csoportnál)

(V, V') → (V, Inf)
 (DGenP, VP) → (DGenP, InfP)
 (DGenP, InfP) → (DGenP, PartisP)

V-fej mozgatása Inf-fejbe
 alanyi funkciójú, birtokos esetű vonzat mozgatása InfP-specifikálóba
 alanyi funkciójú, birtokos esetű vonzat mozgatása InfP-specifikálóból -E participium specifikálójába

MA-infinitivusokhoz szükséges szabályok

V' (**Numerus-persona**) → V XP* InfMaCasusP XP*
X=D, Num, N, A, Adv, P...
Casus=Ill, Iness, Elat, Adess, Abess
Numerus-persona=Sg1, Sg2,..., Pl3, arb, ~~subj~~
 V' (**Numerus-persona**) → V XP* InfMaAdessPIP XP*
X=D, Num, N, A, Adv, P...
Numerus-persona=Sg1, Sg2,..., Pl3, arb, ~~subj~~
 S → InfMaAbessP S

infinitivusi frázis születési helye V' alatt

infinitivusi frázis születési helye V' alatt

szabad bővítményi infinitivusi frázis csatolása S-re

InfMaCasusP → InfMaCasus'
Casus=Ill, Iness, Elat, Adess, Abess
 InfMaCasus' → InfMaCasus VP
Casus=Ill, Iness, Elat, Adess, Abess

MA-infinitivusi frázis triviális átalakítása

MA-infinitivus komplementumában VP áll

VP → DGen(Pl)P V'
 DGen(Pl)P → PRO

a VP specifikálójában genitivusi esetű DP jelenik meg
 a genitivusi DP PRO-ként ölt testet

InfMaIll → -MAAN
 InfMaIness → -MASSA
 InfMaElat → -MASTA
 InfMaAdess → -MALLA
 InfMaAbess → -MATTA
 InfMaAdessPl → -MAISILLA-
 -MAISILLA- (Sg1) → -MAISILLANI

MA-infinitivus fejének betöltése
 MA-infinitivus fejének betöltése
 MA-infinitivus fejének betöltése
 MA-infinitivus fejének betöltése
 MA-infinitivus fejének betöltése
 MA-infinitivus fejének betöltése

az alanyi funkciójú birtokosra utaló szám-személy index a megfelelő nem-terminális részletként ölt testet (Sg2 esetén -SI; Sg3 esetén -AN; Pl1(arb) esetén -MME; Pl2 esetén -NNE; Pl3 esetén -AN; arb esetén -AN)

InfMa**Casus** (x) → InfMa**Casus**
Casus=Ill, Iness, Elat, Adess, Abess
x=arb, ~~subj~~, ~, !(3), *progr*
DGen(Pl)P (x) → DGen(Pl)P
x=arb, ~~subj~~, ~, !(3), *progr*
XCasus(Pl)P (x) → **XCasus**(Pl)P
X=D, N, Num, A, Adv, P...
Casus=Nom, Acc, Gen, Iness...
x=arb, ~~subj~~, ~, !, *progr*

a finit struktúrából az InfP-re öröklődő indexek nyom nélkül eltűnnek a MA-infinitivusi fejről

a finit struktúrából az InfP-re öröklődő indexek nyom nélkül eltűnnek a genitivusi DP-ről

a finit struktúrából az InfP-re öröklődő indexek nyom nélkül eltűnnek az összes nem tárgyi funkciójú összetevőről
(az NObjP-re vonatkozó szabályokat lásd a főnévi csoportnál)

InfMaAbessP → InfMaAbessP (~)

a negáció indexének megjelenése az abessivusi infinitivuson (az implicit negatív jelentéstartalom miatt)

(V, V') → (V, InfMa**Casus**(Pl))
Casus=Ill, Iness, Elat, Adess, Abess

V-fej mozgása MA-infinitivus fejébe

-minen képzős szerkezetek leírásához szükséges további szabályok

N' → N VMinenP
N → -*MINEN*

N-fej komplementumában VP jelenik meg
N-fej betöltése

VMinenP → VP (minen)
NObj(Pl)P (minen) → **X**Gen(Pl)P
X=D, Num

a kategóriacímke egy részlete indexszé alakul
a tárgyi funkciójú összetevő a *minen* index hatására genitivusban jelenik meg

VP → DGen(Pl)P V'
DGen(Pl)P (minen) → DGen(Pl)P
DGen(Pl)P → *PRO*
DGen(Pl)P → D(Pl)P (Gen)

a VP specifikálójában genitivusi esetű DP jelenik meg
a *minen* index nyom nélkül tűnik el a genitivusi DP-ről
a genitivusi DP *PRO*-ként ölt testet
a genitivusi DP nem *PRO*-ként ölt testet

(DGen(Pl)P, VP) → (DGen(Pl)P, NP)
(NObj(Pl)P, V') → (NObj(Pl)P, N')
(NObj(Pl)P, N') → (NObj(Pl)P, DP)
(**X**, X') → (**X**, V')
X=N, A, Adv...

alanyi funkciójú összetevő mozgása VP-specifikálóból NP specifikálójába
tárgyi összetevő mozgása V' alól N' alatti hamisvonzathelyre (az N vonzata a VP-t tartalmazó összetevő)
tárgyi összetevő mozgása N' alól DP-specifikálóba
fej inkorporációja -*minen* képzős szerkezetben a V-fejbe

Participiumi struktúrákhoz szükséges kategóriák:

PartisP, Partis**Casus**(Pl)P, VPassP, VAg(**Numerus****persona**)P, VArbP

VoiceP, VoicePassP, VoiceArbP, VoiceAgP

TPartisP

általános szabályok

N' → PartisP N'

participiumi frázis csatolása N'-ra

PartisP → (DGen(Pl)P) Partis'

participiumi frázis módosítójában megjelenhet genitivusi esetű DP

Partis' → Partis VoiceP

Partis-fej komplementumában VoiceP jelenik meg

VoiceP (Pl) → VoiceP

a főnévi szerkezetről a participiumra öröklődő többes számot kifejező index nyom nélkül eltűnik VoiceP-ről

VoiceP (**Casus**) → VoiceP

a főnévi szerkezetről a participiumra öröklődő esetindex nyom nélkül eltűnik VoiceP-ről

Casus=Nom, Acc, Gen...

VoiceP (**Numerus-persona**) → VoiceP

a főnévi szerkezetről a participiumra öröklődő, birtokos számát és személyét kifejező index nyom

Numerus-persona=Sg1, Sg2,..., Pl3

nélkül eltűnik VoiceP-ről

VoiceP → Voice'

VoiceP triviális átalakítása

Voice' → Voice VP

Voice komplementumában VP áll

VP → DGen(Pl)P V'

VP specifikálójában genitivusi esetű DP áll

aktív participiumok szerkezetének leírásához szükséges további szabályok

Partis → -VA-

Partis-fej betöltése

Partis → -MATTOMA-

Partis-fej betöltése

Partis (Pl) → -I-

Partis-fej betöltése előidejű többes számú participiumnál

Partis (Elat) → -STA

Partis-fej betöltése előidejű elativusi esetű participiumnál

(bármilyen „testes” esetre: például: *Iness* indexnél -*SSA*; *Part*-nál -*TA* stb.)

Partis (Nom) → -Ø

Partis-fej betöltése előidejű nominativusi esetű participiumnál

Voice → \$

Voice-fej betöltése (egyidejű/utóidejű participium)

Voice → -NEE-

Voice-fej betöltése (előidejű aktív participium)

DGen(Pl)P → *PRO*

a VP-specifikálóban álló genitivusi DP *PRO*-ként ölt testet

PartisP → TPartisP

PartisP átalakítása TPartisP-vé: ha egy vonzat PartisP elé mozog

TPartis' → TPartis PartisP

TPartis komplementumában PartisP jelenik meg

(DGen(Pl)P, VP) → (DGen(Pl)P, PartisP)

alanyi funkciójú összetevő mozgása VP-specifikálóból PartisP specifikálójába

(**XCasus**(Pl)P, V') → (**XCasus**(Pl)P, Partis')

mozgás hamisvonzathelyre (Partis vonzata a VP-t tartalmazó összetevő)

X=D, N, Num, A, Adv, P...

Casus=Nom, Acc, Gen, Iness...

(**XCasus**(Pl)P, Partis') → (**XCasus**(Pl)P, PartisP) nem alanyi funkciójú összetevő mozgása PartisP specifikálójába

X=D, N, Num, A, Adv, P...

Casus=Nom, Acc, Gen, Iness, acc, part, iness...

(**XCasus**(Pl)P, Partis') → (**XCasus**(Pl)P, TPartisP) „kényszertopikalizáció”

X=D, N, Num, A, Adv, P...

Casus=Nom, Acc, Gen, Iness...

(V, V') → (V, Voice)

V-fej mozgása Voice-fejbe

(Voice, Voice') → (Voice, Partis)

Voice-fej mozgása Partis-fejbe

passzív participiumok szerkezetének leírásához szükséges további szabályok

Partis' → Partis VoicePassP

passzív participium komplementumában VoicePassP áll

VoicePassP (Pl) → VoicePassP

a főnévi szerkezetről a participiumra öröklődő többes számot kifejező index nyom nélkül eltűnik VoicePassP-ről

VoicePassP (**Casus**) → VoicePassP

a főnévi szerkezetről a participiumra öröklődő esetindex nyom nélkül eltűnik VoicePassP-ről

Casus=Nom, Acc, Gen...

VoicePassP (**Numerus-persona**) → VoicePassP

a főnévi szerkezetről a participiumra öröklődő, birtokos számát és személyét kifejező

Nnumerus-persona=Sg1, Sg2,..., Pl3

index nyom nélkül eltűnik VoicePassP-ről

VoicePassP → VoicePass'

VoicePassP triviális átalakítása

VoicePass' → VoicePass VPassP

VoicePass komplementumában VPassP áll

VPassP → VP (pass)

pass index megjelenése

DGen(Pl)P (pass) → *pro_{arb}*

a VP specifikálójában álló genitivusi esetű DP a *pass* index hatására *pro_{arb}*-ként jelenik meg

V (pass) → V

a *pass* index nyom nélkül eltűnik a V-fejről

XCasus(Pl)P (pass) → **XCasus**(Pl)P

a *pass* index nyom nélkül eltűnik az összes nem tárgyi funkciójú összetevőről

X=D, N, Num, A, Adv, P...

Casus=Nom, Acc, Gen, Iness...

NObjP (pass) → *PRO*

az NObjP a *pass* index hatására *PRO*-ként ölt testet

Partis → -VA-

Partis-fej betöltése

Partis → -MATTOMA-

Partis-fej betöltése

Partis (Pl) → -I-

Partis-fej betöltése előidejű többes számú participiumnál

Partis (Elat) → -STA

Partis-fej betöltése előidejű elativusi esetű participiumnál

(bármilyen „testes” esetre: például: *Iness* indexnél -SSA; *Part*-nál -TA stb.)

Partis (Nom) → -Ø

Partis-fej betöltése előidejű nominativusi esetű participiumnál

VoicePass → -TA-

VoicePass-fej betöltése (egyidejű/utóidejű participium)

VoicePass → -TU-

VoicePass-fej betöltése (előidejű participium)

VoicePass → π

VoicePass-fej betöltése egy hangalakot nem öltő passzív morfé mával (passzív fosztóképzős szerkezeteknél)

(V, V') → (V, VoicePass)	V-fej mozgatása VoicePass-fejbe
(VoicePass, VoicePass') → (VoicePass, Partis)	VoicePass-fej mozgatása Partis-fejbe

ágensparticipiumok (agenttipartisiippik) szerkezetének leírásához szükséges további szabályok

Partis' → Partis VoiceAgP	a participiumi fej komplementumában VoiceAgP áll
VoiceAgP (Pl) → VoiceAgP	a főnévi szerkezetről a participiumra öröklődő többes számot kifejező index nyom nélkül eltűnik VoiceAgP-ről
VoiceAgP (Casus) → VoiceAgP	a főnévi szerkezetről a participiumra öröklődő esetindex nyom nélkül eltűnik VoiceAgP-ről
Casus =Nom, Acc, Gen...	
VoiceAgP (Numerus-persona) → VoiceAgP	a főnévi szerkezetről a participiumra öröklődő, birtokos számát és személyét kifejező index nyom nélkül eltűnik VoiceAgP-ről
Numerus-persona =Sg1, Sg2,..., Pl3	
VoiceAgP → VoiceAg'	VoiceAgP triviális átalakítása
VoiceAg' → VoiceAg VAgP	VoiceAg komplementumában VAgP áll
VAgP → VP (ag)	ag index megjelenése
DGen(Pl)P (ag) → DGen(Pl)P	a VP specifikálójában álló genitivusi esetű DP-ről az ag index nyom nélkül eltűnik
V (ag) → V	az ag index nyom nélkül eltűnik a V-fejről
XCasus (Pl)P (ag) → XCasus (Pl)P	az ag index nyom nélkül eltűnik az összes nem tárgyi funkciójú összetevőről
X =D, N, Num, A, Adv, P...	
Casus =Nom, Acc, Gen, Iness...	
NObjP (ag) → <i>PRO</i>	az NObjP az ag index hatására <i>PRO</i> -ként ölt testet
Partis → -MA-	Partis-fej betöltése
VoiceAg → π	VoiceAg-fej betöltése egy hangalakot nem öltő passzív morfémaival
(DGen(Pl)P, VP) → (DGen(Pl)P, PartisP)	az alanyi funkciójú birtokos esetű összetevő mozgása VP-specifikálóból PartisP-specifikálóba
PartisP (Pl) → PartisPlP	a többes szám indexéből kategóriarészlet lesz
Partis(Pl)P (Casus) → Partis Casus (Pl)P	az esetindexből kategóriarészlet lesz
Casus =Nom, Acc, Gen, Iness...	
Partis Casus (Pl)P (Numerus-persona) → Partis Casus (Pl)P	a főnévi szerkezetből az agenttipartisiippire öröklődő birtokosi index eltűnik
Casus =Nom, Acc, Gen, Iness...	
Numerus-persona =Sg1, Sg2,..., Pl3	
Partis Casus (Pl)P → Partis Casus (Pl)P (Numerus-persona)	az agenttipartisiippi saját birtokosára utaló index megjelenése
Casus =Nom, Acc, Gen, Iness...	
Numerus-persona =Sg1, Sg2,..., Pl3	

Partis Casus (Pl)P → Partis(Pl)P (Casus) Casus =Nom, Acc, Gen, Iness...	az esetre utaló kategóriarészletből index lesz
PartisPlP → PartisP (Pl)	a többes számra utaló kategóriarészletből index lesz
VAgP (Numerus-persona) → VAg Numeruspersona P Numeruspersona =Sg1, Sg2,..., Pl3	az agenttipartisiippi birtokosára utaló indexből kategóriarészlet lesz
VAg Numeruspersona P → VAgP (Numerus-persona) Numeruspersona =Sg1, Sg2,..., Pl3	az agenttipartisiippi birtokosára utaló kategóriarészletből index lesz

„lauseenvastikék” leírásához szükséges további szabályok

referatiivirakenne

V' → XP* PartisAccP XP*	refereatiivirakenne születése V' alatt
X =D, Num, N, A, P, Adv...	
PartisAccP (arb) → PartisAccP	a finit mondatban öröklődő általános alanyra utaló <i>arb</i> index nyom nélkül eltűnik PartisAccP-ről
PartisAcc (! (3)) → PartisAcc	a finit mondatban öröklődő felszólításra utaló ! index nyom nélkül eltűnik PartisAccP-ről
PartisAccP (~~subj~~) → PartisAccP	a finit mondatban öröklődő alanytalanságra utaló ~~subj~~ index nyom nélkül eltűnik PartisAccP-ről
PartisAccP → PartisP (acc)	az esetre utaló kategóriarészletből (kisbetűs) index lesz
PartisP → (DGen(Pl)P) Partis'	specifikálói pozícióban megjelenhet genitivusi esetű DP
PartisP → (XCasus (Pl)P (Pl)P) Partis'	specifikálói pozícióban megjelenhet nem genitivusi esetű XP is
X =D, Num, P, Adv	
Casus =Nomacc, Iness, Elat...	
Partis' → Partis VoiceP	Partis-fej komplementumában VoiceP áll
Partis' → Partis VoiceArbP	Partis-fej komplementumában VoiceArbP jelenik meg (általános alanyos szerkezetek)
Voice(Arb)P → Voice(Arb)'	Voice(Arb)P triviális átalakítása
Voice' → Voice VP	Voice komplementumában VP áll
VoiceArb' → VoiceArb VArbP	VoiceArb komplementumában VArbP áll
VArbP → VP (arb)	az általános alanyra utaló kategóriarészletből index lesz
VP (acc) → VP	<i>acc</i> index eltűnése
VArbP (acc) → VArbP	<i>acc</i> index eltűnése
VP → DGen(Pl)P V'	VP-specifikálóban genitivusi DP jelenik meg
DGenP (arb) → <i>pro_{arb}</i>	általános alanyos szerkezetben a genitivusi DP <i>pro_{arb}</i> -ként jelenik meg

Partis → -VA
 Partis (acc) → -N
 Voice (acc) → \$
 Voice (acc) → -NEE-
 VoiceArb (acc) → -TTA-
 VoiceArb (acc) → -TU-

-VA- (acc) → -VAN
 -VAN (Sg1) → -VANI
 -NEEN (Sg1) → -NEENI

\$ (N^{umerus}-p^{ersona}) → \$
 N^{umerus}-p^{ersona}=Sg1, Sg2,..., Pl3
 -NEE- (N^{umerus}-p^{ersona}) → -NEE-
 N^{umerus}-p^{ersona}=Sg1, Sg2,..., Pl3
 -TTA- (N^{umerus}-p^{ersona}) → -TTA-
 N^{umerus}-p^{ersona}=Sg1, Sg2,..., Pl3
 -TU- (N^{umerus}-p^{ersona}) → -TU-
 N^{umerus}-p^{ersona}=Sg1, Sg2,..., Pl3

-VAN (~) → -VAN
 -N (~) → -N
 \$ (~) → \$
 -NEEN (~) → -NEEN
 -TTA- (~) → -TTA-
 -TU- (~) → -TU-

(V, V') → (V, Voice)
 (Voice, Voice') → (Voice, Partis)
 (DGen(Pl)P, VP) → (DGen(Pl)P, PartisP)
 (XCasus(Pl)P, V') → (XCasus (Pl)P, Partis')
 X=D, Num, P, Adv
 Casus=Nomacc, Iness, Elat...
 (XCasus(Pl)P, Partis') → (XCasus (Pl)P, PartisP)
 X=D, Num, P, Adv
 Casus=Nomacc, Iness, Elat...

Partis-fej kitöltése
 acc index terminaizálódása előidejű aktív szerkezetnél, Partis-fej kitöltése
 acc index terminalizálódása Voice-fejben
 acc index terminalizálódása Voice-fejben
 acc index terminalizálódása VoiceArb-fejben
 acc index terminalizálódása VoiceArb-fejben

acc index terminaizálódása a participiumi lexikai nem-terminálison
 birtokosi index megjelenése a Partis-fejben álló lexikai nem-terminálison (Sg2 esetén -SI; Sg3 esetén -AN; Pl1(arb) esetén -MME; Pl2 esetén -NNE; Pl3 esetén -AN; arb esetén -AN)
 birtokosi index megjelenése a Partis-fejben álló lexikai nem-terminálison (Sg2 esetén -SI; Sg3 esetén -AN; Pl1(arb) esetén -MME; Pl2 esetén -NNE; Pl3 esetén -AN; arb esetén -AN)

a birtokosi index nyom nélkül eltűnik a Voice-fejben álló lexikai nem-terminálisról

a birtokosi index nyom nélkül eltűnik a Voice-fejben álló lexikai nem-terminálisról

a birtokosi index nyom nélkül eltűnik a VoiceArb-fejben álló lexikai nem-terminálisról

a birtokosi index nyom nélkül eltűnik a VoiceArb-fejben álló lexikai nem-terminálisról

a negációra utaló ~ index nyom nélkül eltűnik a Partis-fejben álló lexikai nem-terminálisról
 a negációra utaló ~ index nyom nélkül eltűnik a Partis-fejben álló lexikai nem-terminálisról
 a negációra utaló ~ index nyom nélkül eltűnik a Voice-fejben álló lexikai nem-terminálisról
 a negációra utaló ~ index nyom nélkül eltűnik a Voice-fejben álló lexikai nem-terminálisról
 a negációra utaló ~ index nyom nélkül eltűnik a VoiceArb-fejben álló lexikai nem-terminálisról
 a negációra utaló ~ index nyom nélkül eltűnik a VoiceArb-fejben álló lexikai nem-terminálisról

V-fej mozgatója Voice-fejbe
 Voice-fej mozgatója Partis-fejbe
 genitivusi DP mozgása PartisP-specifikálóba
 mozgás hamisvonzathelyre

PartisP specifikálójának kitöltése nem genitivusi esetű XP-vel

temporaalirakenne szerkezetének leírásához szükséges további szabályok

S → PartisPartP S	PartisPartP csatolása S-re
S → PartisInessP S	PartisInessP csatolása S-re
V' → V XP* PartisPartP XP* X=D, Num, N, A, P, Adv...	PartisPartP születése V' alatt
V' → V XP* PartisInessP XP* X=D, Num, N, A, P, Adv...	PartisInessP születése V' alatt
PartisPartP (x) → PartisPartP x=arb, ~~subj~~ , ~, !(3), progr	a finit mondatban öröklődő tárgy esetét befolyásoló indexek nyom nélkül eltűnnek PartisPartP-ről
PartisPartP → PartisP (part)	az esetre utaló kategóriarészletből (kisbetűs) index lesz
PartisInessP → PartisP (iness)	az esetre utaló kategóriarészletből (kisbetűs) index lesz
Partis' → Partis InfP	Partis-fej komplementumában Inf jelenik meg
V(Arb)P (part) → V(Arb)P	part index eltűnése
V(Arb)P (iness) → V(Arb)P	iness index eltűnése
InfP (iness) → InfP	iness index eltűnése
Partis (part) → -TA	part index terminalizálódása, Partis-fej kitöltése
Partis → -E	Partis-fej kitöltése
-E (iness) → -ESSA	iness index terminalizálódása a Partis-fejben álló lexikai nem-terminálison
Voice (part) → -TU-	part index terminalizálódása Voice-fejben
VoiceArb (part) → -TU-	part index terminalizálódása VoiceArb-fejben
VoiceArb (iness) → -TTA-	iness index terminalizálódása VoiceArb-fejben
-TA (Sg1) → -TANI	birtokosi index megjelenése a Partis-fejben álló lexikai nem-terminálison (Sg2 esetén -SI; Sg3 esetén -AN; Pl1(arb) esetén -MME; Pl2 esetén -NNE; Pl3 esetén -AN; arb esetén -AN)
-ESSA (Sg1) → -ESSANI	birtokosi index megjelenése a Partis-fejben álló lexikai nem-terminálison (Sg2 esetén -SI; Sg3 esetén -AN; Pl1(arb) esetén -MME; Pl2 esetén -NNE; Pl3 esetén -AN; arb esetén -AN)
-TU- (Numerus-persona) → -TU- Numerus-persona=Sg1, Sg2,..., Pl3	a birtokosi index nyom nélkül eltűnik a VoiceArb-fejben álló lexikai nem-terminálisról
-TA- (Numerus-persona) → -TA- Numerus-persona=Sg1, Sg2,..., Pl3	a birtokosi index nyom nélkül eltűnik az Inf-fejben álló lexikai nem-terminálisról
(Inf, Inf') → (Inf, Partis)	Inf-fej mozgatása Partis-fejbe
(DGen(Pl)P, InfP) → (DGen(Pl)P, PartisP)	genitivusi DP mozgása Partis-specifikálóba

instructivusi -E participium szerkezetének leírásához szükséges további szabályok

VP → VP PartisInessP VP

PartisInstrP csatolása VP-re

PartisInstrP (**Tempus**) → PartisInstrP

Tempus=Pres, Imperf, Perf, Pperf

az idő indexe nyom nélkül eltűnik PartisInstrP-ről

PartisInstrP (**Numerus-persona**) → PartisInstrP

az alany számát és személyét kifejező index nyom nélkül eltűnik PartisInstrP-ről

Numerus-persona=Sg1, Sg2,..., Pl3, arb, ~~subj~~

PartisInstrP (!) → PartisInstrP

a felszólítás indexe nyom nélkül eltűnik PartisInstrP-ről

PartisInstrP (~~subj~~) → PartisInstrP

a személytelenségre utaló ~~subj~~ index nyom nélkül eltűnik PartisInstrP-ről

InfP (instr) → InfP

instr index eltűnése

-E- (instr) → -EN

instr index terminalizálódása a Partis-fejben álló lexikai nem-terminálison

-TA- (arb) → -TA-

az általános alanyra utaló *arb* index nyom nélkül eltűnik az Inf-fejben álló lexikai nem-terminálisról

-TA- (~) → -TA-

a negációra utaló ~ index nyom nélkül eltűnik az Inf-fejben álló lexikai nem-terminálisról

-EN (arb) → -EN

az általános alanyra utaló *arb* index nyom nélkül eltűnik a Partis-fejben álló lexikai nem-terminálisról

-EN (~) → -EN

a negációra utaló ~ index nyom nélkül eltűnik a Partis-fejben álló lexikai nem-terminálisról

a finaallirakennékre vonatkozó szabályokat lásd a TA-infinitivusoknál

(F3) Az igei indexek terminalizálódási lehetőségei

Csak azon indexek terminalizálódását mutatom itt be, amelyeknek jelentősége van az igei szerkezetek esetében: vagyis a *mód*, *idő*, *szám-személy* (utóbbival összefüggésben az *arb* és a ~~subj~~ szerepel még) indexek terminálissá válásának folyamatát lehet itt nyomon követni. Az igei szerkezetekre „hatástalan”, náluk semmilyen változást elő nem idéző *progr.!(3)* indexek eltűnésével itt nem foglalkozom, a részben hatást gyakorló ~ negációs indexet pedig akkor szerepeltetem, ha releváns (a VoiceKin kategóriáknál). A dolgozatban az egyes igei indexek terminalizálódását bemutató részekben mindegyik index szerepel.

Mivel bizonyos indexek ugyanazokat az igei formákat váltják ki, ezek terminalizálódását nincs értelme mindannyiszor leírni, helyette megadom az általános azonosságokat: Sg1=Sg1_b; Sg2=Sg2_b; Sg3=3_b=~~subj~~; Pl2=PlÖn; Pl2_b=Ön. Ha ezen alakok között mégis jelentősebb különbség van, akkor azokat az alakot feltüntettem. A beszélt nyelvhez kapcsolódó kisebb különbségeket egybegyűjtve ezen rész végén adom meg.

KIJELENTŐ MÓD

presens:

I (In Pres Sg1) → I (Pres Sg1) → I (Sg1) → -N
I (In Pres Sg2) → I (Pres Sg2) → I (Sg2) → -T
I (In Pres Sg3) → I (Pres Sg3) → I (Sg3) → -V
I (In Pres Pl1) → I (Pres Pl1) → I (Pl1) → -MME
I (In Pres Pl1arb) → I (Pres Pl1arb) → I (Pl1arb) → -AN
I (In Pres Pl2) → I (Pres Pl2) → I (Pl2) → -TTE
I (In Pres Pl2_b) → I (Pres Pl2_b) → I (Pl2_b) → -TTE
I (In Pres Pl3) → I (Pres Pl3) → I (Pl3) → -VAT
I (In Pres arb) → I (Pres arb) → I (arb) → -AN
I (In Pres arb_b) → I (Pres arb_b) → I (arb_b) → -AN

IKin (In Pres Sg1) → IKin (Pres Sg1) → IKin (Sg1) → -NKIN
IKin (In Pres Sg2) → IKin (Pres Sg2) → IKin (Sg2) → -TKIN
IKin (In Pres Sg3) → IKin (Pres Sg3) → IKin (Sg3) → -VKIN
IKin (In Pres Pl1) → IKin (Pres Pl1) → IKin (Pl1) → -MMEKIN
IKin (In Pres Pl1arb) → IKin (Pres Pl1arb) → IKin (Pl1arb) → -ANKI
IKin (In Pres Pl2) → IKin (Pres Pl2) → IKin (Pl2) → -TTEKIN
IKin (In Pres Pl2_b) → IKin (Pres Pl2_b) → IKin (Pl2_b) → -TTEKI
IKin (In Pres Pl3) → IKin (Pres Pl3) → IKin (Pl3) → -VATKIN
IKin (In Pres arb) → IKin (Pres arb) → IKin (arb) → -ANKIN
IKin (In Pres arb_b) → IKin (Pres arb_b) → IKin (arb_b) → -ANKI

INeg (In Pres Sg1) → INeg (Pres Sg1) → INeg (Sg1) → -K (gégezárhang)
INeg (In Pres Sg2) → INeg (Pres Sg2) → INeg (Sg2) → -K (gégezh)
INeg (In Pres Sg3) → INeg (Pres Sg3) → INeg (Sg3) → -K (gégezh)
INeg (In Pres Pl1) → INeg (Pres Pl1) → INeg (Pl1) → -K (gégezh)
INeg (In Pres Pl1arb) → INeg (Pres Pl1arb) → INeg (Pl1arb) → -K (gégezh)
INeg (In Pres Pl2) → INeg (Pres Pl2) → INeg (Pl2) → -K (gégezh)
INeg (In Pres Pl2_b) → INeg (Pres Pl2_b) → INeg (Pl2_b) → -K (gégezh)
INeg (In Pres Pl3) → INeg (Pres Pl3) → INeg (Pl3) → -K (gégezh)
INeg (In Pres arb) → INeg (Pres arb) → INeg (arb) → -K (gégezh)
INeg (In Pres arb_b) → INeg (Pres arb_b) → INeg (arb_b) → -K (gégezh)

INegKin (In Pres Sg1) → INegKin (Pres Sg1) → INegKin (Sg1) → -KKAAN (1.K → gégezh¹)
INegKin (In Pres Sg2) → INegKin (Pres Sg2) → INegKin (Sg2) → -KKAAN (1.K → gégezh)
INegKin (In Pres Sg3) → INegKin (Pres Sg3) → INegKin (Sg3) → -KKAAN (1.K → gégezh)
INegKin (In Pres Pl1) → INegKin (Pres Pl1) → INegKin (Pl1) → -KKAAN (1.K → gégezh)
INegKin (In Pres Pl1arb) → INegKin (Pres Pl1arb) → INegKin (Pl1arb) → -KKA (1.K → gégezh)
INegKin (In Pres Pl2) → INegKin (Pres Pl2) → INegKin (Pl2) → -KKAAN (1.K → gégezh)
INegKin (In Pres Pl2_b) → INegKin (Pres Pl2_b) → INegKin (Pl2_b) → -KKA (1.K → gégezh)
INegKin (In Pres Pl3) → INegKin (Pres Pl3) → INegKin (Pl3) → -KKAAN (1.K → gégezh)
INegKin (In Pres arb) → INegKin (Pres arb) → INegKin (arb) → -KKAAN (1.K → gégezh)
INegKin (In Pres arb_b) → INegKin (Pres arb_b) → INegKin (arb_b) → -KKA (1.K → gégezh)

¹ Ez a függelékben sokszor előforduló 1.K → gégezh azt jelenti, hogy az első K hangból gégezárhang lesz a hangtanban.

Voice (Pres Sg1) → Voice (Sg1) → \$
 Voice (Pres Sg2) → Voice (Sg2) → \$
 Voice (Pres Sg3) → Voice (Sg3) → \$
 Voice (Pres Pl1) → Voice (Pl1) → \$
 Voice (Pres Pl1arb) → Voice (Pl1arb) → -TA-
 Voice (Pres Pl2) → Voice (Pl2) → \$
 Voice (Pres Pl2_b) → Voice (Pl2_b) → \$
 Voice (Pres Pl3) → Voice (Pl3) → \$
 Voice (Pres arb) → Voice (arb) → -TA-
 Voice (Pres arb_b) → Voice (arb_b) → -TA-

Neg (In Pres Sg1) → Neg (Pres Sg1) → Neg (Sg1) → EN
 Neg (In Pres Sg2) → Neg (Pres Sg2) → Neg (Sg2) → ET
 Neg (In Pres Sg3) → Neg (Pres Sg3) → Neg (Sg3) → EI
 Neg (In Pres Pl1) → Neg (Pres Pl1) → Neg (Pl1) → EMME
 Neg (In Pres Pl1arb) → Neg (Pres Pl1arb) → Neg (Pl1arb) → EI
 Neg (In Pres Pl2) → Neg (Pres Pl2) → Neg (Pl2) → ETTE
 Neg (In Pres Pl2_b) → Neg (Pres Pl2_b) → Neg (Pl2_b) → ETTE
 Neg (In Pres Pl3) → Neg (Pres Pl3) → Neg (Pl3) → EVAT
 Neg (In Pres arb) → Neg (Pres arb) → Neg (arb) → EI
 Neg (In Pres arb_b) → Neg (Pres arb_b) → Neg (arb_b) → EI

VoiceKin (Pres Sg1) → VoiceKin (Sg1) → -KIN
 VoiceKin (Pres Sg2) → VoiceKin (Sg2) → -KIN
 VoiceKin (Pres Sg3) → VoiceKin (Sg3) → -KIN
 VoiceKin (Pres Pl1) → VoiceKin (Pl1) → -KIN
 VoiceKin (Pres Pl1arb) → VoiceKin (Pl1arb) → -TA-KI
 VoiceKin (Pres Pl2) → VoiceKin (Pl2) → -KIN
 VoiceKin (Pres Pl2_b) → VoiceKin (Pl2_b) → -KI
 VoiceKin (Pres Pl3) → VoiceKin (Pl3) → -KIN
 VoiceKin (Pres arb) → VoiceKin (arb) → -TA-KIN
 VoiceKin (Pres arb_b) → VoiceKin (arb_b) → -TA-KI

NegKin (Modus Tempus Numerus-persona) = Neg (Modus Tempus Numerus-persona)

pl: NegKin (In Pres Sg1) → NegKin (Pres Sg1) → NegKin (Sg1) → EN
 NegKin (In Imperf Pl3) → NegKin (Imperf Pl3) → E- (Pl3) → EVAT
 NegKin (Cond Pres arb) → E- (Pres arb) → E- (arb) → EI
 NegKin (Imp Perf Pl2) → ÄL- (Perf Pl2) → ÄL- (Pl2) → ÄLKÄÄ

VoiceKin (Pres Sg1 ~) → VoiceKin (Sg1 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Sg2 ~) → VoiceKin (Sg2 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Sg3 ~) → VoiceKin (Sg3 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Pl1 ~) → VoiceKin (Pl1 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Pl1arb ~) → VoiceKin (Pl1arb ~) → -TA-KI (~) → -TA-KA
 VoiceKin (Pres Pl2 ~) → VoiceKin (Pl2 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Pl2_b ~) → VoiceKin (Pl2_b ~) → -KI (~) → -KA
 VoiceKin (Pres Pl3 ~) → VoiceKin (Pl3 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres arb ~) → VoiceKin (arb ~) → -TA-KIN (~) → -TA-KAAN
 VoiceKin (Pres arb_b ~) → VoiceKin (arb_b ~) → -TA-KI (~) → -TA-KA

imperfectum:

I (In Imperf Sg1) → I (Imperf Sg1) → -I- (Sg1) → -IN
I (In Imperf Sg2) → I (Imperf Sg2) → -I- (Sg2) → -IT
I (In Imperf Sg3) → I (Imperf Sg3) → -I- (Sg3) → -I
I (In Imperf Pl1) → I (Imperf Pl1) → -I- (Pl1) → -IMME
I (In Imperf Pl1arb) → I (Imperf Pl1arb) → -I- (Pl1arb) → -IN
I (In Imperf Pl2) → I (Imperf Pl2) → -I- (Pl2) → -ITTE
I (In Imperf Pl2_b) → I (Imperf Pl2_b) → -I- (Pl2_b) → -ITTE
I (In Imperf Pl3) → I (Imperf Pl3) → -I- (Pl3) → -IVAT
I (In Imperf arb) → I (Imperf arb) → -I- (arb) → -IN
I (In Imperf arb_b) → I (Imperf arb_b) → -I- (arb_b) → -IN

IKin (In Imperf Sg1) → IKin (Imperf Sg1) → -I-KIN (Sg1) → -INKIN
IKin (In Imperf Sg2) → IKin (Imperf Sg2) → -I-KIN (Sg2) → -ITKIN
IKin (In Imperf Sg3) → IKin (Imperf Sg3) → -I-KIN (Sg3) → -IKIN
IKin (In Imperf Pl1) → IKin (Imperf Pl1) → -I-KIN (Pl1) → -IMMEKIN
IKin (In Imperf Pl1arb) → IKin (Imperf Pl1arb) → -I-KIN (Pl1arb) → -INKI
IKin (In Imperf Pl2) → IKin (Imperf Pl2) → -I-KIN (Pl2) → -ITTEKIN
IKin (In Imperf Pl2_b) → IKin (Imperf Pl2_b) → -I-KIN (Pl2_b) → -ITTEKI
IKin (In Imperf Pl3) → IKin (Imperf Pl3) → -I-KIN (Pl3) → -IVATKIN
IKin (In Imperf arb) → IKin (Imperf arb) → -I-KIN (arb) → -INKIN
IKin (In Imperf arb_b) → IKin (Imperf arb_b) → -I-KIN (arb_b) → -INKI

Voice (Imperf Sg1) → \$ (Sg1) → \$
Voice (Imperf Sg2) → \$ (Sg2) → \$
Voice (Imperf Sg3) → \$ (Sg3) → \$
Voice (Imperf Pl1) → \$ (Pl1) → \$
Voice (Imperf Pl1arb) → \$ (Pl1arb) → -TI-
Voice (Imperf Pl2) → \$ (Pl2) → \$
Voice (Imperf Pl2_b) → \$ (Pl2_b) → \$
Voice (Imperf Pl3) → \$ (Pl3) → \$
Voice (Imperf arb) → \$ (arb) → -TI-
Voice (Imperf arb_b) → \$ (arb_b) → -TI-

INeg (In Imperf Sg1) → INeg (Imperf Sg1) → -NUT (Sg1) → -NUT
INeg (In Imperf Sg2) → INeg (Imperf Sg2) → -NUT (Sg2) → -NUT
INeg (In Imperf Sg3) → INeg (Imperf Sg3) → -NUT (Sg3) → -NUT
INeg (In Imperf Pl1) → INeg (Imperf Pl1) → -NUT (Pl1) → -NEET
INeg (In Imperf Pl1arb) → INeg (Imperf Pl1arb) → -NUT (Pl1arb) → -TU
INeg (In Imperf Pl2) → INeg (Imperf Pl2) → -NUT (Pl2) → -NEET
INeg (In Imperf Pl2_b) → INeg (Imperf Pl2_b) → -NUT (Pl2_b) → -NU
INeg (In Imperf Pl3) → INeg (Imperf Pl3) → -NUT (Pl3) → -NEET
INeg (In Imperf arb) → INeg (Imperf arb) → -NUT (arb) → -TU
INeg (In Imperf arb_b) → INeg (Imperf arb_b) → -NUT (arb_b) → -TU

INegKin (In Imperf Sg1) → INegKin (Imperf Sg1) → -NUTKAAN (Sg1) → -NUTKAAN
INegKin (In Imperf Sg2) → INegKin (Imperf Sg2) → -NUTKAAN (Sg2) → -NUTKAAN
INegKin (In Imperf Sg3) → INegKin (Imperf Sg3) → -NUTKAAN (Sg3) → -NUTKAAN
INegKin (In Imperf Pl1) → INegKin (Imperf Pl1) → -NUTKAAN (Pl1) → -NEETKAAN
INegKin (In Imperf Pl1arb) → INegKin (Imperf Pl1arb) → -NUTKAAN (Pl1arb) → -TUKA
INegKin (In Imperf Pl2) → INegKin (Imperf Pl2) → -NUTKAAN (Pl2) → -NEETKAAN
INegKin (In Imperf Pl2_b) → INegKin (Imperf Pl2_b) → -NUTKAAN (Pl2_b) → -NUKA
INegKin (In Imperf Pl3) → INegKin (Imperf Pl3) → -NUTKAAN (Pl3) → -NEETKAAN
INegKin (In Imperf arb) → INegKin (Imperf arb) → -NUTKAAN (arb) → -TUKAAN
INegKin (In Imperf arb_b) → INegKin (Imperf arb_b) → -NUTKAAN (arb_b) → -TUKA

Neg (In Imperf Sg1) → Neg (Imperf Sg1) → E- (Sg1) → EN
Neg (In Imperf Sg2) → Neg (Imperf Sg2) → E- (Sg2) → ET
Neg (In Imperf Sg3) → Neg (Imperf Sg3) → E- (Sg3) → EI
Neg (In Imperf Pl1) → Neg (Imperf Pl1) → E- (Pl1) → EMME
Neg (In Imperf Pl1arb) → Neg (Imperf Pl1arb) → E- (Pl1arb) → EI
Neg (In Imperf Pl2) → Neg (Imperf Pl2) → E- (Pl2) → ETTE
Neg (In Imperf Pl2_b) → Neg (Imperf Pl2_b) → E- (Pl2_b) → ETTE
Neg (In Imperf Pl3) → Neg (Imperf Pl3) → E- (Pl3) → EVAT
Neg (In Imperf arb) → Neg (Imperf arb) → E- (arb) → EI
Neg (In Imperf arb_b) → Neg (Imperf arb_b) → E- (arb_b) → EI

VoiceKin (Imperf Sg1) → -KIN (Sg1) → -KIN
 VoiceKin (Imperf Sg2) → -KIN (Sg2) → -KIN
 VoiceKin (Imperf Sg3) → -KIN (Sg3) → -KIN
 VoiceKin (Imperf Pl1) → -KIN (Pl1) → -KIN
 VoiceKin (Imperf Pl1arb) → -KIN (Pl1arb) → -TI-KI
 VoiceKin (Imperf Pl2) → -KIN (Pl2) → -KIN
 VoiceKin (Imperf Pl2_b) → -KIN (Pl2_b) → -KI
 VoiceKin (Imperf Pl3) → -KIN (Pl3) → -KIN
 VoiceKin (Imperf arb) → -KIN (arb) → -TI-KIN
 VoiceKin (Imperf arb_b) → -KIN (arb_b) → -TI-KI

perfectum:

I (In Perf Sg1) → I (Perf Sg1) → OLE- (Sg1) → OLEN
 I (In Perf Sg1_b) → I (Perf Sg1_b) → OLE- (Sg1_b) → OON
 I (In Perf Sg2) → I (Perf Sg2) → OLE- (Sg2) → OLET
 I (In Perf Sg2_b) → I (Perf Sg2_b) → OLE- (Sg2_b) → OOT
 I (In Perf Sg3) → I (Perf Sg3) → OLE- (Sg3) → ON
 I (In Perf 3_b) → I (Perf 3_b) → OLE- (3_b) → ON
 I (In Perf Pl1) → I (Perf Pl1) → OLE- (Pl1) → OLEMME
 I (In Perf Pl1arb) → I (Perf Pl1arb) → OLE- (Pl1arb) → ON
 I (In Perf Pl2) → I (Perf Pl2) → OLE- (Pl2) → OLETTE
 I (In Perf Pl2_b) → I (Perf Pl2_b) → OLE- (Pl2_b) → OTTE
 I (In Perf Pl3) → I (Perf Pl3) → OLE- (Pl3) → OLEVAT
 I (In Perf arb) → I (Perf arb) → OLE- (arb) → ON
 I (In Perf arb_b) → I (Perf arb_b) → OLE- (arb_b) → OLLAAN

IKin (In Perf Sg1) → IKin (Perf Sg1) → OLE-KIN (Sg1) → OLENKIN
 IKin (In Perf Sg1_b) → IKin (Perf Sg1_b) → OLE-KIN (Sg1_b) → OONKI
 IKin (In Perf Sg2) → IKin (Perf Sg2) → OLE-KIN (Sg2) → OLETKIN
 IKin (In Perf Sg2_b) → IKin (Perf Sg2_b) → OLE-KIN (Sg2_b) → OOTKI
 IKin (In Perf Sg3) → IKin (Perf Sg3) → OLE-KIN (Sg3) → ONKIN
 IKin (In Perf 3_b) → IKin (Perf 3_b) → OLE-KIN (3_b) → ONKI
 IKin (In Perf Pl1) → IKin (Perf Pl1) → OLE-KIN (Pl1) → OLEMMEKIN
 IKin (In Perf Pl1arb) → IKin (Perf Pl1arb) → OLE-KIN (Pl1arb) → ONKI
 IKin (In Perf Pl2) → IKin (Perf Pl2) → OLE-KIN (Pl2) → OLETTEKIN
 IKin (In Perf Pl2_b) → IKin (Perf Pl2_b) → OLE-KIN (Pl2_b) → OOTTEKI
 IKin (In Perf Pl3) → IKin (Perf Pl3) → OLE-KIN (Pl3) → OLEVATKIN
 IKin (In Perf arb) → IKin (Perf arb) → OLE-KIN (arb) → ONKIN
 IKin (In Perf arb_b) → IKin (Perf arb_b) → OLE-KIN (arb_b) → OLLAANKI

VoiceKin (Imperf Sg1 ~) → -KIN (Sg1 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Imperf Sg2 ~) → -KIN (Sg2 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Imperf Sg3 ~) → -KIN (Sg3 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Imperf Pl1 ~) → -KIN (Pl1 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Imperf Pl1arb ~) → -KIN (Pl1arb ~) → -TI-KI (~) → -TI-KA
 VoiceKin (Imperf Pl2 ~) → -KIN (Pl2 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Imperf Pl2_b ~) → -KIN (Pl2_b ~) → -KI (~) → -KA
 VoiceKin (Imperf Pl3 ~) → -KIN (Pl3 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Imperf arb ~) → -KIN (arb ~) → -TI-KIN (~) → -TI-KAAN
 VoiceKin (Imperf arb_b ~) → -KIN (arb_b ~) → -TI-KI (~) → -TI-KA

INeg (In Perf Sg1) → INeg (Perf Sg1) → OLE (Sg1) → OLEK (K→gzh)
 INeg (In Perf Sg1_b) → INeg (Perf Sg1_b) → OLE (Sg1_b) → O(O)K (K→gzh)
 INeg (In Perf Sg2) → INeg (Perf Sg2) → OLE (Sg2) → OLEK (K→gzh)
 INeg (In Perf Sg2_b) → INeg (Perf Sg2_b) → OLE (Sg2_b) → O(O)K (K→gzh)
 INeg (In Perf Sg3) → INeg (Perf Sg3) → OLE (Sg3) → OLEK (K→gzh)
 INeg (In Perf 3_b) → INeg (Perf 3_b) → OLE (3_b) → O(O)K (K→gzh)
 INeg (In Perf Pl1) → INeg (Perf Pl1) → OLE (Pl1) → OLEK (K→gzh)
 INeg (In Perf Pl1arb) → INeg (Perf Pl1arb) → OLE (Pl1arb) → O(O)K (K→gzh)
 INeg (In Perf Pl2) → INeg (Perf Pl2) → OLE (Pl2) → OLEK (K→gzh)
 INeg (In Perf Pl2_b) → INeg (Perf Pl2_b) → OLE (Pl2_b) → O(O)K (K→gzh)
 INeg (In Perf Pl3) → INeg (Perf Pl3) → OLE (Pl3) → OLEK (K→gzh)
 INeg (In Perf arb) → INeg (Perf arb) → OLE (arb) → OLEK (K→gzh)
 INeg (In Perf arb_b) → INeg (Perf arb_b) → OLE (arb_b) → OLLA (K→gzh)

INegKin (In Perf Sg1) → INegKin (Perf Sg1) → OLEKAAN (Sg1) → OLEKKAAN (1.K→gzh)
 INegKin (In Perf Sg1_b) → INegKin (Perf Sg1_b) → OLEKAAN (Sg1_b) → O(O)KKA (1.K→gzh)
 INegKin (In Perf Sg2) → INegKin (Perf Sg2) → OLEKAAN (Sg2) → OLEKKAAN (1.K→gzh)
 INegKin (In Perf Sg2_b) → INegKin (Perf Sg2_b) → OLEKAAN (Sg2_b) → O(O)KKA (1.K→gzh)
 INegKin (In Perf Sg3) → INegKin (Perf Sg3) → OLEKAAN (Sg3) → OLEKKAAN (1.K→gzh)
 INegKin (In Perf 3_b) → INegKin (Perf 3_b) → OLEKAAN (3_b) → O(O)KKA (1.K→gzh)
 INegKin (In Perf Pl1) → INegKin (Perf Pl1) → OLEKAAN (Pl1) → OLEKKAAN (1.K→gzh)
 INegKin (In Perf Pl1arb) → INegKin (Perf Pl1arb) → OLEKAAN (Pl1arb) → OLEKKA (1.K→gzh)
 INegKin (In Perf Pl2) → INegKin (Perf Pl2) → OLEKAAN (Pl2) → OLEKKAAN (1.K→gzh)
 INegKin (In Perf Pl2_b) → INegKin (Perf Pl2_b) → OLEKAAN (Pl2_b) → O(O)KKA (1.K→gzh)
 INegKin (In Perf Pl3) → INegKin (Perf Pl3) → OLEKAAN (Pl3) → OLEKKAAN (1.K→gzh)
 INegKin (In Perf arb) → INegKin (Perf arb) → OLEKAAN (arb) → OLEKKAAN (1.K→gzh)
 INegKin (In Perf arb_b) → INegKin (Perf arb_b) → OLEKAAN (arb_b) → OLLAKKA (1.K→gzh)

Voice (Perf Sg1) → -NUT (Sg1) → -NUT
 Voice (Perf Sg2) → -NUT (Sg2) → -NUT
 Voice (Perf Sg3) → -NUT (Sg3) → -NUT
 Voice (Perf Pl1) → -NUT (Pl1) → -NEET
 Voice (Perf Pl1arb) → -NUT (Pl1arb) → -TU
 Voice (Perf Pl2) → -NUT (Pl2) → -NEET
 Voice (Perf Pl2_b) → -NUT (Pl2_b) → -NU
 Voice (Perf Pl3) → -NUT (Pl3) → -NEET
 Voice (Perf arb) → -NUT (arb) → -TU
 Voice (Perf arb_b) → -NUT (arb_b) → -TU

VoiceKin (Perf Sg1) → -NUTKIN (Sg1) → -NUTKIN
 VoiceKin (Perf Sg2) → -NUTKIN (Sg2) → -NUTKIN
 VoiceKin (Perf Sg3) → -NUTKIN (Sg3) → -NUTKIN
 VoiceKin (Perf Pl1) → -NUTKIN (Pl1) → -NEETKIN
 VoiceKin (Perf Pl1arb) → -NUTKIN (Pl1arb) → -TUKI
 VoiceKin (Perf Pl2) → -NUTKIN (Pl2) → -NEETKIN
 VoiceKin (Perf Pl2_b) → -NUTKIN (Pl2_b) → -NUKI
 VoiceKin (Perf Pl3) → -NUTKIN (Pl3) → -NEETKIN
 VoiceKin (Perf arb) → -NUTKIN (arb) → -TUKIN
 VoiceKin (Perf arb_b) → -NUTKIN (arb_b) → -TUKI

plusquamperfectum:

I (In Pperf Sg1) → I (Pperf Sg1) → OLI- (Sg1) → OLIN
 I (In Pperf Sg2) → I (Pperf Sg2) → OLI- (Sg2) → OLIT
 I (In Pperf Sg3) → I (Pperf Sg3) → OLI- (Sg3) → OLI
 I (In Pperf Pl1) → I (Pperf Pl1) → OLI- (Pl1) → OLIMME
 I (In Pperf Pl1arb) → I (Pperf Pl1arb) → OLI- (Pl1arb) → OLI
 I (In Pperf Pl2) → I (Pperf Pl2) → OLI- (Pl2) → OLITTE
 I (In Pperf Pl2_b) → I (Pperf Pl2_b) → OLI- (Pl2_b) → OLITTE
 I (In Pperf Pl3) → I (Pperf Pl3) → OLI- (Pl3) → OLIVAT
 I (In Pperf arb) → I (Pperf arb) → OLI- (arb) → OLI
 I (In Pperf arbb) → I (Pperf arbb) → OLI- (arbb) → OLTIN

Neg (In Perf Sg1) → Neg (Perf Sg1) → E- (Sg1) → EN
 Neg (In Perf Sg2) → Neg (Perf Sg2) → E- (Sg2) → ET
 Neg (In Perf Sg3) → Neg (Perf Sg3) → E- (Sg3) → EI
 Neg (In Perf Pl1) → Neg (Perf Pl1) → E- (Pl1) → EMME
 Neg (In Perf Pl1arb) → Neg (Perf Pl1arb) → E- (Pl1arb) → EI
 Neg (In Perf Pl2) → Neg (Perf Pl2) → E- (Pl2) → ETTE
 Neg (In Perf Pl2_b) → Neg (Perf Pl2_b) → E- (Pl2_b) → ETTE
 Neg (In Perf Pl3) → Neg (Perf Pl3) → E- (Pl3) → EVAT
 Neg (In Perf arb) → Neg (Perf arb) → E- (arb) → EI
 Neg (In Perf arb_b) → Neg (Perf arb_b) → E- (arb_b) → EI

VoiceKin (Perf Sg1 ~) → -NUTKIN (Sg1 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Perf Sg2 ~) → -NUTKIN (Sg2 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Perf Sg3 ~) → -NUTKIN (Sg3 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Perf Pl1 ~) → -NUTKIN (Pl1 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Perf Pl1arb ~) → -NUTKIN (Pl1arb ~) → -TUKI (~) → -TUKA
 VoiceKin (Perf Pl2 ~) → -NUTKIN (Pl2 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Perf Pl2_b ~) → -NUTKIN (Pl2_b ~) → -NUKI (~) → -NUKA
 VoiceKin (Perf Pl3 ~) → -NUTKIN (Pl3 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Perf arb ~) → -NUTKIN (arb ~) → -TUKIN (~) → -TUKAAN
 VoiceKin (Perf arb_b ~) → -NUTKIN (arb_b ~) → -TUKI (~) → -TUKA

INeg (In Pperf Sg1) → INeg (Pperf Sg1) → OLLUT (Sg1) → OLLUT
 INeg (In Pperf Sg2) → INeg (Pperf Sg2) → OLLUT (Sg2) → OLLUT
 INeg (In Pperf Sg3) → INeg (Pperf Sg3) → OLLUT (Sg3) → OLLUT
 INeg (In Pperf Pl1) → INeg (Pperf Pl1) → OLLUT (Pl1) → OLLEET
 INeg (In Pperf Pl1arb) → INeg (Pperf Pl1arb) → OLLUT (Pl1arb) → OLLU
 INeg (In Pperf Pl2) → INeg (Pperf Pl2) → OLLUT (Pl2) → OLLEET
 INeg (In Pperf Pl2_b) → INeg (Pperf Pl2_b) → OLLUT (Pl2_b) → OLLU
 INeg (In Pperf Pl3) → INeg (Pperf Pl3) → OLLUT (Pl3) → OLLEET
 INeg (In Pperf arb) → INeg (Pperf arb) → OLLUT (arb) → OLLUT
 INeg (In Pperf arbb) → INeg (Pperf arbb) → OLLUT (arbb) → OLTU

IKin (In Pperf Sg1) → IKin (Pperf Sg1) → OLI-KIN (Sg1) → OLINKIN
 IKin (In Pperf Sg2) → IKin (Pperf Sg2) → OLI-KIN (Sg2) → OLITKIN
 IKin (In Pperf Sg3) → IKin (Pperf Sg3) → OLI-KIN (Sg3) → OLIKIN
 IKin (In Pperf P11) → IKin (Pperf P11) → OLI-KIN (P11) → OLIMMEKIN
 IKin (In Pperf P11arb) → IKin (Pperf P11arb) → OLI-KIN (P11arb) → OLIKI
 IKin (In Pperf P12) → IKin (Pperf P12) → OLI-KIN (P12) → OLITTEKIN
 IKin (In Pperf P12_b) → IKin (Pperf P12_b) → OLI-KIN (P12_b) → OLITTEKI
 IKin (In Pperf P13) → IKin (Pperf P13) → OLI-KIN (P13) → OLIVATKIN
 IKin (In Pperf arb) → IKin (Pperf arb) → OLI-KIN (arb) → OLIKIN
 IKin (In Pperf arb_b) → IKin (Pperf arb_b) → OLI-KIN (arb_b) → OLTIIINKI

Voice (Pperf Sg1) → -NUT (Sg1) → -NUT
 Voice (Pperf Sg2) → -NUT (Sg2) → -NUT
 Voice (Pperf Sg3) → -NUT (Sg3) → -NUT
 Voice (Pperf P11) → -NUT (P11) → -NEET
 Voice (Pperf P11arb) → -NUT (P11arb) → -TU
 Voice (Pperf P12) → -NUT (P12) → -NEET
 Voice (Pperf P12_b) → -NUT (P12_b) → -NU
 Voice (Pperf P13) → -NUT (P13) → -NEET
 Voice (Pperf arb) → -NUT (arb) → -TU
 Voice (Pperf arb_b) → -NUT (arb_b) → -TU

VoiceKin (Pperf Sg1) → -NUTKIN (Sg1) → -NUTKIN
 VoiceKin (Pperf Sg2) → -NUTKIN (Sg2) → -NUTKIN
 VoiceKin (Pperf Sg3) → -NUTKIN (Sg3) → -NUTKIN
 VoiceKin (Pperf P11) → -NUTKIN (P11) → -NEETKIN
 VoiceKin (Pperf P11arb) → -NUTKIN (P11arb) → -TUKI
 VoiceKin (Pperf P12) → -NUTKIN (P12) → -NEETKIN
 VoiceKin (Pperf P12_b) → -NUTKIN (P12_b) → -NUTKI
 VoiceKin (Pperf P13) → -NUTKIN (P13) → -NEETKIN
 VoiceKin (Pperf arb) → -NUTKIN (arb) → -TUKIN
 VoiceKin (Pperf arb_b) → -NUTKIN (arb_b) → -TUKI

INegKin (In Pperf Sg1) → INegKin (Pperf Sg1) → OLLUTKAAN (Sg1) → OLLUTKAAN
 INegKin (In Pperf Sg2) → INegKin (Pperf Sg2) → OLLUTKAAN (Sg2) → OLLUTKAAN
 INegKin (In Pperf Sg3) → INegKin (Pperf Sg3) → OLLUTKAAN (Sg3) → OLLUTKAAN
 INegKin (In Pperf P11) → INegKin (Pperf P11) → OLLUTKAAN (P11) → OLLEETKAAN
 INegKin (In Pperf P11arb) → INegKin (Pperf P11arb) → OLLUTKAAN (P11arb) → OLLUTKA
 INegKin (In Pperf P12) → INegKin (Pperf P12) → OLLUTKAAN (P12) → OLLEETKAAN
 INegKin (In Pperf P12_b) → INegKin (Pperf P12_b) → OLLUTKAAN (P12_b) → OLLUTKA
 INegKin (In Pperf P13) → INegKin (Pperf P13) → OLLUTKAAN (P13) → OLLEETKAAN
 INegKin (In Pperf arb) → INegKin (Pperf arb) → OLLUTKAAN (arb) → OLLUTKAAN
 INegKin (In Pperf arb_b) → INegKin (Pperf arb_b) → OLLUTKAAN (arb_b) → OLTUKA

Neg (In Pperf Sg1) → Neg (Pperf Sg1) → E- (Sg1) → EN
 Neg (In Pperf Sg2) → Neg (Pperf Sg2) → E- (Sg2) → ET
 Neg (In Pperf Sg3) → Neg (Pperf Sg3) → E- (Sg3) → EI
 Neg (In Pperf P11) → Neg (Pperf P11) → E- (P11) → EMME
 Neg (In Pperf P11arb) → Neg (Pperf P11arb) → E- (P11arb) → EI
 Neg (In Pperf P12) → Neg (Pperf P12) → E- (P12) → ETTE
 Neg (In Pperf P12_b) → Neg (Pperf P12_b) → E- (P12_b) → ETTE
 Neg (In Pperf P13) → Neg (Pperf P13) → E- (P13) → EVAT
 Neg (In Pperf arb) → Neg (Pperf arb) → E- (arb) → EI
 Neg (In Pperf arb_b) → Neg (Pperf arb_b) → E- (arb_b) → EI

VoiceKin (Pperf Sg1) → -NUTKIN (Sg1 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Pperf Sg2) → -NUTKIN (Sg2 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Pperf Sg3) → -NUTKIN (Sg3 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Pperf P11) → -NUTKIN (P11 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Pperf P11arb) → -NUTKIN (P11arb ~) → -TUKI (~) → -TUKA
 VoiceKin (Pperf P12) → -NUTKIN (P12 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Pperf P12_b) → -NUTKIN (P12_b ~) → -NUKI (~) → -NUKA
 VoiceKin (Pperf P13) → -NUTKIN (P13 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Pperf arb) → -NUTKIN (arb ~) → -TUKIN (~) → -TUKAAN
 VoiceKin (Pperf arb_b) → -NUTKIN (arb_b ~) → -TUKI (~) → -TUKA

FELTÉTELES MÓD

presens:

I (Cond Pres Sg1) → -ISI- (Pres Sg1) → -ISI- (Sg1) → -ISIN
I (Cond Pres Sg2) → -ISI- (Pres Sg2) → -ISI- (Sg2) → -ISIT
I (Cond Pres Sg3) → -ISI- (Pres Sg3) → -ISI- (Sg3) → -ISI
I (Cond Pres Pl1) → -ISI- (Pres Pl1) → -ISI- (Pl1) → -ISIMME
I (Cond Pres Pl1arb) → -ISI- (Pres Pl1arb) → -ISI- (Pl1arb) → -IS
I (Cond Pres Pl2) → -ISI- (Pres Pl2) → -ISI- (Pl2) → -ISITTE
I (Cond Pres Pl2_b) → -ISI- (Pres Pl2_b) → -ISI- (Pl2_b) → -ISITTE
I (Cond Pres Pl3) → -ISI- (Pres Pl3) → -ISI- (Pl3) → -ISIVAT
I (Cond Pres arb) → -ISI- (Pres arb) → -ISI- (arb) → -ISIIN
I (Cond Pres arb_b) → -ISI- (Pres arb_b) → -ISI- (arb_b) → -IS

IKin (Cond Pres Sg1) → -ISI-KIN (Pres Sg1) → -ISI-KIN (Sg1) → -ISINKIN
IKin (Cond Pres Sg2) → -ISI-KIN (Pres Sg2) → -ISI-KIN (Sg2) → -ISITKIN
IKin (Cond Pres Sg3) → -ISI-KIN (Pres Sg3) → -ISI-KIN (Sg3) → -ISIKIN
IKin (Cond Pres Pl1) → -ISI-KIN (Pres Pl1) → -ISI-KIN (Pl1) → -ISIMMEKIN
IKin (Cond Pres Pl1arb) → -ISI-KIN (Pres Pl1arb) → -ISI-KIN (Pl1arb) → -ISKI
IKin (Cond Pres Pl2) → -ISI-KIN (Pres Pl2) → -ISI-KIN (Pl2) → -ISITTEKIN
IKin (Cond Pres Pl2_b) → -ISI-KIN (Pres Pl2_b) → -ISI-KIN (Pl2_b) → -ISITTEKI
IKin (Cond Pres Pl3) → -ISI-KIN (Pres Pl3) → -ISI-KIN (Pl3) → -ISIVATKIN
IKin (Cond Pres arb) → -ISI-KIN (Pres arb) → -ISI-KIN (arb) → -ISIINKIN
IKin (Cond Pres arb_b) → -ISI-KIN (Pres arb_b) → -ISI-KIN (arb_b) → -ISKI

Voice (Pres Sg1) → Voice (Sg1) → \$
Voice (Pres Sg2) → Voice (Sg2) → \$
Voice (Pres Sg3) → Voice (Sg3) → \$
Voice (Pres Pl1) → Voice (Pl1) → \$
Voice (Pres Pl1arb) → Voice (Pl1arb) → -TA-
Voice (Pres Pl2) → Voice (Pl2) → \$
Voice (Pres Pl2_b) → Voice (Pl2_b) → \$
Voice (Pres Pl3) → Voice (Pl3) → \$
Voice (Pres arb) → Voice (arb) → -TA-
Voice (Pres arb_b) → Voice (arb_b) → -TA-

INeg (Cond Pres Sg1) → -ISI (Pres Sg1) → -ISI (Sg1) → -ISI
INeg (Cond Pres Sg2) → -ISI (Pres Sg2) → -ISI (Sg2) → -ISI
INeg (Cond Pres Sg3) → -ISI (Pres Sg3) → -ISI (Sg3) → -ISI
INeg (Cond Pres Pl1) → -ISI (Pres Pl1) → -ISI (Pl1) → -ISI
INeg (Cond Pres Pl1arb) → -ISI (Pres Pl1arb) → -ISI (Pl1arb) → -IS
INeg (Cond Pres Pl2) → -ISI (Pres Pl2) → -ISI (Pl2) → -ISI
INeg (Cond Pres Pl2_b) → -ISI (Pres Pl2_b) → -ISI (Pl2_b) → -IS
INeg (Cond Pres Pl3) → -ISI (Pres Pl3) → -ISI (Pl3) → -ISI
INeg (Cond Pres arb) → -ISI (Pres arb) → -ISI (arb) → -ISI
INeg (Cond Pres arb_b) → -ISI (Pres arb_b) → -ISI (arb_b) → -IS

INegKin (Cond Pres Sg1) → -ISIKAAN (Pres Sg1) → -ISIKAAN (Sg1) → -ISIKAAN
INegKin (Cond Pres Sg2) → -ISIKAAN (Pres Sg2) → -ISIKAAN (Sg2) → -ISIKAAN
INegKin (Cond Pres Sg3) → -ISIKAAN (Pres Sg3) → -ISIKAAN (Sg3) → -ISIKAAN
INegKin (Cond Pres Pl1) → -ISIKAAN (Pres Pl1) → -ISIKAAN (Pl1) → -ISIKAAN
INegKin (Cond Pres Pl1arb) → -ISIKAAN (Pres Pl1arb) → -ISIKAAN (Pl1arb) → -ISKA
INegKin (Cond Pres Pl2) → -ISIKAAN (Pres Pl2) → -ISIKAAN (Pl2) → -ISIKAAN
INegKin (Cond Pres Pl2_b) → -ISIKAAN (Pres Pl2_b) → -ISIKAAN (Pl2_b) → -ISKA
INegKin (Cond Pres Pl3) → -ISIKAAN (Pres Pl3) → -ISIKAAN (Pl3) → -ISIKAAN
INegKin (Cond Pres arb) → -ISIKAAN (Pres arb) → -ISIKAAN (arb) → -ISIKAAN
INegKin (Cond Pres arb_b) → -ISIKAAN (Pres arb_b) → -ISIKAAN (arb_b) → -ISKA

Neg (Cond Pres Sg1) → E- (Pres Sg1) → E- (Sg1) → EN
Neg (Cond Pres Sg2) → E- (Pres Sg2) → E- (Sg2) → ET
Neg (Cond Pres Sg3) → E- (Pres Sg3) → E- (Sg3) → EI
Neg (Cond Pres Pl1) → E- (Pres Pl1) → E- (Pl1) → EMME
Neg (Cond Pres Pl1arb) → E- (Pres Pl1arb) → E- (Pl1arb) → EI
Neg (Cond Pres Pl2) → E- (Pres Pl2) → E- (Pl2) → ETTE
Neg (Cond Pres Pl2_b) → E- (Pres Pl2_b) → E- (Pl2_b) → ETTE
Neg (Cond Pres Pl3) → E- (Pres Pl3) → E- (Pl3) → EVAT
Neg (Cond Pres arb) → E- (Pres arb) → E- (arb) → EI
Neg (Cond Pres arb_b) → E- (Pres arb_b) → E- (arb_b) → EI

VoiceKin (Pres Sg1) → VoiceKin (Sg1) → -KIN
 VoiceKin (Pres Sg2) → VoiceKin (Sg2) → -KIN
 VoiceKin (Pres Sg3) → VoiceKin (Sg3) → -KIN
 VoiceKin (Pres Pl1) → VoiceKin (Pl1) → -KIN
 VoiceKin (Pres Pl1arb) → VoiceKin (Pl1arb) → -TA-KI
 VoiceKin (Pres Pl2) → VoiceKin (Pl2) → -KIN
 VoiceKin (Pres Pl2_b) → VoiceKin (Pl2_b) → -KI
 VoiceKin (Pres Pl3) → VoiceKin (Pl3) → -KIN
 VoiceKin (Pres arb) → VoiceKin (arb) → -TA-KIN
 VoiceKin (Pres arb_b) → VoiceKin (arb_b) → -TA-KI

perfectum:

I (Cond Perf Sg1) → -ISI- (Perf Sg1) → OLISI- (Sg1) → OLISIN
 I (Cond Perf Sg1_b) → -ISI- (Perf Sg1_b) → OLISI- (Sg1_b) → OISIN
 I (Cond Perf Sg2) → -ISI- (Perf Sg2) → OLISI- (Sg2) → OLISIT
 I (Cond Perf Sg2_b) → -ISI- (Perf Sg2_b) → OLISI- (Sg2_b) → OISIT
 I (Cond Perf Sg3) → -ISI- (Perf Sg3) → OLISI- (Sg3) → OLISI
 I (Cond Perf 3_b) → -ISI- (Perf 3_b) → OLISI- (3_b) → OIS/OLIS
 I (Cond Perf Pl1) → -ISI- (Perf Pl1) → OLISI- (Pl1) → OLISIMME
 I (Cond Perf Pl1arb) → -ISI- (Perf Pl1arb) → OLISI- (Pl1arb) → OIS
 I (Cond Perf Pl2) → -ISI- (Perf Pl2) → OLISI- (Pl2) → OLISITTE
 I (Cond Perf Pl2_b) → -ISI- (Perf Pl2_b) → OLISI- (Pl2_b) → OISITTE
 I (Cond Perf Pl3) → -ISI- (Perf Pl3) → OLISI- (Pl3) → OLISIVAT
 I (Cond Perf arb) → -ISI- (Perf arb) → OLISI- (arb) → OLISI
 I (Cond Perf arb_b) → -ISI- (Perf arb_b) → OLISI- (arb_b) → OLTAIS

IKin (Cond Perf Sg1) → -ISI-KIN (Perf Sg1) → OLISI-KIN (Sg1) → OLISINKIN
 IKin (Cond Perf Sg1_b) → -ISI-KIN (Perf Sg1_b) → OLISI-KIN (Sg1_b) → OISINKI
 IKin (Cond Perf Sg2) → -ISI-KIN (Perf Sg2) → OLISI-KIN (Sg2) → OLISITKIN
 IKin (Cond Perf Sg2_b) → -ISI-KIN (Perf Sg2_b) → OLISI-KIN (Sg2_b) → OISITKI
 IKin (Cond Perf Sg3) → -ISI-KIN (Perf Sg3) → OLISI-KIN (Sg3) → OLISIKIN
 IKin (Cond Perf 3_b) → -ISI-KIN (Perf 3_b) → OLISI-KIN (3_b) → OISKI/OLISKI
 IKin (Cond Perf Pl1) → -ISI-KIN (Perf Pl1) → OLISI-KIN (Pl1) → OLISIMMEKIN
 IKin (Cond Perf Pl1arb) → -ISI-KIN (Perf Pl1arb) → OLISI-KIN (Pl1arb) → OISKI
 IKin (Cond Perf Pl2) → -ISI-KIN (Perf Pl2) → OLISI-KIN (Pl2) → OLISITTEKIN
 IKin (Cond Perf Pl2_b) → -ISI-KIN (Perf Pl2_b) → OLISI-KIN (Pl2_b) → OISITTEKI
 IKin (Cond Perf Pl3) → -ISI-KIN (Perf Pl3) → OLISI-KIN (Pl3) → OLISIVATKIN
 IKin (Cond Perf arb) → -ISI-KIN (Perf arb) → OLISI-KIN (arb) → OLISIKIN
 IKin (Cond Perf arb_b) → -ISI-KIN (Perf arb_b) → OLISI-KIN (arb_b) → OLTAISKI

VoiceKin (Pres Sg1 ~) → VoiceKin (Sg1 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Sg2 ~) → VoiceKin (Sg2 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Sg3 ~) → VoiceKin (Sg3 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Pl1 ~) → VoiceKin (Pl1 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Pl1arb ~) → VoiceKin (Pl1arb ~) → -TA-KI (~) → -TA-KA
 VoiceKin (Pres Pl2 ~) → VoiceKin (Pl2 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Pl2_b ~) → VoiceKin (Pl2_b ~) → -KI (~) → -KA
 VoiceKin (Pres Pl3 ~) → VoiceKin (Pl3 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres arb ~) → VoiceKin (arb ~) → -TA-KIN (~) → -TA-KAAN
 VoiceKin (Pres arb_b ~) → VoiceKin (arb_b ~) → -TA-KI (~) → -TA-KA

INeg (Cond Perf Sg1) → -ISI (Perf Sg1) → OLISI (Sg1) → OLISI
 INeg (Cond Perf Sg1_b) → -ISI (Perf Sg1_b) → OLISI (Sg1_b) → OLIS/OIS
 INeg (Cond Perf Sg2) → -ISI (Perf Sg2) → OLISI (Sg2) → OLISI
 INeg (Cond Perf Sg2_b) → -ISI (Perf Sg2_b) → OLISI (Sg2_b) → OLIS/OIS
 INeg (Cond Perf Sg3) → -ISI (Perf Sg3) → OLISI (Sg3) → OLISI
 INeg (Cond Perf 3_b) → -ISI (Perf 3_b) → OLISI (3_b) → OLIS/OIS
 INeg (Cond Perf Pl1) → -ISI (Perf Pl1) → OLISI (Pl1) → OLISI
 INeg (Cond Perf Pl1arb) → -ISI (Perf Pl1arb) → OLISI (Pl1arb) → OIS
 INeg (Cond Perf Pl2) → -ISI (Perf Pl2) → OLISI (Pl2) → OLISI
 INeg (Cond Perf Pl2_b) → -ISI (Perf Pl2_b) → OLISI (Pl2_b) → OLIS/OIS
 INeg (Cond Perf Pl3) → -ISI (Perf Pl3) → OLISI (Pl3) → OLISI
 INeg (Cond Perf arb) → -ISI (Perf arb) → OLISI (arb) → OLISI
 INeg (Cond Perf arb_b) → -ISI (Perf arb_b) → OLISI (arb_b) → OLTAIS

INegKin (Cond Perf Sg1) → -ISIKAAAN (Perf Sg1) → OLISIKAAAN (Sg1) → OLISIKAAAN
 INegKin (Cond Perf Sg1_b) → -ISIKAAAN (Perf Sg1_b) → OLISIKAAAN (Sg1_b) → OLISKA/OISKA
 INegKin (Cond Perf Sg2) → -ISIKAAAN (Perf Sg2) → OLISIKAAAN (Sg2) → OLISIKAAAN
 INegKin (Cond Perf Sg2_b) → -ISIKAAAN (Perf Sg2_b) → OLISIKAAAN (Sg2_b) → OLISKA/OISKA
 INegKin (Cond Perf Sg3) → -ISIKAAAN (Perf Sg3) → OLISIKAAAN (Sg3) → OLISIKAAAN
 INegKin (Cond Perf 3_b) → -ISIKAAAN (Perf 3_b) → OLISIKAAAN (3_b) → OLISKA/OISKA
 INegKin (Cond Perf Pl1) → -ISIKAAAN (Perf Pl1) → OLISIKAAAN (Pl1) → OLISIKAAAN
 INegKin (Cond Perf Pl1arb) → -ISIKAAAN (Perf Pl1arb) → OLISIKAAAN (Pl1arb) → OLISKA/OISKA
 INegKin (Cond Perf Pl2) → -ISIKAAAN (Perf Pl2) → OLISIKAAAN (Pl2) → OLISIKAAAN
 INegKin (Cond Perf Pl2_b) → -ISIKAAAN (Perf Pl2_b) → OLISIKAAAN (Pl2_b) → OLISKA/OISKA
 INegKin (Cond Perf Pl3) → -ISIKAAAN (Perf Pl3) → OLISIKAAAN (Pl3) → OLISIKAAAN
 INegKin (Cond Perf arb) → -ISIKAAAN (Perf arb) → OLISIKAAAN (arb) → OLISIKAAAN
 INegKin (Cond Perf arb_b) → -ISIKAAAN (Perf arb_b) → OLISIKAAAN (arb_b) → OLTAISKA

Voice (Perf Sg1) → -NUT (Sg1) → -NUT
 Voice (Perf Sg2) → -NUT (Sg2) → -NUT
 Voice (Perf Sg3) → -NUT (Sg3) → -NUT
 Voice (Perf Pl1) → -NUT (Pl1) → -NEET
 Voice (Perf Pl1arb) → -NUT (Pl1arb) → -TU
 Voice (Perf Pl2) → -NUT (Pl2) → -NEET
 Voice (Perf Pl2_b) → -NUT (Pl2_b) → -NU
 Voice (Perf Pl3) → -NUT (Pl3) → -NEET
 Voice (Perf arb) → -NUT (arb) → -TU
 Voice (Perf arb_b) → -NUT (arb_b) → -TU

VoiceKin (Perf Sg1) → -NUTKIN (Sg1) → -NUTKIN
 VoiceKin (Perf Sg2) → -NUTKIN (Sg2) → -NUTKIN
 VoiceKin (Perf Sg3) → -NUTKIN (Sg3) → -NUTKIN
 VoiceKin (Perf Pl1) → -NUTKIN (Pl1) → -NEETKIN
 VoiceKin (Perf Pl1arb) → -NUTKIN (Pl1arb) → -TUKI
 VoiceKin (Perf Pl2) → -NUTKIN (Pl2) → -NEETKIN
 VoiceKin (Perf Pl2_b) → -NUTKIN (Pl2_b) → -NUKI
 VoiceKin (Perf Pl3) → -NUTKIN (Pl3) → -NEETKIN
 VoiceKin (Perf arb) → -NUTKIN (arb) → -TUKIN
 VoiceKin (Perf arb_b) → -NUTKIN (arb_b) → -TUKI

LEHETŐSÉGI MÓD

presens:

I (Pot Pres Sg1) → -NE- (Pres Sg1) → -NE- (Sg1) → -NEN
 I (Pot Pres Sg2) → -NE- (Pres Sg2) → -NE- (Sg2) → -NET
 I (Pot Pres Sg3) → -NE- (Pres Sg3) → -NE- (Sg3) → -NEE
 I (Pot Pres Pl1) → -NE- (Pres Pl1) → -NE- (Pl1) → -NEMME
 I (Pot Pres Pl1arb) → -NE- (Pres Pl1arb) → -NE- (Pl1arb) → -NEEN
 I (Pot Pres Pl2) → -NE- (Pres Pl2) → -NE- (Pl2) → -NETTE
 I (Pot Pres Pl2_b) → -NE- (Pres Pl2_b) → -NE- (Pl2_b) → -NETTE
 I (Pot Pres Pl3) → -NE- (Pres Pl3) → -NE- (Pl3) → -NEVAT
 I (Pot Pres arb) → -NE- (Pres arb) → -NE- (arb) → -NEEN
 I (Pot Pres arb_b) → -NE- (Pres arb_b) → -NE- (arb_b) → -NEEN

Neg (Cond Perf Sg1) → E- (Perf Sg1) → E- (Sg1) → EN
 Neg (Cond Perf Sg2) → E- (Perf Sg2) → E- (Sg2) → ET
 Neg (Cond Perf Sg3) → E- (Perf Sg3) → E- (Sg3) → EI
 Neg (Cond Perf Pl1) → E- (Perf Pl1) → E- (Pl1) → EMME
 Neg (Cond Perf Pl1arb) → E- (Perf Pl1arb) → E- (Pl1arb) → EI
 Neg (Cond Perf Pl2) → E- (Perf Pl2) → E- (Pl2) → ETTE
 Neg (Cond Perf Pl2_b) → E- (Perf Pl2_b) → E- (Pl2_b) → ETTE
 Neg (Cond Perf Pl3) → E- (Perf Pl3) → E- (Pl3) → EVAT
 Neg (Cond Perf arb) → E- (Perf arb) → E- (arb) → EI
 Neg (Cond Perf arb_b) → E- (Perf arb_b) → E- (arb_b) → EI

VoiceKin (Perf Sg1 ~) → -NUTKIN (Sg1 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Perf Sg2 ~) → -NUTKIN (Sg2 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Perf Sg3 ~) → -NUTKIN (Sg3 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Perf Pl1 ~) → -NUTKIN (Pl1 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Perf Pl1arb ~) → -NUTKIN (Pl1arb ~) → -TUKI (~) → -TUKA
 VoiceKin (Perf Pl2 ~) → -NUTKIN (Pl2 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Perf Pl2_b ~) → -NUTKIN (Pl2_b ~) → -NUKI (~) → -NUKA
 VoiceKin (Perf Pl3 ~) → -NUTKIN (Pl3 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Perf arb ~) → -NUTKIN (arb ~) → -TUKIN (~) → -TUKAAN
 VoiceKin (Perf arb_b ~) → -NUTKIN (arb_b ~) → -TUKI (~) → -TUKA

INeg (Pot Pres Sg1) → -NE (Pres Sg1) → -NE (Sg1) → -NEK (K-ból gégezh)
 INeg (Pot Pres Sg2) → -NE (Pres Sg2) → -NE (Sg2) → -NEK (K-ból gégezh)
 INeg (Pot Pres Sg3) → -NE (Pres Sg3) → -NE (Sg3) → -NEK (K-ból gégezh)
 INeg (Pot Pres Pl1) → -NE (Pres Pl1) → -NE (Pl1) → -NEK (K-ból gégezh)
 INeg (Pot Pres Pl1arb) → -NE (Pres Pl1arb) → -NE (Pl1arb) → -NEK (K-ból gégezh)
 INeg (Pot Pres Pl2) → -NE (Pres Pl2) → -NE (Pl2) → -NEK (K-ból gégezh)
 INeg (Pot Pres Pl2_b) → -NE (Pres Pl2_b) → -NE (Pl2_b) → -NEK (K-ból gzh)
 INeg (Pot Pres Pl3) → -NE (Pres Pl3) → -NE (Pl3) → -NEK (K-ból gégezh)
 INeg (Pot Pres arb) → -NE (Pres arb) → -NE (arb) → -NEK (K-ból gégezh)
 INeg (Pot Pres arb_b) → -NE (Pres arb_b) → -NE (arb_b) → -NEK (K-ból gzh)

IKin (Pot Pres Sg1) → -NE-KIN (Pres Sg1) → -NE-KIN (Sg1) → -NENKIN
 IKin (Pot Pres Sg2) → -NE-KIN (Pres Sg2) → -NE-KIN (Sg2) → -NETKIN
 IKin (Pot Pres Sg3) → -NE-KIN (Pres Sg3) → -NE-KIN (Sg3) → -NEEKIN
 IKin (Pot Pres Pl1) → -NE-KIN (Pres Pl1) → -NE-KIN (Pl1) → -NEMMEKIN
 IKin (Pot Pres Pl1arb) → -NE-KIN (Pres Pl1arb) → -NE-KIN (Pl1arb) → -NEENKI
 IKin (Pot Pres Pl2) → -NE-KIN (Pres Pl2) → -NE-KIN (Pl2) → -NETTEKIN
 IKin (Pot Pres Pl2_b) → -NE-KIN (Pres Pl2_b) → -NE-KIN (Pl2_b) → -NETTEKI
 IKin (Pot Pres Pl3) → -NE-KIN (Pres Pl3) → -NE-KIN (Pl3) → -NEVATKIN
 IKin (Pot Pres arb) → -NE-KIN (Pres arb) → -NE-KIN (arb) → -NEENKIN
 IKin (Pot Pres arb_b) → -NE-KIN (Pres arb_b) → -NE-KIN (arb_b) → -NEENKI

Voice (Pres Sg1) → Voice (Sg1) → \$
 Voice (Pres Sg2) → Voice (Sg2) → \$
 Voice (Pres Sg3) → Voice (Sg3) → \$
 Voice (Pres Pl1) → Voice (Pl1) → \$
 Voice (Pres Pl1arb) → Voice (Pl1arb) → -TA-
 Voice (Pres Pl2) → Voice (Pl2) → \$
 Voice (Pres Pl2_b) → Voice (Pl2_b) → \$
 Voice (Pres Pl3) → Voice (Pl3) → \$
 Voice (Pres arb) → Voice (arb) → -TA-
 Voice (Pres arb_b) → Voice (arb_b) → -TA-

VoiceKin (Pres Sg1) → VoiceKin (Sg1) → -KIN
 VoiceKin (Pres Sg2) → VoiceKin (Sg2) → -KIN
 VoiceKin (Pres Sg3) → VoiceKin (Sg3) → -KIN
 VoiceKin (Pres Pl1) → VoiceKin (Pl1) → -KIN
 VoiceKin (Pres Pl1arb) → VoiceKin (Pl1arb) → -TA-KI
 VoiceKin (Pres Pl2) → VoiceKin (Pl2) → -KIN
 VoiceKin (Pres Pl2_b) → VoiceKin (Pl2_b) → -KI
 VoiceKin (Pres Pl3) → VoiceKin (Pl3) → -KIN
 VoiceKin (Pres arb) → VoiceKin (arb) → -TA-KIN
 VoiceKin (Pres arb_b) → VoiceKin (arb_b) → -TA-KI

INegKin (Pot Pres Sg1) → -NEKAAN (Pres Sg1) → -NEKAAN (Sg1) → -NEKKAAN (1.K-ból gégezh)
 INegKin (Pot Pres Sg2) → -NEKAAN (Pres Sg2) → -NEKAAN (Sg2) → -NEKKAAN (1.K-ból gégezh)
 INegKin (Pot Pres Sg3) → -NEKAAN (Pres Sg3) → -NEKAAN (Sg3) → -NEKKAAN (1.K-ból gégezh)
 INegKin (Pot Pres Pl1) → -NEKAAN (Pres Pl1) → -NEKAAN (Pl1) → -NEKKAAN (1.K-ból gégezh)
 INegKin (Pot Pres Pl1arb) → -NEKAAN (Pres Pl1arb) → -NEKAAN (Pl1arb) → -NEKKA (1.K-ból gégezh)
 INegKin (Pot Pres Pl2) → -NEKAAN (Pres Pl2) → -NEKAAN (Pl2) → -NEKKAAN (1.K-ból gégezh)
 INegKin (Pot Pres Pl2_b) → -NEKAAN (Pres Pl2_b) → -NEKAAN (Pl2_b) → -NEKKA (1.K-ból gzh)
 INegKin (Pot Pres Pl3) → -NEKAAN (Pres Pl3) → -NEKAAN (Pl3) → -NEKKAAN (1.K-ból gégezh)
 INegKin (Pot Pres arb) → -NEKAAN (Pres arb) → -NEKAAN (arb) → -NEKKAAN (1.K-ból gégezh)
 INegKin (Pot Pres arb_b) → -NEKAAN (Pres arb_b) → -NEKAAN (arb_b) → -NEKKA (1.K-ból gégezh)

Neg (Pot Pres Sg1) → E- (Pres Sg1) → E- (Sg1) → EN
 Neg (Pot Pres Sg2) → E- (Pres Sg2) → E- (Sg2) → ET
 Neg (Pot Pres Sg3) → E- (Pres Sg3) → E- (Sg3) → EI
 Neg (Pot Pres Pl1) → E- (Pres Pl1) → E- (Pl1) → EMME
 Neg (Pot Pres Pl1arb) → E- (Pres Pl1arb) → E- (Pl1arb) → EI
 Neg (Pot Pres Pl2) → E- (Pres Pl2) → E- (Pl2) → ETTE
 Neg (Pot Pres Pl2_b) → E- (Pres Pl2_b) → E- (Pl2_b) → ETTE
 Neg (Pot Pres Pl3) → E- (Pres Pl3) → E- (Pl3) → EVAT
 Neg (Pot Pres arb) → E- (Pres arb) → E- (arb) → EI
 Neg (Pot Pres arb_b) → E- (Pres arb_b) → E- (arb_b) → EI

VoiceKin (Pres Sg1 ~) → VoiceKin (Sg1 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Sg2 ~) → VoiceKin (Sg2 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Sg3 ~) → VoiceKin (Sg3 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Pl1 ~) → VoiceKin (Pl1 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Pl1arb ~) → VoiceKin (Pl1arb ~) → -TA-KI (~) → -TA-KA
 VoiceKin (Pres Pl2 ~) → VoiceKin (Pl2 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Pl2_b ~) → VoiceKin (Pl2_b ~) → -KI (~) → -KA
 VoiceKin (Pres Pl3 ~) → VoiceKin (Pl3 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres arb ~) → VoiceKin (arb ~) → -TA-KIN (~) → -TA-KAAN
 VoiceKin (Pres arb_b ~) → VoiceKin (arb_b ~) → -TA-KI (~) → -TA-KA

perfectum:

I (Pot Perf Sg1) → -NE- (Perf Sg1) → LIENE- (Sg1) → LIENEN
I (Pot Perf Sg2) → -NE- (Perf Sg2) → LIENE- (Sg2) → LIENET
I (Pot Perf Sg3) → -NE- (Perf Sg3) → LIENE- (Sg3) → LIENEE
I (Pot Perf Pl1) → -NE- (Perf Pl1) → LIENE- (Pl1) → LIENEMME
I (Pot Perf Pl1arb) → -NE- (Perf Pl1arb) → LIENE- (Pl1arb) → LIENEE
I (Pot Perf Pl2) → -NE- (Perf Pl2) → LIENE- (Pl2) → LIENETTE
I (Pot Perf Pl2_b) → -NE- (Perf Pl2_b) → LIENE- (Pl2_b) → LIENETTE
I (Pot Perf Pl3) → -NE- (Perf Pl3) → LIENE- (Pl3) → LIENEVAT
I (Pot Perf arb) → -NE- (Perf arb) → LIENE- (arb) → LIENEE
I (Pot Perf arb_b) → -NE- (Perf arb_b) → LIENE- (arb_b) → OLTANEEN

IKin (Pot Perf Sg1) → -NE-KIN (Perf Sg1) → LIENE-KIN (Sg1) → LIENENKIN
IKin (Pot Perf Sg2) → -NE-KIN (Perf Sg2) → LIENE-KIN (Sg2) → LIENETKIN
IKin (Pot Perf Sg3) → -NE-KIN (Perf Sg3) → LIENE-KIN (Sg3) → LIENEEKIN
IKin (Pot Perf Pl1) → -NE-KIN (Perf Pl1) → LIENE-KIN (Pl1) → LIENEMMEKIN
IKin (Pot Perf Pl1arb) → -NE-KIN (Perf Pl1arb) → LIENE-KIN (Pl1arb) → LIENEEKI
IKin (Pot Perf Pl2) → -NE-KIN (Perf Pl2) → LIENE-KIN (Pl2) → LIENETTEKIN
IKin (Pot Perf Pl2_b) → -NE-KIN (Perf Pl2_b) → LIENE-KIN (Pl2_b) → LIENETTEKI
IKin (Pot Perf Pl3) → -NE-KIN (Perf Pl3) → LIENE-KIN (Pl3) → LIENEVATKIN
IKin (Pot Perf arb) → -NE-KIN (Perf arb) → LIENE-KIN (arb) → LIENEEKIN
IKin (Pot Perf arb_b) → -NE-KIN (Perf arb_b) → LIENE-KIN (arb_b) → OLTANEENKI

Voice (Perf Sg1) → -NUT (Sg1) → -NUT
Voice (Perf Sg2) → -NUT (Sg2) → -NUT
Voice (Perf Sg3) → -NUT (Sg3) → -NUT
Voice (Perf Pl1) → -NUT (Pl1) → -NEET
Voice (Perf Pl1arb) → -NUT (Pl1arb) → -TU
Voice (Perf Pl2) → -NUT (Pl2) → -NEET
Voice (Perf Pl2_b) → -NUT (Pl2_b) → -NU
Voice (Perf Pl3) → -NUT (Pl3) → -NEET
Voice (Perf arb) → -NUT (arb) → -TU
Voice (Perf arb_b) → -NUT (arb_b) → -TU

INeg (Pot Perf Sg1) → -NE (Perf Sg1) → LIENE (Sg1) → LIENEK (K-ból gégezh)
INeg (Pot Perf Sg2) → -NE (Perf Sg2) → LIENE (Sg2) → LIENEK (K-ból gégezh)
INeg (Pot Perf Sg3) → -NE (Perf Sg3) → LIENE (Sg3) → LIENEK (K-ból gégezh)
INeg (Pot Perf Pl1) → -NE (Perf Pl1) → LIENE (Pl1) → LIENEK (K-ból gégezh)
INeg (Pot Perf Pl1arb) → -NE (Perf Pl1arb) → LIENE (Pl1arb) → LIENEK (K-ból gégezh)
INeg (Pot Perf Pl2) → -NE (Perf Pl2) → LIENE (Pl2) → LIENEK (K-ból gégezh)
INeg (Pot Perf Pl2_b) → -NE (Perf Pl2_b) → LIENE (Pl2_b) → LIENEK (K-ból gégezh)
INeg (Pot Perf Pl3) → -NE (Perf Pl3) → LIENE (Pl3) → LIENEK (K-ból gégezh)
INeg (Pot Perf arb) → -NE (Perf arb) → LIENE (arb) → LIENEK (K-ból gégezh)
INeg (Pot Perf arb_b) → -NE (Perf arb_b) → LIENE (arb_b) → OLTANEK (K-ból gégezh)

INegKin (Pot Perf Sg1) → -NEKAAN (Perf Sg1) → LIENEKAAN (Sg1) → LIENEKKAAN (1.K→gzh)
INegKin (Pot Perf Sg2) → -NEKAAN (Perf Sg2) → LIENEKAAN (Sg2) → LIENEKKAAN (1.K→gzh)
INegKin (Pot Perf Sg3) → -NEKAAN (Perf Sg3) → LIENEKAAN (Sg3) → LIENEKKAAN (1.K→gzh)
INegKin (Pot Perf Pl1) → -NEKAAN (Perf Pl1) → LIENEKAAN (Pl1) → LIENEKKAAN (1.K→gzh)
INegKin (Pot Perf Pl1arb) → -NEKAAN (Perf Pl1arb) → LIENEKAAN (Pl1arb) → LIENEKKA (1.K→gzh)
INegKin (Pot Perf Pl2) → -NEKAAN (Perf Pl2) → LIENEKAAN (Pl2) → LIENEKKAAN (1.K→gzh)
INegKin (Pot Perf Pl2_b) → -NEKAAN (Perf Pl2_b) → LIENEKAAN (Pl2_b) → LIENEKKA (1.K→gzh)
INegKin (Pot Perf Pl3) → -NEKAAN (Perf Pl3) → LIENEKAAN (Pl3) → LIENEKKAAN (1.K→gzh)
INegKin (Pot Perf arb) → -NEKAAN (Perf arb) → LIENEKAAN (arb) → LIENEKKAAN (1.K→gzh)
INegKin (Pot Perf arb_b) → -NEKAAN (Perf arb_b) → LIENEKAAN (arb_b) → OLTANEKKA (1.K→gzh)

Neg (Pot Perf Sg1) → E- (Perf Sg1) → E- (Sg1) → EN
Neg (Pot Perf Sg2) → E- (Perf Sg2) → E- (Sg2) → ET
Neg (Pot Perf Sg3) → E- (Perf Sg3) → E- (Sg3) → EI
Neg (Pot Perf Pl1) → E- (Perf Pl1) → E- (Pl1) → EMME
Neg (Pot Perf Pl1arb) → E- (Perf Pl1arb) → E- (Pl1arb) → EI
Neg (Pot Perf Pl2) → E- (Perf Pl2) → E- (Pl2) → ETTE
Neg (Pot Perf Pl2_b) → E- (Perf Pl2_b) → E- (Pl2_b) → ETTE
Neg (Pot Perf Pl3) → E- (Perf Pl3) → E- (Pl3) → EVAT
Neg (Pot Perf arb) → E- (Perf arb) → E- (arb) → EI
Neg (Pot Perf arb_b) → E- (Perf arb_b) → E- (arb_b) → EI

VoiceKin (Perf Sg1) → -NUTKIN (Sg1) → -NUTKIN
 VoiceKin (Perf Sg2) → -NUTKIN (Sg2) → -NUTKIN
 VoiceKin (Perf Sg3) → -NUTKIN (Sg3) → -NUTKIN
 VoiceKin (Perf Pl1) → -NUTKIN (Pl1) → -NEETKIN
 VoiceKin (Perf Pl1arb) → -NUTKIN (Pl1arb) → -TUKI
 VoiceKin (Perf Pl2) → -NUTKIN (Pl2) → -NEETKIN
 VoiceKin (Perf Pl2_b) → -NUTKIN (Pl2_b) → -NUKI
 VoiceKin (Perf Pl3) → -NUTKIN (Pl3) → -NEETKIN
 VoiceKin (Perf arb) → -NUTKIN (arb) → -TUKIN
 VoiceKin (Perf arb_b) → -NUTKIN (arb_b) → -TUKI

VoiceKin (Perf Sg1 ~) → -NUTKIN (Sg1 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Perf Sg2 ~) → -NUTKIN (Sg2 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Perf Sg3 ~) → -NUTKIN (Sg3 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Perf Pl1 ~) → -NUTKIN (Pl1 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Perf Pl1arb ~) → -NUTKIN (Pl1arb ~) → -TUKI (~) → -TUKA
 VoiceKin (Perf Pl2 ~) → -NUTKIN (Pl2 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Perf Pl2_b ~) → -NUTKIN (Pl2_b ~) → -NUKI (~) → -NUKA
 VoiceKin (Perf Pl3 ~) → -NUTKIN (Pl3 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Perf arb ~) → -NUTKIN (arb ~) → -TUKIN (~) → -TUKAAN
 VoiceKin (Perf arb_b ~) → -NUTKIN (arb_b ~) → -TUKI (~) → -TUKA

FELSZÓLÍTÓ MÓD (nincs Sg1 formája)

presens:

I (Imp Pres Sg2) → -K- (Pres Sg2) → -K- (Sg2) → -K (gégezárh)
 I (Imp Pres Sg3) → -K- (Pres Sg3) → -K- (Sg3) → -KOON
 I (Imp Pres Pl1) → -K- (Pres Pl1) → -K- (Pl1) → -KAAMME
 I (Imp Pres Pl1arb) → -K- (Pres Pl1arb) → -K- (Pl1arb) → -AN
 I (Imp Pres Pl2) → -K- (Pres Pl2) → -K- (Pl2) → -KAA
 I (Imp Pres Pl2_b) → -K- (Pres Pl2_b) → -K- (Pl2_b) → -KAA
 I (Imp Pres Pl3) → -K- (Pres Pl3) → -K- (Pl3) → -KOOT
 I (Imp Pres arb) → -K- (Pres arb) → -K- (arb) → -KOON
 I (Imp Pres arb_b) → -K- (Pres arb_b) → -K- (arb_b) → -AN

IKin (Imp Pres Sg2) → -K-KIN (Pres Sg2) → -K-KIN (Sg2) → -KKIN (gégezárh)
 IKin (Imp Pres Sg3) → -K-KIN (Pres Sg3) → -K-KIN (Sg3) → -KOONKIN
 IKin (Imp Pres Pl1) → -K-KIN (Pres Pl1) → -K-KIN (Pl1) → -KAAMMEKIN
 IKin (Imp Pres Pl1arb) → -K-KIN (Pres Pl1arb) → -K-KIN (Pl1arb) → -ANKI
 IKin (Imp Pres Pl2) → -K-KIN (Pres Pl2) → -K-KIN (Pl2) → -KAAKIN
 IKin (Imp Pres Pl2_b) → -K-KIN (Pres Pl2_b) → -K-KIN (Pl2_b) → -KAAKI
 IKin (Imp Pres Pl3) → -K-KIN (Pres Pl3) → -K-KIN (Pl3) → -KOOTKIN
 IKin (Imp Pres arb) → -K-KIN (Pres arb) → -K-KIN (arb) → -KOONKIN
 IKin (Imp Pres arb_b) → -K-KIN (Pres arb_b) → -K-KIN (arb_b) → -ANKI

INeg (Imp Pres Sg2) → -K (Pres Sg2) → -K (Sg2) → -K (gzh)
 INeg (Imp Pres Sg3) → -K (Pres Sg3) → -K (Sg3) → -KO
 INeg (Imp Pres Pl1) → -K (Pres Pl1) → -K (Pl1) → -KO
 INeg (Imp Pres Pl1arb) → -K (Pres Pl1arb) → -K (Pl1arb) → -K (gzh)
 INeg (Imp Pres Pl2) → -K (Pres Pl2) → -K (Pl2) → -KO
 INeg (Imp Pres Pl2_b) → -K (Pres Pl2_b) → -K (Pl2_b) → -KO
 INeg (Imp Pres Pl3) → -K (Pres Pl3) → -K (Pl3) → -KO
 INeg (Imp Pres arb) → -K (Pres arb) → -K (arb) → -KO
 INeg (Imp Pres arb_b) → -K (Pres arb_b) → -K (arb_b) → -K (gzh)

INegKin (Imp Pres Sg2) → -KKAAN (Pres Sg2) → -KKAAN (Sg2) → -KKAAN (1.K→gzh)
 INegKin (Imp Pres Sg3) → -KKAAN (Pres Sg3) → -KKAAN (Sg3) → -KOKAAN
 INegKin (Imp Pres Pl1) → -KKAAN (Pres Pl1) → -KKAAN (Pl1) → -KOKAAN
 INegKin (Imp Pres Pl1arb) → -KKAAN (Pres Pl1arb) → -KKAAN (Pl1arb) → -KKA (1.K→gzh)
 INegKin (Imp Pres Pl2) → -KKAAN (Pres Pl2) → -KKAAN (Pl2) → -KOKAAN
 INegKin (Imp Pres Pl2_b) → -KKAAN (Pres Pl2_b) → -KKAAN (Pl2_b) → -KOKA
 INegKin (Imp Pres Pl3) → -KKAAN (Pres Pl3) → -KKAAN (Pl3) → -KOKAAN
 INegKin (Imp Pres arb) → -KKAAN (Pres arb) → -KKAAN (arb) → -KOKAAN
 INegKin (Imp Pres arb_b) → -KKAAN (Pres arb_b) → -KKAAN (arb_b) → -KKA (1K→gzh)

Voice (Pres Sg2) → Voice (Sg2) → \$
 Voice (Pres Sg3) → Voice (Sg3) → \$
 Voice (Pres Pl1) → Voice (Pl1) → \$
 Voice (Pres Pl1arb) → Voice (Pl1arb) → -TA-
 Voice (Pres Pl2) → Voice (Pl2) → \$
 Voice (Pres Pl2_b) → Voice (Pl2_b) → \$
 Voice (Pres arb) → Voice (arb) → -TA-
 Voice (Pres arb_b) → Voice (arb_b) → -TA-

VoiceKin (Pres Sg2) → VoiceKin (Sg2) → -KIN
 VoiceKin (Pres Sg3) → VoiceKin (Sg3) → -KIN
 VoiceKin (Pres Pl1) → VoiceKin (Pl1) → -KIN
 VoiceKin (Pres Pl1arb) → VoiceKin (Pl1arb) → -TA-KI
 VoiceKin (Pres Pl2) → VoiceKin (Pl2) → -KIN
 VoiceKin (Pres Pl2_b) → VoiceKin (Pl2_b) → -KI
 VoiceKin (Pres Pl3) → VoiceKin (Pl3) → -KIN
 VoiceKin (Pres arb) → VoiceKin (arb) → -TA-KIN
 VoiceKin (Pres arb_b) → VoiceKin (arb_b) → -TA-KI

perfectum:

I (Imp Perf Sg2) → -K- (Perf Sg2) → OLEK- (Sg2) → OLEK (K→ból gzh)
 I (Imp Perf Sg3) → -K- (Perf Sg3) → OLEK- (Sg3) → OLKOON
 I (Imp Perf Pl1) → -K- (Perf Pl1) → OLEK- (Pl1) → OLKAAMME
 I (Imp Perf Pl1arb) → -K- (Perf Pl1arb) → OLEK- (Pl1arb) → OLLAAN
 I (Imp Perf Pl2) → -K- (Perf Pl2) → OLEK- (Pl2) → OLKAA
 I (Imp Perf Pl2_b) → -K- (Perf Pl2_b) → OLEK- (Pl2_b) → OLKAA
 I (Imp Perf Pl3) → -K- (Perf Pl3) → OLEK- (Pl3) → OLKOOT
 I (Imp Perf arb) → -K- (Perf arb) → OLEK- (arb) → OLKOON
 I (Imp Perf arb_b) → -K- (Perf arb_b) → OLEK- (arb_b) → OLLAAN

Neg (Imp Pres Sg2) → ÄL- (Pres Sg2) → ÄL- (Sg2) → ÄLÄ
 Neg (Imp Pres Sg3) → ÄL- (Pres Sg3) → ÄL- (Sg3) → ÄLKÖÖN
 Neg (Imp Pres Pl1) → ÄL- (Pres Pl1) → ÄL- (Pl1) → ÄLKÄÄMME
 Neg (Imp Pres Pl1arb) → ÄL- (Pres Pl1arb) → ÄL- (Pl1arb) → EI
 Neg (Imp Pres Pl2) → ÄL- (Pres Pl2) → ÄL- (Pl2) → ÄLKÄÄ
 Neg (Imp Pres Pl2_b) → ÄL- (Pres Pl2_b) → ÄL- (Pl2_b) → ÄLKÄÄ
 Neg (Imp Pres arb) → ÄL- (Pres arb) → ÄL- (arb) → ÄLKÖÖN
 Neg (Imp Pres arb_b) → ÄL- (Pres arb_b) → ÄL- (arb_b) → EI

VoiceKin (Pres Sg2 ~) → VoiceKin (Sg2 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Sg3 ~) → VoiceKin (Sg3 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Pl1 ~) → VoiceKin (Pl1 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Pl1arb ~) → VoiceKin (Pl1arb ~) → -TA-KI (~) → -TA-KA
 VoiceKin (Pres Pl2 ~) → VoiceKin (Pl2 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres Pl2_b ~) → VoiceKin (Pl2_b ~) → -KI (~) → -KA
 VoiceKin (Pres Pl3 ~) → VoiceKin (Pl3 ~) → -KIN (~) → -KAAN
 VoiceKin (Pres arb ~) → VoiceKin (arb ~) → -TA-KIN (~) → -TA-KAAN
 VoiceKin (Pres arb_b ~) → VoiceKin (arb_b ~) → -TA-KI (~) → -TA-KA

INeg (Imp Perf Sg2) → -K (Perf Sg2) → OLEK (Sg2) → OLEK (K→gzh)
 INeg (Imp Perf Sg3) → -K (Perf Sg3) → OLEK (Sg3) → OLKO
 INeg (Imp Perf Pl1) → -K (Perf Pl1) → OLEK (Pl1) → OLKO
 INeg (Imp Perf Pl1arb) → -K (Perf Pl1arb) → OLEK (Pl1arb) → OLLAK (K→gzh)
 INeg (Imp Perf Pl2) → -K (Perf Pl2) → OLEK (Pl2) → OLKO
 INeg (Imp Perf Pl2_b) → -K (Perf Pl2_b) → OLEK (Pl2_b) → OLKO
 INeg (Imp Perf Pl3) → -K (Perf Pl3) → OLEK (Pl3) → OLKO
 INeg (Imp Perf arb) → -K (Perf arb) → OLEK (arb) → OLKO
 INeg (Imp Perf arb_b) → -K (Perf arb_b) → OLEK (arb_b) → OLLAK (K→gzh)

IKin (Imp Perf Sg2) → -K-KIN (Perf Sg2) → OLEK-KIN (Sg2) → OLEKKIN (K-ból gzh)
 IKin (Imp Perf Sg3) → -K-KIN (Perf Sg3) → OLEK-KIN (Sg3) → OLKOONKIN
 IKin (Imp Perf Pl1) → -K-KIN (Perf Pl1) → OLEK-KIN (Pl1) → OLKAAMMEKIN
 IKin (Imp Perf Pl1arb) → -K-KIN (Perf Pl1arb) → OLEK-KIN (Pl1arb) → OLLAANKI
 IKin (Imp Perf Pl2) → -K-KIN (Perf Pl2) → OLEK-KIN (Pl2) → OLKAAKIN
 IKin (Imp Perf Pl2_b) → -K-KIN (Perf Pl2_b) → OLEK-KIN (Pl2_b) → OLKAAKI
 IKin (Imp Perf Pl3) → -K-KIN (Perf Pl3) → OLEK-KIN (Pl3) → OLKOOTKIN
 IKin (Imp Perf arb) → -K-KIN (Perf arb) → OLEK-KIN (arb) → OLKOONKIN
 IKin (Imp Perf arb_b) → -K-KIN (Perf arb_b) → OLEK-KIN (arb_b) → OLLAANKI

Voice (Perf Sg2) → -NUT (Sg2) → -NUT
 Voice (Perf Sg3) → -NUT (Sg3) → -NUT
 Voice (Perf Pl1) → -NUT (Pl1) → -NEET
 Voice (Perf Pl1arb) → -NUT (Pl1arb) → -TU
 Voice (Perf Pl2) → -NUT (Pl2) → -NEET
 Voice (Perf Pl2_b) → -NUT (Pl2_b) → -NU
 Voice (Perf Pl3) → -NUT (Pl3) → -NEET
 Voice (Perf arb) → -NUT (arb) → -TU
 Voice (Perf arb_b) → -NUT (arb_b) → -TU

VoiceKin (Perf Sg2) → -NUTKIN (Sg2) → -NUTKIN
 VoiceKin (Perf Sg3) → -NUTKIN (Sg3) → -NUTKIN
 VoiceKin (Perf Pl1) → -NUTKIN (Pl1) → -NEETKIN
 VoiceKin (Perf Pl1arb) → -NUTKIN (Pl1arb) → -TUKI
 VoiceKin (Perf Pl2) → -NUTKIN (Pl2) → -NEETKIN
 VoiceKin (Perf Pl2_b) → -NUTKIN (Pl2_b) → -NUKI
 VoiceKin (Perf Pl3) → -NUTKIN (Pl3) → -NEETKIN
 VoiceKin (Perf arb) → -NUTKIN (arb) → -TUKIN
 VoiceKin (Perf arb_b) → -NUTKIN (arb_b) → -TUKI

INegKin (Imp Perf Sg2) → -KKAAN (Perf Sg2) → OLEKKAAN (Sg2) → OLEKKAAN (1.K→gzh)
 INegKin (Imp Perf Sg3) → -KKAAN (Perf Sg3) → OLEKKAAN (Sg3) → OLKOKAAN
 INegKin (Imp Perf Pl1) → -KKAAN (Perf Pl1) → OLEKKAAN (Pl1) → OLKOKAAN
 INegKin (Imp Perf Pl1arb) → -KKAAN (Perf Pl1arb) → OLEKKAAN (Pl1arb) → OLLAKKA (1.K→gzh)
 INegKin (Imp Perf Pl2) → -KKAAN (Perf Pl2) → OLEKKAAN (Pl2) → OLKOKAAN
 INegKin (Imp Perf Pl2_b) → -KKAAN (Perf Pl2_b) → OLEKKAAN (Pl2_b) → OLKOKA
 INegKin (Imp Perf Pl3) → -KKAAN (Perf Pl3) → OLEKKAAN (Pl3) → OLKOKAAN
 INegKin (Imp Perf arb) → -KKAAN (Perf arb) → OLEKKAAN (arb) → OLKOKAAN
 INegKin (Imp Perf arb_b) → -KKAAN (Perf arb_b) → OLEKKAAN (arb_b) → OLLAKKA (1.K→gzh)

Neg (Imp Perf Sg2) → ÄL- (Perf Sg2) → ÄL- (Sg2) → ÄLÄ
 Neg (Imp Perf Sg3) → ÄL- (Perf Sg3) → ÄL- (Sg3) → ÄLKÖÖN
 Neg (Imp Perf Pl1) → ÄL- (Perf Pl1) → ÄL- (Pl1) → ÄLKÄÄMME
 Neg (Imp Perf Pl1arb) → ÄL- (Perf Pl1arb) → ÄL- (Pl1arb) → EI
 Neg (Imp Perf Pl2) → ÄL- (Perf Pl2) → ÄL- (Pl2) → ÄLKÄÄ
 Neg (Imp Perf Pl2_b) → ÄL- (Perf Pl2_b) → ÄL- (Pl2_b) → ÄLKÄÄ
 Neg (Imp Perf Pl3) → ÄL- (Perf Pl3) → ÄL- (Pl3) → ÄLKÖÖT
 Neg (Imp Perf arb) → ÄL- (Perf arb) → ÄL- (arb) → ÄLKÖÖN
 Neg (Imp Perf arb_b) → ÄL- (Perf arb_b) → ÄL- (arb_b) → EI

VoiceKin (Perf Sg2 ~) → -NUTKIN (Sg2 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Perf Sg3 ~) → -NUTKIN (Sg3 ~) → -NUTKIN (~) → -NUTKAAN
 VoiceKin (Perf Pl1 ~) → -NUTKIN (Pl1 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Perf Pl1arb ~) → -NUTKIN (Pl1arb ~) → -TUKI (~) → -TUKA
 VoiceKin (Perf Pl2 ~) → -NUTKIN (Pl2 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Perf Pl2_b ~) → -NUTKIN (Pl2_b ~) → -NUKI (~) → -NUKA
 VoiceKin (Perf Pl3 ~) → -NUTKIN (Pl3 ~) → -NEETKIN (~) → -NEETKAAN
 VoiceKin (Perf arb ~) → -NUTKIN (arb ~) → -TUKIN (~) → -TUKAAN
 VoiceKin (Perf arb_b ~) → -NUTKIN (arb_b ~) → -TUKI (~) → -TUKA

Kisebb különbségek az írott és a beszélt nyelvi alakok között:

1. Az írott nyelvi *-NUT* participium a beszélt nyelvben mindig *-NU*.
2. A szóvégi *-n* lekopik a beszélt nyelvben, így a *KIN* *-KI* alakban, míg a *-KAAN* *-KA* alakban reprezentálódik a beszélt változatnál.
3. Az előző két pontból következően a *-NUTKIN* is *-NUKI*, míg a *-NUTKAAN* *-NUKA* minden esetben a beszélt változatnál.